

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 51ον—53ον

ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1956

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἑσπεριακοῦ : Ἑτησία	Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων	Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνες κ.λ.π. ἀναλόγως	
Ἑσπεριακοῦ : Ἑτησία	Δολλ. 10.—
ἢ Δις αἰ. Ἀγγλίας 3 1/2	
ΤΙΜΗ ΤΡΙΠΛΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 37.50	

71

Ἀνταποτέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΚΑΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΙΣΤΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβλήματα : «Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΚΕΤΙΑΝ» Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μιχαήλ Μάνου :	Ἀποδημία	Σελ. 627
Κώστα Ταμβάκη :	Ἡ Ἡπειρος (ποίημα)	» 629
Νήσου Κτῶρου :	α) Κάλυψε τὴν υποχώρησιν, β) Συνοικιστικὸ τοπίο, γ) ὁ δειλὸς δ) Νὰ τιμωροῦμε βρήκαμε τὸ δρόμο (ποίηματα)	» 630
† Εὐλογίου Κουρίλα :	<i>Epitus Sacra</i>	» 632
Γεωργίου Λαΐου :	Περιγραφή τῆς Βορείου Ἀλβανίας καὶ τῆς Βορ. Ἡπείρου	» 641
Φιλ. Α. Βιτάλη :	Τὸ ἀρχεῖον τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης	» 652
Θεοφ. Μέντζου :	Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἡπείρῳ μονῶν τοῦ Σινᾶ	» 657
Εὐριπίδης Σούρλα :	Κωνσταντῆς Χρήστου	» 666
Βασ. Κ. Χρήστου :	Τὸ μοιρολόι «ὁ Νικολάκης»	» 670
Βαγγέλης Σκουβαρά :	Σιναϊτικά	» 675
Κ. Σ. Κώστα :	72 προσφαιτες τοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ	» 678
Γεωργίου Μασούρα :	Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς καὶ ὁ Ἀλῆ Πρόνιος	» 683
Κων. Φωτοπούλου :	Καστρί καὶ «Εἰκονίσματα»	» 684
Κων. Διαμάντη :	Πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος	» 685
Ἡλίας Βασιλά :	Οἱ ἀδελφοὶ Στεφανόπουλ στὴν Πρέβεζα	» 696
Ζήση Παπαθανασίου :	Ἱστορικά τῆς Λάιστος (Ζαγορίου)	» 701
Κωνσταντίνου Λαζαρίδη :	Τὸ «Σελιό» Κουκουλιού	» 703
Πανταζή Κοντομίχη :	Ἡ κοινωνικὴ δράσις τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη	» 706
Νίκου Κοσμᾶ :	Τὸ ἡπειρωτικὸ λαϊκὸ σπῆι	» 712
Δ. Σαλαμάγκας :	Τὸ γιαννιώτικο σιγαλάκι καὶ οἱ παράγοντές του	» 723
Γεωργίου Φραγκίσκου :	Τὸ δημοτικὸ ποίημα καὶ ὁ δημιουργὸς του	» 733
Γεωργίου Σακελλιοπούλου :	Σχέδιον ἐπανεποικισμού τοῦ Ζαγορίου	» 745
Νικολάου Πατσέλη :	Ὁ τουρισμὸς εἰς τὴν Ἡπειρον	» 741
Κωνσταντίνου Κίτσου :	Ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ καὶ πατριδογνωστικὴ ἰδέα	» 744
Λευτέρη Πλάτη :	Ἡ ψυχικὴ ἀλήθεια τοῦ παραμυθιοῦ	» 750
Φώτη Παπαστεργίου :	Οἱ ποινὲς ἀπὸ παιδαγωγικὴ ἐξέτασις	» 754
Τάκη Τσιάνου :	Λιγόλογο (ποίημα)	» 757
Δημοσθένη Κόκκινου :	Προσευχὴ στὸν τάφα τῆς (ποίημα)	» 757
Ἀ. Γαλανάκη—Βουρλέκη :	Μελτέμι (ποίημα)	» 757
Τάκη Δόξα :	Ἡ νύχτα δὲν εἶχε ἀστρα (διήγημα)	» 758
Ἰωσήφ Ράπτη :	Παραλογὴ (ποίημα)	» 762
Φιλῆς Βατίδου :	Μοναξιά (ποίημα)	» 763
Ἀντώνη Μπούχλα :	Λέμε . . (ποίημα)	» 763
Κώστα Ζηλεμένου :	Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καὶ ἡ ποίηση (μελέτη)	» 764
Δημητρίου Ζαδέ :	Ἐκταφή (ποίημα)	» 770
Τάκη Σιωμοπούλου :	Τὰ βιώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση (μελέτη)	» 772
Φιλίππου Δευτεραίου :	Ἡ κατάρα τῆς θείας—Γιαννούλας (διήγημα)	» 778
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Στὸν Γ. Κοτζιούλα (ποίημα)	» 784
Γιάννη Δάλλα :	Ὁ Γιῶργος Κοτζιούλας, περιλειπόμενα μιᾶς φθοῦρας	» 785
Γ. Κοτζιούλα :	Ποιητικὴ καὶ μεταφραστικὴ Ἀνθολογία (Ἐπιμέλεια Γ. Δάλλα)	» 787
» :	Χειμωνιάτικη ἀναπόλησις (ἀφήγημα)	» 801
» :	Ἐπιγράμματα σὲ πατριωτικά	» 803
Γιάννη Σαραλή :	Στὸ Γ. Κοτζιούλα (ποίημα)	» 804
Βασίλειου Κραψίτη :	Στὸν ποιητὴ Γ. Κοτζιούλα	» 804
Χριστοφόρου Μηλιώνη :	Τὸ ρεσιτάλ (διήγημα)	» 806
Ἀρχιλόχου :	Ἀποσπάσματα (Μεταφρ. Τ. Καρβέλη)	» 809
Δημητρίου Γιάκου :	Γιάννης Βλαχογιάννης	» 810

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Αἰσιδοξοῦμε—Τὸ τριπλὸν τεῦγος μας—Ἡ ἐκθεσις Βαλαωρίτη—Ὁ Καθηγητὴς Σπ. Καλλιμάσας—Ἡ «Κριτικὴ Ἑστία»—Οἱ γιορτὲς Ἀγίου καὶ Τέχνης στὴ Λαυκάδα—Ἀφιέρωμα στὸν Κοτζιούλα.—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Ἀθηναῖς Ταρσούλη: «Κύπρος», Μιγ. Πανόγιου, Ε. Μπόγκας «Ζῶα καὶ πωλιά στὸν ἥλιον», Ν. Κοσμᾶ: «Στρατ. Λιογραφία», Αἰ. διόδοι τῆς Πύδου», Ὁ ἥπειρος, ἐκπαιδ. Ὁμιλος, Ἐπιστολαί: Ἐνας ἡπειρωτικὸς ἀγωνιστής—Πηγαὶ ἱστορίας Βορ)αικοῦ ἀγῶνος, Νεκρολογία: Θεόδ. Μ. Θεωδωρίδης, Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις: Ἀλληλογραφία, Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λαβαμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΤΕΥΧΗ 51ον, 52ον, 53ον

—1956—

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΤΕΡΑΙΔΟΥ
— ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ —

«Ἡ κοπέλλα στὸν ἥλιο»
(Ἐλαιογραφία)

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε' • ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1956 • ΤΕΥΧΟΣ 51ον—53ον

ΑΠΟΔΗΜΙΑ...

Ἡ προσπάθεια τῆς «Η.Ε.» ποὺ ἐθεωρήθη καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὸ πανελλήνιον ὡς ἡ σημαντικωτέρα, μεταπολεμικῶς, συμβολὴ εἰς τὴν «πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν τοῦ λαοῦ τῆς Ἡπείρου πρόδον» (¹) καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ Γράμματα, γενικώτερον, εἰσέρχεται, μὲ τὸ παρὸν τεῦχος, εἰς τὸν τρίτον κύκλον—τὴν τρίτην περίοδον—τῆς πνευματικῆς τῆς δραστηριότητος.

Ἡ πρώτη περίοδος (1952—1954) ἤρχισε μὲ μίαν δυαδικήν, τυπικῶς, διεύθυνσιν· εἰς τὴν πραγματικότητά ὁλόκληρον τὸ βάρος τῆς θεμελιώσεως τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος τῆς «Η.Ε.» τὸ ἐκράτησεν—ἅς τὸ εἴπωμεν διὰ τὴν ἱστορίαν τουλάχιστον—ὁ γράφων. Καὶ ἦσαν βαρεῖαι, καὶ ἦσαν δυσβάστακτοι αἱ ἐϋθύнай· ἐπρόκειτο νὰ δειξωμεν ὅτι ἡ γενιά μας εἶναι ἀξία κληρονόμος τῶν μεγάλων παραδόσεων τοῦ ἀκριτικοῦ αὐτοῦ τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Ὡς πρωταρχικὴ ἐπιδίωξις ἐτέθη ἡ συνένωσις περὶ τὴν «Η.Ε.» ὅλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, τὰς ὁποίας αἱ συμφοραὶ τοῦ πολέμου εἶχον βαθύτατα χωρίσει· καὶ ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν πλήρης! Αἱ προγραμματικαὶ κατευθύνσεις τοῦ περιοδικοῦ, ἡ διάρθρωσις τῆς ὕλης καὶ ἡ ὅλη συγκρότησις του, μὲ τὴν γόνιμον συμπαραστάσιν τῶν στενῶν συνεργατῶν του—τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιμελείας ὕλης—, ὑπῆρξαν τόσο ἐπιτυχεῖς καὶ τελεσφόροι ὥστε ἡ «Η.Ε.» νὰ καυχᾶται ὅτι κατέστη τὸ πρότυπον ὅλων σχεδὸν τῶν μετέπειτα παρομοίων προσπαθειῶν.

Σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητος ὑπῆρξεν, ἐξ ἄλλου, ἡ προσπάθεια εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομέα· ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ πρῶτον μόνον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της ἐχρειάσθη νὰ ἀντιμετωπισθοῦν δαπάναι 146.000 ν. δραχμῶν, μὲ ἐλάχιστην μόνον διαφορὰν δι' ὅλα τὰ ἐπόμενα ἔτη. Εἰς τὰς τεραστίαις αὐτὰς δαπάνας δὲν περιλαμβάνεται οὔτε ἡ σημαντικὴ ἀποζημίωσις τὴν ὁποίαν ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ὁ ἀποχωρήσας συνεκδότης τῆς «Η.Ε.», οὔτε καὶ ἡ... ὀφειλομένη ἀμοιβὴ τῆς κοπιώδους ἐργασίας τοῦ γράφοντος.

Τὴν δευτέραν περίοδον τῆς πνευματικῆς τῆς δραστηριότητος τὴν ἐνεκαίνισεν ἡ «Η.Ε.» μὲ τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς σημαντικῆς ἀναγνώρισεως τῆς συμβολῆς τῆς εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἡπείρου καὶ εἰς

1.—Ἀπόσπασμα αἰτιολογικοῦ βραβεύσεως τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

τὰ ἑλληνικὰ γράμματα: Τὴν βράβεισιν τῆς ἀπὸ τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν ἴδρυμα τῆς χώρας, τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν.

Ἡ δικαίωσις αὐτῇ, πλαισιωμένη μετὰ τὴν πανελλήνιον ἐκτίμησιν, ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς νέα ἐπιτεύγματα· καὶ ἡ «Η.Ε.» κατέστη, διὰ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου, ὁ μοναδικὸς πνευματικὸς ὁργανισμὸς καὶ τὸ ἐπικεντρον ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων ποὺ συνδέονται μετὰ τὰ Γράμματα καὶ τὰς καλὰς Τέχνας. Εἰς δεκάδας πολλὰς ἀνέρχονται αἱ διαλέξεις καὶ λοιπαὶ πνευμ. συγκεντρώσεις, αἱ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, αἱ συναυλῖαι καὶ αἱ ἄλλαι ἐκδηλώσεις τὰς ὁποίας ὁργάνωσεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀλλαχοῦ, πάντοτε δωρεάν διὰ τὸ κοινόν.

Ὅμως, παρὰ τὴν τοιαύτην εὐεργετικὴν διὰ τὸν τόπον δραστηριότητα, τὸ Κράτος, οἱ ἀναλισκόμενοι μόνον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ψηφοφόρων τῶν τοπικῶν πολιτικῶν παράγοντες, ὁ καρπούμενος τὴν τιμὴν μιᾶς τοιαύτης ἐκδόσεως Δῆμος Ἰωαννιτῶν, τὰ Ἐπιμελητήρια καὶ οἱ λοιποὶ ὁργανισμοὶ τῶν ἡπειρωτικῶν πόλεων, ἡπειρῶται ὑπουργοὶ καὶ μερικοὶ ἐπαίοντες τοῦ τόπου αὐτοῦ, ἠγνόησαν συστηματικῶς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν καὶ ὥς περιοδικὸν σύγγραμμα καὶ ὥς πνευματικὸν ὁργανισμόν. Ἡ «Η.Ε.» ἐφθάσε μέχρις ἐδῶ μόνον μετὰ τὸν ὀβολὸν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς!

Κατὰ συνέπειαν τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασφαλίσεως στερεῶν οἰκονομικῶν βάσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἄφιναν ἀπερίσπαστον τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ εἰς μίαν συνεχῆ ποιοτικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἄνοδον, ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν πενταετίαν ἡ ὁποία διηνύθη, νὰ ὑφίσταται ὀξύτατον. Καὶ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς—ἡ ἐπιβίωσις δηλ. τῆς «Η.Ε.»—καὶ, παράλληλα, βαρύνεται οἰκογενειακαὶ ὑποχρεώσεις, ποὺ ἀναγκάζουν τὸν γράφοντα νὰ πάρῃ τὸν δρόμον τῆς ἀποδημίας...

Οὕτω ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους—τελευταίου καρποῦ ἀσιγᾶστος ἐνθουσιασμοῦ, ἀπιστεῦτου μόχθου καὶ πολλαπλῶν τοῦ στερήσεων—προστίθεται εἰς τὴν ἔκδοσιν - διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ ἓνας νέος παράγων, πλήρης πίστεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ καὶ, μαζί του, ἀρχίζει ἡ τρίτη περίοδος τῆς «Η.Ε.», τῆς πλέον λαμπρᾶς κατακτήσεως ποὺ ἐγνώρισεν ἡ Ἡπειρος.

Βαθύτατα συγκεκινημένος, ὁ γράφων, ἀποχωρίζεται, δι' ἓνα—δύο ἔτη ἴσως, ἀπὸ τὸ ἀναστημένον μετὰ μόχθον πολὺν καὶ ἀφαντάστους θυσίας δημιουργημά του αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοὺς προσφιλεῖς συνεργάτας καὶ συναθλητάς τοῦ ἰδανικωτέρου τῆς ζωῆς του ἀγῶνος, ποὺ ἀπερρόφησε κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν ὀλοκληρωτικὰ τὴν σκέψιν καὶ τὴν καρδίαν του, διὰ νὰ ἀναλάβῃ, μετὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε ἐνθουσιασμόν, τὸ καθῆκον τοῦ ἐν ἀποδημίᾳ διευθυντοῦ τῆς «Η. Ἑστίας».

Εἰς τὴν ξένην θὰ ζῇ δι' αὐτὴν καὶ θὰ δίδῃ τὴν μάχην διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐνίσχυσιν τῆς, βέβαιος ὅτι προσφέρει εἰς τὸν ἀγαπημένον αὐτὸν τόπον μετὰ τὰ ἀνεκπλήρωτα ἔθνικα ὄνειρα καὶ εἰς τὴν αἰώνιαν Ἑλλάδα μας γενικώτερα, τὴν πλέον θετικὴν ὑπηρεσίαν.

MIX. MANOS

ΚΩΣΤΑ ΤΑΜΒΑΚΗ

Η ΠΕΙΡΟΣ*

(Ἀπόσπασμα)

«... Τετείχισται δὲ πάλαι πύργος
ὕψηλαῖς ἀρεταῖς ἀναβαίνειν»
ΠΙΝΔΑΡΟΣ (Ἰσθμ. Ε')

Κι' ὦ ἀδέρφια, σεῖς ὅπου εἴχατε στὰ χέρια σας κρατήσκει
τοῦ σκλαβωμένου γένους μας τὸ λάβαρο ψηλά,
ψυχές ποὺ φτερουγίσαιτε πρὶν ἢ θυσία καρπίσει
καὶ ποὺ ὄντας ἐβασίλευαν τὰ μάτια σας στηλά,

τ' ὄνειρο τῆς λαμπρόθωρης αὐγῆς σᾶς ἐπροβόδει—
πόθος γιὰ σᾶς ἀσίγαστος, φῶς ἕγιο ποὺ ἀναφτό
πάντα ἔμενε στὰ βάθη σας—καὶ σιὸ στερνό σας ξόδι
μᾶνα δὲ σᾶς νανούρισε τὸ κλάμα τὸ θλιψιτό·

ψυχές, ποὺ ἢ μὲ τ' ἀκάνθινον τοῦ μαρτυρίου στεφάνι
κὰν στοῦ πολέμου ἀκράτητες τῇ νικοδότρῳ δρυμῇ
τὸ ἀραχνεῖρ ὃ σᾶς τύλιγε τοῦ Χάροντα τοῦ φάνι
λεβέντες, ποὺ σᾶς σκέπασε τὸ χῶμα τὸ κορμί·

καὶ σεῖς, ποὺ ἀφοῦ τοῦ ἀγῶνα μίας τῇ ματωμένη ἐλπίδα
τῆς Λευτεριᾶς τὴν εἶδατε μὲ μάτια ζωντανὰ
νὰ λάμπει σὰ γελοῦμενη κι' εἰρηνοφόρα ἀχιίδα,
τὸ πρῶτο σας φωνάξατε χαρούμενο Ὡσανά,

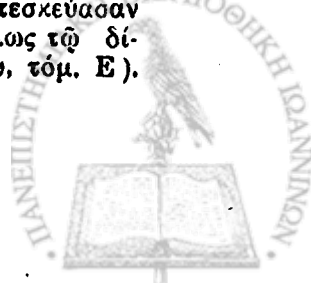
μὰ τῆς χαρᾶς σας γλήγορο γνωρίσατε τὸ τέλος,
τὶ ἐδιάβη σὰν ἀναλαμπή, σὰ βέλος φτερωτό,
γιατὶ τὴν ἔσβυσε ἄξαφνα τῆς προδοσίας τὸ βέλος
μὲ δόλο ἀπὸ τὸν ἄπιστο τὸ σύντροφο σταλιτό,

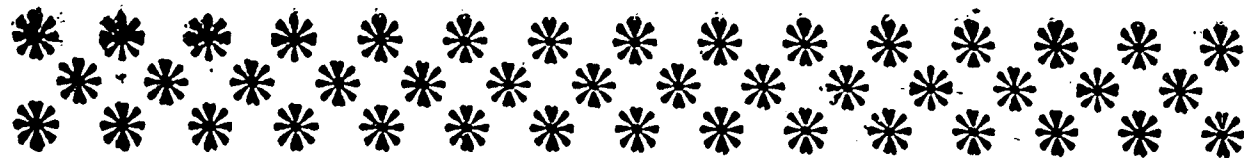
ποιὰ Μοῦσα ὥς τὸ πανύψηλο ποὺ ἡ λεβεντιά σας κάστρο
μὲ τῇ θυσία σας πύργωσε τῆς δόξας τὸ τρανὸ
τὸ πέταγμά της θᾶψτανε; ... Καθὼς τὸ ὀλόλαμπρο ἄστρο
ποὺ ἐλάμπασε τὸν ὁμορφο τῆς τέχνης οὐρανό,

στοὺς ὕμνους του ὅταν ἔψαλλε τῆς νιότης τὴν ἀξάδα
ποὺ ἡ δάφνη τὴ στεφάνωνε σιὸ σιῖβο κι' ἡ ἀγριλιά,
κράζω κι' ἐγώ... Μὰ ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν ἅγια γῇ Σου Ἑλλάδα
πάντα ἀκριβὴ εἶν' ἡ δάφνη Σου κι' ἡ δόξα ζῇ ἡ παλιά!

* Τὸ ποίημα ἀναφέρεται σὲ ἱστορικές μέρες—ἀπὸ τὸ ἀτέλειωτο ἀκόμα καὶ σήμερα ἔπος τοῦ ἀλύτρωτου γένους.

Στὴν 6η ἀπὸ τῆς στροφῆς αὐτῆς ἀπέδωσα τὸ νόημα τῶν Πινδαρικῶν στίχων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία ποὺ εἶδα νὰ τοὺς δίνουν: «διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀρετῶν κατεσκεύασαν τείχη οὕτως ὑψηλά, ὥστε ὁ ποιητὴς βουλόμενος νὰ γένηται κύριος αὐτῶν δυσκόλως τῷ δίφρῳ τῶν Μουσῶν νὰ ἀναβῇ ἐπ' αὐτά» (Πινδάρου, Τὰ σωζόμενα, ὑπὸ Κ. Κλεάνθου, τόμ. Ε').

ΝΗΣΟΥ ΚΤΩΨΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΚΑΛΥΨΕ ΤΗΝ ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ

Κάλυψε μ' ἓνα σιῆθος ἥρωϊκό
τὴν ὑποχώρηση τῶν ἄλλων.
Εἶχε τὸ μάτι ἀλλοιθωρήσει
κί' εἶχε τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ ματώσει.
Πίσω του χόχλαζε τὸ γέλοιο ἀπὸ παιδί
κί' ἀπ' τὴ γυναῖκα του φιλι
μὲ τὸ πανὶ τοῦ πειρασμοῦ.
Καὶ τοῦτα ἔναι ἀρετὴ, μὰ ἀπάνω
τοῦ φώναζε ἡ φυλὴ μ' ἓνα σπαθί.
Τούτῃ ἡ ἀνάγκη ἀπομεθᾶ
καὶ γονατίζει τὴ φροντίδα.
Καὶ κάλυπτε μὲ σιῆθος ἥρωϊκό
τὴν ὑποχώρηση τῶν ἄλλων.
Τὴν ἄμυνα ὥς ἀπόσωσε κερδίζει
τὸ ρόδο τοῦ βολιοῦ σιὸ σιῆθος.
Νίκησε τότε ὁ πειρασμός.
ἀπὸ τὸ γέλοιο τοῦ παιδιοῦ.
«Τ' ὄνομα θᾶχης μὰ θὰ λείπει
τοῦτο τὸ χέρι ἀπ' τὰ μαλλιά σου»
εἶπε καὶ γύρισε σιὸ χῶμα.

ΣΥΝΟΙΚΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ

Σὲ τοῦτο τὸ τοπίο τ' ἀπόμερο,
τὸ συνοικιακὸ
βασίλεψαν τὰ μάτια τοῦ
σὲ λίμνη κόκκινων σχημάτων.
Σ' ἀδέξια σύγκρουση δοξάστηκε
τὸ ψυχικὸ του σθένος.
Ἐμεῖς κερδίσαμε μιὰ γεύση.
Κί' ὁ τόπος πῆρε χρωμὰ
μὲς τὴν καινούρια του ἱστορία.

Ο ΔΕΙΛΟΣ

Είχε συνένοχο τὸ βράδυ
καὶ τὴν ἀψήφιστή του νιότη,
μὰ ὡς ἀναψε τὴ φλόγα σὶ τὸ φυτίλι
μαλάκωσε ἀπ' τὸ δέος.
Εἶδε τὰ σκέλη νὰ πετᾶνε σὶ τὸν ἀγέρα
καὶ τὰ μυαλὰ νὰ σιάζουν σὰ κλωνιά:
—«Τὶ φταῖνε τοῦτοι οἱ νιοί,
π' ἄλλοιῶς θὰ τοὺς κρατοῦσα ἀπὸ τὸ χέρι
τ' ἀρχαῖα στενά γιὰ νὰ τοὺς δείξω
μὰ προπαντὸς μιὰν ἀγαθή,
μιὰν ἀγαθότατη καρδιά;»

Τὴ σφαίρα τοῦ θανάτου ρίχνει
σὲ ἀσφαλισμένη μιὰ γωνιά.
Μονάχα ὁ κρότος τράνταξε τὸν τόπο
κι' ὁ τρόμος τὴν καρδιά.
Καὶ πῆγε σὶ τὸ φτηνὸ κελλί του
τὴν ἐντιμὴ δειλία νὰ κλάψει.

Εἶχε μιὰ τόση δόλασπρη ἀπόφαση
εἶχε πολὺ ἀρμυρὸ τὸ δάκρυ!
Θὰ συγχωρέσει ἡ πείρα τῆς ζωῆς
κι' ὁ στοχασμὸς σὶς φωτεινὲς μας μέρες;

ΝΑ ΤΙΜΩΡΟΥΜΕ ΒΡΗΚΑΜΕ ΤΟ ΔΡΟΜΟ

Ἡ μελανὴ φτερούγα τοῦ θανάτου
σὶ ἄσπρα λαιμὰ μιᾶ τῶν κρεμασμένων.
Ποτὲ τῆς δὲ θὰ φέξει τούτη ἡ μέρα,
σὶ τὴ χλόη τῆς δὲ θὰ βγῇ τὸ χελιδόνι.
Τόσο ξεπάγιασε ἡ καρδιά τ' ἀνθρώπου
κι' ἀνέκφραστο ἔμεινε τ' ἄσπράδι τοῦ ματιοῦ.

Παίζουν σὶ τὸν παντρεμένο ἀγέρα
τ' ἀπλὰ δεφτέρια τῆς ζωῆς.
Τὸ μίσος εἶναι ἡ λέπρα τῆς ψυχῆς.
Ἐνα κομμάτι ἀγάπη ἀξίζει
τὴ γῆϊνη σφαίρα.

Ἀντίθεση δεσπόζει σὶ τὸ τοπίο
τὸ σείσμα τῆς θηλιᾶς.
Νὰ τιμωροῦμε βρήκαμε τὸ δρόμο.
Κι' ὅμως καρφώσαμε τῆς φίλιωσης τὴν πόρτα
μὲ σταυρωτὰ σανίδια.
—Ἐσπασε τὸ ρόδι κι' ἐσκορπίστη
ὁ κατακόκκινος λαός.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυτσᾶς

EPIRUS SACRA

1. Ἡ ἀποστολικότης τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ Παῦλος εἰς Νικόπολιν—Ἡ ὥραία μητρόπολις τῆς Ἡπείρου—Ἀβάσιμος ὑπόθεσις περὶ ἄλλης Νικοπόλεως
Ἡ περιγραφή τοῦ Στράβωνος ὡς αὐτόπτου.

«Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν»
ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι».

(Παῦλος πρὸς Τίτον, γ', 12)

Εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς ἡμῶν μελέτας ἔχομεν ἀποδείξει, τὸν Ἀριστοτέλην, Στράβωνα καὶ Πτολεμαῖον ἔχοντες μάρτυρας, ὅτι ὄντως «ἀρχέγονος Ἑλλὰς ἡ Ἡπειρος» (Πτολ. Γ', 20). Τὸ κέντρον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμόν, πανάρχαιον ἱστορικὸν γεγονός, ἦν ἡ Δωδώνη, ἐνθα ὠνομάζοντο Γραικοί. Μετὰ ταῦτα ἐνταῦθα πάλιν ἀσφαλῶς ἐκλήθησαν καὶ Ἕλληνες (Σελλοί, Ἑλλοί, Ἑλλοπία) καὶ ὅταν οἱ κατακτηταὶ Ῥωμαῖοι ἐπέβαλον —κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Κύριος— τὸ ἐθνικὸν τῶν ὀνομα, τὸ ἀποτρόπαιον Ῥωμηοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Νέαν Ἡπειρον τὸ ὄνομα Ἕλληνες καθηλώθη διὰ τὴν αἰωνισθῆ εἰς τοπωνυμία (εἰς δύο σημεῖα ἔχω ἀνακαλύψει αὐτὸ μέχρι σήμερον).⁽¹⁾ Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ὡς πρὸς τὸν ἐθνισμόν, ὃν καὶ ἐμπράκτως ἡ Ἡπειρος ἀπέδειξε διὰ τῆς καλλιέργειας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὃν ἀγλαὸς καρπός, ἐφ' ᾧ ἡ οἰκουμένη ἔμεινε κατὰπληκτος, οἱ μεγάλοι εὐεργέται καὶ οἱ λεοντόθυμοι ἀθάνατοι τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως ἥρωες. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὸ προκομμένον ἑλληνικὸν κράτος, οὔτε τόκους οὔτε χρεωλύσια ἔχει πληρώσει εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν πρωτομαρτύρων τῆς ἐλευθερίας. Ἡ μήτηρ Ἑλλὰς πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας φέρεται, μετὰ λύπης λέγω, ὡς μητριά!

Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι ἔχομεν ἀποδείξει, ὅτι τὰς πρώτας θεμελιώδεις καὶ ἐρυννὰς βάσεις ὁ Χριστιανισμὸς ἔθετο ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν. Ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ἀποδιδοσθεὶς εἰς Νεάπολιν (Καβάλλαν) ἦλθεν εἰς Φιλίππους, ἀλλὰ δὲν κατῴρθησε ἐπὶ πολὺ νὰ παραμείνῃ, οὔτε εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας, ἐνθα χλευαστικῶς ἀπεκλήθη «σπερμολόγος». Μόλις δὲ ἡδυνήθη νὰ ποιήσῃται σταθμὸν εἰς τὴν Κόρινθον, ἥτις σημειωτέον ἦτο Ῥωμαϊκὴ τότε ἀποικία (μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν), ἐνθα φιλοξενηθεὶς παρὰ τῷ Στεφανᾷ ἱδρυσε τὴν πρώτην κατ' οἶκον ἐκκλησίαν «ἀπαρχὴν τῆς Ἀχαΐας».⁽²⁾ Τίς δὲ ἡ πόλις ἐκείνη, ἣν ὥρισεν ἐκ τῶν

1. Τὸν ὀψιμον καὶ καινότροπον ὅρον «Βόρειος Ἡπειρος» ἀγνοεῖ ἡ ἱστορία· ἐγράψαμεν πρῶτοι ἡμεῖς, ἐγράψαν εἴτα καὶ ἄλλοι, ὅτι ἡ Ἡπειρος εἶναι μία τε καὶ ἐνιαῖα. Παλαιὰ καὶ Ν. Ἡπειρος, ἥτις χωρίζεται, ὡς γράφει ἡ ἀρχαία Γεωγραφία, διὰ τοῦ Ἀώου.

2. Ἀχαΐα τότε ἐλέγετο ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἐπομένως καὶ ἡ Ἑλλὰς (Α' Κορ. ια' 16) ὅσον δὲ εἶχε συνθλιβῆ καὶ περιορισθῇ ἡ Ἑλλὰς, ὥστε ἠναγκάζετο νὰ γράψῃ τὸ ἀξιοσημειωτὸν ὁ Στράβων, ἐθνολογικὸν χωρίον: «Οἱ δὲ Θράκες καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ Ἡπειρώται καὶ μέχρι νῦν ἐν πλευραῖς εἰσιν—ἐτι μέντοι μᾶλλον πρότερον ἢ νῦν—ὅπου γε καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι Ἑλλάδος ἀνατιλέκτως τὴν πολλὴν οἱ ἄρχαροι κατέχουσι, Μακεδονίαν μὲν Θράκες καὶ τινὰ μέρη τῆς

προτέρων ὡς σταθμὸν νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα, ὡς γράφει πρὸς Τίτον;— «ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι» (Γ. 12). Ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι καὶ περὶ τῆς πραγματώσεως τοῦ ταξιδίου ἐνταῦθα καὶ ἀνελαι αὕτη ἡ ἡπειρώτις Νικόπολις⁽¹⁾. Θὰ προσαγάγω δύο διαπρεπῶν ἐπισκόπων τὴν μαρτυρίαν τοῦ πατρὸς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ τῆς νεωτέρας, ὅστις εἶναι καὶ Ἡπειρώτης. Ὁ πολὺς Ὁριγένης προσπαθὼν διὰ πολλῶν αὐθεντικῶν ἀντιγράφων ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ γνήσιον κείμενον τῆς Π. Διαθήκης «ἀνιχνεύσαι τε τὰς τῶν ἐτέρων παρὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα τὰς ἱερὰς γραφὰς ἡρμηνευκῶτων ἐκδόσεις καὶ τινὰς ἐτέρας παρὰ τὰς καθημαξευμένας ἐρμηνείας ἐναλλαττούσας. . . αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐπισημήνατο, ὡς ἄρα τὴν μὲν εὖροι ἐν τῇ πρὸς Ἀκτίοις Νικοπόλει, τὴν δὲ ἐν ἐτέρῳ τοιῷδε τόπῳ. Ἐν γε μὴν τοῖς ἑξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν μετὰ τὰς ἐπισήμους τέσσαρας ἐκδόσεις οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην καὶ ἑβδόμην παραθεῖς ἐρμηνείαν, ἐπὶ μιᾷ αὐτῆς σεσημειῶται ὡς ἐν Ἱερικοῦ ἡρῆμένης ἐν πίθῳ κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου».⁽²⁾ Ἀλλ' ὁ Ἀθηναῖος Μελέτιος ἀναφέρει περὶ τοῦ δευτέρου ἀντιγράφου, ὅτι «ὁ Ἐπιφάνειος Κύπρου γράφει, ὅτι εἰς τὴν Νικόπολιν εὗρέθη κρυμμένη μέσα εἰς πιθάριον ἕκτη ἐκδοσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὸν καιρὸν, ὅπου ἐβασίλευεν Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τῆς Μαμαίας ἐν τῷ ἕκτῳ ἔτει τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὁ Ὁριγένης εἰς τὰ αὐτοῦ ἑξαπλᾶ».⁽³⁾ Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖ πρῶτον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ἡπειρῳ. Ἡ δὲ τοῦ Παύλου ἀπόφασις νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα ἐν Νικοπόλει προϋποθέτει παροικίαν χριστιανικὴν, ἄλλως θὰ εἶχε τὰ ἐπακόλουθα τῶν ἄλλων πόλεων, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρόν. Ἀλλὰ πότε ἐπεφοίτησεν ἐνταῦθα;

Ἀποφυλακισθεὶς τῇ 63 ἐν Ρώμῃ ἐσκέπτετο νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰσπανίαν κατὰ πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς Ἀνατολήν, ἀφοῦ τόσον ἦτο πλησίον.⁽⁴⁾ Δὲν εἶναι γνωστὸν,

Θεοτλάας, Ἀκαρνανίας δὲ καὶ Αἰτωλίας ἀνω Θεσπρωτοὶ καὶ Κασσωπαῖοι καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες, ἡπειρωτικὰ ἔθνη· κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Κοραῆ Ζ', σ. 46—47 τοῦ Β τόμου.

1. Τινὲς τῶν κωδίκων ἀντὶ τοῦ «ἐκεῖ γὰρ κέκρικα» ἔχουσιν ἐδῶ, ὡς ὁφόμεθα παρακατιόντες.

2. Εἰσεβίου VI, 16 ἐκδ. *Dindorfius* 1871, σ. 259—260.

3. Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, ἐκδ. 6' Βενετία, τόμ. Β', 1807, σ. 279. Τὴν παραπομπὴν ταύτην ἔλαβον παρὰ τοῦ Φουρίκη, «Νικόπολις—Πρέβεζα» ἐν Ἡπειρ. Χρον. Γ', 1928, σ. 129, σημ. 1. Ὁ τὴν καλὴν ταύτην πραγματείαν γράφας φέρει σφαλόμενον τὸν Μελέτιον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἐπιφάνειον· ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον. Ἐκεῖνος ἔγραψεν: «ὅθεν... ἐπιμελῶς ἐπιλοτιμήσατο συναγαγεῖν τῶν ἐξ ἐρμηνειῶν Ἀκύλα, Συμμάχου, τῶν τε Ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνος, Πέμπτης τε καὶ Ἑκτῆς ἐκδόσεως...» (*Migne, Patr. graec.* 41, σ. 1073). Σαφέστερον περὶ τούτων ἐν τῷ «περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν» τομ. 43, σ. 268· ἀλλ' εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη περὶ 6 ἀντιγράφων γράφει, ἐπομένως λείπει παρ' αὐτῷ τὸ 7, περὶ οὗ ἡ διαφορὰ. Μετὰ τῶν δύο ἐβραϊκῶν ἀντιγράφων ἔχομεν τὰ ὀκταπλᾶ, ἅπερ παρεσκεύασεν ὁ δαιμόνιος καὶ ἀκαταπόνητος Ὁριγένης, ἵνα καταρτίσῃ τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τῆς Π. Δ.

4. Ἀσὺμφωνοι εἰς τοῦτο εἶναι οἱ ἱστορικοὶ. Βεβαίως ὁ Παῦλος, ὅταν γράφῃ πρὸς Ρωμαίους (ΙΕ', 24, 28): «ἐπιποθῶν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς» εἶχε κηρύξει εἰς Ρώμην καὶ ἐκδηλοῖ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ πάλιν νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ καὶ μέχρι Ἰσπανίας. Ὁ ἱερός Κλήμης, πᾶσις Ρώμης, ἐν τῇ Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ (Πρώτη ἐκδοσις πλήρης ὑπὸ Φιλοθέου Βρυεννίου, ΚΠολις 1875, σ. 14) γράφει τὸ ἑξῆς (ὅπερ ἀρκούντως προήγαγε τὴν ὑπόθεσιν): «Διὰ ζῆλον καὶ ἔριν Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἔδειξεν, ἐπτάκις δόσα φορέσας, φυγαδευθεὶς, λιθοσθεὶς κήρυξ γενόμενος ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβε δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐπὶ τὸ τέρας τῆς Δύσεως ἐλθὼν...» Ἀσφαλῶς ἐνταῦθα «τέρας Δύσεως» δὲν ἐννοεῖ ὁ Κλήμης τὴν Ρώμην, ἀλλὰ ἢ τὴν Ἰσπανίαν ἢ τὴν Βρεταννίαν (*B. Migne, Patrol. gr.* 1, σ. 219, σημ. 38 καὶ *Friedr. Bleek, Einleitung in das Neue Testament. Dritte Auflage, besorgt von W. Mangoldt. Berlin 1875, σ. 544—547*). Ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὸν κανὼνα τὸν ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ *Muratorii*, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἑξῆς: «ἀλλὰ καὶ Παύλου τὴν πορείαν εἰς τὴν Σπανίαν πορευομένου». (σ. 544) ὁ κανὼν ἐγράφη περὶ τὸ 200 μ. Χ. Κύριον σύγγραμμα τοῦ *S. Gams, Die Kirchengeschichte von Spanien. Regensburg 1862, σ. 55 ἐ.*) Ἐκ πάντων τούτων προκύπτει ὅτι ὁ Παῦλος ἐκ Ρώμης μετέβη εἰς Ἰσπανίαν καὶ ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Νικόπολιν, ἵνα με-

ἐὰν ὅντως ἠκολούθησεν αὐτὸ τὸ δομολόγιον· ἀλλὰ συναντῶμεν αὐτὸν εἰς "Εφεσον, ἔπειτα εἰς Μακεδονίαν καὶ εἰς Κρήτην τελευταῖον ἐν συνοδείᾳ τοῦ Τίτου, ὃν ἀφῆκεν ἐν Κρήτῃ, «ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃ κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους» (α' 5). Ἄλλοι παραδέχονται, ὅτι ἐκ Κρήτης μετέβη εἰς Μίλητον, "Εφεσον, Τρωάδα καὶ Κόρινθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νικόπολιν.⁽¹⁾ Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τινῶν τὸ δέδοικον εἶναι, ὅτι ἔφθασεν ἐνταῦθα τῇ 67 διήλθεν ὅντως τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξὶν ἔφθασεν εἰς Ρώμην διὰ τὴν ὑποστῆ, τὸ μαρτύριον.

Περὶ τῆς θέσεως, τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Νικοπόλεως ἀρκετὰ ἔγραψεν ὁ Φουρλίκης (σ. 118 ἑ.). Ὡς πόλις ἐλευθέρα καὶ εἰς σημαντικὴν θέσιν κτισθεῖσα μετὰ λιμένος ἀσφαλεστάτου εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἔσχε καταπληττικὴν πρόδοον συγκεντρώσασα τὰ ἐναπολειφθέντα ἐκ τῶν καταστραφεισῶν τῆς Ἡπείρου πόλεων τῶν ἐπιζώντων κατοίκων. Τούτων οὕτως ἐχόντων δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς ἔκαμε τὰ συνοικέσια ὡς ἄλλος Θησεὺς τῶν Ἀθηνῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ προσήλθον οἱ ἐναπολειφθέντες ἀριστοκρατικοὶ οἶκοι τῆς Ἡπείρου. Ἐσώθη τὸ γένος διὰ τὴν συνεχίσῃ ἐν τῇ ἐξελίξει τὴν ἀρχέγονον παράδοσιν καὶ ἱστορίαν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ καὶ προνομιούχῳ πόλει, μητροπόλει τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀκαρνανίας ἀναγνωρισθείσῃ. Ἠξιώθη καὶ συμμετοχῆς ἐν τῇ ἀμφικτυονικῇ συνεδρίῳ τῶν Θερμοπυλῶν δι' ἐξ ψήφων, ὅσας εἶχον Μακεδόνες τε καὶ Θεσσαλοί. Ἀλλ' ἀκούσωμεν τοῦ Στράβωνος περιγράφοντος τὴν πόλιν μόλις μετὰ ἀνοικοδόμησιν, ἵνα διαφεύσωμεν τοὺς ἰσχυρίζομένους, ὅτι δὲν εἶδεν αὐτήν! Διεκόσμησεν, λέγει, τὴν Νικόπολιν αὐτὸς ὁ Πύρρος, ἥτις ἀπὸ τῆς Ἀκτῆς ἦτοι τοῦ κόλπου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν Ἀκτιον,⁽²⁾ διὰ δὲ τὴν ἐξαίρετον τοποθεσίαν «βασιλείᾳ χρησάμενος τῇ τόπῳ» (ἦτοι ἀνήγειρε τὰ θαλάσσια ἐκεῖ ἀνάκτορα) καὶ προχωρεῖ ὁ γεωγράφος: «Μακεδόνες δὲ ὕστερον καὶ Ῥωμαῖοι καὶ ταύτην καὶ τὰς ἄλλας (πόλεις) κατεπόνησαν τοῖς συνεχέσι πολέμοις διὰ τὴν ἀπείθειαν». εἰτα ἔρχεται εἰς τὰ σύγχρονα. «ὥστε ὁ Σεβαστὸς δρῶν⁽³⁾ ἐκλελειμμένας τελῶς τὰς πόλεις εἰς μίαν συνήκισε τὴν ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Νικόπολιν ἐν τῇ κόλπῳ τούτῳ».⁽⁴⁾

Ὅτι εἶναι τὴν σήμερον διὰ τοὺς Ἰταλοὺς τὸ Δυρράχιον, ἦτο τότε διὰ τοὺς Ῥωμαίους ἡ Νικόπολις. συνέδεε τοὺς δύο κόσμους — ἐφ' ὅσον ἡ Ἰλλυρία ἦτο σχεδὸν ἀπρόσιτος εἰς αὐτούς — καὶ ἔμελλε καὶ τοὺς Ἡπειρώτας νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἵνα γένωνται κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους εἰσηγηταὶ παρ' ἡμῖν βίου ἡμερωτέρου διὰ τε τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἐν Ἑλλάδι σπανίως εὕρισκε τις θέσιν τόσον περίοπτον καὶ ὑπὸ φυσικῶν καλλενῶν δαψιλῶς πεπροικι-

ταδῶ τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὸ Ἰλλυρικόν. Ὁ κόμης L. de Voinovitch, τελευταῖος ἱστοριογράφος τῆς Δαλματίας, ἀποδεικνύων περιτράνως, ὅτι διὰ τοῦ Παύλου ἐκηρύχθη ἐνταῦθα τὸ εὐαγγέλιον γράφει ἐπὶ λέξει μετ' ἐνθουσιασμοῦ ταῦτα: «Sur cette terre de Dalmatie, promenoir de la Grèce, où les arbres de la Bible s' épanouissent, où le Nouveau Testament retrouve ses paysages familiers, serti d' oliviers et de tiges, de palmiers et de figuiers, de myrthes et de cypres, dans ce pays doux, intime et austère, la croix s' était élevée flamboyante depuis les temps apostoliques. La Dalmatie a été un des premiers pays méditerranéens et avec la Macedoine le premier pays balkanique touché par la grâce» (*Histoire de Dalmatie des origines au marche infâme* (1409)... Paris 1934, τόμ. I, σ. 153—154 βλ. καὶ σ. 237, 273, 305).

1. Δημητρίου Μ. Καλαποθάκη πρῶην ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, «Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀποστ. Παύλου». Ἀθῆναι 1933, σ. 147. Οὗτος γράφει: «Τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν, εἶναι ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο (τῆς τετραετίας) ἐπεσκέψθη τὴν Μακεδονίαν, Μ. Ἀσίαν, Κρήτην καὶ Νικόπολιν, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἀλλὰ κατὰ πόλιν σειράν... παραμένει ἀγνωστον», 147—8.

2. Ἀκτὴ βεβαίως εἶναι τὸ μέρος τῆς ἑρᾶς τῆς ἐπερχομένης εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀποτελοῦσης τὸν κόλπον.

3. Σεβαστὸς εἶναι ὁ μεγαλειότατος, ὁ Ὀκταδιανός, τίτλος ὃν ἔλαβον ἔπειτα οἱ βυζαντινοὶ πρίγκιπες καὶ ἐπεξέτειναν αὐτὸν εἰς πανυπεροβαστος καὶ πρωτοπανυπεροβαστος!

4. Στράβων βιβλ. Ζ' Μερ. δ', Παρίσιοι 1817 ἔκδ. Κοραῆ, σ. 52.

ομένην. Αἱ ἀντιρρήσεις, ἅς παραθέτει (σ. 120,21 κ.ά.) ἀταλαιπώρως ὁ Φευρίκης πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ Στράβων δὲν εἶδε τὴν Νικόπολιν καὶ ὁ καθ. κ. Ρωμαῖος, γράφας ὅτι μόνον διήλθε, εἶναι ἀνυπόστατοι. Πῶς ἦτο νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατ' αὐτὴν τόσον λεπτομερῶς, ἐὰν δὲν ἐλάμβανεν ἄμεσον γνῶσιν καὶ ἐποπτεῖαν τοῦ κοσμοπολιτικοῦ ἐκείνου κέντρου; Δὲν ἦτο αὐτόπτης ὁ χαράσσων τὰς ἐξῆς γραμμὰς περὶ αὐτῆς:

«Ἡ μὲν οὖν Νικόπολις εὐανδρεῖ καὶ λαμβάνει καθ' ἡμέραν ἐπίδοσιν, χώραν τε ἔχουσα πολλὴν καὶ τὸν ἐκ τῶν λαφύρων κόσμον. τό τε κατασκευασθὲν τέμενος ἐν τῇ προαστείῳ (=ἱερὸν ἄλσος), τὸ μὲν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν πεντετηρικὸν ἐν ἄλσει, ἔχοντι γυμνάσιόν τε καὶ στάδιον, τὸ δ' ἐν τῇ ὑπερκειμένῳ τοῦ ἄλσους ἱερῷ λόφῳ τοῦ Ἀπόλλωγος. Ἀποδέδεικται δ' ὁ ἀγὼν Ὀλύμπιος, τὰ Ἀκτια, ἱερὸς τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος. . . αἱ δ' ἄλλαι κατοικίαι περιπόλιοι τῆς Νικοπόλεως εἰσιν. . .» (αὐτ.). Ἐξετάζει μετ' ἀκριθείας τὰς ἀποστάσεις καὶ ἐξελέγχει τὸν Θεόπομπον καὶ ἄλλους(1), χαρακτηρίζει τοὺς κατοίκους Ἡπείρου καὶ Ἰλλυρίας ὡς ἄριστος ζωγράφος καὶ περιγράφει τὰ μέρη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε μόνον ὀφθαλμὸς ἡδύνατο νὰ δώσῃ τὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου. θαυμασία δὲ εἶναι καὶ ἡ περιγραφή τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ ὡς καὶ τῶν ποταμείων πηγῶν καὶ ἐκβολῶν. Περὶ τῶν ἐθναρίων, τῶν εἰς τὴν Τριφυλίαν ἀνηκόντων, γράφει, ὅτι ὑπετάγησαν «ἅπαντα εἰς τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, πλην ὀλίγων τῶν ὑπὲρ τοῦ ἰονίου κόλπου, καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λυγκησίων καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεσιτιάδα καὶ Ἑλίμειαν, τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἱ δ' ὕστερον καὶ ἐλευθέραν».(2) Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ τῆς Νικοπόλεως. Ὁ ἀποθανὼν πρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρας, ὁ πολλὰ καινότροπα καὶ ἀσύστατα γράφας, ἐν τῇ Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (τόμ. IB', σ. 342β) ἀμφιβάλλει καὶ αὐτός, ἂν ἡ τοῦ Παύλου ἢ Νικόπολις εἶναι ἡ τῆς Ἡπείρου. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τούτου. Ὁ Παῦλος ἀναχωρήσας ἐκ Ρώμης; ἐπλεε νὰ φθάσῃ εἰς Κρήτην καὶ ἐκεῖθεν νὰ κανονίσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν ἔχων ἐν νῆϊ νὰ ἐπανίδῃ καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλ' ἐγγιζόντος τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισε νὰ παραχειμάσῃ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Διερωτώμαι νῦν τίς ἄλλη Νικόπολις ὑπῆρχε παραλιακή, ἐκ τῶν 5—10, οἰκεία εἰς αὐτόν, ἵνα φιλοξενήσῃ αὐτὸν ἐπὶ μακρόν, παρέχουσα ἅμα καὶ ἔδαφος κατάλληλον, ἵνα διατρίψῃ τόσον χρόνον; Αἱ λοιπαὶ Νικοπόλεις πᾶσαι μεσογειακαὶ καὶ ἀσήμενοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὴν ἐν Ἀκτίῳ ἀκμάζουσαν τότε καὶ συγκεντροῦσαν κόσμον τῶν γραμμάτων, τοῦ ἐμπορίου, πρώτης τά-

1. Περὶ τῆς παραλλίας τῆς Ἡπείρου γράφει: «Ὁ δὲ πλοῦς ἀπὸ τῶν Χαόνων ἀρξαμένη πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ πρὸς τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὸν κορινθιακὸν ἐν δεξιᾷ ἔχοντι τὸ Δυσόνιον πέλαγος ἐν δεξιᾷ δὲ τὴν Ἡπειρον εἰς χίλιοι καὶ τριακόσιοι στάδιοι ἀπὸ τῶν Κεραυνίων ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου» Ζ, σ. 59. Περὶ δὲ τοῦ λιμένος: «Μετὰ δὲ Γλυκὺν λιμένα εἰσὶν ἐφεξῆς δύο ἄλλοι λιμένες, ὁ μὲν ἐγγυτέρω καὶ ἐλάττω Κόμαρος ἰσθμὸν ποιῶν ἐξήκοντα σταδίων πρὸς τὸν ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος κτίσμα, τὴν Νικόπολιν, ὁ δὲ ἀπωτέρω καὶ μείζων καὶ ἀμείνων πλησίον τοῦ στόματος τοῦ κόλπου διέχων τῆς Νικοπόλεως ὅσον δώδεκα σταδίους», σ. 51. πρβλ. 40.

2. Ζ', 526 (ἐκδ. Κοραῆ Β', σ. 54). Ἑλίμεια εἶναι ἡ ἐπαρχία Κορυτσᾶς ὅθεν καὶ ἡ «φήμη» ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος ἄνω Μακεδονίας ὅπερ οἱ Ἀλβανοὶ ἀφήρσαν!, ὅταν ἐκήρυξαν αὐτοκέφαλον τὴν ἐκκλησίαν.

ξέως κέντρον συγκοινωνιών, ἔνθα συνωθούντο «λαοὶ φυλαὶ καὶ γλῶσσαι» ἐξ ἀπάσης τῆς Ἰλλυρικῆς, χερσονήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοι ἐπισκέπται καὶ ἐμπορευόμενοι ἐκ τῆς Δύσεως.⁽¹⁾

Ἡ ἐλευθερία, ἣν ἐπεδαψίλευσεν αὐτῇ ὁ Αὐγουστος, ἤνοιξε τὰς τέως κεκλεισμένας ὁδοὺς. Προσήρχοντο ἐπὶ τέλους νὰ θαυμάσωσι τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ πολυτελέστατον αὐτοκρατορικὸν κτίσμα,⁽²⁾ ν' ἀγωνισθῶσιν εἰς τοὺς πανηπειρωτικοὺς ἀγῶνας, τὰ «Ἀκτια» καὶ νὰ θεῶνται τὰ ἐν τῷ νεοδημῳ σταδίῳ θεάματα, νὰ προσφέρωσι τέλος θυσίας εἰς τὸ «ἱερὸν ἄλσος» τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἀντικαταστήσῃ τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης, καὶ ἄλλα ἱερὰ τῆς Ἑλλάδος, ἅπερ εἶχεν συλήσει ὁ δάναυσος Ρωμαῖος κατακτητῆς Μόμμιος. Ἀλλως ὁ ἀπώτερος σκοπὸς ἦτο νὰ στραφῇ πάλιν εἰς τὴν Δύσιν, νὰ προχωρήσῃ μέχρι Ἰσπανίας —καὶ ἡ κοινὴ παράδοσις τῶν πρώτων αἰώνων θεωρεῖ τοῦτο ὡς γεγονὸς— νὰ στερεώσῃ τοὺς ἐν Ρώμῃ ἀδελφούς, ὡς διαρκῶς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπέσχετο. Εἶχε σπείρει καὶ προσεδόκα πλούσιον τὸν ἀμητόν· οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἄφινεν αὐτὸν ἡ νοσταλγία αὐτῇ. καὶ τὸν ἐδαυκάλιζεν ἀενάως, ὁ στέφανος τοῦ μαριυρίου! Προέκρινε τὴν Νικόπολιν καὶ διὰ νὰ ἀναπαύσῃ μικρὸν τὸ κατεσκληκὸς ἐκεῖνο καὶ ἐκ τῶν συνεχῶν πορειῶν καὶ τῶν βασάνων ἐξησθενημένον σῶμα. Τὸ ἔδαφος ἐνταῦθα κατὰ ζωηράν ἐπιτόπιον παράδοσιν εἶχον παρασκευάσει δύο ἐκ τῶν 70 ἀποστόλων, ὁ Ἀκύλας, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς Χριστὸν πολλοὺς Ἡπειρώτας καὶ Ἀκαρνανάς. Τοῦτον διεδέξατο ὁ Ἡρωδινὸς ἢ μάλλον Ἡρωδίων, ὅστις χειροτονήσας ἐν Νικηπόλει ἐπίσκοπον τὸν Λούκιον μετέδωκε τὸν χριστιανισμὸν ἐν Λευκάδι· χειροτονήσας ἐπίσκοπον τὸν Σω-

1. Πόλεις μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι: 1) Ἡ ἐν Ἀκτίῳ περὶ ἧς ὁ λόγος, 2) Ἐν Θράκῃ, 3) Ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὸν Νέστον οὐ μακρὰν τῶν Φιλίππων. Κακῶς ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ καθ. Γ. Οἰκονόμου «ἐπὶ ἐκβολῆς τοῦ Νέστου» («Η. Ε.» Α', σ. 122. Ἐκεῖτο μᾶλλον κατὰ τὴν ἀπὸ Δράμας εἰς Ξάνθην διάβασιν τοῦ Νέστου.) 4) Ἐν Ἀρμενίᾳ κτίσμα τοῦ Πομπηίου. 5) Ἐν Κιλικίᾳ. 6) Ἐν Βιθυνίᾳ. 7) Ἐν Πόντῳ. 8) Ἐν Αἰγύπτῳ κ. ἄ. Βλ. *Friedr. Bleek, Einleitung in das Neue Testament* (γ' ἐκδ. ὑπὸ *W. Mangoldt*). Berlin 1875, σ. 552. Ὁ συγγραφεὺς μετ' ἐπιμονῆς καὶ βαθυνοίας ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοῦτο (σ. 550—554). Αὐτὸς ἀναφέρει, ὅτι ὁ πολὺς *Wieseler* συνήντησε «ὧδε» ἀντὶ «ἐκεῖ». Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ λύσῃ πάσας τὰς ἀμφιβολίας. Εἶναι τῆς γνώμης ὁμοῦς, ὅτι διέτριβεν ἐγγὺς τῆς Κρήτης ὁ Παῦλος καὶ διὰ νὰ μὴ ὀνομάζῃ πρὸς τὸν Τίτον τὴν πόλιν, ἦτο αὕτη γνωστὴ. καὶ εἶναι ἐκεῖνη, ἐξ ἧς ἀπέστειλε τὸν Τιμόθεον πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς πρὸς οὓς καὶ αὐτὸς ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον. Ἦθελε δὲ νὰ διατρίψῃ ἐπὶ πλεονα χρόνον ἐνταῦθα εἰς Νικόπολιν εὐρισκόμενος πλησίον τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν ὑπήγετο αὕτη (σ. 553) ἐνδιαφερόμενος μεγάλως περὶ τῶν Κορινθίων· διὸ καὶ ἐπιστολὰς δύο ἔπεμψεν εἰς αὐτούς. Ἐνταῦθεν δὲ ἦτο λίαν εὐκολον νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸ ἐπιθυμητὸν δεύτερον ταξιδίον του εἰς Ρώμην. Ἀντὶ τῆς διαρκῆς εἰς τὰ ὅσα τοῦ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου «οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι» (Πράξ. κγ. 11).

2. Πρὸ ἐτῶν 65 ὁ μακαρίτης πατὴρ μου ταξιδεύων ἐκ Κορυθαῖς δι' ἐργασίαν παρὰ λαβὴ με εἰς Πρέβεζαν. Ἐθαύμασα τὸ ὄνομαστὸν ἐκεῖνο ὑδραγωγεῖον, ὅπερ μὲ τὰς ἀτελειώτους ἐξ ὀπτῶν πλίνθων ἀψίδας τοῦ διέσχισεν τὸν περίφημον ἐλαιῶνα διὰ νὰ διοχετεύσῃ τὸ ὕδωρ ἀπὸ μακρᾶς—ἀπὸ τῆς Φιλιππιᾶδος— ἀποστάσεως, δεξιῶς μακροτέρας τοῦ ἐνταῦθα Ἀδριανείου, ὅπερ καλύπτει ἡ γῆ. ὕψους εἰς 5—10 μέτρα. Δὲν γνωρίζω, ἂν σώζεται. Τῷ 1937 πλέων εἰς Ἀλβανίαν ὁλίγας ὥρας ἔμεινα καὶ δὲν εἶχον καιρὸν νὰ ἐξέλθω τῆς πόλεως.

σίαν.⁽¹⁾ Περί τοῦ Παύλου ὁ αὐτὸς Ἐπιφάνιος μαρτυρεῖ, ὅτι «ἀρξάμενος ἀπὸ Ἱεροσολύμων προῆλθεν ἕως τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας» (αὐτ. σ. 114, 8). καὶ ὁ Εὐδόκιος πρὸς αὐτοῦ ἔγραψεν: «Ὅτι μένουσιν τοῖς ἐξ ἔθνων κηρύσσων ὁ Παῦλος τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τῶν ἐκκλησιῶν καταβέβλητο θεμελίους δὴλον ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένοιτ' ἂν καὶ ἀφ' ὧν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορήσεν».⁽²⁾ Ἐὰν κατὰ ταῦτα ὁρηθῶμεν τὴν εἰς Νικόπολιν μετάβασιν τοῦ Παύλου, ἀνατρέπομεν ὅλην τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ τότε τίς ἐκήρυξεν εἰς τὸ Ἰλλυρικόν, ἔνθα περιλαμβάνετο καὶ ἡ Ἡπειρος, τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, τότε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν εἶναι ἀποστολική! Ἀλλὰ πόθεν διεδόθη ὁ Χριστιανισμός; ἐκ τῆς Ρώμης; Ἰδοὺ ποῦ κατευθύνουσι τὰς σκέψεις οἱ ἀμφιδάλλοντες, διαψεύδοντες, φεῦ! αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀπόστολον τῶν ἔθνων διακηρύττοντα: «Ἐγὼ οὖν καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν Θεόν· οὐ γὰρ τολμήσω λαλεῖν τι, ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἔθνων λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος Θεοῦ, ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. . . » (Ρωμ. ις', 17—20). Ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Δυρραχίου ἐγένετο ὁ «Καῖσαρ, οὗ καὶ αὐτοῦ ὁ Παῦλος μέμνηται».⁽³⁾ Ὡστε ὁ χριστιανισμὸς μέχρι τοῦ Ἀδριανοῦ (117—135), ἐφ' οὗ ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος, εἶχε διασπαρῆ εἰς τὴν χώραν, ἔπου εὐρίσκομεν καὶ πανάρχαιον ναὸν τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου. Ἐκ Νικοπόλεως κατήγετο καὶ ὁ τῷ 174 ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον πάπας Ρώμης Ἐλεύθερος. Πολέμιος τῶν αἵρεσιάρχων Βαλεντίνου καὶ Μοντανοῦ, εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς Ἀγγλίαν πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οὗτος κατὰ τὸν Συναξαριστὴν τὸ πρῶτον διεδόθη ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν 70 ἀποστόλου Ἀριστοβούλου, ἀδελφοῦ τοῦ Βαρνάβα, χειροτονηθέντος ὑπὸ τοῦ θεοῦ Παύλου «ἐπισκόπου τῆς Βρεττανίας» (15 Μαρτ.)

2. Ἡ πρόοδος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἡπείρῳ ἐν σχέσει πρὸς τὸ Μαντεῖον τῆς Δωδώνης — Ὁ «Παῦλος» τοῦ HOLTGNER — Ἀσύστατοι ἀντιρρήσεις τοῦ Παραμυθίας Ἀθηναγόρου.

Ὁ μακ. Ἀθηναγόρας, φιλόπρονος ἱεράρχης, ἀλλ' ὀψίμως κυριευθεὶς ὑπὸ συγ-

1. Ἐνταῦθα ὁ Ἀθηναγόρας, ὅστις παρὰ τὰς ἀμφιβολίας τοῦ ἀνάγει τὸν χριστιανισμόν τῆς Νικοπόλεως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παύλου, ἀγνοῶ πόθεν ἔλαβε τὴν εἰδησιν· καὶ ὁ μὲν Δούκιος ἢ Λουκᾶς εἶναι ἐκ τῶν 70 (παρ' Ἐπιφ. 123, 3, κ. ἀ.) ἐπίσκοπος Ἰκονίου ὃν ἀναφέρει καὶ ὁ Παῦλος (Ρωμ. ιστ' 21): «καὶ Ἰάκων καὶ Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου, ἐξ Ἀχαΐας κατὰ τὸν βιογράφον· ἀλλ' ὁ Σωσίας μοι εἶναι ἀγνωστος, ἐκτὸς ἂν εἶναι ὁ Σωσίπατρος.

Ὁ Ἐπιφάνιος ἔγραψε «Περὶ τῶν Ὁ ἀποστόλων, .. Ἐχὼ ὑπ' ὀφιν τὴν ἐκδοσιν τοῦ Theod. Schermann. «*Prophetarum vitae... Apostolorum discipulorumque, domini Dorotheo—Ephraimi—Hippolyto aliisque, vindicata*». Lipsiae (Teubner) 1907, σ. 125, 15. «Ἀκύλας, οὗ Παῦλος μέμνηται (Ρωμ. ιστ', 3) ἐπίσκοπος Ἡρακλείας ἐγένετο». «Ἡρωδίων, οὗ Παῦλος ἐν τῇ (πρὸς Ρωμ. ιστ', 11) αὐτῇ ἐπιστολῇ μέμνηται ἐπίσκοπος Πατρῶν ἐγένετο» (σ. 121, 7).

2. Ἐκκλ. ἱστορ. III, 4, ἐκδ. Dindorfius σ. 85, 21.

3. Ἐπιφάνιος ἐνθ' ἀνωτ. 124, 10 βλ. 141, 9 καὶ 170, 7. Πάντες δηλ. αὐτὸν λέγουσιν ἐπίσκοπον Δυρραχίου ἐξ 70 καὶ τοῦτον ὄντα. Ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Φιλιππ. δ', 21 γράφει: «ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τοῦ Καίσαρος οἰκίας.» Τοῦτον διεδέξατο ὁ Ἀστεῖος καὶ τὸν Ἀστεῖον ὁ Ἐλευθέριος, ἀμφότεροι ἱερομάρτυρες.

γραφικού πάθους, όταν επάτησε τὸ ἡπειρωτικὸν ἔδαφος, ἐν πολλοῖς ἀπεδείχθη ἄκριτος. Νομίζει, χωρὶς νὰ δικαιουῖται, ὅτι δὲν ἐκαρποφόρησε τὸ κήρυγμα καὶ δὴ εἰς τὸ μεσόγειον, διότι ἕως τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος ἡ Δωδώνη ἦτο ἐθνικὴ κτλ.» (σ. 321 γ). Πρὸς ἀπόδειξιν φέρει, ὅτι Ἰουλιανὸς ὁ πικραδότης ἔστειλεν εἰς Δωδώνην νὰ ζητήσῃ χρησμούς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Δῆλον. Δὲν λέγει πόθεν ἔλαβε τὴν εἰδησιν, ἀλλ' ὁ σοφιστὴς Φιλόστρατος, οὗτινος ὁ πάππος ἔγραψε «τὰ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Τυανέα», ὃν παρουσιάζει ὡς τερατουργὸν πρὸς ἀντιπερασπισμὸν κατὰ τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵσως ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἰουλιανοῦ, διερχόμενος τὸν κορινθιακὸν κόλπον ἤκουσεν ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων φωνὴν «Τέθνηκεν ὁ μέγας Πάν!» Τὸ δὲ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἀπήντησε ὡς ἑξῆς:

«Εἶπατε τῇ βασιλεῖ, χαμαὶ πέσε βαλθαλὸς ἀθά.
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλὺβαν, οὐ μάντιθα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσιν· ἀπέσβετο καὶ ἄλλον ὕδωρ!»

ἦτοι συνήντησεν ἐρημίαν καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ χρησμὸν! (1) Ἐάν τοῦτο συνέβαινε ἐν Δελφοῖς, οὐ πολὺ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, φαντάζεται πᾶς τις τί θὰ ἐγίνετο εἰς τὴν Ἡπειρον περὶ τὴν Δωδώνην. Αἱ καταστροφαὶ τοῦ μαντείου χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 220 π.Χ. ὅτε οἱ Αἰτωλοὶ ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας. Τότε ὁ στρατηγὸς Δορίμαχος ἀφοῦ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἠρήμωσε τὴν χώραν, «παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ περὶ Δωδώνην ἱερὸν τὰς τε στοὰς ἐνέπηρσε καὶ πολλὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρε, κατέσκαψε δὲ καὶ τὴν ἱερὰν οἰκίαν» (τὸ μαντεῖον)(2). Αἰτωλοὶ λοιπόν, Ρωμαῖοι, Θράκες εἶτα καὶ οἱ Γότθοι εἶχον καταστρέψει τελείως τὴν Δωδώνην, καὶ δὲν ἠδύνατο ἐπομένως νὰ γίνηται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς νέας θρησκείας. Δὲν παρατήρησε δὲ ὁ φιληπειρώτης καὶ ἀκαταπονητὸς ἱεράρχης τὸν Στράβωνα περαίνοντα ὡδε τὰ περὶ Ἡλείου: «Τότε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, καίπερ οὖσα τραχεῖα καὶ ὀρῶν πλήρης... ὅμως εὐάνδρῃ ἦτε Ἡπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς. νῦν δὲ τὰ πολλὰ ἐρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κωμηδὸν καὶ ἐν ἐρείπιοις λείπεται. Ἐκλέλοιπε δὲ πῶς καὶ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δωδώνῃ, καθάπερ καὶ ἄλλα».(3)

1. 1—2 ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ὁ Εὐσέβιος ἔγραφε περὶ ἐκκλησιολογῶν χρηστηρίων ἀποτεινόμενος πρὸς ἐθνικὸν «ποῦ γάρ σοι τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν παρὰ πᾶσιν Ἑλλήσιν ἐξ αἰῶνος βεβοημένον; Ποῦ ὁ Πύθιος; ὁ Κλάριος; Ποῦ καὶ ὁ Δωδωναῖος; τὸ μὲν γε Δελφικὸν χρηστήριον τρίτον ὑπὸ Θρακῶν ἐμπρησθῆναι κατέχει λόγος...» (Εὐαγγ. Προπ. IV, 2, 8). ἔκδ. *Dind. Lipsiae* 1867, σ. 159. Τότε καὶ οἱ Θράκες ἐξωθούμενοι ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου (168 π.Χ.) «τὰ μέχρι τῆς Δωδώνης κατέδραμον, ὥστε καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἱερὸν συλῆσαι» (Δίων Κασίος. *XV.V*) Z. (ἀπόσπασμα 101,2).

2. Πολύβιος, *Ἱστ. τὰ σωζόμενα*, I, 67,3. ἔκδ. *Didot. Paris* 1880, σ. 248. Εἶχον ὅπ' ὅψιν οἱ ἄγριοι Αἰτωλοὶ τὴν ἱεροσυλίαν τῶν Δελφῶν καὶ ὁσας ἀσεβείας διέπραξαν εἰς τὰ ἱερὰ οἱ Μακεδόνες εἰσβαλόντες εἰς τὴν χώραν των, καὶ ἔχει πολὺ δίκαιον νὰ στιγματίσῃ αὐτοὺς ὁ ἱστορικός ὡς «χρωμένους ταῖς ἐπιβολαῖς παρὰ τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων ἔθνη καὶ νόμιμα». Ἀλλὰς καταστροφὰς ἀναφέρει ὁ Καραπάνος (*Dodone et ses ruines. Texte. Paris* 1878, σ. 171 ἑ). Κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν ὥντως πρὶν εἶναι ἐμφανισθῇ ὁ χριστιανισμὸς οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ κατεδαφίσωσιν τὰ μαντεῖα καὶ ἱερὰ, οἶον ἐπροαισθανόμενοι τὴν ἄλυσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶχον ταῦτα θέειν ἐν τῇ κόσμῳ τῇ ἐλληνικῇ, ὅστις ἀνέμενε τὸν ἀγνωστον Θεόν, τὸν ἀναιρέτην τῶν εἰδώλων καὶ καθαιρέτην τῶν ψευδῶν θεῶν.

3. Βιβλ. Ζ', 327 (ἔκδ. Κοραῆ Β', σ. 55). Τὸν ἐπικήδειον τοῦ μαντείου ἔγραψεν ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς τῶν εἰδώλων, ὁ ἀρίγνωτος Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς ἐν τῇ βιβλίῳ του «Περὶ ἐκκλη-

Ἐκ τῶν ξένων συγγραφέων θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸν ἑξοχὸν καὶ βαθυνούστατον Ἰωσήφ Holgner· ἔδωροφόρησεν ἡμῖν τὸ θαυμάσιον «Paulus», οὔτινος ἡ 20 καὶ 21 ἔκδοσις εἶδε τὸ φῶς τοῦ τύπου τῇ 1947. Ἐκ ταύτης μετεφράσθη τὸ διβλίον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ εὐπαιδευτοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἱερωνύμου Κοτσώνη καὶ τῇ 1950 ἐκυκλοφόρησεν εἰς 6' ἔκδοσιν.⁽¹⁾ Ὁ Holgner φρονεῖ, ὅτι ἐκ Κρήτης ἀφείλ τὸν Τίτον ἤλθεν εἰς Κόρινθον καὶ ἐντεῦθεν εἰς Μίλητον, ὅπου ἐγκατέστησε τὸν Τιμόθεον ὡς ἀντιπρόσωπον, καὶ ἔφθασεν εἰς Τρωάδα, ὅθεν κατέπλευσεν εἰς Μακεδονίαν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 66 μ. Χ. συνοδευόμενος ὑπὸ φίλων, ἐν εἰς καὶ ὁ Λουκᾶς βλέπομεν αὐτὸν κατευθυνόμενον εἰς Νικόπολιν. «Ἡ Νικόπολις ἦταν ἡ πρὸ σημαντικὴ πόλις καὶ ρωμαϊκὴ ἀποικία στήν Ἡπειρὸ, ἡ πόλις ποῦ ὁ Ἰδρυτής της, ὁ Αὐγουστός τὴν ὠνόμασε ἔτσι, γιὰ νὰ θυμίζῃ τὴν νίκη τοῦ στὸ Ἀκτιο ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου (31 π. Χ.). Ὁ Ἡρώδης ὁ Μέγας τὴν διεκόσμησε μὲ δημόσια κτίρια (Φλαβ. Ἰωσήφ, Ἰουδ. ἀρχαιολ. 16,5,13). Ὁ Παῦλος ἐσκόπευε νὰ ξεχειμωνιάσῃ ἐδῶ, ἵσως νὰ ἐξερευνήσῃ ὕστερα καὶ τὴν Ἰλλυρία κατὰ τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 67, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν κατακαμένην⁽²⁾ ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, ποῦ τόσο εἶχε ἀνάγκη παρηγοριᾶς. Πηγαίνοντας ἔγραψε στὸν Τίτο, γιὰ νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν εὔρῃ στήν Νικόπολιν, μόλις τοῦ ἔστειλε κανένα ἀντικαταστάτη» (σ. 507). Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Γερμανοῦ θεολόγου, ὅστις ἀφιέρωσεν ὅλον τὸν βίον εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν καὶ ἐξήτασεν ἐπακριβῶς τὰ τῶν διαφόρων πορείων αὐτοῦ μᾶς ἐνδιαφέρει μεγάλως. Γράφει ὅτι ὄντως μετέβη εἰς Νικόπολιν: «Im Herbst des Jahres 66 finden wir ihn mit einer Gruppe von Freunden, unter denen wie Lukas vermuten dürfen, auf dem Weg nach Nicopolis an der adriatischen Küste» (σ. 457). Οὐδεὶς τῶν περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἀσχοληθέντων παρετήρησε τὸ ἄρθρον εἰς τὸ «Λεξικὸν τῶν Ἀγίων Γραφῶν... ἱστορικόν, ἐθνολογικόν, ἀρχαιολογικόν, θεολογικόν»,⁽³⁾ ἐνθα ὅτι εἰς ἀντίγραφόν τι τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Τίτον φέρεται ἐπιγραφὴ, ἣτις ὀρίζει τὴν Νικόπολιν ἐν Μακεδονίᾳ κειμένην,

λοιπῶν χρηστηρίων». Οὗτος εἰς τὸ 13 κεφάλαιον ἀναφέρει καὶ τὸ ἀνέκδοτον, οὐ πρὸ μικροῦ ἐμνημονεύσαμεν, καθ' ὃ εἰ παραπλέοντες τοὺς Παξοὺς ἤκουσαν ἐκ τοῦ ἐναντι δωδωναίου Τομόρου ἢ Τομάρου (νῦν Ὀλύτεια) τὴν ὁρμηγὴν κραυγὴν: «Ὁ μέγας Πᾶν ἀπέθανεν»!

1. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ συνήθης τῶν λογίων, δημοτικὴ, οἵτινες δὲν εἶναι ἐξοικειωμένοι, δηλ. ἡ ποντικοφαγώμενη καθαρῶσσα. Τὴν μετὰφρασιν ταύτην ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ συγγράμματος κατέκρινε κάποιος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ μετὰφράσας εἶχε τὴν εὐγενὴ καλωσύνην νὰ μοι προσφέρῃ τὸ διβλίον καὶ μοι ἐδικαιολογήθη, ὅτι χάριν τοῦ κοινοῦ ἠθέλησε νὰ πεζεύσῃ τὴν γλῶσσαν, ἢ ἄλλως, καθιέρωσε σχεδὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀρθρογραφίαν τῶν «Ἀκτιῶν», ὧν τυγχάνει διευθυντής, θὰ κάμω χρῆσιν ἐνταῦθα φρονῶν, ὅτι θὰ εὐχαριστήσω καὶ τοὺς κ. κ. συνεργάτας τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας». Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ ἅγιος ἀρχιμανδρίτης δὲν εἶναι δημοτικιστής. Χάριν ὁμῶς τῶν «καθαρευόντων», θὰ παραπέμπω εἰς τὴν 19ην γερμανικὴν ἔκδοσιν τοῦ 1941.

2. Κατακαμένη ποτὲ δὲν λέγει ὁ λαός, ἀλλὰ κατακαῦμένη. Γνωστὸν τὸ «ἀπ' τὸν κατακαῦμένο τὸν Μωρηά». Περὶ τὸ 1821 δύο Γρηγόριοι ἦσαν εἰς τὴν Πόλιν Μωραΐτες, ὁ πατριάρχης καὶ ὁ Δάσκαλος «Γρηγόριος ὁ μέγας»! Πρὸς αὐτὸν ἔτρεχον ὅλες ἡ κάπες καὶ ἐγέμιζον τὴν αὐλὴν τῆς μητροπόλεως. Ἡρώτα ὁ δεσπότης: «ἀπὸ ποῦ, μωρέ, εἰσαι;» καὶ ἡ κάπα ἀπήντα: «ἀπ' τὸν κατακαῦμένο τὸν Μωρηά»! Παράγεται ἐκ τοῦ καίω—ἐκαυσα. (μία ἐστὶ μαρτυρία, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν προσέφερον διφθόγγους) Τὸ ἀπλοῦν καῦμένος καὶ καμένος καὶ τοπωνυμία Καμένα (ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος ἐν Χαλκιδικῇ). Ἀλλ' ἡ λέξις οὐδόλως ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὸ γερμανικὸν κείμενον *die stark gelichtete* (σ. 457), ὅπερ κατὰ λέξιν σημαίνει κατακεκομμένη δηλ. θέλει νὰ παραστήσῃ ὁ Holgner, ὅτι εἶχε γέινει θραύσις τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, ὅστις διὰ νὰ κατασφάξῃ ἔπειτα τοὺς τοὺς εἶδε πῦρ εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὸ ἐκκλησιᾶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ὀλίγους χριστιανούς. Ἰσως λοιπὸν ὁ μετὰφραστής ἤθελε νὰ γράψῃ «τὴν κατακομμένη ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης».

3. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς λογίου Μακεδόνοιο Γ. Κωνσταντινίδου, διδάκτορος τῶν ὥραιων τεχνῶν καὶ τῆς θεολογίας ἐν Ἀθήναις τῇ 1888. Ὁμολογῶ, ὅτι ἐνταῦθα, ὅπου σπουδαῖα πράγματα ἐναποθηκεύονται, σπανίως παραπέμπουσιν οἱ ἡμέτεροι λόγιοι.

ἥτις ὅμως εἶναι νεώτερον σημεῖωμα⁽¹⁾ «ἡ δὲ μείζων, γράφει, πιθανότης φέρει, ὅτι ἦν μία τῶν ἐξῆς πόλεων, ἥτοι ἢ ἡ τῆς Θράκης, ἢ ἡ τῆς Κιλικίας, ἢ ἡ τῆς Ἡπειρου» ὑπὲρ δὲ τῆς τελευταίας ταύτης ὑπερμαχεῖ καὶ ὁ (Ἰλλυριὸς ἐκ Δαλματίας) Ἱερώνυμος καὶ ἡ παράδοσις. Ὁ μὲν πρῶτος ἰσχυρίζομενος, ὅτι ὁκοδόμητο αὕτη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος πρὸς τιμὴν τῆς νίκης, ἦν ἤρατο κατὰ τοῦ Ἀντωνίου κατ' Ἀκτιον τῇ 31 πρὸ Χριστοῦ ἔτει, ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ νῦν (ἐπὶ Ἱερωνύμου) παλαιᾷ (Πρεβέζῃ καλουμένῃ) Νικόπολει, οὐ μόνον πολλὰ ἐρείπια ναῶν καὶ θεάτρων, ἀλλὰ καὶ ὕδραγωγεῖα καὶ μικρὸς τις ναός. ἡ δὲ τοπικὴ παράδοσις φέρει, ὅτι τοῦτον τὸν μικρὸν ναὸν ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς οἶκον προσευχῆς μετέβαλεν» (σ. 694). Ὁ Ἀθηναγόρας ὡς ἀπὸ τρίποδος ἀποφαίνεται ὡδε: «ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Ἡπειρος δὲν παρέλαβε τὸν Χριστιανισμόν ἀμέσως παρ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν συνειδήσιν τῶν μετεγενεστέρων λογίων Ἡπειρωτῶν» (Μεγ. ἑλλ. ἐγκυκλ. IB', σ. 312γ). Διαφεύδει αὐτὸν διαρρήδην εἰς τῶν λογιωτέρων θεολόγων ἐν Ἰωαννίνοις καὶ τρίτων περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Ἡπείρου ἱστορίαν ὁ κ. Γ. Οἰκονόμου. Οὗτος ἀφοῦ ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὰς ἄλλας ὁμωνύμους νὰ μεταβῇ ὁ Παῦλος γράφει: «Μένει λοιπὸν ἡ Νικόπολις τῆς Ἡπείρου, τὸ κτίσμα τοῦ Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου. . . ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἐπὶ ἑνδεκα αἰῶνας μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς ἀπὸ τοῦ Βουλγάρου, ἡ πόλις στήν ὁποίαν αἱ ἀνασκαφές ἀποκάλυψαν ναοὺς ρυθμοῦ βασιλικῆς, βαπτιστήρια, χριστιανικὰ ἱδρύματα, μητροπολιτικὰ μέγαρα, ψηφιδωτὰ καὶ ἐπιφυλάσσουν νὰ ἀποκαλύψουν περισσότερα». Εἰτα ἐπιφέρει: «ἄλλως καὶ ἡ ἱερὴ παράδοσις (διατὶ ἱερὴ καὶ οὐχὶ ἱερὰ!) τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρει, ὅτι ὁ Παῦλος ἐπεσκέφθη τὴν Νικόπολιν τῆς Ἡπείρου καὶ τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας».⁽²⁾

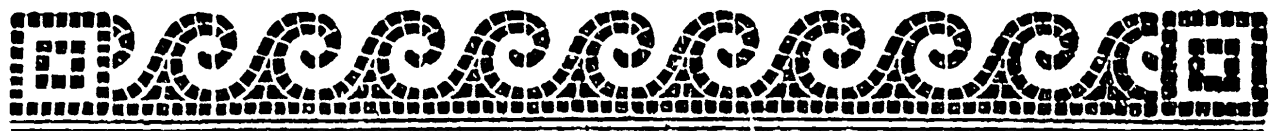
Ἡ Νικόπολις κατὰ ταῦτα ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ 929 γεγραρὰ μητρόπολις τῆς ἑλῆς Ἡπείρου, ὅτε ἀντικατέστησεν αὐτὴν ἡ Δωδώνη.⁽³⁾ (οὔτε ἡ Ἄρτα οὔτε τὰ Ἰωάννινα, ὡς ἔγραφεν ὁ Ἀραβαντινός). Περὶ τούτου ἔχομεν ρητὴν μαρτυρίαν τὴν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου: «Ὁ γδοον θέμα Νικόπολις ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡπείρου... ὑφ' ἡγεμόνα πόλεις δώδεκα... μητρόπολις δὲ τοῦ θέματος πόλις Δωδώνη» (*Migne, Patr. gr.* 113, σ. 125).

1. Ἐλέγχθη ἀνωτέρω, ὅτι ἡ Ἡπειρος ἀνῆκεν εἰς τὸ θέμα τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπου καὶ ἡ Μακεδονία. Αὕτη ἦν διηρημένη εἰς 4 τμήματα ἐπὶ Ρωμαιοκρατίᾳ. Εἰς τὸ Δ' ἀνῆκεν ἡ Ἡπειρος καὶ πρὸ τῆς διαιρέσεως ταύτης, ὡς μνημονεύει ὁ Στράβων: «ἔνιοι δὲ καὶ σύμψασαν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν» (Ζ', 326, Κοραὴ Β', σ. 54). Μετὰ τοῦτο τὸ Μακεδονικόν, Ἡπειρωτικόν καὶ Ἰλλυρικόν συγχέονται τόσον πολὺ, ὅθεν καὶ ἐναλλάσσονται: ὅθεν ὁ Ἀθηναῖος Λαον. Χαλκοκονδύλης ἔγραψεν: «Ἀλβανοὺς γὰρ ἔγωγε μᾶλλον τε τοῖς Μακεδόσι προστιθεσθαι ἢ λέγοιμι ἢ ἄλλῃ τινὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν· οὐδενὶ γὰρ συμφέρονται, ὅτι μὴ τὸ Μακεδόνων γένος» («Ἀπόδειξις ἱστοριῶν», ἐκδ. Βόννης, σ. 532).

2. «Ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου». «Ἡπειρ. Ἑστία» Α', 1952, σ. 122.

3. Τότε ἡ Πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ διὰ τὴν σωθῆν ὁ ἡγεμὼν τοῦ θέματος κατέφυγεν εἰς τὸ ὄχυρόν φρο. φρούριον τῆς Δωδώνης. Πλὴν τούτου ἦσαν καὶ τὰ δύο φρούρια τοῦ Ἀγίου Δονάτου ἐκεῖ πλησίον εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνανεωθέντα ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ (Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, ἐκδ. I. Haurvy, 1913, σ. 118) μετὰ τὴν καταστροφὴν. ἐπενεχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γουθῶν. Τὰ δύο φρούρια ἦσαν εἰς τὸ Σουλιωτικόν.

ΓΕΩΡ. ΛΑΪΟΥ .

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΒΟΡ. ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΟΡ. ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΞ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ (1783)

(Άνέκδοτο Ιστορικό δοκουμέντο από τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Αὐστρίας)

Τὴν προετοιμασία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β' γιὰ τὴν πολεμικὴ ἐξέδρησή του πρὸς τὸ νότο σὲ σύμπραξη μὲ τὴν Αἰκατερίνη Β' τῆς Ρωσίας δείχνουν καὶ οἱ συστηματικὲς πληροφορίες, ποὺ συνεκέντρωνε γιὰ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς χῶρες τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀδριατικῆς. Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις ἐκεῖνες γραμμὲν στὰ 1783 προέρχεται ἀπὸ τὸν Ἑλληνα λόγιον Γεώργιον Δημητρίου ἐξ Ἀργυροκάστρου καὶ ἀποτελεῖ σύντομη ἀλλὰ αὐθεντικὴ πληροφορία γιὰ τὴ γεωγραφικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση, γιὰ τὴν πολιτιστικὴ βαθμίδα, γιὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς βορείου Ἀλβανίας καὶ τῆς βορείου Ἡπείρου.

Ἡ πραγματεία ἐκείνη, μεταφρασμένη στὰ γερμανικὰ ἀπὸ τὸν τότε διευθυντὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀκαδημίας τῆς Αὐστρίας πρωτοπρεσβύτερον Ἰωάννη Νέττερπ ἐπεβλήθη μὲ σχετικὴ ἀναφορά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωσήφ, ἡ ὁποία περιέχει καὶ τὴν πληροφορίαν γιὰ τὶς στενὲς σχέσεις τοῦ Δημητρίου (σύμφωνα μὲ προφορικὴ δῆλωση τοῦ ἴδιου) μὲ τὸν πασσᾶ τῆς Σκόδρας, τὸν πασσᾶ τοῦ Βερατίου καὶ τὸν Ἀλῆ μπέη τῆς Πολλίνας, δηλ. τὸν μετέπειτα Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ γιὰ τὴ διάθεσή του νὰ προσφέρει μὲ αὐτοθυσία τὶς ὑπηρεσίες του πρὸς τὸν φιλελεύθερον αὐτοκράτορα σὲ περίπτωσιν πολέμου μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας.

Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ δοκουμέντο, τοῦ ὁποίου τὸ ἐλληνικὸ πρωτότυπο δὲν εὑρέθη στὰ αὐστριακὰ ἀρχεῖα, εἶναι ἀρχαιότερη καὶ αὐθεντικώτερη πηγὴ ἐν συγκρίσει μὲ τὶς περιγραφὰς τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τοὺς Pouqueville, Hughes, Leake καὶ ἄλλους, γιατί ὁ Δημητρίου ἦταν γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ τόπου, ποὺ μᾶς περιγράφει, καὶ γιατί μᾶς ὁμιλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γιὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του.

Τὸ δοκουμέντο αὐτὸ εἶναι ἐπίσης σημαντικὸ καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα, γιατί συμπληρώνει καὶ φωτίζει ἀρκετὰ τὴν ὥχρην εἰκόνα, ποὺ μᾶς ἔδινε μέχρι τώρα γιὰ τὴν προσωπικότητά του ἡ ἀπλὴ μαρτυρία τοῦ Γ. Ζαβίρα («Ἑλληνικὸν Θέατρον» σελ. 238), προερχομένη ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου του, ποὺ ἐπεγράφετο: «Γραμματικὴ Ἑλληνολατινὶς ἐκ διαφόρων συλλεχθεῖα παρὰ Γεωργ. Δημητρίου τοῦ Προκ. κυρ. εὐπάτριδος τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου, τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀλβανίας, παρ' οὗ ἰδίαις παρατηρήσεσιν καὶ σημειώσεσιν, ἐπιστολαῖς, ἀποφθέγμασιν ἑλληνολατινικοῖς, ἐνδόξων ἀνδρῶν βίοις καὶ ἐπιστημῶν ὀρισμοῖς πλουτισθεῖσα· νῦν τὸ πρῶτον σ' ἐκείνοις αὐτοῦ ἀναλώμασιν ἐκδοθεῖσα καὶ σεβασμῶς προσφωνηθεῖσα τῇ Γαλῇ καὶ Ἑκλαμπρ. Ἡγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας, κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Ἰωάννου τῷ Μαυροκορδάτῳ, 1785, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρ. παρὰ Ἰωσήφ Βασιμαϊστέρῳ εἰς ἡ'». Τώρα βλέπομε, ὅτι ὁ Δημητρίου εὗρίσκετο ἤδη στὸ 1783 στὴ Βιέννη ὡς «γνωστὸς Ἑλληνας» καὶ ὅτι παρὰ τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς πασσάδες τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἡπείρου ὡς συμπροεστῶς τοῦ Ἀργυροκάστρου διεπνέετο ἀπὸ ἀκραιφνῆ ἐλληνικὰ αἰσθήματα.

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ τίτλος τῆς πραγματείας αὐτῆς τοῦ

Δημητρίου, όπου ἐνῶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν Ἀλβανία τὴν ἐπιγράφει ὁραιο Μακεδονία καὶ Ἡπειρο.

Βιέννη, Σεπτέμβριος 1956

ΓΕΩΡ. ΛΑΪΟΣ

Ἀναφορὰ τοῦ Νέκρεπ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωσήφ Β΄

Βιέννη, 30 Νοεμβρίου 1783

Μεγαλειότατε!

Μὲ βαθεῖα ὑπόκλιση καταθέτω στὰ πόδια τῆς Α. Μ. ὃχι μόνο τὴ μετάφραση τῆς ὑπὸ τὸ γράμμα Α ἑλληνικῆς συγγραφῆς μὲ τὴς ὑπὸ τὸ γράμμα Β παρατηρήσεις, ποὺ καὶ τὰ δυὸ μοῦ ὑπέβαλε ὁ γνωστὸς Ἕλληνας Γεώργιος Δημητρίου καταγόμενος ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ μιὰ μικρὴ περίληψη τοῦ περιεχομένου μαζί μὲ μιὰ ἐπὶ πλέον προφορικὴ δῆλωσή του.

Πρῶτα κάνει μιὰ γεωγραφικὴ καὶ ἔπειτα μιὰ πολιτικὴ περιγραφή τῆς βορείου Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου. Στὴν πρώτη καθορίζει τὴ θέση διαφόρων πόλεων, κωμοπόλεων, χωριῶν συνόρων κλπ. Στὴ δευτέρῃ περιγράφει τὸ ἐσωτερικὸ διοικητικὸ σύστημα καθὼς καὶ τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τῶν ἀνωτέρω χωρῶν. Ἐν τούτοις ἡ μιὰ περιγραφή ἀνακατείνεται μὲ τὴν ἄλλη.

Τὸ ἀξιολογώτερο τῆς ὅλης συγγραφῆς εἶναι κάποιοι Μαχμοῦτ πασᾶς τῆς Σκόδρας, ἕνας ὀνόματι Κούρδ πασᾶς στὸ Βεράτι τῆς Ἡπείρου καὶ τέλος ἕνας Ἀλῆ μπέης στὴν Πολλίνα ἐπίσης τῆς Ἡπείρου εἶναι τόσο ἰσχυροὶ καὶ τόσο φοβεροὶ ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν Ὀθωμανικὴ Πύλη, ὥστε οὔτε κἂν φοβοῦνται ἐκ μέρους τῆς καμμιὰ καθαίρεση ἢ κανένα ἄλλο κακὸ. Συνάμα ὁμως συμπαθοῦν ὑπερβολικὰ τοὺς Χριστιανοὺς.

Ἐπειὰ μὲ διαβεβαίωσε προφορικὰ, ὅτι ἔχει φιλικὲς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς τρεῖς, καὶ σὰν σύμβουλος τοῦ Κούρδ πασᾶ καὶ σὰν συμπροεστὴς στὸ Ἀργυρόκαστρο κοιτακεύεται νὰ πιστεύει, ὅτι εἶναι σὲ θέση μὲ τὸ χρήμα καὶ μόνο νὰ ἐπιτύχει πᾶν ὅ,τι θὰ ζητοῦσε κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς πασάδες. Πρὸ παντὸς ὁμως πιστεύει, ὅτι στὴν περίπτωσι, ποὺ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ξεσποῦσε ἕνας πόλεμος μεταξὺ τῆς Α. Μ. καὶ τῆς Πύλης θὰ μποροῦσε νὰ προσφέρει ὑπηρεσίες μεγίστης ὠφελείας. Αὐτὲς τὶς ὑπηρεσίες παίρνει τὸ θάρρος νὰ καθυποβάλλει ὑποκλινέστατα στὴν Α. Μ. σὲ κάθε εὐκαιρία, ποὺ τυχὸν θὰ παρουσιασθεῖ τόσο τῶρα ὅσο καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἐξ ἄλλου, ὅσο καὶ ἂν τυχὸν ἐπιδιώκονται ἐκ μέρους τοῦ μερικοῦ παράλληλοι σκοποὶ φαίνεται πὼς εἶναι τόσο ἐπηρεασμένος καὶ ποιημένος ἀπὸ τὴς ὑπέροχες ιδιότητες τῆς Α. Μ., ὥστε εἶναι διατεθειμένος, ὅπως λέει, κάθε ὥρα καὶ στιγμή νὰ προσφέρει τὸ αἷμα του καὶ τὴ ζωὴ του γι' Αὐτήν.

Ὑποκλινέστατος καὶ εὐπειθέστατος,

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΕΚΡΕΠ

Διευθυντῆς τῆς καισαροβασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖ ἕνα τμήμα τῆς Ἑλλάδος ἡ δὲ Ἡπειρος εἶναι ἕνα τμήμα τῆς βορείου Μακεδονίας καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ χώρες κατοικοῦνται ἀπὸ διαφόρους λαοὺς. Γνωρίζομε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἑλλήνα, ἐνὸς γιου τοῦ Δευκα-

λίωνα, ἦρθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Ἰταλίας Ἰαπυγία καὶ ὠνομάστηκαν Ἀλβανοί, (') ὅτι πρῶτα ἐγκατεστάθησαν στὸ Δυρράχιο (ποὺ τῶρα λέγεται Durrasso) ὅτι ἔπειτα τοὺς διαδέχτηκαν Ἀθηναῖοι καὶ Ἀκεδαιμόνιοι καὶ ὅτι σχεδὸν κανένα ἔχνος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς δὲν συναντᾷ κανεὶς

πιά. Μόνον στην Ἡπειρο εὐρίσκει κανεὶς πότε—πότε μερικὰ μνημεῖα, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ περιγραφή της. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλης ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους ἀνακατεύτηκαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς με τοὺς Τούρκους.

Ἡ Θεσσαλία καὶ μερικὲς ἄλλες χῶρες ἐδέχτηκαν τὴ μωαμεθανικὴ πίστιν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: Διάφορα μέρη ἐπλήρωναν στὴν ἀρχὴ τὸ φόρο, ἀφοῦ ἔστελναν στοὺς Τούρκους ἓνα ὠρισμένο ἀριθμὸ ἀπὸ νεανίσκους, πὺν τοὺς ὠδηγοῦσαν στὴν Κωνσταντινούπολη, τοὺς ἐδίδασκαν τὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ καὶ ὅταν ἐμεγάλωναν, τοὺς ἔστελναν στὴν Ἡπειρο ὡς προεστοὺς καὶ ὡς διοικητικὰ πρόσωπα. Ἔτσι διαδόθηκε ἡ Τουρκικὴ πίστις, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πᾶρα κάτω.

Τώρα θὰ περιγράψω τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῆς βορείου Μακεδονίας, πὺν κάποτε ὠνομάζετο ἀρχαία Ἰλλυρία, καὶ ἔπειτα ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, πὺν κατὰ μέγα μέρος διετήρησε τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀνδρεία τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὴν τωρινὴ ἐποχὴ δὲν στενάζει κάτω ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ τόσο πολὺ, ὅσο ἄλλες χῶρες.

Ἀλλὰ ἄς ἀρχίσωμε ἀπὸ τὴ βόρειο Μακεδονία.

Στὰ σύνορα τῆς Δαλματίας κεῖται τὸ Σ κ ο ὕ τ ᾱ ρ ι, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας, πὺν λέγεται ἐπίσης Σ κ ᾱ ν τ ρ α, ἢ Ἰ σ κ ε ν τ ε ρ ῖ α (ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ περιβοήτου Σκεντέρμπεη, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἡ πατρίδα των). Στὴν ἄλβανικὴ γλῶσσα λέγεται Κ ρ ό ῖ α καὶ στὴν Τουρκικὴ γλῶσσα Κ ῖ ρ ο α τ ᾱ ν. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἑδρὰ τοῦ Ὁ Μ α χ μ ο ὦ τ πασσᾶς (γυιὸς τοῦ Μεχμέτ⁽¹⁾) πασσᾶ, πὺν πέθανε πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια περίπου) ἓνας ἀντρας τριάντα χρονῶν καὶ ἐξαιρετικὸς πολεμιστής, πὺν ἔχει στὴν κυριαρχία του ὅλες τὶς γύρω ἐπαρχίες καὶ περιοχάς, ἂν καὶ εὐρίσκονται ἐκεῖ πασιᾶδες, ὅπως θὰ δειχθεῖ παρακάτω. Τὰ σύνορά του ἐκτείνονται ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς θάλασσας μέχρι τοὺς Βενετσάνους (πὺν ὠνομάζονται Καρανταή) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ μέχρι τὶς πόλεις Τ ῖ ρ α ν α καὶ Κ α μ π ᾱ γ ῖ α, ὅπου εἶναι πασσᾶς ὁ Κούρδ Ἀχμέτ. Αὐτὸν τὸν Μαχ-

μὺν πασσᾶ, καθὼς καὶ τὸν νεώτερο ἀδελφὸν τοῦ Μουλᾶ⁽²⁾ πασσᾶ τὸ μονόφθαλμο ἐπεχείρησε πολλὰς φορὰς ἡ ὀθωμανικὴ Πύλη, καθὼς λένε, νὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ μέση. Τὸν Μουλᾶ πασσᾶ τὸν ἐδηλητηρίασε, ὅπως πιστεύεται, στὴν Πάτρα κάποιος πὺν ἐστάλη ἐκεῖ ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μεταμφιεσμένος σὰ δεοβίσης. Αὐτὴ ἡ γνώμη ἐπικρατεῖ, γιὰτὶ ὁ Μουλᾶ πασσᾶς ἀπέθανε ἔτσι ξαφνικὰ, ἐνῶ λίγο πρωτύτερα ἦταν ὑγιὴς καὶ ἀκμαῖος, ὁ δὲ δεοβίσης ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατό του ἔγινε ἄφαντος. Ὁ Μαχμὺν⁽³⁾ πασσᾶς ἤξερε νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τέτοιες παγίδες καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του (πὺν ἦταν καὶ πατέρας τοῦ Μουλᾶ), ἔγινε πὺν ἰσχυρὸς ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πρωτύτερα. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο, δηλαδὴ τὸ ἔτος, 1780, ἐστάλη ἀπὸ τὴν Πύλιν μυστικὴ διαταγὴ στὸ Μαχμὺν πασσᾶ νὰ πάει νὰ σκοτώσει τὸν πασσᾶ τῆς Δίβρης, γιὰτὶ ἄρχισε νὰ μὴν ὑπακούει στὶς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου. Κανένας δὲν ἐχάρηκε τόσο ὅσο ὁ Μαχμὺν, γιὰτὶ ὁ πασσᾶς τῆς Δίβρης ἦταν ἄσπονδος ἐχθρὸς του καὶ τώρα τοῦ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν ἐξοντώσει. Συγχρόνως σοφίστηκε μέσα καὶ τρόπους μετὰ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ νὰ ξεπαστρέψει καὶ ἄλλα ἀγκάθια, πὺν τοῦ ἐμπόδιζαν τὸ δρόμο ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὰ σύνορά του. Γι' αὐτὸ ἔκαμε μεγάλες πολεμικὰς προπαρασκευὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐφοδιάστηκε μετὰ μπαρούτι καὶ κανόνια, καὶ μετὰ ἀρκετὴ τροφοδοσία, ἐπῆγε κατ' εὐθείαν στὴν Κροΐα, ἔπιασε τὸν πασσᾶ τῆς καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλιν καὶ στὴ θέσιν του ἔβαλε ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του. Ἀπὸ κεῖ ἐτράβηξε γιὰ τὶς πόλεις Καμπάγια καὶ Τίρανα (πὺν εἶναι τσιφλίκια τῆς ἀδελφῆς τοῦ τωρινοῦ Σουλτάνου), ἐσκότωσε καὶ ἐκεῖ τὸν πασσᾶ καὶ ἔβαλε στὴ θέσιν του ἓναν ἄλλον. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ στὰ Τίρανα.

Τὶς μικρότερες ἐπαρχίες καὶ περιοχὰς τὶς ἀνάγκασε νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν γιὰ γενικὸ Κυβερνήτη. Στὸ τέλος ἔφτασε στὴ Δίβριν καὶ μετὰ ἰδιαίτερην εὐχαρίστησιν ἐξεπλήρωσε τὴν πολὺν ὠφέλιν μιν γι' αὐτὸν σουλτανικὴ διαταγή. Ἔτσι ἐπέστρεψε νικηφόρος στὸ Σκούταρι, χωρὶς νὰ τοῦ συμβεῖ οὐτε τὸ παραμικρὸ ἀτύχημα, παντοῦ ὅπου ἐπέρασε. Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔγινε στὴν

Κωνσταντινούπολη μέσα στο Διβάνι μεγάλη ταραχή. Τοῦ ἤρθαν γράμματα ἀπὸ ἐκεῖ, πὺν τὸν ρωτοῦσαν, μὲ ποιά ἐξουσία ἔκανε τέτοιες πράξεις σὲ ἐπαρχίες, πὺν δὲν ἀνῆκαν καθόλου στὴν ἐπικράτεια τῆς Σκόδρας. Ἄλλ' ἐκεῖνος; ἔδωκε τὴν ἀπάντηση, ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἔκανε γιὰ κανέναν ἄλλο σκοπό, παρὰ μόνο γιὰ νὰ διαφυλάξει τὴ δύναμη καὶ τὸ γόητρο τοῦ Σουλτάνου. Ὅλοι ἐκεῖνοι πὺν τοὺς ἔκοψε τὸ κεφάλι, ἦταν φίλοι τοῦ ἐπίσκοπου καὶ ἀντάρτη πασᾶ τῆς Δίβρης, πὺν τὸν εἶχαν παντοιοτρόπως ὑποστηρίξει. Ἀλλὰ τὸ ὅτι αὐτὸ ἦταν καθαρὸ πρόσχημα, εἶναι ὀλοφάνερο, γιατί οἱ ἐπαρχίες του ἦταν πολὺ ἀπομακρυσμένες, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὸν βοηθοῦν ἢ νὰ συνεργάζονται μαζί του. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀπάντηση ἡ Πύλη εἶδε καθαρὰ τὴν προσβολή, πὺν πῆρε. Ἐν τούτοις οἱ πασάδες πὺν διώρισε ὁ Μαχμούτ ὅχι μόνον δὲν καθαιρέθησαν, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμα παραμένουν· σὺς θέσεις τους. Αὐτὴ εἶναι μέχρι σήμερα ἡ τελευταία πράξη τοῦ Μαχμούτ πασᾶ.

Ἀὐτοὶ οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας, πὺν συχνὰ τοὺς ὀνομάζουν Σκοδριανούς καὶ στὴν ἄλβανικὴ γλῶσσα Γκέκηδες, εἶναι γενναῖοι καὶ πολεμικοί, πρὸ παντός σὲ ἀνοιχτὸ κάμπο καὶ σὲ ὁμαλοὺς δρόμους, ὅπως οἱ Ἑπειρώτες εἶναι τέτοιοι σὲ ὄρεϊνὰ καὶ δύσβατα μέρη. Αὐτὴ ἡ πολεμικότητα χαρακτηρίζει ὅχι μόνο τοὺς ὀπλοφορεμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτέχνες καὶ τοὺς γεωργούς. Οἱ κάτοικοι δείχνουν ὑπερβολικὸ σεβασμὸ καὶ ὑποταγὴ σὺς διαταγέστοῦ πασᾶ τους Μαχμούτ, ἀφοῦ βλέπουν ὅτι ἡ πατρίδα τους εἶναι ἐλεύθερη καὶ δὲν καταπιέζεται τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Τούρκων, ὅπως ἄλλες τουρκικὲς χῶρες.

Γενικὰ χρησιμοποιεῖται στὴ χώρα ἡ ἄλβανικὴ γλῶσσα, πὺν τὴν ὁμιλοῦν ἐπίσης καλύτερα ἀπὸ τοὺς Ἑπειρώτες καὶ τοὺς Μακεδόνες. Τὴν τουρκικὴ γλῶσσα ξαίρουν ἐκεῖνοι, πὺν ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἐπιστῆμες ἢ ἐκεῖνοι πὺν εἶναι ἔμποροι καὶ ἀσκοῦν ἐμπόριο σὺς τουρκικὲς χῶρες.

Ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι ἐν χρήσει.

Περὶ τῆς Ἑπείρου

Σ' αὐτὴ τὴ χώρα εἶναι ἐξαιρετικὰ φεβρός τόσο γιὰ τὴ δύναμή του καὶ τὸ γόητρο του ὅσο καὶ γιὰ τὰ μεγάλα πλούτη του ὁ Κούρδ Ἀχμέτ πασᾶς. Εἰς αὐτὸν ὑπάγονται οἱ περισσότερες πόλεις τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ τῶν Μακεδόνων. Ἡ ἔδρα του εἶναι στὸ Βεράτι. Ἐχει τὸν τίτλο τοῦ διοικητῆ τῆς Αὐλώνας (μολονότι διορίζει ἐκεῖ ἓναν εἰδικὸ προεστό, ὑφιστάμενόν του) καὶ συνάμα προστατεύει τὴν Ἑπειρο καὶ ἓνα μέρος τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοὺς ληστές. Εἶναι ἄλβανὸς ἐκ γενετῆς καὶ κατὰγεται ἀπὸ μιὰ ἐπαρχία τῆς Αὐλώνας πὺν λέγεται Μειζέκε. Ξαίρει πολὺ καλὰ τὸν τρόπο νὰ κυβερνάει τὴν Ἑπειρο. Γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι κάτοικοι μαζί μὲ τοὺς προεστούς των εἶναι ὁπαδοί του, καὶ ἔχει δέκα χρόνια, πὺν κρατᾷ τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Συνορεύει μὲ τὸ Μαχμούτ πασᾶ, μὲ τὸν ὁποῖον τώρα ἔχει ἐπίσης φιλία. Μὲ τὸν πατέρα του ὅμως, τὸν Μεχμέτ πασᾶ, εἶχε κάμει πόλεμο γιὰ τὶς πόλεις Καμπάγια καὶ Τίρανα, ὅπως ἀναφέρω σὺς σχετικὲς παρατηρήσεις μου (ἀριθ. 2). Ἡ δύναμή του καὶ ἡ ἐπικρατείά του φτάνει μέχρι τὴ Λάρισα τῆς Θεσσαλίας. Στὸν τελευταῖο πόλεμο μεταξύ Ρωσίας καὶ Τουρκίας εἶχε λάβει μέρος στὴν ἀρχή. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἐγύρισε πίσω, γιατί οἱ κάτοικοι τῆς Ἑπείρου ἐζήτησαν νὰ ἐμποδίσουν τὶς εἰσβολὰς τῶν ἄλβανων ληστῶν, πὺν ἄρχισαν νὰ διαταράσσουν τὴ Ρούμελη καὶ νὰ λεηλατοῦν τὰ Τρίκαλα, (πὺν ἄλλοτε ὀνομάζετο Τρίκκη). Ἐπρόσφερε τὴ συνδρομή του σὲ πολλὰς πόλεις μέχρι τὰ Γιάννενα. Ἐκινδύνευσεν πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὶς μηχανορραφίες τῆς ὀθωμανικῆς Αὐλῆς. Διετάχθη γιὰ δευτέρη φορὰ μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν ἐμπολέμων δυνάμεων, Ρωσίας καὶ Τουρκίας, νὰ μεταβῇ στὰ σύνορα, ὅπου ἦ-αν ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουσε. Γι' αὐτὸ τοῦ ἀφαιρέθη ὁ τίτλος τοῦ διοικητῆ τῆς Αὐλώνας μὲ εἰδικὸ φερμάνι καὶ ἡ ἐξουσία μετεβιβάσθη σὲ κάποιον Μεχμέτ πασᾶ, γιὺ τοῦ Χατζῆ—πασᾶ ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Αὐτὸς ἔφτασε στὸ Βεράτι μὲ 300 ἄνδρες, ἐφέρθηκε πρὸς τὸν Κούρδ πασᾶ ὑπερβολικὰ εὐγενικὸς καὶ γλυκομίλητος καὶ παρέ-

μεινε ἐκεῖ μερικὲς ἡμέρες. Ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι ὅλες οἱ ὑποθέσεις τῆς διοίκησης περνοῦσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Κούρδ Ἀχμέτ πασᾶ, ὅτι κανεῖς δὲν ἐπῆγαινε σὲ κείνον καὶ ὅτι ἀνώφελα ἔκανε τόσα ἔξοδα, χωρὶς νὰ ἔχει κανένα ἀποτέλεσμα καὶ καμμιὰ ἀπολαυή. κατέθεσε τὴν ἐξουσία καὶ ἐτράβηξε πίσω γιὰ τὰ Γιάννενα. Στὸ Ἀργυρόκαστρο (*) ἐδοκίμασε νὰ ἐγκατασταθεῖ, γιατί ἡ πόλη αὐτὴ κεῖται στὴν περιοχὴ τῆς Αὐλώνας ὑπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Κούρδ πασᾶ. Ἀλλὰ οἱ ἐκεῖ προεστοὶ δὲν τὸν ἐδέχτηκαν. Ἐὰν δὲν ἔφευγε μόνος του, θὰ τὸν ἐδιωχναν οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι. Ἔτσι ἐγκατέλειψε τὴν πόλη καὶ ἐγύρισε πίσω στὴν πατρίδα του, στὰ Γιάννενα, ὅπου ἐγκατεστάθη πάλι.

Τὸν καιρὸ πὺν ἀνετέθη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα Μεχμέτ πασᾶ ἡ διοίκηση τῆς ἐπαρχίας Αὐλώνας, εἶχε δοθεῖ ἡ φύλαξη τῆς χώρας ἀπὸ τὴ ληστεία σὲ κάποιον Ἀλῆ πασᾶ, ἕναν Ὁσμᾶνο, πὺν κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλη Φέρσουλα (τουρκιστί: Τσαταλσί). Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος εἶχε πολὺ ὀλίγους ἄντρες γιὰ νὰ προστατεύσει τόσο πολλὰς πόλεις καὶ ἐκεῖνοι οἱ λίγοι ὀθωμανοί, πὺν εἶχε, δὲν ἦταν καθόλου συνειθισμένοι νὰ πολεμοῦν ἐνάντια σὲ τέτοιους ληστές γνωστοὺς τόσο γιὰ τὴν ἀγριότητά τους ὅσο καὶ γιὰ τὴ σβελτοσύνη τους καὶ γιὰ τὴν ἐπιτηδειότητά τους στὶς ἐνεδρες, καὶ ἐπειδὴ ἡ τουρκικὴ ἐνδυμασία τοὺς ἦταν ἐμπόδιο στὶς κινήσεις τους, γι' αὐτὸ ἀνετέθη αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία σὲ κάποιον Ἀλῆ μπέη, γιὺ τοῦ Βελῆ πασᾶ ἀπὸ τὴν πόλη Πολλίνα, πὺν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ὠνομάζετο Τεπελένι καὶ κεῖται κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἀῶο, πὺν στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα λέγεται Βοϊοῦσσα. Αὐτὸς ὁ Ἀλῆ μπέης ἀπὸ λόγους συμφέροντος δὲν ἦταν καθόλου σὲ φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Κούρδ Ἀχμέτ πασᾶ. Ἐξ ἄλλου ἦταν ἕνας πολεμιστὴς γεμᾶτος πνεῦμα καὶ πονηριά καὶ σὲ ἡλικία 23 χρονῶν ἦταν σὲ θέση μὲ χίλιους ἐκλεκτοὺς στρατιῶτες νὰ σταματήσει τὴ δρῶση τόσο τῶν ληστῶν ὅσο καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Κούρδ Ἀχμέτ πασᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς ὁ Ἀλῆ μπέης ἄφησε (**) τὸ δρόμο ἀνοιχτό, ἀπὸ ὅπου οἱ ληστές, οἱ λεγόμενοι Τσάμηδες, ἔκαμαν καὶ πάλι εἰσβολὴ στὸ

Μωριά, ἐπειδὴ ἐπίσης ἦρθε μαζὶ μὲ τὸν Ἀλῆ μπέη, τὸ γιὺ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ γίνουν διπλὰ ἔξοδα, καὶ ἀνάμεσα στὸ λαὸ ἄρχισαν οἱ γογγυσμοὶ καὶ οἱ ἀνησυχίες, καὶ τέλος ἐπειδὴ ὁ Κούρδ Ἀχμέτ πασᾶς ἔκαμε ἰὸ πᾶν, ὥστε νὰ παρακινήσει τοὺς Προεστοὺς τῶν πόλεων, νὰ παρακαλέσουν τὸ Σουλτᾶνο, νὰ τοὺς δώσει ἕκ νέου τὸν Κούρδ πασᾶ γιὰ διοικητὴ καὶ προστάτη κατὰ τῶν ληστῶν, τότε ἐβγήκε ἀμέσως ἡ διαταγή, νὰ μὴ εἶναι πιά ὁ Ἀλῆ πασᾶς προστάτης τῶν κατοίκων κατὰ τῶν ληστῶν, παρὰ ὁ Κούρδ πασᾶς θὰ ἔπαιρνε ἕκ νέου αὐτὸ τὸ ἀξίωμα καὶ συνάμα θὰ ἦταν ὁ διοικητὴς τῆς Αὐλώνας. Αὐτὰ τὰ δυὸ ἀξιώματα τὰ στερήθηκε ὁ Κούρδ πασᾶς σχεδὸν ἕνα χρόνο.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀλῆ μπέης ἐπέστρεψε μὲ τοὺς στρατιῶτες του στὴν πατρίδα του ἀπεύραχτος. Δυὸ-τρεῖς φορὲς ἐζήτησε μιὰ θέση, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Γι' αὐτὸ ἄρπαξε τὰ ὅπλα, μάζεψε ἀρκετοὺς στρατιῶτες ἀπὸ τοὺς Τόσκηδες (†) καὶ τοὺς Ῥιτσιῶτες (**) καὶ πέρασε ἀπὸ τὰ Ζαγόρια καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαία Πωγωνιανή. Μολονότι εὐρίσκοντο ἐκεῖ οἱ φρουροὶ τοῦ Κούρδ πασᾶ, ἐν τούτοις ἐρήμαξε τὰ πάντα μέχρι τὰ σύνορα τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔδωσε τὴν ἄδεια στοὺς στρατιῶτες του νὰ κάνουν κάθε ἔκτροπο καὶ νὰ μὴ λογαριάζουν οὔτε Τούρκους οὔτε Χριστιανούς. Αὐτὸ ἔγινε στὸ 1779 καὶ αὐτὴ ἡ τυραννία διήρκεσε μέχρι τὸ 1782.

Ὁ Κούρδ πασᾶς ἐμάζεψε ἐπίσης στρατό, ἄν καὶ μὲ πολλὰς δυσκολίες, γιατί ἦταν χειμῶνας, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐστρατοπέδευσε κοντὰ στὸ Λιμπόχοβο, πὺν βρίσκεται δυὸ ὥρες μακριὰ ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Εἶχε ἐν συνόλῳ δέκα χιλιάδες ἄντρες καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ χίλιοι ἦταν ἱππεῖς. Ἐμοίρασε τὸ στρατό του σὲ πολλὰς ὁμάδες, νικήθηκε, ἄρχισε ἕκ νέου τὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ πάλι νικήθηκε. Ὁ Ἀλῆς ἦταν ἦταν ὁ πρῶτος πὺν χτυποῦσε καὶ ἔκανε ἐπίθεση. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κούρδ πασᾶς δὲν μποροῦσε νὰ καταβάλλει τὸν ἐχθρό του μὲ τὰ ὅπλα, τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἐφοδιάζεται μὲ τρόφιμα. Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἐξήντησε πιά τὶς προμήθειές του, σηκώθηκε

μὲ τὸ στρατό του, ἔκαψε ὅλα τὰ χωριά καὶ τὶς κωμοπόλεις τοῦ Κούρδ πασᾶ καὶ ἐπεστρεψε στὴν πατρίδα του, τὴν Πολλίνα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κούρδ πασᾶς μετέβη στὸ Βεράτι, στὴν ἔδρα του στὴν περιοχή τῆς Αὐλώνας. Ἡ Αὐλώνα εὐρίσκεται κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν Πολλίνα εἴκοσι ὥρες, ἡ δὲ Πολλίνα ἀπέχει ἀπὸ τὴ βενετσιάνικη νῆσο Κέρκυρα δεκαπέντε ὥρες. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπαρχίες εἶναι ἐν χρήσει ἡ ἄλβανικὴ γλῶσσα μαζὶ μὲ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ. Οἱ σπουδασμένοι Τοῦρκοι ξαίρουν τὴν τουρκικὴ γλῶσσα, ὅπως καὶ οἱ Χριστιανοί, πὺν ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ἐπιστῆμες ξαίρουν τὴ λογίαν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Περὶ ἐνὸς τμήματος τῆς Ἡπείρου, πὺν τῶρα λέγεται Χιμάρα καὶ Δωδώνη, καθὼς καὶ περὶ τοῦ γένους τῶν Τσάμηδων σ' αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν.

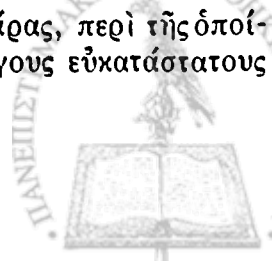
Ἡ ἐπιφανέστερη πόλις τῶν ἐπαρχιῶν Χιμάρας καὶ Δωδώνης, (πὺν ἡ τελευταία ἐλέγετο ἄλλοτε Θεσπρωτία, ἀλλὰ τῶρα λέγεται Παραμυθία, Παρακάλαμο καὶ Τσάνια) εἶναι τὸ Δέλβινο, κοντὰ στὴ Φοινίκη (πὺν τῶρα εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένη), δυὸ ὥρες μακρὰ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἀπὸ τριάντα χρόνια καὶ δῶθε δὲν ἐκυβέρνησε αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν κανένας ὀθωμανὸς πασᾶς, παρὰ μόνο ντόπιοι. Ἐδῶ ἔχουν τὴν ἔδρα τους δυὸ πασάδες, ἐδῶ γεννημένοι, ὁ Μουσταφᾶς καὶ ὁ Σελήμ, πὺν κυβερνοῦν πότε ὁ ἓνας πότε ὁ ἄλλος. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ πλουσιώτερος. Πρὶν ἀπὸ χρόνια ἐφιλονικοῦσαν συνεχῶς. Ὅποιος ἦταν ἰσχυρότερος στὰ ὅπλα ἔπαιρνε τὴν κυβέρνησιν καὶ εἶχε περισσότερὴν ἐκτίμησιν ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Τῶρα εἶναι φίλοι καὶ ζοῦν στὸ Δέλβινο. Ἀπὸ τοὺς προύχοντες καὶ τοὺς πλούσιους τοῦ τόπου ἄλλοι εἶναι ὅπαδοι τοῦ πρώτου καὶ ἄλλοι τοῦ δευτέρου. Αὐτοὶ οἱ δυὸ κυρίαρχοι ἔχουν στὴν ὑποταγὴν τους μόνο τὸ Δέλβινο καὶ τὴ γύρω περιοχή μέχρι τὰ σύνορα τοῦ Ἀργυροκάστρου. Τὴ Χιμάρα καὶ τὴ Δωδώνη ὅχι μόνο δὲν μπόρεσαν ποτὲ νὰ τὶς ὑποτάξουν, παρὰ αὐτοὶ μᾶλλον εἶχαν τὴν ἀνάγκη τους. Δηλαδὴ ἐκεῖνος ἐγένετο ἰσχυρότερος καὶ ἔπαιρνε τὴν ἐπικυριαρχίαν, πὺν μὲ τὸ μέρος του ἐπὶγαῖναν οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ οἱ προύχοντες τῆς Χιμάρας καὶ

τῆς Δωδώνης. Τὸ Δέλβινο δὲν ἔχει πάρα πάνω ἀπὸ δυὸ—τρεις χιλιάδες ἀντρες. Καὶ οἱ δυὸ πασάδες ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν Κούρδ πασᾶ καὶ τὸν Ἀλῆ μπέη, καὶ ἀπὸ ἐκείνους παίρνουν τὴν ἐξουσίαν. Μόλις ὁ ἓνας τὰ φκιάνει μὲ τὸν πρῶτο, ἀμέσως ὁ ἄλλος καταφεύγει στὴν προστασίαν τοῦ δευτέρου. Ἡ Χιμάρα καὶ ἡ Δωδώνη εἶναι πολὺ ἀφωσιωμένες στὸν Κούρδ πασᾶ καὶ στὸν Ἀλῆ μπέη. Στὸν Κούρδ πασᾶ, γιατί κατάγεται ἀπὸ μιὰ πολὺ παλιὰ καὶ ἀρχοντικὴ οἰκογένειαν τῆς Ἡπείρου, καὶ στὸν Ἀλῆ μπέη ἀπὸ συμπάθεια καὶ ἀγάπην, γιατί ἐξύψωσε καὶ ἐτίμησε τοὺς Ἡπειρώτες, πὺν πρωτῆτερα δὲν εἶχαν καὶ πολλὴ ἐκτίμησιν ἀνάμεσα στὶς ἄλλες χώρες μέχρι τὴ Θεσσαλία. Ἐπειτα, καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, γιατί στὴν αὐλή του ἔχει ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ ὑπηρέτες καὶ στρατιῶτες.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων τῆς Χιμάρας εἶναι Χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι. Στὴ Δωδώνη ὅλοι σχεδὸν εἶναι Τοῦρκοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶναι στὴν πίστη τους ἀμελεῖς καὶ ἀδιάφοροι. Πολλὲς κωμοπόλεις τῶν Τοῦρκων βλέπουν τὸν Ἰμάμη τους μόνο μιὰ φορὰ τὸ χρόνο. Στὶς μεγάλες γιορτὲς ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὰ μεγαλοχώρια καὶ τὶς κωμοπόλεις πρὸς ἐκεῖνον. Γιά ζητήματα θρησκευτικὰ δὲν τσακώνονται ποτέ. Τσακώματα καὶ ἀντιζηλίαι ὑπάρχουν μόνο γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ προεστοῦ ἢ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδας ἢ γιὰ συνοριακὰς διαφορὰς. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ στὰ περιγραφέντα καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντα μέρη τῆς Ἡπείρου.

Στὴ Χιμάρα εἶναι μιὰ κωμόπολις, πὺν λέγεται Λόπεσι, μὲ 1000 οἰκογένειες περίπου, οἱ μισοὶ Τοῦρκοι καὶ μισοὶ Χριστιανοί. Γιορτάζουν μαζὶ τὶς γιορτὲς τους καὶ τοὺς γάμους τους, ἀλλὰ προτιμᾶται πάντα τὸ ἀντρικὸ φύλον. Δηλαδὴ, ἂν ὁ ἀντρας εἶναι Τοῦρκος, εὐλογεῖ τὸ γάμον ὁ ἰμάμης καὶ τὰ παιδιὰ, πὺν θὰ γεννηθοῦν γίνονται τοῦρκοι. Ἀντιθέτως, ἂν ὁ ἀντρας εἶναι Χριστιανός, εὐλογεῖ τὸ γάμον ὁ Χριστιανὸς παπᾶς. Ἐτσι ζοῦν μαζὶ χωρὶς καμμιὰ ἀνώτερη ἀρχὴ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἡπείρου.

Ἐνα μέρος τῆς Χιμάρας, περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος, ἀριθμεῖ ὀλίγους εὐκατάστατους

κατοίκους. Αὐτοὶ ἦταν ποὺ στὸ 1780—1781 ἐφιλονικοῦσαν μὲ τοὺς Βενετσιάνους· τῆς Κέρκυρας γιὰ ἓναν ἰόπο ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς τὸν παραχωρήσουν οἱ Κερκυραῖοι, μολονότι ἡ Πύλη τοὺς ἔστειλε ἐπανειλημμένες διαταγές.

Τὴ στρατιωτικὴ δύναμη στὴ Χιμάρα καὶ στὸ Δέλβινο μαζί μὲ τὴ Θεσπρωτία καὶ διάφορα ἄλλα χωριὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ὑπολογίσει τοῦλάχιστο σὲ 35 χιλιάδες. Οἱ μισοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ εἶναι Τοῦρκοι. Κι' αὐτοὶ ἐπίσης ὁμιλοῦν σπάνια καὶ σὲ λίγα μέρη τὴν κοινὴ Ἑλληνική, ὅπως π.χ. στὸ Δέλβινο, ἀλλὰ ἀκόμη σπανιώτερα ὁμιλοῦν τὴν τουρκικὴ, ποὺ τὴν ξέρουν μόνο ἐκεῖνοι ποὺ τὴ σπουδάζουν ἰδιαιτέρως ἢ ἐκεῖνοι ποὺ κατάγονται ἀπὸ Τουρκικὰ μέρη. Γενικὰ χρησιμοποιεῖται μόνο ἡ ἄλβανικὴ γλῶσσα, ποὺ ὅπως εἶπα ἀνωτέρω εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη, ποὺ ὁμιλοῦν στὴν ἀρχαία Ἰλλυρία.

Ὑπάρχουν πολλοὶ ἀπὸ τὰ συχνὰ μνημονευθέντα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἔχουν αὐτοκρατορικὲς θέσεις καὶ ὠρισμένες ἀπολανές. Ἀπ' αὐτοὺς διορίζονται οἱ περισσότεροὶ Σπαχήδες (= ἱππεῖς), ποὺ ἔχουν στίς διαταγές τους ὠρισμένα χωριά, ὥστε, ὅταν ἡ Πύλη ἔχει πόλεμο, νὰ ἐπιστρατεύονται ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν παρόμοια εἰσοδήματα στὴ Ρούμελη, στὴ Θράκη καὶ στὴ Θεσσαλία, ὅπου χωρὶς τὴν ἄδεια τῆς Πύλης δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ἔχουν καμμιὰ ἀπολαυή. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ποὺ εἰσπράττουν παρόμοια εἰσοδήματα ἀπὸ χωριὰ καὶ πόλεις στίς ἀνωτέρω ἀναφερόμενες ἐπαρχίες, ἐπιστρατεύονται γιὰ τὸν πόλεμο, ἐφ' ὅσον οἱ τοπικοὶ πασάδες ἢ οἱ πασάδες, ποὺ εἶναι γεννημένοι στίς χώρες αὐτὲς θέλουν ἢ μποροῦν νὰ τοὺς στείλουν στὸν πόλεμο· ἀλλὰ ἂν δὲν θέλουν ἢ δὲν μποροῦν νὰ τοὺς στείλουν, γιὰτὶ πολλὰ μέρη εἶναι ἐλεύθερα ἀπὸ τὸν Τοῦρκο, τότε δὲν πηγαίνουν στὸν πόλεμο.

Σὲ μερικὲς χώρες, καὶ μάλιστα στὴν Τοσκικιά, στὸ Ἀλβανο, στὴ Ρίτσα, στὴ Χιμάρα καὶ στὴν Κολωνία ἐπικρατεῖ ἡ ἐξῆς συνήθεια: Ὅταν κανένας ἄντρας πεθαίνει ἀπὸ φυσικὸ θάνατο, ἔρχονται οἱ μοιρολογίστρες (ποὺ πληρώνονται γιὰ νὰ τοὺς

κλαῖνε) καὶ λέγουν, πὼς δὲν μποροῦν νὰ εἰποῦν ἐπαίνους γιὰ ἓναν ποὺ δὲν ἔχασε τὴ ζωὴ του στὸν πόλεμο, ἔστω κι' ἂν πρωτύτερα εἶχε πάει στὸν πόλεμο. Ἐὰν ὅμως ἔπεσε στὴ μάχη, τότε τὸν ἐξυψώνουν μὲ ὑπερβολικὰ ἐγκώμια, τὸν κατατάσσουν στοὺς ἥρωες καὶ τραγουδᾶνε ὅλα τὰ ἀντραγαθήματα, ποὺ ἔκαμε στὴ ζωὴ του. Σὲ μερικὲς πόλεις συνειθίζουν νὰ τιμοῦν μὲ παρόμοια τραγούδια καὶ τοὺς βαρεῖα πληγωμένους πρὶν ἀκόμα πεθάνουν. Αὐτὰ τὰ ἐγκώμια τὰ κάνουν ὅχι ἀπὸ πρόθεση νὰ μεγαλοποιοῦν τὶς πράξεις τους, παρὰ γιὰτὶ πολέμησαν γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν Πατρίδα. Δὲν τοὺς ἐπαινοῦν ὡς μάρτυρες, παρὰ ἐξυμνοῦν μόνο τὸν ἡρωϊσμό τους, γιὰ νὰ παρακινοῦν μὲ τέτοιους ἐπαίνους τοὺς ἄλλους ἄνδρες καὶ τοὺς νέους νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο καὶ νὰ σπεύδουν στὴ μάχη χωρὶς δειλία. Γι' αὐτὸ θεωροῦν ἀνάξιους καὶ δειλοὺς ἐκεῖνους ποὺ πεθαίνουν ἀπὸ φυσικὸ θάνατο καὶ ὅχι στὸν πόλεμο. Συνειθίζουν νὰ λένε: «πρέπει νὰ προσπαθήσωμε νὰ βροῦμε ἓναν καλύτερο θάνατο» καὶ ἐννοοῦν τὸ θάνατο στὸν πόλεμο. Αὕτῃ ἡ νοοτροπία μέσα στὴν ὁποία μεγαλώνουν ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ, τοὺς κάνει ἀτρόμητους καὶ περιφρονητὲς τῶν κινδύνων ὅχι μόνο ὅταν ὑπερασπίζονται τὴ λευτεριά τους καὶ τὴν πατρίδα τους, ἀλλ' ἀκόμα, ὅταν πρόκειται καὶ γιὰ μηδαμινὰ πράγματα.

Οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, ποὺ ἀναφέραμε, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν μερῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ἀγαποῦν τὴν ἐργασία, καὶ εἶναι λιτοδίαιτοι, πρὸ παντὸς στὴν ἐκστρατεία. Δὲν τοὺς νοιάζει οὔτε γιὰ φαῖ οὔτε γιὰ κρασί, οὔτε γιὰ κρεββάτι οὔτε γιὰ ροῦχα. Περνᾶνε μὲ ψωμί καὶ μὲ νερό, δὲν ἔχουν ἀδυναμία στίς γυναῖκες καὶ τιμωροῦν μὲ θάνατο τοὺς παιδεραστές. Εἶναι μνησικάκοι, φιλοχρήματοι καὶ δοξομανεῖς, ὀξυδερχεῖς, ἀφωσιωμένοι στοὺς ἀνωτέρους τοὺς καὶ δὲν ξεχνοῦν τὴν εὐεργεσία, ποὺ τοὺς ἔγινε.

Πολὺ σπάνια θὰ ἰδεῖ κανεὶς ἓνα φτωχὸ νὰ ζητιανεύει ψωμί ἢ λεφτά.

Εἶναι ὀπλοφορεμένοι μὲ τουφέκι καὶ σπαθὶ καὶ στὴ ζώση μὲ πιστόλες. Μερικοὶ ἔχουν δυὸ πιστόλες, μερικοὶ μόνο ἓνα μεγάλο μαχαίρι. Οἱ περισσότεροὶ ἔχουν πι-

στόλες καὶ μαχαίρι, ὅταν δὲν ἔχουνε σπαθί. Οἱ Σκοδριανοὶ εἶναι πιὸ σβέλτοι στὸ σπαθί, οἱ Ἑπειρώτες στὸ τουφέκι. Φροντίζουν νὰ εἶναι τ' ἄρματα τους ὁμορφα καὶ νὰ λαμποκοπᾶνε. Ἡ ἐνδυμασία τους εἶναι ἑλληνικὴ μὲ μικρὴ διαφορὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ. Τοὺς Τούρκους τοὺς ἔχουν γιὰ τὸν πιὸ δειλὸ λαό, κοροϊδεύουν τὴ φορεσιά τους καὶ τοὺς θεωροῦν φυγάδες, μουρντάρηδες καὶ κουτούς.

Στὶς ἐπαρχίες πού ἀναφέραμε συχνὰ οἱ γονεῖς ἐξασκοῦν τὰ παιδιά τους πολὺ λίγο στὶς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ πάρα πολὺ καὶ μὲ κάθε τρόπο στὸ θάρρος καὶ στὴν ἀνδρεία, στὴν περιφρόνηση τῶν κινδύνων καὶ τοῦ θανάτου, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ λευτεριά τους καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα τους, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: (Αὐτό, πού θὰ ἐκθέσω, συμβαίνει στὸ Ἀργυρόκαστρο, στὶς ἐπαρχίες: Δουρνονόπολη, Λιουτσουριά, στὴν ἀρχαία Πωγωνιανὴ καὶ στὴν πόλη Δέλβινο, μολονότι ὅχι ἀπὸ ὅλους τοὺς γονεῖς. Ἀλλὰ στὶς ἄλλες χῶρες ὅλα τὰ παιδιά ἀπὸ δέκα χρονῶν καὶ πάνω τὰ ἐξασκοῦν στὴ σκοποβολὴ μὲ τὸ τουφέκι καὶ μὲ τὸ πιστόλι).

Ὅλους τοὺς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ συνέχεια συνειθίζουν νὰ μαζεύονται τὰ παιδιά ἀπὸ 10 ἕως 18 χρονῶν. Μοιράζονται σὲ ομάδες καὶ τσακώνονται παρουσία τῶν γονέων τους μὲ πέτρες, μὲ ξύλα ἢ μὲ σφεντόνες. Συχνὰ χτυπιῶνται δυνατὰ, ματώνονται πολὺ καὶ μισερεύνονται κιόλας. Ἄν σὲ καμμιά τέτοια συμπλοκὴ πεθάνει κανένας παλληκάρι, κάνουν διακοπὴ γιὰ λίγες μέρες κι' ὕστερα ἀρχινᾶν τὸ τσάκωμα πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή. Ὅσο πιὸ πολὺ περιφρονεῖται ἀπὸ τοὺς θεατὲς ἡ νικημένη ομάδα, ἄλλο τόσο ἐπαινεῖται ἡ νικητρία ομάδα. Ἐὰν κανένας ἀπὸ τοὺς νεανίσκους ἔχει πληγωθεῖ ἐλαφρῶς ἢ σοβαρὰ, τότε ἀποδείχνει πῶς ἔχει ἐξαιρετικὸ ψυχικὸ σθένος, ἐὰν δείχνει πῶς δὲν αἰσθάνεται καθόλου τὸν πόνο. Τὸ πιὸ ταπεινωτικὸ γι' αὐτὸν θὰ ἦταν, ἐὰν ἔκλαιε ἢ ἂν ἐδειχνε ὅτι αἰσθάνεται τὸν πόνο. Πολλοὶ νεανίσκοι φέρουν μαζί τους κρυφὰ πιστόλια, ἀκόμα καὶ ὅταν γίνονται αὐτὲς οἱ δημόσιες παιδικὲς μάχες, ὅποτε κατὰ τὴν συμπλοκὴ πέφτει πότε—πότε καὶ καμμιά πιστολιά. Ἀλλὰ ἂν κανέναν νεός

πληγωθεῖ ἢ σκοτωθεῖ ἔστω καὶ ἀπὸ ἀπροσεξία, τότε ἐκεῖνος, πού θὰ τοῦ βροῦνε τὸ πιστόλι, τιμωρεῖται μὲ θανατικὴ ποινή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. Ἀλβανοί: Κατὰ τὴ γνώμη μερικῶν συγγραφέων ὁ λαὸς αὐτὸς ἔχει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἰλλυρία. Κατὰ τὴ γνώμη ἄλλων κατὰγονται ἀπὸ ἐκεῖνους τοὺς Ἀλβανούς τῆς Ἀσίας, πού εὐρίσκοντο στὸ βουνὸ Ἀλβα. Ὁ Rollin διηγεῖται, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Τίτος, ἀφοῦ κατενίκησε τὴν Κοίλη Συρία, ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τοὺς Γεωργιανούς καὶ τοὺς Ἀλβανούς. Ἐν τούτοις ἄλλοι λέγουν, ὅτι προέρχονται ἀπὸ τοὺς Κέλτες, ἀφοῦ ἔφτασαν ἀπὸ τὴν πόλη Ἰαπυγία στὸ Δυρράχιο καὶ ἔπειτα ἐπροχώρησαν πρὸς τὴ βόρειο Μακεδονία καὶ διασκορπίστηκαν μάλιστα καὶ μέσα στὴν Ἑπείρου.

2. Μεχμέτ Πασά: Αὐτὸς ἦταν ἓνας αἰδρας μὲ ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα καὶ πείρα, πού ἀπὸ ἀτλὸς στρατιώτης ἀνέβηκε στὸ ἀξίωμα τοῦ στρατάρχου. Μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς, ὅτι ἔγινε ἓνας μικρὸς μονάρχης, πού δὲν ἐφοβόταν καὶ τόσο πολὺ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Ἡ ὀθωμανικὴ Αὐλὴ ἐπροσπάθησε, ἰδιαίτερος τότε πού ὁ Μεχμέτ στὸν τελευταῖο ρωσοτουρκικὸ πόλεμο ἔστρατολόγησε στρατιῶτες γιὰ τοὺς Ρώτους, νὰ τὸν ξεπαστρέψει μὲ εἰδικούς κρυφούς ἀπεσταλμένους καὶ ἀκόμα μὲ τὸν Μπεγλέρμπεη τῆς Ρούμελης. Ἀλλὰ ὁ Μεχμέτ ἦταν πολὺ ἐπιφυλακτικὸς καὶ ὅλες οἱ ἀπόπειρες ἐματαιώθηκαν. Τὴν ἐπαρχία τῆς Ἰσκεντερίας τὴν ἐφοδίασε μὲ τόσο καλοὺς νόμους καὶ τόσο ἐπιτυχημένες διατάξεις, ὥστε σήμερα μπορεῖ κανεὶς νὰ θεωρήσει τὴν πρωτεύουσά της σὰν τὴν πιὸ εὐτυχισμένη ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς βορείου Μακεδονίας. Δὲν εἰσήγαγε μόνο τὸ ἐμπόριο στὴ χώρα, ἀλλὰ κατήρτισε στρατό, ἔφερε πολεμικὸ στόλο καὶ κανόνια καὶ ἐδημιούργησε στρατιωτικὴ ἐπιμελητεία. Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά του συντηρεῖται 25 χιλιάδες στρατός (10 χιλιάδες ἱππεῖς καὶ οἱ ὑπόλοιποι πεζοί).

Τὸ Σκούταρι πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι ἐτοιμασμένο, ὥστε μόλις δώσει τὴ διαταγὴ ὁ Μεχμέτ πασᾶς νὰ κάνει μέσα σὲ λίγες ὥρες τὸ στρατὸ ἐτοιμὸ πόλεμο.

Ὅσον καιρὸ ἐξοῦσε, ἔκανε σχεδὸν πάντοτε πολέμους μὲ τοὺς γειτόνους του. Κατενίκησε πολλούς. Ἐναν πασᾶ τὸν κατεδίωξε μὲ τὸ στρατό του μέχρι τὴν Ὀχρίδα καὶ τὸν ἐσκότωσε. Ἐφιλονίκησε μὲ τὸν Κούρδ Πασᾶ, πού κατεῖχε τὶς πόλεις Καμπάγια καὶ Τίρανα καὶ εἶναι ἀκόμα στὴ ζωὴ, ὅπως θὰ διηγηθοῦμε. Ὁ Κούρδ πασᾶς ἐπολέμησε γιὰ χατῆρι τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάνου, πού κυβερνᾷ τώρα, ἐπεὶδὴ ὁ Μεχμέτ πασᾶς ἐπετέθη κατὰ τῶν δύο αὐτῶν πόλεων μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἦταν ἰδιοκτησίς του, τὶς ἐκυρίευσε καὶ γιὰ μερικὸν καιρὸ ἐπλήρωσε στὴν ἀδελφῇ τοῦ Σουλτάνου ἓναν ἐλάχιστο φόρο. Ἀλλὰ σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ἐνίκηθηκε πολὺς φορὲς ἀπὸ τὸν Κούρδ πασᾶ, γιὰτὶ ἐκεῖνος

είχε βοηθούς δυο γενναίους αρχηγούς από την Ήπειρο, τὸν Ἀλῆ μπέη από τὴν Πολλίνα (πὺ πρωτῆτερα ὠνομάζετο Τεπελένι) καὶ τὸν Ἰσάμ μπέη από τὴν Κλεισούρα, πὺ ἐνώθηκαν μαζί του μὲ ἀρκετὸ στρατὸ καὶ ἔδωκαν δείγματα πραγματικῆς ἀνδρείας στὴ μάχη κοντὰ στὴν Καμπάγια.

Μέσα στὰ στρατεύματα τοῦ Σκούταρι εὐρίσκονται πολλοὶ καθολικοὶ ἀξιωματικοὶ μερικοὶ ὡς ἐθέλοντες γιὰ νὰ ὑπερασπίζονται τὴν Πατρίδα τους, καὶ ἄλλοι κατὰ διαταγὴ τοῦ Μεχμέτ πασᾶ.

3. Μ ο υ λ ᾶ π α σ ᾶ ς: Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μεχμέτ πασᾶ, τὸν καιρὸ πὺ ἀπεκατεστάθη ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ρώσων καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε στὸ Μουλᾶ πασᾶ μιὰ πολὺ ἐπίσημη διαταγὴ, νὰ ξεκινήσει ἀμέσως γιὰ τὸ Μωριά, γιὰ νὰ δώσει ἓνα τέρμα στὴν ἀνυπακοή καὶ νὰ τιμωρήσει τοὺς ἐκεῖ Ἀλβανούς, πρὸ παντὸς τοὺς Τσάμηδες (ὀνομαζόμενους ἄλλοτε Δωδωνίτες καὶ Θεσπρωτούς), πὺ φιλονικοῦσαν συνεχῶς γιὰ τὸ μισθὸ μαζί μὲ τοὺς Μπεκιάρηδες από τὴν Ήπειρο. Ἐντελῶς ἀνύποπτος ἀνεχώρησε ὁ Μουλᾶ πασᾶς καὶ ἐπέρασε μὲ τὰ πλοῖα του καὶ μὲ δυὸ χιλιάδες στρατὸ από τὴν Κέρκυρα. ὅπου οἱ Βενετσιᾶνοι τοῦ ἀπένειμαν τιμὲς μὲ πολλοὺς κανονισμοὺς καὶ μὲ πολλὰ δείγματα φιλίας καὶ εὐγενείας. Ἐφτάσε στὴν Πάτρα, κατενίκησε τοὺς Τοιμηδες καὶ τοὺς ἔδιωξε ἔξω από τὸ Μωριά.

Αὐτοὶ οἱ λαοὶ ἀπαιτοῦσαν καὶ ἀπαιτοῦν ἀκόμη από τὴν ἐπαρχία τοῦ Μωριά τὸ χρεωστούμενο μισθὸ γιὰ τὶς ὑπηρεσίες πὺ προσέφεραν, ἐπειδὴ μαζί μὲ τοὺς Μπεκιάρηδες κατὰ τὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο κατενίκησαν τοὺς ἐπαναστάτες καὶ ἀνυποτάχτους Μωραίτες. Ἀλλὰ εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἐπῆραν τὰ ὅπλα κι' ἐπολέμησαν ὄχι από διάθεση νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Πύλη, παρὰ γιὰ νὰ λεηλατήσουν. Γιατὶ ἐπολέμησαν ὄχι μόνον ἐνάντια στοὺς ἐπαναστάτες Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ ἐνάντια στοὺς ἰδίους τοὺς Τούρκους, ἀκόμη καὶ ἐνάντια στοὺς πασάδες, πὺ ἐστόλησαν από τὴν Κωνσταντινούπολη ἐναντίον τους. Αὐτὰ ὅλα ἔγιναν τόσο στὸ Μωριά ὅσο καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴ Ρούμελη. Ἀλλὰ μόνον Χριστιανούς ἐπαίρναν γιὰ σκλάβους, ἐπειδὴ τοὺς Τούρκους δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς πουλήσουν ἔξω από τὴ Ρούμελη.

Ἀνόμεσα στοὺς Τσάμηδες καὶ Μπεκιάρηδες ὑπάρχουν πολλὰ χριστιανικὰ στρατιωτικὰ τάγματα. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι από τὴν Ήπειρο.

4) Μ α χ μ ο ὕ τ π α σ ᾶ ς: Ἐνάντια στὴν ἐπαρχία τῆς Σκόδρας καὶ στὴν πρωτεύουσά της, τὸ Σκούταρι, ἔστειλε ἡ Πύλη κάποιον Μεχμέτ πασᾶ από τὴν Ήπειρο, πὺ ὁ Μεχμέτ πασᾶς ὁ πατέρας τοῦ Μαχμούτ πασᾶ τὸν ἐμισοῦσε πάρα πολὺ. Ἐκεῖνος ἐξεστράτευσε μὲ σουλτανικὸ φερμάνι μαζί μὲ πολλοὺς πασάδες μὲ δυὸ καὶ τρεῖς ἄλογονοῦρες καὶ εἶχε σύμμαχον ἓναν ὀθωμανὸ πασᾶ ὀνόματι Καρὰ Μεχμέτ Ἀϊτουνλῆ, ἀργότερα Μπεγλέρμπεη τῆς Ρούμης. Ἀλλὰ ὁ Μαχμούτ πασᾶς τῆς Σκόδρας τοῦ ἐπέτθη αἰφνιδιαστικὸν κοντὰ στὸ κάστρο Λές, τὸν

ἔπιασε αἰχμάλωτο καὶ τὸν ἔλῃστεψε μαζί μὲ ὅλους τοὺς συντρόφους του, χωρὶς ἡ πράξη νὰ τιμωρηθεῖ από τὸ Σουλτᾶνο. Ἡ Τουρκικὴ Αὐλὴ ἐφοβόταν, μήπως ξεσπάσει γενικὸς πόλεμος, ἐὰν συμμαχοῦσαν περισσότερες ἐπαρχίες καὶ γι' αὐτὸ θέλησε αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ κάμει πῶς δὲ βλέπει. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκρύψει τὸ φόβο της ἐδέχτηκε τὴ μεσολάβηση τοῦ Βαΐλου τῆς Βενετίας, ὅπως λέει ὁ κόσμος, καὶ ἀφοῦ πιά δὲν μπόρεσε νὰ ἐγκαταστήσει στὸ Σκούταρι τὸν κυνηγημένο Μεχμέτ πασᾶ, ἔστειλε στὸ Μαχμούτ πασᾶ πλήρη ἀμνηστία καὶ συγχώρεση ὅλων τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἔτσι ἔμεινε στὰ χέρια του ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία.

5. Ἀ ρ γ υ ρ ὁ κ α σ τ ρ ο: Αὐτὴ ἡ πόλη ἐλέγετο κάποτε Ἀντιγόχεια από τὸν ἰδρυτὴ της Ἀντίγονο. Τώρα λέγεται Ἀργυρόκαστρο. Κεῖται κοντὰ στὴν ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου Μολοσσία, πὺ ἐλήρε τὸ διομὰ της από τὸ Μολοσσό, τὸ γνιὸ τοῦ Πύρρου, τοῦ γνιου τοῦ Ἀχιλλέα. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Δρυνουπόλεως, πὺ τὴ διαρρέει ὁ Δρύνος ποταμός. Κοντὰ στὸ Ἀργυρόκαστρο εἶναι ἡ παλαιὰ Πωγωνιανή, ἡ Ζαγοριά, ἡ Λιουτζουριά, καὶ ἓνα μέρος τῆς Ἀλβανίας, πὺ οἱ Ἀλβανοὶ τὸ ὀνομάζουν Ἀλβανον. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν εἶναι ἱκανοὶ πολεμιστὲς, ἐκτὸς τῆς Λιουτζουριάς, πὺ οἱ ἄνδρες ταξιδεύουν συχνὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκτὸς από ἓνα μέρος τῆς παλαιᾶς Πωγωνιανῆς δὲν εὐρίσκει κανεὶς ἐκεῖ κανέναν πὺ νὰ μὴν εἶναι ὀπλισμένος καὶ οἱ χειροτέχνες καὶ οἱ γεωργοὶ εἶναι ἐξησχημένοι στὸν πόλεμο. Σ' αὐτὴν τὴν πόλη ἔδωκαν κάποτε κοινὸν ὄρκο ὁ λαὸς τῆς Ἠπείρου μαζί μὲ τοὺς βασιλιάδες του: ὁ λαὸς ὅτι θὰ μείνει πιστὸς στὸ βασιλιά του καὶ ὁ βασιλιάς ὅτι θὰ προστατεύει, θὰ καθοδηγεῖ καὶ θὰ κυβερνᾷ τὸ λαό. Σὲ ὅλες τὶς χώρες πὺ ἀνέφερα ὑπάρχουν 50 χιλιάδες στρατιῶτες.

Οἱ προεστοὶ αὐτῆς τῆς πόλης ὀνομάζονται Σ π α χ ῆ δ ε ς. Αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸ ἔχουν οἱ πλούσιοι ὄχι μόνον στὰ Ἰωάννινα ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες πόλεις. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἰωαννίνων εἶναι 20 χιλιάδες. Ἀπ' αὐτὲς οἱ 8 χιλιάδες εἶναι σὲ στρατιωτικὲς καὶ σὲ διάφορες ἄλλες ὑπηρεσίες.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν Τούρκων ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ θρησκεία τῶν κατοίκων καὶ περιφρονεῖ τὴ λειτουργία τους. Σχεδὸν ὅλες οἱ ἐπαρχίες εἶναι ἀφωσιωμένες στὴν ὀρθόδοξη Χριστιανικὴ θρησκεία ἐκτὸς ἐλαχίστων, ὅπου Τούρκοι καὶ Χριστιανοὶ εἶναι ἀνάμεικτοι, γιὰτὶ τὸ ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις ἐνεκα τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐμπορίου.

Τὸ Ἀργυρόκαστρο ἀπέχει από τὴν Κέρκυρα σχεδὸν 10 ὥρες. Ὁ δρόμος περνᾷ από μέσα από τὰ Ἀκρικεραῦνια πὺ τώρα λέγεται Σοπωτό, ἀλλὰ από τὴν πλευρὰ τῆς θάλασσας χρειάζεται κανεὶς 20 ὥρες μέχρι τὴν Αὐλῶνα. Ὁ δρόμος εἶναι ἴσιος καὶ περνᾷ από τὴν Πολλίνα, τὴν πατρίδα τοῦ Ἀλήμπεη.

6. Ἀ λ ῆ — μ π ῆ η ς: Φαίνεται πῶς ὁ Κούρδ πασᾶς ἠθέλε νὰ ἀπονεύει στὸν Ἀλήμπεη ὅλες

τις τιμές, πού τοῦ ἀνῆκαν. Αὐτὸς ὁ Ἀλῆς ἦταν γυιὸς τοῦ Βελῆ πασά ἀπὸ τὴν πιὸ ἀρχοντικὴ γεινὰ τῶν Τόσκηδων καὶ ἀπὸ τὶς πρῶτες οἰκογένειες ὅλης τῆς Ἡπείρου. Ἐχει τὴν ἑδρα τοῦ στὴν Πολλίνα, πού ἄλλοτε ἐλέγετο Ἀπολλωνία, τώρα εἶναι πρωτεύουσα τῆς Τοσκριᾶς καὶ κεῖται κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἀῶ, 60 μίλλια μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σ' αὐτὴν τὴν πόλιν ἐστάλη στὰ παλιὰ χρόνια ὁ Ὀκτάβιος Αὐγουστος γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὶς ἐπιστῆμες, γιὰτὶ ἦταν περίφημη τόσο γιὰ τὴ μόρφωση ὅσο καὶ γιὰ τὸν καλλωπισμὸ τῆς. Ὁ Ἀλήμπεης ἦταν ἀκόμα παιδί, ὅταν ἀπέθανε ὁ πατέρας του. Ἐν τῷ μεταξύ παρέλαβε τὴν Κυβέρνηση ἡ μητέρα του μαζί μὲ τὸν ἐξάδελφό του. Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἔγινε 12 χρόνων ἐξεστράτευσε γιὰ νὰ παραλάβει μόνος του τὴν κυβέρνηση.

7. Τ ὁ σ κ η δ ε ς: Οἱ Τόσκηδες τιμοῦν τὸν Ἀλῆ ὑπερβολικὰ, γιὰτὶ κατὰγεται ἀπὸ τὴν πιὸ ἀρχοντικὴ γεινὰ. Τὸν ἀναγνωρίζουν σὰν τὸ ἀνώτατο ἀρχηγὸ τους, ἐφ' ὅσον αὐτὸ δὲν τοὺς φέρνει καμμιὰ βλάβη, ἀλλὰ μόνον ὀλίγοι δειχνοῦν ὑπακοή σ' αὐτόν. Ὁ στρατὸς του εἶναι τοὐλάχιστο 15 χιλιάδες ἄντρες. Σχεδὸν ὅλοι, ἀξιωματικοὶ καὶ πεζοί, εἶναι τόσο καλὰ γυμνασμένοι στὸ τρέξιμο, ὥστε, καὶ ὅταν ἔχουν ἄλογον, δὲν χρησιμοποιοῦν.

Πόρα πολλὲς ἐπαρχίες μὲ τὰ μέρη τῆς Ἡπείρου δὲν ἔχουν καμμιὰ διοικητικὴ ἀρχὴ οὔτε γραπτὸ νόμον. Γιὰτὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία, ἀκόμα ἀπὸ 8 χρόνων εἶναι χαραγμένο στὴν καρδιά τοῦ καθενός, τὶ ἐπιτρέπεται καὶ τὶ ἀπαγορεύεται νὰ κάμει. Τόσο γενναῖα εἶναι αὐτὴ ἡ φυλὴ τῶν Τσάμηδων, ὥστε ὅταν παρίσταται ἀνάγκη ἀρπάζουν τὰ ὅπλα ἀκόμα καὶ οἱ γυναῖκες. Εἶναι ὅλοι ὑποχρεωμένοι νὰ προσφέρουν τὴ συνδρομὴ τους στὸν Ἀλῆ, ἐφ' ὅσον κανεὶς τοῦ προξενεῖ κακὸ. Στὶς ἄλλες διαμάχες, πού ἀρχίζει μόνος του ὁ Ἀλῆς, προστρέχουν μερικοὶ ἀπὸ ἀγάπη, ἄλλοι πάλι στρατολογοῦνται ὡς μισθοφόροι καὶ ἀνζητᾶνε κ' ἄλλους, ἀκολουθοῦν κ' ἐκεῖνοι. Ἀλλὰ τὸν βοηθοῦν μόνον στὶς συγκρούσεις, πού γίνονται μὲ τοὺς Ἡπειρώτες ἢ τοὺς Μακεδόνες. Ἐνάντια σὲ ξένους ἔχθρους δὲν πιάνουν τὰ ὅπλα οὔτε καὶ γιὰ χατήρι τοῦ Σουλτάνου. Εἶναι πάνω ἀπὸ 35 χρόνια, πού δὲν πληρώνουν τίποτα στὴν Ὑψηλὴ Πύλη. Αὐτοὶ οἱ λαοὶ ἐπῆραν ἀργότερα τὸ ὄνομα τῶν Τόσκηδων. Κατοικοῦν κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἀῶ πού τώρα λέγεται Βοϊούσα. Πολλοὶ κατοικοῦν ἐπίσης σὲ χωριά.

8. Ρ ι τ σ ι ῶ τ ε ς: Αὐτοὶ κατοικοῦν ἀπέναντι στὴ Μολόσσα καὶ στὸ Ἀργυροκάστρο, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴ Λιουτσουριά, πού εἶναι ἐπαρχία τοῦ Ἀργυροκάστρου. Στὴ μέση εἶναι ἓνας μεγάλος κάμπος, πού τὸν διασχίζει ὁ Δρύνης πού χύνεται στὸν ποταμὸ Ἀῶ. Ἐχουν ἕξ χωριά. Τὸ πιὸ ἐπίσημο εἶναι τὸ Χόρμποβο. Ὅλοι εἶναι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ἀνάμεικτοι μὲ λίγους Τούρκους, πού ζοῦν ἐκεῖ. Τώρα ὁμως τοὺς ἔχουν διώξει τοὺς Τούρκους, γιὰτὶ βρήκανε πῶς εἶναι

σπιοῦνοι. Οἱ Ριτσιῶτες εἶναι ὅλοι τους πολεμικοὶ καὶ ἀποτελοῦν δύναμη περίπου 3000 στρατιῶτες. Ἐχουν ἓνα ἰδιαίτερο εἶδος ἀριστοκρατίας. Ἐκεῖνο τὸ γένος ἐκτιμᾶται περισσότερο, πού εἶναι πολυπληθέστερο. Ἐὰν κάποιος πρόκειται νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ ἓνα σφάλμα, τὸν τιμωροῦν ὅλοι, καθὼς ἐπίσης τὸν ἐπαινοῦν ὅλοι ἐὰν εἶναι γιὰ ἔπαινο. Ὑποθετίσω, ὅτι κάποιος ἔκαμε φόνον. Τότε παραδίδεται στοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς τοῦ σκοτωμένου, πού ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον ἢ νὰ τὸν σκοτώσουν. Ἐὰν ὁ φονιάς ἔχει δραπετεύσει σὲ ἄλλη ἐπαρχία, τότε ὁ λαὸς τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ σπῆτι τοῦ καὶ ὅλη τὴν περιουσία του καὶ τὰ δίνει στοὺς συγγενεῖς τοῦ σκοτωμένου. Ἐὰν ὁ φονιάς ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του, τότε ἔχει ὁ καθένας τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σκοτώσει. Ἔτσι τιμωροῦν ἐπίσης καὶ τοὺς προδοτὲς τῆς πατρίδος, ἔστω κ' ἂν εἶναι οἱ πιὸ προύχοντες τῆς χώρας. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες ἐκδικάζονται καὶ μικρότερα παραπτώματα, πού γιὰ ἐλάχιστο ἀπ' αὐτὰ προβλέπονται ὀρισμένες τιμωρίες. Γενικὰ ἀναγκάζονται οἱ ἀνθρώποι νὰ τηροῦν τοὺς νόμους. Ἀλλὰ ὅταν συμβαίνουν παρανομίες καὶ δὲν τιμωροῦνται, τότε ἐπακολουθεῖ πόλεμος, μεγάλη συμφορὰ καὶ ἀπσύνθεση μέσα στὸ λαόν. Νόμον γραπτὸ δὲν ἔχουν, ἀλλὰ οἱ νόμοι εἶναι ἀπ' ἀνέκαθεν στὴν καρδιά τους τυπωμένοι. Σχεδὸν τοὺς ἴδιους ἄγραφους νόμους ἔχουν διάφορα μέρη τῆς Τοσκριᾶς, τῆς Χιμάρας καὶ τοῦ Ἀλβανου (πού τὸ τελευταῖον εἶναι ἐπαρχία τοῦ Ἀργυροκάστρου μὲ πολλὰ χωρία καὶ μὲ πρωτεύουσά τους τὴ Μολόσσα). Ἡ ἀνάγκη προκαλεῖ τέτοιους νόμους σ' αὐτὸν τὸ λαόν, καὶ ἡ ἀμάθειά τους εἶναι ἡ αἰτία, νὰ μὴν κάνουν καλύτερους. Χωριῶ, πού ἔρχονται σὲ ἐπικοινωνία μὲ ἄλλα, ἔχουν παρόμοιους νόμους. Ὅταν κάνουν ἐκδρομές, ἔχουν ἀρχηγούς καὶ ἀξιωματικούς σύμφωνα μὲ μιὰ ἱεραρχία, γιὰ νὰ ἀποφεύγεται κάθε κακὸ, πού γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀναρχία, ἐνῶ στὴν πατρίδα τους δὲν ἔχουν κανένα ἀξιωματικὸ ἢ προεστὸ γιὰ νὰ διώχνουν τὴν ἀντιζηλία καὶ τὸ φθόνον.

9. Κ ο ὕ ρ δ π α σ ᾶ ς, Α ὕ λ ῶ ν α: Ἐδῶ εἶναι μέχρι σήμερα ἀνωτάτη κεφαλὴ ὁ Κούρδ πασᾶς. Σ' αὐτὸν ὑπάγονται ἡ ἐπαρχία τῆς Αὐλώνας, ὅπου κεῖται τὸ Βεράτι, ἡ ἐπαρχία Πρεμετῆς, ἡ Κολωνία, ἡ Κόνιτσα, ἡ Γκιόρτσα (πού κάποτε ἐλέγετο Κορυτσᾶ) καὶ ἡ Βοσκόπολη. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὸ Ἀργυροκάστρο μὲ τὴν περιοχὴ τοῦ ἀνήκει στὸν Κούρδ πασᾶ, τὸ ἄλλο ἀνήκει στὸν Ἀλῆ μπέη, καθὼς ἡ Δωδώνη καὶ Χιμᾶρα ἀνήκουν στὸ Δέλβινο.

Ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ τὶς γειτονικὲς χώρες μέχρι τὴ Λάρισα ὅλοι φοβοῦνται τὸν Κούρδ πασᾶ. Σὲ ὅλα τὰ μέρη ἔχει τοὺς φύλακες καὶ τοὺς ἐπόπτες του. Ὁ Βαλῆς τῆς Ρούμελης ἔχει τὴν ἑδρα του στὸ Μοναστήρι, πού λέγεται ἐπίσης Βετόλια. Ἀλλ' αὐτὸν λίγο τὸν ὑπολογίζουν ἕξ αἰτίας τοῦ Κούρδ πασᾶ. Στὸ Ρούμελη—Βαλεσὴ μόλις ὑπακούουν καὶ κείνες οἱ πόλεις, πού βρίσκονται γύρω του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδῶ κυβερνάει ὁ Κούρδ πασᾶς, τοῦ εἶναι ἀφωσιωμένοι οἱ περισ-

σότεροι προσετοί και τοπάρχες τόσο οι Χριστιανοί όσο και οι Τούρκοι. Γι' αυτό οι Βαλῆδες της Ρούμελης κάνουν παράπονα στην Κωνσταντινούπολη. Ὁ λαὸς ἀγαπάει τὸν Κούρδ πασά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως οἱ Χριστιανοί, γιατί τοὺς χρησιμοποιεῖ ὡς συμβούλους, τοὺς ἐπιτρέπει μεγάλη ἐλευθερία καὶ γιατί ἀπὸ τὸν καιρὸ πού κυβερνάει, ἔχει ἐπιτρέψει ἐντελῶς ἀφιλοκερδῶς νὰ χτισθοῦν 40 ἐκκλησιές. Ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες, πού ἀνέφερα πρὶν πάνω, ὁ Κούρδ πασᾶς μπορεῖ νὰ μαζέψει ἓνα στρατὸ ἀπὸ 15 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 8 χιλιάδες ἱππεῖς.

Οἱ ληστὲς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας εἶναι οἱ περισσότεροι Χριστιανοί. Χριστιανοί εἶναι ἐπίσης οἱ ἀρχηγοὶ καὶ προεστοὶ τους. Ἡ φορεσιά τους εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴ φορεσιά τῶν Ἀλβανῶν. Δὲν ἔχουν σπίτια, παρὰ λημεριάζουν μέσα στὰ δάση, μέσα σὲ σπηλιές ἢ σὲ κουφάλες χοντρῶν δένδρων, ἀπὸ ὅπου κάνουν αἰφνιδιασμούς στοὺς ταξιδιώτες, Χριστιανούς καὶ Τούρκους, τοὺς ληστεύουν, τοὺς σκοτώνουν ἢ σκοτώνονται ἀπ' αὐτούς. Ὁ ἀριθμὸς τους ἀνέρχεται σὲ 50—100, καμμιά φορὰ καὶ σὲ 200 ἄνδρες. Κάνουν αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἀπὸ ἀπελπισία, ἢ ἀπὸ φόβο τιμωρίας, πού θέλουν νὰ ξεφύγουν, ἢ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴ ζωὴ τους, πού θέλουν νὰ τὴ σώσουν, ἀκόμα καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες πού βρίσκονται. Μερικοὶ ζοῦν κοντὰ στὴν Πίνδο (πού τώρα λέγεται Μέτσοβο), ἄλλοι στὰ βουνὰ τῆς Ἀρτης (Ἀκαρνανίας), ἄλλοι στὸ Καρπενήσι καὶ στ' Ἀγγραφα, δηλαδὴ στὴ Ρούμελη. Ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι σὰν ἀποκλεισμένοι καὶ γιατί οἱ δρόμοι εἶναι δύσβατοι καὶ τὰ μέρη ἀπρόσιτα καὶ γιατί τοὺς Τούρκους τοὺς ἐμποδίζουν τὰ

ἴδια τὰ φορέματά τους, ὥστε νὰ μπορέσουν κατὰδιδῶν ἢ ἐντελῶς νὰ ἐκδιώξουν αὐτὸν τὸν συρφετό. Αὐτοὶ ἦταν οἱ πρῶτοι πού προσῆλθαν στὸ ρωσικὸ στρατό. Ἀργότερα τοὺς ἀκολούθησαν κι' ἄλλοι. Ἀφ' οὗτου τοὺς ἀφήρεσαν τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἀφ' οὗτου ὁ Κούρδ πασᾶς τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐκυνήγησε, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ὅσοι ἐδήλωσαν ὑποταγὴ, τοὺς ἐπῆρε στὴν ὑπηρεσία του δὲν ὑπάρχουν πια τέτοιου εἶδους ληστὲς. Ὁ λαὸς φαίνεται ὅτι τώρα εἶναι εὐχαριστημένος γιατί δὲν κινδυνεύουν πιά οὔτε ἡ ζωὴ του οὔτε τὰ ἀγαθὰ του.

10. Χιμάραι: Ὁλη ἡ ἐπαρχία τῆς Χιμάραις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴ μεριά τῆς θάλασσας, πού κεῖται ἀπέναντι στὴν Κέρκυρα, κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς λεγόμενους Τουρκο—Χριστιανούς (ἢ μισότουρκους καὶ μισοχριστιανούς). Πρὶν μέσα πρὸς τὴν ἐνδοχώρα ὑπάρχουν ἄλλες μεγαλύτερες πόλεις, ὅπως ἡ Νιβίτσα, ὁ Ἀγ. Βασίλειος, ἡ Λυκορώσια καὶ ἄλλες μικρότερες. Σὲ ὅλες αὐτὲς κατοικοῦν Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ἢ Ἑλλη-νες. Πάνε πάνω ὅπὸ 30 χρόνια, πού οἱ Χιμαριῶτες ἔχουν δικούς τους πασάδες καὶ ὄχι Τούρκους. Δηλαδή εἶναι ἐλεύθεροι ὅπως οἱ Ριτσιῶτες. Πληρώνουν κάτι λίγο στὸν πασά τοῦ Δελβίνου κι' αὐτὸ ὅταν θέλουν γιὰ 5 ἢ 6 χρόνια.

Ἐὰν κανένας σκοπεύει νὰ ταξιδέψει στὴ Θεσσαλία ἢ στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ ἐμπόριο, τότε πρέπει νὰ ἔχει ἓνα πιστοποιητικὸ ὅτι ἐπλήρωσε τὸ χαράτσι τῆς χρονιάς. Ἐὰν ὅμως ταξιδεύει κανεὶς ὡς στρατιώτης, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πιστοποιητικὸ οὔτε ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ τοῦ ζητήσῃ μιὰ τέτοια ἀπόδειξη.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Α. ΒΙΤΑΛΗ, Ἀρχιμανδρίτου

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΤΗ ΙΕΡᾷ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ὑπάρχει ἓνα ἀρκετὸ ἀξιόλογον ἱστορικὸν Ἀρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἴσως εἶναι κατάλοιπον προγενεστέρου ἀξιολογότερου τοιούτου, ὃπερ ἀτυχῶς κατεστράφη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἰδίᾳ κατὰ τὸν τῷ 1940—41 βομβαρδισμόν καὶ τὴν ὥς ἐκ τούτου ὁλοσχερῇ σχεδὸν καταστροφὴν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα περιπετείας του.

Τὸ ἐν λόγῳ ὑπάρχον νῦν Ἀρχεῖον, ὅτε Θεῖα Χάριτι ἤλθομεν ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ (23 Νοεμβρίου 1952) τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ Γέροντος ἡμῶν κ.κ. Στυλίου ὁ ἀναλαβόντος τὴν διαποίμανσιν τῆς μητροπολιτικῆς ταύτης παροικίας, εὗρομεν εἰς ὑπόγειόν τι ἀποκείμενον, ἔνθα λόγῳ τῆς ἀκατασχέτου ὑγρασίας ἀσφαλῶς ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ παντελῶς. Ὅθεν, ἐν τῇ ἀνυστάκτῳ μερίμνῃ του ὁ Σεβασμιώτατος, ὅπως προστατεύῃ καὶ περιφρουρῇ πᾶν ὃ, τι ἀποτελεῖ πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀξίαν, ἐμερίμνησεν ἀμέσως δεόντως, ὥστε νὰ μεταφερθῇ ἐκ τοῦ καθύγρου ἐκείνου ὑπογείου εἰς εὐαερόν τι διαμέρισμα τῶν νεοσυσταθέντων Γραφείων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως διαφυλαχθῇ καὶ διασωθῇ τοῦτο ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς φθορᾶς. Ἐκ παραλλήλου δὲ ἀνέθεσεν εἰς ἡμᾶς, ὅπως ταξινομήσωμεν καὶ καταγράψωμεν τὰ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα Χειρόγραφα, Κώδικας, Βιβλία κλπ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπετελέσαμεν.

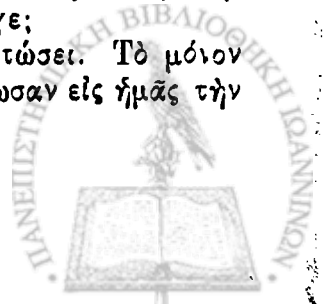
Εἶχομεν δ' ὑπ' ὄψιν μας πάντοτε ἐνδεομένη στιγμή νὰ δώσωμεν πρὸς δημοσίευσιν

πλήρη καὶ ἀκριβῆ κατάλογον τῶν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τούτῳ ὑπαρχόντων καὶ φυλασσομένων ἱστορικῶν τούτων κειμηλίων, ὥστε οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἐνασχολούμενοι τὸ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των καὶ τὴν πηγὴν ταύτην, ἥ ὁποία ἀπὸ τινος ἀπόψεως εἶναι σημαντική, ἰδιαιτέρως περὶ τῶν τῆς πόλεως Πρεβέζης.

Τὴν πολῦτιμον αὐτὴν εὐκαιρίαν παρέσχεν ἡμῖν παράδοξός τις κίνησις λίαν προσφάτως παρατηρηθεῖσα, καθ' ἣν πληροφορίαι τινὲς ἀσύστατοι, δημοσιευθεῖσαι μάλιστα εἰς τινὰ ἡπειρωτικὴν ἐφημερίδα, ἔφερον τὸ ἐν λόγῳ Ἀρχεῖον, ὡς διατρέχον, δηθεν, τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς καταστροφῆς καὶ πρὸς τοῦτο ἐφίστων τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων, ἵνα ἐνεργήσουν τὰ δέοντα.

Καὶ οἱ μὲν τοιουτοτρόπως ἐνεργήσαντες ἐξεδήλωσαν περίεργον τῷ ὄντι νοστορπίαν, διότι τότε πού τὸ ὑπ' ὄψιν Ἀρχεῖον διέτρεχεν ὁμολογουμένως ἄμεσον κίνδυνον φθορᾶς εἰς τὸ ἀνήλιον καὶ κάθυγρόν ἐκεῖνο ὑπόγειον, τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν λίαν προσωρινῶς! ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ προχείρως ἐστεγάζετο ἡ Ἱ. Μητρόπολις μετὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν, ὡς ἂν, καταστροφὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ οἰκήματος, οὐδόλως ἐνήργησαν, οὐδὲ ποσῶς ἐμερίμνησαν περὶ τούτου, ἐνῷ τοῦναντίον σήμερον, ὅτε οὐδένα κίνδυνον ὑφίσταται, εἰμὴ τὸν ἐκ τῆς παγκοίνως γνωστῆς ἐν Πρεβέζῃ ὑγρασίας, ἐκ τῆς ὁποίας κινδυνεύουν ἅπασαι αἱ βιβλιοθηकाὶ, ἠθέλησαν νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἀρά γε;

Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει. Τὸ μόνον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἔδωσαν εἰς ἡμᾶς τὴν

άφορμην να φέρωμεν τὸ συντομώτερον εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸν ὑφ' ἡμῶν ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου καταρτισθέντα πλήρη Κατάλογον τῶν ὑπαρχόντων Χειρογράφων, Κωδίκων κλπ. συμφώνως πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν τούτων ταξινομίαν τοῦ ἐν λόγῳ Ἀρχιεῖου, ὅπερ ἐπιμελῶς φυλάσσεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ Μητροπόλει καὶ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς φιλοτίμου Ἡπειρώτου ἀσχολουμένου περὶ τὰ ἡπειρωτικὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῆς ἐνδόξου καὶ εὐάνδρου Ἡπείρου.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὸν Κατάλογον :

1) Κώδιξ ἐν ᾧ καταστρώνονται Πρωτότυπα ἢ Ἀντίγραφα τῶν διαφόρων ἀποφάσεων τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς, ἵνα κατὰ καιροὺς πᾶσα ἀμφιβολία περὶ τινος ὑποθέσεως διαλύηται. ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1854 ἕως 6 Ἰανουαρίου 1872, σελ. 437.

2) Κώδιξ εἰς ἀρχαίαν μικρογράμματον γραφὴν περιέχων Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου (:) λόγους, σελ. 625.

3) Κώδιξ εἰς ἀρχαίαν μικρογράμματον γραφὴν: Μαξίμου τοῦ φιλοσόφου καὶ ὁμολογητοῦ πρὸς θαλάσσιον δσιώτατον πρεσβύτερον καὶ καθηγούμενον, περὶ τῶν ἀπόρων τῆς Ἀγίας Γραφῆς, Κεφ. πδ' (=84), φύλλα 192 (ἡριθμημένα ἦσαν 100, τὰ δὲ λοιπὰ ἡριθμήσαμεν ἡμεῖς). Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον ὑπάρχει ἡ χρονολογία αἰχῶς (=1671) Νοεμβρ. θ'.

4) Κώδιξ περιέχων τὴν διαθήκην τοῦ Μακαρίτου Λαοσθέτου Ἀναστασίου Γεωργίου Θεοφάνους καὶ ὅσα μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἀκολούθως γράμματα ἔπεμψαν (καὶ θέλουν πέμπει) πρὸς ἀλλήλους τόσον εἰ ἐν Μόσχᾳ, ὅσον καὶ οἱ ἐν Πρεβέζῃ παρ' αὐτοῦ διωρισθέντες Ἐπίτροποι, συμβάλλοντα πρὸς στερέωσιν τῆς ἐν Πρεβέζῃ νεοσυσταθείσης Ἀναστασιαίας Θεοφανείου Σχολῆς, καὶ πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἐτησίου τόκου τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ Βασιλικῷ Ὀρφανοτροφείῳ τῆς Μόσχας ἀφιερωθέντος Ἀδασῦ κατὰ τὸ 1814. Ὁ Κώδιξ οὗτος ἀρχεται μὲ τὴν Διαθήκην τοῦ Ἀν. Θεοφάνους γεγραμμένην ἐν Μόσχᾳ τῇ 11 Νοεμβρίου 1814 καὶ λήγει μὲ ἐπιστολὴν γεγραμμένην ὁσαύτως ἐν Μόσχᾳ τῇ 9 Φεβρουαρίου 1856, σελ. 469.

5) Λογιστικὸν τῆς Θεοφανείου Σχολῆς ἐμφαίνον τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1834 ἕως τῆς 5 Νοεμβρίου 1892 εἰσοδήματα καὶ ἐξοδα αὐτῆς γενόμενα παρὰ διαφόρων ἐπιτρόπων τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν Ἀγίου Νικολάου, Ἀγίου Χαραλάμπους καὶ Ἀγίου Ἀθανασίου, σελ. 429.

6) Χειρόγραφος μελέτη εἰς μεταγενεστέραν γραφὴν: περὶ ψυχῆς, ἀγνώστου συγγραφέως, Βιβλίον Α'. σελ. 300. Εἰς τὸ στάχωμα τοῦ χειρογράφου τούτου εὐρίσκονται ἐπικεκολλημένα φύλλα ἀρχαίας μικρογραμμάτου γραφῆς περιέχοντα λειτουργικοὺς ὕμνους. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν δ' ἐπίσης στάχωμα εὐρίσκεται ἡ σημείωσις: (1698 Ἀπριλίου 21) ὅπερ πιθανὸν δηλοῖ τὴν ἐναρξιν τῆς συγγραφῆς ἢ τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου.

7) Χειρόγραφος Δογματικὴ ἀγνώστου συγγραφέως, φύλλα σγ' (=203).

8) Χειρόγραφος Σύνοψις τέχνης ρητορικῆς τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου Μεγάλου ρήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κ. Ἀλεξάνδρου (Σκούφου;) ἱατροῦ τε ἀρίστου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ τέλος ἀναγράφεται: αὐλβ' (=1832) μαΐου 12 Πρεβέζῃ, σελ. 513.

9) Χειρόγραφον βιβλίον, ὀνομαζόμενον Νόμιμον, Ἰακώβου ἱερομονάχου καὶ ἀρχιμανδρίτου Ἰωαννίνων περιέχον Κανόνας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, Οἰκουμενικῶν, Τοπικῶν Συνόδων κλπ. Εἰς τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου φύλλον ἐν ᾧ παρατίθεται πῖναξ «σὺν Θεῷ τοῦ παρόντος νομίμου» ἀναγράφεται: ἡρξάμην τὸ παρὲν ἱερὸν νόμιμον... Θεοῦ... ἀφήγ' (=1723)».

10) Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίων συλλεγεῖς καὶ τυπωθεῖς παρὰ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου Αὐθέντος καὶ Ἡγεμόνου Κυρίου Ἰωάννου Ἀντιούχου Κωνσταντίνου, Βοεβόδα πάσης Μολδοβλαχίας, ἐν ἔτει 1698, σελ. 589.

11) Βίβλος (ἐντυπος) περιέχουσα Ἑρμηνείαν εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια τοῦ Θεοφυλάκτου, Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, ἐκδ. Βιεντίας (:), ἔτ. :

Capitulum τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου 1733 ἐν μηνὶ μαγίῳ 31 εἰς τὴν Πρέβεζαν, (ἕως 1859 Φλεβάρη α) σελ. γεγραμμένα

εις την ελληνικήν 1—33, 125—126 και εις την ιταλικήν 169—175.

13) *Capitulum* 'Ιεροῦ Ναοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν ᾧ μεταξὺ τῶν ἄλλων περιέχεται: α) 'Αντίγραφον τῆς Διατάξεως τοῦ Μακαρίτου Οἰκονόμου Τζουράκη ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν πράξεων τοῦ Βρετανικοῦ τούτου Προξενείου 10 'Οκτωβρίου 1838 κ. ἄ. σχετικὰ σελ. 62—71, β) Συνθήκη ἀφορῶσα τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ ἐγκαθῆθα ἐντόπιοι σύμφωνα μὲ τὸ Βρετανικὸν τοῦτο Προξενεῖον καὶ ἀναφορικῶς τῆς Διατάξεως τοῦ Μακαρίτου 'Ιερέως Παναγιώτη Τζουράκη, παρεδεχθησαν νὰ κάμουν 'Αδελφάτον, τὸν 'Ιερὸν Ναὸν τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 1846, 18 Δεκεμβρίου κ. ἄ. σχετικὰ σελ. 72—85, γ) 'Αντίγραφον Αὐτογράφου Διατάξεως τοῦ Μακαρίτου Σπυρίδωνος Καραμάνη (ιδιόχειρος Διαθήκη ἐμοῦ Σπυρίδωνος Καραμάνη ποτὲ Δημητρίου) 15 'Απριλίου 1868 Πρέβεζα κ. ἄ. σχετικὰ σελ. 90-98, δ) Διάφορα ἀναγκαῖα γράμματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν κλπ. σελ. 109—149.

14) Ταμεῖον διαφόρων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ εἰς τὴν τοποθεσίαν Βαθὺ Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι ἁγίου Σπυρίδωνος, ἀπὸ 16 Μαρτίου 1865 ἕως 21 Δεκεμβρίου 1872.

15) Τόμος χειρόγραφος εἰς ξένην γλῶσσαν περιέχων διαφόρους πράξεις ἀπὸ 1847 ἕως 1851.

Protocolo IV ch...me Piehe latinu (:) *Nod Publico, 1789—1790.*

17) Βιβλίον προσταγῶν καὶ... φύλα 36, γραμμένα 1—20, 30—32 καὶ 34—37.

18) 'Επιστολάριον τῆς εὐγενεστάτης Προεδρίας Πρεβέζης ἀπὸ 20 Μαρτίου 1802 ἕως 2 Μαρτίου 1803.

19) Βιβλίον ψηφοφορίας τῆς εὐγενεστάτης Προεδρίας Πρεβέζης ἀπὸ 12 'Ιανουαρίου 1802 ἕως 26 Νοεμβρίου 1805 φύλλα 60.

20 Βιβλίον τῆς Διοικήσεως Πρεβέζης τῶν (ἐτῶν) 1805 Δεκεμβρ. 3 ἕως 27 'Ιουνίου 1805.

21) Διάφορα Συμβόλαια ἀπὸ 21 Μαΐου 1781, ἕως 13 'Οκτωβρίου 1783, φύλ. 120.

22) Βιβλίον ἀποφάσεων καὶ ἄλλα τοῦ κριτηρίου τῆς ἐκκλησίας τῶν πέντε, ἀπὸ 29 'Ιουλίου 1802, ἕως 29 'Οκτωβρίου 1802.

23) Βιβλίον προσταγμάτων καὶ διοφώ-

ρων ὑποθέσεων τοῦ ἐγκληματικοῦ κριτηρίου τῆς Π. ἀναζητήσεως (:) Πρέβεζα, 12 'Ιουλίου 1802, ἕως 25 'Ιουλ. 1804, φυλ. 4.

24) Βιβλίον ἀποφάσεων τοῦ Κριτηρίου Πρεβέζης, ἀπὸ 1 Μαΐου 1802 ἕως 9 'Οκτωβρίου 1804, φυλ. 68.

25) Βιβλίον δεύτερον τῶν ὁρισμένων τοῦ Δικανικοῦ κριτηρίου τῆς πρώτης ἀναφορᾶς, ἀπὸ 4 'Ιουλίου 1802, ἕως 1808 μαρτίου 12, σελ. 81.

26) Βιβλίον ἀποφάσεων παρόντων τὸν μερὸν τοῦ σεβασμίου δηκανηκοῦ ἐθήματος τῆς πρώτης ἀπετήσεως Πρεβέζης, ἀπὸ 24 'Απριλίου 1803, ἕως 18 Δεκεμβρίου 1803, φυλ. 87.

27) Βιβλίον διαφόρων ὑποθέσεων τοῦ δηκανηκοῦ ἐθήματος τῆς πρώτης ἀποφάσεως Πρεβέζης, ἀπὸ 23 Μαρτίου 1803, ἕως 15 Νοεμβρίου 1804, φύλ. 234.

28) Βιβλίον ὅπου ἀναφέρνουντε τὰ ἀμάχια... Κρητοῦ τοῦ δικανικοῦ ἐθήματος πρώτης ἀγωγῆς Πρεβέζης, ἀπὸ 14 'Απριλίου 1803, ἕως 3 Νοεμβρίου 1804, φύλ. 35.

29) Βιβλίον ἀπὸ δεπόζητα τοῦ εὐγενὲς δηκανικοῦ ἐθήματος τῆς πρώτης ἀκροάσεως Πρεβέζης, ἀπὸ 25 μαρτίου 1803 ἕως Νοεμβρίου 1804.

30) Βιβλίον εἰς τὸ ὅπῃον νοτηφηκάζουντε τὰ κρέθητα ἐβρισκόμενα εἰς τὸ ὄψη-τσηον τοῦ δηκανικοῦ ἐθήματος τῆς πρώτης ἀπετήσεως Πρεβέζης, Νο 11, ἀπὸ 1Α' 'Απριλίου 1803, ἕως 20 Νοεβρ. 1804.

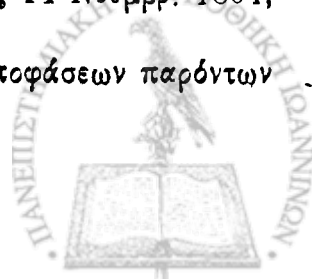
31) Βιβλίον τοῦ εὐγενὲς δηκανικοῦ ἐθήματος Πρεβέζης, ἀπὸ 25 Μαρτίου 1803, ἕως 30 Μαΐου 1804.

32) Βιβλίον ἀποφάσεων παρόντων τινῶν μερῶν τοῦ Δικανικοῦ ἐθήματος Π. ἀναζητήσεων (:) Πρεβέζης, ἀπὸ 14 Μαΐου 1804 ἕως 17 Νοεμβρίου 1804, φύλ. 64.

33) Βιβλίον ὁρισμῶν τοῦ Δηκανικοῦ ἐθήματος ἀναζητήσεως Πρεβέζης, ἀπὸ 30 Μαΐου 1804 ἕως 15 Νοεμβρίου 1804 φύλ. 28.

34) Βιβλίον εἰς τὸ ὅπῃον ἀναφέρνουντε τὰ μαντάτα τοῦ εὐγενὲς δηκανικοῦ ἐθήματος τῆς πρώτης ἀπετήσεως Πρεβέζης, ἀπὸ 14 'Απριλίου 1803, ἕως 14 Νοεμβρ. 1804, φύλλα 75.

35) Βιβλίον τῶν ἀποφάσεων παρόντων

καὶ ἀπόντων Δηκανικοῦ δήματος Πρεβέζης, ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1803, ἕως 22 Φεβρουαρίου 1809, φύλ. 30.

Κατωτέρω ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν κατὰ χρονολογικὴν, ὅσον τὸ δυνατόν, σειρὰν,

τοὺς ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως εὕρισκομένους καὶ φυλασσομένους διαφόρους κώδικας συμβολαιογραφικῶν πράξεων διαφόρων Συμβολαιογράφων:

α) Συμβολαιογράφος Δημήτριος Λεκατσᾶς :

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικῶν πράξεων, ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου 1742, ἕως ... 1776
- 2) » » » » 6 Ὀκτωβρίου ἕως 7 Φεβρουαρίου 1787
- 3) » » » » 24 Φεβρουαρίου, 1787, ἕως 10 Φεβρ. 1791
- 4) » » » » 20 Ὀκτωβρίου 1790, ἕως 23 Ἰανουαρίου 1793
- 5) » » » » Ἰανουαρίου 1791, ἕως 28 Ἀπριλίου 1805
- 6) » » » » 2 Φεβρουαρίου 1791, ἕως 20 Ἰανουαρίου 1797

β) Συμβολαιογράφος Νικόλαος Ρέντζος

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικῶν πράξεων ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1775, ἕως 1 Αὐγούστου 1779
- 2) » » » » 8 Αὐγούστου 1779, ἕως 18 Σεπτεμβρίου 1784
- 3) » » » » 20 Σεπτεμβρίου 1784, ἕως 19 Ἀπριλίου 1787
- 4) » » » » 27 Ἰανουαρίου 1787, ἕως Ὀκτωβρίου 1787
- 5) » » » » 5 Νοεμβρίου 1787, ἕως 20 Ἰανουαρίου 1789
- 6) » » » » 30 Ἰανουαρίου 1789, ἕως 26 Φεβρουαρίου 1791
- 7) » » » » 9 Μαρτίου 1791, ἕως 16 Ἰανουαρίου 1793
- 8) » » » » 16 Ἰανουαρίου 1793, ἕως 13 Δεκεμβρίου 1794
- 9) » » » » 3 Ἰανουαρίου 1793, ἕως 18 Ὀκτωβρίου 1796
- 10) » » » » 30 Δεκεμβρίου 1794, ἕως 29 Νοεμβρίου 1797
- 11) » » » » 1 Δεκεμβρίου 1797, ἕως 18 Ἀπριλίου 1802
- 12) » » » » 19 Ἀπριλίου 1802, ἕως 26 Ὀκτωβρίου 1803
- 13) » » » » 30 Ἰανουαρίου 1805, ἕως 16 Ὀκτωβρίου 1805
- 14) » » » » 20 Ὀκτωβρίου 1805, ἕως 28 Ἰουλίου 1808
- 15) » » » » 20 Αὐγούστου 1808, ἕως 4 Σεπτεμβρίου 1810
- 16) » » » » 3 Σεπτεμβρίου 1810, ἕως 2 Νοεμβρίου 1811
- 17) » » » » 12 Νοεμβρίου 1811, ἕως 20 Ἀπριλίου 1815
- 18) » » » » 30 Ἀπριλίου 1815, ἕως 10 Φεβρουαρίου 1821

γ) Συμβολαιογράφος Ἰωάννης Γκενοδέλης

- 1) Κώδιξ Διαθηκῶν καὶ Συμβολαιογραφικῶν πράξεων ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1793, ἕως 3 Ἰουλίου 1808.

δ) Συμβολαιογράφος Πέτρος Βαλεντίνης

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικῶν πράξεων ἀπὸ 8 Ἰανουαρίου 1797, ἕως 2 Νοεμβρίου 1803
- 2) » » » » 12 Φεβρουαρίου 1804, ἕως 27 Ἰανουαρίου 1805
- 3) » » » » 1 Ὀκτωβρίου 1806, ἕως 7 Ὀκτωβρίου 1809
- 4) » » » » 12 Ὀκτωβρίου 1809, ἕως 7 Αὐγούστου 1811
- 5) » » » » 18 Αὐγούστου 1811, ἕως 26 Μαΐου 1830

ε) Συμβολαιογράφος Ἰωάννης Φραντζῆς

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικῶν πράξεων ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1798, ἕως 1 Αὐγούστου 1834
- 2) » » » » 25 Ἰουλίου 1828, ἕως 18 Ἰανουαρίου 1832
- 3) » » » » 29 Ἰουλίου 1834, ἕως 9 Δεκεμβρίου 1835
- 4) » » » » 9 Σεπτεμβρίου 1835, ἕως 5 Μαΐου 1837
- 5) » διαθηκῶν » 18 Ἰανουαρίου 1832, ἕως 7 Αὐγούστου 1834

στ) Συμβολαιογράφος Διαμάντης Κεχράς

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 14 Νοεμβρίου 1805, έως 25 Μαρτίου 1811
- 2) » » » » 2 Μαΐου 1811, έως 15 Δεκεμβρίου 1820
- 3) » » » » 19 Μαΐου 1837, έως 26 Φεβρουαρίου 1845
- 4) » διαθηκών » 26 Σεπτεμβρίου 1806, έως 19 'Ιουνίου 1817

ζ) Συμβολαιογράφος Κων/νος 'Αθανασιάδης

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 7 Αύγουστου 1812, έως 16 Μαρτίου 1824
- 2) » » » » 16 Μαρτίου 1824, έως 7 'Ιουλίου 1826
- 3) » » » » 8 'Ιουλίου 1826, έως 29 'Απριλίου 1828
- 4) » διαθηκών » 6 Δεκεμβρίου 1812, έως 24 'Απριλίου 1839
- 5) » » » » 24 'Απριλίου 1831, έως 21 Μαρτίου 1834

η) Συμβολαιογράφος (ι)

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 11 Φεβρουαρίου 1821, έως 14 'Οκτωβ. 1822

θ) Συμβολαιογράφος 'Απόστολος Δαμιανός.

- 1) Κώδιξ Συμβολαιογραφικών πράξεων από 23 'Ιανουαρίου 1826, έως 22 Μαΐου 1826
- 2) » » » » από 14 'Ιουνίου 1826, έως 14 Δεκεμβρίου 1830

ι) Συμβολαιογράφος Δημ. Βαλεντίνης

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 4 Μαΐου 1829, έως 28 Σεπτεμβρίου 1831

ια) Συμβολαιογράφος 'Ιωάννης Αύγερινός

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 19 Φεβρουαρίου 1834, έως 28 'Ιουλίου 1839
- 2) » » » » 10 Φεβρουαρίου 1835, έως 4 'Ιανουαρίου 1853
- 3) » » » » 5 Σεπτεμβρίου 1839, έως 26 Μαΐου 1845
- 4) » » » » 30 Μαΐου 1845, έως 1 'Ιουλίου 1847
- 5) » » » » 14 Αύγουστου 1851, έως 25 Νοεμβρίου 1853

ιβ) Συμβολαιογράφος 'Ιωάννης Κοψιδάς

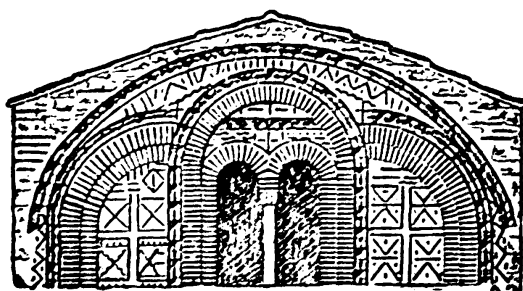
- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 20 'Ιανουαρίου 1838, έως 20 'Οκτωβ. 1855
- 2) » » » » 27 Φεβρουαρίου 1845, έως 27 'Οκτωβ. 1855
- 3) » διαθηκών » 3 Σεπτεμβ. 1837, έως 2 Νοεμβρίου 1856

ιγ) Συμβολαιογράφος 'Αθανάσιος Αύγερινός

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 2 'Ιανουαρίου 1856, έως 25 'Απριλίου 1863

ιδ) Συμβολαιογράφος 'Ανδρέας Αύγερινός

- 1) Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων από 4 Φεβρουαρίου 1862, έως 10 Αύγουστου 1871

ΘΕΟΦ. Γ. ΜΕΝΤΖΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΙΝΑΪΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΩΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΜΟΝΩΝ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪ*

Β' Ἑλέη καὶ κληροδοτήματα

α) *Γουναράδες καὶ προκάτοχοι τῶν Ζωσιμάδων «πραγματεύονται».*

Ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν Σιγίλλιον, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς 5 Ἰουλίου 1667, «περὶ τῶν Γουναράδων διὰ τὰ ζητιζάπια», μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ ἱερὰ Μοιρὰ τοῦ Σινᾶ εὕρισκετο καὶ τότε «εἰς μεγάλην ἔνδοιαν». Δυὸ ἔτη πρὸ τοῦ Σιγιλίου τούτου «τὸ εὐλογημένον ρουσφέτιον (=συντεχνία) τῶν Γουναράδων» καὶ ὁ ἔνδοξος υἱὸς τοῦ «γουνάρεως» Μαχάλακ, ὁ πρῶτος ἐξ Ἑλλήνων Μέγας Δραγομᾶνος τῆς Πόρτας Παναγιωτάκης Νικουσίος, εἶχαν δώσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1665 «μικρὰν τινα ἀναψυχὴν» εἰς τὴν Μορὴν μὲ τὰς ἀφιερώσεις πού ἔκαμαν εἰς τὸ Σιναΐτικόν Μειόχιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ τὰ ψυχία ὅμως ἐκεῖνα δὲν ἔλυετο ποσῶς τὸ μεγάλο οἰκονομικὸ πρόβλημα. Ἐχρηματίζονταν ἀφθονώτεροι χρόνοι.

Ἡ συντεχνία τῶν Γουναράδων ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνων οἱ ὅποιοι εἶχαν τὴν κατοικίαν τους εἰς τὰ περίεξ τοῦ Σιναΐτικοῦ Μετοχίου τοῦ Παλατᾶ λιθοκτιστὰ καὶ βυζαντινὰ κτίρια. Ἐδῶ διέμεναν οἱ μεγάλοι προμηθευταὶ πολυτίμων γουναρικῶν εἰς Σουλτάνους, Βεζύρας καὶ μεγάλους τῆς ἀχανοῦς Αὐτοκρατορίας πού ἐξετείνετο ἀπὸ τὰς Παριστρίους Ἡγεμονίας, τὴν Κριμαίαν καὶ τὴν Αὐстро-ουγγαρίαν, μέχρι τῆς Νουβίας εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τοῦ διαβοήτου εἰς τὴν σημερινὴν ἐπικαιρότητα Ἰνδικῶν

Ὠκεανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς Βαγδάτης μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Οἱ «ἐρμίνες», τὰ «βιζόν» τὰ «ἀστράκαν» καὶ τὰ πολυώνυμα ἅλα πολύτιμα γουναρικὰ ἦσαν τότε ἐνδύματα ἀνδρικό. Καὶ λίαν περιζήτητα. Τὲς σημερινὲς γυναῖκες τὲς ξεπερνοῦσαν τότε εἰς τὴν μαγίαν τῶν γουναρικῶν οἱ Σουλτᾶνοι, οἱ Βεζύραι, οἱ Πασσάδες καὶ οἱ «ἐν σισύραις ἐγκεκορδυλημένοι» Ὀθωμανοὶ ἐξέχοντες. Τὰ γουναρικά ἐθεωροῦντο δῶρα πολύτιμα. Πρόχειρον παράδειγμα: Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν (3 Νοεμβρίου 1775) τοῦ ἐκτάκτου Πρέσβεως τῆς Ρωσσίας στρατάρχου Ρελνίν «ἔστειλεν ὁ Βεζύρης τῷ Ρελνίν... καὶ ἐφόρεσε τὸν Πετερσῶφ καὶ τὸν μαρεσιάλον κουκουμόγουνες τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεύτερον σεκετάριον τοῦ Ἰλισλικίου (=πρεσβείας) καὶ 12 τζεντιλόμους (=εὐγενεῖς ἀκολούθως) τοῦ Ρελνίν ἐφόρεσε ζηντζαπόγουνες, ἐφόρεσε δὲ καὶ 107 κρεββάτια τοὺς λοιποὺς ἀκολούθους» (1).

Οἱ περισσότεροι τῆς Συντεχνίας τῶν Γουναράδων προήρχοντο ἀπὸ τὴν Καστοριά πού κρατεῖ ἕως σήμερον τὰ σκῆπτρα στὰ γουναρικά.

Εὐγενέστατοι εὐεργεταὶ τοῦ Γένους ἀνεπήδησαν ἀπὸ τὸ πρᾶγματι «εὐλογημένον» αὐτὸ ρουσφέτιον. Ἐχωριστὸς μέσα στὴν ἐκλεκτὴν αὐτὴν λεγεῶνα ὁ *Μανωλάκης Καστοριανός*: «ἀρχιγουνάριος» τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Δ. καὶ «μέγα δυνάμενος παρὰ τῷ Βασιλεῖ, Βεζύρ—ἄζέμη (Μεχμέτ Κιο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

1) Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν, σελ. 550—Χουρμουζάκη... XIII σελ. 176.

προυλοῦ) καὶ πᾶσι τοῖς προύχουσι τῶν Ὀθωμανῶν». Οὗτος «ἀπέκρυψεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῷ ἐν τῷ Κουρούτσεσμέ (τοῦ Βοσπόρου) καὶ τὸν Βεζύρ ἀξέμην Φαζήλ Ἀχμέτ πασσάν Κιοπρουλοῦ, φυγόντα ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου διὰ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ ἦν γνωστὴ ἡ φυγὴ τοῦ Βεζύρη παρ' αὐτῷ, τῷ τε Βασιλεῖ καὶ καὶ τῷ Δαρουσσαδέ...»⁽²⁾. Ἑλληνοπρεπέστατος ὑπῆρξεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πλούτου του:

— «ἐδωρήσατο τῷ Ἀγίῳ Τάφῳ τὰς λιθίνους οἰκοδομὰς τὰς ἐν τῷ Μετοχίῳ τοῦ τῷ ἐν Κων)πόλει.

— «ἔστειλεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κάθε εἶδος ὕλης διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Βηθλεέμ.

— «ἐθεμελίωσεν σχολεῖα δι' ἰδίων ἐξόδων, ἐν τε Κων)πόλει, Χίῳ καὶ Ἀρτη.

— «ἐδωρήσατο τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τὰ ἅπερ εἶχε λαβεῖν ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ δανεικὰ χρήματα,

— «καὶ ἄλλας πολλὰς εὐποιίας τῷ Γένει τῶν Ρωμαίων ἐποίησε».⁽³⁾

Μὲ τὸν Καστοριανὸν αὐτὸν ἀρχιγουνάριον ἀρχίζει γιὰ τὸ Γένος μας τῶν γραμμάτων τὸ γλυκοχάραγμα. Συγκινοῦν οἱ χαρακτηρισμοὶ ποὺ τοῦ δίδει ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος Β'. Σταχυολογοῦμεν μερικοὺς ἀπὸ τὸ Σιγίλλιον ποὺ ἐξέδωκε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1691 διὰ τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν: «... αὐτὸς ὁ τῆς σοφίας ἐραστὴς κύρ Μανουήλ (ὁ Καστοριανὸς) κατὰ τοῖς ἔμπροσθεν χρόνους θεόθεν κινηθεὶς, σὺν ἄλλοις μὲν τοῖς ἀλλαχοῦ παρ' αὐτοῦ φιλεργηθεῖσι φροντιστηρίοις τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἐξετέλεσε καὶ εἰς Κων)πολιν τὴν ἀξιέπαινον ἦν προειρήκαμεν (Μεγάλην τοῦ Γένους) Σχολήν,

«ἐφρονίσσαμεν, — συνεχίζει ὁ φιλόμουσος Πατριάρχης, — ἀναζωοποιήσοι κατὰ δύ-

ναμιν τὸν σποδιᾶ τέως ὑποκρυπτόμενον ἱερὸν ἄνθρακα⁽¹⁾ τοῦ Θεοδωρήτου φωτὸς τῆς παρεδρευούσης τῷ Θεῷ σοφίας καὶ εἰς φῶς ἀνακαλέσασθαι τὸ διαληφθὲν διδασκαλεῖον ... ὅπερ καὶ κατεστήσαμεν σὺν ἀντιληψεί θείᾳ διὰ βοηθείας πάλιν τοῦ αὐτοῦ ἄρχοντος» ...⁽²⁾

Χρυσὴ Βίβλος πολυσέλιδος, ἀλλ' αὐτῶς ἀσύρραπτος ἀκόμη εἶνε τὰ «θεάρεστα» ἔργα εὐποιίας καὶ ἀγαθοεργιῶν τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων εὐεργετῶν ποὺ εἶχαν προέλθῃ ἀπὸ τὸ εὐλογημένον τῶν Γουναράδων ρουφτίον: Σημειώνομεν, πετώντι καλὰ μὲν, τὸν μεταγενέστερον ἀρχιγουνάριον καὶ ἔμπιστον Μεγάλων Βεζυρῶν Μανωλάκην Ὑψηλάντην καὶ παραπέμπομεν εἰς τὰ «Μετὰ τὴν Ἀλωσιν». Καὶ ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτας, τοὺς Μετσοβίτας τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐγγράφου ποὺ δημοσιεύομεν σήμερον. Καὶ ἐπὶ πλέον: τὸν ἐκ Γραμμένου εἰς Ἰωάννινα μετοικήσαντα γενάρχη τῆς Ζωσιμαίας Πλειάδος Πᾶνον Ζωσιμᾶν. Καὶ Ἀθανάσιον Τσακάλωφ τὸν Φιλικόν: «Ἡ γουνοποιᾶ καὶ γουνοδεψία ἤκμαζον πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων καὶ συνετηροῦντο εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν πολλὰ καὶ πλούσια ἐργοστάσια».⁽³⁾

Τὰ ἔργα τῶν μεγαπλούτων ἐκείνων γουναράδων φέρουν ὅλα τὴν σφραγίδα τῆς πρὸς τὰ θεῖα πατροπαραδότου διὰ τὸν Ἑλληνα ἀφοσιώσεως. Ὁ πλοῦτος τους, προῖον ἐντατικῆς φιλεργίας καὶ τῆς ἐμφύτου διὰ τὴν φυλὴν μας ἐμπορικῆς μεγαλοφυΐας ἦτο δι' ἐκείνους μέσον μόνον πρὸς ἐξυπηρέτησιν εὐγενῶν σχολῶν. Κίνητρον εὐσεβοῦς εὐποιίας ποὺ τὸ ἀκينوβόλημά της ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας καὶ ἔφθανε μέχρι τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ ἱεροῦ χώρου τῶν Βλαχερνῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους — αἰσίγκανους: ἡ Συντεχνία τῶν Γουναράδων ἐξηγόρασε μὲ ἀδρὰν ἀποζημίωσιν τὰ παραπήγματα τους καὶ ἀπῆλλαξε τὸν σεβάσμιον Βυζαντινὸν Ναόν, — τὸν

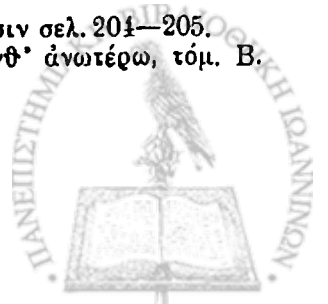
2) Τὰ Μετὰ τὴν Ἀλωσιν σελ. 192.

3) Πατριαρχ. Κώδιξ Β. Κριτίου σελ. 126 ἐνθα τε χρονολογούμενον ἀπὸ Ἀπριλίου 1669 Σιγίλλιον περὶ τῆς ὑπὸ Μανωλάκη Καστοριανοῦ ἰδρυθείσης ἐν Ἀρτῇ Σχολῆς. Μὲ τὸ Σιγίλλιον αὐτὸ ἐγκρίνεται ἡ παραχώρησις τῆς ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Ἀρτῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, μετὰ τῆς ἐνορίας αὐτῆς πρὸς ἐγκατάστασιν σχολῆς. Καὶ πιστοποιεῖται ὅτι τότε χάρις «εἰς τὴν πατρικὴν στοργὴν τῆς φιλάτης ἡμῶν πατρίδος» εἰς τοὺς Νάρθηκας τῶν Ναῶν εὗρον ἄσυλον τὰ γράμματα.

1) Ἡ ἐκφρασις ἐνθυμίζει τοὺς ἀθάνατους στίχους τοῦ Σολωμοῦ «ὅταν τὴ σπῖθα, κρυμμένη σὺν σάχτῃ...».

2) Τὰ «Μετὰ τὴν Ἀλωσιν» σελ. 204—205.

3) Π. Ἀραβαντινός, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Β. σ. 252 καὶ 266.

ἀτυχῶς τελείως κατεστραμμένον σήμερον μετὰ τὰ γνωστὰ Σεπτεμβριανά, — ἀπὸ τὰ ρυπαρὰ καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ποιητικὰ «τσατήρια» τους.⁽¹⁾ Ἡ ἀπόκτησις τοῦ μεγάλου ἐκείνου πλούτου ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μέγιστον δυστύχημα. Πλουτίζοντες ἐβάδιζον πρὸς τὸν βέβαιον θάνατον. Ὁ πολέμοδαιτος κυρίαρχος ἐκαραδόκει τὴν εὐκαιρίαν ἀτάραχος καὶ ὑπομονητικός. Καὶ ὅταν ἔκρινεν εὐθετον πλέον τὴν στιγμὴν προέβαινε ἀμείλικτος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ οἰκονομολογικοῦ συστήματος, μοναδικοῦ εἰς τὰ χρονικά τῆς ἱστορίας, — κατὰ τὸν περιώνυμον Γερμανὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Χάμμερσπύ-ος καὶ τὸ ἀπεθανάτισε μετὰ τὸν τίτλον «οἰκονομικὸν σύστημα τῆς βδέλλας». Κατὰ τὸ μοναδικὸν αὐτὸ σύστημα ἄτομα καὶ μειονότητες ἀφίνοντο ἐλεύθερα, εἰς ἀνάλογον χρονικὸν διάστημα, νὰ συγκεντρώνουν μετὰ τὴν φιλεργίαν τους ὅπως ὁ κόσμος τῶν ἐπαγγελματιῶν, ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων, ἢ καὶ διὰ τῆς ἀρπαγῆς ὅπως ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ πασοῦς, πλούτη καὶ θησαυρούς. . . παραφουσκῶμα ὅμοιον μετὰ τὴν βδέλλαν ποὺ ἀπομυζᾷ. . . γὰρ νὰ ὑποστῇ τὸ ἄρμα. . . Τότε, τίποτε δὲν τὴν ἔσωζε. Ὡς εἶχε καὶ Μεγάλους Βεζύρας καὶ Σουλτάνους φίλους καὶ προστασίας τῆς. Καὶ μετὰ τὴν φραστικὴν τῆς σήμερον, ὥς εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ἐγγύησιν καὶ τὴν προστασίαν καὶ διεθνῶν ἀνόμη Συνθηκῶν καὶ Συμφωνιῶν: «ἀπερχόμενος ὁ Καϊμακάμης τῆς πόλεως Γενὲν Μεχμέτ πασοῦς εἰς τὸν Τερσανᾶ (=εἰς τὰ ἐν Κασίμ πασοῦ Ναυπηγεῖα) παρήγγειλε τὸν Μουχζούρ ἀφ' ἧν ἡ ἀνασκόποσι τὸν πρωτογουνάρον καὶ φίλον τοῦ Μεγ. Βεζύρου Μουσούνουγλου Μανωλάκη Ὑψηλάνην εἰς τὸ Τσαρσί των Γουναράδων. . . ἀπερχόμενος δὲ ὁ Μανωλάκης διὰ τὴν κρεμαστωριὰ ἐμήνυσεν ἐνθαδεῖ (=εἰς τοὺς ἰσχυροὺς φίλους του). . . ἤλθεν οὖν ἰσοχάδης ζητῶν τὸν Καϊμακάμην διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Μανωλάκη. . . ἐδόθη διαταγὴ νὰ μὴ κρεμασθῇ τὸν. . . εὗρεν ὅμως ἤδη κρεμασμένον». Γιανλῆς δολδού, γὰρ τὸ κρέμασμα ἄλλ' ὅχι καὶ γὰρ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας του: «ὁ Γεγένης ἔ-

λαβεν ἄδειαν νὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν του. Ἐπώλησεν οὖν καὶ ἐργαστήρια καὶ ὀνδᾶδες πέτρινους εἰς τὰ Χάνια καὶ Χάνι δολόκληρον εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ 15 ὀσπίτια εἰς τὰ Τατάουλα ἐνοικιαζόμενα καὶ τὰ διὰ κάθισμά του τρία μεγάλα εἰς τὰ Θεραπειὰ ὧν τὰ δύο πατρικά του καὶ εἰς τὸ Νεοχώριον πατρικὸν του καὶ τὸ εἰς τὸν Παλατᾶν ἀφοῦ τὰ ἐξυγύνωσε τὰ πέντε ἀπὸ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρεθέντα στρωσίδια, οἰκοκυριά, ἐνδυμασίας, πακιρικὰ (=χαλκώματα), ἀσημικά, ἄσπρα νάκτι (=ρευστὸν χρῆμα), βιβλία, καὶ ἱεβαῖρικά (=κοσμήματα)»⁽¹⁾. . . Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται. . .

* *

Μετὰ ξεχωριστὴ χαρὰ δημοσιεύομεν μίαν ἀπὸ τὰς χρυσᾶς αὐτὰς σελίδας ποὺ ἐνδιαφέρει τὸ Σινᾶ συγχρόνως καὶ τὴν Ἡπειρον. Τὸ ἀπὸ 5 Ἰουλίου τοῦ 1667 Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου Δ. Τὸ δημοσιεύομεν ἀκέραιον διότι εἶχε τὴν καλὴν τύχην νὰ γλυτώσῃ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ Σεπτεμβριανά. Διαφυλάσσεται καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἀρχιεποφυλάκειον τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου Κων/πόλεως. (Φάκελλος «Ἱστορικῶν ἐγγράφων» ἀριθμ. 14). Εἶνε τὸ μόνον διασωθὲν ἀπὸ τὰ ἐγγράφα τῆς περὶ Γουναράδων Σειρᾶς: Εἰς τὴν Σειρὰν αὐτὴν ὑπῆρχον τὰ ἐξῆς ἐγγράφα κατὰ τὸν «Κώδικα τοῦ Κυρίλλου». «Ἄρθρον 11: Τέσσαρα Πατριαρχικά Συνοδικὰ Γράμματα, Παρθενίου, Καλλινίκου καὶ Παΐσιου, ⁽²⁾

1) Χουρμουζάκη, XIII σελ. 171.

2) Ἰδοὺ αἱ Πατριαρχεῖαι τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, βάσει τῆς σοφῆς μελέτης τοῦ ἀειμνήστου Σάρδεων Γερμανοῦ (Ὁρθοδοξία).

I. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ὁ Δ.

τὸ πρῶτον: 1 Μαΐου 1657 ἕως Ἰουλίου 1662.
τὸ δεύτερον 21 Ὀκτωβρίου 1665 ἕως 9 Σεπτεμβρ. 1667.

τὸ τρίτον: ἀρχαὶ Μαρτίου 1671 ἕως 7 Σεπτεμβρ. 1671.

II. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ὁ Β.

τὸ πρῶτον: 3 Μαρτίου 1688 ἕως 27 Νοεμβρ. 1688.

τὸ δεύτερον: 7 Μαρτίου 1689 ἕως Ἰουλίου 1693.

τὸ τρίτον: Ἀπρίλιος 1694 ἕως 1 Αὐγούστ. 1702.

III. ΠΑΪΣΙΟΣ ὁ Β.

τὸ πρῶτον: 20 Νοεμβρ. 1726 ἕως 15 Σε-

1) «Ὁρθοδοξία» Τόμ. ΙΖ. σελ. 130.

τῶν Πατριαρχῶν διὰ τὴν δεδομένην ἐλεημοσύνην παρὰ τοῦ εὐλογημένου ρουφείου τῶν γουναράδων ἐκ τῶν κακουμιῶν καὶ σηνιζαπίων». Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν διεσώθη μόνον τὸ παρόν, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη δύο μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς δευτέρας Πατριαρχείας Παρθενίου Δ.

Σταχυολογοῦμεν τὰ κάτωθι χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα:

— «Οἱ χρησιμώτατοι μαΐστορες τοῦ ρουφείου τῶν γουναρίων,

— «καὶ οἱ χρησιμώτατοι πραγματευταὶ τῆς Μόσχovas (Οἱ μεγαλέμποροι εἰσαγωγῆς γουναρικῶν τῆς Μόσχας)

— «ἔρωτα θεῖον ἐν ψυχῇ τρέφοντες καὶ περὶ τὰ θεάρεστα ἔργα σπουδὴν ἐμμελῆ προβαλλόμενοι, ὡς ὄντως εὐλαβεῖς καὶ θεοσεβεῖς Χριστιανοί,

— «διετέλεσαν προσφέρειν τῷ Θεῷ ἐν αἰνέσει ἀποδεκατίσεις τινάς, καὶ ἀπαρχὰς εὐσεβεῖ φρονήματι ἐκ τῶν ἰδίων νόπων καὶ δικαίων ἰδρώτων...

— «καὶ ἐποίησαν ὁ ρ ο ν ἐγγράφως ὅπως πάντων τῶν μεταξὺ αὐτῶν (γουναρίων καὶ πραγματευτῶν) πωλουμένων τε καὶ ἀγοραζομένων κακουμιῶν (=σκυδικῶν γαλῶν ἢ ἄλλως *martres gibelines*) καὶ σηνιζαπίων (=σχιούρων, ἐκβάλλωσι μέρος τι μικρόν, ἡγουν ὁ μὲν πωλητὴς κατατίθεσθαι ἐν μὲν γρόσιον εἰς τὰ χίλια κακούμια, ἡμῖς δὲ γρόσιον εἰς τὰ χίλια ζηνιζάπια ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοραστὴς γρόσιον ἐν εἰς τὰ χίλια κακούμια καὶ ἡμῖς γρόσιον εἰς τὰ χίλια ζηνιζάπια.

— «πρὸς τούτοις καὶ ὅστις δουλεύει ρ ο ι σ ο κ ο ι λ ι ε ς κατατίθεσθαι ἐφ' ἐκάστης γούνας ἀνὰ τρία γρόσια.

— «καὶ συνάζοντες αὐτὰ παρέχουσιν ἐλεημοσύνην εἰς τὸ ἀγιώνυμον καὶ ἀξιοσέβαστον Μοναστήριον τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ... εὐλαβούμενοι δικαίως τὸ πάνσεπτον αὐτὸ τοῦ Θεοῦ καταγύγιον...».

Ἡ Συμφωνία περιήφθη πανηγυρικὸν

πτεμβρ. 1732.

τὸ δεύτερον Αὐγούστου 1740 ἕως 16 Μαΐου 1743.

τὸ τρίτον Μάρτιος 1744 ἕως 28 Σεπτεμβρ. 1748.

τὸ τέταρτον: 30 Μαΐου 1751 ἕως ἀρχὰς Σεπτεμβρ. 1752.

τὸν ἐκτελεστήριον τύπον διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐπικυρώσεως.

Ἐκ τῆς Συμφωνίας ταύτης θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐδῶ μόνον οἱ συμβαλλόμενοι: Καὶ εἰδικώτερον οἱ χρησιμώτατοι πραγματευταὶ τῆς Μόσχovas: ὅτι ἦσαν οἱ περισσότεροι Ἡπειρώται καὶ προκάτοχοι εἰς τὸ σημαντικὸν ἐκεῖνο ἐμπορικὸν κέντρον τῶν Ζωσιμάδων καὶ τῶν Καπλανῶν.

Οἱ ἀγορασταὶ δλδ. οἱ χρησιμώτατοι μαΐστορες τοῦ ρουφείου τῶν γουναράδων ὑπογράφουν εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμῖς τῆς σελίδος τοῦ ἐγγράφου, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ τὴν σειρὰν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Συντεχνίας, ὁ «πρωτομάστωρ», ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ πρῶτος. Ὑπογράφει ἐν τούτοις τρίτος, μετὰ τὸν Ἀθανάσιον Τσαπρασιῆν καὶ τὸν Νικόλαον Ἀρβανίτην (=Ἡπειρώτην), ἀσφαλῶς εἰς ἐνδείξιν σεβασμοῦ πρὸς αὐτοὺς ὡς τοὺς γέροντας τῆς Συντεχνίας. Τελευταῖος ὑπογράφει ὁ Κεχαγιάς τῆς Συντεχνίας «Γιώβης Γκιαγαγιάς». Οὐδεμία ἀμφβολία ὅτι ὁ ἐκ τῶν γερόντων τῆς Συντεχνίας Νικόλαος Ἀρβανίτης ἦ ο γνήσιος Ἕλλην τῆς Ἡπείρου, καὶ οὐχὶ Ἀλβανός. Τὸ ἐπίθετον τοῦ εἶνε παρμένο ἀπὸ τὸν γεωγραφικὸν ὄρον τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του. Ἀρβανιτιά, ἐλέγτο διοικητικῶς ἡ μεγάλη Γενικὴ Διοίκησις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πὺ περιελάμβανε τὰς μικρότερας διοικήσεις πὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα καὶ καταλήγουν εἰς τὴν Ναύπακτον: Ἀρβανιτιά, (Ἀρσανιτλούκ Ἐγιαλετί) ὅπως καὶ ἡ Ρούμελη καὶ ἡ Ἀνατολή. Γι' αὐτὸν τὸν λόγον Ἀρβανίτες ἐλέγοντο εἰς τὴν Πόλιν ὅλοι ὅσοι προήρχοντο ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην περὶ οὐχὴν, ἀδιακρίτως φυλετικῆς καταγωγῆς, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι, Ἀλβανοὶ καὶ Τουρκόγυφτοι.

Οἱ πωληταὶ τῶν ἐκ Ρωσσίας εἰσαγομένων «κακουμιῶν καὶ σηνιζαπίων», οἱ «πραγματευταὶ δλδ. τῆς Μόσχovas ὑπογράφουν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς τὸ δεξιόν, μὲ Ἡπειρώτην ἐπὶ κεφαλῇς. Ἰδοὺ τὰ ὀνόματά τους κατὰ σειρὰν.

— Μπασσά Γεώργιος Μετζοβίτης

— Γιάννης Γλίγκα

— Βασίλης Πουρνάζος

— Χατζῆ Ἰσαρης

— Ρεπετάς

- Μπασσά Θέμελης
- Καλογιάννης Μειζοβίτης
- Μπασσά Σίμος
- Σγοῦρος Ζώτου
- Μπασσά Σταμάτις.

Δύο ἀπὸ τοὺς μεγαλεμπόρους αὐτοὺς ὑπογράφουν μὲ τὸ ἐπίθετον «Μειζοβίτης» ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς καταγωγῆς τους. Ἀπὸ τὸ κοσμοξακουσμένο Μέτσοβοι: ὁ Μπασσά Γεώργιος Μειζοβίτης. Καὶ ὁ Καλογιάννης Μειζοβίτης.

Ἡπειρώται λοιπόν, διακεκριμένα μέλη τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν τοῦ ἐν Κων)πόλει ρουφείου τῶν γουναράδων καὶ τῶν ἐν Μόσχᾳ γουνεμπόρων, πρωτοστατοῦν εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην «ἐλεημοσύνην» πρὸς τὸ Σινᾶ. Δὲν γνωρίζομεν ἂν οἱ γουναράδες καὶ πραγματευταὶ ἐκεῖνοι ἦσαν, πρὸ τῶν ἀρτοποιῶν, κρεοπωλῶν καὶ κηπουρῶν, οἱ ἐν Κων)πόλει πρῶτοι Ἡπειρώται ἄποικοι. Εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι οἱ Μετσοβίτες, ὡς γουναράδες ἢ καὶ ὡς χρυσοχόοι, ἦσαν παλαιόθεν ἐγκατεστημένοι εἰς Κων)πολιν. Ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν ἔγγραφον ἀπὸ Δεκεμβρίου τοῦ 1764 ὁμιλεῖ ὅτι «ἦλθαν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Αὐλὴν οἱ ἐν Κων)πόλει εὐρισκόμενοι Μετσοβίται, οἵ τε Ἐπίτροποι διατελοῦντες τῆς χώρας αὐτῶν, ὁ τε Μπασσά Σιέργιος Ἀνδρέου, ὁ Μπασσά Ἰωάννης Ἀγόρου καὶ ὁ Μπασσά παπᾶ—Σπίλιου, ἐπὶ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν Μετσοβιτῶν ὁ . . . καὶ ὁ Σιέργιος Γκίκας . . . ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην τῶν λοιπῶν συνεγγωρίων αὐτῶν τῶν τε ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν . . . »¹⁾

Τὸ περὶ σηνιζαπίων Πατριαρχικὸν ἔγγραφον τοῦ 1667 προβιβάζει ἐξ ἄλλου κατὰ ἓνα ὁλόκληρον αἰῶνα πρὸς τὸ παρελθὸν τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἰδρυσιν ἀποικιῶν ὑπὸ τῶν Μετσοβιτῶν. Ὁ σοφὸς Μητροπολίτης Κορυθαῖος κ. Εὐλόγιος Κουρίλλης θέτει ὡς ἀπαρχὴν τῶν Μετσοβιτικῶν ἀποικιῶν τὸ ἔτος 1754 καὶ ἀναφέρει ὡς κέντρα μόνον τὴν Κων)πολιν, τὴν Ὁδησσόν, Βιέννην, Τεργέστην, Βενετίαν, Λιβόρνον, Ρώμην καὶ Νεάπολιν . . .²⁾

Κλείομεν τὸ κεφάλαιον μὲ σχόλιον διὰ τὴν λέξιν «μπασσά», ἡ ὁποία προτάσσεται ὡς τιμητικὸς τίτλος εἰς τὰ ὀνόματα τῶν γερόντων τῶν συνεχνιῶν. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τῆς τουρκικῆς «μπάς», ποὺ σημαίνει τὴν «κεφαλὴν». Εἶνε ὅμως ἐξελληνισμένη εἰς «μπασσά» καὶ προτάσσεται τοῦ ὀνόματος. Ἐνῶ κατὰ τὴν τουρκικὴν γραμματικὴν τὸ ἀ-ολουθεῖ: ὅπως Κιουρκισῆ υπασσῆς = ὁ πρῶτος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν γουναράδων. Ἐδῶ ἡ λέξις «μπασσά» σημαίνει τὸν «γέροντα» τὸν «προεστώτα». Κάτι σὰν τὸν Βυζαντινὸν ὄρον «κεφαλᾶς»: «Ἀνδρόνικος Ἀσάνης εἰς κεφαλὴν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τυγχάνων» ἐπὶ παραδείγματι. Ὁ ὄρος ἐλήφθη λοιπὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς δουλείας κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν. Ὁ «Μπασσά Γεώργιος» ὅμως εἶνε σεβαστότερος ἀπὸ τὸν «Γέρο—Γεώργιν». Πολὺ φυσικά: Διότι παρεκτὸς τῆς ἡλικίας εἶνε καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ συντεχνίᾳ τάξιν του καὶ τὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του πρεσβύτερος.

Συχνότατα συναντῶμεν τὸν τιμητικώτατον αὐτὸν τίτλον εἰς τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐποχῆς.

—Μπασσά Γιανιάκης ἐλέγετο ὁ πατέρας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χανιζερλῆ (1763—1768), ποὺ εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ σπῆτι του εἰς τὸν Παλατᾶν τῆς Πόλεως.¹⁾

—Μπασσά Μιχαλόπουλος ἐλέγετο ὁ πενθερὸς τοῦ Μεγάλου Δραγουμάνου τῆς Πόρος Ματθαίου Γκίκα.²⁾

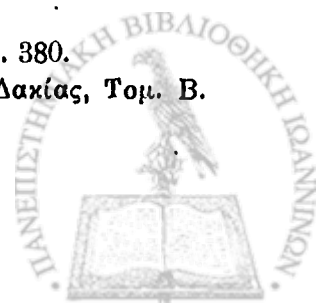
— καὶ ἂν ἀντιπαρέλθωμεν μυρίους ἄλλους, «Μπασσαῖς» ἐλέγετο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ γνωστοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἡρακλέους Βασιιάδου. Ἀλλ' ὁ ἐν Δελβ.νακίῳ τῆς Ἡπείρου γεννηθεὶς Κωνσταντῖνος Μπασσιᾶς, ἐθεώρησεν ἀνάρμοστον τὸ ἐπίθειον καὶ ὅταν ἀπεφοίτησε τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τὸ ἐξαπέστειλεν εἰς κόρακας, ἵνα προσλάβῃ ἀντ' αὐτοῦ ἀρχικῶς μὲν τὸ ἐπίθειον Δόλοψ καὶ κατόπιν τὸν ἐκ Μπασσιᾶ εἰς Βασιιάδην ἐξελληνισμένον τραγέλαφον.

1) Πατριαρχ. Κῶδιξ Ε. σελ. 288.

2) Σοφὴ μελέτη του εἰς τὸ περισπούδαστον Περιοδικὸν τῶν Ἰωαννίνων «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἔτους 1955, σ. 10.

1) Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν σελ. 380.

2) Διον. Φωτεινοῦ, Ἱστορία Δακίας, Τομ. Β. σ. 322.

6) Τὸ κείμενον τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐγγράφου

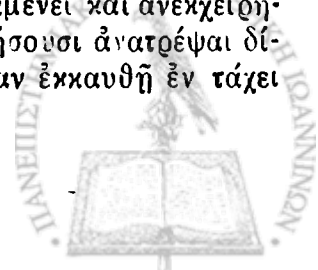
«*Ἱστορικά Ἐγγράφα*» ἀριθ. 4

«*Τῶν γουναράδων διὰ τὰ ζηντζάπια*»

«ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

† Τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀγαθότερα πάντως εἰσὶ τὰ πρὸς τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ ἀγαθοποιὸν ὅρον ἀγαθωνύμως ἀναφερόμενα, τὸν Θεὸν δηλαδὴ καὶ τελειωτὴν ἐνθώς πλουτοῦντα. ὅς ἐστιν ὄντως, τὸ αὐτὰ/γαθὸν ἀγαθόν, δι' οὗ τὰ πάντα μετοχικῶς μᾶλλον καὶ ἥτιον ἀγαθιγόμενα διαγιγνώσκεται. κατὰ τὴν σφῶν, ἐγγύς πω ἢ πόρρω διάθεσιν, πρὸς τὴν διὰ πάντων φοιτῶσαν παντελῆ αὐτοῦ ἀγαθότητα. Διὸ καὶ παντὸς/τίθεσθαι κατὰ πάντα λόγον ὀφείλομεν. Ταῦτα φημὶ τὰ πρὸς Θεὸν ἀφορῶντα καὶ πᾶσι τρόποις ὡς εἰκὸς . . . ὑπερελαινεῖν τε καὶ μεγαλύνειν αὐτά, συνιστᾶν τε καὶ βεβαιοῦν ὅση δύναμις. Τὶ καὶ/γὰρ θειότερον ἂν εἴη καὶ τιμαλφέστερον τῶν ἐπ' ὀνόματι Θεοῦ πραττομένων ὅπου τὰ πάντα ὅσα ἂν ἐν βίῳ ποιῶμεν, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖν Γραφικῶς διδασκόμεθα. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ οἱ χρησιμώ/τατοι μαῖστορες τοῦ ρουφείου τῶν γουναρέων σὺν τοῖς χρησιμωτάτοις πραγματευταῖς τῆς Μοσχοβίας, ἔρωτα θεῖον ἐν ψυχῇ τρέφοντες καὶ περὶ τὰ θεάρεστα ἔργα σπουδὴν ἐμμελῆ προβαλλόμενοι καὶ πόθοις/ἐγκάρδιον, προσέθεντο ταῖς λοιπαῖς αὐτῶν ἐλεημοσύναις, καὶ ἐτέραν ἐντελεστέραν καὶ ἀξιολογωτέραν, ἀπὸ τε τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς ἐξαιρουμένην τῶν ἄλλων ὑπερβαλλόντως, τῆς γὰρ ἱερᾶς Γραφῆς ἀκούοντες λεγούσης τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιωσύνης οὐ μόνον ἀκροαταὶ ἀλλὰ δὴ καὶ ποιηταὶ τοῦ νόμου κατ' ἐντολὴν θείαν ἔσπευσαν γενέσθαι ὡς ὄντως εὐλαβεῖς/καὶ θεοσεβεῖς χριστιανοὶ καὶ διετάξαντο προσφέρειν τῷ Θεῷ ἐν αἰνέσει ἀποδεκατίσεις τινὰς καὶ ἀπαρχὰς εὐσεβεῖ φρονήματι ἐκ τῶν ἰδίων κόπων καὶ δικαίων ἰδρώτων, ἐν οἷς ὁ Θεὸς καὶ εὐφραίνεται καὶ εὐμενῶς ἀποδέχεται τὰ ἀπὸ δικαίων δηλαδὴ προσφερόμενα καὶ ἐν εὐλογίαις ὑπερπληθύνει. ὁ σπείρων γὰρ φησὶν ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει, τὸ δὲ ἐλε-

εῖν ἀπὸ δικαίων οὐκ ἔστιν ἄλλο εἰμὴ σπείρειν ἐπ' εὐλογίαις/οἷτινες συναχθέντες ἐν Χριστῷ ὅπου γὰρ φησὶν εἰσὶν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐκεῖ ἔσομαι καὶ γὰρ ἐν μέσῳ αὐτῶν, συνεφώνησαν ὁμογνωμόνως, συμφωνίαν ὄντως χριστοκίνητον. Καὶ ἐποίησαν/ὅρον ἐγγράφως ὅπως πάντων τῶν μεταξὺ αὐτῶν πωλουμένων τε καὶ ἀγοραζομένων κακουμίων καὶ ζηντζαπίων, ἐκβάλωσι μέρος τι μικρόν, ἡγουν ὁ μὲν πωλητής, κατατίθεσθαι/ἐν μὲν γρόσιον εἰς τὰ χίλια κακούμια, ἡμῖς δὲ γρόσιον εἰς τὰ χίλια ζηντζάπια. ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοραστής γρόσια ἐν εἰς τὰ χίλια κακούμια καὶ ἡμῖς γρόσιον εἰς τὰ χίλια ζηντζάπια. Πρὸς τοῦτοις/καὶ ὅστις δουλεύει ροισκοικίαις κατατίθεσθαι ἐφ' ἐκάστης γούνας ἀνά τρία γρόσια. καὶ συναγαγόντες αὐτὰ παρέχωσιν ἐλεημοσύνην εἰς τὸ ἀγιώνυμον καὶ ἀξιοσέβαστον Μοναστήριον τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους/Σινᾶ ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας καὶ ἀκαταπαύστου μνημοσύνου. εὐλαβούμενοι δικαίως τὸ πάνσεπτον αὐτὸ τοῦ Θεοῦ καταγώγιον, περὶ ὃ τὰς φορικτὰς θεοπτίας ὀθεοσέπτω Μωσῆς/ἀπεριγράπτως καταδειχθῆναι ἠξίωται. Ἦνπερ ἐγγράφον αὐτῶν συμφωνίαν προσενεγκόντες ἡμῖν ἐδεήθησαν γράμματι Πατριαρχικῷ ἐπικυρῶσαι. καὶ κραταιότερον ἐξασφαλίσαι/πρὸς διαμονὴν ἀμεταποίητον. Τοῦτου χάριν τὴν δέησιν αὐτῶν ἀσπασίως προσηκάμενοι, δικαίαν οὖσαν, καὶ εὐαπόδεκτον καὶ τὸ περὶ τῆς θεαρέστου ταύτης ἐλεημοσύνης αὐτῶν πρόθυμον, δια/φερόντως ἐπαινέσαντες γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς γνώμη καὶ τῶν παρευρεθέντων ἱεροτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ/σὺλλειτουργῶν ἵνα ἡ κατὰ Θεὸν συμφωνία αὕτη ἔχῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύϊν καὶ τὸ ἀμετάθετον καὶ ἀπερικλόνητον εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ αἰῶνα. ἐξ ἀποφάσεως. καὶ εἴη βέβαια καὶ μόνιμος καὶ ἰσχυρὰ/καὶ ἀδιάσειστος ὡς ἔργον ἀγαθόν. καὶ ἐπέκεινα πάσης εὐπορίας καὶ ἀγαθοεργίας καὶ προσωκειωμένον Θεῷ παντοκράτορι, πάντα γὰρ τὰ ἀνατεθειμένα Θεῷ οὐκ ἔτι ἀνατροπὴν ἠντιναοῦν ἐπιδέχεται/ἀλλ' ἄψαυστα διαμένει καὶ ἀνεκχείρητα. καθόσον τοῖς τολμήσουσι ἀνατρέψαι δίκην θείαν ἐπιτείνεται ὅταν ἐκκαυθῇ ἐν τάχει

ὁ θυμὸς αὐτοῦ καὶ ἀπότομον ὁργὴν καὶ ρομφαίαν ἐξαποστελεῖ κατὰ τῶν ζημιούνων / τὰ θεῖα. ὅθεν πάντες μὲν οἱ φιλάττοντες τὴν συμφωνίαν ταύτην ἀμετάθετον καὶ παρέρχοντες περιχαρῶς τὴν ἐλεημοσύνην ταύτην εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ πρὸς/βοήθειαν αὐτοῦ καὶ μικρὰν ἀναψυχὴν καὶ περίθαλψιν, εὐρισκομένου εἰς μεγάλην ἔνδειαν καὶ ἀνάγκην, εὐλογημένοι εἶησαν ἀπὸ πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ συγχωρημένοι ἐν/τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πληθύνει Κύριος ὁ Θεὸς τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν εἰς χιλιάδας καὶ μυριάδας ἀπὸ τε τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ ποιότητος (=πιότητος) τῆς γῆς καὶ εἶη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν/εἰς γενεὰς γενεῶν καὶ ἐπὶ τοὺς κόπους καὶ ἰδρώτας αὐτῶν καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, καὶ τῶν προπατόρων ἁγίων Πατριαρχῶν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων/πατέρων. ὅς δ' ἂν βουλευθῇ ἀνατρέψαι τὸ θεῖον ἔργον αὐτὸ καὶ ἀνακόψαι τὴν ἐλεημοσύνην ταύτην τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ὡς θεομάχος ἀφωρισμένος εἶη ἀπὸ Θεοῦ κυρίου παντοκράτορος καὶ/ἀσυγχώρητος καὶ ὅλγιος μετὰ θάνατον αἰωνίως. αἱ πέτραι, τὰ ξύλα, ὁ σῆδηρος λυθήσονται αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς. καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα. καὶ Θεοῦ πρόσωπον οὐ μὴ ἴδοι. καὶ ἔνοχος τῆς αἰωνίου/κολάσεως. Ἐπὶ γὰρ τοῦτο γέγονε καὶ τὸ παρὸν Πατριαρχικὸν σιγγιλιῶδες γράμμα καὶ ἐδόθη τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους Σινᾶ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἐπικύρωσιν.

(Μὲ μεγαλύτερα στοιχεῖα καὶ εἰς σειράν ποὺ καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν σελίδα, ἀναγράφεται ἡ χρονολογία ὡς ἑξῆς): «ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ἐνδιχτ. ε. (Μεθ' ὃ ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς) ἀχξζ μηνὶ Ἰουλίῳ ε./ (ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαί) † ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος. † ὁ Κυζίκου Μητροφάνης. † ὁ Νικομηδείας Νεόφυτος. † ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ. † ὁ Ἀγγύρας Γεράσιμος. † Ἰάκωβος Διδυμοτεῖχου. / † ὁ Καισαρίας Γρηγόριος. † ὁ Ἀργη Δαμασκηνός. Παροιαξίας Θεοφάνης. † ὁ Νεοκαισαρείας Κύριλλος. † ὁ Τορνόβου Γεράσιμος. / (ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαί τῶν «γουνναράδων» εἰς

τὸ ἀριστερὸν ἡμῖσι τῆς σελίδος καὶ τῶν «πραγματευτῶν» εἰς τὸ δεξιὸν ἡμῖσι, ὡς ἑξῆς. Ἀριστερά:) Ἀθανάσις Τζαπρασλῆς. Νικόλας Ἀρθανίτης Σταμάτης Γκιουρτζίμπασης. Δημήτριος Σεσανᾶς / Διαμάντης Σίμου. Χατζῆ Σταμάτης Λαδᾶς. Σταμάτης Βλαχῶς, Κυρίτζη Φιμιανός. Ἀντονάκις. Ἀναστάσις. Γεωργάκης. Τζαπρασλῆς. Γιόβως Γιαχαΐας/. (Δεξιὰ ὑπογράφουν οἱ «πραγματευταί» ὡς ἑξῆς):

Πασᾶ Γεώργιος Μειζοβίτης.

Γιάννης Γλίγκας

Βασίλης Πουρναζός

Χατζῆ Ἰσαρις

Ρωσσὸς

Πασᾶ Θέμελης

Πασᾶ Ζώτος

Πασᾶ Σίμος

Τετράδης

Σγοῦρος Ζώτου

Πασᾶ Σταμάτης

Καλογιάννης Μειζοβίτης

γ) Κληροδοτήματα

Κληροδοτήματα Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ Σινᾶ ἓνα μόνον γνωρίζομεν. Τὰ Πεντακόσια γρόσια τοῦ Ἰωαννίτου «μακαρίτου Χατζῆ Τζούριου»:

Ἴδου τὶ γράφει δι' αὐτὸ ὁ γνωστός μας Σιναΐτης πρωτοσύγκελος Γρηγόριος: «Ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων κυρ Παῖσιος κρατεῖ καὶ 500 γρόσια ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ κάποιον ἀποθανόντα Χατζῆ Τζούριον Ἰωαννίτην, ὅπου τὰ ἄφησεν εἰς τὴν διαθήκην του νὰ δοθοῦν εἰς τὸ Σινᾶ καὶ τὰ ἐπῆρεν ἡ Πανιερότης του καὶ μήτε εἰς τὸν (προκάτοχον τοῦ γρά-

1) Ζηντζάπια: ἔκ τῆς Τουρκικῆς. Σημαίνει κατὰ τὸ Λεξικὸ τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ μου Ι. Χλωροῦ, σ κ ί ο υ ρ ο ν, «ζῶν καὶ γουνναρικὸν κοινῶς ζιντζάπι».

2) Σ α μ ο υ ρ ὀ γ ο υ ν ε ς: γουνναρικά. Ἐκ τῆς Περσικῆς λέξεως σαμούρ. «σίμωρ, σαθέριον, κοινῶς σαμούρ» (Χλωρός).

3) Πατριάρχης Παρθένιος, εἶνε ὁ Δ. κατὰ τὴν δευτέραν πατριαρχίαν του (ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1665 ἕως 9 Σεπτεμβρ. 1667).

4) Τορνόβου Γεράσιμος: ὁ μετέπειτα τῇ ὑποστηρίξει τῆς Σμαργδάς συζύγου τοῦ Παναγιωτάκη Νικουσίου διαδεχθεὶς Διονύσιον τὸν Δ. Οἰκουμεν. Πατριάρχης Γεράσιμος ὁ Β (14 Αὐγούστου 1673 ἕως Δεκεμβρ. 1674). Ὁρθόδοξία, τοῦ 1935 σ. 234.

φοντος) Πανάρετον τὰ ἔδωκε μήτε καὶ εἰς ἡμὲ τὰ δίδει».

Δὲν γνωρίζομεν ἂν ἀπέδωκε κατόπιν εἰς τὸ Σινᾶ τὸ κληροδότημα τοῦτο ὁ Παῖσιος. Ὡς πρὸς τὸν «κ ά π ο ι ο ν» ἐκείνον κληροδότην Χατζῆ Τζούριον ἃς σημειώσωμεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀκόμη «κάποιος» δ.ἂ τὸν νεωστὶ ἀφιχθέντα τότε, τῷ 1777, εἰς Ἰωάννινα πρωτοσύγκελον Γρηγόριον. Ὁ Χατζῆ Τζούριος αὐτὸς ἦτο, —κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν»⁽¹⁾— ἐκ τῶν ἐγκρίτων Ἰωαννιτῶν. Φέρεται καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν ἐπιστατήσαντα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ γνωστοῦ μας πολυελαίου τοῦ 1752 Ἀναστάσιον Καραϊωάννου ὡς μάρτυς χρεωστικοῦ ὁμολόγου τοῦ Δρυϊνουπόλεως Μανουὴλ χρονολογούμενου ἀπὸ τῆς 30 Αὐγούστου 1758, καθὼς καὶ εἰς ἄλλο μεταγενέστερον. Εἰς τὸν Ἀραβαντινὸν μνημονεύεται ὡς Χατζῆ Τσοῦριας καὶ ὡς σύγχρονος τοῦ Πάλλη καὶ τοῦ Μελά.

Γ'. Ἡπειρώται εἰς τὴν Διακονίαν τοῦ Σινᾶ
«Στρατιῶται». Σπαχήδες καὶ Μοναχοί
Ἰ λ α ρ ί ω ν

Ὁ ἐρευνητὴς στέκεται πολὺ διστακτικὸς μπροστὰ εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ παρόντος θέματος. Διότι ὅλοι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ ἀναμφίλεκτον γεγονός ὅτι τὰς Σιναιτικὰς φάλαγγας ἐπύκνωσαν ἐκάστοτε ἡ Κρήτη κυρίως, ἡ παλυπαθὴς μεγαλόνησος Κύπρος, αἱ Κυκλάδες καὶ τὰ Μικρασιατικὰ παράλια. Ἡπειρῶται εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Σινᾶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μᾶς εἶναι ἄγνωστοι. Οἱ ὀρητῆφιλοι πληθυσμοὶ τῆς κοιτίδος τῶν Ἑλλήνων φεύγοντες τὸν τύραννον καὶ τὴν πενίαν διέρρεον ἔξω τῆς φίλης πατρίδος τῶν. Τοὺς συναντῶμεν παντοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ἰδίᾳ ὡς μισθοφόρους τῆς Βενετίας καὶ τῶν κρατιδίων τῆς Ἰταλίας «τὰ ὅποια μαστιζόμενα ὑπὸ συνεχῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ μὴ δυνάμενα ν' ἀντεπεξέλθουν, ἠναγκάζοντο νὰ συντηροῦν μισθοφορικὰ τάγματα . . . εἰδικῶς δὲ τὰ τάγματα τῶν «στρατιωτῶν» τὰ γνωστὰ ὡς *estradiots* ἐστρατολογοῦντο ἀπὸ Ἑλλήνας τῆς Ἀρβανιτιᾶς.

1) Ἀραβαντινός, ἐνθ' ἀνωτέρω. Τόμ. Β. σ. 267.

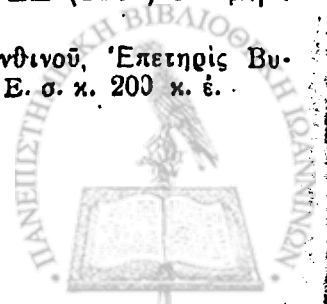
ὥπως ἦτο τότε γεωγραφικῶς γνωστὴ ἀπὸ διοικητικὸν ὄρον τῆς κυριάρχου Πολιτείας ἡ Ἡπειρος. . . Ἐκυβερνῶντο δὲ ὡς γνωστὸν ἀπὸ ὁμογενεῖς *Καπεταναίους*, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δύναμιν· ὁ Νικόλαος Ράλλης ὑπὸ τὸν ὅποιον ὑπηρετήσεν ὡς ἀνδρεῖος μισθοφόρος ὁ ποιητὴς Μιχαὴλ Μάρουλος Ταρχανειώτης, ὁ Ἰωάννης Γεμιστὸς καὶ ὁ πολὺς Μπούας τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἐξύμνησεν διὰ μακροῦ ἔπους ὁ Κορωναῖος. . .»⁽¹⁾ Πόσον θλιβερόν ἀλήθεια τὸ κατάντημα ἐκεῖνο τῆς δουλευούσης φυλῆς. Νὰ στενάξῃ ὑπὸ τὸ πέλμα κατοπτέρου τῆς πνευματικῶς κατακτητοῦ. Καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν περιζήτητον ἀλκὴν τῶν τέκνων τῆς. Καὶ νὰ ἀποστέλλει τοὺς ἀνδρεῖους τῆς νὰ ἀγωνίζονται καὶ νὰ πίπτουν ὑπὲρ τῶν ἰδίων τυράννων ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν μισθοδοτῶν πατρῶνων τῶν. . . Ἐκεῖ ὡς «Σπαχήδες»: ὡς ἑλαφρὸν ἱππικὸν ποῦ ἐσημείωσε μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματα. Ἡ καὶ ὡς Γενίτσιοι, ποῦ ἐδημιούργησαν τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν μεγαλεῖον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ ἐδῶ, ἐν τῇ Δύσει, ὡς «εστραδιῶται» περιλάλητοι. . .

Ἐὰν κρίνομεν ἀπὸ τὰ Σιναιτικά Μετόχια ποῦ εἶχεν ἡ Ἡπειρος, φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρον προσῆλθον, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, διακονηταὶ εἰς τὸ Σινᾶ. Ὡς ἀπαρχὴν μιᾶς εὐρυτέρας ἐρεῦνης παραθέτομεν τὰς κατωτέρω σημειώσεις μας.

Περιοριζόμενοι εἰς τὸν 17 αἰῶνα μνημοειόμεν τὸν Ἰωαννίτην ἱερομόναχον Ἰλ α ρ ί ω ν α. Εἶπε ὁ κλίτωρ ἐνὸς χειρογράφου ποῦ ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος 1665 καὶ περιγράφεται ἀπὸ τὸν πολὺν Ἀθανάσιον Παπαδόπουλον Κεραμέα, εἰς τὴν Σταχυολογίαν τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης του (Τόμ. Β. Τεῦχος ἀριθμ. 428). Ἀντιγράφομεν ὁλόκληρον τὴν σχετικὴν ἐνθ' ὑμνησιν διότι μᾶς γνωρίζει καὶ ἄλλον Ἡπειρώτην ἱερομόναχον:

«Ἐγράφη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς καμοῦ Λαυρεντίου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Παραμυθίας κατὰ τὸ ΑΧΞΕ (1665) ἐν μηνί

1) Πρβλ. Δ. Α. Ζακυνθινού, Ἑπετηρίς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ' Ε. σ. κ. 200 κ. ἑ.

Ἰουνίῳ εἰς 25 εἰς πόλιν Καφᾶν, ὑπάρχει δὲ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Ἰλαρίων τῷ ἐξ Ἰωάννινων ΣΙΝΑΙΤΟΥ».

Ὁ ἐκ Παραμυθίας εἰς Καφᾶν τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου εὐρεθεὶς καλλιγράφος τοῦ χειρογράφου Λαυρέντιος ἔγραψε κατὰ τὸ ἔτος 1678 καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 558 Τεῦχος τῆς ἐν λόγῳ Σταχυολογίας τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.

δ) Ἡπειρώται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σινᾶ

α) ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΣ

Ο ΔΩΔΩΝΑΙΟΣ

Ὁ ποιητής, ἱεροκῆρυξ καὶ «πεπειραμένος τὴν τε θύραθεν καὶ τὴν ἱερὰν παιδείαν» Ἡπειρώτης ἱερομόναχος Γρηγορᾶς Μητροφάνης ὁ «Δωδωναίος» ἐξυληρέτησε τὸ Σίναϊον ἐπιμεληθεὶς τὴν ἔκδοσιν, κατὰ τὸ 1710, εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικὸν Τυπογραφεῖον, τοῦ «Προσκυνηταρίου τοῦ Ὁρους Σινᾶ».⁽¹⁾

«Τοῦτος, — γράφει ὁ περίφημος Καισάριος Δαπόντες, — ἔχει ἐπιγράμματα εἰς τὸ περὶ καθηκόντων ἔργον τοῦ Νικολάου Βοεβόδα (Μαυροκορδάτου) καὶ ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν καὶ ἔπαινον Νικοιανῆς, ἡγουν τοῦ τουτουνίου, ἐναντίον ψόγου ὁποῦ ἔκαμεν ὁ Νικόλαος Βόδας (Μαυροκορδάτος). Τὰ ἔχω ἐγὼ αὐτὰ καὶ τὰς ἐπιστολάς. ἔχει ἐπιγράμματα καὶ εἰς τὴν «Ἑβδομαδαρίαν» τυπωθεῖσαν εἰς Βουκουρέστι καὶ Κανόνας καὶ Προσόμοια καὶ εἰς πολλοὺς Ἀγίους...» Θὰ ᾔτο ἄδικον εἰς τὴν μνήμην του νὰ μὴ ἀντιγράψωμεν τοὺς ἐπόμενους στίχους ποὺ ἔγραψεν εἰς ἑαυτὸν πενόμενον:

1) Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 445.

2) C. Erbillanu, *Cronicarii Creei, Bucuresti* 1890 σελ. 125 κ. ἐ.

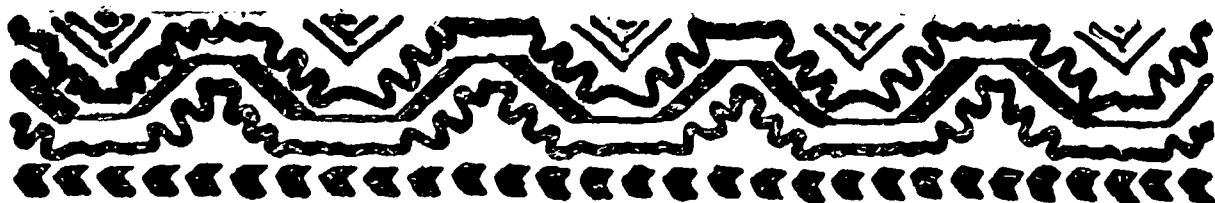
Τὶς τῷ πολὺτλα καὶ ξένῳ τε ἀνεστίῳ δώσει στιχουργῶ εἵνεκα στιχουργίης; ἔδεσμα, τε εἶμα, μέχρι τέρατος βίου...

Ὅταν 17—18 χρονῶν ὄντας εἰς ἡλικίαν ἐγὼ, συνεχίζει ὁ Κ. Δαπόντες, — ὑπῆγα εἰς Βουκουρέστι, εἰς τοὺς 1730, τὸν Ἰούλιον, αὐθεντεύοντας ὁ Μιχαὴλ Βόδας Ρακοβίτσας ὁ Μλόγδανος, δέκα μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο ζορμπαλήκι (ἐπανάστασιν τοῦ παληγορούχαζη Πατρώνα ποὺ ὑπεχρέωσε τὸν Σουλτάνον Ἀχμέτ τὸν Γ. νὰ παρατηθῇ) τότε ἐγνώρισα τὸν Μητροφάνην, τὸν ἐσυνανέστραφην καὶ αὐτὸς ἀπὸς τοῦ μοῦ εἶπεν ὅτι ἦτο 104 ἐτῶν καὶ δὲν ἐπέρασε καιρὸς καὶ ἐτελειώθη».

(Συνεχίζεται)

Στὴ σελ. 532 κ. ὅπου ἄλλοι τοῦ 500 τοῦ τεύχους ἀντὶ ΜΕΝΤΖΙΟΥΣ νὰ διορθωθῇ σὲ ΜΕΝΤΖΟΣ. Στὴ σελ. 533, στήλη Α', στίχ. 21, μετὰ τὸ ὁ π ο τ ο ς νὰ προστεθῇ ἡ λέξις ἐ λ έ γ ε τ ο. — Στὴ σελ. 535, στήλη Α', ἡ σημείωσις 1 νὰ συμπληρωθῇ ὡς ἐξῆς: Μουσάφιον ἐκ τοῦ «μουσάφ» τὸ ὁποῖον σημαίνει τετράδιον, βιβλίον καὶ ἰδίᾳ τὸ Κοράνιον. Ἐπτά μουσάφια, σημαίνει τὰ ἑπτὰ ἐδάφια τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἐναρξίς—Ἐλ φατιχά» πρώτου κεφαλαίου τοῦ Κοράνιου. Τὰ ἐδάφια αὐτὰ θεωροῦνται ὡς ἡ μήτηρ τοῦ Κοράνιου. Καὶ ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς εἰς τὰς προσευχὰς των ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν. Πρὸς Κοράνιον, Κεφάλαιον ΙΔ, ἐδάφιον 87 ἐνθα «οὐ ἐδῶκαμεν τὰ ἐπτά ἐδάφια, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνωνται συνεχῶς καθὼς καὶ τὸ ὕψιστον Κοράνιον. — Στὴ σελ. 536, στήλη Β', στίχ. 5 καὶ 539, στήλη Α', στίχ. 17, ἀντὶ τ ο ρ ε υ τ ι κ ῆ ς. νὰ γραφῇ τ ο ρ ε υ τ ι κ ῆ ς. — Στὴ σελ. 537, στήλη Α', στίχ. 3, ἀντὶ π α σ σ ᾶ ς νὰ γραφῇ π α σ σ ᾶ. — Στὴ σελ. 538, στήλη Β', στίχ. 7, 11 καὶ 47 καὶ 539, στήλη Β', στίχ. 11 καὶ 48 ἀντὶ π ο λ υ έ λ ε ο ς νὰ γραφῇ π ο λ υ έ λ α ι ο ς. — Στὴ σελ. 539, στήλη Β' στίχ. 3, ἀντὶ Κ ω σ τ α ν τ ί ν ο υ, νὰ γραφῇ Κ ω σ τ α ν τ ί ο υ, στίχ 14, νὰ προστεθῇ μετὰ τὸ φ α ί ν ε τ α ι τὸ ἄρθρο ἦ.

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΘΕΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ*

(“Ένας” Αρχοντας μαχητής—“Ένας” παλαιμαχος ήρωας
τῆς ὀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης)

I

Σὲ ὁλόκληρο τὴν Ἡπειρο, ἡ Ἀλβανοκρατία καὶ ἡ Τουρκεκρατία ἀποτελοῦσαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ δίπτυχον τῆς ἰδιορρύθμου διαικίσεως, ἔλων τῶν Ἡπειρωτικῶν περιοχῶν ποὺ συνῶρευν μὲ τὴν Ἀλβανίαν.

Ἡ κυριαρχία τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης ἐδημιούργησε μιὰ ἰδιορρυθμὴ συγκυριαρχία Ἀλβανῶν Μπέηδων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τῶν Τούρκων κατακτητῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα δὲν κατῴρθαν νὰ διεισδύσουν, παρὰ μὲ ἐπιφύλαξη καὶ ὑποψίαν στὶς περιοχὲς ἐκεῖνες τῆς Ἡπείρου ποὺ διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων.

Ἔτσι πρὸ τοῦ 1850 ἡ Τούρκικὴ κυριαρχία στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης ἦτανε σκιώδης, διατελοῦσε δὲ τὸ Ἀκριτικὸν καὶ θρυλικὸν αὐτὸ τμῆμα τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων τῆς Κολώνιας καὶ τοῦ Λεσκοβικίου, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίδοντο σὲ συνεχεῖς λεηλασίες καὶ λαφυραγωγίες τῶν διαφόρων χωριῶν τῆς Ἐπαρχίας, συνεπλήρωναν δὲ τὴν εἰκόνα τῆς στυγνῆς δουλείας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος αἱ ἐπιδρομὲς τῶν Καραμουρατῶν.

Καὶ ἐτόλμησε μὲν στὰ 1830 ὁ Μεχμέτ—Ρεσῆτ—Πασᾶς—ποὺ ἐτιτλοφορεῖτο ὡς Ρούμελη—Βαλεσῆ νὰ διακηρύξη ὅτι ἀπήλ-

λαξε τὰ χωριὰ τῆς Ἐπαρχίας ἀπὸ τοὺς Μπέηδες καὶ τοὺς Ἀγάδες τῆς Ἀρβανιτιᾶς ἀλλὰ τὰ φερμάνια τὰ Βασιλικά καὶ τὲς προσταγὲς τοῦ Ρούμελη—Βαλεσῆ, οἱ Ἀρβανίτες τὲς ἔγραψαν στὰ παλιά τους τὰ δεφτέρια, γιὰτὶ εἶχανε ὡς ἀποκλειστικὸ προνόμιο καὶ ὡς μοναδικὸ προορισμὸ τὴν λαφυραγωγία—τὸ γνωστὸ δηλαδὴ Ἀρβανίτικο πλιάτσικο.

Ὅποιος συνεπῶς κατῴρθωνε νὰ διαπλῆ μὲ τὴν Ἀργὴ του τὲς Συμπλεγάδες ἐκεῖνες πέτρες τῆς Ἀλβανικῆς Σκύλας καὶ τῆς Τουρκικῆς Χαρύδδews, ἦτανε ἓνας ἥρωας ἀληθινός.

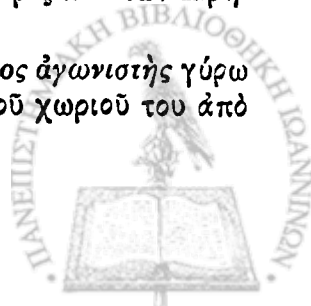
Ἐπιφανεῖς ἄνδρες τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης συνειργάστηκαν γιὰ νὰ ἀποτρέψουν πολλοὺς χαλασμοὺς καὶ νὰ προλάβουν πολλὰς ἐρημώσεις γύρω ἀπὸ τὴν διπλὴν ἐκείνην μορφήν τῆς σκλαβιάς, γι’ αὐτὸ καὶ κατέχουν πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἱστορίας, ὡς συνδέσαντες τὴ δράση τους τὴν ἱστορικὴ μὲ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς Ἐπαρχίας καὶ τῶν χωριῶν των.

Μεταξὺ τῶν Μορφῶν τῶν παλῶν ἐκείνων Παπούδων καὶ Ἀρχόντων τῶν διαφόρων χωριῶν τοῦ Βιλαετίου Κονίτσης—αὐτὸν τὸν τίτλον ἔφερε τότε ἡ Ἐπαρχία—καταλέγεται καὶ ὁ Κωσταντῆς Χρήστου ἀπὸ τὸ Λισκάτσι.

Εἶναι ὁ Γενάρχης τοῦ ριζικοῦ τῶν Χρησταιῶν.

Εἶναι ὁ θρυλικὸς ἐκεῖνος ἀγωνιστὴς γύρω ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ χωριοῦ του ἀπὸ

* Μετεδόθη ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν Ἀθηνῶν τὴν 10ην Μαΐου 1956.

τές άρπακτικές διαθέσεις τοῦ περιφήμου Τουρκαλθανοῦ, τοῦ Σιλιχτάρ—Πόντα.

Εἶναι ἐκεῖνος ὁ παληός Ἀγωνιστής ποῦ κατώρθωσε νά ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Σουλιά-νον Μουράτ ἐντολήν, ὥστε ἡ ὑπόθεσις τῆς διαφορᾶς Λισκατσίου καὶ Σιλιχτάρη—σχε-τικά μετὰ τὸ θρυλικὸ βουνὸ τὸ Βάρ—Τζομπάν—νά ἐκδικασθῇ ἐπιτοπίως ἀπὸ μικτὸν δικαστᾶριον μετὰ Τούρκους δικαστὰς ἀπὸ τὴν Καστοριά τὴν Ἑρσέκα καὶ τὸ Βιλαέτι Κο-νίτης.

Κωσταντῆς Χρήσιου...

Εἶναι ὁ παληός ἐκεῖνος Ἀρχοντας τοῦ Λισκατσίου, ὅστις ἐταπείνωσε τὸν φοβερόν,

μοιρὴν ἡ χρὴ ζοι

Ἰδιόχειρος ὑπογραφή

τὸν πολυμήχανον καὶ πλέον ἢ ἐπικίνδυνον Τουρκοαλθανόν—τὸν Σιλιχτάρην ποῦ ἦτανε ὑπασπιστής καὶ τὸ τσιράκι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ—καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Γιαννίνων ἐδραπέτευσεν πρὸς τὸν Χουραϊτ Πασᾶν, γιὰ νά καταχρασθῇ τὰ χρήματα ποῦ εἶχε δώσει ὁ Ἀλῆ—Πασᾶς νά μοιρά-σῃ στοὺς Σουλιώτες ὡς μισθὸν ἐνὸς ἔτους, δηλ. 1.200.000 γρόσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἀντέκρουσε τὸν τρο-μερὸν ἐκεῖνον Φεουδάρχη—τὸν Σιλιχτάρην—διὰ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Τούρκου δι-καστοῦ Κιαζήμ—Μπέη, διὰ νὰ ἐξεδικάζετο ἐπιτοπίως ἡ τύχη τοῦ περιφήμου γιὰ τὰ βροσκοτόπια καὶ τὰς δούρας τοῦ βουνοῦ μετὰ τὸ ὑψόμετρο τῶν 1675 μέτρων του, τοῦ βουνοῦ ποῦ ἔφερε τὸ ὄνομα Βάρ Τζομπάν.

Κωσταντῆς Χρήσιου.—Εἶναι ὁ παλαι-μαχος Ἐκεῖνος ἥρως τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης τὸν ὁποῖον, ὁ φοβερός Τουρ-καλθανός Φεουδάρχης Σιλιχτάρης, μέσα στὸ μῖσος καὶ στὴν παραζάλη του, γιὰτὶ ἔχασε τὴν δίκην αὐτοῦ καὶ εἶχε προσαγάγει 200 Τουρκαλθανοὺς ψευδομάρτυρας—τὸν ἀπεκάλεσε ὡς «Παληογκιαοῦρη Κωνσταντῆ».

Ἀκριβῶς ὅμως αὐτοὶ οἱ παλιοὶ τύποι τῶν Γερόντων τῆς Ἐπαρχίας—οἱ δεμένοι σφιχτὰ μετὰ τὸν τόπον—αὐτοὶ εἶναι ποῦ πε-ριέσωσαν μετὰ τοὺς ἀγῶνας τὴν Ἐπαρ-χίαν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς Ἀλβανικῆς Σκύ-

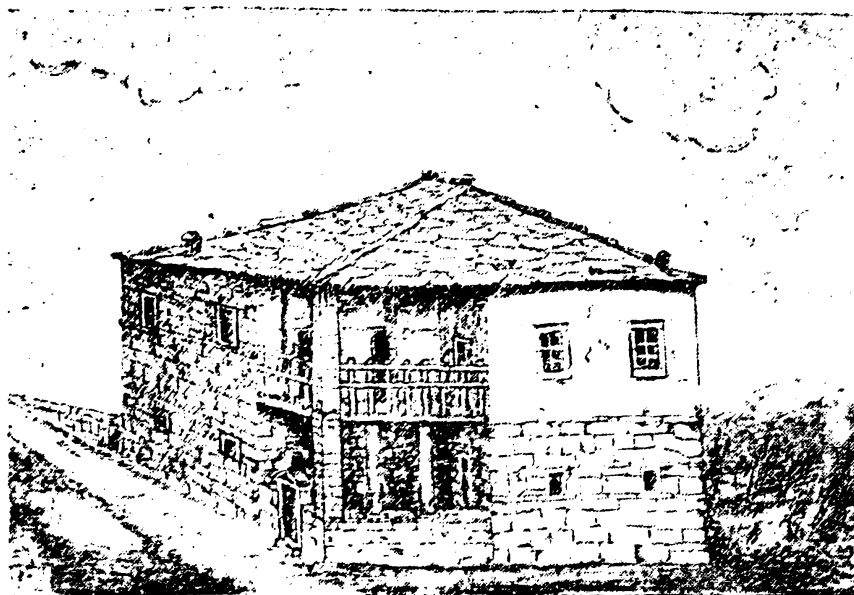
λας. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ μετὰ τὴν θαθεῖα θρησκευτικότητά τους, μετὰ τὴν τιμιότητά τους, μετὰ τὸν ὑψηλὸν πατριωτισμὸν τους, μετὰ τὴν στοχαστικὴν τους φρόνησιν καὶ μετὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν τοὺς πατριωτικῶν, ἐξησφάλι-σαν τὴν τιμητικὴν ἐκείνην θέσιν ποῦ ἀνήκει σὲ πρωτοπόρους ὑψηλῶν ἰδεῶν καὶ πραγμα-τικῶν ἐθνικῶν ὑπηρεσιῶν.

Καὶ μετὰ αὐτῶν ἐξέχουσιν θέσιν κα-τέχει καὶ ὁ Κωσταντῆς Χρήσιου ὁ παληός ἐκεῖνος Ἀρχοντας τοῦ Λισκατσίου ποῦ θυ-μίζει πρότυπα ἀνδρῶν τῆς Ὀμηρικῆς ἐπο-χῆς καὶ ὁ ὁποῖος ἐκκληροδότησε μετὰ τοὺς ἀγῶνες του κατὰ τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων παράδοσιν πολεμικὴν, πατρι-ωτικὴν καὶ ἐθνικὴν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀπο-γόνους τῆς Γενιάς του, καὶ ἔτσι μετὰ τέτοιους ἀγῶνες ὁμορφαίνει τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδο μιᾶς ἐποχῆς γεμάτης ἀπὸ μπόρες καὶ χαλασμούς, ἔτσι μετὰ τέτοιους ἀγῶνες πλημμυρίζει ἀπὸ θάρρος καὶ συνείδησι πατριωτικὴν, ἐθνικὴν ἡρωϊκὴν μιὰ ἐποχὴ συγγῆς δουλείας, ἔτσι μετὰ τέτοιους ἀγῶνες ὀπλίζεται καὶ ἡ νεωτέ-ρα γενεὰ μετὰ αἰσθημα θαυμασμοῦ καὶ ὑπε-

Ὁ Κωσταντῆς Χρήσιου

Ἡ οἰκία τοῦ κ. Χρήστου

ρηφανείας, γιὰ τοὺς παλαιοὺς προγόνους της.

II

Στὴν ἐξέλιξη τὴν ἱστορικὴ ἐνὸς ριζικοῦ—ἀπὸ τὰ παλιὰ ἐκεῖνα Ἑπειρωτικὰ Ἀρχοντικά—βρίσκομε πολλὰς φορές στοιχεῖα ποὺ πλήττουν ὅλες τὰς χορδὰς τοῦ συναισθήματος.

Καὶ στὴν προκειμένη ἐπίσης περίπτωσι—καὶ πρὶν ἢ δοῦμε πῶς ἡ λαϊκὴ Μοῦσα ἐθρήνησε τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντῆ Χρήστου—τοῦ ἀγωνιστοῦ αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης—ἂς δοῦμε πρὸς στιγμήν καὶ μέσα στὰ ἐπιτρεπτά ὅρια μιᾶς ραδιοφωνικῆς ὁμιλίας—κάποια πένθιμη ὑπόκρουση καὶ σὰν κάποιον πένθιμον ἐμβατήριον—ὅλλὰ καὶ τί δὲν εἶναι πένθιμον μέσα στὴν Ἑπειρωτικὴν μίαν Ἱστορίαν!!—σὰν κάποιον πένθιμον ἐπαναλαμβάνομεν ἐμβατήριον

—ποὺ πῆρε τὴν μορφήν δημοτικοῦ τραγουδιοῦ—καλύτερα ἂς ποῦμε μοιρολογιοῦ, εἰς τὸ ὅποιον φέρεται ἡ γυναῖκα τοῦ Κωνσταντῆ νὰ θρηνῇ τὸν γιοῦ της τὸν Νικολάκη ποὺ ἐνῶ τὸν ἐτοίμαζε γιὰ γαμπρό, πνίχτηκε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννενα—στὸ ἱστορικὸ ποτάμι τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης—τὸν Σαραντάπορον.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Κωνσταντῆ πρεξάρχει τοῦ θρήνου καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν κατέβαινε πολλὰς φορές κοντὰ στὸ γεφύρι ἀπὸ τὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ, ἐπλεκε στεφάνια ἀπὸ λουλούδια καὶ μοιρολογώντας τὰ ἔρριχνε στὴν ποταμιὰ, μαζὺ μὲ μῆλα καὶ ἄλλα συμβολικὰ ἑῶρα ποὺ συνηθίζανε νὰ στέλνουνε στοὺς νεκροὺς—ἐπιβίωση ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθιμα τῆς ἀρχαίας Παγανιστικῆς παραδόσεως.

Ἀυτὴ λοιπὸν ἡ Ἑπειρώτισσα γρηὰ τοῦ Λισκατίου—ἡ Κωνσταντίνενα—θυμίζει μὲ τὸ ὑπερόχου δραματικότητος μοιρολόγι της, ἡρώϊδες τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τραγωδίας, θυμίζει τὴν Μορφήν τῆς Ἑκάβης ποὺ θρηνεῖ τὴν κόρη της τὴν Πολυξένην στὸ ἐμώϊστον δράμα τοῦ μεγάλου ἐκείνου τραγικοῦ τῆς ἀρχαιότητος—τὴν Ἑκάβην.

Ἀλλ' ἂς τὴν ἀκούσουμε τώρα μὲ τὸ μοιρολόγι της αὐτὸ γιὰ τὸ πνιγμένο παιδί της, τὸν Νικολάκη, ποὺ ἐτοιμαζότανε γαμπρὸς καὶ ἦτανε καὶ Γραμματικὸς τοῦ Κωνσταντῆ στὶς δουλειές του.

»Δὲν σιόειπα Νικολάκη μου καὶ σὺ Γραμματικέ μου
Στὴν ποταμιὰ μὴν κατεβῆς καὶ μέσα μὴν περάσῃς
Τὶ τὸ ποτάμι εἶναι θολό, πολὺ ἀγριεμένο.
Νὰ περιμένεις νὰ σιαθῇ ἡ καταχνιά ἡ μεγάλη...
Καὶ σὺ θαρεῖς τὰς μοῦλες σου μὲ ψώνια φορτωμένες
Κι' οἱ μοῦλες κονιοσιτάθηκαν σὲ τήραξαν στὰ μάτια.
—Ἐμπρός, ἔμπρός, βρὲ μοῦλες μου νὰ πᾶμε στὸ χωριὸ μας
Τὴν Κυριακὴν ἔχω χαρά, στεφάνια νὰ τοῦ βάλω...
Δὲν σὲ θαρροῦσα ποταμιὰ νερὸ νὰ κατεβάσῃς
Καὶ τώρα πῶς κατέβασες, κατεβασιά μεγάλη;
Σέρνεις λιθάρια ριζωτά, δένδρα ξερριζωμένα

Σέρνεις καὶ μιὰ γλυκομηλιά· σὰ μῆλα φορτωμένη·
Σέρνεις τὸν Νικολάκη μου μέσα μέσ' τὰ κλινώρια·
Ἀνάθεμά σε ποταμιά, καὶ σὺ βρὲ παληὸ—Νιέριτη.

Μέσα στὴν ἀφθάστου καλλιτεχνικῆς προοπτικῆς παραπάνω θρηνωδία τῆς Κωσταντίνας ἐπρόβαλε κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὁ Κωσταντῆς ἀπὸ τὸ παραθύρι τοῦ Ἀρχοντικοῦ του «εἶδε τὲς μούλες μοναχὲς χωρὶς τὸν Νικολάκη του» ἐδοκίμασε κι' αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τὸν πατρικὸ του σπαρχμὸ γιὰ τὸ χάσιμο τοῦ γυιοῦ του, ἀλλ' ὁ ἥρωας τῶν ὠραίων αὐτῶν ἀγώνων κατὰ τῆς Ἀλβανοκρατίας εἶχε πιά γηράσει καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνας του τοὺς πατριωτικούς εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ θρύλου.

Καὶ ἡ Δημοτικὴ Μοῦσα τὸν ἐθρήνησε ἐπαξίως ὅταν ὑπέργηρος πιά—ὁ Γενάρχης αὐτοῦ τοῦ ριζικοῦ τῶν Χρησταίων—ἀπέθανε στὰ 1887 προικισμένος μὲ χαρίσματα

ποῦ μονάχα φύσεις προσκολλημένες στοῦ στενοῦ ἐδαφικοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἀτμόσφαιρα, προσρρίζονται κατὰ ἀνεξερευνήτους τῆς Θείας Προνοίας βουλὰς νὰ ἐξασφαλίσουν κάποιαν περίδον πατριωτικῆς αἰγλῆς καὶ ἀκτινοβολίας.

III

Ἐτελειώσαμε

Ἡ Μορφὴ τοῦ Κωσταντῆ Χρήστου—ἐπέζησε καὶ ἐπιζεῖ στὴ μνήμη τῶν μετὰ γενετέρων ὁλοκλήρου τῆς Ἐπαρχίας, σὰν μιὰ Μορφὴ Βιβλική.

Καὶ ἡ Μοῦσα ἡ δημοτικὴ σὲ κάποιον ἐπίσης πολὺ παλὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Ἐπαρχίας, ἀπηθανάτισε τὴν ἐπιθανάτιον στιγμὴν του:

Ἄς τὸ ἀκούσουμε:

Πικρὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, πικρὰ τὰ χελιδόνια
πικρὰ τὸ λέει μιὰ πέρδικα, πικρὰ φαρμακωμένα
Στὸ Βὰρ—Τζομπάνη—στὶς κορφές, ποῦν' τὰ πολλὰ τὰ χιόνια

II

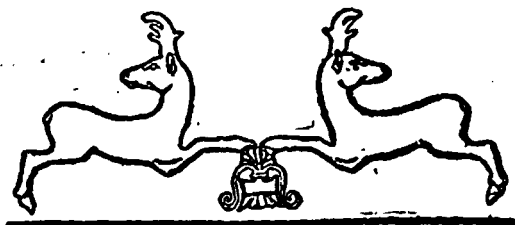
Χιόνια μου νὰ μὴ λυώσετε ὅσο ν' ἀρθοῦν καὶ τ' ἄλλα
Τι' εἶν' ἄρρωστος ὁ Κωσταντῆς, βαρεῖα γιὰ νὰ πεθάνει.

Στὰ στενὰ ὄρια τῆς παρούσης ραδιοφωνικῆς ὁμιλίας μας, δὲν μποροῦμε οὔτε τὸν ὠραῖον θρύλον γιὰ τὸ περιμάχητο βουινὸ «τὸ Βὰρ—τζομπάνι» νὰ παραθέσουμε οὔτε νὰ μνημονεύσουμε τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ Θεοδόση—ἡ Καπετὰν Γιότιση—τοῦ ξακουστοῦ κλέφτη τοῦ Σμόλιγκα ποῦ μὲ τὰ 300 παλληκάρια του πολεμοῦσε μαζὺ μὲ τὸν Καπετὰν Ζιάκα στὴν περιοχὴ τῶν Γρεβενῶν.

Ὁ ἐπιζῶν δισέγγονος τοῦ Κωσταντῆ Χρήστου ἀπὸ τὴν Γενιά τῶν Χρησταίων—Ἐκεῖνος ποῦ προσήλθε πολλὰς φορές εὐλαβικὸς προσκυνητῆς τοῦ τάφου τῶν Παπῶν

δων του, ὁ λίαν εὐφύμως δρῶν εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, ὁ Ἀκτινολόγος Ἱατρὸς Βασίλειος Χρήστου, εἶναι ὁ πιὸ ἐνδεδειγμένος νὰ ὁλοκληρώσῃ στὸ μέλλον διὰ συμπληρωματικῆς ὁμιλίας τὴν δράσιν τὴν ἱστορικὴν καὶ πατριωτικὴν τῆς Γενιάς του.

Ὁ δὲ συντάκτης τῆς παρούσης ραδιοφωνικῆς ὁμιλίας δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξετέλεσε ἓνα καθήκον ἱερὸν πρὸς τὴν μνήμην τὴν ἀγέραστη ἐνὸς ἐνδόξου τέκνου τῆς Ἐπαρχίας Κεντίσης, τοῦ Κωσταντῆ Χρήστου—μιᾶς Μορφῆς ποῦ ἀνήκει στὸ Πάνθεον τῆς Ἡπειρωτικῆς μας Ἱστορίας.

ΒΑΣ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Ίατροῦ Ἀκτινολόγου

ΠΑΛΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΣΚΑΤΣΙ—ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΪ "Ο ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ,,

Μοιρολόϊ τῆς Κωσταντήγενας
Χρήστου (¹) στὸ Ἀρχοντικό της στὸ Λι-
σκάτσι καὶ στὸ Γεφύρι τοῦ Μύλου, γιὰ τὸ
πρώτὸ της παιδί τὸ Νικολάκη, ποὺ πνέχτη-
κε στὸ Ντέρτι τῆς Κονίτσης.

Εἶναι δική της ἔμπνευση καὶ σύνθεση,
πρὸ 150 περίπου ἐτῶν, διασωθὲν ὡς οἰκο-
γενειακὸ τραγούδι ἀπὸ τὸν Κώστα Γ.
Χρήστου καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα του, Γιώ-
τῶ Κωσταντῆ καὶ Ἀδελφὸ τοῦ Νικολά-
κη, ὅ καὶ ἀπὸ τὴν παράδοση ὅλου τοῦ χω-
ριοῦ (²).

Τὸ τραγούδησε στὴν Ἀθήνα, πρώτη
φορὰ τὸ 1940, ὁ Κώστας Γ. Χρήστου,
μὲ τοὺς δυὸ του σκοπούς: Γιὰ [χορὸ καὶ
ὡς ἐπιτραπέζιο. Ἀπὸ τότε καὶ κάθε πρω-
τοχρονιά τὸ τραγουδοῦν γυναῖκες ἀπὸ τὸ
Ἀσημαχώρι (Λισκάτσι—Κονίτσης) καὶ ἀπὸ
τὴν ἄλλην Ἠπειρο στὴν Ἀθήνα, μὲ ἐπι-
κεφαλῆς τὴν Καν Γλυκερίαν Ε. Σούρ-
λα καὶ τὸν γράφοντα καὶ φέρεται μὲ τοὺς
τίτλους: «Δὲν στέιπα Νικολάκη μου» ἢ
«Ὁ Νικολάκης».

Α'.—Γιὰ χορὸ—

«ΔΕΝ ΣΤΟΕΙΠΑ ΝΙΚΟΛΑΚΗ ΜΟΥ»

Ὁ Νικολάκης

Χερὸς

1 Δὲν στοί-πα Νι-κο-λά-κη του μί-εῦ ἀνέ-εῦ τρα-τα-τι
2 Τι το πο-τὰ μ' εἶ-ναι ὁ-λο-ω-λὺ πο-λυ ἄ-κρι-ε

κί μου εἴην πο-τα-ρὶ Νι-κο-λά-κη μου εἴην πο-τα-
ρί νο-Νά πε-ρί-ρὶ-νης Νι-κο-λά-κη μου νά πε-ρί

ρί-α (μὴν) μὴ κα-τε-βῇ, εἴην ὡ-τα-ριά μὴ
μὲ-νης (νὰ) νὰ βτα-θῇ Νά πε-ρί μὲ-νης

α-tempo

κα-τε-βῇ καὶ μὲ-καὶ μὲ-βα μὴ πε-ρά-σῃ,
νὰ βτα-θῇ ἢ κα-ἢ κα-τα-κνιστὴ μὲ-γα-λῇ.

[Μουσικὴ ἀπόδοση: Ἀριστ. Βρέλλη]

1. Δὲν σιόειπα Νικολάκη μου κι' ἐσὺ Γραμματικέ μου:
Στὴν ποταμιὰ μὴν κατεβῆς καὶ μέσα μὴ περάσης.
2. Τί τὸ ποτάμ' εἶναι θολό, πολὺ ἀγριεμένο.
Νὰ περιμένης νὰ σταθῇ ἡ κατακνία ἡ μεγάλη.
3. Κι ἐσὺ βαρεῖς τὲς μούλες σου, μὲ ψώνια φορτωμένες·
Κι οἱ μούλες κοντοστάθηκαν, σὲ τήραξαν σιὰ μάτια.
4. Ἐμπρός, ἔμπρός βρὲ μούλες μου νὰ πᾶμε σιὸ χωριὸ μας·
Τὴν Κυριακὴ ν' ἔχω χαρά, στεφάνια γιὰ νὰ δάλω.
5. Κι οἱ μούλες ἐπροχώρησαν βαθεῖα μέσ' τὸ ποτάμι·
Βγῆκαν οἱ μούλες ἀδειανές, χωρὶς τὸ Νικολάκη.
6. Ἀνάθεμά σε ποταμιὰ καὶ σὺ βρὲ παλὴν Ντέρτι!
Πῆρες τὸ Νικολάκη μου, τὸ πρῶτο τὸ παιδί μου.
7. Κι ἔχασα τὸ λεβέντη μου, ἔχασα τὸ καμάρι·
Ποῦταν καμάρι σιὸ χωριὸ, λεβέντης σιὸ Λισκάτσι.
8. Κι ὁ Κωστιαντῆς ἐκρόβαλε ἀπὸ τὸ παραθύρι!
Βλέπει τὲς μούλες ἀδειανές, χωρὶς τὸ Νικολάκη.
9. Ποῦ πᾶτε μωρὲς μούλες μου, χωρὶς τὸ Νικολάκη·
Τὴν Κυριακὴ θᾶχα χαρά, στεφάνια νὰ τοῦ δάλω!
10. Δὲν σὲ θαρροῦσα ποταμιὰ νερὸ νὰ κατεδάσης·
Καὶ τώρα πῶς κατέβασες, κατεβασιὰ μεγάλη.
11. Σέρνεις λιθάρια ριζωτά, δέντρα ξεριζωμένα·
Σέρνεις τὸ Νικολάκη μου, μέσα μέσ' τὰ κλωνάρια.
12. Σέρνεις καὶ μιὰ γλυκομηλιά σιὰ μῆλα φορτωμένη·
Σέρνεις τὸ Νικολάκη μου, σιὰ κλώνια καὶ σιὰ μῆλα.
13. Ἀνάθεμά σε ποταμιὰ καὶ σὺ βρὲ παλὴν Ντέρτι!
Μοῦ πῆρες τὸ λεβέντη μου, τὸ πρῶτο τὸ παιδί μου.
14. Πὸ κάτω στὴν Πυρσόγιανη, σιὸ φοβερὸ ποτάμι·
Ἐχασα τὸ λεβέντη μου, ἔχασα τὸ καμάρι.
15. Ἀνάθεμά σε ποταμιὰ καὶ σὺ βρὲ παλὴν Ντέρτι!
Πῆρες τὸ Νικολάκη μου, τὸ πρῶτο τὸ παιδί μου.

Β'. — Ἐπιτραπέζιο — «Ο ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ»

Ὁ Νικολάκης.

Ἀρχαὶ ὀρνῶδες

1 Δὲν σιόειπα Νι - κο - λά - κη μου κι' ἐσὺ Γραμ -
2 Τί τὸ πο - τὰμ' εἶ - ναι θο - λο πο - λὺ ἄ -
τις ... αtempo
μα - τι - κι μου ἀϊ - ντίστη πο - τα - μιὰ μὴν κα τε
γρι - ε - ρέ - νο ἀϊ - ντί νὰ πε - ρι μι - νη νὰ στα -
βῇ καὶ μέ - βα μὴν πε - ρά - δης
Θῶ ἡ κα - τα - κνιά ἡ με - γά - λη

[Μουσικὴ ἀπόδοση: Ἀριστ. Βρέλλη]

Ὁ ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ. Ἦταν ὁ πρῶτος γυὸς τοῦ Κωσταντῆ Χρήστου (ᾠ) καὶ Γραμματικός του στὲς ἐμπορικὲς ἐργασίες του καὶ στὴν κοινωνικο—πολιτικὴ του δράση. Γυρίζοντας ὁμῶς, ποὺ πῆγε νὰ ψωνίσῃ γιὰ τὸ γάμο του, ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὸ Χωριό του (τὸ Λισκάτσι) πνίχτηκε στὸ Ντέρτι—στὸ φοβερὸ ποτάμι τῆς Κονίτσης—καὶ οἱ μούλες χωρὶς τὸ Νικολάκη γύρισαν—χωρὶς σαμάρια—μόνες τους στὸ χωριό.

Ὁ Κωσταντῆς βλέποντας ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ Ἀρχοντικοῦ του τὲς μούλες του ν' ἄρχονται ἀδειανές, χωρὶς τὸν Νικολάκη, μονολογεῖ, ἐνῶ ἡ Κωσταντήγεννα μοιρολογεῖ μὲ τὸ ἀνωτέρω περιεχόμενον, ποὺ θεωρεῖται δική της σύνθεση.

Ἡ Κωσταντήγεννα τὸ τραγοῦδῃσε μοιρολογῶντας, μόνῃ της καὶ ὡς Κερυφαία, μὲ ἄλλες Χρηστέϊσες καὶ χωριανές, συχνὰ στὸ Ἀρχοντικὸ της καὶ τῷλεγε πολλὰς φορές στὸ Κάτω—γεφυρὶ τοῦ Μύλου της, ρίχνοντας, στοῦ χωριοῦ τὸν παραπόταμο τοῦ Σανταπόρου, βασιλικούς καὶ μῆλα νὰ πᾶν στὸ Νικολάκη της.

Τὸ τραγοῦδῃσε ὅλο τὸ χωριὸ καὶ τὸ τραγουδεῖ καὶ τὸ χορεῦει ἀκόμ'· τὸ τραγουδεῖ ἡ ἐπαρχία ὅλη, ὡς τραγοῦδι τοῦ χοροῦ στὰ τρία (μπρὸς—πίσω) καὶ τοῦ τραπεζιοῦ (συρτὸ καὶ θαρὺ) καὶ θεωρεῖται ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα δημοτικὰ τραγοῦδια τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Φέρεται συνήθως μὲ τὸν Τίτλον: «Δὲν σιτόειπα Νικολάκη μου» ποὺ εἶναι τὰ πρῶτα λόγια τῆς Κωσταντήγεννας ὅταν ξεκινοῦσε ὁ Νικολάκης γιὰ τὰ Γιάννενα καὶ προαισθανόταν, γιατί γινώριζε τὰ ποτάμια, τὸ χαμό του, τὰ Μάννα.

Οἱ πνιγμοὶ στὰ ποτάμια, στὸ Μινώταυρο αὐτὸ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, ἦταν συχνοὶ στὰ παλιὰ χρόνια, ἐλλείψει γεφυρῶν καὶ ὅσα γινόταν, ξύλινα ἢ πέτρινα, καταστρεφόταν σύντομα ἀπὸ τὲς ἀγριεὲς καὶ φοβερὲς χειμωνιάτικες φουρτούνες· ἀλλὰ καὶ στὰ χρόνια μας καὶ πρὸ δεκαετίας περίπου τὸ ἴδιο· καὶ τὸ κακὸ σταμάτητε ὅταν ἐνιῶναν, μὲ τὲς στρατιωτικὰς τοῦ Γράμμου ἐπιχειρήσεις ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος καὶ στερεὰ γεφύρια στὸ Βουργοπόταμο, Σαραντάπορο—στὸ Στρατοϊανίτικο, στὸ Γαῦρο καὶ Καρύτικο τῆς Πυρσόγιαννης καὶ στὸ Μεγαλάκ-

κο τῆς Βούρμπιανης. Ἐνὰς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πολλοὺς πνιγμοὺς στὰ ποτάμια τῆς Κονίτσης ἦταν καὶ τοῦ Νικολάκη.

Τρεῖς μέρες χρειάζοταν μὲ τοὺς ἀγωγιάτες νὰ πᾶς καὶ τρεῖς νὰ γυρίσης ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὸ ἀκραιὸ χωριὸ τῆς ἐπαρχίας· καὶ τώρα τρεῖς ὥρες καὶ τρεῖς νὰ γυρίσης. Πῆγαινες τότε καὶ γύριζες κατὰκοπος, βρεγμένος, κρυωμένος, καὶ πλευριτομένος ὅπως λέγανε, καὶ κακοξενυχτισμένος στὰ περίφημα καὶ ἀξέχαστα ἐκεῖνα Χάνια, ποὺ καὶ ἐγὼ τᾶξῃσα, ὅταν πρωτοταξείδεψα μὲ τὸν Ἀριστείδη ἀγωγιάτῃ καὶ τῇ Ρούσσα του· καὶ ὅπου ἀνθρώποι καὶ ζῶα τρώγανε καὶ κοιμότανε μαζί, μὲ μιὰ φωτιά δυνατὴ καὶ πίσω ὡς τὰ κόκκαλα σὲ περόνιαζε, στὰ πρωτόγονα ἐκεῖνα Χάνια τοῦ Κρυονεριοῦ—στὴ Βράνιστα, στοῦ Μπιζτιουνοῦ, στῆς Ἀσφάκας καὶ στοῦ Πέτσκου στὰ Γιάννενα, ὅπου ξεπέζευαν οἱ ἀγωγιάτες μας, ὁ Ἀριστείδης Στεργίου, ὁ Δημήτρης Νούτσης καὶ παλιότερα ὁ Μαργαρίτης ἀπὸ τὸ Λισκάτσι, ὁ Τσιαμένος, ὁ Γκαβονίδας καὶ ὁ Κιάδης ἀπὸ τῆ Βούρμπιανη, ὁ Πούρτσιος καὶ ὁ Μπάτσας ἀπὸ τὴν Πυρσόγιανη, καὶ ὁ Καμαρωμένος ἀπὸ τὸ Σέλιση, καὶ ὁ ἐμπιστος Σαγιαμίτης ἀπὸ τὸ Τάτση τῆς Ἑρσέκας, μὲ τὸ ἓνα μάτι γαλανὸ καὶ τὸ ἄλλο κασιανὸ, πιστὸς συνοδὸς Ἀρβανίτης καὶ σωματοφύλακας, γιὰ τὲς συχνὲς τότε ληστρικὰς ἐπιδρομὰς, ὅταν περνοῦσαν τὸ Ντέρτι καὶ τῇ Μπάτρα, οἱ ἀξέχαστοι αὐτοὶ γλετζέδες καὶ σκληραγωγημένοι ἀγωγιάτες, ποὺ σὲ πῆγαιναν καὶ σὲ φέρνανε μὲ τραγοῦδια καὶ ἐξυπνα πειράγματα, καὶ ξεχνοῦσες τὲς κακουχίες σου. Τὰ ἴδια καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Νικολάκη.

Πολλὰς φορές ταξείδευες καὶ δὲν γύριζες· καὶ γύριζαν τὰ μουλάρια ἂν γύριζαν καὶ αὐτὰ ὅλα, χωρὶς τοὺς ἀγωγιάτες ἢ οἱ ἀγωγιάτες μόνοι καὶ οἱ ταξειδεμένοι ὅχι ὅλοι· καὶ τὰ δράματα αὐτὰ ἦταν συχνὰ καὶ ὁ καὶ μὲς μεγάλος τοῦ τόπου, ποὺ ἐρμηνεύεται στὸ τραγοῦδι αὐτὸ ποὺ εἶναι μοιρολόι ὅλης τῆς ἐπαρχίας.

Γιὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ Νικολάκη ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω κατωτέρω καὶ κάποια προσωπικὴ ἐπίζηση, γιὰ τὴ συμπλήρωσιν τῆς ἱστορίας του.

Τὸ ἄκουσα νὰ τὸ τραγουδῇ, μὲ κέφι καὶ καὶρὸ καὶ ἐδῶ καὶ στὸ Χωριό, πολλές φορές ὁ Πατέρας μου Κώστας Γ. Χρήστου καὶ αὐτὸς μὲ τὸν ἴδιο παλμό, ὅπως μᾶς διηγόταν, ἀπὸ τὸν Πατέρα του Γιώργη Κ. Χρήστου,⁽⁴⁾ γυιὸ τοῦ Κωνσταντῆ καὶ ἀδελφὸ τοῦ Νικολάκη. Τὸ ἄκουσα μὲ θαθεῖα συγκίνηση καὶ πολλὴ ἱκανοποίηση νὰ τὸ τραγουδοῦν στὴν Ἀθήνα, καὶ παιδάκι στὸ Πατρικὸ μας Σπίτι στὸ Χωριό, Χρηστεύστες καὶ συγγενεῖς καὶ χωριανὲς καὶ κοντοχωριανὲς καὶ μὲ τὸν Τάση ἐπὶ κεφαλῆς, τὸν τρίτο γυιὸ τοῦ Γιώργη Κ. Χρήστου, ὅταν ὁ κοσμοπολιτικὸς αὐτὸς τύπος γύρισε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους μετανάστες τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης, καὶ ἔφερε τὸ 1910 καὶ τὸ ἡχοληπτικὸ ἐκεῖνο γραμμῶφονό του τὸ πρῶτο ποὺ ἔβγαλε τότε ὁ EDISON καὶ ἔφερε τὸ ὄνομά του, μὲ κυλινδρικές πλάκες καὶ μὲ μηχανισμό σθέσεως καὶ ἐπαναγραφῆς. Καὶ ἔβαλε τὲς ἰδικές μας γυναῖκες νὰ τραγουδήσουν τὸ «Νικολάκη» μπρὸς στὸ μεγάλο χωνὶ τοῦ γραμμοφώνου του καὶ ξανάκουσαν σὲ λίγα λεπτά ἐκπληκτες τὴ φωνή τους καὶ τὴ φωνὴ τοῦ περήφανου καὶ πολιτισμένου Τάση, στὸ οἰκογενειακὸ αὐτὸ τραγοῦδι, ποὺ μάζεψε κάθε βράδυ ὅλο τὸ χωριὸ στὰ Χρηστεύκα γιὰ νὰ τὸ ἀκούσουν ἀπὸ τὸ περίεργο καὶ ἀπίστευτο τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη μηχανήμα, καὶ γινόταν κάθε βράδυ σωστὸ πανηγύρι στὸ χωριό.

Ὁ φωνογράφος αὐτὸς ποὺ ὅμοιον εἶδα μὲ θαθεῖα συγκίνηση καὶ χαρὰ μόνον στὰ μουσεῖα τῆς ἐπιστήμης στὴν Εὐρώπη, τὸ 1949 καὶ τὸ 1953, κάηκε μαζὶ μὲ τὰ Πατρικά μας Σπίτια τὸν Αὐγουστο τοῦ 1949 μὲ τὰ γεγονότα τῆς ἀνταρσίας στὸ Γράμμο καὶ Σμόλιχα. Μὲ λυπεῖ θαθύτατα γιὰ τὴ χάθηκε μὲ αὐτὰ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ αὐτὴ κειμήλιο—πλάκα μὲ τὸ «Νικολάκη» καὶ μὲ τὲς φωνές πεθαμένων καὶ προσφιλῶν.

Εὐτυχῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ παράδοση, διέσωσε τὸ «Νικολάκη» ποὺ τὸν ἔγραψε τὸ 1940, ὅπως τὸν θυμότανε οἱ παλαιότεροι, καὶ δημοσίευσε στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» τοῦ 1941, μὲ τὸν τίτλο: «Μορφὲς καὶ φυσιογνωμίες ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης» ὁ ἀγαπητὸς Καθηγητὴς μου καὶ μεγάλος ἐρευνητὴς καὶ ἐμπυχωτὴς τῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης

Εὐριπίδης Σούλας· καὶ ἐμελοποίησε, τὸν Αὐγουστο 1956, κατόπιν πληρεστέρας στιχουργικῆς διαρθρώσεως, διὰ τελειότερα μουσικὴ ἀπόδοση, καὶ μὲ τὴ συνεργασία ὅλων μας, καὶ ὡς ἀπαρχὴ πρὸς μουσικὴ ἀπόδοση καὶ ἄλλων περιφήμων Ἡπειρωτικῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, ὁ ἐπίσης ἀγαπητὸς φίλος καὶ ἡπειρώτης μουσικὸς Ἀριστοτέλης Βρέλλης· ἀμφότεροι τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς καὶ λάτρεις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ψυχῆς.

Θᾶναι μεγάλο ἀπόκτημα, ἂν μαζί μὲ τὸ «Νικολάκη» συγκεντρωθῇ καὶ μελοποιηθῇ καὶ ὁ ἄλλος τεράστιος λαογραφικὸς πλοῦτος, ὁ πνευματικὸς καὶ ψυχικὸς τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τοὺς δύο ἱκανοτάτους αὐτοὺς Ἡπειρώτας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους· καὶ μὲ τὴν πολῦτιμο συνεργασία τοῦ πρωτεύοντος περιοδικοῦ τοῦ τόπου μας, τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Ἡ Ἡπειρος μὲ τοὺς πολλοὺς κινδύνους, ἀπὸ τὴν ἀγρία Φύση τῆς καὶ τὴν καθυστέρηση ἐκπολιτιστικῶν ἔργων, μὲ τὴ φτώχεια τῆς ἀπὸ τὸ ὀρεῖνὸ καὶ ἄγονο ἔδαφός τῆς, καὶ μὲ τοὺς πολλοὺς πολέμους στὸν τόπο τῆς καὶ τὴν πολυτεχνία, εἶναι γεμάτη κόπους καὶ πόνους καὶ θρήνους καὶ δράματα οἰκογενειακά, ἀπὸ χαμένους γιὰ πάντα καὶ ἀπὸ ταξιδεμένους καὶ χαμένους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χαρὲς σὲ γιορτὲς καὶ πανηγύρια, ποὺ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ τὰ κάνει ὅλα τραγοῦδια καὶ τὰ ψυχόπονα μοιρολόγια τῆς ὀχρόνης, ὅπως ἔχαμε τραγοῦδι τὸ μοιρολόγι τῆς Κωνσταντήγενας γιὰ τὸ δράμα τοῦ Νικολάκη στὸ Ντέρτι τῆς Κονίτσης· καὶ μοῦ θυμίζει πάντα ὅταν τὸ ἀκούω νὰ τραγουδιέται τοὺς κάτωθι στίχους τοῦ GOETHE,⁽⁵⁾ κατὰ μετάφραση τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἰατρικῆς Κ. Μέρομηκα:

Στὴ Ζωὴ ὅ,τι κι' ἂν ζήση,
εὐτυχία ἢ δυστυχία,
Ποῖμα θὰ καταντήση.

Ἔτσι καὶ ὁ «Νικολάκης». Πόσα ἄλλα μοιρολόγια, δὲν τραγουδιῶνται καὶ ἄλλοι καὶ στὴν Ἡπειρο, ὅπου ὅλες μοιρολογοῦν καὶ τὰ περισσότερα τραγοῦδια εἶναι ἀπὸ μοιρολόγια· καὶ τὰ περισσότερα μοιρολόγια εἶναι ἀριστουργήματα καὶ πλοῦτος ποὺ ἀξι-

ζει νά συγκεντρωθῇ καὶ νά ἀξιοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς λαογράφους μας.

Ἡ Ἡπειρώτισσα μοιρολογεῖ δράματα καὶ δραματικά, μὲν ἢ μὲ ἄλλες καὶ ὡς Κερυφαλαὶ καὶ θυμίζει πρότωπα ἀρχαίας τραγωδίας· μοιρολογεῖ μὲ ποιητικὸ ρυθμὸ, μουσικότητα, συνοχή καὶ ἔννοια, ποὺ τὰ βοηθεῖ ἡ αἰσθηματικὴ τῆς φύσῃ στὴν ἀγάπη καὶ στὸν πόνο, ἡ αἰχογενειακὴ τῆς παρὰ δόση καὶ κληρονομικότης καὶ ἡ δυνατὴ γύρω Φύσῃ ποὺ γιγαντώνει ὅλα αὐτά, ἔπως καὶ στὴν Κωσταντήγενά ἀπὸ τὸ Λισκάτσι τῆς Κονίτσας, ἔταν πνίχτηκε ἔτοιμος γαμπρός, τὸ πρῶτο τῆς παιδί.

1. Συλλογὴ καὶ δημοσίευσις εἰς τὰ «Ἡπειρωτικά Χρονικά» 1941, Τόμ. ΙΣΤ', σελ. 172—173. Ὑπὸ τοῦ Ἡπειρώτου Παιδαγωγοῦ κ. Εὐριπίδη Σούουλα.

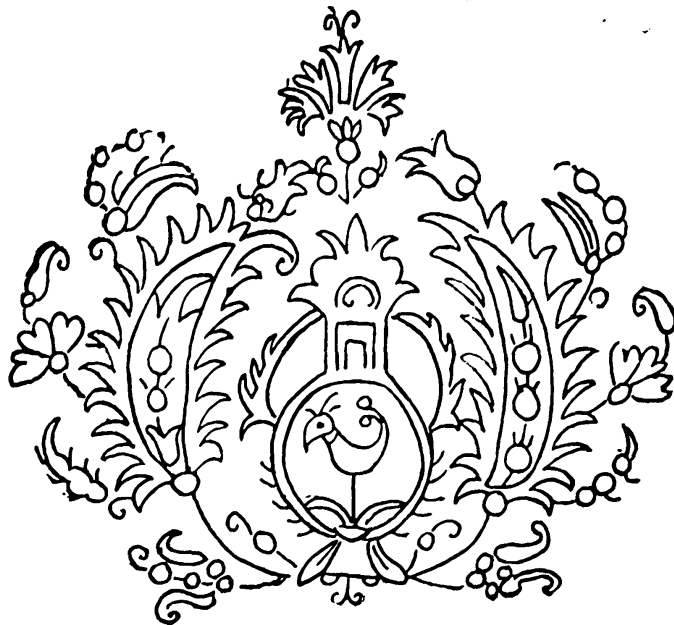
2. Ὁ Κωσταντῆς Χρήστου εἶχε πέντε γιουούς: Τὸ Νικολάκη, τὸ Γιώργη τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀποστόλη καὶ τὸν Ἀλέξη. Πολέμησε μὲ τὸ Σελιχτάρ Πόδα τοῦ Λισκοβικίου καὶ λαχυ-

ροῦ ἐπὶ Ἀλῇ Πασᾶ, γιὰ νά μὴ κάμῃ τοιφλίκι τὸ βουνὸ τοῦ Ἀσημοχωρίου. Πέθανε 110 ἐτῶν. Ἀρχοντας καὶ Ἀγωνιστὴς τοῦ Λισκατοῦ. («Ἡπειρωτικά Χρονικά», Τόμ. 16, 1941).

3. Β. Κ. Χρήστου: Τὸ Λισκάτσι τῆς Κονίτσας καὶ ὁ Κωσταντῆς Χρήστου. Ἀθήναι, 1939.

4. A. Hadzimichali: COLLECTION DE «L'HELENISME CONTEMPORAIN» — Série l'art populaire de la Grèce. — La sculpture sur Bois. Athènes, 1950. Σελ. 19—20: «... Georges Christou, de Leskatsi» connu aussi par l'activité nationale et patriotique... prenait des ent reprises de décoration intérieure de Maisons bourgeoises, de Sérails des Beys et des Agas de la région de Konitsa, de Kolonia (Erscka), Corytza, Monastir. On possède une lettre intéressante adressée à Georges Cristou par Osman — Bey Zavoliani qui était au service du Sultan Hamid «Kyr Yorghis, écrit-il, des que tu recevras ma lettre, allez à Pysoyani trouver des ouvriers etc...».

5. J. W. GOETHE: Λυρική ποίηση. Ἑμμετρον· μετάφραση Κ. Μέρμηγκα, Καθηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1935.

ΒΑΓΓΕΛΗ ΣΚΟΥΒΑΡΑ

ΣΙΝΑΪΤΙΚΑ

Στὸ τεύχος 50 σελ. 533—540 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὁ κ. Θ. Γ. Μέντζος δημοσιεύει τὴ συνέχεια μ' αὐτὴν ἐνδιαφέροντας μελέτης του καὶ μιλάει γιὰ ἀνέκδοτα Σιναΐτικὰ κείμενα. Στὴ σελ. 539, κάνοντας λόγο γιὰ τὸ μεγάλο ἀσημένιο πολυέλαιο τοῦ Ναοῦ τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Σινᾶ, σημειώνει πὼς δὲν ξέρεي καὶ πολλὰ πράγματα γιὰ τὸν ἀφ' ερωτῆ του Σιναΐτη Ἀρχιμαντρίτη Γερμανὸν ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν Καστοριά.

Μὲ τὴν ἄδεια λοιπὸν τοῦ κ. Μέντζου καὶ τῶν ἀγαπητῶν μου ἀναγνωστῶν τῆς Ἡπειρ. Ἑστίας, θὰ πῶ δυὸ λόγια γι' αὐτόν. Στὴν προσπάθειά μου αὕτῃ νὰ ρίξω λίγο φῶς στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀρχιμαντρίτη Γερμανοῦ, θὰ διασκεδάσω καὶ θὰ συμπιλήσω μερικὲς σελίδες ἀπὸ μιὰ ἀνέκδοτη μελέτη μου. (1)

Ὁ Ἀρχιμαντρίτης Γερμανός, τὴν ἐποχὴν ποὺ ἀφιέρωσε τὸν πολυέλαιο αὐτόν, δὲν ἔμεινε στὰ Γιάννενα, μὰ ἦταν προϊστάμενος τοῦ Σιναΐτικου Μετοχιοῦ στὴν Αἴγυπτο, ἐκεῖ δηλαδὴ ποὺ περνοῦσε τὸν περισσότερον καιρὸν του καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου. Στὰ 1762 ἦταν ἀρκετὰ ἡλικιωμένος. Ἐχτὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν ὀφθικιάλος τῆς Σιναΐτικῆς Ἀδελφότητος, ἦταν φαίνεται καὶ ἀρκετὰ παραλῆς. Τοῦτο τὸ συμπεραίνουμε καὶ ἀπὸ τὰ πλούσια καὶ ἀκριβὰ ἀφιερώματά του, μὰ καὶ ἀπὸ τὸ παρακάτω περιστατικό.

» γερμανῶ ἀρχιμανδρίτη.

» Τὸ περὶ τόκων ζήτημα, καὶ τὴν ἐρώτησίν σου,
καὶ ἐρμηνείαν λέξεων τινῶν ἤδη συντόμως
σοὶ γράφομεν, καὶ πρόσθε εἰ θέλεις σωτηρίαν

Ὁ εὐλογηγένος αὐτὸς Γέροντας, εἶχε ξεχάσει τὸ παλαιόν :

«Μοναχὸς ἀκτῆμων
ἀειτὸς ὑψιπέτης»,

καὶ δάνειζε καὶ τόκιζε τὰ καπιτάλια του. Μ' ὅλο ποὺ μιὰ τέτοια πράξη ἦταν συνειδησμένο πράγμα γιὰ τοὺς ἱερωμένους τῆς ἐποχῆς του, ὥστόσο ἐνιωθε μέσα του πὼς ἐρχόταν σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ιδιότητά του καὶ ἦταν καὶ παραταίρια μὲ τὴν θέσιν του. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ συμβουλευτῇ καὶ κανένα ἀνώτερό του σὲ βαθμὸ καὶ πιὸ φωτισμένο σὲ γνώση γιὰ νάχη μιὰ ἔγκυρη καὶ ὑπεύθυνη γνώμη σχετικὰ μὲ τὸν τοκισμό τῶν χρημάτων.

Αὐτὰ τὰ χρόνια βρισκόταν ἐξόριστος στὸ Σινὰ ὁ ἑκπαιτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Καλλίνικος Γ', ποὺ φημιζόταν γιὰ τὴν πλατεῖα μόρφωσή του, τὴν ἀψευδμάτιστη χριστιανικὴ του συνείδηση, τὴν εὐθυκρισίαν του καὶ προπαντὸς τὴν γνώσιν του πάνω σὲ δογματικὰ καὶ κανονικὰ ζητήματα.

Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο λοιπὸν ἔγραψε ἓνα γράμμα ὁ Γερμανὸς καὶ ζητοῦσε τὴ γνώμην τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Καλλίνικος τοῦ ἔστειλε μιὰ ἐμμετρη ἀπάντησιν σὲ πολιτικούς δεκαπεντασύλλαβους στίχους, πού, ἀνέκδοτη ὡς τὰ τώρα, βρίσκεται καταχωρισμένη στὸν ὑπ' ἀριθ. 116 (σελ. 235—237) κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης Ζαγοράς :

1. Ὁ τίτλος τῆς εἶναι : «Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Καλλίνικος Γ' ὁ Ζαγοριανὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του. (1713—1791)».

ψυχῆς σου, ἴσθι δὲ καλῶς, ὥς οὔτε ὁ ἀρχαῖος
 νόμος τοὺς τόκους συγχωρεῖ, οὐδέ γε μὴν ὁ νέος.
 ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἔκτοκιεῖς φησὶ ἀργυρίον σου,
 ὁ δὲ τὸν θέλοντ' ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ φύγῃς.
 καὶ ἀποστόλων ὁ κανὼν κελεύει καθαιρεῖσθαι
 τὸν τόκους γε εἰσπράττοντα ἄνδρα ἱερωμένον.
 καὶ πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου παρομοίως
 κανὼν κελεύει κληρικὸν ἅπαντα καθαιρεῖσθαι,
 τὸν κέρδος ἐκδιώκοντα αἰσχρὸν ἐκεῖνο τόκων.
 τούτοις δὲ καὶ ὁ τέταρτος ὁ ἐν λαοδικείᾳ
 ἔπεται, καὶ ὁ πέμπτος γε ὁ τῆς ἐν καρθαιγενῇ.
 ἀφήμι βασιλεῖον καὶ τοὺς λοιποὺς πατέρας
 τί περὶ τούτων γράφουσιν, καὶ ὅσον ἀπειλοῦσι.
 εἰ δὲ καὶ ἔδοξε τισὶ τὴν ἔκτισιν δεκτέαν
 εἶναι τῶν τόκων ἴσως δὲ διὰ τὴν δυσκληρίαν
 καὶ δανειστῶν ὁμότητα, ἀλλὰ τοῖς ὀρθοδόξοις
 πᾶσιν ἐκρίθη ταύτην γε ὑπάρχειν ἀπευκταίαν,
 ἅτε κεκωλυμένην γε παρὰ τοῦ θείου νόμου.
 νόμος δὲ ὁ σωζόμενος, ὅστις ῥητὴν ὀρίζει
 τοῖς τόκοις τὴν ποσότητα, ποιότητι δὲ μέντοι
 προσώπων διαλλάττουσαν διὰ τὴν ἀσπλαγχτίαν
 ἐνίων συγκεχώρηται, ὧν εἰς μὴ θέλε εἶναι.
 λέξεις γὰρ αἱ γραφόμεναι αἱ ἑκατοστιαῖοι,
 ἢ καὶ αἱ ἡμιόλιοι, καὶ αἱ ὅμοιαι τούτων
 ἄχρι τρίτου ἑκατοστῆς, καὶ ἄχρι γε διμοίρου
 καὶ αἱ ἑξῆς σοὶ γράφομεν τούτων τὴν ἑρμηνείαν.
 οἱ τόκοι οὖν πολυειδεῖς ὑπάρχοντες ἐν κόσμῳ
 οἱ ἑκατοστιαῖοι γε βαρύτεροι τῶν ἄλλων,
 ἦτοι τὰ δυοκαίδεκα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν γε
 νομίσματα ἃ νόμος γε εἰσπράττειν τοκογλύφοις.
 οἱ δὲ γε ἡμιόλιοι πέλουσιν οἱ ἡμίσεις
 τοῦ ὅλου τόκου δώδεκα ἐκείνων νομισμάτων.
 ἄχρι δὲ τρίτ' ἑκατοστῆς, τρία τὰ ἑκατόν γε
 ἄχρι διμοῖρ' ἑκατοστῆς λαμβάνειν τοὺς ἐμπόρους,
 ἦτοι ὀκτὼ τὰ ἑκατόν, τοὺς δὲ λοιποὺς γε πάντας
 ἄχρι γε τῆς ἡμίσεως ἑκατοστῆς ἐκείνης
 ἕξ δηλαδὴ τὰ ἑκατόν. τὸ δὲ ἄχρι τετάρτου
 ἑκατοστῆς τὰ τρία γε, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως.
 πλείονα δὲ ἑκατοστῆς τόκον οὐκ ἐπιτρέπει.
 εἰ δὲ τις τόκον μείζονα λάβοι παρὰ πενήτων
 καταλογίζεσθαι αὐτὸν εἰς τὸ κεφάλαιόν γε.
 τίς τόκος τοίνυν λέγεται φίλ' ἑκατοστιαῖος
 ἔγνωσ, ὥς τὰ διδόμενα νομίσματα τὰ δέκα
 καὶ δύο' ἐπὶ τοῖς ἑκατόν ὑπὲρ ἐκάστου χρόνου,
 καὶ ἑρμηνείαν τῶν λοιπῶν τῶν ἐπερωτηθέντων,
 καὶ ὅτι τὸ τοκογλυφεῖν, ἦτοι τόκον λαμβάνειν
 ἀπείρηται ὀλοτελῶς ὑπὸ τοῦ θείου νόμου.
 ὁθεν φεῦγε ὥς τοὺς ληστὰς, καὶ ὥς τοὺς διαβόλους
 καὶ ὥς τὸν θάνατον αὐτὸν ταύτην τὴν ἁμαρτίαν,
 εἰ δὲ οὐαὶ καὶ τρίς οὐαὶ σοὶ τε καὶ τῇ ψυχῇ σου.

μδ'

ιζ'

Δημοσίεψα τὸ γράμμα αὐτὸ δλάκερο, γιατί ἐχτός ἀπὸ τὸ ὅτι μᾶς διαφωτίζει γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, θαρρῶ πὼς δὲ θὰ ἔπρεπε ν' ἀφήσουμε ἀνεκμετάλλευτη τὴν εὐκαιρία νὰ φέρουμε στὸ φῶς ἓνα κείμενο, ποὺ μᾶς δίνει στοιχεῖα γιὰ τὴν τοιυή οἰκονομική ζωή, στοιχεῖα ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμέψουν σ' ὅσους ἐρευνοῦν τὰ καθέκαστα τῆς οἰκονομίας εἰδικὰ μὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς ἱστορίας αὐτῶν τῶν χρόνων γενικώτερα.

Νὰ τώρα κι ἓνα ἄλλο ἀνέκδοτο κείμενο σχετικὸ μὲ τὸν Ἀρχιμαντρίτη Γερμανό, ποὺ γράφτηκε ἀπὸ τὴν παρακάτω ἀφορμή.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Κωνσταντίνος, παραιτήθηκε αὐτοθέλητα ἀπὸ τὴν ἔδρα του θὲς ἀπὸ λόγους ὑγείας καὶ γερατειῶν, θὲς ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὶς φαγωμάρες τῶν Σιναϊτῶν Πατέρων. Μεγάλος καβγάς καὶ συνέριες ἔξεπασαν γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς του. Ὁ γερο—Γερμανός, ξανάγραψε στὸν Καλλίνικο καὶ ζητοῦσε τὴ γνώμη του. Ὁ Καλλίνικος, ξέροντας τοὺς ὑποψήφιους καὶ μὲ μοναδικὸ γνώμονα τὸ συμφέρο καὶ τὴν προκοπὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σιναίου, συσταίνει στοὺς Σιναϊτες Γέροντες νὰ ἐκλέξουν τὸν περίφημο καὶ φιλόμουσο Ἐφραίμ τὸν Ἀθηναῖο, τὸν κατοπινὸ Πατριάρχη Ἱεροσολύμων. (²) Ἡ παρέμβαση αὐτὴ τοῦ Καλλίνικου δείχνει καὶ τὸ κύρος του καὶ τὴν ὀρθοκρισία του, ἄσχετο ἂν δὲ γίνηκε τελικὰ δεχτὴ ἢ πρότασή του.

Τὸ γράμμα στὸν Ἀρχιμαντρίτη Γερμανὸ τὸ βρῆκα στὸν ὑπ' ἀριθ. 115 κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης Ζαγοράς μ' ἀριθμὸ καταχώρισῆς του 353. Εἶναι διαφωτιστικὸ

καὶ γιὰ τὸν Ἱερωμένο αὐτὸν καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Σίναίου γενικώτερα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀντιγράφω δλάκερο:

» Γερμανῶ ἀρχιμανδρίτη.

ἔγραψας ἡμῖν ὅτι τοῦ προστατεύοντος ὑμῶν οἰκειοθελῇ πεποιηκός παραίτησιν, ἡ ἱερὰ αὐτὴ καθέδρα κεῖται χηρεύουσα, καὶ φροντίς σοι καὶ τῇ συνάξει τῶν πατέρων μεγίστη περὶ τούτου, καὶ μεριμνᾷτε μετὰ τῶν ἄλλων περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα σκάλλει παρ' ἑαυτοῖς, καὶ μέμηλεν ἀκατάπανστα. καὶ ἐπιζητεῖτε καὶ τὴν ἡμετέραν βουλήν, καὶ πρὸς θεὸν ἱκεσίαν περὶ τοῦ ἀξίως ἐπισκοπήσοιτος, ὑπὲρ ὧν ἐπληνέσαμεν ὑμᾶς, καὶ ἐπαινοῦμεν ζητοῦντος προχειρισθῆναι τὸν οὐκ ἀδόκιμον. παρὰ σοὶ τοῖνυν ὡς μανθάνομεν κεῖται ὡς γεροντοτέρῳ, καὶ τιμωτέρῳ ἢ εἰρηνεύσης τὸ φιλονεικοῦν, καὶ κατασιέλης τὸ στασιάζειν, παραμυθήσης τὸ λυπούμενον καὶ συνέξεις τὸ κοινόν, καὶ ψηφίσης τὸν ἄξιον. τοιοῦτος δὲ μόνος ὁ κύρ ἐφραίμ. καὶ εἰ φιλεῖς τὸν κύριον ὡς ὁ πέτρος, σπουδάσον ἵνα προχειρισθῇ σὺν θεῷ ὁ ῥηθεὶς ἐν τάχει, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μελήσεως καὶ βραδυτήτος πεμφθῇ ὑμῖν ὅς οὐκ οὔδατε, οὐδ' ἐπίστασθε, οὐδὲ βούλεσθε καὶ σπεῖσον ἵνα μὴ εὖρη παρείδουσιν ὁ τῶν ζιζανίων σπορεὺς καὶ νοθεύσῃ τὸ καλὸν ὑμῶν σπέρμα, τὴν ἀνέκαθεν δηλαδὴ συνήθειαν ὑμῶν, καὶ ἄξιον πυρὸς ζιζάνιον ὑμῖν κατεργάσῃται. τοῦτο γὰρ ἡμεῖς καὶ οἱ ἐνταῦθα γέροντες δεδιτόμεθα, εἰδότες τὸν καιρόν, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἡ ὑμεῖς. ὁ καὶ ὑμεῖς φοβηθέντες καὶ ἀβουλήτως τὸν ἐφραίμ πρὸς τὴν τῆς μονῆς ὑμῶν προστασίαν προάξατε. ἔρ' ὅσωσθε.

Ἅγιο τὸ χῶμα τοῦ Ἱεράρχη, ποὺ πάντα του τόνιζε τὸ δίκιο καὶ τὸ σωστό, καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἔχανε τὴν εὐκαιρία νὰ δίνη τις στοχαστικὲς του ὁρμήνειες.

2. Γιὰ τὸν Ἐφραίμ κοίτ. πρόχειρα: Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1868 σελ. 507—510.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

72 ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡ-ΚΟΣΜΑ

Ἀπὸ ἓνα Ἀλβανικὸ χειρόγραφο

«Θάνεν διὰ βρόχου Κοσμᾶς εἰκάδι τετάρτη,
μηνὶ Αὐγούστῳ 1779^ω ἔτει».

Ὁ Ὑμνωδὸς του.

Ι. ΓΕΝΙΚΑ

α) Ὁ Διαισθητικὸς.

Μεγάλος διαισθητικὸς τοῦ καιροῦ του εἶχε ἀναδειχθῇ ὁ Πάτερ—Κοσμᾶ· ὁ Αἰτωλός, ὁ θρυλικὸς λαϊκὸς ἀναγεννητής, ποὺ γεμίζει μὲ τὴ δράση του ὁλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ 18ο αἰῶνα (1714—1779). Ἄνθρωπος μὲ γερὴ θετικὴ μόρφωση δύθιζε μακριά, πίσω, στὰ Περσᾶμένα τὴν ἀστραφτερή ματιά του, ζοῦσε τὴ βαθύτερη ζωὴ τοῦ Παρόντος καὶ μὲ τὸ φωτεινὸ του μυαλὸ ἐξερευνοῦσε ἀκόμα βαθύτερα τὰ μυστικὰ τοῦ Μέλλοντος. Θεόπνευστος αὐτὸς πίστευε ἀτράνταχτα πὼς μιὰ «Θεῖα βούληση» τὸν εἶχε προορίσει στὴ θαρύτατη ἀποστολὴ του καὶ μὲ ἀσφαλῆ διαισθητικὴ ἐξύττητα μποροῦσε νὰ βλέπῃ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη τοῦ δίου καὶ τοῦ κόσμου⁽¹⁾.

Πλήρη συνείδηση τῆς ἱκανότητός του αὐτῆς εἶχε κι' ὁ ἴδιος καὶ πίστη τοῦ βαθύτατη ἦταν ὅτι τὸ χάρισμα αὐτὸ τοῦ εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὸ Θεὸ πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ σ' ἓνα τελευταῖο ἐπιστολικὸ κείμενό του (2 Μαρτίου 1779) πρὸς τὸ φημισμένο Σχολάρχῃ στὴ Νάξο ἀδερφό του Χρῦσανθο, μὲ τὸ ὁποῖο θέλησε, σὰ νὰ προαισθάνονταν ὅτι ἀνέβαινε πιά τὸ Γολγοθᾶ τῆς ζωῆς του, νὰ συνοψίσῃ ὅλη τὴ θαυμαστή καὶ γιὰ τὸν ἴδιο ζωὴ καὶ δράση, ἔγραφε πὼς ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ τὰ εἶχε κατορθώσει «τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν

λόγον του δεβαιοῦντος διὰ τινων ἐπακολουθησάντων σημείων⁽²⁾». Βυθισμένος στὶς γνώσεις καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τούτου ἦταν εὐκόλο σ' αὐτὸν νὰ συσχετίζῃ τὰ φθαρτὰ μὲ τὶς φωτεινὲς διαισθήσεις του. Τὰ συμβολικά, πολλὲς φορές, λόγια του, ποὺ οἱ Τοῦρκοι δὲν τὰ καταλάβαιναν, τᾶνοιῶθαν ἄριστα ὁμῶς οἱ Ἕλληνες, ἐπαιρναν τὴ μορφὴ ἀρχαίων χρησμῶν, ποὺ συγκινοῦσαν τὶς ψυχὲς κι' ἀναπτέρωναν τὶς ἐλπίδες. Σὰ λόγια ἐνὸς Θεόπνευστου προφήτου ρίζωναν βαθειὰ στὸ λαό. Στὶς ἀσταμάτητες περιόδους τῆς εἰκοσάχρονης ἱεραποστολικῆς του δράσης ποὺ δὲν ἦταν ἀπλὲς περιodes ἐνὸς ἐνθερμου ρασοφόρου, ἀλλὰ ἓνας «ἀνεμοσιρόβιλος, ποὺ σάρωνε τὴν ἀμάθεια, τὴ βαρβαρότητα, τὴν κακία, τὴν πολυτέλεια καὶ τὸ μῖσος κι' ἔσπερνε τὴν ἀγνότητα καὶ ξυπνοῦσε τὴν ἐθνικὴ συνείδηση σ' ἓνα λαό, ποῦχε ξεχάσει τὸν προορισμό του⁽³⁾» ἀκούστηκαν ἀπὸ τὰ χεῖλη του ἀρκετὲς προφητείες του, «λόγια τοῦ Ἀγίου», ποὺ ἐρῆκαν κιόλας τὴ δικαίωσή τους μέσα στὸ χρένο.

β) Ἱστορία ἐνὸς χειρογράφου.

Χειμῶνας τοῦ 1941. Ἡ Ἑλλάδα ἀπλῶνοντας καθὼς περνοῦσαν οἱ ἡμέρες γοργὰ τὰ φτερά τῆς νίκης, γίνονταν δοξασμένη καὶ μεγάλη. Βαθειά, λοιπόν, μέσα στὸ ἑλληνικώτατο ἔδαφος τῆς Βορείου Ἡπείρου μας, ποὺ προσμένει πάντα τὴν ἐθνικὴ τῆς δικαίωση.

Στὸ χωριὸ Προγονάτι, τῆς περιφέρειας

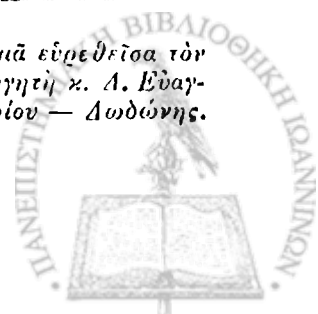
Κουρδελέσι, και σ' ένα 'Αλβανικό σπίτι είχαν εγκατασταθῇ γιὰ κάμποση χρονικὸ διάστημα οἱ ἄντρες ἑνὸς τηλεφωνικοῦ συνεργείου τοῦ νικητοῦ στρατοῦ μας. Δυὸ ἀπ' αὐτοὺς, ὁ προϊστάμενος τοῦ συνεργείου Αἰτωλὸς ἐφεδρὸς Ἀνθυπολοχαγὸς κι' ἓνας Βορειοηπειρωτικῆς καταγωγῆς Δεκανέας, ἦταν δασκάλοι, ἐπ' αὐτοὺς συνεχίσταί τῆς ἡρωϊκῆς παράδοσης τοῦ «δασκάλου» — αὐτῆς τῆς ἀξέχαστης μορφῆς ὄλων τῶν πολέμων μας — στὴν ἰδέα τῆς πατρίδος· μιᾶς παράδοσης, ποὺ θέλει τὸ δάσκαλο νὰ παρατάῃ σ' ὅλους τοὺς πολεμικοὺς συναγεμωμένους τῆς χώρας μας τὴν ἔδρα του, νὰ ντύνεται ἀπὸ τοὺς πρῶτους τὴν τίμια στολὴ τοῦ ἐφέδρου, συνήθως, ἀξιωματικοῦ καὶ νὰ κρατᾷ πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ τὸ ντουφέκι μὲ δση ἄνεση καὶ τὴν κιμωλία. Δικαιολογημένα, λοιπόν, τοὺς τράβηξε τὸ ἐνδιαφέρον κάποιος χοντρὸς διδλιδοδετημένος τόμος, ποὺ ἀνακάλυψαν ἓνα βράδυ, στὶς 5 Φεβρουαρίου, μέσα στὸ φτωχόσπιτο ἐκεῖνο. Οἱ διστηλές σελίδες τοῦ βιβλίου ἔφεραν τυπωμένο — τοὺς ἐξήγησε ὁ Ἀλβανὸς κάτοχός του — τὸ Κοράνιο: στὴν παλαιὰ Τουρκικὴ γλῶσσα οἱ ἀριστερὲς στήλες κάθε σελίδας καὶ στὴν ἀντίστοιχη μετάφραση στὴν Ἀλβανικὴ οἱ δεξιές. Στὰ τελευταῖα παράφυλλα τοῦ τόμου ἦταν, κατὰ τὴ συνήθη στοὺς ἀπλοϊκοὺς τύπους παράδοση, γραμμένο μὲ μολύβι στὴν Ἀλβανικὴ ἓνα κείμενο, χωρισμένο σὲ ἑβδομήντα — δυὸ ἀριθμημένους παραγράφους, ποὺ καθὼς τοὺς πληροφόρησε πάλι ὁ νοικοκύρης, ἦταν προφητείες «τοῦ Τζιομπὰν Μπαμπᾶ — Κοσμᾶ!» Τὸ εὗρημα αὐτὸ ἐνθουσίασε ἰδιαίτερα τὸν Αἰτωλὸ Ἀνθυπολοχαγὸ, τράβηξε ἀμέσως ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο του μερικὰ ἐντυπα τῆς ὑπηρεσίας του καὶ στὸ λευκὸ χῶρο τοὺς κατέγραψε ὅλες ἐκεῖνες τὶς προφητείες, ἔπως τὶς μετέφρασε, ἀπὸ ὑπαγρέυση τοῦ νοικοκύρη, ὁ Ἀλβανομαθὴς Δεκανέας. Ὁ Ἀλβανὸς τοῦ Προγονᾶτι ἦταν κάποιος Φεράτ Ζώλης· μεταφραστὴς ὁ ἀπὸ Λεσκοβίκι, σπουδασμένος στὸ ἄλλοτε ἐθνικὸ γυμνάσιο τῆς Σχολῆς Βελῶς, Δεκανέας Θωμᾶς Ἀναστασίου καὶ καταγραφῆς ὁ ἀπὸ τῆς Μάστρου τοῦ Μεσελογίου συμπατριώτης καὶ φίλος ἐφεδρὸς Ἀνθυπολοχαγὸς Νίκος Ι. Τσακαλῶζος, συνταξιούχος δάσκαλος τώρα. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς

εἶχε τὴν καλωσύνη ν' ἀνακοινώσῃ καὶ στὸν ὑπογραφόμενο τὸ ἴδιο ἐκεῖνο χειρόγραφό του, ποὺ τὸ κρατᾷ ἔκτοτε σὰν τὸ πιὸ συγκινητικὸ ἐνθύμιό του ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1940—41.

Ἄς μὴν ἀπορήσῃ κανεὶς μὲ τὸ τί ἤθελε τοῦ Πάτερ — Κοσμᾶ ὁ λόγος στὴ σκέψη καὶ στὴν ἀγάπη τῶν Ἀλβανῶν, γιὰ τὴν καὶ αὐτοὶ τιμῶσαν καὶ σέβονταν καὶ πίστευαν τὸν Ἅγιο, ὅσο κι' οἱ Χριστιανοί. Ὅχι μόνο οἱ Ἕλληνες, μὰ συχνότατα κι' οἱ Ἀγᾶδες «πληγαίνοντας ἐκεῖ ὅπου ἐδίδασκεν εἰς τὰς ἔξω πεδιάδας τὸν ἡκουσαν καὶ ὡς ἄνθρωπον Θεοῦ τὸν ἐκήρυττον» — παραδίδει ὁ βιογράφος του⁽¹⁾. Ἦρθε καὶ μ' αὐτοὺς σὲ ψυχικὴ ἐπαφὴ κι' οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ἀποθέωσαν, χερτίζοντας τὸν Τζιομπὰν Μπαμπᾶ = Μέγαν Ἀφέντη⁽²⁾. Ἐνα θρόνο, ντυμένο μὲ μεταξωτὸ ὕφασμα (κατηφέ), πάνω στὸν ὁποῖο

Προσωπογραφία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ εὐρεθεῖσα τὸν Αὐγουστὸν τοῦ 1953 ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Α. Εὐαγγελίδη εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ Ἀλποχωρίου — Δωδώνης.

ἀνέβαινε καὶ κήρυττε, λένε πῶς τοῦ τὸν εἶχε δωρήσει ὁ Κούρτ—Πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ. Ὁ φοβερός Ἀλῆ—Πασᾶς πρωτοστάτησε νὰ κτισθῇ στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου του μεγάλοπρεπος φερώνυμος ναός· αὐτὸς πρῶτος γονάτισε στὸ «π έ ρ α σ ί μ α», σὲ μιὰ λιτάνεψη, τῶν λειψάνων τοῦ Ἀγίου κι' αὐτὸς ἐπιχρῶσθε κι' ἐπαργύρωσε τὴν ἄγια κἀρα του. Ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμα οἱ Ἀλβανοὶ ἐκφράζονται μὲ θαυμασμό γιὰ τὸν Πάτερ—Κοσμᾶ καὶ χαριτωμένους θρύλους διηγοῦνται γι' αὐτόν.

Ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς ἐβδομήντα—δυὸ αὐτὲς προφητεῖες εἶναι γνωστὲς κι' ἀπὸ ἄλλες παλαιότερες ἀνακοινώσεις ἐρευνητῶν^(*). Ὅχι λίγες ὅμως, ἀπὸ ὅσα τοὐλάχιστον μποροῦμε νὰ ξέρουμε, εἶναι καὶ οἱ ἄγνωστες. Ὅλες τὶς φέρνομε σήμερα στὸ φῶς ἀπὸ τὶς κατ' ἐξοχὴν Ἡρειωτικὲς τοῦτες σελίδες σὰν ἓνα εὐλαβικὸ μνημόσυνο στὴ μνήμη τοῦ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐφτερινῆς ἐκατοστῆς ἐβδομηκοστῆς ἐβδόμης ἐπετείου τοῦ μαρτυρίου του, ἀλλ' ἀκόμα καὶ σὰν ἓνα νοερὸ προσκύνημα πρὸς τὴν ὑδρισμένη μαρτυρικὴ γῆ, ποὺ σκεπάζει τὰ ὅσα τόσων μαρτύρων καὶ ἡρώων τῆς φυλῆς μας. Κρατοῦμε τὴν ἴδια γλωσσικὴ μορφή, ποὺ εἶχαν δώσει σ' αὐτὲς τὴ Φλεβαριάτικη ἐκείνη νύχτα τοῦ 1941, δίπλα σ' ἓνα πλουσιώτατο τζάκι καὶ μὲ τὴ συνοδεία ὑπόκωφων μακρυνῶν ἐκρήξεων ὀβίδων οἱ δυὸ καλοὶ στρατιῶτες καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι. Ἀλλάξαμε μονάχα τὴ σερά τους, γιατί προτιμήσαμε νὰ τοὺς δώσουμε μιὰ ἄλλη, κατὰ περιεχόμενο, ταξινόμηση.

II. ΟΙ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ

α) Τὸ «ποθούμενο» καὶ τὸ «ρωμέϊκο»

Ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τῆς Πίστewς καὶ τοῦ Γένους παρακολουθοῦσαν ἄγρυπνα τοὺς λόγους τοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ, ὅσο ποὺ τελικὰ τὸν ξεκαμαν, ὁ Ἅγιος γιὰ νὰ μὴν ἐκθέτῃ τὸ λαὸ σὲ κίνδυνο ἀπὸ προληπτικούς καθαρά λόγους μεταχειρίζονταν φράσεις διφορούμενες κι' ἀλληγορικὲς. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν κι' ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 21 κι' ἡ Ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους, ποὺ τὴν κάλυπτε κάτω ἀπὸ τὶς λέξεις ποθούμενο καὶ ρωμέϊκο καὶ ποὺ ὁ Θεόπνευστος μοναχὸς τὴν προφήτευε ἀφευκτῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν προπαρα-

σκεύαζε κιόλας κάτω ἀπ' αὐτὰ τὰ μάτια τῶν Τούρκων. Αὐτὸς κατήχησε στὴ Μεγάλη Ἰδέα τὸν ἥρωα τοῦ Σουλτοῦ Σαμουήλ, τὸ Θρυλικὸ Κατσαντώνη καὶ τοὺς περισσότερους Κλέφτες τῶν Ἀγράφων, τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Ἀκροκεραυνίων κι' ὁ ἴδιος προπαρασκεύασε τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ δεχθῇ τὸ σπόρο τοῦ Ρήγα καὶ τὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὅταν στὰ πολυπληθῆ πάντοτε ἀκροατήριά του προέλεγε μὲ ὑπονοούμενα καὶ συμβολικὲς φράσεις πῶς:

1) Οἱ ἀντίχριστοι θὰ φύγουν, ἀλλὰ θὰ ρθοῦν πάλι· ἔπειτα θὰν τοὺς κυνηγήσετε ἕως τὴν Κόκκινη Μηλιά.

2) Ἀπὸ τῆς Μουζίνας τὴ χαρόδρα ἔχουν νὰ περάσουν πολλὰ καὶ κάθε λογῆς ἀσκήρια γιὰ τὴν Πόλη. Τὰ γυναικόπαιδα νὰ βγοῦν σιὰ βουιά. Θὰ σᾶς ρωτήσουν: πόσο μακριὰ εἶναι ἡ Πόλη; Ἐσεῖς νὰ πῆτε: κοντὰ εἶναι! Μὴ μαρτυρῆτε τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ μὴν τραβῆτε πολλὰ κακὰ.

3) Δὲν θὰ φτάσῃ ὁ στρατὸς στὴν Πόλη· στὴ μέση τοῦ δρόμου θὰ ρθῇ τὸ μαντάτο ὅτι ἔφτασε τὸ ποθούμενο.

4) Ὅταν θὰ ἰδῆτε τὸ χιλιόρμενο στὰ Ἑλληνικὰ νερά, τότε κοντὰ θὰναι νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα.

5) Μετὰ τὸν πόλεμο θὰ ζήσουν ὁ λύκος καὶ τὸ πρόβατο μαζί.

6) Θὰ ρθῇ, ὅταν ἔρθουν δυὸ καλοκαίρια καὶ δυὸ πασχαλιὲς μαζί.

7) Θὰ παγαίνουν ἄλλοι κατὰ πάνω κι' ἄλλοι πρὸς τὰ κάτω.

8) Στὴν Αὐλῶνα θὰ γίνῃ χαλασμός· πολλὲς στρατὸς θὰ βγῇ καὶ θὰ λευτερωθῇ ὁ τόπος.

9) Ἡ λευτεριά θὰ ρθῇ ἀπὸ κάτω, ἀπὸ ὅπου χύνονται τὰ νερά.

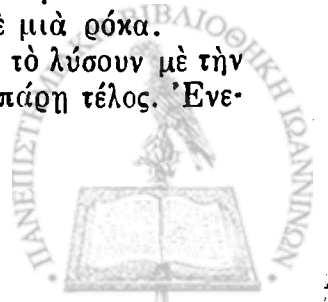
10) Ἀπὸ ψηλά, μέσα ἀπὸ τὸ λιμάνι θὰ ρθῇ ὁ χαλασμός.

11) Θὰ σᾶς ζητήσουν στρατό· ἀλλὰ σεῖς μὴ φοβηθῆτε, γιατί δὲν θ' ἄχουν καιρὸ νὰ τὸν μάσουν.

12) Θὰ σᾶς ρίξουν παρὰ πολὺ· θὰ σᾶς ζητήσουν νὰ τὸν πάρουν πίσω, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ μπορέσουν.

13) Θὰ ρθῇ καιρὸς μιὰ γυναίκα νὰ κυνηγήσῃ δέκα Τούρκους μὲ μιὰ ρόκα.

14) Θὰ πασχίζουν νὰ τὸ λύσουν μὲ τὴν πέννα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν θὰ πάρῃ τέλος. Ἐνε-

νήντα ἑννιά φορὲς σιὺς ἑκατὸ μὲ πόλεμο καὶ μιὰ μὲ τὴν πέννα.

15) Οἱ Τοῦρκοι θὰ τὸ καταλάβουν τρεῖς ἡμέρας γρηγορώτερα ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς.

16) Ὁ πόλεμος θὰ κρατήσῃ τρεῖς ἡμέρας ἢ τρεῖς μῆνες ἢ τρεῖς χρόνους.

17) Ἄν τὸ ζήτημά σας λυθῇ μὲ πόλεμο, πολλὰ χωριά θὰ χαλαστοῦν· στὰ τρία χωριά ἓνα θὰ μείνῃ.

18) Ὅτι σᾶς ζητήσουν δόστε το· μονάχα τὴ ζωὴ σας νὰ γλυτώσετε.

19) Νᾶχετε δυὸ πόρτες στὸ σπίτι σας· σᾶς ἔπιασαν τὴ μιὰ; νὰ φύγετε ἀπὸ τὴν ἄλλη.

20) Νᾶχετε διπλᾶ ντουφέκια. Θὰ σᾶς ζητήσουν τὸ ἓνα νὰ κρατήσῃ τὸ ἄλλο γιατί ἓνα ντουφέκι ἑκατὸ ψυχὲς θὰ γλυτώσῃ.

21) Ὅταν θ' ἀκούσετε ὅτι ὁ πόλεμος ἄρχισε ἀπὸ κάτω, τότε εἶναι καλὰ.

22) Ἐσεῖς θὰ σώσετε ἄλλους καὶ οἱ ἄλλοι ἑσᾶς.

23) Ἐσεῖς θὰ φύγετε ἀπὸ τ' ἄρ στερά βουνά· ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεργιά ὄχι. Ἀπὸ τὴς σπηλιὲς μὴ φοβᾶστε.

24) Εὐτυχισμένα νᾶναι τὰ βουνά, γιατί αὐτὰ θὰ σώσουν πολλὰς ψυχὰς.

25) Θὰ ρθῇ ξαφνικά! Τ' ἄλογα θ' ἀπομείνουν ζευένα ἐπὶ τόπου σιὺς δουλειὲς τους καὶ σεῖς θὰ φύγετε.

26) Ἄν ρθῇ ἀπὸ πάνω, λίγοι θὰ γλυτώσῃ· ἂν ἀπὸ κάτω τίποτα δὲν θὰ πάθῃτε.

27) Θὰ ρθῇ χωρίς νὰ τὸ περιμένετε. Ἀλλὰ νᾶχετε ἓνα σακοῦλι στὰρι κρεμασμένο στὴν πόρτα· ὅταν θὰ φύγετε νὰ τὸ πάρετε μαζί σας γιὰ νὰ τρώτε.

28) Γιὰ δυὸ ἡμέρες θὰ κρατήσῃ, γιὰ δυὸ μῆνες.

29) Νὰ παρακαλιέσθε νᾶναι τὴν ἡμέρα κι' ὄχι τὴν νύχτα.

30) Θᾶναι ὁ ὄγδοος αἰώνας, πού θὰ γίνουν αὐτὰ.

31) Νὰ κρυφθῇτε ἢ κοντὰ στὴν πόρτα ἢ κοντὰ στὴν πλάκα, ἂν εἶναι βιαστικὸ καὶ γλήγορο.

32) Ἐσεῖς δὲν θὰν τὰ ἰδῇτε αὐτὰ· ἢ τὰ ἐγγόνια σας ἢ τὰ δισέγγονά σας θὰ τὰ ἰδοῦν στὴ πραγματικότητα.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ποθούμενου, ἢ τοῦ ρωμέικου ἐξῆσαν γενεὲς γενεῶν. «Θάρθη

σίγουρα· τὸ εἶπε καὶ ὁ Ἅγιος Κοσμάς», ἦταν ἡ ζωντανὴ ἐλπίδα τους.

6) Τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου.

Προβλέποντας ὁ Πάτερ—Κοσμάς τὰ δάσανα, πού θὰ δοκίμαζε γιὰ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ φοβερῶν δεινῶν τὸ Γένος μελλοντικά, καὶ κρίνοντας ἀναγκαῖο νὰ τὸ προετοιμάζῃ ψυχικά, ὥστε νὰ μὴν ἀρνιέται τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πρόλεγε:

1) Πολλὰ θὰ συμβοῦν· οἱ πολιτεῖες θὰ καταντήσουν σὰ μαράγκες.

2) Ὁ ντουινᾶς θὰ φτωχύνῃ τόσο, πού θὰ ντένεται μὲ κληματσίδες.

3) Πολλοὶ θὰ χαθοῦν ἀπὸ τὴν πείνα.

4) Θὰ ρθῇ καιρὸς οἱ πλούσιοι νὰ φτωχύνουν καὶ οἱ φτωχοὶ νὰ πεθάνουν τῆς πείνας.

5) Μιὰ χούφτα χρυσό, μ' ἄ χούφτα ἀλεῦρι.

6) Ἡ ἀφορμὴ τοῦ χαλασμοῦ θὰ ρθῇ ἀπὸ τὴ Δαλματία.

7) Πολλοὶ θὰ χαθοῦν· ὅποιος ζήσῃ θὰ φάῃ μὲ χρυσὸ κουτάλι.

8) Θὰ ρθῇ καιρὸς πού θὰ βγῇ ὁ καταραμένος δαίμονας ἀπὸ τὸ καυκί του.

9) Θὰ ρθῇ καιρὸς πού θὰ ποῦμε: βγάτε οἱ πεθαμένοι νὰ μποῦμε οἱ ζωντανοί.

10) Θὰ ρθῇ μιὰ φορὰ ἓνας ψευτοπροφήτης· μὴ τὸν πιστέψῃτε καὶ μὴν τὸν χαρῇτε. Πάλι θὰ φύγῃ καὶ δὲν θὰ ματαγυρίσῃ.

11) Θὰ ρθῇ καιρὸς, πού οἱ χριστιανοὶ θὰ ξεσηκωθοῦν ὁ ἓνας κατὰ τοῦ ἄλλου.

12) Θὰ ρθῇ καιρὸς, πού θὰ ἰδῇτε τρεῖς καὶ τέσσερες φαμελλιὲς μέσα σ' ἓνα σπίτι.

13) Σπίτια ψηλὰ καὶ μεγάλα μὴν φκιάχνετε γιὰ νὰ μὴν ἐρχονται ἄλλοι μέσα.

14) Θὰ ρθῇ στρατὸς ταχτικὸς, μαζί του θὰ περάσετε πολὺ καλὰ.

15) Ἄλογα δὲν θὰ μείνουν. Θὰ πᾶτε καὶ σεῖς μαζί μ' αὐτὰ· ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα θὰ ξαναπιάσετε τὴ ράτσα τους.

16) Θὰ χαθῇ ἡ σοδιά τῆς χρονιᾶς ἀπὸ τὴν εὐφορὴ Δερόπολη καὶ—μάννα μου! αἷμα πολὺ πού ἔχει νὰ χυθῇ.

17) Μὲ ἄλλους θὰ νυχτώσετε καὶ μὲ ἄλλους θὰ ξημερώσετε.

18) Ἄν τρεῖς δυνάμεις βρεθοῦν σύμφωνες, τίποτε δὲν θὰ πάθῃτε.

19) Ὁ χαλασμός θὰ ρθῇ ἀπὸ τυφλὸ κι' ἀπὸ κασιδιάρη.

20) Ἡ Δερόπολη θὰ εἶναι γεμάτη ἀσκέρια, πὺν πολὺ θὰ ὑποφέρουν, γιὰτὶ ὁ τόπος εἶναι φτωχός.

21) Ὅσα χωριά εἶναι κονιά σὲ δρόμους, πολλὰ θὰ τραβήξουν.

22) Τὰ βουνά, οἱ χαράδρες καὶ ὁ κάμπος τῆς Δερόπολης θὰ γεμίσουν προσφυγιά.

23) Ἐσεῖς τὰ χωριά τῆς Πέπελης, λίγο θὰ φοβηθῆτε. Δὲν θὰ τραβήξετε πολλὰ. Τ' ἀδέρφια τὰ δικά σας θὰ κλαῖνε στοὺς δρόμους.

24) Θὰ ρθῇ καὶ μιὰ φορὰ ἀσκέρι ξένο, πὺν τὸ Χριστὸ θὰ πιστεύη. Ἀλλὰ ἐσεῖς δὲν θὰ τὸ ξέρετε.

25) Νᾶχετε τὸ σταυρὸ στὸ μέτωπο γιὰ νὰ σᾶς γνωρίσουν ὅτι εἰστε χριστιανοί.

26) Αὐτά, πὺν θὰ τραβήξετε, θὰ σᾶς ἔρθουν ἀπὸ τοὺς διαβασμένους.

27) Οἱ ἄνθρωποι θὰ καταντήσουν γυμνοί, γιὰτὶ θὰ γίνουν τεμπέλιδες.

28) Οἱ κληρικοὶ θὰ γίνουν οἱ χειρότεροι καὶ οἱ ἀσεβέστεροι τῶν ὄλων.

γ) Οἱ ἐφευρέσεις.

Οἱ μελλοντικὲς ἐπιτεύξεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης δὲν ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν κατακάθαρη ματιὰ τοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ. Θέλοντας μ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς προφητεῖες νὰ κεντρίζῃ τὸ ζῆλο τοῦ λαοῦ πρὸς ἴδρυση σχολείων—γιὰτὶ «ἀπὸ τὰ σχολεῖα θὰ ἔγουν πράγματα, πὺν ὁ νοῦς σας πὺν νὰν τὰ φαντασθῇ!» τοὺς ἔλεγε—τὸν ἄκουγαν συχνὰ νὰ λέγῃ:

1) Θὰ δεθῇ ὁ κόσμος μ' ἓνα λυτάρη.

2) Θὰ κουβεντιάξουν εὐκόλα ἀπὸ μακρὰ δυὸ κλεισμένοι σὲ δυὸ δωμάτια.

3) Θὰ ἰδῆτε ἀμάξι, χωρὶς ἄλογο, νὰ τρέχῃ γρηγορώτερα ἀπὸ λαγό.

4) Θὰ ἰδῆτε νὰ γυρίζουν στὸν οὐρανὸ οἱ ἄνθρωποι σὰ μαυροπούλια.

5) Θὰ δεθοῦν σαράντα ἄλογα σὲ ἓνα παλοῦκι.

δ) Διὰφορες.

Ἀλλὰ καὶ στὸ μέλλον διαφόρων προσώπων, λαῶν ἢ πραγμάτων ἀναφέρονται οἱ

προφητεῖες τοῦ Ἀλβανικοῦ χειρογράφου:

1) Ὁ Ἀλῆ—Πασᾶς θὰ γένῃ Βεζύρης. Θὰ πάῃ καὶ στὴν Πόλιν μὲ κόκκινα γένεια!

2) Ἀμπέλια μὴ φυτεύετε, γιὰτὶ θὰ χαλάσουν, καθὼς ἐκεῖνα στὴ Δρυϊνούπολη.

3) Θὰ γίνῃ βασιλεῖο ἀπὸ χαρτὶ στὴν Ἀνατολή.

4) Ἡ Γαλλία θὰ λευτερώσῃ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἡπειρο ἢ Ἰταλία.

5) Πρῶτα θὰ διαμελισθῇ ἡ Αὐστρία, ὕστερα ἡ Τουρκία.

6) Τὸν Πάπα νὰ τὸν καταριέστε, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι αἷτιος τοῦ χαλασμοῦ τοῦ τόπου.

7) Οἱ Τοῦρκοι θὰ χωρισθοῦν σὲ τρία κομμάτια: ἓνα ἀπὸ τὰ τρία θὰ καθῇ, τὸ ἄλλο θὰ βαφτισθῇ καὶ τὸ τρίτο θὰ τραβήξῃ στὴν Κόκκινη Μηλιά.

* *

«Θάρθῃ καιρὸς—προεῖπε κάποτε σὲ μιὰ ἄλλῃ περίφημη προφητεία τοῦ ὁ Πάτερ—Κοσμᾶς—θάρθῃ καιρὸς πὺν οἱ Ρωμαῖοι θὰ τρώγωνται μεταξὺ τους: ἐγὼ ὁμῶς συστήνω ἀγάπη καὶ ὁμόνοια!» Ἀγάπη καὶ ὁμόνοια φωνάζει καὶ σὲ μᾶς ἀπὸ τὸν σκλαβωμένο καὶ ἀδικαίωτο τάφο του, ἑκατὸν ἐβδομήντα ἑπτὰ τῶρα χρόνια, ὁ Μεγάλος Ἕλληνας. Τὸ δρόμο τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ὁμόνοιας ἄς μᾶς δείχνῃ ὁλοένα στὰ ἀγνωστα μελλοντικὰ δολιχοδρομίσματα τῆς Φυλῆς ὁ Ἐφέστιός μας Μοναχός!

Σημειώσεις:

1. Δ. Σ. Σαλαμάγκα: «Ὁ γνωστὸς Καλόγηρος Κοσμᾶς» Ἀθῆναι 1952, σελ. 126—8.

2. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ: «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί, Ἐπιστολαί, Μαρτυρίου», Ἀθῆναι 1953, σελ. 166—167.

3. Φάνη Μεγαλοπούλου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», περιοδ. «Νέον Κράτος» τεύχος 10 (1938) σελ. 730.

4. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ, ὅπ., παρ. σελ. 187.

5. Βασίλ. Μπαρά: «Πρόδρομοι τοῦ Ρήγα καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχος 48 (1956) σελ. 388.

6. Δ. Σ. Σαλαμάγκα, ὅπ. παρ., σελ. 128 καὶ Κ. Γ. Καλυβοπούλου: «Προφητεῖαι τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ», περιοδ. «Βόρειος Ἡπειρος», τεύχη 14—18, Ἀπρίλιος—Σεπτέμβριος 1936.

7. Ἀρχιμ. Χαράλ. Βασιλοπούλου: «Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ τὸ ἔργον του», Ἀθῆναι 1955, σελ. 37.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΣΟΥΡΑ, λαογράφου

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΟΣΜΑ

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΛΛΗ ΠΡΟΝΙΟΣ

Ὁ Παππαδημήτρης Παππατόλης ἀπὸ τὸ Πολύδροσο Σουλίου, διηγεῖται τὰ ἑξῆς:

Τὸν καιρὸ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, ζοῦσε στὴν Παραμυθιά ἕνας μέγας Μπέης ὁ Τουρκαλβανὸς Ἁαλὴ Πρόνιος.

Αὐτὸς εἶχε πολλὰ χωριά Τσιβλικία, χιλιάδες πρόβατα καὶ ἀρκετὰ ἄλογα καὶ γελάδια.

Ὅταν ὁ Ἅγιος ἔκαμε τὴ διδασχὴ του εἰς τὴν περιφέρειάν του, τὸν ἐκάλεσε εἰς τὸ κονάκι του νὰ τὸν φιλοξενήσῃ. Καὶ ὁ Ἅγιος πῆγε.

Τοῦ παρέθεσε ἕνα πλούσιο τραπέζι, ἀλλὰ ὁ Ἅγιος, ἐπειδὴ ἦταν Παρασκευὴ δὲν ἄγγισε τὰ φαγητά του, παρὰ ἐζήτησε μόνον ψωμί καὶ μερίκις ἐληξές.

—Φάγε τζάνουμ, εἶπε ὁ Μπέης καὶ τὴν ἁμαρτία τὴν παίρνω ἐγὼ!

—Ὅχι Μπέη μου! ἀποκρίθηκε ὁ Κοσμᾶς, γιατί τότε θὰ βαρύνω περισσότερο τὴν ψυχὴ μου, μιὰ πού θὰ παρέβαινα τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ μιὰ πού θὰ σοῦ φόρτωνα καὶ σένα τὴν ἁμαρτία μου.

Καὶ ὁ Μπέης δὲν ἐπέμεινε.

Ἐφαγε ὁ Ἅγιος τὸ ξεροκόματο μὲ τίς ἐληξές καὶ ὁ Μπέης ἄδειασε πέντ' ἑξήσαγάνια. Ἐπειτα παρήγγειλε δυὸ καφέδες, γέμισε καὶ τὸ τσιμπούκι του καὶ ἀφοῦ κάθησε κοντὰ στὸν Ἅγιο τοῦ εἶπε:

—Σοῦ κάμω ὄρκον στὰ κόκκαλα τοῦ πατέρα μου, ὅτι θὰ κάνω ὅ,τι καὶ νὰ μοῦ πῆς. Τί θέλεις ἀπὸ μένα; ζήτησε καὶ θὰ τὸ ἔχεις.

—Γιὰ μένα, δὲν ἔχω ἐλειψὴ ἀπὸ τίποτα, ἀπάντησε ὁ Ἅγιος. Μόνο, ὅσες ἐκκλησιεὶς ὑπάρχουν χαλασμένες στὴν περιφέρειά σου νὰ τίς φκιάσῃς καὶ σὲ κάθε χωριὸ τῆς δικαιοδοσίας σου, ν' ἀνοίξῃς ἕνα σχολεῖο Ἑλληνικό!

—Μὲ τὰ χαρά σου, εἶπε ὁ Μπέης,

Καὶ τώρα ἕνα ἄλλο θὰ σὲ παρακαλέσω. Νὰ μοῦ πῆς πότε θὰ ἔρθῃ ἐδῶ τὸ ἑλληνικό!

—Εγὼ Μπέη μου εἶμαι ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος· αὐτὰ εἶναι τοῦ θεοῦ καὶ ὁ θεὸς δὲν μπερδεύεται στίς κακίαις τῶν ἀνθρώπων. Μόνο ὅταν φτάσῃ ἐκεῖ πάνω ἡ ψυχὴ του, τότε τὸν κρίνει κατὰ τὰ ἔργα του. Καὶ ἂν ἔκαμε καλὰ ἔργα, τὸν μπάζει στὸν παράδεισο, μαζὺ μὲ τοὺς ἁγγέλους. Ἄν ὅμως ἔκαμε κακά, τὸν στέλλει στὴν Κόλαση μαζὺ μὲ τοὺς Σατανάδες, νὰ δράζῃ αἰωνίως μέσα σὲ καζάνια ἀπὸ πίσσα.

—Πέσο' μου ὡρὲ Καλόγηρε τὴν ἀλήθεια καὶ θὰ τὴν παραδεχθῶ ὅπως καὶ νὰ εἶναι. Ἐστὼ καὶ αὐριο νὰ μοῦ πῆς πῶς θάρθῃ τὸ Γιουνάνικο, δὲν πρόκειται νὰ σοῦ κάμω κανένα κακό, γιατί ἐδῶσα ἑλόγον τιμῆς!

Ὁ Ἅγιος, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ φλυαρία τοῦ Μπέη, ἔβγαλε ἀπὸ τὸν τρουβά του ἕνα μῆλο, τοῦ τὸ ἔδωσε καὶ εἶπε:

—Πάρε αὐτὸ τὸ μῆλο. Καὶ ὅταν ἰδῇς ὅτι θὰ σαπίσῃ, τότε θὰ ἔρθῃ τὸ Ἑλληνικό!

Τὸ πῆρε ὁ Μπέης καὶ τὸ ἔβαλε σὲ μιὰν ἀσημένια κασσετίνα· καὶ ὅταν μάθαινε ὅτι κάπου γίνονταν φασαρίες, ἀνοίγε καὶ τὸ κοίταγε. Σὰν

τὸ βλεπε ἀκέραιο καὶ χλωρό, ἠρῶχαζε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι Μπέηδες.

Τὸ 1821 πού κηρύχτηκε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, εἶδε μὲ ἐκπληξὴ τὸ μῆλο ν' ἀρχίζῃ νὰ σαπίζῃ! Καὶ ὅταν τὸ 1828 βάλθηκαν τὰ σύνορα στὴ Μελοῦνα, ἡ σήψη σταμάτησε καὶ τὸ μῆλο ἔμεινε τὸ μισὸ σάπιο καὶ τὸ μισὸ γερό!

Μετὰ καιρὸ, πέθανε καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του Μουσταφὰ Πρόνιος.

Σ' αὐτὸν εἶχε δώσει εὐχὴ καὶ κατάρα, γιὰ ἐθνικά ζητήματα, νὰ συμβουλευεταὶ τὸ μῆλο.

Πέρασε καιρὸς καὶ ἦρθε τὸ 1897. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Μαζεύτηκαν οἱ Μπέηδες τῆς Τοσμουργιάς καὶ τοῦ πρότειναν νὰ κάμουν ἀνταρτικὰ σώματα νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἕλληνες.

Ὁ Μουσταφὰ Πρόνιος κύταξε τὸ μῆλο πού ἦταν γερό καὶ τοὺς εἶπε:

—Τὸ μῆλο τ' ἄη-Κοσμᾶ, εἶναι γερό· πηγαίνετε στὴ δουλιὰ σας.

Ἵστερα ἀπὸ καιρὸ, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς καὶ ἄφησε μὲ τὴ σειρά του παραγγέλια στὸ διάδοχό του Ἀγάκο Πρόνιο, νὰ συμβουλευεταὶ τὸ μῆλο.

Ὁ Ἀγάκος, εἶχε σπουδάσει στὴν Ἀγγλία. Καὶ σὰν σπουδασμένος, δὲν πίστευε τίς προλήψεις τῶν προγόνων του.

Ὅταν ἦρθε τὸ δοξασμένο 1912 καὶ οἱ Ἕλληνες χτυποῦσαν στὸ Μπιζάνι, μαζεύτηκαν οἱ ἄλλοι Μπέηδες καὶ ζήτησαν νὰ ἰδοῦν τὸ μῆλο. Αὐτὸς ὅμως τοὺς εἶπε:

—Ἀντὶ νὰ ἀσχολῆστε μὲ παραμύθια, καλύτερα θὰ ἦταν νὰ μαζέψουμε παλληκάρια καὶ νὰ χτυπήσουμε τοὺς Ἕλληνες.

Καὶ ἀφοῦ κανένας δὲν τὸν ἀκολούθησε, σχημάτησε μόνος του ἀνταρτικὸ σῶμα καὶ χτυποῦσε τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὰ πλευρά.

Σὲ μιὰ μάχη καταστράφηκε τὸ σῶμα του, καὶ αὐτὸς συνελήφθηκε αἰχμάλωτος. Μεταφέρθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ ἐγκλείσθηκε εἰς στίς φυλακές.

Ὅταν ἔπεσαν τὰ Γιάννινα, ὁ Ἀγάκος ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἔστειλε γράμματα καὶ τηλεγραφήματα στοὺς φίλους του καὶ στοὺς συμμαθητὲς του Ἀγγίλους πού τότε καὶ εἶχαν μεγάλες θέσεις στὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας.

Καὶ τόσῃ ἐπιρροῇ ἐξασκοῦσε, ὥστε ἡ Ἀγγλία ἀπῆλθε τὴν ἀποφυλάκιση τοῦ Ἀγάκου Πρόνιου.

Ὁ ἀείμνηστος Ἐλευθέριος Βενιζέλος, διὰ νὰ μὴν ἔχει προστριβὰς μὲ τοὺς Ἀγγίλους, διέταξε, ὅχι μόνον τὴν ἀπόλυσή του ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀπὸ πάσης κατηγορίας.

Ὅταν ὁ Ἀγάκος ἔφθασε στὸ κονάκι του στὴν Παραμυθιά ἔσπευσε στὴν κασσετίνα, καὶ εἶδε τὸ μῆλο πού εἶχε σαπίσει ὁλόκληρο.

Καὶ τότε εἶπε: Ἀληθινὸς Ἅγιος καὶ Προφήτης ἦταν ὁ ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ.*

* Αὐτὸς ὁ ὁρῶλος, διατηρεῖται ἀκόμη στὰ χωριά Σουλίου καὶ Θεσπρωτίας.

ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ταχ. 'Επιθεωρητοῦ

ΚΑΣΤΡΙ ΚΑΙ "ΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ,"

Ἔως τώρα, ὅπως τουλάχιστο γνωρίζω, καμμιὰ ἀνασκαφή ἢ ἄλλη μελέτη δὲν ἐγίνε στὴν ἐξαίτια τοποθεσία «Καστρί» 5-9 χλμ. Βλ. τῶν Ἰωαννίνων στὸν κωνικὸ λόφο τοῦ Γαρδικίου στὸ στεφανωμένο μὲ ἀρχαιότατο τεῖχος, στὰ κράσπεδα τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Πνεύματος μὲ τὴν προσωυμία «Εἰκονίσματα».

Κατὰ τὴν ἐχύρωση τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου αὐτοῦ τὸ 1911-12 ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν κατασκευὴ δρόμου γιὰ τὸ ἀνέβασμα πεδινοῦ πυροβολικοῦ, βρέθηκαν πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα, τίς οἶδε καὶ τί ἄλλα ἀντικείμενα, καὶ τὰ ὁποῖα πωλήθηκαν ἀπὸ τοὺς νιζάμηδες στοὺς ἀρχαιοπώλες τῆς πόλεώς μας.

Μιὰ ἐρευνα στὸ χῶρο ἐκεῖνο πολλὰ θὰ μπορούσε νὰ φανερώσῃ ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ὀνομασία τοῦ πανάρχαιου αὐτοῦ ἡπειρωτικοῦ οἰκισμοῦ.

Τὰ λείψανα τοῦ τεῖχους, τὸ σύστημα ὑδρεύσεως ἀπὸ ὁλόκληρη σειρὰ δεξαμενῶν καὶ πρὸ παντός ἡ περιόπτη θέση, δείχνουν πὼς ἦταν μιὰ σημαντικὴ πόλις — γιὰτὶ ὅχι καὶ ἡ καθέδρα τοῦ Πύρρου; — ποὺ ἀκολούθησε ὕστερα τὴν τραγικὴ τύχη τῶν ἄλλων ἡπειρωτικῶν πόλεων κατὰ τὸ δάσβαρο ξεθεμελιωμὸ τους ἀπὸ τὸ ρωμαῖο στρατηγὸ Παῦλο Αἰμίλιο.

Ἀπὸ οἰκογενειακὴ παράδοση μοῦ ἦταν γνωστὴ ἡ ὑπαρξὴ στὴν ἐκκλησία αὐτὴ μιᾶς πανάρχαιας ἐνεπίγραφης πλάκας ἢ μᾶλλον τμήματος μεγάλῃς ἐπιγραφῆς ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ «πεζούλι» κατὰ τὸν ἀγίασμό.

Ἐπειδὴ τὸ χρονικὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της δυνατόν νὰ διευκολύνῃ κατὰ τι σὲ μελλοντικὲς ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες, τὸ παραθέτω, ὅπως ἀκριβῶς μοῦ τὸ διηγήθηκε ὁ μακαρίτης πατήρ μου.

Τὸ 1896 εἶχε συσταθῇ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ Γιαννιώτες, μέλος τῆς ὁποίας ἦταν κι' αὐτός, γιὰ νὰ ἐπισκευάσουν τὴν ἐκκλησίαν «Εἰκονίσματα» ποὺ εἶχε κατερειπωθῇ ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Σὰν ἐξερράγη ὁ ἀτυχὴς ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897 ἀναγκάσθηκαν νὰ ἀναστρίψουν τὲς ἐργασίες καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὰ χρήματα στοὺς δωρητὰς ἀπὸ φόβο μήπως κατηγορηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ ἔρανο ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου.

Ὁ ἔρανος ξανάγινε τὸ 1898 ὅποτε καὶ πραγματοποιήθηκε ὁ σκοπός.

Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη εἶχαν ἐπισκεφθῇ τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν ὁ Ἀγγλος πρόξενος μὲ τὸν τότε πρίγκηπα τῆς Οὐαλλίας — ὅπως εἶπαν στοὺς παρευρισκομένους ἐκεῖ — καὶ μὲ τὴ βοήθεια χάριτος ἐρευνοῦσαν τὰ γύρω ζητώντας κάτι. Ἐπειδὴ δὲν τὸ εὗρισκαν ἀπευθύνθηκαν σ' αὐτοὺς νὰ τοὺς

ὑποδείξουν τὸ μέρος στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε κάποια ἐνεπίγραφη πλάκα.

Στὸ ἀντίκρουμά της — κατὰ τὸ λέγειν πάντοτε τοῦ αὐτόπτου πατρός μου, — τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τους γιὰ τὸ κατάντημά της. Φαίνεται πὼς σὲ ὅχι καὶ πολὺ ξέμακρη ἐποχὴ, θὰ ἦταν σὲ πολὺ καλύτερη κατάσταση.

Ἀφοῦ πῆραν ἀποτύπωμα, ἐξήγησαν στοὺς παρευρισκομένους, πὼς στὴ θέσιν τῆς ἐκκλησίας ἦτο ναὸς τοῦ Διὸς κι' ἀκόμα πὼς τὸ κίστρο εἶναι πελασγικόν.

Ἀτυχῶς λόγῳ τῶν κακώσεων ποὺ ὑπέστη πολὺ λίγα γράμματα ξεχωρίζουν.

Ἀπὸ χιτὲς ὁμῶς ἡ πλάκα αὐτὴ ὕστερα ἀπὸ 58 ὁλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό, βρίσκεται στὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων ὅπου μεταφέρθηκε μὲ τὴ φροντίδα τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου κ. Σωτ. Ζούμπου, τοῦ κ. Γεωρ. Πουτέτση Διευθυντοῦ τοῦ Κ. Κεινῶν. Προνοίας Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ὅχι μόνον διέθεσε τὸ αὐτοκίνητο τῆς ὑπηρεσίας, τὴ ἐγκρίσει τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας κ. Β. Ρουσοπούλου, ἀλλὰ καὶ προσωπικῶς πῆρε μέρος στὴ φόρτωσή της μαζί μὲ τὸν πρῶτο καὶ τὸν ὑποφαινόμενο.

Ὁ διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος κ. Εὐαγγελίδης ποὺ κατ' εὐτυχίαν συγκυρίαν, βρίσκεται στὴν περιφέρειά μας γιὰ ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς, εἶμαι δέβαιος πὼς θὰ μπορῇ νὰ ἀντλήσῃ χρήσιμες πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο αὐτὸ οἰκισμό. (1)

Καὶ δυὸ λόγια γιὰ τὴν προσωυμία «Εἰκονίσματα».

Κατὰ παλαιότατη παράδοση, ἀπὸ ὄνειρο κάποιου Γαρδικιώτη, ἔσκαφαν καὶ βρῆκαν δύο εἰκόνες σὲ παρακείμενη τοποθεσία.

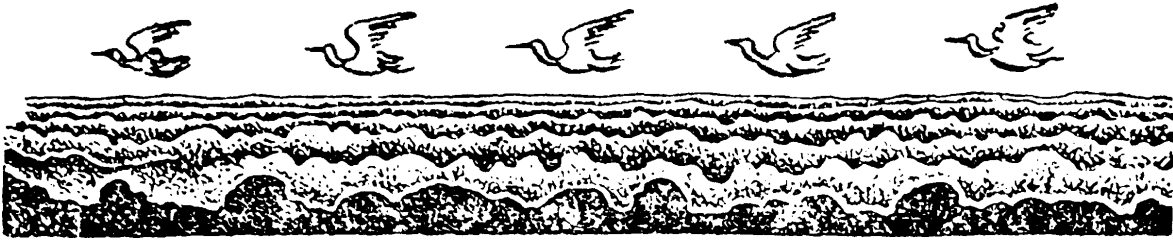
Αὐτὲς οἱ εἰκόνες βρίσκονται σήμερον στὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας μὲ καταφανὴ τὰ ἴχνη τῆς δικέλλας ποὺ τὲς ἔσχισε. Τὸ ἀτύχημα εἶναι πὼς ἐπεχειρήσαν βέβηλα χέρια νὰ τὲς καθαρίσουν καὶ νὰ τὲς ἀλείψουν μὲ βερνίκι, ὅπως καὶ τὲς ἄλλες παλαιὰς τοιχογραφίες!...

Ἐπίσης κατὰ τὴν πρό τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου ἐπισκευὴ τοῦ πατώματος τῶν στασιδίων τῆς ἐκκλησίας βρέθηκε λειψανοθήκη μὲ λείψανα ἁγίων ἄγνωστο σὲ ποιοὺς δύσκολους καιροὺς κρύφτηκε ἀπὸ εὐλαδικὰ χέρια.

Ἰωάννινα 21-7-56

1. Στὸν κάμπο μεταξὺ Καστρί καὶ Ροδοτοπίου βρέθηκε ὁ κορμὸς ἀγάλματος (ρωμαίου αὐτοκράτορος ἢ στρατηγοῦ) ποὺ βρίσκεται στὸ Μουσεῖο μας, ἐσχάτως δὲ ἐρρίπη ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Ναοῦ («Η. Ε.» τόμ. 8ος σελ. 1059),

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

12

Ἀγαπητέ Γιώργο

Τέλος κατωρθώθη ἡ ἀποστολὴ 4000 δραχμῶν ὅπως ἀναχωρήσωσιν ἐντεῦθεν 4 μικρὰ σώματα ὑπὸ τοὺς Γερογιάννην, Μαναρέλην, Καπετανάκην, Ζουριδιανὸν μὲ 120 περίπου ἄνδρας. Παρατηρεῖ κανεὶς κάποιαν ἔλλειψιν δραστηριότητος ἐξ Ἀθηνῶν. Γράφω εἰς τὸν κ. Δούμαν καὶ Μελλᾶν Κ. νὰ φροντίσουν ὅπως ἡ ἐν Ἀθῆναις Ἐπιτροπὴ τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸς παροχὴν ἐράνων ἀποτανθῇ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα Ἐπισκόπους καὶ Δημάρχους τῶν πόλεων· εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ συλλεχθῇ ποσὸν ἄρκετὰ σοβαρόν. Ἐγὼ ὡς Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κοινωφ. Ταμείου ἐβγαλα σήμερον 3000 δραχμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐπιτροπῆς αἱ ὁποῖαι θὰ σταλοῦν μὲ πρώτην εὐκαιρίαν. Αἱ 4 μοναστηριακαὶ Ἐπιτροπαὶ καὶ αἱ Μοναὶ θὰ ἠμπορέσουν νὰ διαθέσουν 10—15 χιλιάδας. Μὲ τοὺς ἐράνους αὐτοὺς δύναται νὰ ἐξοπλισθῇ σὺν 500—1000 ἀνδρῶν Κρητῶν.

Ὁ ἀγὼν ἀφοῦ ἤρξατο πρέπει πάση θυσίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ ἀποβῇ νικηφόρος. Παρατηρῶ ὅτι ὑπάρχει ἐδῶ διαθέσιμον ὕλικόν ἄρκετόν εἰς ἄνδρας. Ἡμποροῦν μὲ κάποιαν ἐνθουσιώδη ἐνέργειαν νὰ τρέξουν ἄρκεταὶ ἑκατοντάδες ἴσως ὑπερχίλιοι ἀκόμη εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν Ἀγῶνα. Εὖνυ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

χῶς παρατηρῶ ὅτι τὸ ποῖόν τῶν ἀναχωρούντων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλόν. Γράψε μου τί σκέπτονται οἱ αὐτόθι.

Ἐν Χανίοις τῇ 30 Μαρτίου 1914

Σὲ φιλῶ

Μᾶρκος Δημητρακάκης

13

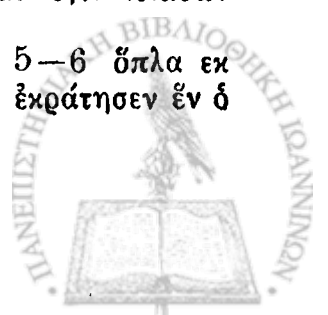
Ἐν Καστορίᾳ τῇ 13 Ἀπριλίου 1914

Ἀγαπητέ, Γεώργη,

Δυστυχῶς ἐξ Ἀθηνῶν δὲν ἐστάλησαν τὰ πράγματά μου εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπως εἶχον συνεννοηθῇ πρὸς τὸν κ. Ἀνδρέαν Βερύκιον, Ἐπίλαρχον (Ταξιαρχία Ἰππικοῦ), καὶ διὰ τοῦτο ἀδίκως βασανίζομαι νὰ τὰ ζητῶ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ σέ. Ἦδη ἐτηλεγράφησα εἰς Ἀθήνας, ἔχω γράψει καὶ εἰς τὸν κ. Βερύκιον εἰς Θεσσαλονίκην, ὥστε ἅμα σοῦ σταλῶσι τὰ στέλλεις εἰς Ζέλοβον εἰς τὸν Τράϊκον, καὶ ἐκεῖθεν τῷ παραγγέλλεις νὰ μοῦ τὰ στείλῃ εἰς Μητρόπολιν ἐδῶ. Εἶναι μία κασέλα μαύρη καὶ εἰς σάκκος.

Τὰς ἐσωκλείστους νὰ ἀποστείλῃς ταχέως καὶ ἀσφαλῶς, κάμνω ἐπὶ κλησιν πρὸς ὅλους, ἵνα μᾶς συνδράμωσι εἰς ὅλα ὅ,τι δύνανται, ἥτοι χρήματα, κάππαις ἄσπραις (κανοῦτες), μαῦρες, καινούργεις, παλαιὰς ἄρκει νὰ φυλάττωσιν ἐκ τοῦ ψύχους. Ἐσώρουχα ὑποκάμισα, φανέλλαις, ἐσώβρακα, κάλτσαις. Ψαρεύω καὶ ὅ,τι πιάσω. Πάντα κατὰ βγαίνει.

Ὁ κ. Μούλας ἔστειλε 5—6 ὅπλα ἐκ Θεσσ)νίκης καὶ γράφει ὅτι ἐκράτησεν ἐν ὁ

κ. Ἀχιλλεὺς Δάρδας. Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον; Αὐτὸς ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μὲ ὄπλον ἰδικόν του, ὡς γνωρίζω καλῶς, πρὸς τὴ νὰ κραιήσῃ ἄλλο;

Παραγγείλατε εἰς ὅλους τοὺς ἀναμιγνυομένους εἰς τὸν ἀγῶνα, Ἐπιτρόπους κλ. νὰ μὴν ἑξακολουθῶσι ν' ἀπατῶσι τοὺς ἄνδρας, ὅτι εἶναι τὰ πάντα ἔτοιμα ἔδῳ καὶ νὰ φροντίζωσι νὰ τοὺς ἐφοδιάζωσι μὲ ὅ,τι δυνατὸν ἰδίως κάππαις κλ. Εἶναι γελοία αὕτη ἡ μέθοδος καὶ λίαν ἐπιβλαβής.

Ἀλλὰ φθάνομεν καὶ εἰς τὸ σημεῖον. νὰ ἔρχονται λιποτάκται στρατιῶται ἄνευ ὀπλισμοῦ καὶ μανδύου, χάρις εἰς αὐτὰς τὰς εἰσηγήσεις.

Ὁ κ. Μανοῦσος Σεϊμένης τὶ γίνεται; Μετ' ἀγάπης

Σὲ χαιρετῶ

Γ. Τσόντιος Βάρδας
Ταγ. Πυροβ.

Υ. Γ. Χαιρετισμούς εἰς τοὺς γνωστούς κ.κ. Τέγον, Σαπουντζήν, Χρίστον Ἐξάρχου κ.κ. Βασιλάκην Ἀγοραστὸν ἰδιαιτέρως ἀσπασμούς.

Τῶν ἐσωκλείστων τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ τινος παρουσιασθέντος ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κ. Τσίρλη, ἐκτάκτως διὰ Νέβεσκαν ὥστε ἀπηλλάγης.

Ὁ ἴδιος

14

11 Μαΐου Ἀθῆναι

Ἀγαπη·έ μοι

Ἐλαβον τὸ γράμμα σου· συμφωνῶ εἰς πολλὰ σημεῖα μὲ τὰ γραφόμενά σου ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ραγδαῖα γεγονότα μοῦ ἤλλαξαν τὰς ιδέας καὶ νὰ σοῦ ἐξηγήσω ἐν ὀλίγοις τὸ διατί.

Αὐτὴν τὴν στιγμήν δὲν συμφέρει νὰ γίνῃ μεμονωμένη ἐπιχείρησις ἐναντίον τῆς Κορυτσᾶς καθόσον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἴτε Αὐστριακοὶ εἴτε Ἴταλοι θὰ ἐπωφεληθοῦν πάραυτα αὐτῆς διὰ νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατικῶν Ἀλβανῶν ἐναντίον τοῦ διαμερίσματος αὐτοῦ καὶ τότε τὶ κάμνομεν. ; Ἡ Κυβέρνησις ὑπὲρ ποτε δὲν εἶναι δατεθειμένη νὰ μᾶς ὑποστηρίξῃ. Κατὰ τὴν κρίσιν μου δύο τινὰ εἶναι συμφέροντα τὴν σήμερον. 1ον) Ὁργάνωσις ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ σταθερῶν βάσεων ἐνὸς σώματος Χριστιανῶν Χωροφυλάκων (σὰν τὸν Σπήλιο

αἴφνης; τὸν καπετὰν Σιδέρην ὅστις θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ καὶ ἀξιωματικὸς καὶ ἄλλους τέτοιους) οὕτως ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς κατὰταξιν. Καὶ 100 ἄνδρες ἀρκοῦν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι καλῶς συντεταγμένοι καὶ μὲ στελέχη οὐχὶ ξένα. 2ον) Ἀπολύτως συμφέρον νὰ ἐπικοινωνήσουμε οὕτως εἰπεῖν ἐπισήμως μὲ τοὺς ἐν Κορυτσᾷ καὶ εἰς ὅλην τὴν μεθόριον οὕτως ὥστε νὰ ἐπέλθῃ συγκοινωνία καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ εἰσχωρήσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Μερικὰ κομπλιμέντα εἰς τὸν Ὀλλανδὸ ἀξιωματ. καὶ φιλοφρονήσεις εἰς τὸν Ἀλβανὸν διοικητὴν μποροῦν νὰ καταφέρουν αὐτὸ ποῦ λέγω. Σκεφθῆτέ τα καλὰ καὶ συζητήσατέ τα καὶ ἐὰν ἀποφασίσῃτε θέσατέ τα εἰς ἐφαρμογὴν ἐν τάχει.

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Μπούσιου δὲν ἀπαντῶ εἰς αὐτὴν διότι ἡ παρούσα ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν κ. Τσόντιον.

Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ φύγῃ ὁ κ. Μπούσιος προτοῦ γίνουν ὅλ' αὐτά. Σημείωσε ὅτι οὐδεμίαν ἐντολὴν ἔχω νὰ σᾶς γράψω τ' ἀνωτέρω ἀλλ' ἐπειδὴ παρακολουθῶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὶ γίνεται μοῦ ἦλθαν στὸ κεφάλι αἱ ἀνωτέρω ιδέαι.

Εἶμαι τῶρα σχεδὸν καλὰ τὸ μόνον ποῦ μὲ σκοτίζει ἀκόμη εἶναι ἡ κουφάμαρα τοῦ δεξιοῦ αὐτιοῦ καὶ φεβοῦμαι μήπως μοῦ μείνῃ διαρκῶς. Ἐξακολουθῶ πλύσεις καθημερινὰς καὶ ἐλπίζω εἰς καλλιτέρευσιν. Εἶδα τὸν κύρ Νικόλα καὶ Φιλίππου καὶ σοῦ στέλλουν πολλοὺς χαιρετισμούς.

Σὸς μετ' ἀγάπης

Κάστρο

15

24 Μαΐου Ἀθῆναι

Φίλτατέ μοι

Αὐτὴν τὴν στιγμήν λαμβάνω τὸ γράμμα σου καὶ σπεύδω ὥς βλέπεις νὰ σοῦ ἀπαντήσω διὰ νὰ μὴ γρινιάζῃς.

Ἐν πρώτοις μὲ κατηγορεῖς ὅτι δὲν σοῦ ἄφησα χρήματα. Δὲν μποροῦσα τὴν ὥραν τῆς συμλοχῆς καὶ στὰ χάλια ποῦ βρισκόμουν νὰ σὲ γυρεύω διὰ νὰ σοῦ τὰ δώσω! Μόλις ἔφθασα εἰς τὴν Καστοριά τὰ ἔστειλα εἰς τὸν κ. Μπούσιο καὶ ὡς μοῦ γράφει ὁ ἴδιος σοῦ τὰ ἔδωσε ἤδη. Μὲ κατηγορεῖς

ὅτι δὲν σοῦ ἄφησα τὸ ἄλογό μου. "Αρα ἤθελον νὰ πάω ἀπὸ τὴν Νικολίτσα στὴν Καστοριά πεζῇ! Λησμονεῖς δὲ ὅτι τὸ χρησιμοποίησε ὁ Κοκὸς καὶ ὅταν ἐπῆγες εἰς τὴν Καστοριά ποιὸς σ' ἐμπόδιζε νὰ τὸ πάρης. Τὸ ἄλογο τὸ ἄφησα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως ὅταν χρειασθῇ νὰ πωληθῇ καὶ τὸ ἀντίτιμον νὰ διατεθῇ δ.ἀ πρόσφυγας ἢ ἄλλο παραπλήσιο σκοπὸ. "Αρα ὡς ἀρχηγὸς ἐδικαιοῦσο νὰ τὸ πάρης ὅποτε ἤθελες. Μὲ κατηγορεῖς ὅτι δὲν σοῦ ἄφησα τσιγάρα. Εἰς αὐτὸ ἔχεις δίκαιο. Δὲν τὸ ἐσυλλογίσθην καθόλου. "Αλλὰ ἀπὸ τὴν αὐπνίαν τὴν κόπωσι καὶ τὸ τραῦμα ἤμουν ζαλισμένος καὶ ἔφθασα σὲ κακὰ χάλια στὴν Γιαννοβένη. Μὲ κατηγορεῖς ὅτι ἐφέρθηκα μὲ τέτοιαν ἀδιαφορίαν πρὸς σὲ ὥσάν νὰ ἐπρόκειτο μόνον ν' ἀναγραφῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας ἢ συμμετοχὴ μου εἰς τὸν ἐνοπλον ἀγῶνα. Κι αὐτὸ ξεύρεις πολὺ καλὰ ὅτι δὲν (εἶναι) ἀληθὲς διότι τὴν ρεκλίμα τὴν ἀποστρέφουμαι καὶ διέρχομαι ἀπαράτρητος ὅσον τὸ δυνατόν. Φαίνεται θὰ εἶχες τὰ νεῦρά σου ὅταν μοῦ ἔγραφες διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ὁ φιλιππικός σου ἔνῳ μᾶλλον εὐχαριστίας ἐπερίμενα ἀπὸ σὲ καὶ τοῦτο διότι ἀφ' ἧς ἦλθον ἐνταῦθα δὲν παύω ἀπὸ τοῦ νὰ σοῦ κάμνω ρεκλάμα ἀφ' ἑνὸς (ὄρα καὶ τὰς ἐφημερίδας) καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ προσπαθῶ νὰ σὲ ξεμπλέξω ἀπὸ τὸν γόρδιον δεσμόν εἰς τὸν ὁποῖον βρίσκεσαι μπλεγμένος. Μὲ κατηγορεῖς ὅτι δὲν σοῦ ἔγραψα ἀφ' ὅτου εἶμαι ἐδῶ δηλ. 15 μέρες σοῦ ἔγραψα δυὸ φορές καὶ λυποῦμαι ποῦ δὲν ἔλαβες τὰ γράμματά μου διότι σοῦ ἔγραφα δι' ἐπείγοντα ζητήματα καὶ διότι ἀναγκάζομαι τώρα πάλιν νὰ σοῦ γράψω τὰ ἴδια. "Αλλὰ προτοῦ σοῦ τὰ γράψω φάγε καὶ σὺ ἕνα βρυσίδι. Γράφεις διὰ τὴν ἴδια δουλειὰ στὸν Κοκὸ στὸν Δούμα στὸν κ. Δραγούμη σὲ μένα καὶ τὶς οἶδε σὲ πόσους ἄλλους. Βρὲ ἀδερφέ, δὲν καταλαμβάνεις ὅτι ἐπιφέρεις ἕνα κονφούσιο τρομερὸ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο; Κι ἐν πρώτοις μάθε ὅτι αὐτὸ τὸ "Αργυρόκ. σοῦ ἔστειλαν πρὸ 8 ἡμερῶν διὰ μέσου Θεσσαλονίκης 20.000 δραχμάς. "Ο Δούμας σοῦ ἔστειλε πρὸ πέντε ἢ δέκα ἡμερῶν 5000 καὶ ὁ Μπούσιος προτοῦ φύγη ἄφησε στὴν διάθεσίν σου ἄλλες τόσες. Γράψε μου

λοιπὸν ἐὰν ἐκτὸς ὧλων αὐτῶν ἔχῃς ἀνάγκην τῶρα ἀμέσως χρήματα ἢ πότε θὰ ἔχῃς ἀνάγκην διὰ νὰ σοῦ τὰ στείλωμεν ἐν καιρῷ εὐθέτω.

Τώρα ἰδοὺ περίπου τί σοῦ ἔγραφα εἰς τὰ προηγούμενα γράμματά μου. "Οτι κατὰ τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἐν τέλει δὲν συνέφερε νὰ κάμωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν εἶδος ἐπ'χειρήσεως ἐναντίον τῆς Κορυτσᾶς καὶ τοῦτο διότι εἴτε ἡ Ἰταλία εἴτε ἡ Αὐστρία εὐρισκόμεναι εἰς ἀδιέξοδον ἔνεκεν τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως ἐν Ἀλβανίᾳ θὰ ἔκαμνον τὰ ἀδύνατα δυνατὰ διὰ νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν ὧλων τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὸ δισμέρισμα τῆς Κορυτσᾶς καὶ τότε τί γίνεται;

Δεύτερον σοῦ ἔγραφα ὅτι καλὸν θὰ ἦτο ἀπὸ τώρα νὰ διοργανώσης ἕνα σῶμα 50 ἢ 60 ἀνδρῶν ἢ καὶ 100 ἂν εἶναι δυνατὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἐντοπίους Ἱερολοχίτας καὶ γυμνάσης αὐτοὺς οὕτως ὥστε ν' ἀπαρτίσουν τὸν πυρῆνα τῶν χριστιανῶν χωροφυλάκων μὲ τὰ στελέχη τους κ. λ. ὡς τοιοῦτους θὰ ἠδύνασο νὰ χρησιμοποιήσης τὸν Σπύλιο ποὺ εἶναι μὲ τὸν Μαυρατζᾶ καὶ τὰ παιδιὰ του ὑπὸ τὸν Σιδέρη αἵφνης ἢ ἄλλον τινά.

Τρίτον σοῦ ἔγραφα ὅτι πρέπει ἀπολύτως ν' ἀλθῇ εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Ὀλλανδὸν ἀξιωματ. καὶ νὰ τὸν περιποιηθῇς ὥστε νὰ ἐπέλθῃ σύσφιγξις καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἐν Κορυτσᾷ καὶ εἰσαγωγὴ λάθρα ἐντὸς αὐτῆς μερικῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων.

"Η ἐν γένει πολιτικὴ κατάστασις φαίνεται βελτιουμένη ἐπαισθητῶς ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπεροπλοίας (sic) (ἀγοράσαμε δυὸ ἀμερικάνικα). "Η Κυβέρνησις δὲ θὰ τριῖξῃ ἐντὸς ὀλίγου τοὺς ἠδόντας εἰς τὴν Τουρκίᾳ, ἐξ ἄλλου δὲ ἐμπιστευτικὸν καὶ τοῦτο ἐμπιστευτικῶς διαταγαὶ ἐδόθησαν εἰς ὅλην τὴν μεθόριον "Ηπειρο ὅπως ὁ στρατὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ προελάσῃ πρὸς ἀνακατάληψιν καὶ ἀντικαταστήσῃ τὰ αὐτόνομα στρατεύματα ἅτινα θὰ διαλυθοῦν καὶ οἱ μὲν ξένοι νὰ φύγουν οἱ δ' ἐντόπιοι νὰ καταρτίσουν χωροφυλακὴν ὑπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἑλλήν. στρατοῦ. Εἶναι τόσο καλὰ ὅλ' αὐ-

τὰ ὥστε φοβοῦμαι μήπως τὰ χαλάσῃ πάλιν ὁ πατριώτης σου με καμμιὰ νέα παραχώρησι.

Εἶδα τὸν Ἀλέκο Καραπάνο σήμερον ὅστις μοῦ τὰ εἶπεν ὅλ' αὐτὰ καὶ συνάμα πολλὰ κολακευτικά δι' ἐσέ καὶ σέ παρακαλεῖ ὅπως συνεννοῇσαι ἀπ' εὐθείας με τὸν Ζωγράφο ὅπως μέχρι τοῦδε.

Ἐκανόνισα τὸ ζήτημα τῆς παραιτήσεώς σου ἥτις ἐσταμάτησε εἰς τὰ γραφεῖα ὅπως καὶ ἡ ἰδική μου.

Δὲν θὰ ἦτο κακὸν νὰ ἤρχεσο ἐδῶ ἐπὶ τινας ἡμέρας ἢ νὰ πηγαινες εἰς τὸ Ἀργυρόκ. διὰ νὰ συνεννοηθῇς με τὸν Ζωγράφον παραδίδων τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν ἀρχαιότερον,

Σοῦ ἔγραψα τώρα ἀρκετὰ δι' ἓνα μῆνα καὶ κουράσθηκα.

Σὲ φιλῶ ἀπὸ καρδίας
Βασίλ.(εἰος Μελάς)

16

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Μαΐου 1914

Φίλε Κύριε Τσόντε,

Εἰς τὸ χθὲς ληφθὲν ὑμέτερον γράμμα σπεύδω ν' ἀπαντήσω, ἀφοῦ ἅμα τῇ λήψει αὐτοῦ μετέβην εἰς συνάντησιν τοῦ ἐνταῦθα ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν διατρίβοντος σήμερον δ' ἀναχωροῦντος πάλιν εἰς Ἀργυροκάστον κ. Ἀλεξ. Καραπάνου. Τὰ ζητήματα ἅτινα μετ' ἐρωτηματικῶν τινων ἀναγράφετε εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα ἅτινα καὶ ἐν Ἀργυροκάστρῳ, καὶ ἐν Ἀθήναις ὁμοίως ἐτέθησαν, ἐμείναμεν δὲ σύμφωνοι μετὰ τοῦ κ. Καραπάνου, ὅπως εὐθύς ὥς ἐπανεῖλθῃ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ συσχεπτόμενος μετὰ τοῦ κ. Ζωγράφου προκαλέσῃ εἰδικωτέραν πρὸς ὑμᾶς ἀπάντησιν προσαρμοζομένην εἰς τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων τελευταίας ἐνδείξεις. Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἂν ὑπάρχῃ πεποίθησις ὅτι αἱ διατιθέμεναι δυνάμεις ἐγγυῶνται ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς συμφώνου πρὸς τὰς ἐπὶ τῇ διαπραγματεύσει ἀποφάσεις τῆς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, οὐδὲν τὸ ἀνώμαλον καὶ ἐναντίον τοῦ δικαίου θέλει πραχθῇ ἂν ἡ κατάληψις τῶν κατακρατορευμένων αὐθαιρέτως ἐπιδιωχθῇ ἐν καταλήλῳ στιγμήν.

Ἀλλὰ διὰ τὴν τελικὴν κρίσιν ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ συνεννόησις μετὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ προσοχὴ ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς. Τὸ μετέωρον καὶ σαλευόμενον τῶν ἀλβανικῶν πραγμάτων εἶναι βοηθητικὸν λίαν εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἀνάγκη πολλῆς περισκέψεως καὶ ἐπιτηδειότητος περὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν περιπετειῶν τῆς ἀλβανικῆς ἀνωμαλίας. Μόνον δι' ἂν τυχὸν ἐπέλθῃ ἀνατροπὴ ριζικὴ τοῦ ἐπιπλάστου σημερινοῦ Χριστιανικοῦ καθεστώτος καὶ ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ μουσουλμανικοῦ ὀργανισμοῦ οὐδὲ στιγμή δισταγμοῦ περὶ ταχίστης ἀνακατοχῆς τοῦ δι' ἑλληνικοῦ αἵματος ἀνασωθέντος ἐδάφους, οὐδὲ στιγμή δισταγμοῦ ἐπιτρέπεται.

Καθὰ ἤκουσα παρὰ τοῦ κ. Καραπάνου εὐρύτερα με' αὐτοῦ ὁμιλήσας ἐστάλησαν ὑμῖν κατὰς τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐξ Ἀργυροκάστρου 20 χιλ. δραχμ., ἡ δὲ κ. Δεληγέωργη ἐρωτηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς μου ἀνεκοίνωσεν αὐτῇ ὅτι διὰ τοῦ κ. Δούμα ἐπέμφθησαν ἡμῖν κατ' αὐτὰς 5 χιλιάδες. Συνέστησα θερμῶς νὰ μὴ παραμεληθῇ ἡ ἔγκαιρος ἀποστολὴ οἰκονομικῆς ἐπικουρίας διὰ τὰς προσεχεῖς ἀνάγκας. Ἐλπίζω δὲ ὅτι ἀναλόγως τῶν ὑπαρχουσῶν δυνάμεων θέλουσι πραχθῇ τὰ προσήκοντα. Ὅλη ἡ οἰκογένεια εὐχαριστεῖ διὰ τὴν καλὴν ὑμῶν ἀνάμνησιν, ἐγὼ δὲ πέμπω ὑμῖν τοὺς φιλικωτάτους μου ἀσπασμούς.

Ὅπως ὑμέτερος

Στέφανος Δραγούμης

Διὰ τὰ ἀνωτέρω ὁμιλήθη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς μου καὶ ὁ Βασίλειος Μελάς.

17

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαΐου 1914

Ἀξιότιμη Κύριε Τσόντε,

Χθὲς τὸ ἑσπέρας ἔλαβον τὴν ἀπὸ 19 ε. μ. ἐπιστολήν σας καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας σπεύδω νὰ σᾶς ἀναοινώσω τὰς σκέψεις μου ἐπὶ τῶν ζητημάτων, ἅτινα προβάλλετε, ἀλλὰ καὶ λίαν συνοπτικῶς διὰ λόγους οὓς εὐχερῶς νοεῖτε καὶ διότι ἀγνοῶ ἂν ἡ ἐπιστολή μου αὕτη μέλλῃ νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας σας ἀσφαλῶς. Γενικῶς δέον νὰ γινώσκετε ὅτι ἡ παρούσα ἐν Ἀλβανίᾳ

τελεία ἀκαταστασία εἶναι ἔργον μεγάλης Ἀνατολικῆς Δυνάμεως, οἱ δὲ Νεότουρκοι ἀσυνείδητα ὄργανα αὐτῆς. Ἡ εἰρημένη Δύναμις βαρέως φέρει τὴν ὑπὸ τῶν δύο Ἀδριατικῶν Δυνάμεων δημιουργίαν αὐτονόμου Ἀλβανίας καὶ δὴ ὑπὸ χριστιανὸν ἡγεμόνα δυνάμενον αἰείποτε ὥς ἐκ τῆς ἀμέσου γειτνιάσεως νὰ ἐπηρεάζεται ὑπ' αὐτῶν. Ἡ Δύναμις αὕτη εἶχεν ἐν δέοντι χρόνῳ προτείνει νὰ εἶναι ὁ ἡγεμὼν Μουσουλμάνος, ἀφ' ἧς δὲ στιγμῆς ἡ πρόασις αὕτη ἀπερρίφθη ἐγένετο καταφανὴς εἰς τοὺς παροικολουθοῦντας τὰ πράγματα ὅτι ἡ δύναμις ἐκείνη θὰ μετήρχετο πᾶν μέσον ὅπως ἀποδείξει ἀνεφάρμοστον τὸ σχέδιον τῶν δύο Ἀδριατικῶν. Τὸ συμπέρασμα τούτου εἶναι ὅτι ὁ Βῆδ — ἐὰν κατορθώσῃ προσωρινῶς νὰ συνδιαλλαχθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τώρα — θὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ, οὔτε ἄλλος Χριστιανὸς ἡγεμὼν θέλει τὸ κατορθώσει, καθ' ὅσον ἡ ἐν λόγῳ Δύναμις θέλει κρατεῖ πάντοτε εἰς χεῖρας τὸ δέλεαρ τοῦ «Μουσουλμάνου ἡγεμόνος», τὸ φανατίζον εὐκόλως τοὺς Τούρκους, συνεπικουρούντων καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τοιουτοτρόπως θέλει τηρεῖ τὸν τόπον ἐν ταρχαῖς καὶ ἀκαταστασίαις μέχρις οὗ παρουσιασθῇ λύσις ἄλλη τῆς ὑπὸ τῶν Ἀδριατικῶν προτεινομένης σήμερον. Τούτων οὕτως ἐχόντων τί σήμερον ὑμεῖς πρέπει νὰ πράξετε;

Αἱ Δυνάμεις (τοῦλάχιστον αἱ πέντε) φοβούμεναι νέαν ἐκ μέρους τῶν Ἡπειρωτῶν ἐπιπλοκὴν τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος θέλουσιν ἀποδεχθῇ αὐταὶ αὐταὶ τὰς συμφωνίας τῆς Κερκύρας καὶ θέλουσιν πιέσει τὴν Ἀλβανικὴν Κυβέρνησιν (καθ' ὅσον ὑπάρχει τὸ ἰαύτη) νὰ τὰς δεχθῇ ἐπίσης, ν' ἀνακοινωθῇ δὲ ἡ ἀποδοχὴ ἐπισήμως πρὸς τὴν Αὐτονομικὴν Κυβέρνησιν. Τὴν ἐπίσημον ἀποδοχὴν τῶν Ἡπειρωτικῶν ὄρων ὑπὸ τῶν Δυνάμεων θεωρῶ λίαν συμφέρουσαν εἰς τοὺς Ἡπειρώτας, δι' οὓς εὐκόλως ἐννοεῖτε λόγους, καὶ δὲν πρέπει δι' ἀνυπομόνων κινημάτων νὰ ριψοκινδυνεύσωμεν τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ἀποδοχῆς ταύτης. Οἱ ἀδήποτε εἶναι ἡ μέλλουσα μορφή τῆς Ἀλβανίας ἡ κύρωσις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας θὰ εἶναι πᾶσι τῶν ἐφόδιον εἰς χεῖρας τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ αὐτῆς

τῆς Ἐπισήμου Ἑλλάδος. Ἀφοῦ δὲ λάβωμεν τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς κυρώσεως τί ποιητέον; Ἐὰν μὲν παραμείνῃ ὡς ἡγεμὼν ὁ Βῆδ (ὅπερ φαίνεται λίαν ἀπίθανον) ἢ ἐὰν ὁμαλῶς διορισθῇ ἕτερος ἡγεμὼν Χριστιανός, πρέπον εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ν' ἀρκεσθῶσι οἱ Ἡπειρώται εἰς τὴν ἀπάντησιν μόνον τῆς ἀμέσου ἐφαρμογῆς τῶν ἐν Κερκύρᾳ συμπεφωνημένων. Ἐὰν ὁμως ἀπομακρυνθῇ ὁ Βῆδ καὶ εἴτε ἀναρχία ἐπικρατήσῃ εἴτε διορισθῇ Τοῦρκος ἡγεμὼν, ἢ ἐμὴ γνώμη εἶναι ὅτι ἂν ἐν περὶ αὐτῶν ἡ Ἑλλάς ἐπισήμως δέον ν' ἀνακαταλάβῃ τὰ μέρη ἐξ ὧν ἀπέσυρε τὸν τακτικὸν στρατὸν πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν, δικαιολογουμένη ὅτι ἔστρεψε μὲν νὰ παραχωρήσῃ Ἑλλήνας Χριστιανούς εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὡς Χριστιανικὴν ἡγεμονίαν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τοὺς ὑπαγάγῃ αὐθις εἰς Τουρκικὸν Κράτος ἅπαξ ἐλευθερωθέντες ἐκ τοιούτου ζυγοῦ. Τὴν ἀνακατάληψιν μάλιστα ταύτην, ἐὰν ἤμην Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἤθελον ἔχει ἤδη ἐνεργήσῃ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀλβανίᾳ.

Αὕτη, ἀξιότιμε φίλε, εἶναι ἡ γνώμη μου ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων μας ζητημάτων, ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει φρονῶ ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖον ὅ,τιδήποτε γίνεται ὑπὸ τῶν Αὐτονομικῶν μαχητῶν νὰ γίνεται ἐν συνεννοήσῃ καὶ τῇ ἐγκρίσει τῆς Αὐτονομικῆς Κυβερνήσεως.

Τελειῶνων ταύτην σὰς συγχαίρω ἐγχαίρω — Οἱ γνωρίζοντές σας δὲν ἀνέμενον ὀλιγώτερα ἀπὸ σὰς.

Ὅπως ὑμέτερος
Στέφανος Σκουλούδης

18

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Κον Βάρδαν

Ὁ Ἱερὸς Λόχος Λεσκοβικίου ἀποτελεῖται ἀπὸ 120 ἀνδρας ὁμοιομόρφως ἐνδεδυμένους ἐκπαιδευθέντας εἰς γυμνάσια πυκνῆς καὶ μαχητικῆς τάξεως καὶ σκοποβολῆς καὶ εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ ὅπλου, ἔχει δὲ ἀνάλογον ἀριθμὸν βαθμοφόρων ἐκ τῶν ἰδίων δυναμένων νὰ τοὺς διευθύνωσιν ὁποσδήποτε ἐπαρκῶς. Μὲ τοὺς Ἱερολοχίτας τούτους ἔχουσιν ἐκπαιδευθῇ ἕτεροι 150 χωρικοί, ἅπαντες δὲ ἔχουν ὅπλισθῇ μὲ

ὅπλα Γκρα, ἐκγυμνάζονται δὲ ὅλοι ὁμοῦ δις τῆς ἐβδομάδος ἀνὰ δύο ὥρας. τῶν γυμνασίων ὑπελείφθησαν τὰ χωρία Ὅσενίτσα καὶ λοιπὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ χωρία δύνανται δὲ ν' ἀποδώσωσιν ταῦτα 100 ἄνδρας, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι εὐκόλον νὰ γίνῃ εἰς Μπουραζάνι ἀποσπώμενους ἐκεῖθεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνὸς λοχίου καὶ ἐνὸς δεκανέως. Ἐπίσης τὰ βορειοδυτικὰ χωρία Πέστανι, Μέλιανι κ.λ. δύνανται ν' ἀποδώσωσιν ἐτέρους 100 ἄνδρας οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐξασκηθῇ εἰς τὴν σκοποβολὴν καὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ ὅπλου, ἐπιβάλλεται ὁμως ν' ἀποσπασθῇ ἐκεῖσε εἰς δεκαεὺς ὅπως μετὰ τοῦ ἐκεῖ Ἀστυν. Σταθμάρχου ἐκπαιδεύσωσιν τὰ γυμνάσια μαχητικῆς Τάξεως ὅποτε τὸ διαμέρισμα Λεσκοβικίου θὰ δύναται ν' ἀποδώσῃ 450 ἄνδρας δυναμένους νὰ παραταχθῶσιν.

Ἀστυνόμος Λεσκοβικίου

Δημητρακόπουλος Ἀνθυποπολίταρχος
(Ἐπὶ τοῦ νότου σημείωμα):

- Ἱερολοχίταις . 1) Διὸ πυροβολισμοὺς
2) Διὰ διαιρέσεως κ. λ.
3) Δι' ἐξώθησιν ἐντοπίων
στρατιωτῶν πρὸς ἀταξίας.

19

13 Ἰουνίου 1914

Ἀγαπητέ μοι Γιώργο,

Χθὲς τὸ πρωῒ ἔλαβον τὸ γράμμα σου καὶ σοῦ ἀπήντησα τηλ(κ)ῶς. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται σήμερον ἀπὸ τὰ συμβησόμενα μετὰ τὴν Τουρκιὰ καὶ τοῦτο διότι τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς Ἀλβανίας εἶναι καθαρῶς Τουρκοϊταλικόν, ἔχει δὲ ἐναντίον του τὴν Αὐστρίαν καὶ σχεδὸν ὅλας τὰς ἄλλας δυνάμεις. Ὅπως βλέπεις μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ καθαρίζεται ὁ σωλὴν ἀπεναντίας θολοῦται ὁλοέν. Λέγεται ὅτι ὁ πόλεμος ἀπεσοβήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀλλὰ δὲν ξέρουμε τί στάσι θὰ τηρήσῃ ἡ Τουρκιὰ ἅμα τῇ προσαρτήσῃ τῶν νήσων ἡτις θὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Δὲν ἔχω ἄλλα νὰ σοῦ εἰπῶ. Βεβαίως τὸ καλύτερον θὰ ἦτο εἰάν μπορούσες νὰ συγκροτήσῃς τὰ σώματα μετὰ ἀποκλειστικῶς ἰθαγενῆ στοιχεῖα ἅτινα εἶναι καὶ τὰ πειθαρχικώτερα. Τὴν κυρὰ Εὐγενία δὲν εἶδον ἀκόμη. Τὰ χρήματά του κατέθεσα ἐπ' ὀνόματί σου καὶ εἰς ζήτησίν σου εἰς τὴν Τράπεζαν Σαμιωτάκη Παστάτη (Νίκου)

ὁδὸς Σταδίου καὶ οὕτω διότι ἡ μὲν γυναῖκά μου ἔφυγε διὰ τὰς Σπέτσας ἐγὼ δὲ ἐντὸς ὀλίγου παίρνω τὸ φύσημά μου.

Σὲ φιλῶ

Βασίλ.(εἰς Μελάς)

20

Ἐν Ἀθήναις (Κηφισίᾳ) τῇ 15 Ἰουνίου 1914

Ἀγαπητὲ φίλε Κύριε Τσόντε—Βάρδα,

Εἰς τὰ ἐρωτήματα τῆς ἐπιστολῆς ὑμῶν τῆς 7ης ὀλίγα ἔχω ν' ἀποκριθῶ. Διότι ἡ κατάστασις τῶν ἡπειρωτικῶν τῆς Αὐτονόμου κατ' οὐσίαν ἀφ' ἧς (24 Μαΐου) ἔγραψα ὑμῶν οὐδόπως μετεβλήθη, ὅπως ὑπαγορευθῇ ἀλλαγὴ πηδαλιουχίας εἰς τὰ ὑμέτερα. Τοῦναντίον ἔκτοτε ἡ βάθυνσις καὶ πλάτυνσις τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ κυκλώματος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐκράνυνε τὴν θέσιν τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου. Τὸ «κανακάρικον» νόθον τῆς Ἀξιοσεβάστου Εὐρώπης σπαράσσεται ἐπικινδύνως ὑπὸ πτασμάτων οἱ δὲ κακοτέχναι Δαίδαλοι τῆς ἐν Δυρραχίῳ κοιτίδος αὐτοῦ ἀπροσέκτως ἐγκλεισθέντες εἰς τὸ λαβυρινθώδες αὐτῶν κατασκευάσμα μάρτην νῦν ζητοῦσι πρὸς διέξοδον Ἀριάνην καὶ μίτον. Οὕτως ἐδόθη εἰς ἡμᾶς καιρὸς πολυτιμος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἡ θέσις τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἐβελτιώθη προσλαβοῦσα νέαν ζωὴν μετὰ τὸ πρῶτον καὶ θεμελιώδες κέρδος τῆς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας Ἠπειρώτας συνθηκολογίας τῶν Ἰσχυρῶν. Ἄν ὀλίγον ἔτι τὰ πράγματα ἐξακολουθήσωσιν εἰς περιπλανήσεις εὐρωπαϊκοαλβανικὰς ἐν τῷ λαβυρινθῷ, θέλουσι περισσότερον ἔτι κρατυνθῇ αἱ ἀρχικαὶ ἡμῶν ἐλπίδες, ὅτι θέλει κατασταθῇ δυνατὸν ν' ἀσφαλισθῇ ἐγκαίρως εἰς ἡμᾶς (τοὺς Ἠπειρώτας) ἡ κατοχὴ τῆς κατ' ἀρχὴν μόνον ἀνεγνωρισμένης ἡπείρωτο—ἀλβανικῆς Κορυτσᾶς, περιορχομένη πρὸ τῆς τελικῆς διευθετήσεως τῶν πραγμάτων εἰς χεῖρας τῶν ἐπὶ τόπου ἀγρύπνων παραδοκοίντων τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως διὰ λόγους εὐλόγους στοιχειώδους προνοίας ὑπὲρ ἐξασφαλίσεως τῆς πραγματοποιήσεως τῶν κατ' ἀρχὴν ἀνεγνωρισμένων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ θέσεως, συμπληρώσωσι τὸ ἐλλεῖπον μὴ ἀναμένοντες, ἀνεὺ ἀπολύτου ἀνάγκης, τοὺς ὀπίσω αὐτῶν παρὰ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα παρατεταγμένους.

Μετὰ τῶν φιλικωτάτων χαιρετισμῶν

δλης μου τῆς οἰκογενείας (σὺν καὶ τῷ Ἰωνί)
δέχθητε καὶ τοῖς ἀσπασμούς μου.

ὑμέτερος

Στέφανος Δραγούμης

21

Ἐν Κηφισῇ τῇ 12 Αὐγούστου 1914

Ἀγαπητὲ φίλε κύριε Τσόντε,

Εἰς τὴν χθὲς ληφθεῖσαν ἐπιστολὴν ὑμῶν τῆς 3ης Αὐγούστου ἀποκρινόμενος ἀρχομαι ἀπὸ γραπτῆς ἐπαναλήψεως τῶν νοερῶς πρὸς ἡμᾶς σταλέντων συγκαταληκτικῶν ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῆς ἀτελευθερώσεως τῆς Κορυτσᾶς, περὶ ἧς εὐρέθημεν σύμφωνοι ἐν τῇ πρὸ τῶν μέσων Ἰουνίου ἀνταλλαγῇ γραμμάτων.

Εἰς τὰ τῆς ἀοριστίας καὶ ἀσυναρτησίας τῆς περὶ τὰ ἀλβανοηπειρωτικά πολιτείας τῶν ἡμετέρων Κυβερνητῶν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν περισσότερον. Ἀλλ' ἐξ ὧσιν ἀπὸ Ἀργυροκάστρου γινώσκω κρίνω ὅτι καλῶς πράττετε ὀλίγον προσέχων εἰς τὴν ἐγκύκλιον τῆς 19 Ἰουνίου, ἥτις φαίνεται ὅτι δὲν ἐκφράζει τὸ νόημα τῶν σκέψεων τῆς ἐκεῖ κυβερνητικῆς ὁμάδος.

Αἱ ὥραι εἶναι τοιαῦται, ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ κρατήσωμεν ἀσφαλῆ τὴν κατοχὴν τοῦ ὅλου βορείου ἡπειρωτικοῦ ἐδάφους, ἰδίως δὲ τῆς Κορυτσᾶς.

Ἀπέναντι ἡμῶν οὐδὲ κατ' ὅμα καὶ ὁργανωμένη Ἀλβανία ὑπάρχει σήμερον, ὅτε καὶ ὁ Βῆδ αὐτὸς κατανοήσας τὴν ἀχρηστίαν τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐν Δυρραχίῳ ἀπῆλθεν εἰς τὰς γερμανικὰς τάξεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων.

Οὕτως ὑπελείφθη ἐκεῖ εἰς προσθήκην νέου στοιχείου ἀναρχίας μόνον τὸ ὀξύμωρον διοικητικῆς κοινοπραξίας Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐν ἐμπολέμῳ σπαραγμῇ Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἐν τούτοις προχθὲς ὁ Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως εἰς τὸν θελήσαντα νὰ ὁμιλήσῃ μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ἀλβανικῶν Μεχμέτ Μπέην Κόνιτσαν, — ὃν ἐγὼ εἶδα, — οὐδὲν ἄλλο εὗρε νὰ εἴπῃ ἢ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει πρὸς τὴν Γερμανίαν νὰ μὴ πράξῃ ὅ,τι δῆποτε τὸ βλάπτει τὸν Βῆδ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐκ λόγων προνοίας ἐπιδεινωμένου ἐπὶ τὴν ἐν αὐτονομίᾳ Ἠπειρον κατωρθώ-

θη ἐπὶ τέλους νὰ διορισθῇ διοικητὴς γενικὸς ἐν Ἰωαννίνοις καὶ διωρίσθῃ ὁ κ. Φορέστης.

Τοιαύτη ἡ ἐσωτερικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ὄψις τοῦ ζητήματος ὅπερ γεννᾷ τὴν ὑμετέραν στενοχωρίαν.

Ἀλλ' ἴσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ προσέχωμεν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν τῶν πραγμάτων θέσιν. Διότι ἡ ἔκτασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μεταβάλλει ριζικῶς τὰ τῆς Ἀλβανίας, ἧς τὸ μὴ βιώσιμον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς συγκρουομένας περὶ αὐτὴν ὁρέξεις τῶν ἀλληλομαχοῦντων προαγγέλει ἐπικείμενον διαμελισμόν. Ἐκ τούτου ὁπωσδήποτε ἀναμένεται κέρδος ἡπειρωτικὸν μείζον ἢ ἔλασσον κατὰ λόγον ἥς τοιαύτης, ἢ τοιαύτης πολεμικῆς ἐκβάσεως, ἀλλ' ὁπωσδήποτε κέρδος, — ὅπερ ἂν νικήσωσιν οἱ τρεῖς ἴσως ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίσῃ τις βαῖνον μέχρι καὶ πλήρους ἢ σχεδὸν πλήρους διασώσεως τοῦ αὐτονόμου σήμερον ἡπειρωτικοῦ ἐδάφους. Τοιαῦτα τὰ φαινόμενα σήμερον, ὅτε δὲν πιστεύεται πιθανὴ μεταμέλεια τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπιστροφή πρὸς τὰς ἐγκαταλειφθείσας δύο τέως συμμάχους

Μετ' ἀγάπης καὶ τιμῆς

ὑμέτερος Στέφανος Δραγούμης

Ὁλης τῆς οἰκογενείας, καθὼς καὶ τῶν παραφυάδων Μελᾶ καὶ Καλλέργη φιλικωτάτους χαιρετισμούς.

Σ.Δ.

22

Ἐν Αθήναις τῇ 13 Αὐγούστου 1914

Ἀξιότιμε Κύριε Τσόντε,

Ἐκ τῆς χθὲς ληφθείσης ἐπιστολῆς ὑμῶν τῆς 3ης ἐ. μ. μετ' ἐκπλήξεως καὶ θλίψεως συνάμμι ἐπληροφορήθην ὅτι δὲν ἐλάβετε τὴν ἐπιστολὴν, ἣν περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου σᾶς ἔγραψα ἐκ Λουτρακίου εἰς ἀπάντησιν τῆς δευτέρας ὑμῶν ἐπιστολῆς. Ἐθλίβην δὲ τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐν ἐκείνῃ σᾶς ἔγραφον λεπτομερείας περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν Δυνάμεως τινος σχετικῶς πρὸς τὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸν Ἠγεμόνα της, αἵτινες κατ' οὐδένα λόγον ἐπεθύμουν νὰ περιέλθωσιν εἰς γνώσιν τρίτου. Τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην σᾶς διηύθυνον ὅπως καὶ τὴν πρώτην, ἥτις ἔφθασεν ἀσφαλῶς—

μήπως ἡ δευτέρα ἐκ ρα τή θ η κα τὰ
λ ά θ ο ς εἰς Ἰωάννινα;

Σὰς ἔγραφον τότε οὐ ἡ γνώμη μου ἦτο
νὰ μὴ προβῇτε εἰς κίνημα κατὰ τῆς Ἀλ-
βανικῆς λεγομένης Κυβερνήσεως πρὶν ἢ σὰς
κοινοποιηθῇ ἡ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἔγκρι-
σις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας, διότι
μέγα συμφέρον εἶχομεν νὰ τὴν λάβωμεν
εἰς χεῖρας. Ἐκτοτε ἡ ἔγκρισις ἐδόθη καὶ
μάλιστα, παρὰ τὴν ἐμὴν τοῦλάχιστον προσ-
δοκίαν, ἀνεκοινώθη καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνι-
κὴν Κυβέρνησιν ἀποτελοῦσα οὕτω πῶς ἐπί-
σημον πλέον ἀναγνώρισιν τῆς Ἑλληνικότη-
τος τῆς Αὐτονομικῆς Ἡπείρου, οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ ἡθικόν τινα κόλαφον πρὸς τὴν
Ἑλλ. Κυβέρν. διὰ τῆς ὑποδείξεως ὅτι πρό-
κειται, περὶ Ἑ λ λ η ν ι κ ῶ ν π λ η θ υ -
σ μ ῶ ν.

Μετὰ τὴν λήψιν τῆς ἐγκρίσεως, κατὰ
τὴν ἀτομικὴν μου πάντοτε γνώμην, σὰς
ἔλεγον τὶ δέον γενέσθαι, ἀλλὰ τὰ ἐπελθόν-
τα ραγδαῖα γεγονότα μετέβαλαν τόσῳ θε-
μελιωδῶς τὰς πολιτικὰς συνθήκας καθ' ἅ-
πασαν τὴν Εὐρώπην, ὥστε μάταιον πλέον
ἦθελεν εἶσθαι νὰ ἐπαναλάβω τὶ πρὸ δύο
σχεδὸν μηνῶν ἔγραφον. Ἐν τούτοις ἡ ἐπελ-
θοῦσα αὕτη μεταβολὴ οὐσιωδῶς βελτιοῖ
κατὰ τὴν κρίσιν μου τὴν θέσιν τῆς Αὐτο-
νομικῆς Ἡπείρου καὶ ὑπὲρ ποτε ἐπιβάλλ-
εται εἰς τὸν μέχρ' ἡμέρον τόσῳ ἐπιτυ-
χῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισθέντα, νὰ ἐξακολου-
θήσωσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς καὶ εὖστα
θείας τὸν ἀγῶνα, μηδενὸς τὰς ἐναντίας εἰ-
σηγήσεις εἰσακούοντες καὶ πρὸ παντὸς μὴ
ἐπιτρέποντες εἰς οἷονδήποτε Ἀλβανικὸν
στοιχεῖον ὑφ' οἷονδήποτε ἰδιότητα νὰ κα-
ταλάβῃ σπιθαμὴν τῆς Αὐτονομικῆς Ἡ-
πείρου. Ἐχὼ ἀκλόνητον πεποίθησιν
ὅτι οὕτω πολιτευόμενοι μέχρ' ἑλθόντος
τοῦ διεξαγομένου πολέμου θέλομεν σώσει
τὴν πολυπαθὴ Ἡπειρον, ἥτις ἔνεκεν τῶν
ἰδικῶν μας λιποψυχιῶν ὑφίσταται τόσα
σήμερον βάσανα. Ἐὰν ἀπέλθῃ ὁ Βῆδ—καὶ
θὰ ἀπέλθῃ τάχιον ἢ βράδιον—ἐνδείκνυται
ἡ ἀνευ ἀναβολῆς ἀνακατάληψις τῆς βορείου
Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ τῆς Ἑλλ.
Κυβερνήσεως προκηρυγτούσης ὅτι πράττει
τοῦτο ὡς μέτρον προσωρινὸν πρὸς τήρη-
σιν τῆς τάξεως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀγνοῶ ἂν ἡ Κυβέρνησις

θὰ ἔχῃ τὸ θάρρος ἢ τὴν στοιχειώδη ὀρθο-
φροσύνην νὰ τὸ πράξῃ, ἔλαβον τὸ θάρρος
νὰ ὑποδείξω ἀνωτέρω τὶ ὑμεῖς ὀφείλετε
νὰ πράξητε ὅπως σώσητε τὴν ὑπόθεσιν.

Διεδόθη κατ' αὐτὰς ἐκ Ρ ῶ μ η ς ὅτι
οἱ Ἴταλοι πρόκειται νὰ καταλάβ. σι τὸν
Αὐλῶνα τῇ συναινέσει Ἀγγλίας, Γαλλίας,
καὶ Ρωσίας—δὲν πιστεύω νὰ συναινέσῃ
εἰς τοῦτο ἡ Ρωσία πολὺ δὲ ἀμφιβάλλω καὶ
περὶ τῶν ἐτέρων δύο. Ἐν τούτοις καὶ ἂν
ἦθελε συμβῇ τοιοῦτό τι φρονῶ ὅτι οἱ Ἴτα-
λοι ἦθελον περιορισθῇ εἰς γωνίαν τοῦ Αὐ-
λῶνος ἀποφεύγοντες κινήσεις πρὸς τὰ ἐδά-
φη τῆς Αὐτονομικῆς Ἡπείρου. Σχετι-
κῶς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ὁ κ. Σπυρο—Μή-
λιος, ὅστις ἦτο χθὲς παρ' ἐμοὶ καὶ ὅστις
ἀπέρχεται εἰς Ἡπειρον μεθαύριον, μοι ἔ-
λεγεν ὅτι ἐν ἡ περιπτώσει οἱ Ἴταλοι ἦθε-
λον ἀποπειραθῇ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν
Χειμάρραν, εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἀντι-
στῇ ἐνόπλιως.

Φιλικωτάτους χαιρετισμοὺς

Στέφ. Σκουλούδης

23

Ἐν Ἀθήναις 16 Αὐγούστου 1914

Ἀξιότιμε Κύριε Τσόντε,

Σὰς ἔγραψα διὰ μακρῶν πρὸ τεσσά-
ρων ἡμερῶν, ἐπειδὴ δὲ κατόπιν τῆς ἀπω-
λείας τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐκ Λουτρακίου ἐπιστο-
λῆς μου ἀνησυχῶ περὶ τῆς ἀσφαλοῦς παρ'
ὑμῶν λήψεως καὶ τῶν μεταγενεστέρων, πα-
ρακλῶ νὰ ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ ἀγ-
γέλλετε τὴν λήψιν των.

Πρόθυμος

Στέφ. Σκουλούδης

24

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 23 Αὐγούστου 1914

Φίλε Κύριε Τσόντε,

Ζητεῖτε καὶ νέας ἀνακοινώσεις «ἀνυπο-
μόνως ἔνεκα τῆς καταστάσεως»,—ὡς ὑπο-
θέτω τῆς ἡπειρωτοαλβανικῆς,—καθ' ἣν ὤ-
ρην ἡ γενικὴ κατάστασις—ἡ Εὐρωπαϊκὴ—
δεσπόζει καὶ κρατεῖ μετέωρον τὸ ὅλον καὶ
ἐν τούτῳ τὸ ἡπειρωτικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ
ἀλβανικόν. Τὰ ἔκτακτα γεγονότα ἐν τῇ ἀνα-
τολικῇ Πρωσσίᾳ καὶ ἐν τῇ αὐστριακῇ Γαλι-
κίᾳ (ἄλωσις τῆς Κ α ι ν ι ξ β έ ρ γ η ς καὶ
τῆς Λ ε μ β έ ρ γ η ς ὑπὸ τῶν πλημμυρη-
σάντων τὰς δύο μεγάλας γερμανοαυστρια-
κὰς περιφερείας Ρώσων) μετέδωκε νέαν ὁ-

ψιν εἰς τὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, καθιστῶσα πιθανωτέραν τὴν κατὰ τῶν γερμανοαυστριακῶν τελικὴν ροπήν. Ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅτι ἂν τοιοῦτό τι συμβῇ, Ἀλβανία δὲν θὰ ὑπάρξῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα.

Ἡ νέα τῶν πραγμάτων τροπὴ ἀνὰ σφαλισθῇ, θὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ὁριστικὴν τῆς Ἰταλίας σύμπραξιν μετὰ τῶν Τριῶν, ὅτε καὶ τὸ ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου διπλωματικῶς ψιθυριζόμενον, ἦτοι ἡ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατάληψις τοῦ Αὐλῶνος, θὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀφασιν ἐλευθέρας τῆς βορείας Ἠπείρου μέχρι καὶ αὐτῆς, ὡς ἐλπίζω, τῆς Κορυθαῖας. Κινήσεις Βῆδ, Κόνιτσα, Ἑσσάτ ὑπὸ τοιούτους σημερινὸν ὅρους οὐδὲν σημαίνουν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου αἱ χεῖρες τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν περισσότερον λελυμέναι πρὸς παροχὴν ἐπικουρίας εἰς τοὺς ἐν τῷ βορείῳ ἡπειρωτικῷ ἐδάφει παραμένοντας πρὸς ἑξασφάλισιν ἐν αὐτῇ τῆς ἐλληνικῆς τάξεως μέχρι τέλους τῆς κρίσεως. Μένει νὰ ἴδωμεν σήμερον ὅτε ἔχομεν ἐν Ἀθήναις τὸν κ. Ζωγράφον ἂν τὰ πρὸς αὐτὸν λεχθέντα ἢ λεχθησόμενα ὑπὸ τοῦ ἰδιορρύθμου Δικτάτωρος θὰ εἶναι ἀνεκτότερα τῶν τέως λεγομένων καὶ πραττομένων. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἴδω τὸν κ. Ζωγράφον, ὅστις φαίνεται ὅτι θὰ παρατείνῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὴν ἐνταῦθα διαμονὴν αὐτοῦ καὶ τότε θὰ γράψω πρὸς ὑμᾶς ὁπωσδήποτε.

Ἐν τῷ μεταξύ, πολιτευόμενοι σωφρόνως πρὸς τοὺς προσεγγίζοντας εἰς ἡμᾶς πρέπει νὰ φροντίζωμεν παντὶ σθένει νὰ τηρῶμεν ἀσφαλῶς εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην ἣν τὸ αὐτόνομον ἡπειρωτικὸν κίνημα χάρις εἰς τοὺς ἐργάτας αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὰς ἐλληνικὰς χεῖρας.

Ταῦτα ὑπαγορεύονται σαφῶς οὐχὶ μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν περὶ ἧς ἀνωτέρω ὡμίλησα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἀντιθέτως τραπῶσι τὰ εὐρωπαϊκά, ὅτε καὶ τὸ μῆκος τοῦ πανευρωπαϊκοῦ ἀγῶνος προβλέπεται μέγα, — μῆκος ἐτῶν, διότι τὸ βορειο-ηπειρωτικὸν ζήτημα οὐδὲν ἔχει τὸ αὐτοτελές, ἐν δὲ τῇ γενικῇ τῶν πραγμάτων ρυθμίσει μακαρία ἢ κατέχουσα ἀλλὰ ἂν

γνωρίσῃ νὰ πολιτευθῇ καλῶς, — ὃ ἐστὶ μετὰ φρονίμου θάρρους.

Μετὴ φιλικωτάτων ἀσπασμῶν καὶ τῶν προσρῆσεων τῆς οἰκογενείας.

Ὡς ὑμέτερος

Στέφ. Δραγούμης

Σύγγνωτε τὴν κακογραφίαν καὶ τὰς διαγραφάς· ἔγραψα ἐν σπουδῇ, τὸ δὲ γῆρας ἀποστρέφεται τὰς ἀντιγραφάς.

Σ. Δ.

25

Ἐν Σουτῳ 14 Σεπτεμβρίου 1914

Ἀξιότιμε Κύριε Τσόντε,

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 4 ε. μ. ὑμετέρα· ἐπιστολὴν ἧς τὸ προσηγμένον αὐτῆς τηλεγράφημά σας ἐφ' ᾧ εὐχαριστῶ λίαν.

Σὰς ἐγγραφον, νομίζω, εἰς τινὰ τῶν ἐπιστολῶν μου, ἀσφαλῶς ὅμως εἰς τὴν ἐκ Λουτρακίου κατὰ Ἰούνιον σταλεῖσαν, ὅτι ὁ Βῆδ θὰ ἀπέλθῃ καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ διορισθῇ Τοῦρκος ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας, διότι τοῦτο ἐπιδιώκει ἡ Ρωσία καὶ τοῦτο ἐπρότεινεν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψιν τῶν Πρέσβων κατὰ τὴν ἐκεῖσε πέρυσσι διαμονὴν μου. Ἀλλὰ τὰ πράγματα σήμερον μετεβλήθησαν ἄρδην κατόπιν τῆς γενικῆς Εὐρωπαϊκῆς συρράξεως — ἐπομένως, ἔάν οἱ τῆς Συνεννόησεως νικήσουν φρονῶ ὅτι ἡ Ρωσία θέλει ζητήσῃ διὰ τὴν Ἀλβανίαν οὐχὶ πλέον Τοῦρκον ἡγεμόνα ἀλλὰ πολὺ ριζικώτερα πράγματα, τοῦτο δὲ φοβούμενη καὶ ἡ Ἰταλία ἀγωνίζεται ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς νὰ σώσῃ τὰ ἐν Λονδίνῳ περὶ Ἀλβανίας ἀποφασισμένα καὶ πρὸς τοῦτο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δημοσιεύει ἐπισήμως ὅτι «παρὰ τὸν πόλεμον, αἱ Δυνάμεις θέλουσι τηρήσῃ ὅτι περὶ Ἀλβανίας ἀπεφασίσθη ἐν τῇ διασκέψει τῶν Πρέσβων». Ἐπίσης τοῦτου ἕνεκα δὲν τολμᾷ ν' ἀποπειραθῇ οὔτε ἐν Αὐλῶνι οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς Ἀλβανίας, τὴν ἐλαχίστην ἀπόβασιν, ὅπως μὴ δώσῃ ἀφορμὴν παραβιάσεως τῶν ἀποφασισμένων καὶ ὑπὸ ἄλλων.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βῆδ, σήμερον ὑπὲρ ποτε ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ν' ἀνακαταλάβῃ διὰ τακτικοῦ στρατοῦ τὴν Αὐτόνομον Ἠπειρον ἔστω καὶ μετὰ δηλώσεως ὅτι πράττει τοῦτο πρὸς ὁσῶς πρὸς τήρησιν τῆς τά-

ξεως και χάριν τῆς ἀσφαλείας τῶν χριστιανῶν κατοίκων. Κατὰ κόρον ἀνέπτυξα πανταχοῦ τὸ λυσιτελὲς τοιαύτης ἐνεργείας— καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀνελιφυλάκτως ἀσπάζονται τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις, μαστιζομένη πάντοτε ὑπὸ ἀκατανοήτου ξενολατρίας καὶ ξενοφοβίας, δὲν τολμᾷ οὐδὲ λόγον καὶ νὰ κάμνη περὶ Αὐτονόμου Ἑπείρου, ἀλλ' ἀφίνει ἐαυτὴν νὰ λωποδυτῇται ὑπὸ τοῦ Ἑσάτι, ὅστις, χάριν χρηματισμοῦ, ἄλλα ὑπόσχεται εἰς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἄλλα εἰς τὴν Σερβίαν, ἄλλα εἰς τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἄλλα εἰς τοὺς Νεοτούρκους, εἰς ἕκαστον δὲ ὅ,τι ἀρέσκει. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ κυβερνητικὰ σφάλματα, πάντες ἔχομεν τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς σᾶς ἔχοντες τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀνδρική πολιτικὴ τῶν Αὐτενόμων, ἣτις μέχρι τοῦδε κατώρθωσε τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς Ἑλληνικότητος αὐτῶν, θέλει ἐξακολουθήσει ὑφισταμένη ἀμείωτος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, ὅποτε, κανονιζομένων πάντων τῶν ἐκκρεμῶν διεθνῶν ζητημάτων θέλει κανονισθῇ καὶ τὸ ζήτημα τῆς Αὐτονόμου Ἑπείρου κατὰ τὰς εὐχὰς ἡμῶν, τουτέστι δι' ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἂν πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία δὲν ὑπεστήριζαν τὰ δίκαια τῶν Ἑπαιρωτῶν ζωηρότερον, διότι ἤθελον νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ ἡ Εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία, σήμερον, μετὰ τὸν πόλεμον, οὐδεμίαν ἀβρότητα ὀφείλουν εἰς τοὺς ἀντιθέτους καὶ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι οὐδὲν ἔχουν εἰς τὴν Ἑπείρον συμφέρον, θέλουν, φρονῶ, ἂν νικήσουν, υποστηρίξῃ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπόδοσιν τῆς Αὐτονόμου.

Διατρίβων ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς 18ης π. μ. δὲν εἶδον ἀκόμη τὸν Κ. Ζωγράφον, ἐλπίζω ὅμως νὰ τὸν ἴδω εὐθὺς ὡς ἐπανέλθω εἰς Ἀθήνας μετὰ μίαν ἢ δύο ἑβδομάδας.

Δεχθῆτε τὰς φιλικωτάτας

προσρήσεις μου

ὑμέτερος

Στέφ. Σκουλούδης

26

Ἐν Κηφισῇ τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1914

Φίλε Κύριε Τσόντε,

Τὸν κομιστὴν τῆς ὑμέτερας ἐπιστολῆς καὶ λελωβημένον τὸ πόδαν ἐκ πολεμικοῦ πηδήματος Πατινιώτην ἐφρόντισα καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Ἀγίας Ἐλένης, ὅτι θέλει τύχει οὐ μόνον καλῆς περιποιήσεως, ἀλλὰ καὶ θεραπείας.

Καὶ πρὶν ἢ λάβω τὴν ἐπιστολὴν ταύτην (4 ἰσταμένου) εἶχον ἐξ ἀπηχήσεως ἰδέαν τῶν ὑμέτερων σιανοχωριῶν ἰδίως τῶν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς πλευρᾶς. Ἰδέαν προσωπικὴν εἶχον καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας, ὃν ὑποθέτω ὅτι καὶ ὁ κ. Ζωγράφος (νῦν θηρεύων ἀναψυχὴν τινα εἰς τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήμα αὐτοῦ) ἐφαντάζετο ὅμοια. Ἀλλ' ἀγνοῶ κατὰ πόσον ὁ παντοκράτωρ πρωθυπουργὸς δέχεται λύσιν δεομένην τῆς ἐπὶ τόπου παρουσίας ὁργάνων ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ταύτης μόνης ἱκανῆς νὰ ἀσφαλίσῃ ἐν πειθαρχίᾳ τάξιν πλήρη εἰς τὸ ἄναρχον ἑλληνο—ἀλβανικὸν ἔδαφος, ἐν τούτοις δὲ καὶ χορησίμου εἰς ἐξασφάλισιν τῆς περαιτέρω εὐδωσσεως τῆς Ἑλληνικῆς ὑποθέσεως διὰ τοῦτο καὶ σιωπῶ μὴ ἔχων τι βέβαιον νὰ γράψω πρὸς ὑμᾶς ἐξ ἀμέσου γνώσεως, ἅτε καὶ εἰς οὐδεμίαν διακείμενος συνάφειαν πρὸς τοὺς αὐθεντικοὺς. Εὐτυχῶς τὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου διατηροῦνται ἐν τῇ αὐτῇ ἀκμῇ δυνάμεις τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ ἐθνικῆς ἰδέας καὶ εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας ἐν ἀλληλεγγύῃ μεγάλων τε καὶ ἐνισχυομένων μικρῶν. Ἐκ τούτου δ' ἡ Ἑπείρος φαίνεται ὅτι θέλει ἀφεθῇ ἀλώβητος, ἴσως δὲ καὶ μετὰ τινος στοργυλώσεως, ὅτε καὶ ὁ ὑμέτερος ἀγὼν θέλει στεφανωθῇ ὡς καρποφόρος. Οἱ Γερμανοὶ ὑποχωροῦσι πρὸς τὰ σύνορα αὐτῶν εἴτε ἀπ' εὐθείας διὰ Λορραίνης καὶ Ἀλσατίας εἴτε διὰ Βελγίου ἢ ἴσως μᾶλλον δι' ἀμφοτέρων τῶν ὁδῶν. Ταύτην δὲ τὴν ὥραν γίνεται ἡ κρίσις τῆς καθ' ὅλον τὸ εὐρύτερον μέτωπον λυσσώδους μάχης, κρίσις ὡς φαίνεται ἐτοίμη νὰ παρακολουθήσῃ ἢ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν ἀγῶνα εἰσχύλισις καὶ τῶν μὴ μετεχόντων αὐτοῦ εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, τῶν καθ' οἷονδήποτε τρόπον οὐδετέρων—τοῦ Κου-

τρούλη ὁ γάμος ὑποθέτω ὅτι ἦτο ὀλιγώτερον θορυβώδης καὶ πολὺ ὀλιγώτερον περίπλοκος, καὶ δὲν ἔχω μὲν ἰδέαν ἂν ἐκεῖνος ἔλαβε τὸ σκόπιμον πέρας, ἀλλ' ἡ πανευρωπαϊκὴ «χαρὰ» μεγάλη ὑπάρχει πιθανότης ὅτι δὲν θὰ ματαιωθῇ. Ἡ Πολωνία φαίνεται ἔχουσα ἡγγυημένην τὴν ἀνασυγκρότησιν μετὰ ὑπερδιακόσια ἔτη ἀπὸ τοῦ διαμελισμοῦ. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶ ὅτι τὴν Ἑλλάδα ὁ διεξαγόμενος ἀγὼν θέλει ἀφήσει ἀστόργως ἡδικημένην ἀρκεῖ μόνον οἱ κοσμήτορες αὐτῆς νὰ μὴ διαπράξωσι καὶ νέας ἀνοησίας—πολιτικοδιπλωματικές.

Μετὰ φιλικῶν χαιρετισμῶν τῆς οἰκογενείας.

Ὅπως ὑμέτερος
Στέφανος Δραγούμης
27

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 8)βρίου 1914

Φίλε Κύριε Τσόντε,

Ταύτην τὴν στιγμήν διεξελθὼν τὸ ὑμέτερον γράμμα τῆς 2ας 8)βρίου, ἀφοῦ παρεδῶκα ἤδη εἰς τὴν ἀδελφὴν μου τὸ σημείωμα καὶ τὸν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγίου Κορυτσᾶς, σπεύδω ν' ἀποκριθῶ λακωνικῶς, διότι πλείονα περιτεύουσιν, ὅτι καθ' ὁδὸν ἤδη εἶναι τὸ πρὸς ὀριστικὴν ἐξασφάλισιν τῶν πραγμάτων τῆς Αὐτονομίας Ἡπειροῦ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, ὡς θέλετε πιθανώτατα ἔχει ἐξηκριβωμένον ἐπιτοπίως κατὰ τὴν ὥραν τῆς λήψεως τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης.

Μετὰ τῶν φιλικωτάτων χαιρετισμῶν ὅλης μου τῆς οἰκογενείας.

Ὑμέτερος
Στέφ. Δραγούμης

28

Ἐν Ἀθήναις 10 8)βρίου 1914

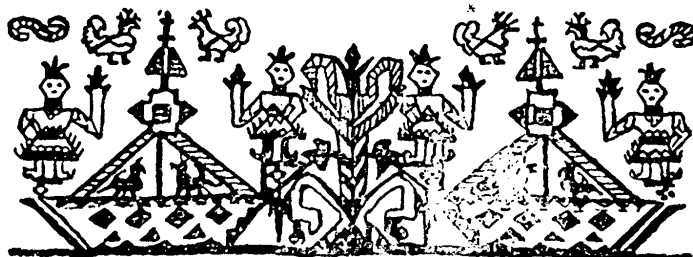
Ἀξιότιμε φίλε,

Πρὸ ὀλίγης ὥρας ἔλαβον τὴν ἐπιστολήν σας τῆς 2ας ἑ.μ. καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐσκεπτόμην νὰ σᾶς γράψω ὅπως σᾶς ἀνακοινώσω ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ταβαίνομεν τέλος πάντων πρὸς τὴν αἰσίαν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Βορείου Ἡπειροῦ. Εἰς τὴν ἐκ Λουτρακίου ἐπιστολήν μου — ἣν ὑποθέτω περιελθοῦσαν εἰς χεῖρας Κυβερνητικὰς — προεχάρασσον τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τὰ πράγματά ἐδικαίωσαν τὰς κρίσεις μου. Ἦδη ἠνεώχθησαν οἱ ὀφθαλμοί μας εἰς τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἡμᾶλλον οὐχὶ ἡμεῖς ἀλλὰ ξένοι, φίλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοὺς ἠνέφξαν καὶ μᾶς ὥθησαν εἰς τὸ νὰ πράξωμεν νῦν ὅ,τι πρὸ πολλοῦ. αὐτορμήτως καὶ αὐτοδικαίως ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν. Ἐννοεῖται ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δὲν δύναμαι νὰ ἐμπιστινῶ πλείονα εἰς τὴν χάριτην. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι μεγίστην αἰσθάνεσθε ἤδη ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς δραστέως σας, καὶ πάντῃ περὶ τὸν κρίνω νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ἐμμείνητε εἰς τὴν στάσιν σας μέχρις οὗ ὀριστικῶς καὶ ἐπισήμως ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἀποιλέσῃ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Θέλω πάντοτε σᾶς ὀφείλει χάριτας ἐὰν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ κρατῆτε ἐνήμερον τῶν καθ' ὑμᾶς.

Ὅπως ὑμέτερος
Στέφ. Σκουλούδης

(Ἀκολουθεῖ)

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΛΙ ΣΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ (1798)

Οἱ ἀδελφοὶ Στεφανόπολι κατάγονται ἀπὸ τὴν Κορσικὴ καὶ εἰδικὰ ἀπὸ τὸ Ἀγιάτσιο ἢ Αἰάκειον τοῦ γεωγράφου Στράβωνος.

Ὁ ἓνας ἀπὸ τούτους ὁ *Dimo*, ἦτο βοτανολόγος καὶ ὁ Βοναπάρτης τὸν εἶχε κοντὰ στὸ Στρατηγεῖο τοῦ τῆς στρατιᾶς τῆς Ἰταλίας ἔταν ὁ μέγας αὐτὸς στρατηγὸς κατήγαγε τέσσευς θριάμβους στὴν Βόρειο Ἰταλίον ἐναντίον τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων καὶ διέλυε τὴν γηρασμένην Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τὴν ἀνοίξη τοῦ 1797.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο τῆς 17 Ὀκτωβρίου 1797, πού ὑπεγράφη μεταξὺ τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία, καθίστατο ἀπόλυτος κυρίαρχος τῶν τέως Ἑνετικῶν κτήσεων τῆς Ἀνατολῆς, δηλ. τῆς Κέρκυρας, τῆς Κεφαλλονιάς, τῆς Ζακύνθου καὶ τῶν ἐξαρτωμένων ἐξ αὐτῶν νησιδίων. Ἐπίσης κατελάμβανον οἱ Γάλλοι τὸ Βουθρωτόν, τὴν Ἄρταν καὶ γενικῶς ὅλας τὰς ἐγκαταστάσεις τὰς προηγουμένως Ἑνετικὰς ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, πού εὐρίσκοντο κάτω ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Δρινοῦ. Εἰς τὸν Ταλλεϋράνδον ἔγραφε ὁ δαφνοστεφὴς στρατηγὸς τὴν 18ην Ὀκτωβρίου 1797 τὰ ἑξῆς. «Ὅταν ἡ Γαλλία ἔχη τὴν Μαΐανς καὶ τὸν Ρήγον, ἔταν ἔχη εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν Κέρκυραν, θέσιν ἀπολύτως καλῶς ὀχυρωμένην καὶ τὰς νήσους τι θέλομεν περισσότερον»;

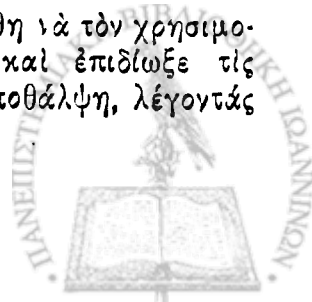
Τὴν 29ην Ἰουνίου 1797 εἰς τίς 4 τὸ ἀπόγευμα τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, κατ' ἐντολὴν δῆθεν τῆς συμμάχου τῆς Γαλλίας Βενετίας, ἀποβιβάσθησαν στὴν Κέρκυραν, διὰ νὰ τὴν ἀσφαλίσουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Ἀγγλων. Ἀπὸ κεῖ ἦλθαν στὴν Λευ-

κάδα (ἀρχὰς Ἰουλίου) καὶ τὴν Πρέβεζαν. Ἐν συνεχείᾳ κατελήφθησαν, καὶ τὰ ἄλλα νησιά καὶ κτήσεις τῆς Βενετίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Βενετίας ἐλησμονήθησαν ἐξέπιτηδες στὴν Βενετίαν. Ἀφοῦ ἐγίνε ἡ στρατιωτικὴ γάλλικὴ Κατοχὴ τῆς Ἐπτανήσου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἐξαρτημάτων τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, ἐπηκολούθησε τὴν 17 Ὀκτωβρίου, ἡ ὀριστικὴ προσάρτησις στὴν Γαλλία.

«Αἱ νῆσοι Κέρκυρα, Ζάκυνθος καὶ Κεφαλληνία» ἔγραφεν εἰς τὸ Διευθυντήριον, ἀπὸ τὸ στρατηγεῖον τοῦ στὸ Μιλᾶνο ὁ Βοναπάρτης, «εἶναι δι' ἡμᾶς, ἐνδιαφέρουσαι περισσότερον ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ἡ Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία ὁσημέραι καταρρεῖ· ἡ κτήσεις τῶν νήσων τούτων θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τὴν ὑποστηρίξωμεν, ὅσον θὰ εἶναι δυνατόν ἢ νὰ λάβωμεν καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτῆς τὴν μερίδα μας».

Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο, ὁ θριαμβευτὴς Βοναπάρτης μὲ διάταγμά του ἐκδομένο στὸ Μιλᾶνο στίς 17 (Θεωλλώδους) Δεκεμβρίου 1797 συνίστα τέσσαρες νομοὺς ἀπὸ τὰς πρώην βενετικὰς κτήσεις εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Εἰς τὸν νομὸν Ἰθάκης, πού περιελάμβανε τὴν Κεφαλληνίαν, Λευκάδα, Κάλαμον, Μεγανήσι, ὑπάγονταν καὶ οἱ ὑποδιοικήσεις Προδέξης καὶ Βονίτσης. Μὲ τὴν ἐπέκταση τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας στὴν Ἠπειρο, ἐρχόντανε σὲ γειτνίαση μὲ τὸν περιβόητο Σατράπη τῆς Ἠπείρου, τὸν Ἀλῆ πασᾶ, πού ἔδειξε, εὐθὺς μόλις κατέλαβε τὸ Πασσαλήκι τῶν Ἰωαννίνων (1788) τάσεις ἀποσχίσεως ἀπὸ τὸν Σουλτάνο.

Ὁ Ναπολέων ἐσκέφθη νὰ τὸν χρησιμοποίησιν στὰ σχέδιά του καὶ ἐπιδίωξε τίς φιλοδοξίες του νὰ τίς ὑποθάλῃ, λέγοντάς

του ότι θα τον βοηθήσει να γίνει μέγας και ισχυρός σύμμαχος του.

Τὰ σχετικά με την αλληλογραφία και την φιλία των δύο τούτων ανδρών και που κατέληξε, τὰ ἀφηγήθηκα στην μελέτη μου: «Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως και ὁ χαλασμός τῆς Πρέβεζας». Ἑκδόσεις Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας 1954—55.

Ἐκτός τῶν φλογερῶν προκηρύξεων τοῦ καταλαβόντος τὴν Ἐπτανήσον γάλλου στρατηγοῦ Τζεντίλλι, ποὺ τὰς συνέτασσε ὁ συνοδευόμενός του, γάλλος φιλόλογος καὶ Ἑλληνολάτρης Ἀρνώ, ὑπῆρχαν καὶ στὴν Πρέβεζα καὶ κυκλοφοροῦσαν πατριωτικοὶ λόγοι περὶ ἐλευθερίας καὶ Δημοκρατίας καὶ ποιήματα, ἐνθέρμων φιλοδημοκρατικῶν Πρεβεζάνων. Αὐτὰ φυλάσσονταν σὲ δολοκλήρα κασόνια, ἕως τὸ 1947, στὸ ταβάνι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ προκρίτου Μαρίνου Λουροπούλου, ποὺ ἦταν ἀπὸ τοὺς γαλλόφιλους δημοκρατικούς ἡγέτας τῆς πόλεως.

Αὐτὰ τὰ πολύτιμα Ἀρχεῖα καταστράφηκαν στὴν Κατοχή (1941—1945) καὶ τὰ πῶς πολλὰ στὸ 1947. Ὅταν ἀκόμη ὁ Βοναπάρτης εὐρισκόταν νικητὴς στὴν Ἰταλίαν, ἔφτασε πρεσβεία ἀπὸ Μανιάτες στὴν Τεργέστη νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ ἐνδιαφερτῇ γι' αὐτοὺς καὶ εἶπῃ πὺς μόλις θὰ ἔβαζε τὸ πόδι του στὴν Κέρκυρα, αὐτοὶ θὰ ἐπαναστατοῦσαν καὶ θὰ ἐτάσσονταν σύμμαχοί του, ἂν ἐσχεδιάζε νὰ κτυπήσῃ τὴν Τουρκία.

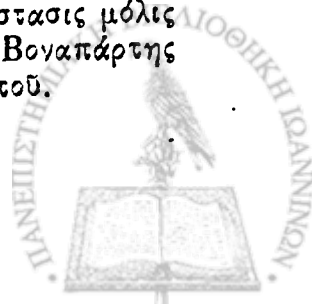
Ἡ πρεσβεία τῶν Μανιατῶν μὴ βρίσκοντας ἐκεῖ τὸν Ναπολέοντα, ποὺ κατεδίωκε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὰ τεχνά τῆς Συρίας ἔδωσε τὸ ὑπόμνημά της εἰς τὸν γάλλον πρόξενον τῆς Τεργέστης, ὁ ὁποῖος τὸ ἐδημοσίευεν, εἰς Ἰταλικὴν μετάφρασιν, εἰς τὶς τοπικὰς ἐφημερίδες.

Ἐπιστρέψας στὸ Μιλᾶνο ὁ Βοναπάρτης ἔδωσε ἀπάντησιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι οἱ Γάλλοι, καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς, ἐξετιμῶσαν πολὺ «τὸν μικρὸν ἀλλὰ γενναῖον λαὸν τῆς Μάνης, ποὺ μόνος αὐτὸς ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν». «Εἰς κάθε εὐκαιρίαν ποὺ θὰ παρουσιασθῇ» προσέθετε, «οἱ Γάλλοι θὰ τοὺς παράσχουν πάντοτε ἐνδείξεις τῆς προστασίας των καὶ θὰ προσπαθήσουν ἔως ἰδιαιτέρως νὰ εὐνοήσουν τοὺς Μανιάτες». Τὴν ἀπάντησιν του αὐτὴν ὁ Βονα-

πάρτης, με χρονολογίαν 30 Ἰουλίου 1799, ἀνέθεσε νὰ τὴν κομίσῃ εἰς τὴν Μάνην ὁ βοτανολόγος Κορσικανὸς *Dimo Stephano*. Αὐτὸς ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸν ἀδελφὸ του *Nicolo* με τὴν ἰδιαίτερη ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, νὰ μελετήσουν τὴν κατάστασιν τοῦ Μωριά καὶ τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ ἐκθέσουν κατὰ πόσον οἱ κάτοικοι τῶν τόπων τούτων, θὰ ὑπεστήριζαν ἐνόπλιως τὰ σχέδια δράσεώς του εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸν ἔστειλε στὴν Ἡπειρο καὶ Ἀλβανία ὁ Ναπολέων, τὸν φιλόλογο Ἀρνώ, τὸν πολιτικὸν σύμβουλον τοῦ στρατηγοῦ Τζεντίλλι καὶ συντάκτην τῶν περὶ ἐλευθερίας καὶ Δημοκρατίας προκηρύξεων, ποὺ ἐκυκλοφόρησαν στὴν Ἐπτανήσον καὶ τὴν Ἡπειρο, ὅταν οἱ Γάλλοι, ὅπως εἶπαμε, προηγουμένως κατέλαβαν τὰ μέρη αὐτά. Αὐτὸς ὑπέβαλεν ἑκθεσιν στὸ Διευθυντήριον, ποὺ σώζεται. Στις 18 Αὐγούστου 1797 ξεκίνησαν οἱ ἀδελφοὶ Στεφανόπολι ἀπὸ τὴν Κέρκυραν γιὰ τὴν Μάνην. Περιῶντας ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Χειμάρρας εἶδαν τὴν καταστροφὴ καὶ φωτιὰ ποὺ ἔβαλε ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἰς τὰ δυὸ χριστιανικὰ καὶ ἐχθρικὰ σ' αὐτὸν χωριά, τὴν Νίβιτσα καὶ τὸν ἅγιον Βασίλειον. Γιὰ νὰ δείξῃ ὁ Βοναπάρτης τὴν φιλίαν του εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶ τὸ εἶχε ἐπιτρέψει νὰ πλῆθ' οἱ ἀκτὲς τῆς Ἡπείρου, πρᾶγμα ποὺ ἡ συνθήκη τοῦ Πασσάρωβιτς ἀπηγόρευσε στοὺς Τούρκους. Ἀπηγορεύθη ἀκόμη διὰ νεωτέρας συμφωνίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας (1778) νὰ ἐγκαταστήσουν οἱ Τούρκοι πυροβουλεῖα εἰς ἀπόστασιν ὀλιγώτερη τῶν δέκα μιλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἐπωφελοῦμενος λοιπὸν τῆς ἀνοησίας τῶν Γάλλων ἔκαμε στόλον ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ ἀποδιδασθεὶς εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χειμάρρας κατέστρεψε αἰφνῆ διαστικὰ τὰ δυὸ χωριά.

Τὸν Ὀκτώβριον ἔφθασαν εἰς δύο ἀπεσταλμένοι τοῦ Ναπολέοντος στὸ Μαραθωνῆσι (Γύθειον) φέροντες τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μπέην τῆς Μάνης Τζανέττον Γρηγοράκην. Ἐκεῖ συνεκροτήθη συνέδριον Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν Ἀλβανίαν, Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην. Αὐτοῦ ἀπεφασίσθη νὰ κηρυχθῇ ἐπανάστασις μόλις θὰ ἐμφανίζονταν ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης στὴν Κέρκυραν με 6 χιλ. στρατοῦ.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ παρέμειναν στὴν Μάνην ἕως τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1798, τίς δὲ παρτηρήσεις καὶ ἐντυπώσεις καὶ τί ἄκουσαν περὶ Κατωῶν, Ἀνδρούτσου καὶ τῶν Ὀρλωφικῶν καὶ ἄλλες περιέργες εἰδήσεις, ἐδημοσίευσαν σὲ βιβλίον τοῦ σὺ Λονδίνο τὸ 1800 μὲ τὸν τίτλον «Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα τῶν Νικολοῦ καὶ Δῆμο Στεφανόπουλι κατὰ τὰ ἔτη Γ καὶ ΓΙ (1797 καὶ 1798) τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.

Ἐμεῖς ἐδῶ θὰ μεταφέρουμε μεταφράζοντες, τι γράφουν σὲ βιβλίον τοῦ οἱ δύο ἐντολοδόχοι τοῦ Ναπολέοντος γιὰ τὴν Πρέβεζα, ἀπ' ὅπου πέρασαν τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1798. Οἱ συγγραφεῖς ἀφηγοῦνται εἰς τρίτον πρόσωπον, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὴν Κύρου Ἀνάδοσιν «Ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου ἤθελε νὰ ἀναχωρήσωμεν (ἐκ Σάμης τῆς Κεφαλληνίας) παρὰ τὴν γνώμην ὄλων τῶν ταξιδιωτῶν. Μετ' ὀλίγον ὁ ἄνεμος, ἡ βροχὴ καὶ οἱ κεραυνοὶ τοὺς περιέσφιγγαν μὲ μεγαλύτερη δύναμιν εἰς τὸ μέσον τοῦ καναλιοῦ, ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας Λεονκάδος, ποῦ σήμερον ὀνομάζεται Ἀγία Μαύρα. Ἡ θεὰ τοῦ κρημνοῦ, ὅπου ἐρρίχονταν αὐτοκτονοῦντες οἱ ἀτυχεῖς ἐρασταί, δὲν προξένησε καμιά περιέργεια στοὺς ταξιδιωτῆς, οἱ ὅποιοι διέτρεχαν κάθε στιγμὴν τὸν κίνδυνον νὰ πνιγοῦν ἐκεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀκολουθήσουν τὴν τύχην τους. Παρ' ἔλθιν τὴν πάλιν ἐναντίον τῶν ἀνέμων, τῆς βροχῆς, τῶν σκοπέλων, τῶν κυμάτων, οἱ ταξιδιωτῆς ἐφθασαν στὸν κόλπον τῆς Πρέβεζας. Ἐδῶ μολοῶντι ἡ θύελλα διαρκῶς τοὺς ἐσπρωχεν ἀπὸ τίς ὀκτές, κατάρθωναν μὲ μεγάλη δυσκολία νὰ ἀποδιδασθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς ἓνα ὄρυγρον, ὅπου ἐπέρασαν τὴν νύκτα. ⁽¹⁾

Τὴν ἄλλην μέρα ἐπωφελήθησαν μιᾶς στιγμῆς ποῦ ὁ καιρὸς κάλμαρε καὶ ἐσήλθαν στὸν λιμένα. Ἡ πρώτη φροντίδα τῶν ἦταν νὰ παραδώσουν εἰς τὴν Πρέβεζαν δύο ἐπιστολὰς συστατικὰς, ποῦ ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.

Μετ' ὀλίγον ἐφθασαν δύο ἔμποροι, ποῦ τοὺς προσέφεραν φιλοξενίαν. Τὴν ἐδέχθησαν. Συγγραφεῖς καὶ γεωγράφοι τοῦ τελευταίου αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Τζάκκομο Γκράντι καὶ ὁ πατὴρ Κορονέλλι, ἐπί-

στευσαν ὅτι ἡ νέα πόλις Πρέβεζα ἔχει κτισθῇ ἐπὶ τῶν ἐρείπων τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως ⁽²⁾

Ὁ Κορονέλλι εἶναι ὁ ἐπίσημος γεωγράφος τῆς βενετικῆς Πολιτείας, ὅστις ἐξέδωκε σὲ Παρίσι, τὸ 1687, ἓνα περίφημον, γιὰ τὴν ἐποχὴν του, Γεωγραφικὸν Ἀτλαντα μὲ τὸν τίτλον: Περιγραφὴ τῆς Γεωγραφικῆς καὶ Ἱστορικῆς τοῦ Μωρέως, πρὸ ὀλίγου καταληφθέντος ὑπὸ τῶν Βενετῶν κτλ. κατόπιν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐκῆρυξαν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ τοῦ 1684 ἕως τὸ 1687.

Ὁ Λαυρέντιος *Fe Hald* εἰς τὸ γεωγραφικὸν Λεξικὸν τοῦ υἱοθετεῖ αὐτὴν τὴν ἀποψιν.

Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ σοφοὶ δὲν εἶχαν καθόλου ἰδεῖ, εἰς ἀπόστασιν τριῶν μιλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς Β.Δ. τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τῆς κτισθείσης παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ Ἀκτίου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤνθισε εἰς πληθυσμὸν καὶ πλοῦτον μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τότε κατεστράφη ἐν μέρει ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς καὶ ὀλίγον κατόπιν κατεστράφη ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Τὰ ἐρείπια τῆς αὐτῆς καλοῦνται σήμερον Παλαιὸ Πρέβεζα (σελ. 142 τοῦ βιβλίου).

Ὅσο γιὰ τὴν νέα, κάθε μέρα τὸ μέγεθος τῆς καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς αὐξάνουν.

Ἡ κατασκευὴ τῆς δὲν ἔχει καθόλου τὴν κανονικότητα τῶν Ἰταλικῶν πόλεων. Τὰ σπίτια τῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι μοναχικά καὶ εἰς κάποιαν ἀπόστασιν τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δέ. Κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸ ἰδικόν της σπίτι. Περιέχει περίπου 14 χιλιάδες ψυχὰς καὶ ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὴν φιλοξενίαν, ποῦ παραχωρεῖ εἰς ἔλους ἐκείνους, ποῦ γίνονται ἀντικείμενον τῆς ἐκδικήσεως τῶν Τούρκων.

Οἱ ἀπεσταλμένοι (οἱ Στεφανόπουλοι) δὲν ἐξέλασαν καθόλου τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀλβανοὶ συμπεριφέρθησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον μεταξὺ Τούρκων καὶ Ρώσων (1789—1793).

Δὲν ἔκριναν καθόλου κατάλληλη τὴν στιγμὴ νὰ ἐκφράσουν φανερά τὴν δυσπι-

στίαν των και τις σκέψεις των για την κακήν διαγωγήν αὐτοῦ τοῦ Ἔθνους, (τῶν Ἀλβανῶν). Ἐμεναν ἱκανοποιημένοι ἰά ἔχουν συνομιλίας ἰδιαιτέρας με τοὺς ἀρχηγούς τῶν διαφόρων τόπων καὶ νὰ ἀλληλογραφήτουν με ἄλλους τοπικοὺς φιλάρχους με ἀγγελιοφόρους ἐμπιστοσύνης. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰς τὴν Πρέβεζαν τοὺς ἔδωσαν τὰς πληροφορίες πρὸς ἐπιθυμοῦσαν.^(*)

Εἰς τὸ μέρος τῆς Ἀλβανίας (Ἡπείρου θέλει νὰ πῇ) τὸ εὐρισκόμενον ὑπὸ τοὺς Βενετούς, οἱ τοπικοὶ ἀρχόντες δὲν πᾶνε καθόλου πίσω εἰς ἀδικίες καὶ σκληρότητες ἐν συγκρίσει με ἐκεῖνες πρὸς διαπράττει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη.

Ἐκεῖνο πρὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχη με τὴν ἐξουσίαν ὁ Κυβερνήτης τοῦ τόπου, τὸ ἀποσπᾷ με τὰ θασανιστήρια.

Ἐνας δυστυχὴς Πρεβεζάνος εἶχεν ἕναν ἀγρὸ εἰς τὸ μέσον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως.

Καλλιεργῶν αὐτόν, ἀνεκάλυψε ἕνα παλιὸ πῆλιν δοχεῖον πρὸς περιεῖχε πολλὰ νομίσματα ἀσημένια καὶ χρυσᾶ, ἕνα χρυσὸ στεφάνι καὶ μιὰ χρυσὴ στρυγγυλὴ λαβίδα ἐνός μπαστουνιού. Πρὸς μακρὰ θρῖσκει ἕνα μικρὸ μπρούντζινο ἀλογάκι ἐπὶ χρυσοῦ. Κρύβει τὸ ἀλογάκι, τὴν λαβὴν, τὸ στεφάνι καὶ πέρνει μαζί του μερικὰ νομίσματα. Τὰ δείχνει στὴν γυναῖκα του καὶ τῆς ἀνακοινῶναι ὁλόκληρην τὴν ἀνακάλυψήν του. Ἐκείνη τὴν ἀνακοινῶναι στὴν γειτόνισσα καὶ μετ' ὀλίγον ἡ εἰδησις ἀπὸ στόμα σὲ στόμα φθάνει σὲ αὐτὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ φρουρίου. Συλλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν γυναῖκα του. Τοὺς ἀνακρίνει. Ἐπιμένουν νὰ φυλάξουν τὸ μυστικὸν των. Ὁ ἄνδρας ὑποβάλλεται σὲ θασανιστήρια. Ἐξανκαρθεὶς ἀπὸ τοὺς πόνους ἀποκαλύπτει, τὸν τόπον τοῦ δοχείου.

Ὁ διοικητὴς τὸν παίρνει ὁλόκληρον, ὁ δὲ ἀγρότης καὶ ἡ σύζυγός του ἐξαφανίζονται (σελ. 143—144 τῆς διηγήσεως).^(*)

1. Πιθανῶς στὴν Καστροσυκιά.

2. Ὁ Τζιάκομο Γκράντι ἔγραψε μιὰ γεωγραφίαν με τὸν τίτλον. «Risposta... sopra alcune richieste intorno S. Maura a la Prevesa. Venezia 1685».

3. Ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς ἀκουσαν νὰ μιλή-

ται ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα ὅσο σχεδὸν καὶ ἡ Ἑλληνική, γι' αὐτὸ γράφουν γιὰ τοὺς φυλάρχους Ἀλβανοὺς τῆς Πρέβεζας, ὡς πλειοψηφούντας. Ἕλληνες λέγουν οἱ συγγραφεῖς τοὺς Ρουμελιώτες καὶ Μωραίτες. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχε γίνει σύγχυσι τῶν γεωγραφικῶν ὀρίων Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας.

4. Ὅτι ἡ διοίκησις τῶν Βενετῶν ἦταν σκληρὴ καὶ ἀπάνθρωπη καὶ διεφθαρμένη τὸ πληροφοροῦμεθα καὶ ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τοὺς Βενετούς. Οἱ δολοφονίες κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ἐξουσίας μέσα στὴν πόλιν μας γιὰ ὀφίτσια καὶ ἐκδικήσεις ἦσαν συνηθισμένο κακὸ, πρὸς διειρηθῆναι δυστυχῶς καὶ στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας 1798—1912. Περιληπτικῶς θὰ προσθέσω λίγα ἀκόμη γιὰ τὴν διοίκησιν τῆς Βενετίας εἰς τὰ Ἑπτάνησα, πρὸς γράφει στὸ θαυμάσιο βιβλίον του ὁ Ἐμμ. Ροδοκανάκης «Ὁ Ναπολέων καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι» Μεταφ. Νοεμῆ—Ζωηροῦ Παπᾶ 1937 καὶ ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης. Ἡ διοίκησις τῆς δικαιοσύνης ἔβλεπε ἀφορμὰς εἰς τις χειρότερες καταχρήσεις. Αἱ αἵματηραί ῥήξεις, οἱ δολοφονίες, πρὸς γινόνταν ἑλὴ τὴν ἡμέραν στὴν Κέρκυρα ὑτάγονταν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Βαυλοῦ (Γεν. προβλεπτοῦ). Εἰς τὴν Πρέβεζαν εἰς τὸν προβλεπτὴν, πρὸς ἦτο ὑφιστάμενος εἰς τὸν προβλεπτὴν ἐξτρχορδινάριον τῆς Λευκάδος. Μεγίστη δύναμις εἶχεν ἡ πολιτικὴ ὑψηλὴ Ἀστυνομία, πρὸς ἐδίωκε τὰ ἐγκλήματα κατὰ τοῦ Καθεστώτος. Οἱ καταγγελλόμενοι ὅτι εἶπαν ἢ σκέφθηκαν ἀνατρεπτικὰ ἢ ἐξαφανίζονταν ἢ ἀνπρολάβαιναν νὰ μάθουν τί σκευωρεῖται ἐναντίον τους, ἐπλήρωναν ἀφθονο χρυσὸν γιὰ νὰ γλυτώσουν ἢ προσεχώρουν στοὺς Τούρκους. Αἱ μυστικὲς ἀιώνυμες καταγγελίες ἦσαν συνηθέστατο φαινόμενο. Οἱ ἐπαγγελλόμενοι τὸ ἔργον τοῦτο ἦσαν πρῶην λησταί, ἄνθρωποι τῶν κατέργων, ἢ καὶ ξεπεσμένοι εὐγενεῖς. Ὁνομάζονταν *Rufiani* λέξις βενετσιάνικη. Οἱ σωματοφύλακες τῶν προκρίτων, οἱ ὀνομαζόμενοι Παλλήκαρ ἄδεις ἦσαν πρῶην λησταί ἢ φυγόποινοι πρὸς ὁ ἀφέντης των τοὺς ἐπῆρε χάρι ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν.

Οἱ δικασταὶ ἐπωλοῦσαν ὀλοφάνερα τὰς ἀπφάσεις των ἐπειδὴ καμὰ ἀμοιβὴ δὲν ἔπαιρναν.

«Ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ ἐν ὧς ἀνθρώπου ἐγένετο ἀντικείμενο ἐμπορίας μεταξὺ δικαστοῦ καὶ δολοφόνου» ἀναφέρει ὁ Ἀριὼ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του. Εἰς τὴν Πρέβεζαν, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῇ ἰσχυρὴ ἀστική τάξις οἱ πολιτικοὶ ἀγωνεῖς τῶν ἁστών καὶ τῶν προκρίτων τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὸ βιβλίον τῶν Συνδίκων, ἦσαν σφοδρότατοι. Οἱ ἅστοι τῆς Πρέβεζας εἶχαν πλουτίσει, γιατί ἡ πόλις ἐχρησίμευε ὡς ἐμπορικῇ διαπραγματευτικῇ ἀποθήκῃ εἰς ἔλθον τὴν Ἡπειρον μέχρι τὰ Μπιτώλια ἄκμα. Τριακόσια καὶ πλέον ἀρχαμπάδες μετέφερον τὰ προϊόντα τῆς Ἰταλίας καὶ Τερχέστης ἕως τὴν ἰνω Ἀλβανίαν. Δρόμος Ἡγουμένησας ἀπαξιώτης δὲν ὑπῆρχε τότε. Ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν διωχετεύονταν τὰ πορτοκάλια τῆς Ἀρτας καὶ οἱ ἐλιές τῆς Πρέβεζας με ἱσποφόρα βενετσιάνικα καὶ Ἑπτανησιακὰ καὶ Πρεβεζάνικα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μεγάλην ἀκμὴν εἶχε τὸ ἐμπόριον τῶν κίτρων ποὺ ἐχρησιμοποιεῖσαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Κεντ. Εὐρώπης στὴν ἐστὴν τοῦ ἐξίλασμοῦ.

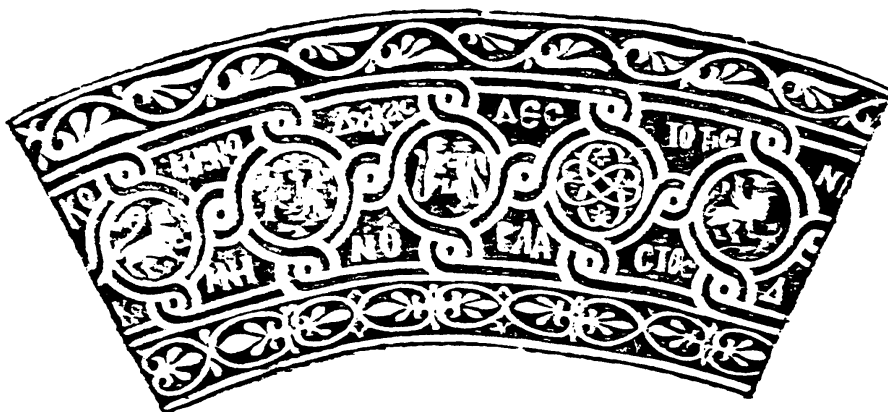
Γι' αὐτὸ οἱ ἅστοι, οἱ νοικοκυρὰ ἴοι, ἔβαζαν φραγμὸς στὴς ὑπερδασίες τῶν προκρίτων καὶ τοῦ βενετοῦ Πρίγκηπος τῆς Πρέβεζας καὶ ἀναγκάζονταν πολλὰς φορές οἱ τελευταῖοι νὰ ἐγγράφουν τοὺς

ἅστους εἰς τὸ βιβλίον τῶν Συνδίκων καὶ ἔτσι νὰ παίρουν καὶ αὐτοὶ ἀνώτερα τιμητικὰ ἀξιώματα. Ὅλοκλήρους λόγους παλληκαράδων συνετήρουν στὴν Ἑπτάνησον καὶ τὰς Ἡπειρωτικὰς κτήσεις τῆς Βενετίας οἱ παραιοῦχοι εὐγενεῖς. Αὐτὰ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ἐλέγοντο καὶ Μαχαίραδες καὶ τὸ ὄνομα ἔμεινε. Οἱ φιλονικεῖς μεταξὺ μιᾶς ἰσχυρῆς αἰκογενείας προκρίτων καὶ ἄλλης ἀντιπάλου γιὰ τὰ ὀφφίσια, ποὺ ἦσαν μὲν ἄμισθα, ἀλλ' ἦσαν πηγὴ πλουτισμοῦ καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κόσμου, κατέληγαν πολλὰς φορές εἰς δολοφονίες. Ὁ φιλήσυχος κοσμάκης σὲ κάθε νύκτα μεταβολὴν τῆς διοικήσεως ἤλπιζε νὰ ὄρῃ, ἡσυχίαν καὶ δικαιοσύνη. Μὰ πολὺ γρήγορα διεψεύδετο οἱς ἐλπίδες του.

Στὰ χωριὰ τῆς Ἑπτανήσου ἐλάμβαναν χώραν καὶ στάσεις τῶν χωρικῶν, ἀμα δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν τὸ ἦμоро.

Ὅλες αὐτὲς οἱ πολιτικὲς δολοφονίες καὶ στάσεις λέγονται βάσανα. Καὶ ἐπειδὴ, κάθε φορὰ, σὲ κάθε ἀλλαγῇ τῶν ἀρχόντων τους, ἔβλεπε ὁ κοσμάκης τὰ δεινὰ του νὰ μὴ σταματοῦνε, ἀλλὰ πρὸ πολὺ νὰ αὐξάνουν καὶ οἱ ἐλπίδες του νὰ πᾶνε κατ' ἀνέμου προήλθε ἡ παροιμιώδης φράσις.

«Τοῦτα λένε βάσανα κι' ὄχι τὰ περαιομένα».

ΖΗΣΗ Μ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΪΣΤΑΣ (ΖΑΓΟΡΙΟΥ)

Στο τεύχος 40|41—1955 της «Ήπειρωτικής Έστιας» έγραψα μερικά για τους αγώνες των Λαϊστίνων ενάντια στους Τουρκαλβανούς.

Πρὶν συνεχίσω σ' αὐτὸ τὸ τεύχος πρέπει — γιὰ νὰ μὴν ἀνησυχεῖ ὁ κ. Ἐξαρχόπουλος — νὰ ξεκαθαρίσω ὅτι γράφοντας γιὰ τὸν Καπετὰν Μέμτσα—Τρίψα καὶ τὸν Τζινέλ—Μπέη, τὸν περιβόητο χριστιανομάχο, διώκτη τῶν κατοίκων καὶ τῆς κλεφτουριάς στὸ Ζαγόρι καὶ στὰ Χάσια, κι' ἀναφέροντας τὴ θέσῃ «Ἀβάλο», τὴν τοποθέτησα πρὸς τὴν κατεύθυνση Παλαιοχωρίου—Πάδες, ἀπὸ κακῆ —ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ μόνο— πληροφορία. Ἄν ὑπῆρχε πρόθεση σφετερισμοῦ τῆς θέσης γιὰ λογαριασμό τῆς Λαΐστας ἀπλούστατα δὲν θὰ τὴν μνημόνευα ῥητὰ —ὀνομαστικά: Τὸ πολὺ νὰ πρόσθετα πὼς ὁ πραγματικὰ τρομερὸς Τζινέλ—Μπέης φυλαγόταν ἀπ' τὶς λαϊστίνες τοποθεσίες προτιμώντας νὰ κινεῖται πέρα ἀπ' τὸν Κουκουρούτζου. Θεώρηση γενικότερη τῶν πραγμάτων εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπόψεως ὅτι κοντινὰ στὴ Λαΐστα χωριά ὅπως π. χ. ἡ Λεονίτσα, Βωβοῦσα, φυσικὸ καὶ ἐπόμενο νὰ ἔχουν κι' ἐκεῖνα τὴν παράλληλη ἱστορία τους. Τὸ κύριο εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ φωτιστεῖ ἡ ἱστορία αὐτὴ γιὰτὶ εἶναι μιὰ ἱστορία γεμάτη ἀρρενοπόνητα, ἀνδρεία καὶ Ἑλληνισμό. Ἐναν Ἑλληνισμό πὺ συνέχισθηκε ἀδιάπτωτα καὶ στὰ μεταγενέστερα χρόνια. Κι' ἐκδηλωνόταν στὰ τραγούδια —ὅλα Ἑλληνικά— καὶ στὴ μεγάλη συμβολὴ καὶ στοὺς μεταπελευθερωτικούς ἀπ' τὸ 1821 αγώνες μὲ ἀντάρτικο, μὲ δωρεές, μὲ τὴ διάδοση τῶν λαχείων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, μὲ τὴ συμμετοχὴ στὸν Μακεδονικὸν ἀγώνα. Γιὰ τὸν τελευταῖον αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Δραγούμης, ὁ Σπυρίδων Βλάχος στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία — Θράκη εἶχαν στὴ διάθεσή τους τὰ μεγάλα πουνγγιά τῶν Λαϊστίνων οἰκογενειῶν Λαλαζήση, Ράπη, Κύρζα (Παπαθανασίου), Ἰωάννου, Παυλίδη, Γούδα κ.τ.λ. Κι' ὄχι μονάχα τὰ πουνγγιά μὰ καὶ τὰ ὑποστατικά τους. Π. χ. Στὸ ὑποστατικὸ τῶν Ἀδελφῶν Παπαθανασίου στὴν Κεραμωτῇ καὶ τὴ Χρυσούπολῃ εἰσῆχθησαν κοντόκανοι γκράδες ἡ εἰσαγωγὴ προδόθηκε καὶ σύρθηκε στὶς τούρκικες φυλακὲς ὁ ἀείμνηστος θεῖός μου Κώστας πὺ γλύτωσε μονάχα ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βάσανα καὶ χοῦμα ἀφειδωλεῦτο.

Ἐπίσης θάθελα νὰ προσθέσω πὼς ἡ υπεράσπισις τοῦ Σκαμνελιού ἀπὸ Λαϊστίνους καὶ Βωβουσιῶτες, μ' ἀρχηγούς τοὺς Δούβλην καὶ Μπράχον (Λαϊστίνον) εἶναι ἱστορικὰ ἐξακριβω-

μένα μὲ κατάληξη τὴ μεσοζαγορίσια τοποθεσία «Κεφάλια». (Λαμπρίδης). Ἐκτὸς ἀπ' τὴν τοποθεσία αὐτὴν καὶ στὴ Λαΐστα ἔχομε ἄλλη τοποθεσία «Κεφάλια» (Λά Κάπιτε) ὅπως μοῦ ἀνέφερε ὁ φίλος κ. Δημ. Ν. Καπέτας, ἀλλὰ αὐτῆς τῆς τοποθεσίας ἡ ἱστορία εἶναι ἀξιάδουλη ἱστορικὰ.

Καὶ τώρα σὲ καινούρια στοιχεῖα, ὀφειλόμενα στὸν αἰωνόβιο Γιώτη Μπάρτζια:

1ο. Τριακόσιοι (300) Τουρκαλβανοί, ὀπλισμένοι σὰν ἄστακοί, ἐπιβουλεύθηκαν τὴ Λαΐστα καὶ τὰ πουνγγιά της. Ξεκινοῦν ἀπ' τὴν κατεύθυνση τῆς Κόνιτσας καὶ ἐπέρχονται κατὰ τῆς Λαΐστας, ἀφοῦ εἶχαν καταστρεῖ τρομερὴ μάλιστα σειρὰς χωριῶν τῆς Ἡπείρου. Ξεπροβάλλουν στὴν θέσῃ «Βάλτου» (Προφήτῃ Ἡλία), συνταγμένοι μέσ' στὴν ἐπαρση πὺ τοὺς τὴν ἔδινε

Ὁ συγγραφεὺς
κ. ΖΗΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ή ως τότε ἀσπαράττει περὶα τους, κάτω ἀπὸ προκλητικὰ τεράστιο φλόμπουρο (μπαϊράκι).

Οἱ Λαῖστινοί, εἰδοποιημένοι τὴν ὑστερη στιγμή· συναγείρονται πολεμικά. Τὸ ἀρχηγεῖο τους ἀπὸ τὴ θέση Κότρου» (Νεκροταφεῖο) σχηματίζει καὶ κατευθύνει στὶς πρέπουσες θέσεις τὶς ὁμάδες. Σὲ λίγο ἡ μάχη θ' ἀρχίσῃ σκληρή. Τότε ἓνας λαῖστινός, ὁ περίφημος Σουγκάρος (Μανώλης) ζητάει τὴν ἄδεια πυροβολώντας νὰ καταρρίψῃ τὸ τουρκοαλβανικὸ μπαϊράκι ἀπὸ ἀπόσπαση χιλίων, περίπου, μέτρων. Καὶ πραγματικὰ τὸ καιαρρίπτει μὲ τὴν πρώτη καὶ μοναδική σφαῖρα. Ἀποτελέσμα ἄμεσο: Τρομοκρατημένοι, ἀπ' τὴν ἐπιβεβαιωτικὴ τῆς φήμης τῶν λαῖστινῶν ὅπλων, σφαῖρα τοῦ Σουγκάρου, παραιτοῦνται οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ ἐγχειρήματος τῆς εἰσβολῆς στὴ Λαῖστα. Καὶ φεύγουν.

Ἀπ' τὸ ὄπλο ἐκεῖνο τοῦ Σουγκάρου, σ' ἀνάμνηση τοῦ γεγονότος, κατασκευάσθηκε ἓνα κηρομανουιάλι ποῦ διατηρεῖται ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν Ἐκκλησίαν Ταξιαρχῶν Λαῖστας.

2ο. Ὁ Ἀλῆ—Πασᾶς ξεκινάει γιὰ τὴ Λαῖστα μὲ πρόθεση νὰ τὴν καταστήσῃ τιμᾶριον. Φτάνει στὴ θέση «Βρύση Ἀλῆ—Πασᾶ» (Φυντίνι), πρὸς τὴν Τσοῦκα, πέρα ἀπ' τοῦ Κουκουρούτζου καὶ καλεῖ ἀντιπροσωπεῖα Λαῖστινῶν γιὰ διαπραγματεύσεις. Ἐκεῖνοι δυστροποῦν, χρονοτριβοῦν γιὰ νὰ κερδίσουν καιρὸ, προσμένοντας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Παπαστάθη καὶ τοῦ Γιάννη Μπάρτζια, ποῦ πεταλώνοντας τὰ μουλάρια τους ἀνάποδα, πληροφορημένοι γιὰ τὶς προθέσεις τοῦ Ἀλῆ—Πασᾶ, εἶχαν πάει στὰ Μπιτόλια (Μοναστήριον). Πραγματικὰ μ' ἔφιππο ἀγγελιαφόρο διαμηνύθηκε ἀπὸ ἐκεῖ στὸν Ἀλῆ—Πασᾶ ν' ἀπόσχει τῆς Λαῖστας.

Σχετικὰ ὑπάρχει καὶ δημοτικὸ τραγούδι.

· Ἐγὼ εἶμουν τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὶς
[πολλὲς χιλιάδες

Χαλασιά μου τί μοῦκανες
στὰ Μπιτόλια μ' ἔστειλες·

3ο. Ὁ Χατζῆ—Τζιαλαβράς ποῦχε, ὅπως ἔγραφα, τετραώροφο σπίτι στὴ Λαῖστα, ὅταν στὴν Ἀθήνα δὲν εἶχε κἄν διώροφα, ξενητευόταν στὸ Ἀρτσελεπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας. Ἐκεῖ τοπάρχης εἶταν κάποιος Σαλιᾶς μὲ τὸν ὁποῖον, κατὰ διαφόρους τρόπους, συγκρούσθηκε ὁ Χατζῆ—Τζιαλαβράς δίχως νὰ μειωθεῖ διόλου ὁ ἴδιος, σὲ τρόπο ὥστε κατέληξε σὰν ὑποδύλωσι τῆς ἰσχύος του ν' ἀποκαλεῖται ἐκεῖνος Σαλιᾶς ἀντὶ τοῦ τοπάρχου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ξαιτίας τῆς διαμάχης του αὐτῆς μὲ τὸν τοπάρχην τοῦ Ἀρτσελεπὶ παρουσιάσθηκε στὸ Σουλιάνο. Αὐτὸ ἂν αὐτὴ εἶναι ἡ ἐννοια τοῦ λεγομένου γι' αὐτόν:

«Βγῆκε μπρὸς στὸ Βασιληᾶ».

4ο. Θρυλικὸς κατέστη ὁ γνωστός μὲ τὸ ἐπίθετο Τζόνλις ἄλλ' Νάστα, γενναῖος ὅσο λεβέντης καὶ ὠραίος, λαῖστινὸς Νάστος (Ἀναστάσιος Ζιαμπογιάννης).

Ἡ λεβεντιά, ἡ ἀντρειωσύνη καὶ τὸ χειροδύναμό του εἶσαν ἀνυπερβλήτα. Τὸν ἀναζητοῦσαν οἱ Τουρκοὶ, ὁλάκαιρη κουσιωδία «ζαπιέδων». Τὸν ἔτυχαν χορεύοντα στὸ Μεσοχώρι (Ταξιάρχη). Εἶχε εἰδοποιηθεῖ. Δὲν ἔφυγε. Γιὰ νὰ μὴ χαλάσῃ ὁ χορὸς παρεδόθηκε δίχως ἀντίσταση, συνιστώντας νὰ συνεχισθεῖ τὸ λαῖστινὸ γλεντοκόπημα. Τὸν δένουν πισθάγκωνα. Ἀπάγεται. Μόλις φτάνουν στὸ ποτάμι, κράκ σπάζει τὰ σχοινιά, στραγγαλίζει ἀστραπαῖα ἓναν ἀπ' τοὺς συνοδοὺς. ἀρπάζει τὸ ὄπλον του, χτυπάει δεξιόφερτα, τρομοκρατοῦνται—τρέπονται εἰς φυγὴν οἱ ὑπόλοιποι συνοδοί. Ὁ Νάστος ἐπιστρέφει στὸ χορὸ. Φυσικὰ γιὰ νὰ χορέψῃ πρῶτος. Καὶ μετὰ τὰ μοιράζεται ἀνάμεσα στὸ χωριὸ καὶ στὸ βουνό.

Ἡ τύχη αὐτοῦ τοῦ ἀνδρείου τῶν ἀνδρείων ὑπῆρξε ἀκριβῶς συνάρτηση τοῦ ἀνδρικοῦ κάλλους καὶ τῆς λεβεντιάς του. Κυνηγμένος ἀπ' τοὺς Τουρκοὺς φεύγει στὴ Μολδοβλαχία. Ἐκεῖ μία κόρη ἡγεμόνος ἢ χωροδεσπότη ἀντικρύζοντάς τον θαμπώνεται καὶ τὸν καλεῖ μὲ τὸ «καβάσι» της. Μπρὸς στὴν ἐπιμονή της οἱ δυστροποῦντες γονεῖς της, ὑποκρίνονται πὼς λυγίζουν. Καὶ τοὺς στεφανώνουν. Ἀλλὰ τοῦ βάζουν φαρμάκι στὸ φαγί του, ἀπ' τὸ ὁποῖο ὁμως τρώει κι' ἡ κόρη τοὺς κι' εἶται πεθαίνουν μαζὺ κι' οἱ δύο τους. Ἡ λεβεντιά—ὠμορφία του ἔγιναν θυλὸς καὶ σήμερα ἀκόμα λέμε «ὠμορφολεβέντης σὰν τὸ Νάσιο».

Χαρακτηριστικὸ εἶναι πὼς ἀκόμα καὶ τώρα τραγουδιέται στὴν Λαῖστα ἑλληνικά ἢ κλεφτουριά τοῦ Ὀλυμποῦ καὶ τοῦ Παρνασσοῦ κι' ὡς χθὲς γρη῏ς ποῦ ἂν ζοῦσαν ἀκόμα θάχαν ξεπεράσει τὰ 120 χρόνια καὶ ποῦ δὲν ξαῖραν ἑλληνικά παρὰ μόνο τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, τραγουδοῦσαν τὰ κλέφτικα τραγούδια ὅλα ὅλες ἑλληνικά. Εἶχαν δὲ τόση προσήλωση στὴν παιρῖδα τοὺς οἱ Λαῖστινοὶ ὥστε ὑπάρχουν παραδείγματα κατὰ τὰ ὁποῖα ἄριστα ἐγκατασταμένοι στὸ Ἐξωτερικὸ Λαῖστινοί, ὅπως ὁ Ζήσης Μόκκας κι' ὁ ἀδελφός του στὴ Μόσχα τ' ἀφήκαν ὅλα κι' ἤρθαν στὴ Λαῖστα γιὰ νὰ πεθάνουν φτωχοὶ στὸ τέλος. Συγκεκριμένα ὁ Ζήσης Μόκκος ἐγίνε ἐμμισθὸς ἐνοπλὸς φρουρός τοῦ χωριοῦ. Πολεμοῦσε καὶ πλήρωνε ἡ Λαῖστινὸ γιὰ νὰ μὴν παραδοθεῖ, δὲν πρόδιδε τὸν ἑαυτὸ της καὶ διεφύλαξε τὴν ἑλληνικότητά της ἀεῖποτε ἐνάντια σ' ὅλους τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ σ' ὅλες τὶς προπαγάνδες. Φυσικὰ τὴ βοηθοῦσε κι' ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέση, ἀλλὰ κάθε γεωγραφικὴ θέση δὲν ἀξίζει παρὰ ὅταν ὑπάρχει ψυχὴ βαθειά.

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΤΟ "ΣΕΛΙΟ," ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

Ἡ λέξη «Σελιό» ἀπαντᾶται σὲ διάφορα μέρη τοῦ Ζαγοριοῦ. Ἔτσι ἔχουμε «Σελιό» στὸ Τσεπέλοβο, «Σελιό» στὸ Σκαμνέλι καὶ «Σελιό» ἀνάμεσα ἀπ' τὸ Κουκούλι καὶ τὸ Καπέσοβο, τὸ ὁποῖο σήμερα ἀνήκει στὴν περιοχὴ καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὴν κυριότητα Καπεσόβου. Γιὰ τὸ «Σελιό» λοιπὸν αὐτὸ τοῦ Καπεσόβου θὰ ἀφιερῶσουμε τὸ ἄρθρο μας ἀπὸ μὲ βάζω τὰ γραπτὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν στὸ ἀρχεῖο μου σχετικὰ μὲ τὸ «Σελιό». Σήμερα μὲ τὴ λέξη «Σελιό», τόσο στὸ Καπέσοβο, ὅσο καὶ στὸ Κουκούλι, ἐννοοῦμε ἓνα μικρὸ παρεκκλησιάκι σὲ ὄνομα τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, μὴ ὁμαλὴ ἔκταση ἀπὸ καμμιὰ δεκαριά στρέμματα χωράφια, τὰ ὁποῖα σήμερα δὲν καλλιεργοῦνται καὶ κατ' ἐπέκτασιν τούτων καὶ τὴ γύρω περιοχὴ ἀπ' αὐτὰ τὰ χωράφια ποὺ ἀναφέρεται μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα. Καὶ ἡ ἐρυσούλα ποὺ βρίσκεται σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπ' τὸ παρεκκλησιάκι λέγεται «ἐρύση στὸ Σελιό».

Κατὰ τὸν ἱστορικὸ Λαμπρίδη ἡ λέξη «Σελιό» εἶναι σλαβικῆς καταγωγῆς καὶ σημαίνει χωριό. Ὅχι μόνον δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύεται τόσο ἀπ' τὴ σύσταση τῆς τοποθεσίας «Σελιό» ὅσο καὶ ἀπ' τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ δημοσιεύσουμε ἐδῶ, ὅτι ὑπῆρχε στὸ Σελιό κάποτε κάποια κοινωνικὴ ζωὴ, ἂν καὶ σήμερα δὲν ὑπάρχει κανένα φανερὸ σημάδι γιὰ τὸ γεγονός αὐτὸ (δηλ. ἐρείπια σπιτιῶν κλπ.). Πότε διαλύθηκε τὸ χωριὸ αὐτὸ δὲν εἶναι γνωστὸ. Ἀπ' τὰ παρακάτω ὁμῶς δημοσιεύόμενα στοιχεῖα φαίνεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ διαλυθέντος αὐτοῦ χωριοῦ προσαρτήθηκαν ἄλλοι στὸ Κουκούλι καὶ ἄλλοι στὸ Καπέσοβο καὶ γι' αὐτὸ τόσο τὸ ἐκκλησιάκι, ὅσο καὶ ἡ περιοχὴ ἀνῆκε ἀπὸ κοινού καὶ στὰ δύο χωριά. Μάλιστα καὶ σήμερα στὸ νερό τοῦ «Σελιοῦ» ποτίζονται τὰ ζῶα καὶ τῶν δύο χωριῶν.

Τελευταῖο λείψανο τὸ ὅτι εἶχαν καὶ Κουκουλιῶτες χωράφια στὸ «Σελιό» εἶναι τὸ παρακάτω ἔγγραφο:

«Ἰδοὺ φανερόνῳ ἐγὼ ἡ ἀναστάσενα κιοσὲ μὲ τὸ πεδί μου γιόργι ὅτι ἐπηδὴ καὶ ἤμην στενοχορμένη διὰ τὴν ζωοτροφίαν μας καὶ δη ἀνάγγην τὴν σήμερον ἐπούλιστα το χωράφην μου στὸ σελιό τῆς ἐκκλησίας διὰ γοῖσια ἦκοσι γερά ὅλο ὅσο εἶναι μὲ τὴν περιοχὴν του καὶ τόπον του καὶ ἡ συνορίταις τοῦ κύρ κώστα καὶ ἔπητα λάκος ἔλαβα τὰ ἄσπρα ἐπὶ χῆρας μου καὶ ἔδοσα τὴν μολογίαν εἰς ἀσφάλιν. 1791 μαῖον 11.

Ἐγὼ ἡ ἀναστάσενα μὲ τὸ πεδί μου γιόργι βεβεόνομεν καὶ βάνομεν τὸ δάχτυλό μας.

Οἰκονόμου γράφας μαρτιρῶ

Προτόπαπας μαρτιρῶ

Πανάριτος μαρτιρῶ

στεφάνης δῆμιον μαρτιρῶ

γιωργάκης παπακοστα μαρτιρῶ

χαρὶ (μες;) παπακώστα μαρτιρῶ

γηάνη (ἡδηα;) μάνθου μαρτιρῶ

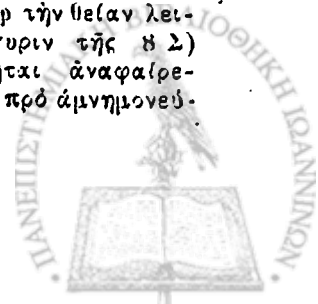
γιαννὶς τολῆς μαρτιρῶ.»

Ἔτσι μὲ τὸν παράπανω τρόπο πουλήθηκαν καὶ ἄλλα χωράφια ἀπὸ τοὺς Κουκουλιῶτες, ποῖος ξαίρει, πότε καὶ πόσα καὶ μὲ ποῖόν τρόπο καὶ ἔτσι ὅλη ἡ περιοχὴ περιελήφθηκε στὴν Κοινότητά Καπεσόβου. Ἀπέμεινε μόνον ἀπ' τὴν κοινήχρησιν μόνον τὸ πότισμα τῶν ζώων στὸ νερό, ποὺ ὑφίσταται καὶ σήμερα ἀκόμα καὶ ὁ κοινὸς ἐκκλησιασμός στὸ ἐκκλησιάκι κατὰ τὴν 8 Σ)βρίου κάθε χρόνου, τὸν ὁποῖον διαζάλευσαν μερικὰ ὄχι εὐχάριστα γεγονότα ἀνάμεσα στὰ δύο χωριά κατὰ τὸ ἔτος 1866. Δημοσιεύουμε τὰ σωζόμενα στοιχεία κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

1) Ἀναφορὰ τῶν Κουκουλιωτῶν πρὸς τὸ Μητροπολίτη.

«Σεβασμιώτατε.

Πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ προπάτορες ἡμῶν ὀρθοευντικῶς ζήλων κινούμενοι εἶχον ἀνεγείρει ἰδίαις δαπάναις ἐντὸς τῆς περιφέρειας τοῦ χωριοῦ μας παρεκκλησίαν πρὸς τιμὴν τῶν γενεθλίων τῆς Ὑπεραγίας καὶ Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τελούντες πανήγυριν κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα καὶ τὰς Χριστιανικὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας τὴν 8ην Σ)βρίου ἐκάστου ἔτους Ἐπειδὴ δὲ τῇ παρελεύσει τῶν ἐτῶν τὸ οἰκοδόμημα τοῦ παρεκκλησίου ἐβλάβη, ἰδίᾳ δὲ ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ δίκοςμος εἶχεν ἐντελῶς φθαρῆ, ὃ ἂν τοῦτο ὅτι τῶν ἡμετέρων συμπατριωτῶν ἀξιοτίμος κ. Ἀνδρέας Πλακίδας ὀρθοευντικῇ εὐλαβείᾳ κινούμενος ἐπεσκεύασε πρὸ 12ετίας περίπου ἐν γάνει μὲν τὸ παρεκκλησίον, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ διὰ κατασκευῆς τέμπλου, ταβανιοῦ κλπ. ὅπως τελεῖται εὐπρεπῶς ἡ Θεία λειτουργία. Οὕτω λοιπὸν οἱ ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ μας καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἑορτὰς ἐτέλουν ἐν τῇ ρηθέντι παρεκκλησίᾳ τὴν Θεῖαν λειτουργίαν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς 8 Σ)βρίου, διότι τὸ χωριὸν μὲς κέκτηται ἀναφαίρετον καὶ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα πρὸ ἀμνημονεύ-

των χρόνων μέχρι σήμερα και ουδείς ποτέ έφαντάσθη να παρέμβη και διαφιλονεικήσῃ ταῦτα. Δυστυχῶς ὅμως έφέτος κατά τήν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως, ένῳ οἱ ἱερεῖς καί κάτοικοι τοῦ χωρίου ἡμῶν μετεβαίνοντες κατά τό ἀνάκαθεν σύστημα καί τήν συνήθειαν, ἵνα τελέσωμεν τήν θείαν λειτουργίαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εὐρομεν έν αὐτῇ λειτουργοῦντα τόν ἐκ Καπεσόβου ἱερέα αἰδεσιμώτατον Παπᾶ Νικόλαον καί περίεξ ἱσταμένους παρατόλμους τινάς Καπεσοβίτας έτοιμούς να ποιήσωσι χρῆσιν βίας καί διαπληκτισμῶν προτιθέμενοι οὕτω να καταστήσωσι τόν (λέξι δυσανάγνωστη) οἶκον, ἥτοι τόν οἶκον τῆς έν Χριστῷ ἀγάπης (δυό λέξεις δυσανάγνωστες) εἰς πεδῖον ἔριδος, διαπληκτισμῶν καί ἀπειθείας διαμάχης. Οἱ ὑποφαινόμενοι μή θέλοντες να εἰσέλθωμεν εἰς τοιαύτας ἀσχημίας καί ἐνεργοῦντες ἀείποτε διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ διαχειρισθέντες εὐσχήμως κατά τῆς αὐθαιρέτου πράξεως τῶν Καπεσοβιτῶν τοῦ τε ἱερέως (λέξις δυσανάγνωστος) ποιμνίου του ἀποσύρθημεν καί ἐπιστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπειδή λοιπόν Σεβασμιώτατε, ἡ τοιαύτη πράξις ἀντίκειται καί εἰς τοῦς Θείους καί ἱεροῦς κανόνες τῆς ἐκκλησίας ἀποτελοῦσα αὐθαιρεσίαν παρανομωτάτην, ἐπειδή ὁ ρηθείς Παπᾶ Νικόλαος παρανόμως εἰσέπηδησε καί ἐλειτούργησεν εἰς ξένην ἐνορίαν καί ἐκκλησίαν γενόμενος παραίτιος ἀμέτρου σκανδάλου καί ρήξεως μεταξὺ δύο γειτονικῶν κοινοτήτων, ἅς δεόν να συνδέη ἀδελφότης καί ὁμόνοια, διὰ ταῦτα ἐξαιτούμεθα να κλητευθῇ νομίμως καί να ἐπιβληθῇ αὐτῷ ἡ θέουσα ἐκκλησιαστική τιμωρία. Προσέτι δὲ να διαταχθῇ ἡ Κοινότης Καπεσόβου διὰ προτρεπτικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος να ἀπέχῃ τοῦ λοιποῦ ἐπεμβαίνονσα ἐπὶ τοῦ ρηθέντος παρεκκλησίου, διότι οὐδέν οὐδαμῶθεν ἔχει δικαίωμα, οὔτε καί να ἔχῃ ἀξιῶσιν τινα.

Εὐελπιστοῦντες κλπ.

Ἐν Κουκουλίῳ 1886 Σεπτεμβρίου 30»

Αὐτῇ τήν ἀναφορὰ ἔστειλαν οἱ Κουκουλιῶτες στή Μητρόπολιν. Ἡ μανία τους εἶναι σ' αὐτῇ μεγαλύτερη ἐνάντια στόν Καπεσοβίτη Παπᾶ, γιατί αὐτόν θεωροῦσαν σάν ὑπαίτιο ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνωμαλίας, ἀλλά καί γιατί καθὼς λένε οἱ γέροντες Κουκουλιῶτες, τήν ὥρα πού θρῆκαν ἐκεῖ τοῦς Καπεσοβίτες, πού δὲν τοῦς ἄφισαν να μποῦν στήν ἐκκλησία, ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας ἀπό τό Κουκουλί Δημ. Παπασπύρος πῆγε να μιλήσῃ τοῦ Παπανικόλα ἀπό τό χαμηλό παραθυράκι πού εἶναι στήν Ἀγία Τράπεζα, ἐκεῖνος τόν ἄφτυσε στό πρόσωπο.

2) Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἱερατικοῦ Συμβουλίου Μητροπόλεως Ἰωαννίνων

Καθὼς ἦταν ἐπόμενο, ὕστερα ἀπ' τήν ὑποβολή τῆς παραπάνω ἀναφορᾶς, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις ἐπέληψθη τοῦ ζητήματος χωρὶς βέβαια να δώσῃ ριζική λύση στό θέμα. Τό Ἐκκλησιαστικό Συμβούλιο ἀσχολήθηκε στίς 15 Ἰανουαρίου 1887 καί ἔδωκε τήν παρακάτω ἀπόφασή του:

«Β:6λλον Β' τῶν Πρακτικῶν τοῦ Ἱερατικοῦ Συμβουλίου ἀριθ. 325

Συνεδρίασις 59 τῆς 15 Ἰανουαρίου 1887»

Ἐν συνεδριάσει τοῦ Ἱερατικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τήν Προεδρίαν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυρίου Σωφρονίου ἀπαρτίας οὗτης ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 30 Σεπτεμβρίου 1886 αἰτήσις τῆς Κοινότητος Κουκουλίου ληφθεῖσα τήν 6 Ὀκτωβρίου 1886, δι' ἧς ἀναφέρουσιν ὅτι ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ χωρίου των ὑπάρχει παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν γενεθλίων τῆς Ἱεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τελουμένης τῆς ἐτησίως πανηγύρεως τήν 8ην Σ]βρίου, ὅτι τῇ παρελεύσει ἐτῶν τό οἰκοδόμημα τοῦ παρεκκλησίου ἐβλάδη καί ὁ ἀξιότιμος τῶν συμπατριωτῶν των Α. Πλακίδας πρό δωδεκαετίας περὶ πού ἐπεσκέυασεν αὐτό, ὅτι οἱ ἱερεῖς τοῦ χωρίου των καί εἰς ἄλλας ἐορτάς, ἰδίως δὲ κατά τήν 8ην Σ]βρίου ἐτέλουν τήν θείαν λειτουργίαν έν αὐτῷ, ὅτι τό χωρίον των κέκτηται ἀναφαίρετα δικαιώματα, μέχρι σήμερα, ὅτι κατά τήν 8ην Σ]βρίου π. ἔ. μεταβάλλοντας κατά τήν συνήθειαν οἱ ἱερεῖς καί κάτοικοι τοῦ χωρίου εὗρον τόν ἐκ Καπεσόβου Αἰδεσιμώτατον Παπᾶ Νικόλαον λειτουργοῦντα καί τινάς Καπεσοβίτας έτοιμούς ὄντας ποιῆσαι χρῆσιν βίας καί διαπληκτισμῶν, ὅτι ἀποφυγόντες τοιαύτην αἰτίαν διεμαρτυρήθησαν εὐσχήμως κατά τῆς αὐθαιρέτου πράξεως τῶν Καπεσοβιτῶν καί τοῦ ἱερέως καί ἐξαιτοῦνται να τιμωρηθῇ ὁ ἱερεὺς ὡς παρενορίαν λειτουργήσας καί ὡς γενόμενος αἰτία σκανδάλου καί ρήξεως δύο κοινοτήτων. Ἀνεγνώσθη ἐπίσης καί ἡ ἀπάντησις εἰς τήν κλήσιν τοῦ ἱερέως, δηλοῦντος ὅτι πράγματι μετέβη καί λερούργησε κατά τήν 8ην Σ]βρίου 1886 ἔχων ἐπὶ τούτῳ τήν ἐντολήν τῶν Χριστιανῶν Καπεσόβου, παρ' ὧν δι' ἐπιστολῆς πληροφορηθ(σχιζμένο τό χαρτί) ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις καί έτοιμῶς ἔχει, ἵνα κατέλθῃ εἰς τήν Ἱερὰν Μητρόπολιν, ἀλλά κωλύεται ὡς νοσοῦντος τῆς συζύγου του ἐπικαλούμενος εἰς τοῦτο τήν μαρτυρίαν τοῦ ἱατροῦ Ι. Μεγκλίδου. Ἀνεγνώσθη ἐπίσης καί ἡ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 27 Σ]βρίου 1886 ἐπιστολή τῆς Κοινότητος Καπεσόβου, δι' ἧς διατείνονται, ὅτι τό ἐν λόγῳ παρεκκλήσιον ὑπάρχει ἐντός τῆς περιφέρειας τῶν συνόρων Καπεσόβου, ὅτι πάντοτε ὁ ἱερεὺς Καπεσόβου ἐλειτούργει καί ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἱερεὺς των οὐδόλως ἐνέχεται εἰς τήν κατ' αὐτοῦ τῶν κατοίκων Κουκουλίου κατηγορίαν, διότι ἐλειτούργησεν ἐντός τῆς περιφέρειας τῆς δικαιοδοσίας καί ἐπὶ τούτῳ ἐπικαλοῦνται, ὅτι πρό τινων ἐτῶν ἡ ὑπόθεσις αὐτῇ ἐθεωρήθη παρὰ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως καί κατεκυρώθη ἡ ἐν λόγῳ περιφέρεια, εἰς ἣν ὑπάρχει τό παρεκκλήσιον, εἰς τήν Κοινότητα Καπεσόβου. Τό Ἱερατικόν Συμβούλιον λαβόν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ δύο Κοινότητες Κουκουλίου καί Καπεσόβου ἀμφισβητοῦσιν ἑκάτερα τήν τοποθεσίαν τοῦ ἐν λόγῳ παρεκκλησίου, ἐπειδή τό ζήτημα τοῦτο, ἐντός τίνος περιφέρειας τό ἐν λόγῳ παρεκκλήσιον κεῖται εἶναι προδικαστικόν, ἐκ δὲ τῆς λύσεως αὐτοῦ ἐξήρτηται τό ζήτημα τῆς διακανονίσεως τῆς κατὰ τοῦ ἱερέως Παπανικολάου κατηγορίας, διὰ ταῦτα ἀναστέλλεται ἡ περαιτέρω διαδικασία τῆς παρούσης ὑποθέσεως, μέχρις ὅτου ἀρμόδιως ἐπιλυθῇ τό ζήτημα ἐντός τίνος περιφέρειας κεῖται

τὸ ἐν λόγῳ παρεκκλήσιον καὶ ἀρμοδίως κοινοποιηθῇ τοῦτο εἰς τὸ Ἱερατικὸν Συμβούλιον.

Ἰωάννινα τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1887

Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος

Σακελλάριος Ν. Ἰωαννίδης

Πρωτοσύγγελος Κοσμάς Σιναΐτης

Κωνσταντῖνος Θωμαΐδης Ἱερεὺς

Ἱεροδιάκονος Σπυρίδων»

3) Ἀπόφαση τῶν Κουκουλιωτῶν νὰ καταφύγουν στὰ δικαστήρια.

Ἀφοῦ δὲν δόθηκε καμμιά λύση ἀπ' τὴ Μητρόπολη, δὲν ἐξετάζουμε ἂν καλῶς ἢ κακῶς, οἱ Καπεσοβίτες ἐπανελάβαν καὶ τὴν ἄλλη χρονιά τὰ ἴδια. Καταφαίνεται αὐτὸ ἀπ' τὸ παρακάτω γράμμα τῶν Κουκουλιωτῶν πρὸς τὸ δικηγόρο Λεωνίδα Γεωργίτη:

«Ἐν Κουκουλίῳ 1887 Σεπτεμβρίου 9

Κύριε Λεωνίδα Γεωργίτη

Εἰς Ἰωάννινα

Γνωστὸν ὡς εἶναι ὅτι πέρυσιν οἱ Καπεσοβίται αὐθαίρετως φερόμενοι καὶ εἰς ἄλλων ἐνεργείας ὑπεύκοντες προέβησαν τὴν ἡμέραν τῆς Παναγίας καὶ ἐλειτούργησαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐν Σελίῳ ἐκκλησίαν τὴν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν ἐκπαλαι ὑφ' ἡμῶν κατεχομένην καὶ κτισθεῖσαν κτῆμα ἡμῶν εὐαν. Ἐπὶ πνεύματος φιλίας πρὸς τοὺς γείτονας κινούμενοι ἀνεφέρθημεν δι' ὑμῶν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ὡς ἀρμόδιον κριτήριον καὶ προστάτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ αὕτη διὰ διαταγῆς τῆς προσεχάλεξε τὸν Καπεσοβίτην ἱερέα Αἰδεσιμώτατον Παπᾶ Νικόλαον καὶ ἐνομίσαμεν, ὅτι μετὰ τὰς δεούσας ἐκκλησιαστικὰς παραινέσεις καὶ δι-αταγὰς, ἀπέσχον τοῦ ἡμετέρου κτήματος Παρ' ἐλπίδα ὅμως ἐφέτος οἱ κύριοι εὗτοι ἐπανελάβον τὰ αὐτά, λειτουργήσαντες καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ πρὸς μεγίστην ἡμῶν ἀγανάκτησιν.

Ἐπειδὴ δὲ εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δικασθῶμεν μετὰ τῶν ἀρπάγων τούτων πρὸς δε-βαίωσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου

κυριότητος ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ τὰ τοιαῦτα ἀπαιτοῦσι θανάτας, παρακαλοῦμεν ἀδελφικῶς καὶ φιλικῶς νὰ μᾶς δηλώσητε διὰ φιλικῆς σας τι ἀπαιτεῖτε, ὡς ἐξοδα καὶ ἀντιμισθίαν πρὸς διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὅπως μὴ διαταραχθῇ ἡ ἐκπαλαι κατοχὴ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μας ταύτης.

Ἐν τούτοις διατελοῦμεν κλπ.

Οἱ χωριανοὶ σας

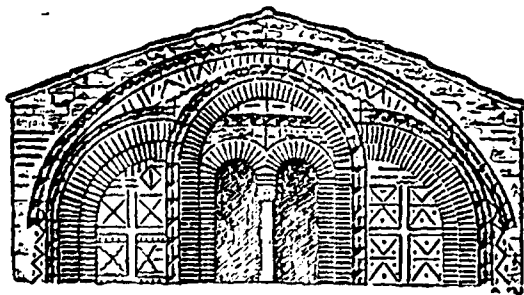
Ἀνδρέας Πλακίδας

Δημήτριος Δημότσιος

Ἰωάννης Γ. Δημητριάδης»,

Δὲν φαίνεται τι ἀπάντηση ἔδωκε σιὸ χωριὸ ὁ Λεωνίδας Γεωργίτης. οὔτε καὶ ἂν ἔγινε δικαστήριον γιὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτή. Ἄν δημοσιεύουμε τὰ παραπάνω στοιχεῖα τὸ κάνουμε αὐτό, ὅχι γιὰ νὰ δείξουμε ἂν τὸ παρεκκλήρι ἦταν Κουκουλιώτικο ἢ Καπεσοβίτικο, γιὰ αὐτὸ τὸ ζήτημα θεωρεῖται ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια ρυθμισμένο. Δημοσιεύουμε μόνο τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ γιὰ νὰ μὴ χαθεῖν, ὅπως δυστυχῶς γίνεται καὶ χάνονται σημαντικὰ στοιχεῖα κάθε μέρα, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ νὰ χρησιμεύσουν αὐτὰ ἔστω καὶ λίγο σὲ κείνον τὸν ἱστοριοδίφην ποὺ θὰ ἀσχοληθῇ κάποτε μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριοῦ «Σελιό» ποὺ θὰ βρισκόταν στὴν τοποθεσίαν αὐτή.

Σήμερα ὅχι μόνο οἱ Καπεσοβίτες δὲν ἐμποδίζουν τοὺς Κουκουλιώτες νὰ ἐκκλησιασθοῦν στὸ παρεκκλησιάκι, ἀλλ' ἀκόμα τοὺς προσκαλοῦν καὶ νὰ λάβουν μέρος στὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας σ' αὐτὸ κατὰ τὴν 8 Σηβρίου κάθε χρόνου, χωρὶς βέβαια νὰ πᾶνε. Καὶ τοῦτο ὅχι γιὰ καμμιά ἄλλη αἰτία, ἀλλὰ γιὰ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν κατοίκων καὶ τῶν δυὸ χωριῶν δὲν διατηρεῖται τόσο ζωντὸ, ὅπως ἦταν αὐτὸ πρὶν καὶ 80 χρόνια. Μάλιστα οἱ πιδὸ πολλοὶ ἀπ' τὸ χωριὸ μου δὲν ἔχουν καθόλου ἰδέαν ἀπ' αὐτὰ ποὺ διαδραματίσθηκαν στὰ περσινὰ χρόνια καὶ τὰ μαθαίνουν γιὰ πρώτη φορά ἀπ' τὰ χαρτιά τοῦ ἀρχεῖου μου, ποὺ εἶναι οἱ καλύτεροι μάρτυρες τῆς ἱστορίας τοῦ χωριοῦ μας.

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΑ 1854*

(Ἀνέκδοτα κείμενα καὶ αὐτόγραφα τοῦ ποιητῆ)

Εἶπαμε στὸ προηγούμενο πὼς ἡ συνεδρίαση ἐκεῖνη ἦταν καθαρὰ «δημοτική»-λαϊκή. Καὶ ἡ ἐντολὴ ποὺ πῆραν τὰ δύο μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν ἐντολὴ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ὄχι τῶν ἀρχῶν. Ὑστερα μάλιστα ἀπ' τὴ γενναία συνεισφορά τους, οἱ ἐργασίες τοῦ Μονοπωλείου θὰ ἀρχίζαν μὲ ἰδιωτική πρωτοβουλία καὶ χωρὶς τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ Δημοσίου Ταμεῖου. Μὲ τοῦτο τὸ τελευταῖο ἡ θέση τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν ἐξαιρετικὰ λεπτή καὶ ἡ εὐθύνη μεγάλη. Ὁ Βαλαωρίτης, συνεπῆς πρὸς τὴν ἐντολὴν ποὺ πῆρε, θέλησε νὰ κρατηθῇ σ' αὐτὸ τὸ ὕψος ἡ ἀποστολὴ του, καὶ δὲν θὰ παραδέχονταν ποτὲ νὰ νοθευτεῖ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνης τῆς συνεδρίασης. Ἔτσι, ἐπειδὴ ὁ Τοποτηρητὴς μὲ τὸν Ἐπαρχο θέλησαν νὰ παρουσιάσουν τὴ λύση τοῦ ζητήματος σὰν ἐπιτυχία δική τους, ὁ Βαλαωρίτης καὶ Σταματόπουλος, ἀμέσως μετὰ τὸ διορισμό τους ζήτησαν, μὲ ἐπιστολὴν τους, ἀπ' τὸν τοποτηρητὴ, νὰ τοὺς στείλει ἀντίγραφο τῶν πρακτικῶν τῆς συνέλευσης. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτή, καθὼς καὶ τὲς ἄλλες ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν τὴ συνέταξε, χωρὶς ἄλλο, ὁ Βαλαωρίτης καὶ εἶναι καταχωρημένη στὸ βιβλίο Ἐπιστολῶν τοῦ Μονοπωλείου. Δὲν φέρει οὔτε αὐτὴ οὔτε οἱ ἄλλες τὴν ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ ποιητῆ. Φαίνεται πὼς, ὅπως γίνεται συνηθέστατα, ἡ ἐπιστολὴ ἀντιγράφηκε καὶ περάστηκε στὸ βιβλίο ἀπ' τὸ Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ μᾶς εἶναι

ἄγνωστος. Ὁ ἴδιος φυσικὰ ἔβαλε καὶ τὶς ὑπογραφές τῶν δύο μελῶν ἀπὸ κάτω. Ὅπως ὅποτε ἔμως, τὸ ὕψος τῶν ἐπιστολῶν ἡ γλωσσικὴ ἀρτιότητα, τὸ γερὸ δέσιμο, δείχνουν γράψιμο τοῦ Βαλαωρίτη. Ἄλλωστε, τὸ δεύτερο μέρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ Σταματόπουλος, ἦταν ἔμπορος σιτηρῶν μὲ πολὺ περιορισμένες γνώσεις. Ποιὸς ἄλλος λοιπὸν παρὰ ὁ Βαλαωρίτης θὰ τὶς συνέτασσε; Καταχωροῦμε τὴν πρώτη ἐπιστολὴ ὅπως ἔχει:

Μονοπωλεῖον τῶν σιτηρῶν
Ἐν Λευκάδι τῇ 15 Ἀπριλίου Ε.Ε.
Πρὸς τὸν Ἐπαρχον Λευκάδος
Ἐκλαμπρότατε Κύριε

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ 15 τοῦ ἐνεστῶτος ὑμετέρου Ἐπισήμου, δι οὗ μᾶς ἀναγγέλλετε τὸν διορισμὸν ἡμῶν ὡς μελῶν τῆς ἐπὶ τοῦ συστηθησομένου μονοπωλείου τῶν σιτηρῶν Ἐπιτροπῆς, κρίνομεν εὐλογον νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν ὅτι προσμένομεν νὰ μᾶς διαβιβάσητε ἀπόγραφα τῶν πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο σχετικῶν πρακτικῶν σας καὶ ἐγγράφων, τῶν μὲν ἀφορῶντων τὴν κατὰ τὴν 30 Μαρτίου συνεδρίασιν τῶν Πολιτῶν παρὰ τῷ ἐντίμῳ τοποτηρητῇ, τῶν δὲ τὰς παρ' αὐτῶν γενομένας προσφοράς.

Τὴν διαβίβασιν τῶν ἀπογράφων ἐκείνων κρίνομεν ἀπαραίτητον, καθότι νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ κατέχωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἱστορικὴν καὶ λεπτομερῆ ἐκθεσιν τῶν διατρεξόντων.

Κατὰ τὴν μνησθεῖσαν συνεδρίασιν οἱ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

Πολίται ἀπέναντι τῆς ἐκφρασθείσης ἀμηχανίας τῆς Κυβερνήσεως, προσέφερον αὐτορμήτως τὴν βοήθειάν των ὑπὲρ τῆς σιτοπρομηθείας τοῦ τόπου εἰς τὴν ἐφεσιῶσαν κρίσιμον περίστασιν, καὶ οἱ ὑποφαινόμενοι ἀφορῶντες εἰς τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔργον, ἐνέδωσαν εἰς τῶν συμπολιτῶν των τὴν ἐπιθυμίαν καὶ συνήνεσαν νὰ ἀναδεχθῶσι τῆς διαχειρίσεως τὸ φορτίον.

Ἀφ' ἑτέρου οἱ ὄροι τῆς παρὰ τῶν συνεισφορέων γενομένης προτάσεως, ἀποτελοῦσι κανόνας τοὺς ὁποίους οἱ ὑποφαινόμενοι ὀφείλουσι νὰ τηρήσωσι καὶ λοιποῦ νὰ ἔχωσι πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς των. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται τόσον μᾶλλον ὅσον πιθανῶς αἱ ἐργασίαι δύνανται νὰ ἀρχίσωσι διὰ τῶν ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, καὶ οὐχὶ διὰ χορηγήσεων ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου. Ἡ τελευταία αὕτη περίστασις εἶναι σημαντικωτάτη, διότι ἀποκαθιστᾷ ὅλως διόλου ἐξαιρετικὴν τὴν θέσιν τῆς ἐπὶ τοῦ μονοπωλείου τῆς Λευκάδος Ἐπιτροπῆς.

Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν παρελείψαμεν νὰ λάβωμεν μέχρι τοῦδε πᾶσαν δυνατὴν πρόνοιαν ἥτις ἰδιαιτέρως μᾶς ἐπετρέπετο πρὸς τὸ βέλτιον τῆς ἀρξαμένης διαχειρίσεως. Ἀλλ' ἐν τσοῦτῳ προσμένομεν τὰ ἄνω μνησθέντα ἀπόγραφα, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα νὰ τεθῶμεν ἐπισήμως εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ δημοσίου εἰσπράκτορος, καὶ πράξωμεν τὰ περαιτέρω.

Ὑποφαινόμεθα μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ.

(ὑπογρ.) Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Πέτρος Ν. Σταματόπουλος

Εἴπαμε στὴν ἀρχὴ πὼς ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ἰονίου Κράτους μετὰ τὴν 18^η Κυβερν. πράξιν γνωστοποιούσε τὴ λήψιν ὠρισμένων μέτρων γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κακοῦ. Ἡ Κυβέρνηση ὅμως, εἶχε, καθὼς φαίνεται, ὑπόψιν τῆς τὴν κατάστασιν πρὸς ἐπικρατοῦσε στήν Κέρκυρα καὶ παραγνώρισε τίς εἰδικές συνθήκας στὸ κάθε νησί. Κι' ὅσο γιὰ τὴ Λευκάδα τὸ ζήτημα πῆρε ἐντελῶς ξεχωριστὸ χαρακτήρα, ὅπως εἶδαμε: Τὰ χρήματα γιὰ τὴν προμήθειαν σιτηρῶν τᾶδωσαν οἱ πολῖτες καὶ φυσικὸ ἦταν νὰ κρατᾶνε οἱ ἴδιοι, μετὰ τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς διώρισαν, καὶ τὴ χρηματικὴ διαχείρισιν.

Στὶς 28 τοῦ Ἀπριλίου ὁ Ἐπαρχος ἔστειλε στήν ἐπιτροπὴ ἐγγράφο καὶ μαζί μὲν ἐγκύκλιον τοῦ Γενικοῦ Θησαυροφύλακα, πρὸς τὸ τελευταῖον τὴν ἔστειλε στοὺς ἐγχωρίους ταμίους.

Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτὴν ὁ Γεν. Θησαυροφύλακας γνωστοποιῶσε στοὺς ταμίους ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναλάβουν τὴν «ἐνταμίευσιν τῶν ἐκ τῆς πωλήσεως συναχθησομένων κεφαλαίων».²⁰

Ὁ Βαλαωρίτης καὶ Σταματόπουλος διαμαρτύρονται μετὰ τὴν παρακάτω ἐπιστολήν:

Πρὸς τὸν Ἐπαρχον Λευκάδος
Ἐν Λευκάδι 17 Ἀπριλίου 1854 Ε.Ε.

Ἐκλαμπρότατε Κύριε

Οἱ ὑποφαινόμενοι λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 28 Ἀπριλίου ἐπισήμου σας, καὶ διατρέξαντες τὸ ἀπόγραφον τῆς ἐγκυκλίου τὴν ὁποίαν ὁ Γενικὸς Θησαυροφύλαξ ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς ἐγχωρίους ταμίους σᾶς γνωστοποιῶσιν:

Ὅτι δὲν δύνανται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συναρμολογήσωσι τὰ ἐν τῇ ρηθείσῃ ἐγκυκλίῳ περιεχόμενα, καὶ τὰ ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν διατρέξαντα κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἐπὶ τῶν σιτηρῶν μονοπωλείου.

Ὅτι οἱ ὑποφαινόμενοι ἐκτεθέντες προσωπικῶς εἰς ἀγορὰς ἱκανῆς ποσότητος σιτων, δὲν δύνανται ἐπομένως νὰ παραχωρήσωσι εἰς ἄλλον οὐδένα καὶ τὴν ἐνταμίευσιν τῶν ἐκ τῆς πωλήσεως συναχθησομένων κεφαλαίων.

Ὅτι ἡ Πράξις τῆς Γερουσίας ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται καὶ ἡ ρηθεῖσα ἐγκύκλιος, οὕσα ὅλως διόλου εἰδική, δὲν δύναται καθόλου νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν νῆσον ταύτην.

Ὅτι τότε μόνον θέλομεν συμμορφωθῇ καθ' ὅλα μετὰ τὴν ρηθεῖσαν πρᾶξιν, ὅτι λάβωμεν ἀνάγκην νὰ προστρέξωμεν εἰς τὰς ὀφελείας τὰς ὁποίας περιέχει, ὅτι δηλαδὴ βαρύνομεν διὰ συναλλαγμάτων τὸ Γενικὸν Ταμεῖον.

Ταῦτα θέλετε κοινοποιήσῃ ὅπου κρίνετε εἰλόγον, ἵνα ὅσον οὕπω ἡ Γενικὴ Κυβέρνησις ἀποφανθῇ ἂν σκοπεύῃ νὰ ὑποκύψῃ ἡμᾶς εἰς πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ περιλαμβάνεται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ ὑποφαινόμενοι ἔχουσι τὴν τιμὴν νὰ σᾶς

εἰδοποιήσωσιν, ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἐγχώριος Ταμίας ἀναδεχθῇ τὸ βάρος τῶν ἤδη γενομένων ἀγορῶν, νομίζουσι τουλάχιστον περιττὸν νὰ καθέξωσι μίαν θέσιν τὴν ὁποίαν ὅστις δῆποτε δύναται νὰ καθέξη.

Ὑποφαινόμεθα μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ.

(ὑπογρ.) Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Πέτρος Ν. Σταματόπουλος

Στὸ μεταξὺ ἄρχισαν οἱ ἐργασίες γιὰ τὴν προμήθεια. Κέντρο προμήθειας ἦταν ἡ Κέρκυρα. Ἀπὸ κεῖ στέλλονταν στὰ ἄλλα νησιά τὰ φορτία. Εἶχε συσταθεῖ μάλιστα, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, εἰδικὴ ἐπιτροπὴ. Τὸ Μονοπώλειο τῆς Λευκάδας, ἐρχόνταν σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ γερουσιαστὴ τῆς Λευκάδας στὴν Κέρκυρα, Σπύρο Βαλαωρίτη, ἱππότη, θεῖο τοῦ ποιητῆ. Αὐτὸς ἀγόραζε τὸ σιτάρι, ἀναλάβαινε τὴν πίστωση, ἐκκαθάριση τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἐπειτα καὶ τὴν ἀποστολὴν. (21) Νὰ μιὰ σχετικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Σπύρο Βαλαωρίτη. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ἐκτὸς τοῦ Βαλαωρίτη καὶ Σταματοπούλου, τὴν ὑπογράφει καὶ ὁ Δημήτριος Κονιδάρης ποὺ εἶχε ἐρίσσει, σύμφωνα μὲ τὴν 18' πράξιν, Συνάκτης τῶν δημοσίων προσόδων.

Μονοπώλειον Σιτηρῶν

Ἀγία Μαύρα 22 Ἀπριλίου 1854 Ε.Ν.

Πρὸς τὸν Γερουσιαστὴν Λευκάδος

Εἰς Κέρκυραν

Εὐγενέστατε ἱππότη, καὶ ἐκλαμπρότατε Γερουσιαστὰ Λευκάδος

Εἰς Κέρκυραν

Τὰ μέλη τῆς ἐπὶ τοῦ Μονοπωλείου τῶν σιτηρῶν Ἐπιτροπῆς, λαβόντα ὑπὸ σκέψιν τὴν τιμίαν σας τῶν 8|20 τρέχοντος, σὰς λέγωσιν εἰς ἀπάντησιν ὅτι ἐπεδοκίμασε καθ' ὅλα τὴν ἀγορὰν τὴν ὁποίαν ἐκάματε τῶν 4.000 κοιλῶν σίτου Ταίγανίου καλῆς ποιότητος. Θέλετε προσπαθῆσαι τὴν ἀποστολὴν τοῦ σίτου τούτου ἀρχίζοντες αὐτὴν περὶ τὰ τέλη τῆς προσεχοῦς ἐβδομάδος, ἵνα καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ λάβῃ τὸν ἀναγκαῖον καιρὸν νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀποθήκης αὐτοῦ.

Καθ' ὅσον δὲ ἀγορᾶ τὸν σίτον Ρούμελης 5.500 κοιλῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπροσφέρατε Τάλ. 1³⁵/₁₀₀, ἡ ἐπιτροπὴ σὰς ἐξουσιοδοτεῖ νὰ συμφωνήσῃτε τὴν ἀγορὰν ταύτην, προσφέροντες καὶ τι περισσότερον εὐρί-

σκουσα ὠφελιμωτάτους τοὺς ὅρους τῆς πωλήσεως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐν Κερ κύρα συστηθέντος Μονοπωλείου Πράξεως τῆς Γερουσίας, ἀποκλείονται τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σιτηρῶν, καὶ ἐπομένως ἡ ἐπιτροπὴ δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων ν' ἀναλάβῃ εὐθύνην καὶ διὰ τοὺς Ἀραβοσίτους, ὁ Κύριος Σταματόπουλος, καὶ οἱ Κύριοι Μαχαίραδες, ὅπως εὐκολύνωσι τὸν ἐνταῦθα ἐρχομὸν τοῦ πλοίου, σὰς ἐξουσιοδοτῶσι νὰ συμφωνήσῃτε τὴν ἀγορὰν καὶ τῶν 2.300 κοιλῶν Ἀραβοσίτου διὰ λογαριασμὸν τῶν ὡς τὸ ὠφελιμώτερον δυνηθῇτε, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν προθεσμίαν τῶν τισάρων μηνῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Εὐγνωμονοῖσα πρὸς ὑμᾶς, ὑποσημειοῖται μετὰ τοῦ ἀνήκοντος σεβασμοῦ.

(ὑπογρ.) Δημήτριος Κονιδάρης

» Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

» Πέτρος Σταματόπουλος

Στὸ τέλος τοῦ Ἀπρίλη εἶχε τελειώσει ἡ σχετικὴ προετοιμασία καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ, γνωστοποίησε στὸν Ἐπαρχο ὅτι οἱ ἐργασίες θὰ ἀρχίζαν στίς 5/17 τοῦ Μᾶη:

Πρὸς τὸν Ἐπαρχον Λευκάδος

Ἐν Λευκάδι τῇ 1|13 Μαΐου 1854

Ἐκλαμπρότατε Κύριε.

Ἡ ἐπὶ τὴν διαχείρησιν τοῦ Μονοπωλείου Τριμελὲς Ἐπιτροπὴ, γνωστοποιεῖ εἰς ὑμᾶς, ὅτι ἀπὸ τῆς πέμπτης, δεκάτης ἐβδόμης 5|17 Μαΐου θέλει ἀρχίσει τὰς ἐργασίας τῆς. Ἐπομένως θέλει λάβει τὰ προσήκοντα μέτρα, ὅπως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης παύσῃ πᾶσα ἄλλη πώλησις σίτου.

Πρὸς τοῦτοις σὰς γνωστοποιοῦμεν ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκρίνεν εὐλογον νὰ προσδιορίσῃ τὴν τιμὴν, τῆς μὲν πρώτης ποιότητος τοῦ σίτου εἰς τάλλαρα δύο, καὶ εἴκοσι ἑξ ἑκατοστὰ τάλ. 2²⁵/₁₀₀ τὸ κοιλόν, τῆς δὲ δευτέρας εἰς τάλλαρον ἓν καὶ ἑννεήκοντα ὀκτὼ ἑκατοστὰ τάλ. 1⁹⁵/₁₀₀.

Ἐπὶ τῶν ὅρων τούτων ὁ Κύριος Ἀγορανόμος θέλει προσδιορίσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἄρτου, καὶ θέλει λάβει τὰ ἀναγκαῖα μέτρα ὅπως ἐν καιρῷ, προειδοποιηθέντες οἱ ἀγο-

ράζωσι τὸν σῖτον διὰ τῶν ἐτοίμων μετρη-
τῶν.

Μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ ὑπο-
φαινόμεθα.

(ὑπογρ.) Δημήτριος Κονιδάρης

(») Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Πραγματικὰ στίς 5/17 τοῦ Μάη ἄρχι-
σαν οἱ ἐργασίαι, μὲ τὴν παρακάτω εἰδο-
ποίησιν, πρὸς τὸ λαὸ τῆς Λευκάδος.

Εἰδοποίησις

Ἡ Ἀποθήκη τοῦ Μονοπωλείου τῶν
σιτηρῶν θέλει εἶναι ἀνοικτὴ ἀπὸ τὰς ὥρας
8 π.μ. ἕως τὰς 3 μ.μ.

Ἀπαγορεύεται ρητῶς εἰς τὸν ἐπιτετραμ-
μένον τὴν πώλησιν, νὰ δίδῃ ἀποκλειστι-
κῶς ἐκ πρώτης ποιότητος τοῦ σίτου. Εἰς
τὸν θέλοντα νὰ ἀγοράσῃ ποσότητά τινα ἐξ
αὐτοῦ, θέλει δίδεται τὸ ἥμισυ ἐκ τῆς μιᾶς,
καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἐκ τῆς ἄλλης ποιότητος.

Ἐπιτρέπεται ὅμως ἐλευθέρως εἰς τὴν
ἐπιτετραμμένον τὴν πώλησιν, νὰ πωλῇ ἀπο-
κλειστικῶς ἐκ τῆς δευτέρας ποιότητος.

Ἐξαιρουμένων τῶν Ἀρτοποιῶν, οὐ-
δεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἀγοράσῃ ἐκ μιᾶς, πε-
ρισσότερον τῶν ἑξ κοιλῶν.

Ἡ τιμὴ τοῦ καθεκάστου κοιλοῦ τῆς
πρώτης ποιότητος προσδιορίζεται παρὰ
τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τάλ. 2.²⁰/₁₀₀ τῆς δὲ
δευτέρας πρὸς τάλ. 1.⁹⁸/₁₀₀

Μονοπωλεῖον τῶν σιτηρῶν

Ἀγία Μαύρα 5/17 Μαΐου 1854

Ἡ Ἐπιτροπὴ

(ὑπογρ.) Δημήτριος Κονιδάρης

(») Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

(») Πέτρος Σταματόπουλος (22)

Εἶπαμε πρὸ πάντων, πῶς ὁ Βαλαωρίτης
καὶ Σταματόπουλος, μὲ ἐπιστολὴν ποὺ στεί-
λανε στίς 15 τοῦ Ἀπρίλη, ζητοῦσαν ἀπ'
τὸν Ἐπαρχο νὰ τοὺς στείλῃ ἀντίγραφο
τῶν πρακτικῶν τῆς «ἄξιομνημονεύτου ἐκεί-
νης συνεδριάσεως». Τὰ πρακτικὰ ἔχστειλε
ὁ Ἐπαρχος στίς ἀρχὰς τοῦ Μάη, μὲ κά-
ποια σκόπιμη ἴσως καθυστέρηση καὶ μὲ
ἡμερομηνία πρακτικῶν 13 Ἀπριλίου. Τὰ
παραθέτουμε ἀποσπασματικά:

(Πρακτικὰ Ἐγκυρίου Συμβουλίου ἀπὸ 1
Μαρτίου 1854—8 Φεβρ. 1855, ἀριθ. βιβλ.

35 Ἀρχαιοφυλακεῖον Λευκάδος)

Ἀριθ. 120

τῇ 13 Ἀπριλίου 1854

Ἀφοῦ διὰ τῆς Ἐκλ. Γερουσίας διεκοι-
νώθη τῷ Ἐκλ. Ἐπάρχῳ, ἡ ἐγκύκλιος τῆς
Α.Ε. τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ ὑπὸ χρονίαν
27 Μαρτίου 1854, δι' ἧς συνεβούλευσεν
ἵνα ληφθῶσι μέτρα πρὸς προμήθειαν σιτη-
ρῶν, ὁ Ἐπαρχος καὶ τὸ Δημογεροντεῖον
ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου
ταύτης τὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐκίνουν τὴν Α.Ε.
εἰς τὸ νὰ συμβουλεύσῃ μέτρα ἱκανὰ νὰ ἀν-
τιταχθῶσιν εἰς τὰς δυσχερείας τῶν ὑπαρ-
χουσῶν περιστάσεων, καὶ ἅπανα ἡ κοινω-
νία αὕτη ἐτέθη εἰς κατάστασιν νὰ γνωρίσῃ
καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς προκυπούσας ὠφελεί-
ας, ἐκ τῆς συστάσεως ἐπιτροπῆς ἐχούσης
ἐντολὴν τὴν προμήθειαν τῶν σιτηρῶν.

Φωτισθεῖσα καὶ προπαρασκευασθεῖσα
οὕτως ἡ κοινωνία καὶ εὐδιάθετος οὖσα εἰς
τὸ νὰ παραδέχεται πάντοτε μετ' ἐμπιστο-
σύνης τὰς συμβουλὰς τῆς Κυβερνήσεως,
ἐπειδὴ πέποιθεν ὅτι αὕτη εἰλικρινῶς ὑπὲρ
αὐτῆς ἐνδιαφέρεται, ἐνεκολπώθη τὰς σω-
τηρίας συμβουλὰς τῆς Α. Ἐξοχότητος
πλεῖστοι δὲ κτηματῖαι, ἔμποροι καὶ ἄλλοι
πολίται μετέβησαν κατὰ τὴν 11 ὁδεύοντος
εἰς τὸ Παλάτιον τοῦ Ἐντ. Τοποτηρητοῦ,
ὅπου μετὰ τοῦ Ἐπάρχου τοῦ Κεντρικοῦ
καὶ τῶν περιοχικῶν Συμβουλίων καὶ τῶν
προεστώτων τῶν χωρίων ἦσαν προσκεκλη-
μένοι δι' ἐγκυκλίου διευθυνθείσης αὐτοῖς
παρὰ τοῦ ἐντ. τοποτηρητοῦ, ἀφ' οὗ προη-
γουμένως διέταξε καὶ ἐγιναν ἄλλαι τόσαι
μεταφράσεις ἐκ τῆς ἐγκυκλίου τῆς Α. Ἐκλ.
καὶ διενεμήθησαν παρὰ αὐτοῦ συνεπείᾳ
ἀπελευθερώσεως ληφθείσης εἰς τὰ πρακτικὰ
τοῦ Ἐπαρχείου, ἀφ' οὗ ἡ Αὐτοῦ Ἐντιμό-
της διεδήλωσεν ἐπισήμως τὸ μέτρον τοῦτο
διὰ τῆς ἐπιστολῆς του ὑπὸ χρονίαν 5 ἱστα-
μένου, ὅπως ἐκ συμφώνου ἅπαντες λάβωσι
μέτρα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ τόπου κατὰ
πάσης ἐνδεχομένης ἐλλείψεως σιτηρῶν, ἥτις
ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν περιστάσεων ἐπαπει-
λεῖτο.

Ὁ ἐντ. Τοποτηρητὴς ἤνοιξεν τὴν συνε-
δρίασιν ἀναπτύξας διὰ καταλλήλου λόγου
ἐκφωνηθέντος Ἰταλιστὴ τὰς ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ
τῆς Α. Ἐξοχότητος περιεχομένας συμβου-
λάς, καὶ διὰ καταπειστικῶν λόγων παροτρύ-
νων τοὺς συνελθόντας ἵνα ἐπιληφθῶσι τῶν

ἀρμοδίων μέτρων πρὸς πραγματοποιήσιν καὶ παραδοχὴν τῶν ἀξιωμάτων τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος.

Μεθερμηνεύσας ἀκολούθως τὸν λόγον τοῦ Ἐντιμοτάτου Τοποτηρητοῦ, ὁ Ἐπαρχος παρετήρησεν ὅτι εἰς τὰς ἐνεστῶσας περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ἔνδεια καὶ ἡ ἀκρίβεια τοῦ ἄρτου ἡγγισαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν — αἱ συνέπειαι ἤθελον ἀποβῆ ἔτι φρικωδέστεραι ἐὰν δὲν προϋλαμβάνετο ἡ ἐπαπειλουμένη ὀλοτελής ἔλλειψις σιτηρῶν.

Ἐπῆνεσε τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν εὐπορούντων, οἵτινες μέχρι τοῦδε πᾶσαν ἔθεντο φροντίδα πρὸς συντήρησιν τῶν ἀπόρων, δώσαντες καὶ τὴν προτεραίαν τράνον δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας των διὰ γενναίων καταβολῶν εἰς συνδρομὴν κυκλοφοροῦσαν, προτροπῇ τοῦ Δημογεροντείου ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν.

Ἀναγνωσθεῖσθης εἶτα τῆς ἐγκυκλίου τῆς Α. Ἐξοχότητος καὶ θεωρηθείσης τῆς πράξεως τῆς Ἐκλ. Γερουσίας ἀπὸ χρονίαν 4 τρέχοντος, μετὰ πολὺν χρόνον συζητήσιν εἰς ἣν ἔλαβον μέρος οἱ κύριοι Δρ. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Δρ. Ἰωάννης Μαρῖνος, Δρ. Γεράσιμος Σέρβος, Δρ. Μιχαήλ Σικελιανός, καὶ ἄλλοι νουνεχεῖς πολῖται, ἀναπτύξαντες μὲ πολλὴν ἐμβρίθειαν τὸ ἀντικείμενον, ἀνεφύη τὸ δίλημμα, «ἐὰν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπάρχουσι τὰ μέσα τοῦ νὰ προμηθευθῇ ἡ νῆσος σιτηρῶν, καθ' ὅλον τὸν καιρὸν, καθ' ὅσον θέλουσιν διαρκέσει αἱ ἐνεστῶσαι δυσχέρειαι, ἢ ἐὰν διὰ τοῦ Μονοπωλείου ἡθέλεν ἀποβῆ ἀσφαλεστέρα ἡ προμήθεια».

Ὁ Ἐπαρχος παρετήρησεν ὅτι ἡ ἔλλειψις ἐντοπίων σιτηρῶν, ὑπεχρέωσε τοὺς χωρικοὺς νὰ ἀγοράζωσιν προώρως ἀπὸ τοὺς εἰς τὸ ἐμπόριον εὐρισκομένους σίτους, ἢ ὑπέρογκος τιμὴ τοῦ ὁποίου, ἔθετε μέγα μέρος αὐτῶν εἰς τοιαύτην δυσχέριαν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ προμηθεύωνται, καθότι ἡ ἔλλειψις ἢ ἡ βλάβη τῶν προϊόντων των καὶ ἡ παῦσις τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων, ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτοὺς τὰ μέσα. Ὅπως δὲ δοθῇ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς κάποια ἄνεσις, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀφίξιν τῆς Α. Ἐξοχότητος καὶ προτροπῇ αὐτῆς, ὁ Ἐντ. Τοποτηρητής, ὁ Ἐπαρχος καὶ τὸ Δημογεροντεῖον, ἐχορήγησαν προθεσμίαν τινὰ εἰς τοὺς

ὀφειλέτας τῆς Κυβερνήσεως, καίτοι τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Δημογεροντείου, μὴ ὄντων ἐν καλῇ καταστάσει.

Τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο μέτρον προεκάλεσε καὶ τὴν μίμησιν τῶν ἰδιωτῶν, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων συνεμορφώθησαν μὲ τὰ εὐεργετικά μέτρα τῆς Κυβερνήσεως. Ἐλπίζω, προσέδθηκεν ὁ Ἐπαρχος, ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ κοινὴ γνώμη θέλει ἐπηρεάσει καὶ ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν ὀλίγων ἐκείνων οἵτινες μέχρι τοῦδε ἐκώφευσαν εἰς τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος των, καὶ θέλουσι μιμηθῇ καὶ αὐτοὶ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα, τὰ διακρίνοντα ἅπασαν σχεδὸν τὴν κοινωνίαν μας.

Παρακτὸς δὲ τῆς δοθείσης παρατάσεως διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν πιστωμάτων τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ἐντ. Τοποτηρητής, ὁ Ἐπαρχος καὶ τὸ Δημογεροντεῖον ἐχρησθήμεν πάσης δυνατῆς οἰκονομίας, καὶ ἠθοροίσαμεν Τάλ. 1000, ὅπως ἐνασχοληθῶσιν οἱ ἐνδεεῖς εἰς δημόσια ἔργα, τὰ ὁποῖα θέλουσιν ἀποβῆ συμφέροντα εἰς τὸν τόπον καὶ εὐεργετικά πρὸς αὐτοὺς. Καὶ εἰς τοῦτο εὐρομεν ἄρωγὸν τὴν Γενικὴν Κυβέρνησιν. Ἀφ' οὗ ἐν μέσῳ τῶν στενοχωριῶν της, τοιαῦτα δείγματα φιλανθρωπίας ἔδωκεν ἡ Κυβέρνησις ἐλπίζω ὅτι τὸ παράδειγμα τῆς θέλει ἐγείρει ἄμιλλαν ἐν ταύτῃ τῇ ὁμηγύρει καὶ θέλει τὴν προτρέψῃ εἰς τὸ νὰ διαθέσῃ τὰ μέσα της ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν.

Ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον ἀκατάλληλος θέσις τῆς νήσου μας, ἡ ἀποτυχία τῶν ἐντοπίων προϊόντων παρήγαγον τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε ἐν ᾧ ἅπαντες ἐν γένει στεροῦνται τῶν τακτικῶν μέσων διὰ τὴν προμήθειαν σιτηρῶν, αἱ ἐνδεέστεραι τάξεις, αἵτινες εἶναι αἱ περισσότεραι, νὰ μὴ δύναται διὰ τὴν ἀνάγκειαν τῶν μέσων, νὰ πορισθῶσιν εἰς οὐδεμίαν τιμὴν τὸν ἄρτον των.

Ἡὔξησε δὲ αὕτη ἡ δυστυχία καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἐντόπια σιτηρά, τὰ ὁποῖα αἱ τάξεις αὗται ἀπελάμβανον διὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους, εἴτε ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας των, εἴτε ἐκ τῆς ἐργασίας των, ἔλειψαν κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος, ὥς ἔλειψαν καὶ τὰ λοιπὰ προϊόντα, ὥστε εὐρέθησαν διὰ μιᾶς στερημέναι παντὸς μέσου, ἀπέναντι τῶν ὑπερόγκων τιμῶν τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προερχομένων σιτηρῶν, καὶ πολλὰ ἤδη θύματα

ἀπαριθμεῖ ἡ πείνα πάμπολλα δὲ ἡ ἀπάνθρωπος αἰσχροκέρδεια.

Εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα προστίθεται τὸ οὐχ ἥτιον φρικῶδες, ἡ αἰφνίδιος παῦσις, δηλ. τῶν τακτικῶν ἀγροτικῶν ἔργων, ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν μέσων παραχθεῖσα καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μετρίων τάξεων τῆς κοινωνίας· οὕτω μέγα μέρος τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς πόλεως, εἰς οὐδεμίαν τιμὴν δύναται νὰ ἀγοράσῃ σῖτον· καὶ ὥς ἐκ τούτου καταδικάζονται εἰς ἀργίαν ἥτις ἐκνευρίζει τὰς δυνάμεις τῶν.

Ὅποῖον λοιπὸν ἤθελεν εἶσθαι τὸ ληφθησόμενον μέτρον ἐν τῷ προκειμένῳ ἢ τὸ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἢ τὸ τοῦ Μονοπωλείου, μέλλει νὰ προνοήσωμεν ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ διευκολυνθῶσι τὰ μέσα τῆς προμηθείας εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, τοὺς ὁποίους κατατρέπει ἡ πείνα.

Ἐφανέρωσεν ἀκολούθως ὁ Ἐπαρχος, ὅτι διὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον, Μάϊον καὶ Ἰούνιον, χρειάζομεθα σχεδὸν 30]χ. κοιλὰ σίτου καὶ ἀραβοσίτου, καὶ τοῦτο διότι τὰ ὀλίγα ἐντόπια σιτηρὰ πρὸ πολλοῦ ἐφθάρησαν, καὶ ὅλη ἡ νῆσος ἀνεξαιρέτως προμηθεύεται τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προερχόμενα, καὶ ὅτι κατὰ τὸ παρὸν δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ παρὰ τοῖς ἀρτοποιοῖς εἰμὴ μόνον κοιλὰ 2½ χιλιάδες σίτου· καὶ ἕτεραι χιλιάδες 2 εἰς τὸν λιμένα τὴν ἀγορὰν τῶν ὁποίων διαπραγματεύονται οἱ ἔμποροι.

Μετὰ τὴν ἐκθεσιν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ἐπαρχος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀγορᾶς μας, ὁ Κύρ. Σταματοπούλος ἐξ ὀνόματος τῶν ἐμπόρων, ἐδήλωσεν, ὅτι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναλάβωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τοιαύτην εὐθύνην, καθ' ὅσον τὰ κεφάλαιά των μένουσιν ἀργά, ἐνδεδυμένα ὄντα εἰς σιτηρὰ, τῶν ὁποίων ἀπαγορεύεται ἡ ἐξαγωγή ἐκ τῶν Ρωσικῶν λιμένων, καὶ καθ' ὅσον αἱ πολιτικαὶ τῆς Ἀνατολῆς περιπέτειαι τὰς θέτουσιν εἰς ἀμηχανίαν περὶ τοῦ πῶς καὶ πόθεν νὰ κάμωσιν προμηθεῖαν.

Ὁ Κύρ. Βαλαωρίτης εἶπεν ὅτι διὰ τοῦ Μονοπωλείου μόνον ἐδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἀσφαλὴς ἡ προμήθεια καὶ μετρίσις εἰς τὰ δεινὰ τῶν ἐνδεῶν, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐ.(κλαμπροτάτης) Γερουσίας καθίσταται ἐγγυήτρια ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ ἔμποροι δὲν παύσωσιν ἀπὸ

τοῦ νὰ προμηθεύωσιν τὸν τόπον μέχρις οὗ ἐνεργηθῇ τὸ Μονοπωλεῖον.

Ὁ Ἐπαρχος παρετήρησεν ὅτι ἡ νῆσος μας διὰ τὴν φυσικὴν θέσιν της δὲν παρέχει τὰ μέσα καὶ τὰς εὐκολίας ὑπαρχούσας εἰς τινὰς τῶν ἐτέρων νήσων τοῦ κράτους. Δὲν ἐφαρκεῖ ὅθεν μόνη ἡ ἐγγύησις τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ πλήρως ὁ σκοπὸς τοῦ Μονοπωλείου μέλλει νὰ συνδυασθῇ μέσον, δι' οὗ νὰ εὐρεθῶσι καὶ πραγματικὰ κεφάλαια, ὅπως πρὸς τὴν πίστωσιν ἣν θέλει παρέξει ἡ Κυβέρνησις ἡ μονοπωλητικὴ ἐπιτροπὴ δυνηθῇ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἐργασίας της μὲ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐκολίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἡ ὑπαρξὶς θετικῶν κεφαλαίων ἐμπνέει.

Οἱ ἔμποροι διὰ τοῦ Κυρ. Σταματοπούλου ἐδήλωσαν, ἐν λόγῳ τιμῆς, ὅτι δὲν θέλουσι παύσει τοῦ νὰ φροντίζωσιν ὅλαις δυνάμεσι, ἵνα μὴν ἐλλείψῃ ὁ σίτος, ἀλλ' ἀπαιτοῦσιν ἵνα ἡ Ἐπιτροπὴ, ἅμα συστηθῇ τὸ μονοπωλεῖον, ἀποκτήσῃ τὰ παρ' αὐτοῖς εὐρεθησόμενα σιτηρὰ κατὰ προτίμησιν, ἄνευ ζημίας ὅμως τῆς ἐπιτροπῆς.

Μετὰ τὴν διαδήλωσιν ταύτην τῶν ἐμπόρων ἠρωτήθη τὸ κοινόν, ἐὰν συγκατατίθεται διὰ τὴν σύστασιν Μονοπωλείου, καὶ ἅπαντες, μιᾶ φωνῇ, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν ἐμπόρων, τὸ μονοπωλεῖον ἠτήσαντο.

Τούτου παραδεχθέντος δύο πράγματα ἐναπέμεινε νὰ κανονισθῶσιν,

α. Ἀἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἤθελον πορισθῇ τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια.

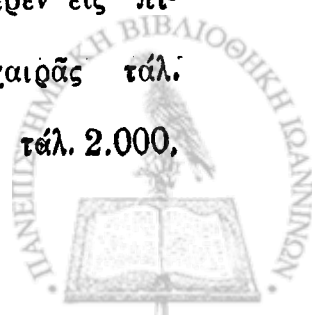
β. Σχέδιον ἐπικουρικὸν τοῦ Μονοπωλείου.

Γνωμοδοτήσαντος τοῦ Κυρ. Σταματοπούλου ὅτι 15—20/X. τάλ.(ληρα) ἤθελον ἐφαρκεῖσι κατὰ τὸ παρὸν ὡς κεφάλαιον, ὁ Κύρ. Βαλαωρίτης προσήνεγκεν ἀτόκως τὴν ποσότητα Τάλ. 10.000. Τὴν γενναίαν προσφορὰν του ἐπευφήμησεν ἅπανα ἡ δὴμῳρις τὴν ὁποίαν μιμούμενος ὁ Κ.(ὺρ) Σταματοπούλος προσέφερεν καὶ αὐτὸς τὴν ποσότητα Τάλ. 5.000.

Ὁ Κύρ. Ἀλέξανδρος Τσαρλαμπᾶς διὰ τὴν οἰκογένειάν του προσέφερεν εἰς πίστωσιν 5 χιλιάδες.

Ὁ Κύρ. Ἀπόστολος Μαχαιρᾶς τάλ. 2.000.

Ὁ Κύρ. Πέτρος Σταύρου τάλ. 2.000,

Ὁ Κύρ. Ἀγγελος Καλκάνης τάλ. 2 000 ἐπὶ πιστώσει.

Ὁ Κύρ. Θεοδόσιος Σούνδιας ὡσαύτως τάλ. 2 000.

Ὁ Κύρ. Νικόλαος Ρομποτής τάλ. 2 000

Ὁ Κύρ. Σπυρίδων Μανιάκης τάλ. 500.

Ὁ Κύρ. Ἀθανάσιος Ἀρακλειώτης τάλ. 500.

Ὁ Κύρ. Δημήτριος Σούνδιας Λίρ. 150.

Ὁ Κύρ. Δημήτριος Γκίνης εἰς πίστωσιν τάλ. 1.000.

Ὁ Κύρ. Ἀναγνώστης Περδικάρης τάλ. 500.

Ὁ Κύρ. Κωνσταντῖνος Σουλαϊδόπουλος πίστωσιν τάλ. 1.500

Ὁ Κύρ. Ἀντώνιος Κόνδαρης πίστωσιν τάλ. 2.000.

Ὁ Κύρ. Δημήτριος Μπογδάνος τάλ. 500.

Ὁ Κύρ. Ἀνδρέας Σουμίλας τάλ. 200.

Ὁ Κύρ. Βασίλειος Βερούκιος πίστωσιν τάλ. 1.000.

Ὁ Δρ. Εὐστάθιος Φίλιππας τάλ. 500.

Ὁ Κύρ. Σπυρίδων Σκιαδαρέσης πίστωσιν τάλ. 1.000.

Ὁ Δρ. Ἰωάννης Καββαδίας πίστωσιν τάλ. 1.000.

Ὁ Κύρ. Νικόλαος Σταῦρος πίστωσιν τάλ. 1.000

Ἀπεφασίσθη τελευταῖον ἵνα ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν Κυρ. Δ ρ ο ς Μ ι χ α ἦ λ Σ ι κ ε λ ι α ν ο ὦ, Δ ρ ο ς Ἰ ω ά ν ν ο υ Μ α ρ ί ν ο υ, Πέτρου Σταματοπούλου, Δ ρ ο ς Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ ο υ ς Β α λ α ω ρ ί τ ο υ, Ἀλεξάνδρου Τσαρλαμπᾶ, Δ ρ ο ς Γερασίου Σέρβου, Νικολάου Ρομποτή, Ἀναγνώστου Περδικάρη, σχηματίσῃ σχέδιον ἐπικουρικὸν τοῦ Μονοπωλείου καὶ καθυποβάλλῃ εἰς τὸ Δημογεροντεῖον.

Ἀκολούθως ἐθεωρήθησαν οἱ κατάλογοι ἐν οἷς δηλοῦνται αἱ προσφερεθεῖσαι ποσότητες ὡς κεφάλαιον καὶ αἱ πιστώσεις πρὸς ἀπάντησιν δανείων, προσυπογεγραμμένον παρὰ τῶν συνεισφορέων, ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι προσηνέχθησαν κεφάλαια δολ. 24.720 καὶ πιστώσεις τάλ. 20.300.

Ἀπαίτες οἱ παρεστῶτες πολῖται ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν των ἵνα κατὰ τὴν

ἐννοίαν τοῦ ἄρθρ. 2 τῆς Κυβερνητικῆς πράξεως, διορισθῶσιν ὡς μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς οἱ Κυρ. Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ η ς Β α λ α ω ρ ί τ η ς καὶ Πέτρος Σταματοπούλος. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ Β' ἐδάφιον τοῦ 8ου ἄρθρου τῆς ρηθείσης πράξεως, ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐναποτίθεται εἰς τὸν Ἐπαρχον τῇ ἐιδοκιμασίᾳ τοῦ Ἐντ. Τοποτηρητοῦ, ὁ Ἐπαρχος ἐπιφυλάσσει νὰ προβῇ εἰς τὴν ὀνομάτισιν των ἀρμοδίως. Ἀνήγγελλον δὲ ἀμφότεροι εἰς τὸ κοινόν, ὅτι καὶ αὐτοὶ πρὶν εἶ ἐκφρασθῇ ἡ γνώμη του ὑπὲρ τῶν εἰρημένων Κυρίων, ἐκτιμῶντες τὰς γνώσεις καὶ τὴν παρ' αὐτῶν χαίρομένην ἐμπιστοσύνην γινώσκοντες, εἶχον ἤδη προμελετήσῃ τὴν ὀνομάτισιν αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Ἀποφαίνεται

Ἵνα καθυποβληθῇ εἰς τὴν Ἐκλ. Γερουσίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν θερμοῶς συσταίνει τὸ Δημογεροντεῖον τὴν παραδοχὴν του, εὐρίσκον διὰ τὰς εἰδικὰς περιστάσεις τοῦ τόπου τούτου ἀναγκαίαν καὶ ὠφέλιμον.

Τεθεώρηται Μ. Τζαρλαμπᾶς
Κάρ. Σ. Δέβερον Ἐπαρχος

Τοποτηρητῆς
Ἀντώνιος Σικελιανός, Μ. Μαρίνος, Π. Γκίνης, Ἰωάννης Ψωμᾶς, Σπ. Σταῦρος,
Κωνσταντῖνος Μικρώνης
Γραμματεὺς

(Συνεχίζεται)

20. Στὸ δεύτερο ἐδάφ. τοῦ ἐβδόμου ἄρθρ. τῆς IB' Κυβερν. Πράξης (Κέρκυρα 4 Ἀπριλ. 1864) ἀναφέρεται: «Ἄν εἰσπράξεις θέλουν ἐβδομαδιαίως ἐνταμιεύεσθαι εἰς τὸ Γεν. θησαυροφυλάκιον, ἢ καὶ πρότερον ἂν τὸ κρίνει εὐλογον ἢ ἐπιτροπὴ». Καὶ τοῦτο γιατί ἡ Κυβερν. εἶχε ὑπόψιν τῆς τὴν κρατικῇ ἐνίσχυση πού θάδινε στὰ μονοπώλια τὸ ἄρθρο 3 τῆς ἰδίας πράξης λέει: «Ἡ ἐπιτροπὴ θέλει ἔχει τὴν ἐξουσία κλπ. . . νὰ ἐκδίδῃ ὑποχρεώσεις πληρωμῆς πρὸς ἀγορὰς σίτων ἐν προθεσμίᾳ ἢ διὰ χρημάτων πρὸς τόκον μὴ ὑπερβαίνοντα 6 ο/ο ἐν εἴδει συναλλαγματικῶν εἰς θάρος τοῦ Γενικοῦ Ταμεῖου, αἵτινες θέλουν γίνεσθαι δεκταὶ παρὰ τοῦ Γενικοῦ ταμεῖου.». Αὐτὰ ἐνδιαφέρανε κατ' ἀρχὴν τὴν Κέρκυρα — ἐπειτα τὸ κύρος τῆς πράξης γενικεύθηκε καὶ στ' ἄλλα νησιά — Οἱ συνθήκες ὅμως τοῦ μονοπωλείου Δευκάδος ἦταν διαφορετικαί. Καθὼς εἶδαμε τὰ κεφάλαια ἦταν ἰδιωτικά.

Οἱ ὑποσημειώσεις 21 καὶ 22 σὶ ἐπόμενον.

ΝΙΚΟΥ Β. ΚΟΣΜΑ

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΣΠΙΤΙ

Με τὸ Ἑπειρωτικὸ σπίτι μόνον δυὸ ἀσχολήθηκα: Πρῶτος ὁ ἀείμνηστος ἀρχιτέκτων Ἀριστοτέλης Ζάχος καὶ δεύτερος (¹) ὁ κ. Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντης. (²)

Ὁ ἀείμνηστος Ἀριστοτέλης Ζάχος ἀφοῦ μελέτησε συστηματικὰ τὰ ἀρχοντικά τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Βορείου Ἑλλάδος κατέληξε στὸ παρακάτω ὁρθὸ συμπέρασμα:

«... ὁ ἐξειληγμένος τύπος τῶν ἀστικῶν σπιτιῶν εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάγονται τὰ νοικοκυρόσπιτα καὶ τὰ ἀρχοντόσπιτα, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἔχει πάντοτε τὰς βάσεις του ὡς πρὸς τὴν γενικὴν διάταξιν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν σπιτιῶν τῶν χωρικῶν. Οὕτω τὸν ἀρχέγονον τύπον τῶν σπιτιῶν τῶν Ἰωαννίνων δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰ σπίτια τῶν Χωριῶν τῆς Ἠπείρου» (³).

Ὁ κ. Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντης (⁴) μᾶς ἔδωσε ἓνα καλὸ περιγραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὰ χιτήρια στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων.

Δὲν παραλείπω ν' ἀναφέρω ἔδῳ καὶ τὸν Ἑπειρωτολόγο Ἀγγλο Καθηγητὴ κ. Ν. G. L. Hammond. (⁵)

Αὐτὸς μᾶς ἔδωσε μιὰ μελέτη γιὰ τὰ ἀρχαῖα σπίτια τοῦ Ἀμμοτόπου τῆς Ἀρτας.

Ἐμεῖς στὴ μελέτη μας θὰ μιλήσωμε γιὰ τὸ σπίτι τῶν Χουλιαροχωριῶν καὶ τῶν Τζουμέρκων.

Γιὰ τὸ σπίτι τῶν ἴδιων τῶν μαστόρων. Αὐτῶν ποὺ χιζοῦν τὰ σπίτια στὴν Ἠπειρο, σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ποὺ παλιότερα ἔχιζαν καὶ σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ.

Ἡ Ἠπειρος φημίζεται γιὰ τοὺς καλοὺς μαστόρους ποὺ βγάζει. Ὀλόκληρες ἐπαρχίες της ἀποτελοῦνται ἀπὸ μαστροχώρια. Τέτοιες εἶναι, ἡ ἐπαρχία Τζουμέρκων μὲ τὰ μαστροχώρια της, Πράμνινα, Κουσιοβίστα (τώρα Κιστάδες), Σκλοῦπο (τώρα Ἀμπελοχώρι), Ραφταναῖοι, Ἀγναντα, Κουκουλίτσα, Γουριανά, Γραισιόιστα. Ἡ ἐπαρχία Κονίτης μὲ τὰ μαστροχώρια της Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Στράτισση, Καστάνιανη, Κεράσοβο, Κάντισκο, Ζέρμα, Λεσκάτσι, Χιονιάδες καὶ Τούρνοβο. Καὶ τὰ Χουλιαροχώρια. Αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ χωριά Χουλιαράδες, Μιχαλίτσι, Πετροβούνι.

Οἱ Ἑπειῶτες μαστόροι εἶναι ἄριστοι τεχνίτες. Δημιουργοὶ καὶ καλλιτέχνες. Ἀληθινοὶ ἀρχιτέκτονες. Αὐτὸ τὸ μαρτυροῦν τὰ ἴδια τὰ ἔργα τους. Οἱ πελεκητὲς ἐκκλησιῆς (Βλαχιώρινα καὶ Παριορίτσα στὴν Ἀρτα καὶ σ' ἄλλα χωριά), τὰ σχολεῖα, τὰ μοναστήρια, τὰ κωδωνοσιῖα στὰ διάφορα χωριά, τὰ ἀρχοντόσπιτα τῶν πόλεων καὶ τὰ τοξοτὰ γεφύρια, ὅπως τὸ θρυλικὸ τῆς Ἀρτας, τῆς Πλάκας στὸν Ἀρα-

1. Ἀριστοτέλους Ζάχου: «Ἀρχιτεκτονικὰ σημεῖωματα — Ἰωάννινα» μελέτη, περ. «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτος Γ', τεῦχος Γ, 1928, σελ. 295—306.

2. Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντης: «Τὰ χιτήρια στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων» μελέτη, ΑἴΩΝΗ Δ', 1954.

3. Ὅπου καὶ πρὸ πάνω.

4. Ὅπου καὶ πρὸ πάνω.

5. Ν. G. L. Hammond: *Hellenic houses at Ammotopos in Epirus*. ἐν B. S. A. X. L. VIII (1953) σελ. 135—140 καὶ πίν. 33—34.

χθο, τοῦ Καλόγερου στοῦ Λοῦρο, τοῦ Βοϊδομάτη στὸν Ἀῶο, τοῦ Κοράκου στὸν Ἀσπροπόταμο κ. ἄ.

Καὶ μπορούμε ἀδίστακτα νὰ ποῦμε ὅτι οἱ Ἑπειρώτες μαστόροι διεφύλαξαν στὰ ἔργα τους τὴν παλιὰ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση καὶ τὴν ἀρχαία Ἑλληνική.

Σ' ἓνα ἀρχοντικὸ τῆς Σιάτιστας καὶ σὲ ἐναλόφραχτο φωτιστικὴ θυρίδα εἶναι ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή: «Ἄν ρωτᾷς, ἄρχοντες, ποὺς μαστορας τὸ ἔχτισε, Νάκος τ' ὄνομα ἂπ' τὴν Κόνιτσα».⁽⁶⁾

Αὐτὸ δείχνει ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαστόροι εἶχαν ἐπίγνωση τῆς ἀξίας καὶ τῆς τελειότητος τῶν ἔργων των, μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουν κοσμήσει ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο.

Ὁ Ἰωὺν Δραγοῦμης⁽⁷⁾ λέει μιὰ μεγάλη ἀλήθεια: «Ἄν θέλουμε νὰ δημιουργήσωμε Νεοελληνικὴ Ἀρχιτεκτονική, ἃς συμβουλευθοῦμε τοὺς καλφάδες, αὐτοὺς ποὺ σιὰ χωριά καὶ τὸ σχέδιο δίνουν καὶ χτίζουν σπίτια».

Οἱ Ἑπειρώτες μαστόροι ἐργάζονται σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, Θεσσαλία⁽⁸⁾ Στερεὰ Ἑλλάδα⁽⁹⁾, Πελοπόννησο, Μακεδονία⁽¹⁰⁾, νησιὰ καὶ παλιότερα ἐργάζονταν σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο μέχρι τὸ Βουκουρέστι, Κωνσταντινούπολη, Μικρὰ Ἀσία.

Ἀπὸ τὸ χειμῶνα ὁ κάθε ἀρχιμάστορας φτιάχνει τὸ «μπουλούκι» του, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 10—20 νομάτους. Τέσσεροι εἶναι οἱ μαστόροι ποὺ χτίζουν ἂπ' ἔξω, τὴ φάτσα. Ἕνας σὲ κάθε πλευρά. Αὐτοὶ πρέπει νάβαι καλοὶ τεχνίτες.

Τέσσεροι εἶναι οἱ καλφάδες, οἱ βοηθοὶ των. Αὐτοὶ χτίζουν ἀπὸ μέσα. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ δεῦτεροι στὴν τέχνη. Δυὸ—τρία παιδιὰ γιὰ νὰ φτιάχνουν καὶ νὰ κουβαλοῦν μὲ τὴν «κουπάννα» τὴ λάσπη ἢ τὸν ἀσβέστη.

Γιὰ δουλειὰ βγαίνουν τὰ μπουλούκια ἀμέσως μόλις περάσουν οἱ ἀποκρῆς τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Θὰ γυρίσουν δὲ στὸ τέλος τοῦ Νοέμβρη ἢ ἀρχῆς τοῦ Δεκέμβρη. Ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸ. Ἄν τοὺς ἐπιτρέψη ὁ καιρὸς θὰ γυρίσουν καὶ τὰ Χριστούγεννα.

Ἡ κ. Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη⁽¹¹⁾, λέγει, ὅτι ἡ ἀναχώρηση τῶν μαστόρων ἔδινε ἀφορμὴν σὲ εἰδικὰς γιορτὲς. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθινό. Στὰ Χουλιαροχώρια καὶ στὰ μαστοροχώρια τῶν Τζουμέρκων δὲν γίνεται καμιὰ γιορτή. Τοῦναντίον ὅλο τὸ σπῖτι βυθίζεται σὲ στενοχώρια γιὰ τὴν ἀποδημία. Γίνεται ἕνος ξεχωρισμὸς ποὺ φέρνει συγκινήσεις καὶ ὄχι γιορτὲς καὶ χαρὰ.

Πολλοὶ μαστόροι πέθαναν στὴν ἀποδημία καὶ πολλοὶ γυρίσαν μὲ σπασμένα πόδια καὶ χέρια, γιατί ἔπεσαν ἀπὸ τὴν οἰκοδομή.

Πὼς λοιπὸν νὰ χαρῇ ἡ γυναῖκα ποὺ ἀποχωρίζεται τὸν ἄντρα της ἢ τὰ παιδιά τὸν πατέρα τους ποὺ ταξιδεύει σὲ ἄγνωστα μέρη!

Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μὲ τὴν ἐπιστῆσιν, ποὺ φέρνει χαρὲς. Ὅχι ὅμως καὶ εἰδικὰς γιορτὲς.

Κάθε μάστορας ἔχει μαζί του τὸ σακκούλι μὲ τὰ ἐργαλεῖα του, ποὺ εἶναι: Τσιόκια, σφυριά, μυστριά, βαρύνδια, κοπίδια, σκεπάρι, πασέτο, γωνία, ἀλφάδι κ. ἄ.

Ἐκεῖ στὰ ξένα ποὺ ἐργάζονται καὶ γιὰ νὰ μὴν γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς

6. Ὁ Φάρος τῆς Βορ. Ἑλλάδος, 1939, σελ. 242.

7. Ἰωὺν Δραγοῦμης: «Νεοελληνικὸς πολιτισμὸς», Ἀθῆναι 1927, σελ. 221.

8. Κίτσιου Α. Μακρῇ: «Δυὸ λαϊκοὶ ζωγράφοι. Γιάννης καὶ Θανάσης Παγώνης», Βόλος 1952.

9. Δ. Λουκοπούλου: «Αἰτωλικαὶ οἰκῆσεις», Ἀθῆναι 1925.

10. Γ. Α. Μέγα: «Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκία», Ἀθῆναι 1949.

11. Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη: «La maison grecque, L' hellénisme Contemporain 2e année, 1949, σ. 169—190 καὶ 260—265.

οικοδεσπότες μελοῦν δική τους γλῶσσα, τὰ «μαστοροῦκα» ἢ «κουδαρίτ'κα». Τὰ κουδαρίτικα τῶν Χουλιανοχωριῶν τὰ μελέτησε ὁ ἀείμνηστος Γυμνασιάρχης μου Χρῆστος Ι. Σούλης⁽¹²⁾. Τῆς Κονίτισης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης⁽¹³⁾ ὁ μακαρίτης Δ. Σάργος.

Στὴν ἰδιαίτερή μου πατρίδα, στὸ Μιχαλίτσι—Ἰωαννίνων (ἓνα ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τῶν Χουλιανοχωριῶν) σώζονται μερικὰ παλιὰ σπίτια. Τὸ διάβα τῶν Γερμανῶν, πού ἔκαψε τὰ μισὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ μου, αὐτὰ σὰν ἀπόμερα δὲν τὰ ἔθιξε.

Ἔτσι ἔμειναν γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴ λαογραφία. Καὶ νά, πού ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τὰ ἐπισκεφτοῦν οἱ δυὸ ἐπιστῆμες καὶ νὰ τὰ καταγράψουν σὲ τοῦτο τὸ χαρτί, γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν ὅπως τόσα ἄλλα παλιὰ σπίτια μὲ ἱστορία.

Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν σπιτιῶν αὐτῶν θὰ δοῦμε ὅλη τὴν ἐξέλιξη τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαϊκοῦ σπιτιοῦ, πού ἂν τυχὸν παρουσιάζει διαφορὰς στὶς διαφορὰς ἐπαρχίες, αὐτὲς θὰ εἶναι ἀσήμαντες.

Ἀλλωστε τὸ σχέδιό τῶν σπιτιῶν τὸ δίνουν οἱ μαστόροι. Ἐπομένως ὅτι σχέδιο ἔδωσαν στὰ δικά τους σπίτια τὸ ἴδιο δίνουν καὶ στὰ ἄλλα χωριά πού ἐργάζονται.

1. Τετράγωνο σπίτι.

Οἱ διαστάσεις τοῦ σπιτιοῦ εἶναι:

Μῆκος 4,50 μ., πλάτος 4,90 μ. καὶ ὕψος 1,75 μ. Εἶναι σχεδὸν τετράγωνο. Τετράγωνά ἦταν τὰ σπίτια καὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος στὴν προϊστορική ἐποχή⁽¹⁴⁾. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἐκεῖνα εἶχαν ὀριζόντια ὀροφή, ἐνῶ τοῦτο ἔχει σαγματοειδῆ ὀροφή, κατάλληλη γιὰ τὰ ὀρεινὰ μέρη πού ἔχουν πολλὰς βροχὰς καὶ χιόνια.

Ἡ Β. καὶ Ν. πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ ἔχουν καλκάνι.

Στὴν Α. πλευρὰ εἶναι ἡ πόρτα πού ἔχει ὕψος 1,47 μ. καὶ πλάτος 0,87 μ.

Ἀπὸ μέσα ἡ πόρτα κλείνει μὲ σύρτη.

Στὴ Ν. πλευρὰ ἐξωτερικὰ προεξέχουν δυὸ στενόμακρες πέτρες σὲ ἀπόσταση 3 μ. ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Πάνω στὶς πέτρες ρίχνονταν γρεντιά, πού στήριζαν καλύβα μονόπλευρη.

Ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ εἶναι σκεπασμένη μὲ πλάκες. Αὐτὰ βλέπομε ἐξωτερικὰ.

Καὶ τώρα ἐσωτερικὰ.

Στὴν Α. πλευρὰ εἶναι τὸ βαρελοπίθωμα ἢ β'τσελοπίθωμα. Θέση γιὰ τὴ βαρέλα χωνευτὴ στὸν τοῖχο.

Στὴ Β. πλευρὰ, στὴ μέση εἶναι ἡ γωνιά. Ἀπὸ τὸν τοῖχο τῆς Β. πλευρᾶς καὶ σὲ ὕψος 1,15 μ' ἀπὸ τὸ πάτωμα, προεξέχουν πλάκες, πλάτους 0,40 μ. Αὐτὲς σηματοῖζουν τὸ πεζούλι πού χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ ἐναποθέτουν τὰ μαγειρικὰ σκεύη καὶ ἄλλα ἀντικείμενα.

Στὴ Δ. πλευρὰ εἶναι ὁ γαστρολόγος. Θέση γιὰ τὸ γάστρο χωνευτὴ στὸν τοῖχο.

Ἡ Ν. πλευρὰ ἔχει δυὸ παραθύρες, πού ἔχουν ὕψος 0,42 μ. καὶ πλάτος 0,33 μ.

Παράθυρο δὲν ἔχει κανένα σπίτι. Ὁ φωτισμὸς γίνονταν ἀπὸ τὴν πόρτα.

2. Τετράγωνο σπίτι

Οἱ διαστάσεις τοῦ σπιτιοῦ εἶναι:

Μῆκος 6,50 μ., πλάτος 5,40 μ. καὶ ὕψος 2 μ.

Στὴ Δ. πλευρὰ εἶναι ἡ πόρτα, πού ἔχει ὕψος 1,33 μ. καὶ πλάτος 0,78 μ. Ἡ πόρτα κλείνει μὲ σύρτη μήκους 1 μ. καὶ μὲ μάνταλο.

12. Χρῆστος Ι. Σούλης: «Τὰ Κουδαρίτικα τῶν Χουλιανοχωριῶν τῆς Ἑπείρου», μελέτη, περ. «Ἑπειρωτικὰ Χρονικά» τόμος Ε', 1930, σελ. 161—168.

13. Δημήτριος Σάργος: «Περὶ τῆς ἐν Ἑπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνηματικῆς γλώσσης», μελ., «Δελτίον τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας», τ. Ζ, Ἀθήνα 1923.

14. N.G.L. Hammond: «Περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑπείρου» μελέτη, περ. «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» τόμος Β', 1953, σελ. 789.

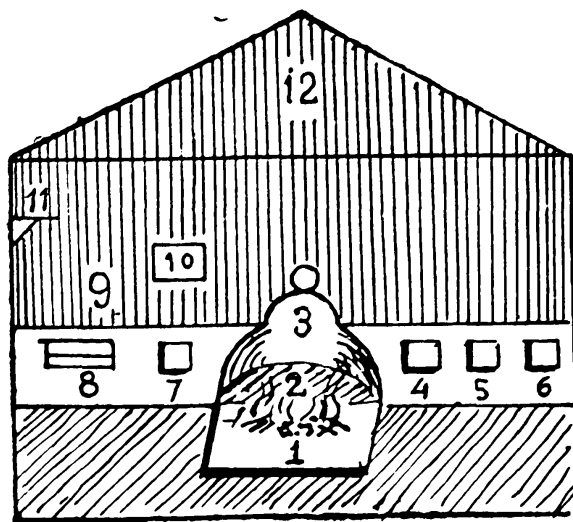
Πίσω από την πόρτα στη Ν. πλευρά είναι παραθύρα με ύψος 0,37 μ. και πλάτος 0,28 για να γεννοῦν οἱ κόττες.

Στην Α. πλευρά στη μέση είναι ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο, πὺ ἔχει ὕψος 0,80 μ. καὶ πλάτος 0,65 μ. Τὸ ντουλάπι τὸ χωρίζει στὴ μέση μιὰ πλάκα πέτρινη σὲ δύο θέσεις.

Ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ ντουλάπι καὶ σὲ ὕψος 1.40 μ. ἀπὸ τὸ χωματένιο πάτωμα φεγγίτη διαστάσεων 0,25X0,16. Ἀπὸ τὸ φεγγίτη καὶ τὴν πόρτα φωτίζονταν τὸ σπίτι. Στὴ Β. πλευρὰ ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη εἶναι τὸ πεζούλι με ὕψος 0,68 μ. καὶ πλάτος 0,33 μ. Στὴ μέση τῆς Β. πλευρᾶς καὶ τοῦ πεζουλιοῦ εἶναι ἡ γωνιά, ἐστία, διαστάσεων 0,80X0,67 μ. Ἡ γωνιά περ βύλλεται με πυρομάχια. Σὲ ὕψος 0,56 μ. πάνω ἀπὸ τὴ γωνιά εἶναι ὁ γαστρολόγος. Κάτω ἀπὸ τὸ γαστρολόγο θέση χωνευτὴ μέσα στὸ πεζούλι γιὰ τὰ ξύλα πὺ καίγονται στὴ φωτιά. Ἡ θέση αὐτὴ χωρίζει τὸ πεζούλι σὲ δύο μέρη. Στὸ δεξ. ὁ καὶ ἀριστερό. Στὸ δεξιὸ πεζούλι εἶναι τρεῖς παραθύρες. Στὸ ἀριστερὸ εἶναι μία, ὁ ντιπολόγος καὶ θέση γιὰ τὴ λαίνα με τὸ βούτυρο. Πάνω ἀπὸ τὸ πεζούλι στὸν τοῖχο εἶναι ἡ παραθύρα.

Τὸ πεζούλι πάνω εἶναι σιρωμένο με πλάκες στενόμακρες. Στὴ γωνιά πὺ σχηματίζει ὁ Β. καὶ Δ. τοῖχος καὶ σὲ ὕψος 0,56, πάνω ἀπὸ τὸ πεζούλι προεξέχει πλάκα, πὺ τοποθετοῦσαν τὸ λυχνάρι με τὸ δαδί.

Ὁ Β. τοῖχος ἔχει καὶ καλκάνι.

Ἐσωτερικὴ ἄποψις Βορείας πλευρᾶς

1=Γωνιά.

2=Θέση χωνευτὴ μέσα στὸ πεζούλι γιὰ τὰ ξύλα πὺ καίγονται στὴ φωτιά.

3=Γαστρολόγος

4,5,6,7=Παραθύρες.

8=Ντιπολόγος

9=Θέση χωνευτὴ μέσα στὸ πεζούλι γιὰ τὴ λαίνα πὺ ἔχει τὸ βούτυρο.

10=Παραθύρα.

11=Θέση γιὰ τὸ λυχνάρι.

12=Καλκάνι.

Στὸν Δ. τοῖχο ὑπάρχει ἄλλη παραθύρα με μήκος 0,36 μ. καὶ πλάτος 0,24 μ.

Ἡ στέγη ἔχει 3 γρεντές, 6 ψαλιδάρια καὶ 3 σειρὲς διπλάρια. Τὴν κάθε γρεντὰ τὴν ὑποβαστοῦσε ἀπὸ ἓνα ξύλινος στύλος. ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔδεναν τὰ ζῶα μεγάλα καὶ μικρά.

Ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ, λέγεται «Σ τ ρ ω τ ὸ» καὶ εἶναι ὁ ἀρχαιότερος. Εἶναι τὸ πρῶτο σπίτι πὺ ἔχισε ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ὅτου ἄφησε τὴν καλύβα.

Οἱ οἰκογενειακὲς ὁμὸς ἀνάγκες ὥθησαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσθίσουν στὸ παλαιὸ σπίτι, πρῶτα ὀριζοντίως ἓνα ἄλλο δωμάτιο τῶν ἰδίων διαστάσεων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἐδῶ εἶναι ἐπικλινὲς τὸ δωμάτιο αὐτὸ ἔχει καὶ ὑπόγειο, τὸ κατωῖ, πὺ χρησιμεύει γιὰ τὸ σταυλισμὸ τῶν ζώων. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἓνας δεύτερος τύπος σπιτιῶν, τὰ ἡμιδιώροφα, ὅπως φαίνεται παρακάτω.

Τὴν ἴδια ἐξέλιξη πῆρε τὸ πρῶτο σπίτι, πὺ ἦταν καὶ κεῖ ἓνα δωμάτιο καὶ στὶς ἄλλες Βαλκανικὲς χῶρες, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Ἀλβανία.⁽¹⁵⁾

Ἄλλωστε δὲν μποροῦσε νὰ γίνη καὶ διαφορετικὰ, διατὶ οἱ πρῶτοι μαστόροι πὺ πῆγαν στὶς χῶρες αὐτὲς ἦταν Ἕλλη-

15. Γ. Α. Μ έ γ α: «Ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκία», Ἀθήνα 1949 καὶ J. Cvijic *La peninsule balkanique*, Paris 1918, σ. 225 κ.έ.

νες και μάλιστα Ἡπειρώτες και Μακεδόνες. Αὐτοὶ τὸς ἔχτισαν τὰ σπίτια και τοὺς ἔμαθαν και τὴν τέχνην.

3. Ἡμιδιώροφο στενόμακρο σπίτι

Διαστάσεις:

Μῆκος 9,70 μ.

Πλάτος 6 μ.

Ὑψος 4,40 μ.

Τὸ παραπάνω σπίτι εἶναι στενόμακρο μὲ σαγματοειδῆ στέγη και πρόθυρο κατάλληλο γιὰ τὶς βροχές. Στενόμακρο σπίτια εἶχαν και οἱ πρῶτοι Ἕλληνες πού εἰσέβαλλαν στὴν Ἑλλάδα τὸ 1500 π. Χ. (16)

Ἡ ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ ἔχει ὕψος 1,45 μ. και πλάτος 0,78 μ. Κλείνει μὲ σύρτες και μάνταλο.

Ὅλο τὸ σπίτι χωρίζεται σὲ δυὸ δωμάτια. Στὸ στρωτὸ και στὸ νουντᾶ. Σπίτια μὲ τὸν ἴδιο χωρισμὸ βρίσκουμε και στὴ Βουλγαρία (17). Αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Ἡπειρώτες μαστόροι γιὰ ἐξεύρεση ἐργασίας ἀποδημοῦσαν σ' ὅλες τὶς χῶρες τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Αὐτοὶ δίδαξαν και τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς τὴν τέχνη τοῦ χτίστη.

1. Στρωτὸ

Ἀποτελεῖται ἀπὸ:

Ἐξώπορτα

Μεσόπορτα πού ὁδηγεῖ στὸ νουντᾶ.

Βαρελοπίθωμα ἢ β'τσελοπίθωμα μὲ τὸ νεροχύτη.

Νιουλᾶπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο.

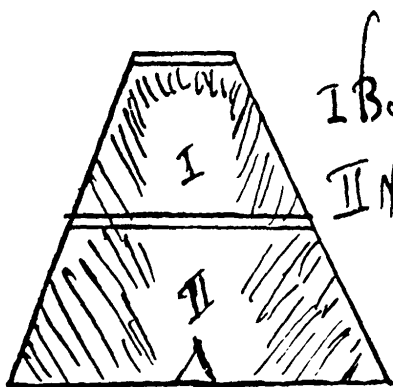
Ράφια μὲ πέρινη βάση, πού προεξέχει ἀπὸ τὸν τοῖχο.

Πεζούλια χωνευτὰ στὸν τοῖχο.

Γωνιὰ μὲ γαστρολόγο και σταχτοθήκη.

Ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα μπαίνομε ἀπευθείας στὸ στρωτό.

Στὸ Β. τοῖχο ὑπάρχει τὸ βαρελοπίθωμα μὲ τὸ νεροχύτη χωνευτὰ στὸν τοῖχο και σὲ ὕψος 1,50 μ. ἀπὸ τὸ πάτωμα.

Σὸν Β. τοῖχο εἶναι και τὸ ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο, μὲ ὕψος 1 μ. και πλάτος 0,60 μ. μὲ ἕνα χώρισμα.

Στὶς γωνίες τοῦ Δ. τοίχου εἶναι τὰ ράφια, μὲ πέρινη βάση πού προεξέχει ἀπὸ τὸν τοῖχο.

Στὴ μέση τοῦ Δ. τοίχου εἶναι ἡ γωνιὰ, «τζάκι», μὲ τὸν γαστρολόγο και τὴ σταχτοθήκη. Ἡ γωνιὰ εἶναι ἀνοιχτή, χωρὶς μπουχαρί. Αὐτὸ ὅπως θὰ δοῦμε, προσετέθη ἀργότερα.

Πάνω ἀπὸ τὴ γωνιὰ κρέμεται ἡ «κρεμαστάλα», ἀλυσίδα πού ἀπολήγει σὲ κρίκο, γιὰ νὰ κρεμιέται πάνω ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ «κακάβι» ἢ ὁ «τένιζερ» μὲτὸ φαγητό. Ἡ ὁ γάστρος ὅταν καίγεται. Ἀνοιχτὸ τζάκι μὲ κρεμαστάλα βρίσκουμε και στὸ Βουλγαρικὸ σπίτι. (18)

16. N.G. Hammond: ἐνθ. ἀ.

17. Σ. Α. Τοκάριος: Ἐθνολογικὲς παρατηρήσεις στὶς Βαλκανικὲς χῶρες. Στὸ περιοδικὸ «Σοβιετικὴ Ἐθνογραφία» 1946, ἀριθ. 2. βλ. μετάφραση στὸ περιοδικὸ «Μόρφωση», Ἀθῆνα, χρόνος Β', τόμ. Γ', ἀριθ. φύλ. 3 τῆς 25 Δεκεμβρίου 1946, σελ. 125—132.

18. Σ. Α. Τοκάριος: ἐνθ. ἀ.

Δεξιά και αριστερά της γωνιάς είναι τὰ πεζούλια χωνευτὰ στὸν τοῖχο, πού ἔχουν ὕψος 0,65 μ. καὶ πλάτος, 0,90 μ. με χωρίσμα. Στὰ πεζούλια βάζουν τὰ νεψιά, τὰ τεντζερέδια, τὰ σαγάνια, τὶς λίμπες, τὶς λαῖνες με τὸ βούτυρο, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα.

Στὸν Ν. τοῖχο εἶναι τὸ παράθυρο πὺ ἔχει ὕψος 0,40 μ. καὶ πλάτος 0,30 μ. Εἶναι τὸ μόνο σ' ὅλο τὸ στρωτό.

Στὸν Ν. τοῖχο καὶ 2 μέτρα πάνω ἀπὸ τὸ πάτωμα εἶναι ἡ «πολίτσα». Σανίδα στηριγμένη στὸν τοῖχο, πὺ χρησιμεύει γιὰ τὴν ἐναποθέτηση διαφόρων ἀντικειμένων. Ἡ πολίτσα στὰ νεώτερα σπίτια ἀντικατεστάθη με ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο, ὅπως ἔχει ὁ Β. τοῖχος.

Στὸν Δ. τοῖχο βλέπομε καὶ τὸ καλκάνι, «κατσούλι».

Τὸ πάτωμα στὸ στρωτὸ εἶναι γωματένιο. Λάσπη παιημένη.

2) Νουντᾶς

Περιλαμβάνει:

Μισόπορτα πὺ μπαίνομε ἀπὸ τὸ στρωτὸ στὸ νουντᾶ.

Καταρράχτες πὺ κατεβαίνομε στὸ κατώϊ.

Ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο.

Παράθυρα

Γωνιά με γαστρολόγο.

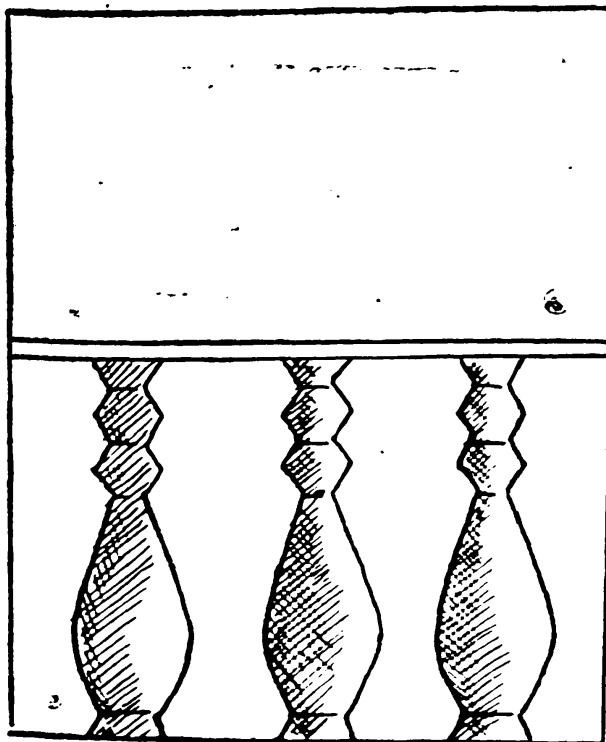
Παραθύρες χωνευτὲς στὸν τοῖχο.

Πορτοπούλα.

Ὁ νουντᾶς χωρίζεται ἀπὸ τὸ στρωτὸ με μεσότοιχον ἢ με τσιατμά.

Στὸ νουντᾶ μπαίνομε ἀπὸ τὴ μισόπορτα. Πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, στὴ γωνιά, εἶναι ὁ καταρράκτης, πὺ ἀνεβοκατεβαίνουν στὸ κατώϊ γιὰ τὰ ζῶα. Στὸ Ν. τοῖχο εἶναι καὶ τὸ ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο με ὕψος 1 μ. καὶ πλάτος 0,35 μ.

Στὸν Α. τοῖχο καὶ στὴ μέση εἶναι ἡ γωνιά με τὸ γαστρολόγο, χωρὶς τὴ σταχτοθήκη. Δεξιά καὶ αριστερά της γωνιάς εἶναι οἱ παραθύρες καὶ τὰ παράθυρα, πὺ ἔχουν ὕψος 1,10 μ. καὶ πλάτος 0,53 μ. Τὰ παράθυρα εἶναι με ξύλινα κιγκλιδώματα.

Παράθυρα με ξύλινα κιγκλιδώματα

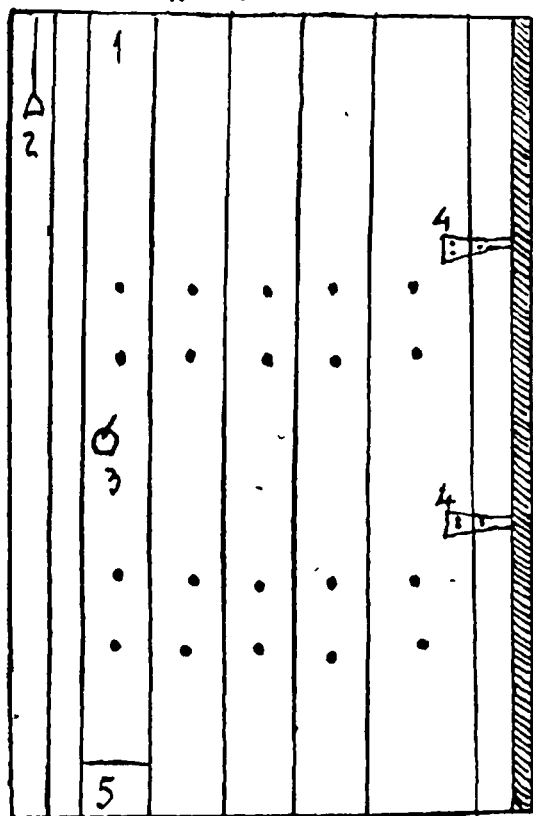
Στὸν Β. τοῖχο εἶναι ἓνα παράθυρο ὅμοιο με τὰ ἄλλα καὶ ἡ πορτοπούλα στὴ γωνιά πὺ σχηματίζει ὁ μεσότοιχος με τὸν Β. τοῖχο. Ἡ πορτοπούλα ἔχει ὕψος 1,35 μ. καὶ πλάτος 0,70 μ. Κλείνει με σύρτη καὶ μάνταλο. Ἡ πορτοπούλα χρησιμοποιοῦνταν σὲ ὥρα κινδύνου. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι πῆγαιναν ἀπὸ τὴν κυρίως πόρτα ὁ οἰκοδεσπότης ἢ ἄλλο μέλος τῆς οἰκογενείας πὺ καταξήτουνταν πηδοῦσε ἀπὸ τὴν πορτοπούλα καὶ ἔφευγε. Ἡ πορτοπούλα εἶναι ψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους 1 μέτρο. Τὸ πάτωμα τοῦ νουντᾶ εἶναι σανιδένιο.

3) Κατώϊ

Τὸ κατώϊ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν νουντᾶ. Ἡ πόρτα τοῦ κατωγιοῦ ἔχει ὕψος 1,63 μ. καὶ πλάτος 0,90 μ. Εἶναι μονόφυλλη καὶ κρατεῖται ἀπὸ τὸν ὀρθοστάτη, πορτόξυλα, με ρι-

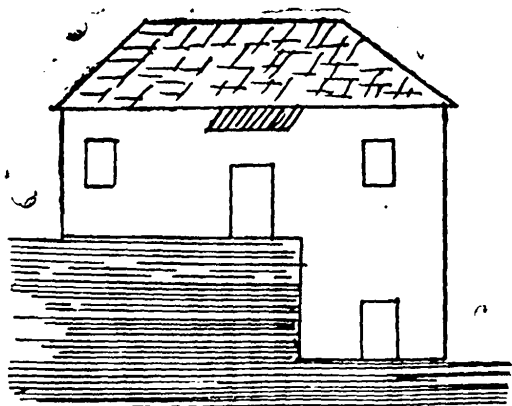
ξέδεσ· ἡ κλίπεσ. Εἶναι καρφωμένη με περόνια. Κατὰ τὸ μέρος ποῦ κλείνει, στὸ δεξιὸ μέρος κάτω εἶναι τετράγωνη ὅλη, γιὰ νὰ μπαينوβαίνουν οἱ κότες. Πάνω ἀπὸ τὴν τετράγωνη ὅλη κρέμεται κρίκος, κρικέλα, γιὰ νὰ τραβιέται ἡ πόρτα νὰ κλείνη.

Τὰ πορτοξύλα καὶ τὰ σανίδια τῆς πόρτας εἶναι ἀπὸ βελανιδιά, γιὰ νὰ ἀντέχουν στὶς βροχές, γιατί οἱ πόρτες τῶν κατωγιῶν εἶναι πάντα ἀπὸ τὸ Ν. μέρος.

Πόρτα κατωγιού

- 1=ὁπῇ γιὰ νὰ σηκώνεται ὁ μάνταλος
2=σκανταλάρι
3=κρικέλα
4=ριζέδες ἢ κλάπες
5=ὁπῇ τῆς πόρτας, γὰρ νὰ μπαίνοβογαί-
νουν οἱ κόιτες.

Τὸ σημερινὸ σπίτι

Ἡ πόρτα κλείνει μὲ σύρτη καὶ μάνταλο.

Στὸν Α. τοῖχο τοῦ κατωγιοῦ εἶναι ἡ ἀμαγκάλῃ (στενόμακρῃ ὅλῃ γιὰ φωτισμό) καὶ οἱ δυὸ παραθύρες.

Ἡ ἀμαγκάλη ἐσωτερικὰ ἔχει ὕψος 0,32 μ. πλάτος, ἀνοιγμα 0,006 μ. Ἐσωτερικὰ ἔχει ὕψος 0,70 μ. καὶ ἀνοιγμα 0,50 μ. Εἶναι ἀκριβῶς σὰν πολεμιστρά.

Στὶς γωνίαις τοῦ κατωγιοῦ, στὶς ἀγκωνές ὅπως τίς λέιπε εἶναι χτισμένα στὸν τοῖχο, διαγωνίως γερὰ ξύλα γιὰ νὰ δένουν τὰ χοντρικά, ἀγελάδες, μουλάρια. Ἐπίσης στὶς ἀγκωνές φτιάχνουν καὶ τὰ παχνιά γιὰ τὰ χοντρικά.

Τὸ κατωῖ χρησιμοποιεῖται γιὰ σταῦλος γιὰ τὰ χονδρικά καὶ γιὰ τὰ πράγματα (πρόβατα, γίδια).

Τὸ σημερινὸ σπῖτι

Οικογενειακὲς πάλι ἀνάγκες ὥδησαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ δημιουργήσουν μεταξὺ στρωτοῦ καὶ νουντᾶ ἓνα τρίτο δωματιάκι τὴν σάλα ἢ καμαροῦλα.

Ἔτσι ὅλα σήμερὰ τὰ σπίτια χίζονται
 μὲ τὸν τύπο αὐτό. Τὰ παλαιὰ πὺν περι-
 γράψαμε, ὅσα βέβαια σώζονται, χρησιμο-
 ποιοῦνται γιὰ ὀχυρῶνες.

Τὸ σημερινὸ σπῆι ὁλῶς καὶ τὸ παλαιὸ εἶναι στραμμένον πρὸς ἀνατολὰς. Πάνω ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα εἶναι τὸ πρόθυρο γιὰ νὰ τὴν προφυ᾿άσῃ ἀπὸ τ' ἀνεμοβρόχια.

Οἱ διαστάσεις τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ εἶναι:

Μήκος 10—11 μ.

Πλάτος 5,20—5,50 μ.

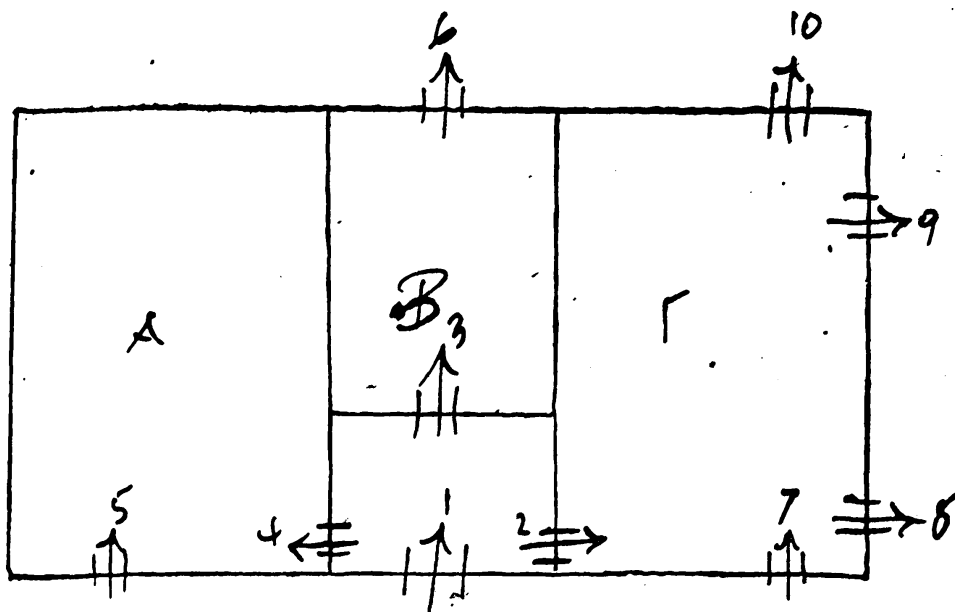
 $^{90}\text{Y}\psi_{00}$ 4.50–5 μ .

Τὸ ὕψος μετροῦται ἀπὸ τὸ κατώφλι τῆς πόρτας τοῦ κατωγιοῦ.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι 1 μ.

Ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ σκεπάζεται με πλάκες. Τὸ σημερινὸ σπίτι ἔχει τρία δωμάτια. Τὸ σ τ ρ ω τ ό, τὴν κ α μ α ρ ο ὡ λ α καὶ τὸν ν ο υ ν τ ᾱ. Κάτω ἀπὸ τὸν νουνιᾶ εἶναι τὸ κατώϊ.

Ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα μπαίνομε στὴ Σάλα. Ἐδῶ ἔχομε τρεῖς πόρτες. Ἡ δεξιὰ πόρτα μᾶς ὁδηγεῖ στὸ νουνιᾶ. Ἡ ἐμπροσθία στὴν καμαροῦλα καὶ ἡ ἀριστερὴ στὸ στρωτό.

A=Στρωτό

B=Καμαροῦλα

Γ=Νουνιᾶς

Δ=Σάλα

1=Ἐξώπορτα

2=Πόρτα πὺν ὁδηγεῖ στὸ νουνιᾶ.

3=Πόρτα πὺν ὁδηγεῖ στὴν καμαροῦλα.

4=Πόρτα πὺν ὁδηγεῖ στὸ στρωτό.

5=Παράθυρο στρωτοῦ.

6=Παράθυρο καμαροῦλας.

7, 8, 9, 10 παράθυρα νουνιᾶ.

Καὶ τώρα ἄς δοῦμε ἓνα—ἓνα τὰ δωμάτια τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ.

1. Στρωτό

Τὸ στρωτό χρησιμεύει γιὰ χειμωνιάτικο. Ἐδῶ μένει ὅλη ἡ οἰκογένεια τὸ χειμῶνα κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ ἔδῶ ἐκτελοῦνται ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινα ὅλες οἱ οἰκιακὲς ἐργασίες.

Τὸ στρωτό λέγεται καὶ σπιτομάνα στὰ χωριὰ Κρυόβρυση, Μάζια, Δεμάτι καὶ σὲ πολλὰ καμποχώρια τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ὀνομασία αὕτη δείχνει ὅτι τὸ πρῶτο σπῆτι ἦταν τὸ στρωτό. Ὁ νουνιᾶς μὲ τὸ κατώϊ προστέθηκαν ἀργότερα. Καὶ τελευταῖα ἡ καμαροῦλα.

Τὸ στρωτὸ χωρίζεται ἀπὸ τὴ σάλα μὲ μεσότοιχο ἢ τσιατμᾶ πὺν συνηθίζεται τώρα.

Τὸ πάτωμα τοῦ στρωτοῦ παλιότερα ἦταν χωματένιο, πατημένη λάσπη. Τώρα γίνεται μὲ σανίδια σὲ ὕψος ἀπὸ τὸ χῶμα 0,40—0,70 μ. καὶ λέγεται «κοντοπάτωμα». Γιὰ ν' ἀνεβῇ κανεῖς πατεῖ σὲ 2—3 σκαλοπάτια.

Στὸν Β. τοῖχο, καὶ κοντὰ πρὸς τὸν μεσότοιχο, ἀνοίγεται μέσα στὸν τοῖχο τὸ βαρελοπίθωμα ἢ β'τελοπίθωμα μὲ τὸ νεροχύτη. Στὸ μέσον τοῦ Β. τοῖχου ἀνοίγεται στὸν τοῖχο χωνευτὸ ντουλάπι, πὺν κλείνει μὲ σανιδένια φύλλα. Σ' αὐτὸ βᾶ-

ζουν διάφορα αντικείμενα και κυρίως γυαλικά. Φλυτζάνια, μπουκάλια, πιάτα.

Στὸν Δ. τοῖχο καὶ στὴ μέση εἶναι ἡ γωνιά, τζάκι. Ἡ γωνιά εἶναι στρωμένη με λεπτή, λεία, τετράγωνη ἢ στρογγυλή πλάκα. Γύρω της σὲ σχῆμα ἀνάποδου «Π» ὑψώνονται τὰ πυρομάχια, γιὰ νὰ μὴ σκορπίζεται ἡ φωτιά.

Τὰ πυρομάχια ἔχουν πάχος 0,40 μ. Στὸ βάθος τῆς γωνιᾶς εἶναι ἡ σταχτοθήκη, γιὰ νὰ μαζεύεται ἡ στάχτη. Πάνω ἀπὸ τὴ σταχτοθήκη εἶναι ὁ γαστρολόγος. Καὶ πάνω ἀπὸ τὸ γαστρολόγο προεξέχει ὁ μπουχαρὴς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξέρχεται ὁ καπνός. Χτίζεται με τετράγωνες πλάκες διαστάσεων 0,40—0,50 μ. καὶ τοποθετοῦνται ὀρθιες.

Πάνω ἀπὸ τὴ στέγη ὁ μπουχαρὴς ἐξέχει 1 μ. Μέσα ἀπὸ τὸ μπουχαρὶ κρέμεται ἡ κρεμαστάλα, πὺν κρατεῖ τὸν τένιζερη με τὸ φαγητὸ πάνω ἀπὸ τὴ φωτιά.

Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ γαστρολόγο ἀνοίγονται μέσα στὸν τοῖχο παραθύρες με ὕψος, 0,37 μ. καὶ πλάτος 0,29 μ. Ψηλότερα ἀπὸ τὶς παραθύρες καὶ πλάγια ἀνοίγονται μέσα στὸν τοῖχο πεζούλια σιενόμακρα, πὺν ἔχουν μῆκος 1 μ. καὶ πλάτος 0,80 μ. Σ' αὐτὰ ἐναποθέτουν διάφορα ἀντικείμενα.

Στὸ Ν. τοῖχο εἶναι τὸ παράθυρο πὺν ἔχει ὕψος 1,10—1,20 μ. καὶ πλάτος 0,65 μ. Ἀριστερὰ τοῦ παραθύρου πρὸς τὸν μεσότοιχο εἶναι ντουλάπι χωνευτὸ στὸν τοῖχο, πὺν κλείνει με σανιδένια φύλλα.

Οἱ τοῖχοι τοῦ στρωτοῦ εἶναι ἀλειμένοι με λάσπη καὶ ἀσπρισμένοι με ἀσβέστη.

2. Καμαροῦλα

Ἡ καμαροῦλα εἶναι μικρὸ δωμάτιο πὺν χρησιμεύει γιὰ κοιτώνας. Ἐχει κοντοπάτωμα καὶ φωτίζεται μόνο ἀπὸ ἓνα παράθυρο πὺν εἶναι ἀπὸ τὸ Β. μέρος.

Στὴν καμαροῦλα ἀποθηκεύουν τὸ γέννημα (σιτάρι, καλαμπόκι), τὰ μαϊρέματα (φακὲς, φασόλια, κουκιά), τὸν τραχανὰ καὶ τὰ σκεπάσματα.

Ἡ καμαροῦλα χωρίζεται ἀπὸ τὸ νοντᾶ με τσιατμᾶ.

3. Ὁ νουντᾶς

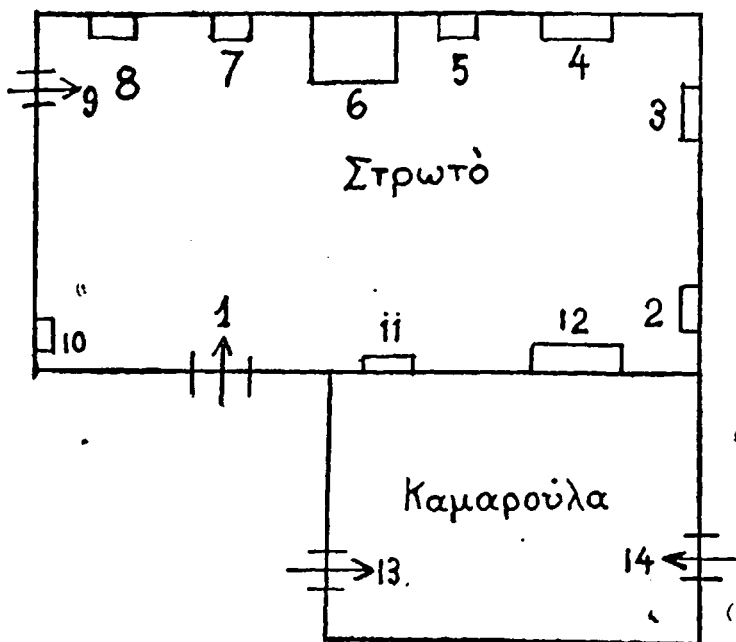
Ὁ νουντᾶς τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ ἔχει τέσσερα παράθυρα. Τὸ τέταρτο ἀνοίχτηκε ἀπὸ τὸ Α. μέρος.

Τὰ παράθυρα ἀντὶ γιὰ ξύλινα κιγκλιδώματα ἔχουν σιδερένια.

Τὸ τζάκι στὸν σημερινὸ νουντᾶ καταργήθηκε.

Τὰ ντουλάπια κλείνουν με τζαμόφυλλα καὶ ὄχι με σανιδόφυλλα.

Ὁ σημερινὸς νουντᾶς ἔχει

1=Πόρτα.

2=Βαρελοστάσι με νεροχύτη.

3=ντουλάπι.

4, 8=πεζούλια.

5, 7=παραθύρες.

6=γωνιά.

9=παράθυρο.

10=ντουλάπι.

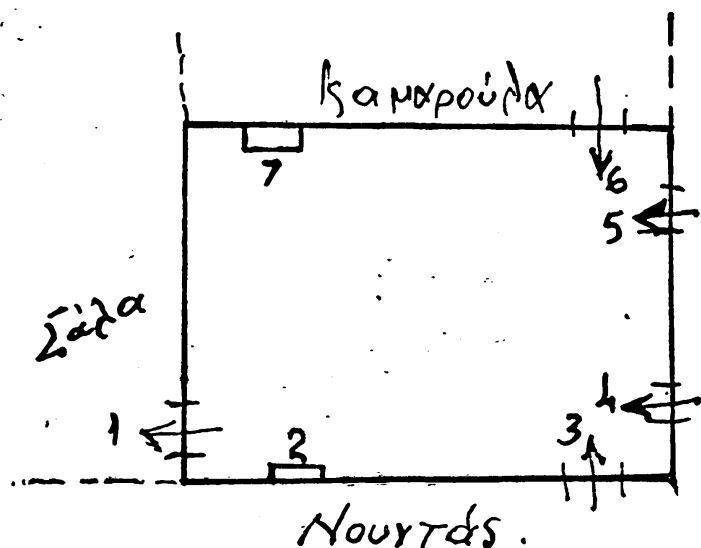
11=γλιαρολόγος.

12=πιατοθήκη.

13=πόρτα πὺν ὁδηγεῖ στὴν καμαροῦλα.

14=παράθυρο.

- 1=πόρτα.
2=ντουλάπι.
3, 4, 5, 6, παράθυρα.
7=ντουλάπι.

Με τὴ μελέτη μας αὐτὴ παρουσιάσαμε ὅσο ἦταν δυνατό πιδ παραστικά τὴν ἐξέλιξη τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαϊκοῦ σπιτιοῦ, ἀπὸ τὴν ἀπλουστερὴ του μορφὴ, τὴ «Σπιτομάννα» ὡς τὴ σύνθετη, τὸ «Ἑμιδιώροφο». Πιστεύουμε πὺ: ἡ προσπάθειά μας ἀποτελεῖ μ ἀ—κάποια συμβολὴ στὴν ἐρευνα τοῦ ἀρχέγονου τύπου τοῦ λαϊκοῦ σπιτιοῦ στὴν Ἑπειρο, πὺ ὁδήγησε στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν κατοπινῶν ἀστικῶν σπιτιῶν, τῶν ἀρχοντόσπιτων τοῦ τόπου μας.

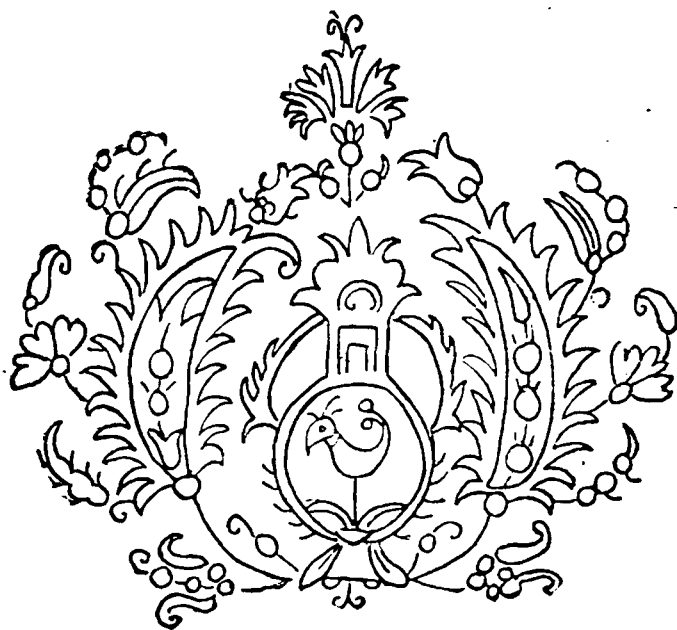
καὶ νταβάνι μὲ πολυγωνικὸ σχῆμα στὸ κέντρο. Ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ πολυγώνου κρεμουνμῆλα, ρόδια, σταφύλια.

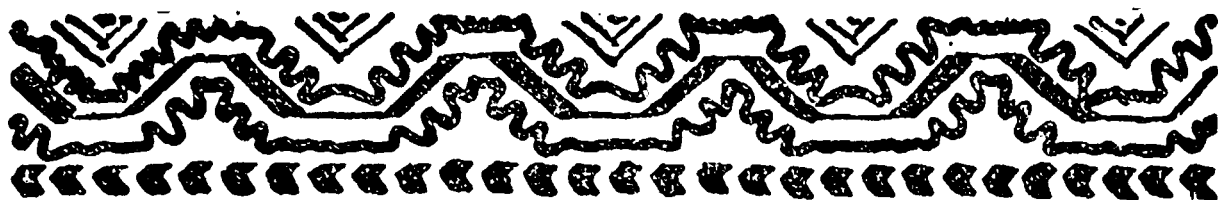
Ὁ νουντᾶς λέγεται καὶ κρεβάτα στὰ χωριὰ Κρουόβυση, Μάζια καὶ στὰ καμποχώρια τῶν Ἰωαννίνων.

4. Τὸ Κατώϊ

Στὸ σημερινὸ κατώϊ ἔφυγε ἡ ἀμαξγάλη καὶ γιὰ φωτισμὸ ἀνοίγονται δυὸ παράθυρα στὴν Α. πλευρά, διαστάσεων 0,50—0,60 μ. πὺ φράσσονται μὲ σιδεσιᾶς σχήματος σταυροῦ.

Τὸ κατώϊ λέγεται Κελάρι στὴ Μάζια, Κρουόβυση καὶ τὰ καμποχώρια.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

ΣΤ.—ΜΠΑΝΤΙΔΟΙ ΚΑΙ ΚΑΡΑΜΠΕΡΗΔΕΣ

Οι Μπαντίδοι (Ιστορία συνέχεια)

Ἐχει διατυπωθῇ καὶ ἡ γνώμη, ὅτι ἡ τάξη τῶν μπαντίδων, ἀποτελέστηκε ἀπὸ παλληκάρια (*levanti*) (²⁰), ποὺ εἶχαν χρησιμοποιοθῇ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς στὴ στρατιωτικὴ τοὺς δούλεψη, στὶς περιοχὲς εἰδικότερα τῆς ἡπειρώτικης παραλίας καὶ τῶν κοντινῶν Ἰόνιων Νησιῶν, ὅπου καὶ μόνον αὐτοὶ κυριαρχοῦσαν.

Οἱ σχέσεις τῆς πόλης μας, μὲ τὴ Βενετία εἰδικά, χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 16ο ἀκόμα αἰῶνα.

Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι πολλοὶ ἡπειρώτες, ὅχι μονάχα ἀπὸ τὰ παράλια ἐκεῖνα, ἀλλὰ —καὶ κυρίως— ἀπὸ τὶς ὄρεινές παλληκαρομάνες περιοχὲς μας, ὑπηρετήσαν τότε στὶς ἐνεϊκὲς ἐνοπλες δυνάμεις, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, διακρίθηκαν γιὰ τὴν ἀξία τοὺς, τὸ ἐλεύθερό τοὺς φρόνημα καὶ τὴν παλληκαριά τοὺς.

Δὲν μπορεῖ λοιπὸν ν' ἀποκλείσουμε ὅτι, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, τροφοδότησαν τὴν τάξη τῶν μπαντίδων, ἰδίως μετὰ τὴν διάλυση τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας. Ἡ ἐκδοχὴ ὅμως αὐτῇ, μόνη της, δὲν ἐξηγεῖ ἱκανοποιητικὰ τὸν ὁλοκληρωτικὸ τῆς τάξης τῶν Μπαντίδων σχηματισμό.

Πιθανότερο ὅμως φαίνεται, ἡ τάξη αὐτὴ ν' ὄρχισε νὰ γεννιέται στὸ 17ο αἰῶνα, ἀπ' ὅταν δηλ. ὄρχισε νὰ μεγαλώνῃ ἡ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο χριστιανικὴ πόλη, ν' ἀναπτύσσωνται οἱ τέχνες κι οἱ βιοτεχνίες τῶν βυρσοδεψῶν καὶ τσαρουχοποιῶν, νὰ ἐπεκτείνεται ἡ λαχανοκηπουρικὴ, καὶ νὰ παίρνουν ἔνταση οἱ ἐμπορικὲς καὶ πάσης ἄλλης φύσης ἐπαφές μας μὲ τοὺς Ἑνετοὺς.

Ὑποθέτουμε ἐπίσης ὅτι, τὸ ἀρχέτυπο τῆς Γιαννιώτικης λέξης Μπαντίδοις εἶναι ἡ Ἰταλικὴ παρόμοια *bandito*.

Σὲ καιροὺς—πολὺ πρὶν συμπληθῇ τὸ Ἰταλικὸ κράτος—ὁξύτατης πολιτικῆς διαμάχης μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἐξόνωσης τῶν ἀντιπάλων ἀτόμων ἢ ομάδων, ἢ καὶ ὁλόκληρων ἀκόμα πολιτικῶν μερίδων, ἦταν ἡ ἐξορία, μὲ περιουσιακὴ ταυτόχρονα δήμευση.

Ἡ διακήρυξη τῆς ἐξοριστικῆς πράξης ποὺ γινόταν πρὸς τὸ κοινὸ μὲ εἰδικὲς σάλπιγγες, λεγόταν *banda* κι' ὅσοι συμπεριλαμβάνονταν σ' αὐτή, *banditi*, ἐξοριστοί. Ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ αὐτὴ λέξη, εὐμολογεῖται καὶ ἡ Γαλλικὴ *bandit*, ποὺ σημαίνει ἄτομο ποὺ βρῖσκε αἰ σὲ ἀνοιχτὴ ἀνταρσία ἀπέναντι τῶν νόμων, καὶ ζῇ ἀπὸ ἐνοπλὴ ἄσκηση βίας· *banda* ἰταλικά, καὶ *bande* γαλλικά, σημαίνουν, καὶ σήμερα ἀκόμα, ὁμιλο ἀτόμων, ἠγνωμένων κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σημαία· ἀπειθαρχητο ἢ καὶ ἀντάρτη: ἐνοπλὴ δηλ. συμμαχία.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Ἀπὸ κεῖ ξεκινώντας, ἡ λέξη *bandito* καὶ *bandit*, πῆρε καὶ τὴ σημασία τοῦ ντυμένου μὲ ξεσχισμένα, λερά, λασπωμένα καὶ βρώμικα ρούχα. Καὶ σὲ συνέχεια, τοῦ ἀλήτη, τοῦ ὑποπτοῦ ὑποκείμενου, τοῦ φανλόβιου, τοῦ ἄσωτου: τοῦ δυσχειραγώγητου καὶ ἔξω ἀπὸ τὶς νόμιμες καὶ κοινωνικὲς συνθῆκες ἀτόμου.

Τὸ πῶς τώρα θὰ μπορούσε νὰ εἰσαχθῇ καὶ νὰ ἐγκλιματισθῇ ἡ λέξη αὐτὴ στὸ Γιαννιώτικο λεξιλόγιον, εἶναι ἐντελῶς εὐκολονόητο.

Τὰ Γιάννινα κι εὐρύτερα ἡ Ἡπειρος, εἶχαν ὄχι μόνον, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὶν μὲ τὴν Ἑνετικὴ Δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ γενικότερα μὲ τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησο, παντοδαπὲς σχέσεις, ἀπὸ ἐπιδρομὲς, πολέμους, προσφυγίες, ὁμαδικῆς καὶ πορφῆς, καθὼς καὶ ἐπαφὲς ἐμπορικῆς, θρησκευτικῆς, πνευματικῆς καὶ ἄλλες, γιὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδες. Μαζὴ μὲ πλῆθος ἄλλο Ἰταλικὸ καὶ τῆς Ἑνετικῆς διαλέκτου λέξεις, ποὺ μῆχαν — καὶ μένουν ἀκόμα — στὸ γιαννιώτικο ἰδίωμα, χρησιμοποιήθηκε κι ἡ λέξη, *μπαντίτο*, γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ἄτομα καὶ ὁμάδες, ποὺ ζοῦσαν βίον ἄτακτο καὶ ρέμπελο, μιὰ ζωὴ συνεχιζόμενης ἀνταρσίας, ὅχι μονάχα ἐναντίον τῆς ἰθὺνουσας χριστιανικῆς κοινωνικῆς τάξης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάποια μορφῆ, καὶ ἐναντίον, κι αὐτοῦ ἀκόμα τοῦ κατακτητῆ.

Δὲ μπορεῖ μάλιστα ν' ἀποκλείσουμε καὶ περιστατικὰ, κατὰ καιροὺς μεμονωμένης ἢ καὶ ὁμαδικῆς καταφυγῆς στὸ ἡπειρώτικο ἔδαφος *banditi*, ἢ καὶ ἄλλων, γιὰ ἄλλους λόγους, ὁμαδικὰ ξενιτευόμενων τῆς ἀπέναντι Ἰταλικῆς χερσονήσου. Ἱστορικὰ, παρόμοια καταφυγὴ στὰ Γιάννινα — ἴσως καὶ σ' ἄλλες ἡπειρώτικες πόλεις — δεκάδων Ἰταλῶν, εἶναι γνωστὴ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Εἶχαν μάλιστα αὐτοὶ συμπήξει ἐδῶ, μιὰ μικρὴ παροικία, μόνιμα πιά ἐγκαταστημένων Ἰταλῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Λήκ γιὰ τὴν τάξιν τῶν Μπαντίδων κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ Ἀλῆ—Πασιᾶ Τεπελενλή, ἔχουμε καὶ τὴν παρόμοια τοῦ στιχουργήματος τοῦ Κων(τίνου) Διαμάντου Τζουκαλά, ⁽²¹⁾ ἀπὸ τὴν ὁποία καταφαίνεται ἡ ἰδιόζουσα τῆς τάξης αὐτῆς θέσις κι ὁ σημαντικὸς ποὺ αὐτὴ ἔπαιξε ρόλος, ἀκόμα καὶ στοὺς καιροὺς τῆς ἀμείλικης δικτατορίας ἐνὸς Τυράννου, ποὺ δὲν ἀνεχόταν καὶ νένα σήκωμα κεφαλιοῦ στὴν εὐρύτατη Ἐπικράτεια του.

Κλαίοντας αὐτὸς ὁ στιχοπλόκος γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν οἱ Γιαννιώτες καὶ ἡ πόλις ἀπὸ τὸν ἐμπρησμό της στὴν ἐποχὴ τοῦ «χαλασμοῦ», ⁽²²⁾ μαζὴ μὲ τὶς ἄλλες τάξεις, ὁδύρεται εἰδικότερα καὶ γιὰ τοὺς Μπαντίδους τῆς καὶ διερωτᾶται, λὲς μὲ λυγμούς...

«... ποῦ μπαντιῆδοι τὰ ζωτάρια⁽²³⁾
τὰ χρυσὰ τὰ πανωτάρια
καὶ πονκάμισα ψηλά;
Ποῦ τοκάδες ἀσημένιες,
καὶ πολλάκις καπνισμένες,⁽²⁴⁾
καὶ τζαρούγια τὰ καλά;
Ποῦ χοροί, ποῦ πανηγύρια;
ποῦ παιγνίδια σιὰ τζαντήρια⁽²⁵⁾
κι ὅλα τὰ κρασοπονιὰ
γιὰ νὰ πηῇτε κομματάκι;
ποῦ τραγούδια σιὰ σοκάκι
μὲ μπουζούκια καὶ βιολιά;

Ἡ ἀπὸ τὸν Τζουκαλά ὁμῶς κατὰ τέτοιο τρόπο τραγουδισμένη αὕτη τάξις,

κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες τοῦ 19ου αἰῶνα, καθὼς μερικοὶ ἐκπρόσωποί της ἀναφέρονται στιχουργικὰ στὸ «Καρκάλι» τοῦ Διαμάντη Λάππα,⁽²⁰⁾

«... ὁ Πάπιας κι ὁ Πετίνης καὶ ὁ Κουτσοβασίλης·
ὁ Σίπετόλιας ὁ γνωστός, ποὺ φκιάνει τὶς κορδέλλες·
Καρρὰς ὁ περιώνυμος, Βαγγέλης Μπακαλούσις·
ὁ Μέλις καὶ ὁ Γιάνναρος, ὁ Νταλαγιάννης Γούσις.
ὁ Σιούλα Ντάς, Μίχος, Μαντλᾶς, Δαγκλῆς ἀπὸ τὴ Ζίτσα...»

εἶχε ξεπέσει φαίνεται σὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ ὁ στιχοπλόκος —ὑπερβάλλοντας πάντως, ἀπὸ ἔμφυτη σαρκαστικὴ διάθεση— χαρακτηρίζει τοὺς μπαντίδους,

«... Τὸ ἄνθι καὶ τὸ διάλεμμα κι ἡ λιανοπαπαδίτσα.
τὸ σύστημα καὶ μάζωμα ὅλων τῶν λαοπλάνων.

Σὲ σχετικὴ ὅμως ἐκεῖ ὑποσημείωσή του, κατὰ κάποιον τρόπο ἀνακαλώντας τοὺς βαρεῖς αὐτοὺς χαρακτηρισμοὺς, προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς :

«Ὅλοι οἱ ἀναφερόμενοι, ἦσαν τὰ συντρίμματα τῆς παλαιᾶς ποτὲ περιωνύμου Καραμπεριάς τῆς πόλεως μας, ὄντα, εἰς οὐδεμίαν τῶν βασικῶν ὑποχρεώσεων ὑπαγόμενα. εὐθυμία, ἀσκανδάλιστα, ἐπαγγελλόμενα πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς καθημερινὰς τῶν δάψεις καὶ ἀπολαύσεις, ἀδιάφορα καὶ ἀμέριμνα διὰ τὴν αὖριον».

Τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τῶν παλιῶν Μπαντίδων τῶν Γιαννίνων, τὰ τραγούδησε—ὅπως καὶ πρὶν σημειώσαμε— ὁ Ὁρέστης Αὐδῆς.⁽²¹⁾

Σήμερα. . . δὲν ὑπάρχουν πιά Μπαντίδοι στὰ Γιάννινα. Καὶ μαζὺ μὲ τὸ Βλαχλείδη ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι, ἀπὸ καιρὸ, «... οἱ γιαννιώτικες συνοικίες, ἔχασαν τοὺς κέρβερους τους, οἱ Ἀπόκριες τοὺς ἐμψυχωτὲς τους, τὰ λιανοτράγουδα τοὺς τροβαδούρους τους καὶ τὰ Γιάννινα μιὰ πρωτοτυπία...»

Σιγά-σιγά, σβύνουν μαζὴ τους καὶ τόσα ἄλλα...

20. Στὸ *Dizionario* κλπ. τοῦ *Francesca Gardinali*, Bologna 1828, δίνεται ἡ ἐξῆς ἐρμηνεία τῆς λέξης *leventi*=ναυτ. ὄρος· ἄνθρωποι ὀξύνους καὶ ἔμπειροι καὶ κατάλληλοι γιὰ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες, ὅμως περισσότερο γιὰ τὸ κακὸ παρὰ γιὰ τὸ καλὸ· καμμιά φορὰ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα προσδιορίζουν ἄνθρώπους κατάλληλους γιὰ πειρατικὲς ἐπιχειρήσεις.

21. Δὲς στὰ «Ἡπερ. Χρονικά» τοῦ 1934, Ἱστορία τοῦ Βεζύρη Ἀλῆ Πασιᾶ κτλ, σελ. 53.

22. Γι' αὐτόν, δὲς Δ. Σαλαμάγκας «Ὁ Νεομάρτυρας Ἀγ. Γεώργιος Ἰωαννίνων», Ἀθήνα 1954—1955, Εἰσαγωγή, Κεφ. Γ.

23. Ὅπου στὴν ὑπόσ. 21, ἐρμηνευτικὸ λεξιλόγιο. Πιθανότατα ὅμως, σφαλερὸ διάβασμα τῆς λέξης *ζωνάρι* α τοῦ χειρόγραφου.

24. Κατὰ παράλειψη πιθανότατα τοῦ *φλωρο* (καπνισμένες)· στὴν περίπτωσι, ἐπιχρυσωμένα ἀργυρᾷ θηλυκοτάρια τῆς φορεσιᾶς τῶν μπαντίδων.

25. Μόνιμα, στοὺς καιροὺς τοῦ Ἀλῆ ἐγκατεστημένοι σὲ σκηνὲς τουρκόγυφτοι (δὲς I. Λαμπρίδη, Ἀλῆ Πασιᾶς, σελ. 66), ὅπου, φαίνεται, γινόταν καὶ πολλὰ γλέντια τῶν μπαντίδων. Ἡ συνοικία αὐτὴ τῆς πόλης στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Βηλαρᾶ, ὀνομαζόταν καὶ *Τσιγγέλια*. Ἐκεῖ, κατὰ τὸ Λαμπρίδη ἦταν ἐγκατεστημένο ἱκρίωμα, ἐφοδιασμένο μὲ τετράπλευρα, μυτερά, ἴσαμε μισὸ μέτρο μακρὰ περόνια, ὅπου ξάπλωναν καταδικασμένους καὶ τοὺς ἐκτελοῦσαν, πατώντας ἀπάνω τους.

26. Ὅπου στὴν ὑπόσ. 1.

27. Ὅπου στὴν ὑπόσ. 1.

3.— Οἱ Μπαντίδοι κι ὁ πετροπόλεμος

Ὁ πετροπόλεμος, ἐμφανίζεται στὴν ἱστορία, σὰ μιὰ ἀθλητικὴ παιδιά. Θὰ μπορούσαμε βασικά νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε σὰν ἓνα ἀθλητικὸ παιγνίδι, ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔχουν τὸ χαρακτηῖρα ἀνταγωνισμοῦ ὁμάδος πρὸς ὁμάδα, μὲ κοινὸ ὁμαδικὸ συμφέρο.

Δὲν ἔχω πρόχειρα τὰ μέσα γιὰ μιὰ ἔρευνα, ἀπὸ πότε μπορεῖ νὰ χρονολογῆται τὸ ἀρχικὰ παιδικὸ αὐτὸ παιγνίδι. Συναντᾶται ὅμως σ' ὅλον τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, σὰν ἀγῶνας ἀνάμεσα σὲ χριστιανικὲς ὁμάδες, ποὺ ἀργότερα παίρνει τὴ μορφή τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὁμάδων συνοικίας, πρὸς ἀντίστοιχες ὁμάδες ἄλλης συνοικίας. Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς αὐτοὺς πολέμους τῶν παιδιῶν, εἶναι μεγάλο.

Ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἀφορμή, γιὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, στοὺς πολέμους αὐτοὺς ἀγῶνες, ποὺ σιγὰ—σιγὰ ἀπόχτησαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίες τους, ἔπαιρναν μέρος κι' ἔφηβοι· ἀκόμα κι' ἄνδρες.

Μιὰ εἰδικευμένη μορφή παρόμοιας πάλης, μὲ φονικά συνήθως ἀποτελέσματα, ἐπικρατοῦσε ἴσαμε τὰ προχτὲς στὴν Αἰτωλοακαρνανία, καὶ εἰδικότερα στὸ Μεσολόγγι, ὅπου τὴ Μεγάλῃ Παρασκευῇ τὸ βράδυ, οἱ ὁμάδες τῶν πολεμιστῶν ποὺ παρακολουθοῦσαν τὸν Ἐπιτάφιο τῆς ἐνορίας τους κατὰ τὴν ἐτήσια περιφορὰ του στοὺς δρόμους τῆς πόλης, ἀνοίγαν πραγματικὸ πόλεμο μὲ τὶς ἀντίστοιχες ὁμάδες τοῦ Ἐπιτάφιου ἄλλης Ἐνορίας, χρησιμοποιώντας τὰ λεγόμενα ἐκεῖ χαλκούνια: ἓνα εἶδος δηλ. μπομπάρδας, γεμισμένης μὲ μπαρούτι κι' ἄλλες εὐφλεκτες κι' ἐκρηκτικὲς ὕλες, ἀπὸ τὸ στόμιο τῆς ὁποίας ἐκτοξευόταν ὀρμητικὲς καὶ φλεγόμενες δέσμες, ποὺ κατάκαιαν τοὺς ἀντιτάλους. Γινόταν τότε πραγματικὲς συμπλοκές, κατὰ τὶς ὁποῖες οἱ τραυματίες ἦταν συνήθως πολλοί, καὶ στίς ὁποῖες συμμετεῖχε παντοιοτρόπως ὁ λαός.⁽¹⁾

Τὰ πολεμικότερα κι' αἱματηρότερα αὐτὰ παιγνίδια, συντηροῦσαν ἀκμαῖο κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς Τούρκοκρατίας τὸ πολεμικὸ φρόνημα, καὶ κρατοῦσαν στὴν ἀκμὴ του τὸ πολεμικὸ μένος τοῦ ὄρωμοῦ.

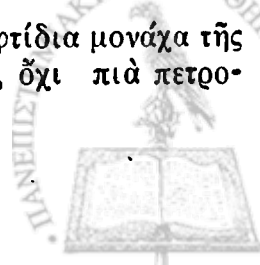
Ἦταν πραγματικὲς μάχες, στίς ὁποῖες ἀντὶ γιὰ τὰ ἀπαγορευμένα τότε ἀπὸ τὸν κατακτητὴ σύγχρονα ὅπλα, χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἀρχαιότερα παρόμοια, τὴ σφεντόνα, δηλ., τὸ λιθάρι, τὸ ρόπαλο, τὴ μαγκούρα· καὶ τελικὰ τὸ μαχαίρι.

Σὲ ὠρισμένες περιοχές, μὲ τὸν καιρὸ, οἱ μάχες αὐτές, πῆραν, ὅπως στὰ Γιάννινα, τὴ μορφή πραγματικοῦ ἀγῶνα ἀνάμεσα δυναστευόμενου καὶ δυνάστη, Τούρκου καὶ Ραγιά.

Τόσο δὲ ὁ πολεμικὸς αὐτὸς ἀνταγωνισμὸς, εἶχε κυριεύσει, ὅπως σὲ κάθε ἄθλημα, τὶς ψυχὲς τῶν ἀνταγωνιζόμενων, ὥστε ὅταν βρισκόταν μπροστὰ σὲ ἐπέμβαση κρατικῶν ὀργάνων, ποὺ νὰ ἐπιχειροῦσαν τὴν πρόληψη ἢ τὴν καταστολὴ τῆς σύγκρουσης, κατάπαναν ἀμέσως τὴ μάχη τους, καὶ συμμαχώντας ἐναντίον τῆς ἐξουσίας, κατόρθωναν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπὸ μέρους τῆς ἀσκήσεως βίας.

Δὲν ξέρουμε, ἀπὸ πότε ἀκριβῶς καὶ κάτου ἀπὸ ποιά μορφή πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ Γιάννινα ὁ πετροπόλεμος: σὰν παιδικὸ τάχα —ἀρχικὰ— παιγνίδι, ἢ σὰν ἀνταγωνισμὸς ὁμάδων, ἢ μήπως συνοικιῶν, καὶ μπαντίδων ἢ τέλος ὑπόδουλων πρὸς ἐξουσιαστές, ῥαγιαδῶν πρὸς ἀφεντιάδες Τούρκων πρὸς Ρωμηούς. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴ σειρὰ καὶ τὰ στάδια ἀλληλοδιαδοχῆς αὐτῶν τῶν μορφῶν, γνωρίζουμε μὲ ἀκρίβεια.

Στὰ μαθητικά μου ἀκόμα χρόνια, σὲ καιρὸ δηλ. ποὺ ξεφτίδια μονάχα τῆς παληῆς ἀμάχης εἶχαν ἀπομείνει, θυμᾶμαι ζωηρὰ— καὶ σὲ πεδία, ὅχι πιά πετρο-

πόλεμου — ἀμάχη παιδιῶν, Λειβαδιωτινῶν καὶ Σλαβωνῶν, μὲ μαχαίρια, μικρο-συμπλοκές, ἀπειλές καὶ τὰ παρόμοια.

Στοὺς λόφους τοῦ Τζίμη ἢ στὰ Λακώματα θέλει ὁ Γεωργίτης ⁽³⁾ νὰ συμπλεκόταν τὰ χριστιανόπαιδα καὶ οἱ Μπαντίδοι, σὲ πετροπόλεμο δὲ μὲ Τούρκους, παιδιὰ καὶ ἔφηβους, ἢ καὶ σωστοὺς ἀκόμα ἄντρες.

Κατὰ τὸν πετροπόλεμο, γράφει, οἱ λόφοι τριγύρω ἦταν γεμάτοι ἀπὸ θεατές, πού μὲ βροντερές φωνές ἐνθάρρουναν καὶ παρώτρυναν ὅσους λιποψυχοῦσαν. Οἱ συμπλεκόμενοι, στὴν ἀρχὴ πολεμοῦσαν μὲ λιθάρια προβάλλοντας γι' ἀσπίδα τὴν κάππα (τὸ κοντοτζιοῦπι) τοὺς ὅταν ὅμως πλησίαζαν, ρίχνοντας κάτου τὶς κάππες, ἔπαιρναν τὸ κοντόξυλο (μαγκούρα), κι' ἄρχιζαν νὰ χτυποῦν καὶ νὰ χτυπιοῦνται, ὥσπου διαλυόταν κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, ἂν τὰ Τουρκόπουλα δὲν εἶχαν ἀπὸ γρηγορότερα τραπεῖ σὲ φυγὴν.

Ὁ Βλαχλεΐδης ὅμως, ⁽³⁾ στὸ θέμα αὐτό, εἶναι ὄχι μόνο περιγραφικό-τερος ἀλλὰ καὶ ἱστορικότερος :

Τὶς περισσότερες φορές, γράφει, συμπλεκόταν οἱ δυὸ συνοικίες Λούτσα καὶ Καραβατιά : δηλ. Χριστιανοὶ μὲ Χριστιανούς.

Ἀργότερα, συνεχίζει, συμμαχοῦσαν κάποτε καὶ Τοῦρκοι μὲ τὴ Χριστιανικὴ Λούτσα, γιατί ἡ συνοικία (ὁ μαχαλᾶς), δημιουργοῦσε κάποιο δεσμὸ μεταξὺ τῶν τότε κατοίκων τῆς πόλης, ἴσως κατ' ἐπέκταση τῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν ἱερότητα τῆς σχέσης τοῦ γείτονα.

Αὐτὸ πού γράφει ὁ Γεωργίτης, συνεχίζει ὁ Βλαχλεΐδης, ὅτι δηλ. ὁ πετροπόλεμος πιανόταν ἀνάμεσα Τούρκους καὶ Χριστιανούς, δὲν ἀντιαποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Μόνο κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους συμπλεκόταν, μικρὰ Τουρκό-παιδα μὲ Χριστιανόπαιδα.

Σὲ περίπτωσιν πού οἱ Χωροφύλακες (οἱ τζιαντάρηδες ἢ ἀργότερα, τζιανταρ-μάδες, ἀπὸ τὸ γαλλικὸ ζιαντάρμ), ἐπιχειροῦσαν νὰ τοὺς καταδιώξουν, οἱ διαμα-χόμενοι, ἀναφέρει ὁ Γεωργίτης, ἐνωτόταν, καὶ τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ τραποῦν σὲ φυγὴν.

Κατέβαιναν, συνεχίζει ὁ Βλαχλεΐδης, στὸν ἀγῶνα, σὰν ἐμπροσθοφυλακὴ, μικρὰ ἀνήλικα παιδιὰ ἀπὸ τὴ μιὰ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ καιρὸ πού οἱ Μπαντίδοι ἀκρο-βολιζόταν μὲ σφεντόνες· κατόπι δέ, σὰν ἀναβε ἡ μάχη, ἀποχωροῦσαν οἱ μικροί, καὶ πολεμοῦσαν ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, μονάχα οἱ Μπαντίδοι, κρατώντας μπροστὰ τὴν κάπα σὰν ἀσπίδα, μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι, καὶ ρίχνοντες μὲ τὸ δεξιὸν τὶς πέτρες· προ-χωροῦσαν δὲ καὶ τὰ δυὸ μέρη, ὥσπου ἐρχόταν στὰ χέρια ἀπὸ κοντὰ, χρησιμοποι-ώντας στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἀγχέμαχα ὅπλα: (ρόπαλα, κοντόξυλα καὶ μαχαίρια). Ὅταν—ἀναγκαστικά— ἡ μιὰ παράταξι ὀπισθοχωροῦσε, οἱ νικητὲς τὴν κυνηγοῦσαν μὲ ἀλλαλαγμοὺς ἴσαμε τὴ συνοικίαν της.

Τοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς, παρακολουθοῦσαν πλῆθος ἀπὸ περιέργους, τὰ δὲ ἀπο-τελέσματα ἦταν πάντοτε οἰκτρά : τραυματισμοὶ δηλ. καὶ κάποτε θάνατοι.

Τοὺς πετροπολέμους πού γινόταν καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασῆ —συνε-χίζει ὁ Βλαχλεΐδης— περιέγραψε σὰν αὐτόπτης τοὺς, κι' ὁ Σμάρτ Χιούζ. Ὁ Ἀγγλος αὐτὸς περιηγητὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀναφέρει παλληκάρια πού πρό-βαλαν μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὴν κάππα· ἦταν δὲ αὐτὰ καὶ τότε, οἱ Μπαντίδοι.

Γιὰ τὸν πετροπόλεμο, ἔχει γράψει —καὶ δημοσιεύσει κιόλας— κι' ὁ Ὁρέ-στης Αὐδῆς, ⁽⁴⁾ παλῆς Γιαννιώτης, σχετικὸ στιχοῦρημα, συνταγμένο μάλιστα στὸ γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα. Ὁ Αὐδῆς ὅμως, ὅπως κι' ὁ προγενέστερός του Γερ-γίτης, ἔχει προφανῶς ὑπ' ὄψει τοὺς μορφᾶς πού εἶχε πάρει ὁ πετροπόλεμος, στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅταν κυρίως πολεμοῦσαν —ὄχι πιά Μπαντίδοι μὲ Μπαν-τίδους, χριστιανοὶ δηλ. μὲ χριστιανούς, ἀλλὰ— χριστιανοὶ μὲ Τούρκους. Θὰ μετα-δόσω ἐδῶ εὐρύτατη περίληψή του :

Σε καιρούς — ἀναφέρει ὁ Αὐδῆς — πού ἡ μισή Ἑλλάδα εἶχεν ἀποτινάξει τῆς σκλαβιάς τὰ σίδερα, ἡ ἄλλη μισή, πολεμοῦσε κι' αὐτὴ νὰ τὰ πετάξῃ, ὀργανώνοντας κομιτάτα κι' ἀντάρτες. Στὴν Κοζάνη, στὸ Γρεβενῆτι, στὸ Σοῦλι, παντοῦ, ὑπῆρχε κι' ἀπὸ ἓνα σπήτι, πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν σὰν καραοῦλι· ἐκεῖ ἀποθηκευόταν τὰ σκουτιά, τὰ σκάγια καὶ τὰ ντουφέκια, οἱ ἀρμάδες μὲ τὰ φουσέκια γιὰ τὰ «παιδιά».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ δασκάλοι, διαφώτιζαν τοὺς μαθητὲς τους γιὰ τὴν μεγάλη ἔχτρα πού ἔπρεπε νὰ αἰσθάνωνται γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴν καρδιά τους σὰ λιοντάρια. Γιατὶ ἄλλοιῶτικα, θάταν δύσκολο νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ σκυλιὰ καὶ διαρκῶς θὰ πλήρωναν φόρους γιὰ νὰ γεμίζουν αὐτῶν τὴν κοιλιά.

Στὰ Γιάννινα, οἱ Τούρκοι τὰ σπίτια τους, τὰ εἶχαν χωριστὰ ἀπὸ τὰ χριστιανικά, κι' ἀπόμερα χωμένα: στὸ Κάστρο, στὸ Ἀνιματζιάχι, στὴ Λούτσα, στὴ Ντεντερούτσι, στὸν Κουραμπᾶ καὶ λίγα στὴν Καλούτσια. Ἡ ζωὴ τους ἦταν ὅλο ραχάτι· ἄλλο ζανάτι δὲν εἴξεραν, παρὰ τὸ ναργιλέ.

Καὶ μὲ τὸ δίκιο τους: τὰ χωριά, ἦταν τσιφλίκια τους· καὶ χοῦφτες μάζευαν τὰ φλωριά ἀπὸ τοὺς σκλάβους πού πλήρωναν χαράτσι.

Ἀπ' αὐτὰ λοιπόν, ἀλλὰ κι' ἀπ' ἄλλες ἀφορμές — συνεχίζει ὁ Αὐδῆς — μπῆκε στὴ μέση ὁ πετροπόλεμος.

Ἐβαναν, συνεχίζει, στὴν ἀρχὴ τὰ μικρὰ νὰ ρίχνουν μὲ τὶς σφεντόνες ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς Περίλεφτης, στὴν κορυφή, ὅπου ἔχει πολλὲς κρυψῶνες. Κατόπι τὸ πρῶγμα χόντραινε καὶ πηγαιναν στὰ Ζευγάρια, ἄλλοι μὲ σφεντόνες, κι' ἄλλοι μὲ σιλόπια (μαγκοῦρες): Ἐνα σωρὸ παλληκάρια: Ὁ Μήτσι ὁ Γάτας ὁ ζουρλός, ὁ Κώτσιος ὁ Τζαβέλλας, ὁ Σιούλα Ντάνος ὁ Καλουτσινός, κι' ὁ Βάβουλας τῆς Ἀγγέλας. Καί — προσθέτει ὁ ὑποφαινόμενος — ὁ Ταρατάρας, ὁ Γουρανέας, ὁ Κουτσό-Σταῦρος, ὁ Κατσέμπος, ὁ Γκαράνης. Ἀλλὰ καὶ μερικοὶ ἀκόμα παλαιότεροι, πού ἀναφέρει στὸ «Καρκάλι»⁽⁵⁾ του ὁ Διαμάντης Λάππας: ὁ Πάπιας, ὁ Πετίνης, ὁ Κουτσό-Βασίλης, ὁ Σίεπετόλλας, ὁ Καραῶς, ὁ Γλάνναρος, ὁ Γούσιας Νταλαγιάνης, ὁ Σιούλα Ντάς, ὁ Μῆχος, ὁ Μαντλαῶς, ὁ Δαγκλῆς ἀπὸ τὴ Ζίτσα.

Καὶ νὰ πὼς ὁ Αὐδῆς περιγράφει μιὰ περίπτωσι σύγκρουσης, στὴν ὁποία φαίνεται, ἢ πῆρε κι' ὁ ἴδιος μέρος, ἢ τὸ λιγότερο, ἦταν ἀπὸ κοντὰ παρατηρητῆς της.

Εἶχαν ἀρχίσει, ὅπως εἶπαμε, οἱ ἀκροβολισμοί, κι' ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς Περίλεφτης, οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν προχωρήσει καὶ καταλάβει τὸ βουναλάκι στὰ Ζευγάρια.

Στὸ ἄλλο τώρα τὸ ἀπέναντι βουνό, ἀπάνου στὰ Μιζάρια (μνήματα, τάφους) τῶν Ἑβραίων, τοὺς λεγόμενους Τζιέμ, εἶχαν ἐμφανιστῇ μὲ κάμες (λάζους, ἀμφίστομες) στὰ ζουνάρια, (τὰ συνήθως πλατύτατα καὶ κόκκινα), μιλιούνια Τουρκόπουλα καὶ φώναζαν:

— Ἐλᾶτε γκλαούριδες καὶ γουρουνία, ἂν σᾶς βαστᾶ. Βαρᾶτε!

Στὴ στιγμὴ τότε οἱ χριστιανοὶ δίνουν τὸ νόημα μὲ μιὰ σφυρίχτρα μὲ μπιρμπίλι μέσα της. Ἄλλοι πάρα κεῖ, χτυποῦν γκαζοντενεκέδες· καὶ χύνεται τότε ὁ Νιάνιος, σὰν τὸ σκυλί.

— Γιούργιαα!... Φωνάζουν ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ πηδᾷ σὰν τὰ κατσίκια καὶ τ' ἀρνιά. Βαστοῦν τὸ παλτό τους στὴν ἀμασκάλη, χωρὶς νὰ φυλάγωνται μὴ φᾶνε καμμιὰ.

Δὲν πρόφθασαν νὰ ποῦν κρεμύδι, καὶ μπαίνουν στὶς θέσεις ἐξόρμησης τῶν Τούρκων. Κοσιέβουν (τρέχουν) τότε αὐτοὶ νὰ κρυφτοῦν, σὰν παπιά, ἀπὸ τὸ φόβο τους.

Ἀπὸ μᾶς — συνεχίζει ὁ Αὐδῆς — δυὸ λαβωμένοι μὲ τραύματα ἀπὸ σφεντόνα

στό κεφάλι· ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὀχτὼ δεμένοι, κι' ἄλλοι τρεῖς σὲ ἄσχημο χάλι.

Οἱ δικοί μας πασχίζουν νὰ πιάσουν κανὰ—δυνὸ ἀντίπαλους, γιὰ νὰ τοὺς στρίψουν τὸ γκιργκλιάγκο (λαρύγγι). Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ὁ Μῆχος μὲ τὸ Γιάγκο, χωρίζουν στὸ —γνωστότατο παλιὰ—Μεϊντάνι (στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Χρηστοβασίλη)· οἱ ὑπόλοιποι, παίρνουν τὰ γύρω στενά, καὶ προσπαθοῦν νὰ περδικλώσουν (μπλέξουν) τοὺς Τούρκους. Τὸ στρατηγικὸ ὅμως αὐτὸ σχέδιο, χαλνᾷ, γ.α.τὶ στὸ μεταξύ, εἶχαν πλακώσει οἱ πολιτσανοὶ (πόλισμαν).

Ἐδῶ τελειώνει τὸ σιιχούργημα τοῦ Αὐδῆ καὶ τὰ ὅσα εἶχαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν πετροπόλεμο.

1. Ὁ συνταξ. δημοδιδάσκαλος Κ. Παπαμιχαήλ ἀπὸ τὰ Λέλοβα, σὲ ἀνέκδοτη ἐργασία του γιὰ τὰ ἱστορικο—λαογραφικὰ τῆς Πατρίδας του, καὶ κατὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ χοροῦ τῆς δεύτερης καὶ τρίτης ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ἀναφέρει ὅτι «μόλις διελύετο κι ὁ τελευταῖος χορὸς, τὰ παιδιὰ τῶν δύο συνοικιῶν —ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀπαρτιζόταν τὰ Λέλοβα— ἄρχιζαν τὸν συναμεταξύ τους πετροπόλεμο, καμμιά φορὰ καὶ μπροστὰ στοὺς δικούς τους, οἱ ὁποῖοι τὸν παρακολουθοῦσαν».

2. Στὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1927, σελ. 304 καὶ ἐπ.

3. Ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνου, 1930, σελ. 169 καὶ ἐπ.

4. Ἑμμετρα ποικίλα, Ἀθήνα 1952, σελ. 56 καὶ ἐπ.

5. Γι' αὐτό, δὲς Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία», 1955 σελ. 905 καὶ ἐπ.

4.—Οἱ Καραμπέρηδες

Ὁ Καραμπέρης —ἀντίθετα πρὸς τὸ Μπαντίδο ἦταν —κατὰ τὰ ἄλλα — «νοικοκύρης»: Ἐμπορας, μαγαζιάτορας, βιοτέχνης. Μόνο πού, συνήθως, ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ ὑποχρεώσεις καὶ βάρη οἰκογενειακά. Ἦταν ὅμως ἓνας ἀδιόρθωτος γλεντζές· χρήματα δὲν κρατοῦσε σιτὴ τζέπη του· τὰ ξόδευε ὅλα γιὰ νὰ γλεντήσῃ μὲ τὴν παρέα του ἢ καὶ μὲ γυναῖκες ἀκόμα, στὰ κρασποπουλεῖα, στὰ χάνια, στὶς λοκάντες, στὰ καζίνα· στὸ Νησί, στὸ Μῶλο, σιτὴ Λίμνη· στὸ καῖκι, στὰ πανηγύρια. Τέλος, ὅπου τοῦ βολοῦσε.

Τὸ δικό του ὅμως γλέντι, ἦταν γεμάτο μόνο γέλιο, τραγούδια, ἀστεῖα καὶ πειράγματα. Ἡ κουμπούρα καὶ τὸ μαχαῖρι, δὲν εἶχαν στὸ γλέντι του καμμιά θέση. Ὁ Καραμπέρης, ἦταν ἓνας μποέμ· δὲν ἦταν, οὔτε «παλιὰ», οὔτε «μάγκας», οὔτε ἐγκληματίας, οὔτε μαχαιροβγάλτης· οὔτε καυγαϊζῆς, οὔτε παληκαράς. Ζωὴ του ἦταν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἡ παρέα· τὸ ρακί, καὶ τὸ κρασί· τὸ φαγοπότι καὶ τὰ βιολιά. Καὶ συχνά, ἡ γυναῖκα, ἡ ἐλαφρὴ γυναῖκα, ἡ γυναῖκα τοῦ καφέ ἁμάν, ἡ χορεύρα, ἡ τσιγκίστρα, ἡ λαλητρίνα, ἡ πριμαντόνα, πού θὰ τύχαινε νὰ γλεντᾷ μαζί του.

Ἀπὸ τὸν Πάργιο Ἀραβαντινὸς⁽¹⁾ μεταφέρουμε ἐδῶ μερικοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν Γιαννιωτῶν τῶν μέσων τοῦ περασμένου αἰῶνα, πολὺ διαφωτιστικοὺς γιὰ τὸ θέμα μας: —...«Διακρίνονται δὲ προσέτι (οἱ Γιαννιώτες) γράφει αὐτός, ὡς φιλόκαλοι, φιλόθρησκοι, ἐλετήμονες, εὐπροσήγοροι, περίεργοι καὶ εὐτράπελοι· ἐν τούτοις ὅμως, δεικνύονται καὶ εἰσὶ φιλήδονοι καὶ ἐρασταὶ τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν συμποσίων, μέχρι βαθμοῦ ἐπιμέπτου. Πρὸς τὰς τοιαύτας διασκεδάσεις, καίτοι χαρακτηῖρα φειδωλὸν ἔχοντες, φαίνονται γενναῖοι καὶ ἀψήφως τὸ βαλάντιον αὐτῶν ἐξαντλοῦσι. Ἐν ταῖς ἐορτασίμοις ἡμέραις, ὀλίγοι τινὲς (μόνον) ἐκ τῶν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης (τελευταίας) τάξεως πολιτῶν διέρχονται ἀνευ διασκεδάσεων πολυώρων καὶ πολυεξόδων· οὐχὶ δὲ σπανίως, καὶ τινες τῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως, (ἄρχοντες), κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον φαίνονται κροτοῦντες συμπόσια πολυέξοδα, βακχικά, παννύχια, καὶ ἐν χορῷ καὶ ἐν τυμπάνῳ· ὡς δὲ ἐπὶ τῷ πλείστον, ἡ λίμνη καὶ ἡ νῆσος τῶν Ἰωαννίνων, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους, ἐξασθενεῖ οὐσιωδῶς τὸ βαλάντιον τῶν Ἰωαννιτῶν τῶν κατωτέρων τάξεων».

Ἀπὸ ἐργασία ἐπίσης τοῦ —ὑπερήλικα τώρα— παλιοῦ Γιαννιώτη Ὁρέστη Καλογέρου, (²) ἀποσπῶ τὰ πρὸ κάτω χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς τῶν Γιαννίνων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα: —... Κατὰ τὴν «παλιὰ καλὴ ἐποχὴ», ὅπως μετὰ νοσταλγίας ἀναπολοῦντες αὐτὴν, λέγομεν ἡμεῖς οἱ γέροντες, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Γιαννίνων, ἦσαν ἡ εὐθυμία, τὸ κέφι καὶ ἡ ἀμεριμνησία. Ἐχουν παραμείνει ἱστορικὰ καὶ παροιμιώδη τὰ ὁμηρικὰ γλέντια εἰς τὰ ὅποια ἐπεδίδοιτο οἱ Γιαννιώτες εἰς πᾶσαν περίστασιν, εἰς γάμους, εἰς «γιορτάσια» (ὀνομαστικὰς ἐορτάς) καὶ πανηγύρια, ἰδίως εἰς τὸ Νησί, κατὰ τὰ ὅποια τὸ ρεπερτόριον —ἕς εἰπωμεν— ἀπετελεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ καὶ σήμερον ἀκόμα ἀδόμενα γνήσια τοπικὰ —μὲ ἑλὴν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως— τραγούδια τῆς «Καραμπεριᾶς» καὶ ἄλλα συναφῆ, τὰ «στιχοπλάκια» κ.τ.λ., ὠργίζον δὲ ἐκ παραλλήλου τὰ ἄθωα ἄρτεϊα, οἱ «Σιακάδες» (³) καὶ τὰ πειρακτικὰ σκώματα, οἱ «Τζιανανέδες». (⁴)

Καὶ νῦν τώρα, πῶς σιγῇ γενικότητά του περιγράφει, σ' ἓνα του χρονογράφημα τοῦ 1911, ὁ παλιὸς κι' ἐκεῖνος Γιαννιώτης, Γ. Πελλερέν, νεαρὸς τότε Διευθυντὴς τῆς Γιαννιώτικης ἑφημερίδας «Ἡπειρος», τὸ Γιαννιώτικο τύπο τοῦ καραμπέρη καὶ τοῦ γλεντζέ.

«Ὁ Γιαννιώτης»

«Ἀρχὰ ἀρχά, ἀγαπητοὶ συμπολίται, μᾶς ἀποχαιρετᾷ καὶ μᾶς ἀφῆνει ἓνας καλὸς κι ἀγαπητὸς συμπατριώτης ἀδελφός, τὸν ὁποῖον, ἔπειτα ἀπὸ κᾶμποσον καιρὸν, θὰ τὸν ἀναζητοῦμεν, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸν εὐρίσκομεν πουθενά.

Οἱ κομποὶ Ἀμπελόκηποι, (⁵) ἐν τῷ μεταξύ, εἰμπορεῖ νὰ γίνουν πλούσιον παρκετόν, (⁶) καὶ ἡ ἄδενδρος καὶ ἐρημόφιλος τώρα Καλλιθέα, (⁷) ἓνα ὁροῖο μπάρ, μὲ πράγματα ἀρχοντικὰ κι ἀξιοθέατα. Στὴν θύραν τῆς ἐξαίφνης μπροστά, εἰμπορεῖ νὰ σταθμεύουν λογιῶν-λογιῶν ἀμάξια, καὶ κάπου-κάπου, νὰ ποζάρῃ μὲ ψηλὸ μαῦρο καπέλλο, καὶ σταχτιά τῆς ἐτικέτας ρεδιγκότα, κανένας εὐτυχέστερος Χρῆστος, (⁸) ἀμαξῆς καμμιᾶς δουκίσσης ἢ καμμιᾶς μαρκεσιᾶς, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἔλθῃ τυλιγμένη μέσα σὲ κανένα φιγουρίνι τοῦ Πρεντάν (⁹) ἢ τοῦ Λούβρ (¹⁰)... Διατί τάχα ὅχι; Ἡ πόλις μας πάσχει, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τόσην συμφόρησιν πολιτισμοῦ καὶ εὐτυχίας, ὥστε αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ, πὺν δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς κουράσω διὰ νὰ σᾶς τὰ εἰπῶ, εἰμποροῦν νὰ συμβοῦν. Ὅπως πᾶμε μ' ἀνοιχτὰ πανιά πλεούμενοι πρὸς τὰς Εὐρώπας, πολλὰ πιθανὰ θὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μας.

—Θὰ εἶνε καὶ ἀεροπλάνα; μ' ἡρώτα ἓνας προχθές, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεμυστηρεύθην τοὺς σιοχασμούς μου αὐτοὺς.

—Καὶ ἀεροπλάνα καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλεις. Ἀεροπλάνα εἰμπορεῖ νὰ σχίζουν τοὺς ἀέρας ἐπάνω ἀπὸ τὰ καλδερίμια, ὅπου τώρα τσακίζεις τὸν λαιμό σου... Ὅλα αὐτά, εἰμπορεῖ νὰ γίνουν, ἀγαπητοὶ συμπολίται. Ἐγὼ ὅμως, καὶ μερικοὶ ἄλλοι γκρινιάριδες σὰν κι ἐμένα, μελαγχολικοὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἄφθονον πολιτισμὸν καὶ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τῶν Παρκέτων πὺν ὄνειρεύομαι, μάταια θ' ἀναζητοῦμεν λυπημένοι, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μεγάλα καπέλλα τῶν κυριῶν κάποιον ἀγαπητὸν σύντροφόν μας, τὸν ὁποῖον δὲν θὰ εὐρίσκομεν πλέον!...

—Τὸν Γιαννιώτην!...

Ἐφαξα προχθές, παραμονὴν τοῦ Σωτήρος εἰς ὅλα τὰ κέντρα καὶ τὰ ἀπόκεντρα διὰ νὰ τὸν εὐρῶ. Ἡθελα νὰ πᾶμε μαζὴ σιὸ Νησί! Νησί χωρὶς Γιαννιώτην, καὶ πανηγύρι χωρὶς αὐτὸν μέσα σιὸ καίκι, εἶνε σὰν ἓνας φράγκικος γάμος, μέσα σ' ἓνα χωριό, ὅπου ὅλα εἶνε χωριάτικα, καὶ μονάχα ἡ νύφη κι ὁ γαμπρὸς φράγκοι. Ἐφαξα λοιπὸν μὲ φιλοστοργίαν παντοῦ νὰ τὸν συναντήσω.

Ἐρώτησα πρῶτον ἓναν νεανίαν μὲ καλὰ (¹¹) (πιθανότερο ὅμως «πλατειά», τῆς ἐποχῆς) παντελόνια καὶ μὲ φωτεινὴ χωρίστρα (¹²) σιὰ μαλλιά

—Είδες πουθενά τὸν Γιαννιώτην μου;

—Ποιός εἶνε αὐτός ὁ κύριος παρακαλῶ ;

—Ἄνθρωπος πὺν ἐρρούφησε μαζὴ μὲ τὸ νερὸ τῆς Λίμνης, τόννους караβίδες⁽¹²⁾ καὶ πὺν εἴξερε νὰ γλεντᾷ ἔτσι, ὥστε ἔκαμε καὶ τὰ ψάρια τῆς λίμνης νὰ τραγουδοῦνε, ὅταν εἶχε τὸ κέφι του, σιτὸ Νησί. Μήπως τὸν εἶδες;

—Δὲν τὸν ξεύρω, Κύριέ μου. Ἄν θέλῃς ἐμένα, ἔχω ἓνα φλάουτο, καὶ μαζὶ καὶ φωνογράφων⁽¹³⁾ θὰ γλεντήσουμε καλά.

—Ἠλίθιε! δὲν ἐννόησες λοιπὸν ὅτι ἄλλον ζητῶ ;

Ἐκάθησα μὲ πονηρίαν δίπλα ἀπὸ ἓνα μεγάλο καπέλλον κυρίας, τῆς ὁποίας δὲν ἔβλεπα διόλου τὸ πρόσωπον, διότι ἐκύταζε χαζά,⁽¹⁴⁾ πέραν πρὸς τὴν λίμνη (ὅπου) μ' ἀνοιχτὰ πανιά, ἀράδιαζαν καίκια πρὸς τὸ Νησί.

—Δὲν μὲ πληροφορεῖς, πολύξερό μου, καπελῖνο, εἶδες πουθενά τὸν Γιαννιώτην μου;

—Τὶ πράγμα εἶναι αὐτὸ κύριε ;

—Ἄνθρωπος πὺν ἐπωλοῦσε ἓνα χωριό, καὶ τῷτρωγε ἀκέριο μιὰ βραδυνὸ σιτὸ Νησί γλεντώντας. Πὺν ἐμετροῦσε μὲ τὸ πιάτο τὰ μαργαριτάρια σιτὰ γόνατα τῆς χορεύτριας, καὶ τῆς ἐκρεμοῦσε ἀρμάθα τὰ φλωριά σιτὸ λαιμό της.

Τὸ καπελλῖνο συνεκινήθη τόσον, πὺν ἔκανε νὰ στραφῇ.

—Καὶ ἦταν τότε τέτοιοι ἄνθρωποι ἐδῶ, πὺν ἀγαποῦσαν τὶς γυναῖκες ἔτσι ;

—Τὶς γυναῖκες, ὅχι —τὰς ἐλαφρὰς ὅμως γυναῖκας, πολὺ. Ἐρχεσαι ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ θάχεις ἀκούσει γιὰ τὴν Νινὸν καὶ τὴ Δελόρμ. Εἴχαμε τέτοιες κι ἐδῶ καὶ τὶς λατρεύει ὁ Γιαννιώτης μου.

—Κι ἀπόψε, τὶ τὸν θέλεις;

—Νὰ πᾶμε νὰ γλεντήσωμε μαζὶ εἰς τὸ Νησί.

—Καὶ δὲν ἔρχεσαι μαζὶ μου;

—Ἀχαρο! δὲν καταλαβαίνεις ἀκόμα ποιὸν ζητῶ; Ζητῶ τὸν ἄνθρωπο πὺν δὲν εἶχε γνωρίσει γυναῖκα μὲ καπέλλο, καὶ κολνοῦσε⁽¹⁵⁾ ἓνα ἀκόμη τσιφλίκι σιτὸ μαντίλι μιᾶς καλῆς χορεύτριας. Ἐσένα τί νὰ σὲ κάνω;

Μοῦ ἐγύρισε τὶς πλάτες τὸ καπελλῖνο σὰν θυμωμένο, κι ἀφωσιώθηκε νὰ κυττάξῃ χαζά-χαζά πρὸς τὴ Λίμνη, ὅπου ἐπήγαιναν, ἀραδιά-ἀραδιά, καίκια. Μέσᾳ εἶναι κάτι ἄνθρωποι κομποὶ καὶ σοβαροί, σὰν προσκυνητάδες πὺν ἐπήγαιναν σιτοὺς ἁγίους τόπους. Κἀτι γυναῖκες φρόνιμες, σὰν ἀδερφὲς τοῦ Ἑλέους...

—Τὶ πάγουν νὰ κάμουν; ἠρώτησα τὸν ἐαυτὸν μου.

—Κι ἐγὼ δὲν ξέρω, μοῦ ἀπεκρίθη. Καριέρα τὸν Γιαννιώτη σου νὰ σοῦ τὸ πῇ.

Ἐφανερώθηκεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡ ὥρα δώδεκα (μὲ τὴ δύση δηλ. τοῦ ἡλιοῦ) τὸ βράδυ, λυπημένος καὶ μελαγχολικός, σὰν ἓνας βασιλεὺς πὺν ἐπισκεπτόταν ἓνα βασίλειόν του παλαιόν, τὸ ὁποῖον τὴν ὥρᾳ κατεῖχεν ἄλλος ξενότροπος ἀφέντης. Παλῆος γλεντζῆς, πὺν ἐπνίξε σιτὰ νερὰ τῆς Λίμνης ὅλο του τὸ βιό, κύτταζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σιτὸ μῶλο, σὰν ἓναν πὺν ἐμβαινεν σὲ ἀγνώριστον πολιτείαν. Καπέλλα ἀπ' ἐδῶ, καπελλῖνα ἀπ' ἐκεῖ, κολάρια, ἀμαξάκια μὲ παιδιὰ, ἀμάξια μὲ μεγάλους. Ἐφάνη σὰν νὰ μουρμούρισε κάτι!

Ἀφεύκτως θὰ ἐψιθύρισε :

—Παναγιά μου! Αὐτὸς εἶναι ὁ Μῶλος πὺν γλεντοῦσα;

Ἐπῆγε καὶ κάθησε συλλογισμένος σὲ μίαν γωνίαν, βυθισμένος, τὶς οἶδε εἰς ποίους ἀπέραντους συλλογισμούς. Δὲν τὸν ἐπρόσεχε κανένας. Οὔτε ὅμως κι αὐτὸς ἤθελε νὰ καταδεχθῇ νὰ γυρίσῃ τὰ μάτια σὲ κανέναν. Ἐκνιτοῦσε μόνον μ' ἐπιμονὴν τὰ νερὰ συλλογισμένος.

—Σ' ἐξητοῦσα, τοῦ εἶπα μὲ σεβασμὸ πλησιάζων. Εἶσαι ἀπὸ τὰ Γιάννινα ;

—Ἀπὸ τὸν ὀμφαλὸν τοῦ Κάστρου.⁽¹⁶⁾ Καὶ τὶ μὲ θέλεις;

—'Ηθελα νὰ πᾶμε ἀπόψε μαζὺ εἰς τὸ Νησί.

Μ' ἐκύτταξε μ' ἀπέραντον, ἀτελείωτον, πολυσυλλλογισμένον, πολυβασάνισμένον καὶ πολυαπογοητευμένον βλέμμα.

—Πίνεις; μ' ἐρώτησε.

—'Οχι! τοῦ εἶπα.

—Τραγουδᾷς γιαννιώτικα τραγούδια;

—'Οχι.

—Εἴμπορεῖς νὰ πᾶς στὸ Νησί μὲ μιὰ τραγουδίστρια;

—'Οχι.

—Μὲ μιὰ ἀπὸ τὸ τὸ καφέ-ἄμάν; (¹⁷)

—Καθόλου.

—Εἴμπορεῖς τὰ γλεντήσης τόσο, ποὺ νὰ κόψης τ' ὠρολόγι τῆς γυναίκας σου, γιὰ νὰ τὸ κολλήσης στὸ λαιμὸ μιᾶς λαλητίνας; (¹⁸)

—Θεὸς φυλάξοι!

—Τότε, πήγαινε, παιδί μου, σπíti σου, καὶ κοιμήσου. Ἐγώ, θὰ καθήσω νὰ συλλογισθῶ, πῶς ἐγλεντούσαμε ἄλλοτε, προτοῦ γεννηθῇτε σεῖς. Καλὴ νύχτα, κι ἄσε με σὲ παρακαλῶ».

1. Χρονογραφία τῆς Ἑπείρου, Β' σελ. 254.

2. Στὴν «Ἑπειρ. Ἑστία» τοῦ 1952, σελ. 577 καὶ ἐπ.

3. Λέξη τούρκικη.

4. Ἀγνωστῆς μου ἐτυμολογίας

5. Ἐξοχικὸ κέντρο τῆς ἐποχῆς, καινουργιοανοιγμένο τότε στὰ Δυτικὰ τῆς πόλης ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο τῶν Καθολικῶν. Κυριολεκτικῶς ἀμπελόκηπος.

6. Ὁ Πελλερὲν ἐδῶ ἐννοεῖ «μικρὸ Πάρκο» κι ὄχι ὅτι ἐννοοῦμε σήμερα μὲ τὴ λέξη αὐτή.

7. Ἄλλο τότε τοῦ καλοῦ κόσμου ἐπίσης καινουργιοανοιγμένο ἐξοχικὸ κι αὐτὸ κέντρο, ὅπου τώρα τὸ κτίριο τοῦ Ἀγροτικοῦ Οἰκοτροφείου.

8. Ὁ Τασιούλας, ποὺ εἶχε πρῶτος φέρει στὰ Γιάννινα ἁμάξι (μὲ ἄλογα, βέβαια) ἀγοραῖο πατεῶν, καί—πρωτόφαντα τότε γιὰ τὴν πόλη— καουτσιουτέ, (μὲ ρόδες δηλ. περιβλημένες μὲ λάστιχο) τὸ ἄκρον, τότε, ἄωτο τῆς ἄνεσης.

9. Μεγάλα καταστήματα μόδας καὶ ἀμφίεσης στὸ Παρίσι, ἀπ' ὅπου τὶς ἐποχὲς ἐκεῖνες ἔκανε τὶς σχετικὲς προμήθειες ὁ καλὸς κόσμος τῶν Γιαννίνων. Παρόμοια καταστήματα ἦταν καὶ τὸ Σαμαριταῖν, καθὼς καὶ τὸ Μπόν-μαρσιέ. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο, εἶχαν χαρακτηριστικὰ πάρει στὰ Γιάννινα τὰ ὀνόματά τους καὶ τὰ —ἐλάχιστα τότε— καταστήματα εἰδῶν πολυτελείας, ποὺ τὰ λέγαν ἔτσι Μπομαρσιέδες ἢ μπομαρσιεδίκα.

—«Τυλιγμένη σὲ φιγουρίνι» λέγοντας ὁ Πελλερὲν, πιθανότατα θέλει νὰ πῇ ντυμένη σὲ μοντέλλο καὶ ἀμφίεση τῶν Παρισινῶν αὐτῶν καταστημάτων, ὅπως αὐτὰ τὰ παρουσιάζουν στοὺς εἰκονογραφημένους τοὺς τιμοκατάλογους, ποὺ τοὺς λέγαμε «φιγουρίνια», τὰ μοναδικὰ τῆς ἐποχῆς. Παράβαλλε καὶ τὴ φράση: «Εἶσαι βλέπω σήμερα φιγουρίνι», καθὼς καὶ τὶς ἄλλες παρόμοιες.

10. Εἶναι πιθανότατο νὰ πρόκειται ἐδῶ γιὰ τυπογραφικὸ λάθος, ἀντὶ τοῦ «πλατεῖα», —προοδευτικὰ ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω— ποὺ ἦταν ἡ μόδα τῆς ἐποχῆς.

11. Ἡ ἀνδρική μόδα τῆς ἐποχῆς: χωρίστρα στὴ μέση.

12. Ἀπὸ τὰ νοστιμότερα ἐδέσματα τῆς Λίμνης μας, ποὺ ἀφθονοῦσαν τότε στὰ νερά της

13. Ὁ φωνόγραφος τότε, ἦταν καινουργιοφεριμένο πρᾶγμα, καὶ —γιὰ τὴν ἐποχὴ— καὶ πῶς ἀκριβὸ καὶ πολυτέλεια· ὁ Πελλερὲν ἐδῶ εἰρωνεύεται τὴν ὀκαλλιέργητη ξιπασιά τοῦ νέου τῆς ἐποχῆς.

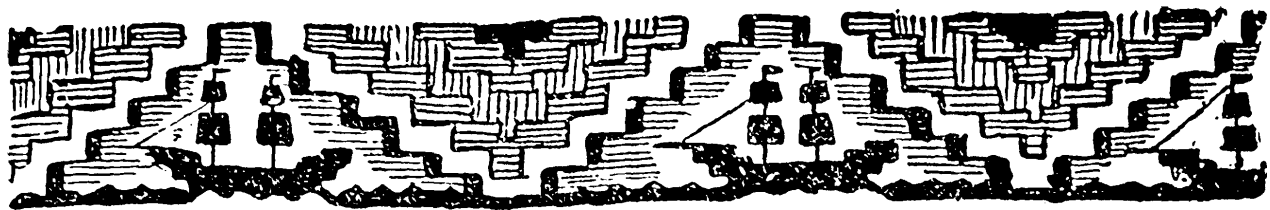
14. Τὰ γυναικεῖα καπέλλα τῆς ἐποχῆς, ἦταν τεράστια.

15. Μεταφορικὰ: Κολνοῦσε δηλ. στὴ μπάλα (μέτωπο) τῶν γύφτων ἀπάνω στὸ γλέντι, καὶ σὲ στιγμὲς ἐνθουσιασμοῦ, τὴν ἀξία ὀλόκληρου τσιφλικιοῦ. Τὰ νομίσματα ἦταν τότε μόνο μεταλλικά· καὶ τὰ κολνοῦσαν στοὺς γύφτους ὑγραίνοντάς τα στὸ στόμα.

16. Οἱ βέροι, οἱ παλιοὶ Γιαννιώτες, ἐναβρυνόταν πολὺ γιὰ τὴν παλαιότητα τῆς ἀπὸ τὰ Γιάννινα καταγωγῆς τῶν προγόνων τους. Παλιότερα, αὐτοονομαζόταν Καστρινοί· ἢ διάκριση, ἔχει τὴ ρίζα της στὸ ἐνδοξο Ἑπειρώτικο Δεσποτάτο.

Οἱ ὑποσ. 17, 18, γιὰ λόγους τεχνικοῦς, στὸ ἐπ. τεῦχος.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ

Είναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι οἱ μελετηταὶ οἱ ὅποιοι ἠσυχολήθησαν μὲ τὸ φαινόμενον τῆς καθόλου λαϊκῆς ποιήσεως, ὑπεγράμμισαν τὴν ὑπεροχὴν τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως, ἀναγνωρίζοντες τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν διακριτικῶν τῆς στοιχείων, τόσον τῶν ἐξωτερικῶν, ὅσον καὶ τῶν ἐσωτερικῶν. Πρῶτος ἀπ' ὧν, ὁ φιλέλλην Γάλλος Κάρολος *Fauriel* συλλέκτης τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, ἀναγνωρίζει τὴν ὑπεροχὴν καὶ παραδέχεται τὴν δημοτικὴν μας ποίησιν ὡς ὑπόδειγμα. Δὲν εἶναι ἔργον τῆς παρούσης διατριβῆς μας νὰ ἐνδιατρίψωμεν μὲ τὰς θεωρίας τῶν διαφόρων μελετητῶν τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι ἀπέβλεπαν εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ἀπεράντου καὶ πλουσίου ὕλικου τῆς ποιήσεως, καὶ εἰς καταχώρησιν τοῦ ὕλικου, εἰς τρόπον ὥστε τυχὸν ἔργον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως νὰ παρουσιάζῃ αἰσθητὰ διαφορὰς πρὸς ἄλλα ἔργα δοκίμου ποιήσεως, ἢ ὁμοιότητας πρὸς ἄλλα συγγενῆ πρὸ αὐτὸ ἔργα. Τὴν ἔρευναν αὐτὴ θὰ τὴν ἀφίσωμεν γιὰ ἄλλοτε. Σκοπὸς μας εἶναι νὰ εὐρωμε μίαν λύσιν ἢ—ἐὰν θέλετε—νὰ φθάσωμε σ' ἑνασμπέρασμα ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόβλημα τοῦ δημιουργοῦ τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι συγκεκριμένον καὶ σαφές, ἀλλὰ δυστυχῶς συγκεχυμένον εἰς τοὺς περισσοτέρους. Αὐτὴν τὴν σύγχυσιν θὰ προσπαθήσωμεν δι' ἀπλῶν, σκέψεων νὰ τακτοποιήσωμεν. Πολλοὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ μίαν ἐπιφανειακὴν ταύτησιν τοῦ δημοτικοῦ μας ποιήματος μὲ τὴν λαϊκὴν διανόησιν, λόγῳ τῆς ἀπλῆς γλώσσης καὶ τῆς σαφηνείας τῶν νοημάτων ἔχουσιν τὴν ἐντύπωσιν πῶς τὸ δημοτικὸν τραγούδι εἶναι δημιούργημα τοῦ λαοῦ, ὡς συνόλου.

Ἐλπίζω ἐλάχιστοι ὑπάρχουν φανατι-

κοὶ ὁπαδοὶ τῆς γνώμης αὐτῆς, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ φθάσουν σ' ἑνα συμπέρασμα πρὶν ἐξετάσουν πολλὰς ἐκδοχὰς τοῦ ἀφοροῦν τὴν ἀρχικὴν τοῦ δημιουργοῦ. Ποῖος λοιπὸν ἐν τῇ προκειμένῳ εἶναι ὁ δημιουργὸς ὁ λαὸς ἢ ἑν ἄτομον ὡς συμβαίνει μὲ τὴν δοκίμον ποίησιν; Διὰ νὰ προχωρήσωμεν μὲ μίαν εὐχέρειαν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ διασάφησις τοῦ ὅρου «δοκίμος ποίησις». Λέγοντες δοκίμον ποίησιν, ἐννοοῦμεν τὴν ποίησιν ἢ ὁποία δεσμεύεται ἀπὸ συνθήκας καὶ περιστάσεις, ἀπὸ ὠρισμένους παράγοντας, ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς τάσεις μιᾶς ἐποχῆς. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ποίησις, τοῦ ἔχει ὡς διακριτικὸν τῆς γνώρισμα τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα. Διὰ τὴν πρωτόγον ἐποχὴν τὰ ὀλίγα συναισθήματα καὶ αἱ ὀλίγαι σκέψεις προερχόμεναι ἀπὸ ἀνθρώπινα ἀκόμη ἀνώριμα μυαλὰ ἀποτελοῦν ἑνα μέρος τῆς Δημοτικῆς ποιήσεώς των. Ἐδῶ ὅμως ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστου ὅτι τὸ θέμα μας ἀφορᾷ τὰ καλῶς συγκεκροτημένα Δημοτικὰ ποιήματα. Ὁ δημιουργὸς λοιπὸν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ἑν ἄτομον, τὸ ὅποιον ἔχει τὸ χάρισμα τῆς στιχουργικῆς καὶ ὑπείκων εἰς ἐσωτερικὴν ποίησιν ἐν στιγμῇ ἐξάρσεως, ἐξευρίσκει τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέλος ἢ προσαρμόζει πρὸς ἄλλα γνωστὰ.

Ὁ Νικόλαος Πολίτης γράφει κάπου: «ἐκ τῶν προτέρων δυνάμεθα νὰ κηρύξωμεν ὡς δόγμα ἀνεπίδεκτον ἀμφισβήτησεως ὅτι ὁ λαὸς ὡς σύνολον εἶναι ἀνίκανος νὰ συνθέσῃ ποίημα. Ἡ ὁμαδικὴ ποίησις εἶναι πράγμα ἀδύνατον. Καὶ συνεχίζει ὡς ἑξῆς: Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα πολλῶν ἔθνων προέρχονται ἐκ κοινῆς συνεργασίας». Αἱ ἐξαιρέσεις κατὰ τὸν Πολίτην εἶναι γέννημα ἀνάγκης τινός, ἢ περιστάσεων ἀσχε-

των πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δικαιούνται νὰ προβάλλουν ἀξιώσεις ἔργων τέχνης. Ὁ λαϊκὸς αὐτὸς ποιητὴς ἀνῆκει εἰς τὴν ὁλότητα, χωρὶς ὅμως νὰ ἡμπορῇ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπήρειαν τῆς προσωπικῆς του δημιουργίας τῆς προερχομένης ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸ καὶ πνευματικὸ κόσμον του. Εἶναι γνωστὸ πὺς σὲ κάθε ἐποχῇ, αἱ διαφορὰ φύσεως τάσεις καὶ ἐκδηλώσεις θέτουν τὴν σφραγίδα ἐνὸς καθολικοῦ νοήματος ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν. Κάθε ἐποχῇ λοιπὸν χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα πνευματικὸ περιεχόμενον ἀνώτερο ἢ κατώτερο ἀνάλογον μὲ τὰς συνθήκας καὶ περιστάσεις ποὺ ἐπικρατοῦν.

Αὐτὸ τὸ πνευματικὸ δημιούργημα τὸ παραλαμβάνει ὁ λαϊκὸς ποιητὴς, καὶ ἀφοῦ ἀσκήσῃ τὴν πεποιθῆσιν περὶ τῆς ὠριμότητος τοῦ χρόνου, χωρὶς καθόλου νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλαγὰς τοῦ δίδει τὴν ἀναπόφευκτον προσωπικὴν του δημιουργίαν, καὶ τὸ φτιάχνει στίχους ἐνὸς δημοτικοῦ ποιήματος τοῦ ὁποῦ τὴν μελοποίησιν ἀναλαμβάνει ἀποτελεσματικὰ τὸ ἀνεπτυγμένον μουσικὸν του αἰσθημα. Ἀλλὰ ἡ προεργασία αὕτη τοῦ ποιητοῦ δὲν σημαίνει καὶ τὴν τελείαν ποιητικὴν του διαμόρφωσιν, ὥστε δικαιοματικὰ νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ δημοτικοῦ ποιήματος. Ἀδιαμόρφωτον — ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεῖς — τὸ

ποίημα παραδίδεται εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σειρὰν του ἀπὸ στόμα εἰς στόμα θ' ἀσκήσῃ τὴν ἐπεξεργασίαν θὰ μεταβάλλῃ, θὰ διαφοροποιήσῃ, θὰ τακτοποιήσῃ, εἰς τρόπον ὥστε τὸ πᾶν νὰ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν κοινὴν συνείδησιν καὶ τίποτε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς καθολικότητος.

Φαίνεται λοιπὸν καθαρὰ ὅτι ὁ λαὸς εἶναι κάτοχος μιᾶς ἀποτελεσματικῆς δυνάμεως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν δημοτικῶν ποιημάτων. Τὴν δύναμιν ταύτην ὀνομάζει ὁ Ν. Πολίτης φθοροποιὸν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ λαὸς χρησιμοποιῶντας τὴν καταλλήλως, ἐπιφέρει ἀλλαγὰς καὶ δίδει τὴν τελικὴν μορφήν εἰς τὰς δημοτικὰς ποιητικὰς συνθέσεις. Ἔτσι ὁ λαὸς μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει, φτιάχνει τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἓνα ἐνιαῖο πυρῆνα πέριξ τοῦ ὁποῦ στρέφονται τὰ καθολικὰ συναισθήματα καὶ αἱ ἀπλαῖ σκέψεις. Ἐπειτα ἀπὸ αὕτη τὴ μικρὴ ἀνάλυσή μας γύρω ἀπὸ τὸ φαινόμενον τῆς δημιουργίας τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, ἔρχεται σὰν συμπέρασμα ἡ ἀποκρυσταλλομένη σκέψις, ὅτι τὸ δημοτικὸν ποίημα δὲν τὸ δημιουργεῖ ἡ καθολικότης ὁ λαός, ἀλλὰ ὁ λαὸς συμμετέχει διὰ τῆς φθοροποιου δυνάμεώς του εἰς τὴν πλήρη διαμόρφωσιν τοῦ ποιήματος.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Γ. ΣΑΚΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθυντοῦ Γεωργίας Ἡπείρου

ΣΧΕΔΙΟΝ ΕΠΑΝΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΩΣ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Ἡ περιοχή Ζαγορίου Ἐπαρχίας Δωδώνης Ν. Ἰωαννίνων, κειμένη Β. Α. τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων μεταξύ τῶν ὁρέων Μιτσικελίου καὶ Τύμφης, ποταμοῦ Ἀώου τῆς κεντρικῆς ὁροσειρᾶς Πίνδου, εἶναι μία τῶν εὐπαθεστέρων παραμεθορίων περιοχῶν δεινῶς πληγείσα κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδεΐαν, μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ὁρεινὴ περιοχή, δασώδης ἐν πολλοῖς, ὑγιεινὴ, μὲ γραφικὰ τοπία καὶ διαυγῇ ρέοντα ὕδατα καὶ δύναται νὰ γίνῃ παράδειγμα προόδου καὶ κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἰδίᾳ εἰς δασικὸν πλοῦτον, κτηνοτροφίαν, δενδροκομίαν —ἀμπελουργίαν, δεδομένου ὅτι παρουσιάζει κλιματοεδαφικὸν περιβάλλον παρέχον δυνατότητας αὐξήσεως τῶν ἀποδόσεων, ἀλλὰ στερεῖται ἐπαρκoῦς πληθυσμοῦ λόγῳ μεταναστεύσεως, ἐλλείψεως συγκοινωνίας καὶ ἔργων πρὸς ζημίαν τῆς οἰκονομίας καὶ ἀκριτικῆς προστασίας. Εἶναι περιοχή τουρισμοῦ, δασικῆς κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ὁπωροκαλλιιεργείας.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 43 Κοινότητος ἐχούσας ἤδη κοινοτικοὺς προϋπολογισμοὺς ἀνερχομένους συνολικῶς εἰς 10.856.071 δρ. καὶ ἀπὸ δύο συνδέσμους Κοινοτήτων ἔχοντας προϋπολογισμόν 2.773 322 δρ. Ὁ πληθυσμὸς ἦτο τὸ 1928 11.627 ἄτομα καὶ τὸ 1951 κατῆλθεν εἰς 7.557 ἄτομα ἢ 2.328 οἰκογεν. ἐναντι 4.473 οἰκογεν. ὥς εἶχε τὸ 1885. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τῆς δύναται νὰ ἀποφέρῃ ἀειφόρον ἐτήσιον λῆμμα 13.606 μ³ τεχνικῆς ξυλείας καὶ 52.118 ζύγια καυσοξύλων ἐξ ὧν 40.000 ἀνθρακοποιούμενα διατίθενται ὡς ξυλάνθρακες καὶ τὰ ὑπόλοιπα πωλοῦνται ὡς καυσόξυλα (ἐκτὸς τῶν δι' ἀτομικὰς ἀνάγκας κατοίκων ἐτησίως ὑλοτομουμένων καὶ

τῆς κλαδονομῆς πρὸς διατροφήν τῶν ζώων κατὰ τὸν χειμῶνα).

Χρειάζεται ἐκτέλεσιν ὁρεινῶν ὑδρονομικῶν καὶ ἄλλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, βελτίωσιν βοσκῶν καὶ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου καὶ τεχνικὸν ἐξοπλισμόν, πρωτίστως δὲ συγκοινωνιακὸν ὁδικὸν δίκτυον (150 χλμ) καὶ πρόγραμμα γεωργικῶν ἐφαρμογῶν καὶ ἐκπαιδεύσεως ἀναληφθησόμενον κατὰ προτίμησιν παρὰ ὑπαλλήλων Ἀγροτικῆς Οἰκοκυρικῆς καὶ Οἰκοτεχνίας λόγῳ ἀπασχολήσεως ἰδιαιτέρως τῆς ἀγρότιδος εἰς γεωργικὰ ἔργα.

Τὸ ὑψόμετρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἀπὸ 420 μέχρι 2456 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (ζῶναι ἀμυγδαλῆς, καστανέας, δρυός, ἐλάτης, ὄξυᾶς καὶ ἀλπικῆ) μὲ μέσην ἐτησίαν θερμοκρασίαν 14 βαθμῶν, μὲ ἐτησίαν σχετικὴν ὑγρασίαν 71 καὶ βροχοπτώσεις ἐτησίως ἄνω 1200 χιλιοστ. (140 ἡμέραι βροχῆς καὶ χιῶν 0,40 ἕως 2 μέτρα). Ἐδάφη (καστανογαῖαι, ὀρφνὰ δασικὰ ἐδάφη, ἐρυθρογαῖαι, σκελετικὰ πετρώδη) προσελθόντα ἐκ κριτιδικοῦ καὶ ἠωκαίνου φλύσχου (μαργαρικοῦ σχιστολίθου μετὰ ψαμμιτῶν) ἀσβεστολίθου πλακώδους καὶ πορώδους, καὶ ὀφείτου (εἰς προσβάσεις Πίνδου πρὸς Μακεδονίαν) ὅπου καὶ ἐμφανίσες καὶ ἐνδείξεις μεταλλογενείας (δρυκτὰ χαλκοῦ, χρωμίου, ἀργυρομολύβδου, πισσάνθρακος ἀμιάντου, λιγνίτου).

Ὑδαι καὶ ῥοαὶ συναντιῶνται τοῦ Ἀώου, Βοϊδομάτη, Ζαγορισίου (Διποτάμουν), Βάρδα καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Φαινόμενα διαβρώσεως ἐπιφανειακῆς καὶ γραμμικῆς ἔντονα εἰς ἀσκεπεῖς ἐκτάσεις λόγῳ ἀνίσου κατανομῆς τῶν βροχοπτώσεων κλιματικῶν παραγόνων καὶ ἀναγλύφου ὅψεως (ἰσχυραὶ

καὶ ἐπιμήκεις κλιτύες, πυριτικούς χαρακτήρες τῶν ἔδαφῶν κ.λ.π.

Ἀπώλειαι εἰς ὕδωρ καὶ ἔδαφος, ὑπελογίσθησαν.

Ποσὸν ἐπιφαν. ρεόντος ὕδατ. ἀπώλ. ἔδαφους κατὰ στρέμμα			
	χλστ.	ο/ο μ. ὑψ. βροχῆς	
Εἰς συνεχῇ καλ/γειαν	375	35 %	25 τόννοι
Εἰς ἀγροναπαύσ. χέρσους	175	15 %	0, 15 »
Εἰς συνεχῇ λειμῶνα	40	3, 5 %	0, 005 »

Εἰς δάσος μὲ κλ(σιν 12 % τὸ ἔδαφος ὑπελογίσθη ὅτι χάνει διὰ διαβρώσεως 0μ 20 μετὰ 170.000 ἔτη ἐνῶ εἰς τὸ γυμνὸν βλαστήσεως ἔχασε 0μ 20 ἔδαφους μόνον μετὰ 26 ἔτη. Ἀνάγκη τεχνικῶν ἀντιδιαβρωτικῶν ἔργων προστασίας (ἀναβαθμίδες, ἔργα ἀντιχειμαρρικά, ἀναδασώσεις, ἀνασχετικά

φράγματα) γεωργοκαλ/γητικῆς τεχνικῆς καὶ ἀγροπολιτικῆς. Διὰ τῆς ρυθμίσεως τῆς διαίτης τῶν ὑδάτων καὶ δι' ἔργων βραχείας καὶ μακρᾶς πνοῆς τὸ ἔδαφος δὲν θὰ ἐκπλύνεται καὶ διαβιβρώσκειται, χανόμενον.

Τὸ Ζαγόρι καλύπτει ἑκτασιν 1:160 τ. χιλ. ἑξ' ὧν

δάση κωνοφόρων δρυὸς ὀξυᾶς	333.112	στρ.
χθαμαλὰ δάση	226.888	»
βοσκαὶ κ.λ.π.	524.000	»
καλ/γούμεναι ἐκτάσεις ἀρδευόμεναι	4.000	
ἀγροναπαύσεις	9 000	
ξηρικ. καλ/γείαι καὶ δένδρα	16.000	29.000 στρ.
(ἐναντι 29.129 στρ. προπολεμικῶς)		
Δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς καλ/γειαν δασικαὶ χέρσοι		
ἐκτάσεις μέχρι (45.845—50.000 στρ.)		47.000 »
	σύνολον	1.160.000 »

Συγκριτικῶς τὸ Ζαγόρι ἀποτελεῖ τὸ 1/5 τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων μὲ πληθυσμὸν τὸ 1/21 τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἀραιῶς ἀλλωστε κατωκοιμένου τούτου Νομοῦ μὲ 30 κατοίκους κατὰ τ. χιλ. τὸ μ. ἀγροτικὸν εἰσόδημα ἀνέρχεται τὸ γεωργικὸν εἰς 5 026,6, τὸ κτηνοτροφικὸν εἰς 13,403,9, τὸ δασικὸν εἰς 6,421,7 καὶ τὸ οἰκοτεχνικὸν (ὑφανσις μαλλίνων) εἰς 4—5600 δρ. Ἡ ἀξία τοῦ ὀλικοῦ εἰσοδήματος τῆς περιοχῆς ἔξετιμήθη εἰς 56 ἑκατομμ. περίπου δραχ.

Ἐπὶ σκοπῷ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ δι' ἐπαναπαρισμοῦ τῶν ἐν τῇ ξένῃ καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα εὐρισκομένων Ζαγορισίων ἐμελετήθη λεπτομερῶς ἡ ἐπάρκεια τῆς οἰκονομικῆς ἐπιφανείας, ἡ δυνατότης

ἐκτελέσεως ἔργων δασικῆς ὁδοποιίας, προστασίας τοῦ ἔδαφους, ἐγγειοβελτιώσεων καὶ ἐκπολιτισμοῦ παρὰ συσταθείσης Ἐπιτροπῆς, ἥτις διαβλέπει διὰ τῶν προτεινομένων μέτρων αὐξήσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιφανείας εἰς τὸ τετραπλάσιον σχεδὸν ἐφ' ὅσον ἐξυρεθοῦν οἱ ἀναγκαζοῦντες πόροι δεδομένου ὅτι οἱ τοπικοὶ πόροι αὐτοδιοικήσεως δὲν δύνανται νὰ καλύψουν τὰς δαπάνας. Συνεπικουροὶ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας εἰς τὴν προσπάθειαν ἡ' ἱδον:

α) Τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα ὡς πρωτοπόρος, διαθέσαν μέχρι σήμερον τῇ εὐγενεῖ προστασίᾳ τοῦ κ. Πόγγη καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ φροντίδι τοῦ τέως Νομάρχου Ἰωαννίνων Κιτσιδῆ.

δι' ἔργα ὁδοποιίας δάνειον εἰς	Α' Δασικὸν	Σύνδεσμον Κοινот.	1.625.000
» » » » »	Β' Δασικὸν	» »	200.000
» » ἀναδασώσεως » »	Α' »	» »	100 000
» » ὕδραγωγείων εἰς Κοινότη. Φλαμπουράρι, Ἡλιοχώρι,			
	Τσεπελόβου, Νεγάδες Κοινот.		430.000
» » Τουρισμοῦ (δωμάτια ξενόνων)			223.000

β. Ἡ Α.Τ.Ε. χορηγοῦσα δάνεια εἰς τοὺς 41 Συν/σμοὺς (δασικούς, πιστωτικούς, χορτονομῆς) ἐτησίως (1954—1955) 2.979.250 δρ. ὡς ἐπίσης καὶ μεσοπρόθεσμα δάνεια διὰ δενδροκομικὴν ἀνάπτυξιν δι' ὧν ἐφιντεύθησαν ἀπὸ 1952—1955 περὶ τὰ 8600 καρποφόρα, κυρίως μηλέαι καὶ δευτε-

ρευόντως καρυδέαι καὶ ἀμυγδαλέαι.

γ. Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας διέθεσεν εἰς χορηγήσεις ἀπὸ τοῦ 1949—50 μέχρι 1955—56 δρ. 1.354 000 δραχμ. ἐκ συμβάσεων 64,528, μικρῶν Κοινοφελῶν Ἐργῶν καὶ πιστώσεων Παραμεθορίων, ἐκτελεσθέντων ἔργων.

11 ὕδατοδεξαμενῶν ἀρδεύσεως αἰγοπροβάτων	136,500 (πότισμα 30000 ζῶα)
14 ἀρδευτικά	483.500 (ἀρδευσ. 1350 στρ.)
30 ἀγροτικῆς ὁδοποιΐας	644.500 (ἀγρ. ὁδοὶ)
1 ἀποστραγγιστικὸν	30.000 (1000 στρ.)

Ὅλα τὰ στοιχεῖα βεβαιώνουν ὅτι μία βαθεῖα καὶ εὐρεῖα μεταβολὴ ἐπὶ τὰ βελτίῳ σημειοῦται εἰς τὸ Ζαγόρι ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα.

Παρὰ τὸν γνωστὸν πολιτισμὸν ἐν Ζαγορίῳ ἀξιόλογα τεχνικὰ ἔργα δὲν ἐκληρονόμησε τὸ παρελθόν. Ἡ ἐξασφάλις ὕδατος διὰ τοὺς ὕδρομύλους μόνον συνεδύαζετὸ μὲ τὴν ἀρδευσιν μικροεκτάσεων, ἀλλὰ ὅπου κατορθώθη μεταφορὰ ἀλευρῶν ἔξωθεν πολλὰ ἀρδευτικά ἔργα κατεστράφησαν. Ἡ προσοχὴ τῶν κατοίκων ἐξ' ἄλλου ἀνέκαθεν συνεκεντρώθη εἰς ἀνέγερσιν καλλιερῶν καὶ ἀνέτων οἰκοδομῶν προκαλουσῶν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ εἰς κατασκευὴν ὠραίων πλατειῶν. Μόνον ὅμως τὰ παραγωγικὰ ἔργα θὰ ὑποβοηθήσουν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ πλούτου καὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουν ἀνυπολόγιστοι δυνατότητες ἀρκεῖ νὰ γίνῃ πρωτίστως περισυλλογὴ τῆς τοπικῆς οἰκονομίας.

Εἰς τὸ ἐν ἐφαρμογῇ πρόγραμμα προβλέπεται, διὰ δημιουργίαν ἀνεκτῶν συνθηκῶν δ.αβιώσεως:

1) Μονιμοποιήσεις τῶν διανοιγέντων δρόμων, διότι ἡ συγκοινωνία μὲ τὰς πρῶτας βροχὰς διακόπτεται καὶ σημειοῦνται ζημίαι εἰς τὰς ἐκτελεσθεῖσας ἐργασίας, καὶ συμπλήρωσις τοῦ δικτύου δι' ἀμαξιτὴν σύνδεσιν ὅλων τῶν Κοινοτήτων καὶ Ἀγροτικῆν ἐξυπηρετήσιν τῆς περιοχῆς.

2) Συμπλήρωσις τοῦ οἰκιστικοῦ ἔργου δι' ἀνεγέρσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ κατοχῆς ἀποτεφρωθεισῶν οἰκειῶν εἰς πολλὰ χωρία

3) Ἀνάπτυξις τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως πραγματοποιηθησομένη δι' ἐκτελέσεως ἔργων ἀξιοποιήσεως, ἀποστραγγιστι-

κῶν, ἀρδευτικῶν, προστασίας ἐδαφῶν, γεωτρύσεων, ἀναδασμοῦ, ἐκχερσώσεων, δενδροφυτεύσεων (ὁμαδικῶν ὁπωρῶν) καὶ ἰδίως ἀναμπελώσεως (δι' ἀμερικανικῶν κλημάτων λόγῳ φυλλοξήρας) εἰσαγωγῆς ἀρωματικῶν φυτῶν, μελισσοκομίας, κατασκευῆς ὕδατοδεξαμενῶν, βελτιώσεως βοσκοτόπων, ἐνθαρρύνσεως κατεργασίας ἐρίων κ.λ.π. προϊόντων τοπικῆς παραγωγῆς, καλαθοπλεκτικῆς καὶ ἀναπτύξεως τῆς Οἰκοτεχνίας δι' ἣν ὑπάρχει παράδοσις.

4) Ἀνάπτυξις τῆς Κοινοτικῆς διαβιώσεως δι' ἐκτελέσεως ἔργων ὕδραγωγείων, φρεατίων, δεξαμενῶν ὕδρεύσεως, κρηνῶν, γεφυρῶν, ἰατρείων, σχολείων, ἐκκλησιῶν, ἐγκαταστάσεως τηλεφῶνων, ἀναδασώσεων (ἄλση), ἐξηλεκτρισμοῦ, τουριστικῶν περιπτέρων κλπ.

5) Ἀνάπτυξις τῆς δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐκτελουμένη ὑπὸ τῶν δασοκτημόνων κοινοτήτων καὶ Συν/σμῶν μὲ χρησιμοποίησιν τῶν ὑπολοίπων ξυλεύσεως δι' ἀνάπτυξιν βιομηχανίας ξύλου, ξυλοτεχνίας, χαρτοποιίας, βαρελοποιίας κλπ.

Ἡ κλιμάκωσις τοῦ προγράμματος ἐντὸς 5—10 ἐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος δι' ἐξασφάλισιν ἀναγκαίων πιστώσεων καὶ ἐξ ἀτόκων δανείων καὶ ἐκ πιστώσεων παραμεθορίων περιοχῶν, Τουρισμοῦ, Προνοίας, καὶ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος καὶ ἐκ τῶν πόρων τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιαθέσεως προτιασσομένων τῶν παραγωγικῶν τεχνικῶν ἔργων, ὧν ἡ ὠφέλεια ἤτις θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς ἐκτελέσεώς των εἶναι ἀνυπολό-

A/A	Κοινότης	Υψόμετρον μ.	Συνολική έκταση στρέμ.	Καλλιενα στρέμ.	Δυνάμενα ετι νά καλ/θῶσι (εἶδη βοσκαί ἢ Δάση)	Δάση θαμνώδη κ.λ.π. στρέμ.	Βοσκαί ἢ Δασοβοσκαί στρέμ.
1	Ἀγ. Μηνᾶς-Βιτσικὸ	620	3000	350	80	1270	1300
2	Ἀρίστη	650	19000	2900	1000	7100	8000
3	Ἀσπράγγελοι	1000	9000	850	800	2350	5000
4	Ἄνω Πεδινὰ	980	75000	1000	500	70500	3000
5	Βίτσα	1000	79000	890	1000	30110	47000
6	Βραδέτο	1350	70000	300	300	4400	65000
7	Βρυσοχώρι	960	30000	510	2000	18090	9400
8	Βωβοῦσα	1000	34000	80	1500	14720	17700
9	Γεροπλάτανος	610	10000	1250	750	6000	2000
10	Γρεβενήτι	980	27500	950	1000	14550	11000
11	Δίκωρφο	980	30000	200	1000	10300	8500
12	Δίλοφον	930	5600	20	20	1560	4000
13	Δόλιανη	929	16000	230	500	10070	5200
14	Διπόταμον	720	6300	250	500	4950	3600
15	Ἐλάτη	980	9000	70	70	4760	4200
16	Ἐλατοχώρι	1050	30000	190	100	13110	16600
17	Ἐλαφότοπος	1100	25000	1900	2000	7100	14000
18	Ἡλιοχώρι	850	20000	150	1000	12050	6800
19	Καβαλλάρι	650	20000	250	350	14000	5400
20	Καλωτᾶ	860	40000	500	4000	17500	18000
21	Καμνιά-Ἀνθρακίτης	750	14000	180	3000	3620	7200
22	Κάτω Πεδινὰ	960	24500	2430	1500	6070	14500
23	Καστανῶν	960	9500	370	150	7980	1000
24	Καπέσοβον	1120	8000	100	200	1700	6000
25	Κῆποι	650	19500	250	4000	10050	5200
26	Κουκοῦλι	930	30000	80	400	10520	19000
27	Λαῖστα	1000	70000	320	3000	52380	14300
28	Λεπτοκαρυὰ	1050	17000	480	150	6370	10000
29	Λυγγιάδες — Καρυές	1050	30000	1500	—	12000	16500
30	Μακρῖνο	980	18000	180	400	11820	5600
31	Μανασσῇ	860	10000	200	600	4000	5200
32	Μαυροβοῦνι	750	4000	700	100	1200	2000
33	Μεσοβοῦνι	700	7000	500	—	5900	6000
34	Μονοδένδρι	1000	50000	800	1500	22700	25000
35	Νεγάδες	1000	15000	200	1500	10300	3000
36	Πάπιγγον	900	80000	1000	1000	20000	58000
37	Ἄνω Ραβένια	700	17000	2300	500	9000	5200
38	Κάτω Ραβένια	640	18000	1450	70	10480	6000
39	Σκαμνέλι	1150	35500	270	2500	24230	8500
40	Τρίστενον	980	29800	1050	2000	18750	8000
41	Τσεπέλοβον	1050	34200	400	1000	13800	19000
42	Φλαμπονράρι	1000	32000	1100	2960	18040	9900
43	Φραγγάδες	930	25600	300	2000	14600	8700
Σύνολα			1160000	29000	47000	560000	524000

ΡΙΟΥ ΚΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΝ

Ἐπικρατοῦνται Δασικά εἶδη σημασίας	Προπολεμικῶς			Προϋπάρχον Κοινόκτητος 1954	Πληθυσμοί			
	ἄμπελοι στρέμ.	ἀριθμὸς καρποφόρ.	ἀγρία ἐξη- μερωμένα ἀγρίμ. θέντ.		1928 ἄτομα	1951 ἄτομα	1901 οἰκογ.	1865 οἰκογ.
Μικτὰ - Δρυς	57	250	1000	69721	144	93	26	109167
Μικτὰ - Δρυς	200	3190	—	197439	512	488	114	210
Ἀείφυλλα - Πλατύφυλλα	80	245	600	86695	62	343	110	196
Θαμνώδη ἰδία ἀγρία φουντ.	80	—	1500	91648	344	259	82	142
Ἀείφυλλα - Πλατύφυλλα	18	1033	6000	62213	374	183	61	187
»	—	30	120	150114	115	32	11	39
Πεύκη, ὀξυά, δρυς, δασοβοσκ.	200	3170	4600	334655	330	205	70	136
Πεύκη, ὀξυά καὶ δασοβοσκαι	—	2096	700	327816	387	106	44	42
Δρυς, ἀείφυλλα - Πλατύφυλλα	60	1175	»	88259	358	315	80	56
Πεύκη, Ὀξυά, Δρυς	165	7523	500	783665	676	439	185	142
Ἐλάτη, Ὀξυά, Δρυς	158	1835	1500	206286	313	128	47	142
Δρυς	120	1395	350	37325	114	54	30	90
Πεύκη Ἐλάτη, Δρυς	60	3131	900	100000	157	85	30	69
Δρυς	8	850	400	26020	110	77	24	44
Δρυς - Μικτὰ	7	749	250	64470	123	69	23	97
Πεύκη, ἐλάτη, ὀξυά, Δρυς	30	1754	4100	261000	196	226	58	129
ἀείφυλλα - πλατύφυλλα	130	1070	4100	224148	577	391	123	266
Πεύκη, ὀξυά Δρυς	20	1478	8100	894350	161	52	17	138
Ἐλάτη - Δρυς	6	507	3000	55200	134	287	54	21
Δρυς, Μικτὰ	100	2760	2600	74547	194	92	34	105
Ἐλάτη, Δρυς	12	1600	1500	56495	109	92	24	25
Ἀείφυλλα, πλατύφυλλα	80	1020	5900	159429	475	350	93	127
Ὀξυά, Μαύρη Πεύκη	69	5223	1900	82235	73	41	11	60
Δρυς	60	378	1000	69088	124	92	29	56
Δρυς	10	1030	2400	116995	227	220	73	120
Δρυς	30	585	2200	120998	90	52	22	101
Πεύκη, Ἐλάτη, Ὀξυά, Δρυς	25	665	2500	1935395	450	127	57	298
Δρυς	70	5357	580	91919	255	188	58	121
Ἐλάτη - Δρυς	1	3900	—	259963	270	139	31	30
Πεύκη, Ἐλάτη, Ὀξυά, Δρυς	62	2172	950	169187	99	87	24	62
Ἐλάτη, Δρυς	80	11820	10300	19491	120	63	25	53
Ἀείφυλλα, Πλατύφυλλα	70	100	2150	154500	209	112	32	63
Μικτὰ	50	157	»	956510	219	144	37	33
Πεύκη, ἐλάτη, Δρυς	20	262	600	54225	223	104	43	65
Δρυς	65	1706	280	365000	205	129	43	93
Μικτὰ	120	802	2000	114869	332	220	77	146
Δρυς, ἀείφυλλα, Πλατύφυλλα	129	1180	2000	116411	452	335	63	79
Πεύκη, ἐλάτη ὀξυά, Δρυς	205	1071	5500	84791	364	287	87	63
Ὀξυά, Μαύρη Πεύκη	—	680	3300	745713	245	144	37	148
Μικτὰ	10	7805	505	41600	408	374	80	74
Πεύκη-Δρυς	20	1130	2500	688784	254	125	40	100
Πεύκη, ὀξυά Δρυς	85	1921	5000	1071482	346	127	41	104
Ὀξυά - Δρυς	80	1065	1800	143235	291	192	70	101
	2952	83259		10856072	11627	7568	2328	4473
σήμερον	1892	86914		A2483322				X 3
		49204		B 290000				13500
		37710						

γιστος. Ἐκ τῶν παραγωγικῶν ἔργων καὶ μόνον θὰ προκύψῃ ὠφέλεια ὑπολογιζομένη κατ' ἔτος ἀπὸ ἐνάρεως τῆς παραγωγῆς 45.000. στρεμ. περὶ τὰ 49.000.000 δραχμ. συγχρόνως δὲ θὰ ἀπασχοληθῇ καὶ τὸ δυναμικὸν ἔργον χειρῶν ἀξιοποιούμενον ἤδη εἰς οὐχὶ πλέον τῶν 4000).

Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀνωτέρω ἔργων θὰ διευρυνθοῦν ἐν Ζαγορίῳ οἱ τομεῖς ἐργασίας εἰς οὓς θὰ ἀπασχολῶνται ἐργάται περισσότεροι τῶν σήμερον ἐργαζομένων εἰς ποσοστὸν ὑπεριπλάσιον τοῦ σημερινοῦ. Οὕτω ὡς πρῶτον εὐνοϊκὸν ἀποτελεσμα θὰ εἶναι ἡ συγκράτησις καὶ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις σήμερον λόγῳ χαμηλοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἐλλείψεως ἐργασίας ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρίζηται δι' ἀναζήτησιν τύχης, ἐνῶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Πατρίδα του ἔχων ἐξησφαλισμένην ἐργασίαν καὶ ἀνετον βίωσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόδημοι οἱ μὴ κατὰ πλεῖστον ἐπιτυχόντες ἀλλαχοῦ ἱκανοποιητικὴν ἐργασίαν, θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἐστίας των, θὰ ὑπάρξῃ δὲ καὶ εὐκαιρία ἐποικισμοῦ διὰ μετακινήσεως κατοίκων ὀρεινῶν ἀγόνων καὶ ἰδίᾳ κατολισθαίνουσων περιοχῶν τῆς Ἡπείρου. Λόγῳ τοῦ συνεχοῦς περιορισμοῦ τῶν χειμερινῶν λειβαδίων Ἡπείρου, μέρος τῶν μὴ εἰς Ζαγοριστακὰς Κοινοτήτας ἐγγραφέντων νομάδων θὰ πρέπει νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως ἐν Ζαγορίῳ, ἐφ' ὅσον τοπικαὶ δυνατότητες θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο, προσαρμοζόμενοι εἰς τὴν δημιουργηθησομένην μορφήν οἰκονομίας μετ' ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων. Ἐπὶ σκοπῷ πυκνώσεως τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τὴν κατὰ κοινότητα μελέτην τῶν προβλημάτων, ἐφαρμογὴν γεωργικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἐπ' ἀνδρῶσις τῶν οἰκείων Ὑπηρεσιῶν διὰ καταλλήλων γεωπόνων μηχανικῶν δασικῶν, κτηνιάτρων καὶ ὑπαλλήλων Οἰκοκυρικῆς καὶ Οἰκοτεχνίας ὡς καὶ ἡ λήψις ἰδιαιτέρας μερίμνης δι' ἐμπέδωσιν τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας κατὰ ζημιῶν. —

Διὰ τῆς κλιμακώσεως τῆς ἐκτελέσεως ἔργων ἐντὸς 10ετίας ἡ ἀπαιτούμενη ἐτησίως δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς 13.000.000 (6.000.000 δασικά, 6.000.000 γεωργικά, 1.000.000 κτηνοτροφικά). Τὸ ὕψος τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ τῶν Κοινοτήτων Ζαγορίου εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 252 χιλ. δραχμῶν κατὰ κοινότητα. Βεβαίως ὑπάρχουν Κοινότητες μὲ προϋπολογισμόν πολὺ ὑψηλότερον τοῦ ἀνωτέρω μ. ὅρου καὶ ἄλλαι μὲ χαμηλότερον τοῦτου προϋπολογισμόν. Αἱ κοινότητες πάντως δύνανται νὰ προσφέρουν σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου ὁργανώσεως δλοκληρωμένης οἰκονομίας τῆς περιοχῆς. Καὶ πρὸς τοῦτο θὰ ἔδει τὰ ἔργα των νὰ ἐνταχθῶσιν εἰς τὸ γενικὸν σχέδιον ἀνορθώσεως τῆς οἰκονομίας Ζαγορίου ὥστε νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀκωλύτως κατὰ τρόπον σκόπιμον καὶ ἡ θετικὴ πηγὴ πόρων νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκ τῶν κοινοτικῶν προϋπολογισμῶν ποσοστὸν 25 0/0 περίπου θὰ εἶναι δυνατόν νὰ διατίθεται ἀποκλειστικῶς δι' ἐκτέλεσιν ἔργων, παραλλήλως μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Δημοσίου (οὐ καὶ τὰ συμφέροντα ὡς δασοκτήμονος θὰ ἐξυπηρετηθῶσι διὰ τῶν ἔργων) ὡς καὶ μὲ δάνεια μακροπρόθεσμα καὶ ἄτοκα Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ΑΤΕ, Ἑλβετικῆς Βοηθείας κλπ. δεδομένου ὅτι ἡ ἐξόφλησις θὰ εἶναι δυνατὴ ἀπὸ τὴν διὰ τῆς ἀποδόσεως μέλλουσαν νὰ προκύψῃ ὠφέλειαν.

Ἡ περιφέρειὰ Ζαγορίου ἐγκλείει δυνάμεις καὶ παρέχει δυνατότητας ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας της, ἄρκεῖ αἱ δυνάμεις αὗται νὰ ἀξιολογηθῶσι ἀνασυρόμεναι μὲ σύστημα ἀπὸ τὴν λανθάνουσαν κατάστασιν διὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐνεργητικότητα ἀπὸ ἐν κατάλληλον κορυφαῖον συλλογικὸν ὁργανωτικὸν καὶ διοικητικὸν ὄργανον εἰς ὃ νὰ ἀνατεθῇ ὁ συντονισμὸς ἐνεργειῶν, ἡ ἐποπτεία καὶ κατεύθυνσις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ*

Ὁ κ. Ἀλέξ. Λειβαδέυς, εἰς μελέτην του δημοσιευομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 39 τεῦχος τῆς Ἡπειρ. Ἑστ. (Ἰούλιος 1955) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ παραθερισμὸς εἰς τὴν Ἡπειρον» (σελ. 673—675), γράφων διὰ τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει, ἡ Ἡπειρος ἀπὸ ἀπόψεως παραθερισμοῦ καὶ τουριστικῆς ἐν γένε-κινήσεως, προτείνει διάφορα μέτρα πού πρέπει νὰ ληφθοῦν, πρὸς καλλιτέραν τουριστικὴν ἀξιοποίησιν τῆς χώρας καὶ τῶν Ἰωαννίνων εἰδικῶς, ἀπὸ τὰ ὅποια κατάγεται ὁ συγγραφεύς.

Ἐπωφελοῦμενοι τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀνωτέρω μελέτης τοῦ κ. Λειβαδέως, δὲν νομίζομεν ἄνευ ἐνδιαφέροντος νὰ δώσωμεν κατωτέρω τὸ κείμενον ὁμιλίας μας, σχετικῆς μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρισμοῦ εἰς τὴν Ἡπειρον.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μέτρων πού λαμβάνει ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ τοπικοὶ ὀργανισμοί, διαφόρων ἐπαρχιῶν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς τοπικῆς τῶν οἰκονομίας, σπουδαίαν θέσιν, ἤρχισε τελευταίως νὰ λαμβάνῃ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τουρισμοῦ.

Κατωτέρω, θὰ ἀσχοληθῶμεν, μόνον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μας ἐπαρχίαν, τὴν Ἡπειρον. Ἡμεῖς προκαταβολικῶς λέγομεν ὅτι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ, διὰ τὸν ὅποιον ἡ Ἡπειρος κατέχει προνομιακὴν θέσιν, τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ γίνῃ μία ἐπαρχία ἀπὸ τὰς πλέον προσοδοφόρους τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἡπειρος πράγματι, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ κατέχει τὴν πρώτην ὕλην καὶ μάλιστα ἐκλεκτὴν καὶ πλουσίαν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶνε ἐν πρώτοις ἀπὸ τὰς ὀλίγας, ὅπου ἡ φύσις προσφέρει τὰ θέληγ-τρά της εἰς κάθε εἶμα, καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀποχρώσεις. Ἐχει τὰς φημισμένας ἀκτὰς τῆς Πάργας, ἀνωτέρας κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰς φημιζόμενας «πλάζ» τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἀκαλλιεργήτους κάμπους, πραγματικὰς στέπ-πας, πού περιβάλλουν τὴν Βόρειον ὄχθην

τοῦ ἡρέμου Ἀμβρακικοῦ. Χαράδρας ὅπως τοῦ Βήκου παρὰ τὸ Μονοδένδρι εἰς τὸ Ζαγόρι, τρομακτικὸν θέαμα τραγικῆς θέας, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, 700 μέτρων ὕψους ἀποκρήμνων καὶ ἀξέστων ὄρειων ὄγκων βράχων. Π-αμοὺς ὀρμητικοὺς, ὅπως τὸν Λοῦρον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποῖου ἡ πλάτα-νος καὶ ἡ ἰτέα φουντώνουν τὸ φύλλωμά των. Λίμνας μεγαλοπρεπεῖς ὅπως τῶν Ἰωαννί-νων, πού ἔφαγε τὸς 17 μὲ τὴν κυρὰ Φρο-σύνη, εἰς τὰ νερά τῆς ὁποίας καθρεπτίζε-ται ἡ πόλις μὲ τοὺς μιναρέδες τῶν τζα-μιῶν της. Βουνὰ ἀπαραμίλλου θελκτικότη-τος, δάση πυκνὰ κυριολεκτικῶς παρθένα, καὶ μὲ κυνήγι ἀφθονώτατον.

Εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τοὺς πρόπο-δας τοῦ Ὀλύτσικα εὐρίσκεται ἡ Δωδώνη, ἡ Ἱερουσαλὴμ αὐτῆ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνι-σμοῦ, ὅπου κατέφευγον ἄλλοτε πλήθη κό-σμου διὰ νὰ ἀκούσουν τοὺς χρησμοὺς τοῦ νεφεληγηρέτου πατρός. Ἐκεῖ ὁ Ἀχέρων καὶ οἱ ἀπτόμοι δράχοι τοῦ Ζαλόγγου, τοὺς ὁποίους καὶ σήμερον ἀντικρύζει κανεὶς μὲ ρίγη συγκινήσεως, διὰ τὸ μοναδικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν θέαμα τῶν ἡρωίδων ἐκείνων πού ἐπροτίμησαν νὰ κρημνησθοῦν εἰς τὴν ἄδυσσον παρὰ νὰ ὑποστοῦν τὴν ἀτίμωσιν καὶ τὴν δουλείαν. Ἐκεῖ τὸ Στυλὶ, ἡ Πέτα, τὸ Κομπότι, ἡ Πάργα, τὰ Πέντε Πηγάδια,

* Μετεδόθη ὑπὸ τοῦ Σταθμοῦ Ἐνόπλων Δυ-νάμεων—Ἀθηνῶν τὴν 10—8—1956.

τὸ Μπιζάνι, τὸ Δελιδνάκι, ἡ Κόνιτσα, ὀνόματα καθε ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶνε συνδεδεμένον μὲ μίαν ἐνδοξὸν σελίδα τῆς ἱστορίας. Ἐκεῖ τὰ χιλιοτραγουδισμένα Γιάννενα, μὲ τὰ ἀρχοντόσπιτα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ τὸν πλουσιώτατον ἐσωτερικὸν διάκοσμον, μὲ τὸ ὠμορφο κάστρο, τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὅπου ἄφησε τὴν τελευταίαν πνοὴν ὁ φοβερὸς Ἀλῆ πασᾶς, μὲ τὴν Μονὴν τῶν Φιλανθρωπινῶν, μὲ τὸν ἱστορικὸν πλάτανον ὅπου ἔσπασαν οἱ γύφτοι μὲ τὸ σφυρὶ τὰ κόκκαλα τοῦ Κατσαντώνη μὲ τὸ ὠμορφο σπιτάκι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, προσκύνημα κάθε ἐπισκέπτου τῶν Ἰωαννίνων.

Πλούσιος καὶ ὁ ἀρχαιολογικὸς θησαυρὸς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ.

Ἡ Ἄρτα εἶνε ἀνεκτίμητος ἀρχαιολογικὸς θησαυρὸς, καὶ ἰδιαίτερος σταθμὸς τῆς βυζαντινῆς τέχνης, μὲ τὴν τρουλλωτὴν Παρηγορήτισσαν, μὲ τὴν περίεργον βασιλικὸν τύπου Ἁγίαν Θεοδώραν, ἀνακόνιστον κρᾶμα καμαρῶν καὶ τρούλων, τὸν Μικρὸν Ἅγιον Βασιλειὸν μὲ τὴν πολύτιμον κεραμοπλαστικὴν ἐξωτερικὴν διακόσμησίν του. Μνημονεύσωμεν τὴν Νικόπολιν, τῆς ὁποίας τὸ ἡμιερείπωμένον θέατρον μὲ κάτοψιν πρὸς τὴν θάλασσαν θαυμάζομεν καὶ σήμερον ἀκόμη. Προσθέσωμεν τὸ κάστρο τῶν Ρωγῶν, τὰ φρουριακὰ συγκροτήματα τῆς Πρεβέζης, τὸ στοιχειωμένο γιοφύρι τῆς Ἄρτας, τὸ ἀνεσκαμμένον κάστρο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τὸ Μοναστήρι στοὺς Ἁγίους ποὺ δὲν κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ποὺ κατὰ τὴν λαϊκὴν μῦθον «τριγύρω γύρω τόφερνε καὶ ἄκρη δὲν τοῦ ἔρρισκε». Ἡ κρεμαστὴ γέφυρα τοῦ Τσιμόδου εἰς τὸν Ἀραχθὸν καὶ τοῦ Νούτσου εἰς τὸν Βῆκον τοῦ Ζαγορίου, κεῖνται ἐπὶ ἀγριωτάτων τοποθεσιῶν.

Αἱ θειοῦχοι ἱαματικαὶ πηγαὶ τῶν Καβασιλῶν καὶ αἱ ἀτμοθήραι τοῦ Ἀμαράντου τῆς Κονίτσης, ποὺ ἐλλείπει συγκοινωνίας δὲν ἔτυχον μέχρι σήμερον τῆς καταλλήλου ἐκμεταλλεύσεως, ἡ δὲ πελατεία τῶν ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ εἰς ἄλλας ἱαματικὰς πηγὰς, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον θεραπευτικὰς.

Ἡ Ἠπειρὸς ὅθεν ἀπὸ τουριστικῆς ἀπόψεως ἔχει τὴν πρώτην τουριστικὴν ὕλην, πλὴν ἀκατέργαστον, πρὸς τὴν κατεύθυν-

σιν δὲ αὐτὴν, πρέπει τὸ κράτος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν των.

Ἴσως ἄλλοτε ἔλλειψις ἀσφαλείας, ὀδικοῦ δικτύου καὶ ξενοδοχείων, νὰ μὴ ὑπεβῇθουν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ τουριστικοῦ πλούτου τῆς χώρας. Σήμερον ὅμως καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ παράγοντες ἐξέλιπον. Ἡ Ἠπειρὸς ἔπαυσε ἀπὸ καιροῦ νὰ θεωρεῖται χώρα ληστοτρόφων καὶ κακοποιῶν στοιχείων, ἡ ἀσφάλεια εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἔχει ἐμπεδοθεῖ πλήρως. Ἡ ἐπαρχιακὴ καὶ κοινοτικὴ ὁδοποιΐα ἐπυκνώθη, δλαὶ δὲ οἱ ἀρχαιολογικοὶ καὶ τουριστικοὶ τόποι συνδέονται δι' ἀμαξίτης ὁδοῦ, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ξενοδοχεῖα εἰς τὰ κέντρα αὐτὰ δύνανται κάλλιστα νὰ ἐκαιοποιηθῶν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐπιστέπτου.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ καθυστέρησε τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ τουριστικοῦ πλούτου τῆς Ἠπείρου μέχρι σήμερον εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῶν ἐντοπίων ὅσον καὶ τοῦ κράτους νὰ γνωρίσουν, εἰς τὸν ἔξω κόσμον τὸν θησαυρὸν τοῦτον.

Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἡπειρωτικῶν σωματείων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶνε μεγίστη. Ὅφειλουν ταῦτα νὰ γνωρίζουν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλεῖτερον κύκλον τὸν καλλιτεχνικὸν φυσικὸν αὐτὸν θησαυρὸν τῆς ἐπαρχίας των καὶ νὰ προκαλέσουν οὕτω τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειαν τοῦ ἐπισκέπτου καὶ νὰ ὑποδαυλίσουν καὶ διατηρήσουν τὴν ἀγάπην τοῦ ξειτευμένου ἡπειρώτου πρὸς τὴν πατρίδα του.

Μὲ λύπην ἐνθυμεῖται ὁ γράφων σήμερον ὅτι εὐρισκόμενος τὸ 1954 χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἐντὸς τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἐξεπλάγη ὅταν ἀπὸ αὐτὸν τὸν φύλακν τῆς Σχολῆς ἐπληροφορεῖτο ὅτι αὐτὴ εὐρίσκετο εἰς τὸ ὅπισθεν μέρος τῆς νήσου. Οὕτε ὁ ἴδιος φύλαξ ἐγνώριζε τὸ ἱστορικὸν οἶκημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάζετο. Εἶναι λυπηρὸν τὸ κατάντημα τοιαύτης ἀδιαφορίας.

Ἀπὸ ἡμᾶς λοιπὸν τοὺς Ἠπειρώτας, πρέπει νὰ γίνῃ ἡ πρώτη κίνησις, καὶ νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πλούτου τούτου. Ὅπως εἶνε ἀποδεδειγμένον, οἱ κυριώτεροι παράγοντες, διὰ τὴν κίνησιν τῶν παραθεριστῶν εἰς τὰς διαφόρους

ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ κατ'ἀγονται ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν. Εἶνε δὲ διὰ τὸν καθένα μας περισσότερον οἰκεῖον καὶ εὐχάριστον τὸ περιβάλλον τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος. Τὸ κυριώτερον ὅθεν ρεῦμα τοῦ τουρισμοῦ εἰς τὴν Ἑπειρον θὰ ἀποτελέσομεν ἡμεῖς οἱ Ἑπειρώται καὶ μὲ τὴν ἰδικὴν μας φροντίδα καὶ διαφῆμισιν θὰ αὐξήσῃ τὸ ρεῦμα καὶ μὲ ἄλλα ξένα στοιχεῖα. Πρωτοπόροι, λοιπὸν τοῦ ἡπειρωτικοῦ τουρισμοῦ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Ἑπειρώται, ὅσοι εὐρισκόμεθα ἐκτὸς αὐτῆς, ἡμεῖς ποὺ τὴν νοσταλγοῦμεν καὶ τὴν πονοῦμεν. Ἡμεῖς ποὺ ζῶμεν μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἡμεῖς ποὺ ὅταν ἐνθυμούμεθα τὰ παιδικὰ μας χρόνια, ἀναστενάζομεν χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, ἐπαναφέροντες εἰς τὴν μνήμην μας, μιὰν ζωὴν μισοξεχασμένην ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὰς φροντίδας τῆς βιοπάλῃς.

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν βλέπομεν ὅτι εὐτυχῶς τελευταίως ἤρχισε κάποια κίνησις ἐκ μέρους τῶν διαφόρων ἡπειρωτικῶν ὁργανώσεων, μὲ τὰς μικρὰς διαρκείας ἐκδρομὰς τῶν εἰς τὴν γενέτειραν τῶν μελῶν τῶν. Ὡραία καὶ πατριωτικὴ ἡ πρωτοβουλία, αὐτὸ ὅμως ἔν ἀρκεῖ. Εἶνε ἀπαράιτητος ἀνάγκη ὅπως καὶ ὡς ἄτομα ἐνισχύσωμεν τὴν τουριστικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος μας. Τὸ καθήκον κυρίως τῶν νεοπλούτων συμπατριωτῶν μας, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς προβάλλει ἐπιτακτικόν. Οἱ νεόπλουτοι συμπατριῶται μας δὲν πρέπει νὰ παρσύρῳνται ἀπὸ τὸ σύγχρονον πνεῦμα τῆς ξενομανίας καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐπίσκεψιν τῆς γενέτειρας τῶν ἑστώ καὶ πρὸς παραθερισμόν, καὶ νὰ μὴ θεωροῦν τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, ὡς κατωτέραν ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν ἐπίπεδον ποὺ εὐρέθησαν χωρὶς κάποτε καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τὸ ὠνειρεύοντο.

Καλὸν ὅμως θὰ εἶνε ὅπως, ἀφοῦ μὲ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν αὐτῶν εἰς τὴν γενέτειραν, οἱ νεόπλουτοι αὐτοὶ συμπατριῶται μας, ἐπανεέλθουν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος, ἀνάλογον διαπαιδαγώγησιν δώσουν καὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν, εἰς τὴν μνήμην πολλῶν τῶν ὁποίων ἡ Ἑπειρος εἶνε συνώνυμος μὲ κρυσφύγετον ληστῶν. Παρομοία εὐγενὴς προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν, εὐκολα θὰ κινήσῃ τοὺς ἀπανταχοῦ Ἑπειρώτας

πρὸς τὴν πατρίδα τῶν. Ἄς μὴ λησμονοῦν οἱ ἀπανταχοῦ συμπατριῶται μου, ὅτι ὅταν ὁ ἀείμνηστος πολιτικὸς Δ. Ράλης, ποὺ ἐπεσχέφθη τὴν Ἑπειρον τὸ 1909, μετὰ τὴν τουρκικὴν μεταπολίτευσιν, χαρακτηρίζει τὰ ἡπειρωτικὰ τοπία ὡς παράδεισον, ὅταν ὁ Λόρδος Βύρων θεωρεῖ τὴν τοποθεσίαν τῆς Ζίτσης καὶ τῶν πέριξ τοῦ Δελδινακίου, μαγικὸν πῖνακα, ἀνώτερον περιγραφῆς, πῶς ἡμεῖς ποὺ ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν ἐκεῖ νὰ τὰ λησμονήσωμεν;

Ἡ Ἑπειρος ἐπὶ πλέον ἔχει ἓνα μεγάλο προνόμιον, ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων χωρῶν τῆς Βορείου Ἑλλάδος, τὸ ὅτι λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας θέσεως ποὺ κατέχει εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἱστορίαν, καθὼς καὶ τῆς φήμης ποὺ ἔχουν τὰ Γιάννενα ὡς τὸ γραφικώτερον μεσογειακὸν κέντρον τῆς ἐκείθεν τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλάδος, ἔλκει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος τῶν βορείων μας ἐπαρχιῶν, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειαν τῶν παλαιοελλαδιτῶν.

Τὴν ὑπεροχὴν αὐτὴν πρέπει ἡμεῖς οἱ Ἑπειρώται μὲ μιὰν πεποθησιν ὅτι οὕτω καὶ εἰς τὸ ἔθνος θὰ προσφέρωμεν μεγίστην ὑπηρεσίαν, καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας θὰ ἀνασταλεῖ, καὶ ἀπὸ τὸν ἐναπομειναντα πληθυσμόν θὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ἀπογοήτευσις καὶ ἡ μεμψιμοιρία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν σήμερον κατέχεται.

Ἦδη μὲ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐργοστασίου ἐξηλεκτρισμοῦ τοῦ Λούρου ποὺ ἤρχισε (ἤδη) καὶ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Λαψίστης τῶν Ἰωαννίνων ποὺ συνεχίζεται, καὶ ἡ ὁποία ἀποξήρανσις ὅταν μετὰ διεικὴν περατωθεῖ, θὰ δώσῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν 25.000 στρέμματα, καὶ ἐξυγιάνει τὴν περιοχὴν ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν, ἐδόθη ἀρκετὴ ὥθις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας.

Ἐὰν εἰς τὰ δύο αὐτὰ παραγωγικὰ ἔργα, προστεθεῖ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τουρισμοῦ, θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ πεινῶν πληθυσμὸς τῆς Ἑπείρου, ἐπαρχίας ποὺ τόσας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος, θὰ ἀνακουφισθῇ ἀρκετά, τὸ ὅλον ἐν αὐξάνον ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας καὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας θὰ ἀνασταλεῖ, καὶ ἡ ὅλη ἐθνικὴ οἰκονομία θὰ ἔχει ἀνυπολόγιστον συντελεστὴν ἀναπτύξεως.

Τὸ εὐχόμεθα καὶ τὸ ἐλπίζομεν.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΥ, Καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν
Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΙΔΕΑ

Ἡ Παιδαγωγικὴ μὲ τὴν συνεχῆ ἐξέλιξή της ἀποτελεῖ σήμερα ἰδιότυπη ἐπιστήμη μὲ δικὰ της προβλήματα, ἀναφερόμενα στὸν σκοπὸ καὶ τὴν κατεύθυνση τῶν ἐνεργειῶν της καὶ στὰ κατάλληλα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιδιώξεών της. Οἱ κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς καθορίζονται ἀπὸ τὶς φιλοσοφικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς μας, ἀπὸ τὰ ἰδεώδη δηλαδὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ποὺ διαμορφώθηκαν ὕστερα ἀπὸ τὶς μεγάλες, ριζικὰς, μεταβολὰς στὸν βίον γενικὰ καὶ στὴν ἐπιστήμην ἰδιαίτερα.

Ὁ κάθε δημιουργὸς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ὀφείλει νὰ μυηθῇ στὰ παρόντα προβλήματα τῆς παιδαγωγικῆς, ἢ ὁποῖα προετοιμάζει τοὺς ἀνθρώπους τῆς αὔριου, γιὰ νὰ παραλάβουν τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν καὶ νὰ τὸν ἐξελιξοῦν σ' ἀνώτερα πεδία.

Ἔτσι καθένας, ποὺ φιλοδοξεῖ ν' ἀποβῇ συντελεστὴς τῆς πνευματικῆς προόδου, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ πῶς θεμελιώνεται φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ἡ παιδαγωγικὴ καὶ πῶς θὰ συνδυνασθοῦν στὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς οἱ νέες ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως τάσεις μὲ τὸν πολιτισμὸν τοῦ παρελθόντος, τὸν πολιτισμὸν τῆς πατρίδος κάθε ἀτόμου, μὲ τὶς ἀρχὰς τῆς πατριδογνωστικῆς Ἰδέας.

Γιὰ τὴν ἔρευνα αὐτὴ δημιουργοῦνται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα: Τί ἐπιζητεῖ ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνος; Ποῖα εἶναι τὰ ἰδανικά του καὶ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς του; Πῶς θ' ἀφομοιω-

σῇ ὁ κάθε ἀνθρώπος τὶς νέες ἀντιλήψεις καὶ τὰ νέα ἰδανικά, ποὺ προβάλλονται καὶ σχηματοποιοῦνται ἀπὸ ἰσχυρὰ προοδευτικὰ πνεύματα ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐνῶ αὐτὸς (ὁ κάθε ἀνθρώπος) εἶναι σφιχτοδεμένος μὲ τὸ γενέθλιο χῶμα του, μὲ τὶς παραδόσεις καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς στενωτέρας του πατρίδος; Πῶς τὸ σύγχρονον ἑλληνικὸν σχολεῖο θὰ διαρρυθμίσῃ τὸ ἔργο σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα αὐτά; Ποῖοι λόγοι μποροῦν νὰ δικαιολογήσουν τὴν ὑπαρξὴ βιβλίων καὶ περιοδικῶν πατριδογνωστικοῦ περιεχομένου ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω σκέψεις;

Μελετώντας τὴν σύγχρονη κοινωνικὴ ζωὴ διαπιστώνομε ὅτι τὰ ἔθνη σήμερα ἐξαρτῶνται μεταξύ των οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς. Μὲ τὴν πρόοδο τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν κατανομήν τῆς ἐργασίας οἱ ἀνθρωποι ἔγιναν συμπληρωματικοὶ καὶ ἀλληλέγγυοι ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον.

Ἐσπασε πλέον τὸ κλειστὸ περιβάλλον τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ χωριοῦ καὶ κάθε ἄτομον εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ μετακινηθῇ ἀπὸ τὸ γενέθλιο χῶμα, γιὰ νὰ ζήσῃ, καὶ νὰ εὗρεθῇ στὸ διάστημα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας σὲ διάφορα περιβάλλοντα (ἐπαγγελματικόν, πολιτικόν, θρησκευτικόν, περιβάλλον τῶν διασκεδάσεων, οἰκογενειακὸν κλπ.). Ἡ ἐπίδρασις ἐπομένως τῶν πολλῶν αὐτῶν περιβαλλόντων εἶναι ποικίλη στὸ ἄτομον.

Τὰ πολλὰ μέσα συγκοινωνίας ἐπιτρέπουν τὴν μετακίνηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ ταξείδια σὲ ἄλλα μέρη, μακριὰ ἀπὸ τὴν

οικογένειά του, όπου είναι αναγκασμένος να ζήσει, να εργασθῇ ἢ ν' ἀναπαυθῇ καὶ νὰ ψυχαγωγηθῇ. Συγχρόνως ὅμως ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ ἐλεύθερος νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τοὺς ἡθικοὺς κανόνες τῆς γνωστῆς του κοινωνίας, διότι ἐκεῖ, μακριὰ ἀπὸ τὴν στενωτέρα του πατρίδα, μένει ἄγνωστος πλέον.

Οἱ πολλὲς ἐφημερίδες, τὰ περιοδικά, ὁ κινηματογράφος, τὸ ραδιόφωνο, ἡ τηλεόραση, ὅλα τὰ μέσα εὐκολύνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ νὰ μεταβάλλῃ κατὰ συνέπεια ἀντιλήψεις ζωῆς.

Μὲ τὴν ταχυτάτη ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ παρουσιάζεται μεγάλη ἡ ἀνάγκη, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι προετοιμασμένος ἀπὸ τὴν ἀγωγή του μὲ ἰσχυρὸ κριτήριο, γιὰ νὰ προσαρμόζεται στὴν ἐμφάνιση τῶν νέων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τρόπο ὠφέλιμο γιὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς συνανθρώπους του. Γι' αὐτὸ σήμερα ὅλοι μας πρέπει νὰ πιστεύσωμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστήσωμε ἱκανὰ τὰ παιδιά μας νὰ ζήσουν στὴν δική τους ἐποχή, σὲ μιὰ ἄλλη ἐποχή, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν δική μας, γιὰ τὴν ὁποία δὲν γνωρίζομε ἀπὸ τώρα ποία θὰ εἶναι καὶ τί θὰ θέλῃ νὰ εἶναι καὶ ἡ ὁποία θὰ παρέχῃ τὴν δυνατότητα ἴσως μεγάλης συναλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἀτόμων κι' ἀλληλεπιδράσεως.

Ἡ ἐπικοινωνία αὐτὴ τῶν λαῶν μεταξὺ τ' αὐτῶν, πού ὀφείλεται στὶς νέες μορφὲς ἐργασίας καὶ πού εὐκολύνεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη κι' αὕξηση τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ πνευματικῆς συναλλαγῆς (ραδιόφωνο, ἐντυπα κλπ.) συνετέλεσε καὶ θὰ συντελῇ στὸ πνευματικὸ ξύπνημα τῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ βρισκόμαστε σὲ μιὰ τέτοια ἐποχή, ὥστε οἱ καθυστερημένοι χθὲς λαοὶ νὰ ὀργανώνωνται εἰς κράτη, νὰ μὴ ὑπολείπωνται εἰς πολιτισμὸν καὶ νὰ ζητοῦν καὶ ν' ἀγωνίζονται γιὰ τὴν αὐτοδιάθεσίν των, τὴν ἀτομικὴν κι' ἐθνικὴν τῶν ἐλευθερίαν, τὰ δικαιώματά των γιὰ μιὰ πολιτισμένη ζωὴ.

Ἄρα, οἱ παλαιοὶ τρόποι ζωῆς, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, οἱ πόθοι, οἱ νοοτροπίες καὶ ἀντιλήψεις κοινωνικῶν σχέσεων καὶ ἡθικῆς θ' ἀρχίσουν σιγὰ-σιγὰ νὰ συμπληρώνωνται κι' ἀντικαθίστανται μὲ ἄλλες ἀρχὲς καὶ ἰδέες. Θὰ γίνῃ δηλαδὴ μιὰ σύνθεση τοῦ «πα-

λαιοῦ» καὶ τοῦ «νέου» πνευματικοῦ στοιχείου τῆς ζωῆς κι' ἔτσι θὰ καθορισθοῦν οἱ νέες κατευθύνσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς συνθέσεως καὶ ἐξ αἰτίας ὠρισμένων ἐπιδράσεων ὑπάρχει πάντοτε ὁ κίνδυνος τῆς ὑπερτροφίας τοῦ ἑνὸς εἶδους τοῦ πολιτισμοῦ (μεταξὺ τεχνικοῦ καὶ πνευματικοῦ), τῆς ἐπικρατήσεως τῆς μιᾶς ἀπόψεως περὶ τῆς μορφώσεως τῶν ἀνθρώπων (μεταξὺ πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς), τῆς ἐκδηλώσεως μονομεροῦς ἐνδιαφέροντος πρὸς ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως (σώματος-ψυχῆς), τῆς ἀποκλειστικῆς διεκδικήσεως δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου χωρὶς τὴν ἐκ μέρους των συναίσθηση τῶν καθηκόντων των πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τελικὰ ὁ κίνδυνος τῆς μονομεροῦς προβολῆς τοῦ ἀτόμου ὡς ἀνωτέρου συντελεστοῦ προόδου ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ἀντιθέτως.

* *

Σὲ κάθε περίοδο τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ σοβαρὲς ἀναγινωστικὲς μεταβολές στὴν ἐπιστήμη καὶ στὶς γενικώτερες φιλοσοφικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς κατευθύνσεις, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος ἑνὸς ρήγματος, ὅπως ἀνεπτύξαμε παραπάνω, στὸν πολιτισμό, στὴν ψυχὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀτόμου καὶ στὴν κοινωνία.

Τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνος, τὸν ὁποῖο βαδίζομε, χαρακτηρίζονται ἀπὸ σοβαρὴ ἐξέλιξη καὶ βασικὲς μεταβολές στὴν τεχνικὴ καὶ στὴν Σκέψη τῶν λαῶν.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς μας μὲ τὴν ἐπίγνωση τῶν συναφῶν κινδύνων οἱ πνευματικοὶ ἡγέται ὅλων τῶν λαῶν, ἐνδιαφερόμενοι γιὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ γιὰ τὶς ἐπερχόμενες νέες γενιές, συνήλθαν σὲ Διεθνῇ Συνδιάσκεψη στὸ Παρίσι τὸ 1948 προσκληθέντες ἀπὸ τὴν Παγκόσμια Ὁργάνωση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν Ἀγωγή, τὴν Ἐπιστήμη καὶ τὸν Πολιτισμό (UNESCO). Ἐκεῖ καθώρισαν, μὲ τὴν παγκόσμια Διακήρυξίν των, τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, βίσει τῶν ὁλοίων διαγράφονται κι' οἱ σκοποὶ τοῦ ἔργου τῆς Παιδαγωγικῆς.

Στὰ 30 ἄρθρα τῆς Διακηρύξεως αὐτῆς βλέπει κανεὶς τὴν εὐκταία καὶ ποθητὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, ὡς πολίτου, ὡς μετανάστου, ὡς περιπεσόν-

τος σ' ἀδίκημα, ὡς ἀσθενοῦς, ὡς ἀνικάνου πρὸς ἐργασία, ὡς συνδικαλιστοῦ, ὡς βρέφους, ὡς μαθητοῦ, ὡς γονέως, ὡς καλλιτέχνου, ὡς ἐλευθέρου ἀτόμου, ὡς ἔχοντος δικαιώματα ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώσεις.

Κρίνομε σκόλιμο ν' ἀναφέρωμε τὴν εἰσ-αγωγή κι' ὀλίγα ἄρθρα ἀπὸ τὴν διακήρυξη αὐτή, (') γιὰ νὰ φανῇ τὸ νέο πνεῦμα στὴ ζωὴ μας, ποὺ γίνεται παραδεκτὸ σήμερα, καὶ ποὺ πρέπει ν' ἀποτε' ἐσιητὸν σκοπὸ τοῦ ἀγῶνος τῶν λαῶν ἐκείνων, ποὺ δὲν ἐπικαρ-ποῦνται τῶν εὐεργημάτων του :

— « Ἡ Γενικὴ Συνέλευση διακηρύσσει τὴν παροῦσα Δήλωση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὡς τὸ κοινὸ ἰδεῶδες ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν, γὰρ νὰ ἐνισχύ-ωνται τὰ ἄτομα καὶ τὰ μέλη τῆς κοινωνί-ας, μὲ τὴν ἀγωγή, στὴν ἀνάπτυξη τοῦ σε-βασμοῦ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ στὴν ἐξασφάλιση, μὲ προο-δευτικὰ μέσα ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς χαρακτῆ-ρος, τῆς παγκοσμίου ἀναγνωρίσεως καὶ ἀποτελεσματικῆς ἐφαρμογῆς των... »

Ἄρθρο 1ο. Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ὄν-τα γεννῶνται ἐλεύθερα καὶ ἴσαι σὲ ἀξία καὶ δικαιώματα. Εἶναι προικισμένα μὲ λογικὸ καὶ μὲ συνείδηση καὶ ὀφείλουν νὰ ἐνεργοῦν τὰ μὲν πρὸς τὰ δὲ μὲ πνεῦμα ἀδελφότητος.

— Ἄρθρο 2ο. Κάθε ἄτομο μπορεῖ νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἐλευθε-ρίες, ποὺ διακηρύσσονται στὴν παροῦσα δήλωση χωρὶς καμμιά διάκριση φυλῆς, χρώ-ματος, φύλου, θρησκείας, γλώσσης, πολι-τικῆς ἀντιλήψεως ἢ κάθε ἄλλης σκέψεως, ἐθνικῆς ἢ κοινωνικῆς καταγωγῆς, οἰκονο-μικῆς καταστάσεως ἢ κάθε ἄλλης θέσεως.

Ἄρθρο 13ο. Κάθε πρόσωπο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυκλοφορῇ ἐλεύθερα καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὴν παραμονή του στὸ ἐσωτερικὸ ἑνὸς κράτους. Μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐγκαταλεί-πῃ κάθε χώρα, καὶ τὴν δική του ἀκόμη, καὶ νὰ ἐπιστρέφῃ στὴν χώρα του, ὅταν θέλει.

Ἄρθρο 16ο. Ἀπὸ τὴν ἡλικία τοῦ γάμου ὁ ἄνδρας κι' ἡ γυναίκα, χωρὶς κα-νένα περιορισμὸ ὡς πρὸς τὴν φυλὴ, τὴν ἐθνικότητα ἢ τὴν θρησκεία, ἔχουν τὸ δικαί-ωμα νὰ ὑπανδρεύωνται καὶ νὰ δημιουρ-γοῦν οἰκογένεια. Ἔχουν ἴσα δικαιώματα

1. Βλ. Κ. Ι. Κίτσου : « Ἐπιστημ. προσανατολισμοὶ συγχρόνου Παιδαγωγικῆς » Ἀθήναι 1955, σ. 10 — 14

ἐναντι τοῦ γάμου, κατὰ τὴν διάρκειά του καὶ κατὰ τὴν λύση του. Ὁ γάμος τελεῖται μόνον μὲ τὴν ἐλευθέρου συγκατάθεση τῶν μελλόντων συζύγων. Ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ φυσικὸ καὶ βασικὸ στοιχεῖο τῆς κοινω-νίας καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα γιὰ προστασία ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ τὸ κράτος.

Ἄρθρο 18ο. Κάθε πρόσωπο ἔχει δι-καίωμα γιὰ τὴν ἐλευθερία του στὴ σκέψη, στὴ συνείδηση καὶ στὴ θρησκεία. Τὸ δικαί-ωμα αὐτὸ ὑπονοεῖ τὴν ἐλευθερία του γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς θρησκείας ἢ τῆς πεποιθή-σεώς του, καθὼς καὶ τὴν ἐλευθερία νὰ δια-δηλώνῃ τὴν πεποίθησή του καὶ τὴν θρη-σκεία του, μόνο του ἢ καὶ μὲ ἄλλους, τόσον δημοσίως, ὅσον καὶ ἰδιωτικῶς, μὲ διδασκα-λία, μὲ πράξεις μὲ λατρεία καὶ μ' ἐκπλή-ρωση θρησκευτικῶν ἱελετῶν.

Ἄρθρο 19ο. Κάθε ἄτομο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζῃ ἐλεύθερα τὴν γνώμη του, νὰ μὴ ἀνησυχῇ γι' αὐτήν, νὰ ζητῇ πληροφορίες καὶ νὰ διαδίδῃ ἰδέες χωρὶς περιορισμὸ μ' ὁποιοδήποτε μέσο ἐκ-φράσεως.

Ἄρθρο 19ο, § 3. Ἡ θέληση τοῦ λαοῦ εἶναι θεμέλιο τῆς ἐξουσίας τῶν Δη-μοσίων ἀρχῶν καὶ πρέπει νὰ ἐκφραστῇ μὲ τίμιες ἐκλογές, μὲ ἴση ψῆφο καὶ μὲ μυστικὴ ψηφοφορία...

Ἄρθρο 25ο. Κάθε πρόσωπο δικαι-οῦται νὰ ζῇ μιὰ ἱκανοποιητικὴ ζωὴ, νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ὑγεία του, τὴν διατροφή, τὴν ἐνδυμασία, τὴν κατοικία, τὴν ἱατρικὴ περίθαλψη καὶ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀτο-μικῶν καὶ οἰκογενειακῶν κοινωνικῶν ἀναγ-κῶν καὶ νὰ ἀσφαλίζεται σὲ περίπτωσιν ἀνερ-γίας, ἀσθενείας, ἀναπηρίας, γηρε-ας.... « Ἡ μητρότητα κι' ἡ παιδικὴ ἡλι-κία δικαιοῦνται βοήθειας καὶ εἰδικῆς συμ-παραστάσεως... ».

Ἄρθρο 26ο. Ὅλα τὰ ἄτομα ἔχουν δικαίωμα νὰ τύχουν ἀγωγῆς, ἡ ὁποία πρέ-πει νὰ παρέχεται δωρεὰν τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν στοιχειώδη, βασικὴ, ἐκπαίδευση. Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευση εἶναι ὑποχρε-ωτικὴ, ἐνῶ ἡ τεχνικὴ κι' ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ γενικευθῇ. Ἡ εἰσο-δος στὶς ἀνώτερες σπουδὲς πρέπει νὰ εἶναι προσιτὴ μὲ πλήρη ἰσότητα σ' ὅλους ἀναλό-γως τῆς ἀξίας των. Ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἐπιδιώκει τὴν πλήρη ἐκκόλαψη τῆς ἀνθρω-

πίνης προσωπικότητος καὶ τὴν ἐνίσχυση τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν. Ὅφειλει ἀκόμα νὰ εὐνοῇ τὴν κατανόησιν, τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν φιλίαν μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν φυλετικῶν ἢ θρησκευτικῶν ὁμάδων, καθὼς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Οἱ γονεῖς ἔχουν, κατὰ προτεραιότητα, τὸ δικαίωμα νὰ ἐλλέξουν τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν τους.

Ἄρθρο 29ο. Τὸ ἄτομον ἔχει καθήκοντα ἔναντι τῆς κοινότητος, στὴν ὁποία καὶ μόνο μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ ἐλεύθερα ἢ προσωπικότης του. Κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων του καὶ κατὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐλευθεριῶν του ὑπόκειται ὁ καθένας μας σὲ περιορισμούς πού καθορίζονται ἀπὸ τὸν Νόμο, μὲ τὸν ἀποκλειστικὸ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλιστῇ ἡ ἀναγνώριση καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου καὶ νὰ ἱκανοποιῦνται οἱ ὀρθοὲς ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς, τῆς Δημοσίας τάξεως καὶ τῆς γενικῆς εὐημερίας σὲ μιὰ Δημοκρατικὴ κοινωνία».

Τὰ ἄρθρα αὐτά, πού ἀναφέραμε, καὶ τὰ ὑπόλοιπα, πού ἀφοροῦν τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἀτόμων, εὐρισκομένων σὲ ποικίλες καταστάσεις ζωῆς καὶ σχέσεων, ὅλοι αὐτοὶ οἱ πόθοι καὶ ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας διαπνέονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν σεβασμὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας. Ἐπιζητεῖται δηλαδή ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ καλλιέργεια ἐντὸς τοῦ τῆς συναισθήσεως τῆς εὐθύνης τῶν πράξεων του ἔναντι τῶν ἄλλων.

Κάθε ἔθνος μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται, ἐφ' ὅσον, μὲ τὴν ἀγωγή καὶ τοὺς πνευματικούς του ὁργανισμούς, κατορθώνει νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἀρχὲς τῆς διακηρύξεως αὐτῆς. Ἡ ἀξία τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων μετρεῖται κυρίως ὅχι μὲ τὸ «ποῖα ἦσαν» ἢ «ποῖα εἶναι καὶ γιατί εἶναι τέτοια», ἀλλὰ μὲ τὸ «ποῖα τείνουν νὰ εἶναι», μὲ τὸ «τί ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν».

Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἄρθρα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν υἱοθετηθέντα ἰδεώδη σκοπὸ τοῦ ἔθνους μας. Οἱ ἀρχὲς αὐτὲς τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ἀποτελοῦν τὴν ἐπὶ αἰῶνες τῶρα ἐπιδίωξιν τῆς φυλῆς μας, διότι

ποῖες ἄλλες ἠθικὲς δυνάμεις ἐνέπνεαν τὸν ἀγωνιστὴ τῆς σκληρῆς ζωῆς καὶ τὸν μαχητὴ τοῦ ἐπιβληθέντος πολέμου, τὸν ἀνθρωπον — Ἕλληνα τῆς τρισχιλιόχρονης ἱστορίας, παρὰ τὰ ἰδεώδη τῆς ἐλευθερίας, τῶν κλασικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν συνάνθρωπον;.. Τὰ Ἑλληνοχριστιανικά μας ἰδεώδη συμφωνοῦν πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 20οῦ αἰῶνος, διότι Ἑλληνικὸ ἰδεῶδες εἶναι ἡ Ἐλευθερία, Χριστιανικὸ δὲ ἡ ἀγάπη, ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου. Ὁ Ἑλληνοχριστιανισμὸς ὅς μας πολιτισμὸς διεπότισε ἐπὶ τόσους αἰῶνας τὴν σκέψιν τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἔτσι, σήμερα, αὐτοὶ διακηρύσσουν τὰ ἰδεώδη τοῦ νέου ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἐπαναπροβολὴν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος.

Οἱ λαοί, λοιπόν, σήμερα θεωροῦν ἀπαραίτητη τὴν συναλλαγὴν, τὴν συνεργασίαν καὶ τὸν ἀμοιβαῖον σεβασμὸν, τόσον μεταξύ των, ὅσον καὶ μεταξύ τῶν ἀτόμων, μεταξύ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου, διοικούντων καὶ διοικουμένων, ἐργοδότου καὶ ἐργάτου, παιδαγωγοῦ καὶ τροφίμου.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ καταστῇ «κυρίαρχος τοῦ ἑαυτοῦ του, γιὰ νὰ ἐξυπηρετῇ ἔτσι καλύτερα τοὺς ἄλλους». Πρέπει δηλαδή νὰ μάθῃ ν' ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὰ ἐνστικτά του, ν' ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὰς στιγμιαῖες ἀτομικὰς του ἀνάγκας, νὰ δέχεται ὅτι ἡ ἄποψίς του δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πάντοτε ἡ μόνη ὀρθή, νὰ γνωρίζῃ νὰ μαθαίνει συνεχῶς καὶ νὰ ξέσῃ νὰ συμπεριφέρεται καὶ νὰ καθυοδηγεῖται ὡς ὑπεύθυνον μέλος τῆς κοινωνίας.

Ἔτσι διαγράφεται σήμερα ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ θεμελίωσις τῆς Παιδαγωγικῆς. Πῶς, ὅμως, γίνεται ἡ συσχέτισις αὐτῶν τῶν νέων ἀντιλήψεων μὲ τὴν πατριδογνωστικὴν ἰδέαν;

Μὲ τὸ φῶς τῆς πατριδογνωστικῆς ἰδέας ἔχει διαμορφωθῇ ὁλόκληρη κατεύθυνσις τῆς Παιδαγωγικῆς, ἡ ὁποία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἀξιόλογον σχολικὴν πράξιν μὲ διαφορετικὸ ὅμως περιεχόμενον κάθε φορὰ.

Ἡ πατριδογνωστικὴ ἰδέα, ὅπως διαμορφώθηκε σήμερα, ὑπαγορεύει στοὺς ἐργάτας τῆς παιδείας τὰ ἰδιαίτερα καθήκοντά

των να χρησιμοποιούν ως μορφωτική πηγή για τους μαθητάς την φύση και τὸν πολιτισμὸ τῆς στενωτέρας πατρίδος, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν, τὸ παιδί εὐρίσκεται, ψυχολογικά, ἐγγύτερα πρὸς τὴν φύση καὶ τὴν ζωὴ τοῦ περιβάλλοντός του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ ἄνθρωπος, μόνον, ὅταν γνωρίζει ἀπὸ ποῦ προέρχεται καὶ ποῦ ζῇ, μπορεῖ σταθερὰ νὰ βαδίζει πρὸς βελτίωση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς κοινωνίας.

Ὁ χώρος τῆς στενωτέρας πατρίδος ὁμιλεῖ μαγικά στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ προσφέρει ἰς χρυσὲς ἐκεῖνες κλωστές, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ συνδέεται μὲ τὸ γενέθλιο χῶμα του σ' ὅλη τὴν ζωὴ του καὶ θὰ μοχθῇ γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο, ἀφοῦ ἐκεῖ ἐπλεξε, μὲ τὴν παιδική του σκέψη, τὰ πρῶτα ὄνειρα τῆς ζωῆς του καὶ τὸ ἰδανικὸ του γιὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν κοινωνία τοῦ τόπου του. Οἱ ἰσχυροὶ αὐτοὶ δεσμοὶ μὲ τὴν πατρίδα ὥθησαν καὶ ὥθοῦν τοὺς ἀνθρώπους σὲ αὐτοθυσία καὶ ἀγῶνας σὲ καιροὺς κινδύνων τῆς πατρίδος, σὲ πολλοὺς μόχθους γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο, στὴν ἐποχὴ τῆς εἰρήνης, καὶ σὲ πράξεις εὐεργεσίας.

Τὸ σχολεῖο τῆς Πατριδογνωστικῆς Ἰδέας εἶναι σχολεῖο βιωμάτων, πὺν ἀνυψώνει πνευματικὰ τοὺς μαθητάς πέραν ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ ἐγωκεντρισμὸ, διότι ὁ μαθητής, κατὰ τὴν μελέτη τοῦ τεχνικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου του, συγκρίνει καὶ παραλληλίζει αὐτὸν μὲ τὸν πολιτισμὸ σ' ἄλλους τόπους κι' ἔτσι σέβεται τοὺς τρόπους ζωῆς τῶν ἄλλων λαῶν, διδάσκει ἀπ' αὐτοὺς κι' ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκη τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεώς του μ' αὐτούς.

Τὸ σχολεῖο τῆς στενωτέρας πατρίδος δὲν περιορίζει τὴν ἀγωνιστικὴν προσπάθεια πρὸς τὴν μελλοντικὴν πρόοδο τῶν νέων μελῶν τῆς κοινωνίας μὲ μιὰ «κλειστὴ παρελθοντολογία», διότι παρέχει στὸ παιδί τὴν εὐκαιρίαν ὅχι μόνον νὰ μελετήσῃ τὸν πολιτισμὸ τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὶς ἀνάγκες τῆς συγχρόνου ζωῆς, νὰ πονέσῃ καὶ νὰ πληρωθῇ μὲ τὴν τάση πρὸς βελτίωση κι' ἀνύψωση τοῦ βιοτικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ του.

Ἐὰν λάβωμε ὑπ' ὄψει τὸ περιεχόμενον τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς πατριδογνωστικῆς Ἰδέας, εἶναι

ἀνάγκη νὰ σκεφθοῦμε ἐὰν ἡ γνώση ἀπὸ τὸ παιδί καὶ τὸν ἔφηβο τῆς στενωτέρας Ἑλληνικῆς πατρίδος ὀπλίζει αὐτοὺς μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰ Ἰδεώδη τοῦ Νέου ἀνθρώπου. Γεννᾶται δηλαδὴ τὸ ἐρώτημα ἐὰν οἱ ἐθνικολαϊκὲς μας παραδόσεις, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου μας, οἱ γιορτές, οἱ λαϊκὲς συνήθειες κι' ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ζωὴν κι' ὁ πολιτισμὸς συμφωνοῦν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Διακηρύξεως τῶν Ἰδεωδῶν τοῦ ἀνθρώπου τῶν μέσων τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὅποτε ἡ μελέτη τῆς στενωτέρας πατρίδος θ' ἀποτελῇ τὸ καλύτερο μέσον γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἰδεωδῶν αὐτῶν.

Ὁ ἐθνικὸς μας πολιτισμὸς διαποτίζεται, ὡς εἶναι φυσικόν, ἀπὸ δύο ἰδεώδη, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Ἰδεῶδες, πὺν ἀναφέρεται στὴν Ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ ἰδεῶδες, πὺν ἀναφέρεται στὴν ἀγάπην, στὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Τὰ ἰδεώδη ὅμως αὐτά, ὅπως εἶδαμε, ἀποτελοῦν καὶ τὶς βαθύτερες ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας γενικώτερα καὶ τὶς ὁποῖες διεκήρυξε στὸ Παρίσι (1948) ἀναφερόμενος σὲ ποικίλες περιπτώσεις τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς του.

Ἀπὸ τὶς παραπάνω συσχετίσεις καὶ σκέψεις συνάγεται ὅτι, μελετώντας μὲ τοὺς μαθητάς τὸν ἐθνικολαϊκὸν μας πολιτισμὸν κι' ἐκμεταλλευόμενοι ὡς μορφωτικὰ ἀγαθὰ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, πὺν σχετίζονται μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου, παιδαγωγοῦμε σύμφωνα μὲ τὸ παγκόσμιον πνεῦμα, σύμφωνα μὲ τὰ οἰκουμενικὰ ἰδεώδη τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πολιτισμὸς μας περιέχει ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς μαγικῆς σκέψεως κι' ἀπὸ τοὺς πολιτισμοὺς ἄλλων λαῶν (ἐπιδρομέων), εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεκαθαρίζωμε τὰ πολιτιστικὰ δεδομένα τῆς στενωτέρας πατρίδος καὶ νὰ διατηροῦμε καὶ χρησιμοποιοῦμε κάθε τι, πὺν ἐξυπηρετεῖ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀτομικῆς κι' ἐθνικῆς ἐλευθερίας, τὶς ἀρχὲς τῆς συνεργασίας, τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ

τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας του.

Πολλοὶ πνευματικοὶ ἡγέται τῶν λαῶν προσπαθοῦν στήν πράξιν νὰ ἐφορμόσουν τὶς ἀντιλήψεις, ποὺ ἀναπτύξαμε, κι' ἐπινόουν πολλὰ διδακτικὰ μέσα.

Ἔτσι, οἱ συνεργάται τῆς *U.N.E.S.C.O.*, ποὺ πιστεύουν στήν εὐρύτερη ἀποστολὴ τοῦ σχολείου, ὀργανώνουν ἐκθέσεις, σχολικὲς ἀλληλογραφίες, ἀνταλλαγὰς τοπικῶν προϊόντων, γιορτές, παραστάσεις, συλλογὲς καὶ μελέτες λαϊκῶν στοιχείων, τοπικὰ μουσεῖα μὲ ἀντικείμενα τῆς στενωτέρας κι' εὐρυτέρας πατρίδος, ἐκδρομὲς κι' ἐπισκέψεις σ' ἀξιόλογα μέρη κλπ.

Μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐνέργειες καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐπιδιώκουν: α) νὰ προσανατολίσουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ στὸ φυσικὸ περιβάλλον (τοπικὸ, ἐθνικὸ, παγκόσμιον).

β) Νὰ βοηθήσουν οὗτὸ νὰ κατανοήσῃ ὅτι τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ἀλληλοεξαρτῶνται, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ ζωὴ τῆς τοπικῆς κοινότητος (χωριοῦ, πόλεως) βασίζεται στὴ συνεργασία ὅλων τῶν μελῶν καὶ ὅτι συνδέεται στενὰ μὲ τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων λαῶν, καὶ διαφωτίζοντας αὐτὸ (τὸ παιδί) ἐπὶ τῆς συνεξαρτήσεως κι' ἀλληλεγγύης ποὺ συνδέει τὴν πόλιν μὲ τὴν ἐπαρχίαν.

γ) Νὰ ἐμφυσήσουν στὸ παιδί, διηγούμενοι τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου του καὶ τῶν ἄλλων λαῶν, (γὰ τὸ βίον τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) ἓνα ἰδεῶδες ἀδελφότητος, δικαιοσύνης, φιλαληθείας, ἐπιειχείας, θάρρους, ἀλτροῦσμοῦ καὶ πανανθρωπίνου ἀγάπης.

δ) Νὰ βοηθήσουν τὸ παιδί νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὴν χώραν του, γὰ νὰ μπορῇ νὰ κατανοῇ ὠρισμένους τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας, νὰ προβαίνει σὲ συγκρίσεις τῶν τρόπων τῆς ζωῆς του (τροφῆς, ἐνδυμασίας, ψυχαγωγίας, θρησκευτικῆς λατρείας) πρὸς τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς ἀνθρώπων περασμένων ἐποχῶν

ἢ ἄλλης περιοχῆς τῆς χώρας. Ἔτσι θὰ γνωρίσῃ κάθε τι, ποὺ ἔχει δημιουργηθῇ μὲ τὸν συνεχῆ μόχθο, θὰ διαπιστώσῃ τὶς ἐλλείψεις κι' ἀνάγκες τῆς κοινωνίας καὶ θὰ εἶναι ἕτοιμο νὰ ἐργασθῇ, μὲ τὴν σειράν του, γὰ μιὰ καλύτερην ζωή.

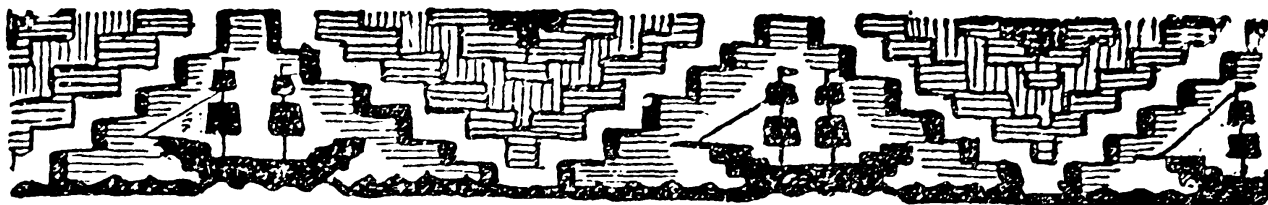
Παρόμοιες διδακτικὲς ἐνέργειες μποροῦν νὰ κάμουν ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τῶν σχολείων Στοιχειώδους καὶ Μέσης Παιδείας τῆς χώρας μας, ἐφ' ὅσον κάθε ἑλληνικὸς τόπος περιβάλλεται μὲ ὑπέροχες πολιτιστικὲς ἀξίες.

Στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων οἱ σπουδασταί, μέλλοντες δάσκαλοι, προετοιμάζονται σὲ τέτοιον εἶδους πατριδογνωστικὲς ἐργασίες καὶ ὑποκινοῦνται σὲ ἐρευνες καὶ μελέτες τῆς στενωτέρας τῶν Πατρίδος, ἀνακοινώνουν πολλὰς τέτοιες μελέτες τῶν καὶ μαθαίνουν νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς διδακτικὴ ὕλη στοὺς μικροὺς μαθητὰς τὰ δεδομένα τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

Οἱ παραπάνω προσπάθειες θὰ πρέπη νὰ συμπληρωθοῦν μὲ τὴν συγγραφὴν κι' ἐκδοσὴν ἐλευθέρων πατριδογνωστικῶν ἀναγνωσμάτων καὶ πατριδογνωστικῶν λεξικῶν, ὥστε νὰ βοηθηθοῦν συστηματικὰ τὰ παιδιά στὴν ἀνακάλυψιν τῶν καλῶν στοιχείων τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ μας, νὰ κατανοήσουν πληρέστερα τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος καὶ νὰ σκεφθοῦν ὠριμα γὰ τὸ μέλλον.

Ἐμελετήσαμε τὸ περιεχόμενον τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς καὶ τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς πατριδογνωστικῆς ἰδέας, καθωρίσαμε τὴν σχέσιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ εἶδαμε πρακτικοὺς τρόπους ἐφαρμογῆς τῶν πανανθρωπίνων ἰδανικῶν καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πατριδογνωσίας. Τὰ παιδιά μας, οἱ ἐνήλικοι τοῦ μέλλοντος, μόνον μὲ τέτοιες φιλοσοφικο-κοινωνικὲς κατευθύνσεις θὰ μποροῦν νὰ βαδίζουν σταθερὰ πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν καὶ τὴν εἰρηνικὴν ζωὴν τῶν.

ΛΕΥΤΕΡΗ Ν. ΠΛΑΤΗ

Η ΨΥΧΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ*

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Δὲ θ' ἀμφισβητοῦσε, νομίζουμε, κανεὶς ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ στὸ παραμῦθι εἶναι ἡ μαγεία του, ἐκείνη ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνὸς κόσμου, ὅπου ὅλα ἔχουν ἀνθρώπινη συνείδηση, ὅλα εἶναι δυνατὰ καὶ ὅλα τελοῦνται σὰν αὐτοδύναμα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐγὼ μας, ἐνῶ τὸ τελευταῖο τὰ θωρεῖ θαμπωμένο καὶ σὰ διαλυμένο σὲ μιὰ κατάστασι συγκινημένης δεκτικότητος, ἀχνὸ περίγραμμα παρακολουθητῆ, μὲ παθητικὰ παρορμήματα σίγουρα ἀλλὰ δίχως βούλησι. Εἶναι λοιπὸν ἀληθινὰ ὄνειρο τὸ παραμῦθι, καὶ ἡ μαγεία του μαγεία ὁνείρου — τ' ὄνειρο ὅμως ποῦ βλέπει τὸ παιδί ξυπνητὸ ἢ ὁ μέγας θωρώντας μὲ τὰ μεγάλα παιδικὰ μάτια. Θέλουμε νὰ ποῦμε, εἶναι ἐλοκληρωμένο ὄνειρο, μὲ περιεχόμενο ὅχι μόνον ἀσυνείδητο ἀλλὰ καὶ συνειδησιακὸ — πρᾶγμα κατορθωτὸ, ὑποστηρίζουμε, μόνον ἀπὸ τὴν παιδικότητα. Γιατὶ ὁ μέγας ἔχει ὄνειρο μὲ ἀσυνείδητα, σχεδὸν μόνον, περιεχόμενα — ὅχι ἐπομένως ἀκέραιο. Ἐκείνη πάλι ποῦ τοῦ εἶναι ἀκεραιωμένη, ἡ ὀνειροπόλησις — τόσο ἡ καλλιτεχνικὴ ὅσο καὶ ἡ ἄλλη, ἡ κοινὴ καὶ πρακτικὴ — δὲν ἀποτελεῖ ὄνειρον παρὰ μιὰ κάποια ὀνειρικότητα. Γιατί, καὶ στὸν προκλισμὸ τῶν ὄντων μὲ ἀνθρώπινη συνείδησις εἶναι ἐξαιρετικὰ συντηρητικὴ καὶ τὸ ρόλο τοῦ ἐγὼ τονίζει — δὲν ὑπάρχει ἐκείνη ἡ θαμπωμένη ἐξουθένωσις, ποῦ χαρακτηρίζει τὸν ὀνειρευόμενο, ἀλλὰ καὶ στὴν πρὸς ἀπολλώνεια ὀνειροπόλησιν τὸ ἐγὼ κρατιέται μ' εὐστιάθεια θωρώντας τὸ «τὸ» καὶ τέλος, τὸ σπουδαιότερον, συνθέτοντας

τὸν κόσμον τῆς συμμορφώνεται σὲ μιὰ προκαθορισμένη σταθερὴ νομοτέλεια — ἐνῶ στ' ὄνειρον ὅλα εἶναι δυνατὰ. Ἀκέραιο, ἐπομένως, συμπληρωμένο καὶ μὲ συνειδησιακὰ στοιχεῖα ὄνειρον μόνον ἡ παιδικὴ φαντασία μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ — καθὼς βέβαια καὶ ἡ πρωτόγονη ψυχολογία ἐνῶ ἡ ὀριμασμένη δὲν ὀνειρεύεται ἐλοκληρωμένα ἀλλὰ ὀνειροπολεῖ — κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἔχουμε πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ὥστε νὰ μὴν ὑπερβάλλουμε τὴ σημασίαν τῶν ὀνειρικῶν στοιχείων στὴν τέχνην, ἀκόμη καὶ στὴν ἀπολλώνεια, καὶ τὴν χαρακτηρίζουμε ὄνειρον.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτὰ, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι, στὸ παραμῦθι, τὸ καλλιτεχνικὸ ἐγὼ ἔχει τὴ μορφή τῆς ξυπνητῆς ὀνειρευόμενης παιδικότητος, κι' ἔτσι δημιουργεῖ αὐτὴ τὴ μορφή, ποῦ εἶναι ἓνα μεγάλο παιδικὸ μάτι κι' ἓνα συγκινημένο θάμπωμα μιᾶς ψυχῆς παρορμητικῆς ἀλλὰ δίχως βούλησι. Ἀπὸ τίς ιδιότητες αὐτῆς, θὰ λέγαμε ὅτι τὸ θάμπωμα συνθέτει τὴ γενικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ὀνειρικῆς μαγείας τοῦ παραμυθιοῦ ἐνῶ οἱ εἰκόνες, ποῦ θωρεῖ μπρὸς τοῦ τὸ παιδικὸ μάτι, — οἱ περιπέτειες, μὲ μιὰ λέξιν — ἀποτελοῦν τὸ ἀπολλώνειο ὕλικόν αὐτῆς τῆς μαγείας, τὴν ἀντικειμενικεύουν καὶ τὴ δικαιώνουν.

Ἀνάμεσα ὥστόσο στὶς περιπέτειες ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ στὴ μαγείαν ἀπὸ τὸ ἄλλο ὑπάρχει ἓνα χάσμα: ἀκριβῶς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι τοῦ ἀσυνείδητου ὄνειρον παρὰ ἀκέραιος τῆς ψυχικότητος τὸ παραμῦθι. Οἱ περιπέτειες δηλαδὴ δὲν μποροῦν ν' ἀναδύνουν τὴ γενικὴ ἄχνα τῆς μαγείας, ἂν δὲ ἀγγίζουν συναισθηματικὰ τὴν παιδικότητα, ἂν δὲ συγκινοῦν τὴν παθητικὴν ἔστιν

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ αἰσθητικὸ δοκίμιον «Ὁ χορὸς», ποῦ πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ.

ἀλλ' εὐσυνείδητη πάντοτε παρορμητικότητά της, παρὰ μόνο ἀνταποκρίνονται — ὅπως τοῦ κοινοῦ ὄνειρου — σὲ ἀσυνείδητο καὶ περνοῦν δίχως νόημα μπρὸς στήν ἀδιάφορη ἢ τὸ πολὺ κατὰπληκτη συνείδηση. Χρειάζεται ἐπομένως οἱ περιπέτειες ν' ἀνταποκρίνονται στὴ συγκινησιακότητα τῆς ξυπνητῆς ἐνδρευόμενης παιδικότητας — καὶ ἡ συγκινησιακότητα τούτη εἶναι κάτι ἀκέραιο, σύλληψη τῆς συνείδησιακῆς καὶ τῆς ἀσυνείδητης ἐρεθιστικότητας· χρειάζεται ἄρα, θὰ ποῦμε πῶς ἀπλᾶ, οἱ περιπέτειες νὰ συγκινοῦν τὴν ψυχικότητα τοῦ παιδιοῦ.

Στὸ σημεῖο ὥστε αὐτὸ πρέπει νὰ προσέξουμε. Γιατί δὲν εἶναι ἡ συγκίνηση ὁ σκοπὸς τοῦ παραμυθιοῦ· παρὰ ἓνα μέσο, κάτι σὰν τὸ νερὸ ποὺ ποτίζει τὴ γῆ τῶν περιπετειῶν γιὰ ν' ἀναδώσει τὸ ἄρωμα τῆς μαγείας. Γιὰ νὰ ἐκφραστοῦμε συνεπέστερα πρὸς τὰ προηγούμενα: Ἡ παιδικότητα δὲ θὰ συγκινηθεῖ ποτὲ τόσο καὶ μὲ τέτιο τρόπο ἀπὸ τίς περιπέτειες, ὥστε νὰ καταστραφῇ ἡ γενικὴ τῆς κατάστασις τοῦ μαγεμένου θαμπώματος, μὲ τὴν ὁποία θωρεῖ τὸν κόσμον. Γιατί δὲν εἶναι σὰν τὴν ὅλο βούληση ἀτομικότητα τοῦ μεγάλου, ποὺ καθὼς στέκει ἀντιμαχητικὴ, ζεῖ μὲ πάθος τίς περιπέτειες κι' ἔτσι ἔχει συγκινήσεις καυτερές καὶ πολὺπλοκές, διεισδυτικὲς ὡς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς. Ἀντίθετα, ἡ συγκίνηση ἐδῶ θὰ εἶναι μᾶλλον μιὰ ἀπλή συναισθηματικὴ κατάσταση τῆς ψυχικότητας ἀπὸ τίς διάφορες περιπέτειες, πού δικαιώνει τίς τελευταῖες στὴν πρώτη καὶ κάνει ἔτσι ἱκανὴ ἀκέρια τὴν παιδικότητα νὰ ζεῖ μὲς στὴν ἐνιαία μαγεία. Ἡ συγκίνηση ἐπομένως σὲ παραμύθι ἀναδίνεται ἀπὸ μιὰν ἀπλή συναισθηματικότητα, πού τὰ περιεχόμενά της ἀνάγονται εὐθὺς ἀμέσως στὴν ἐνδεικτικὴ διάστασις τῆς μαγείας — μὲ τρόπο δηλαδὴ παραπλήσιο πρὸς τὴν ἐντασιακὴ ἀναγωγή πού δέχονται τὰ συναισθηματικὰ περιεχόμενα στὴ μουσικὴ καὶ στὸ χορδ.

Γιὰ νὰ διατυπώσουμε σαφέστερα, θὰ δώσουμε μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν «Ἱστορία μιᾶς μητέρας» τοῦ μεγάλου ποιητῆ τοῦ παραμυθιοῦ, τοῦ Ἀντερσεν.

Μιὰ μάνα ἔχασε τὸ παιδί της. Ὁ χάρος τὸ πῆρε κι' ἔφυγε, κι' αὐτὴ τρέχει

ἀναζητῶντας το. "Ἐξω ἀπὸ τὸ σπίτι της βρίσκει τὴ Νύχτα καὶ τὴ ρωτᾷ. "Ὅμως αὐτὴ τῆς ζητεῖ ἀντάλλαγμα, νὰ τῆς πεῖ τὰ τραγούδια, πού τοῦ ἔλεγε σὰν ἦταν στὴ ζωῇ.

«Θὰ τὰ τραγουδήσω ὅλα, ναι ὅλα, ἀπαντᾷ ἡ μάνα — γράφει ὁ Ἀντερσεν· μὴ μὲ σταματᾷς, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ξαναπαρῶ, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ξαναβρῶ τὸ μικρὸ μου».

»Ὅμως ἡ Νύχτα ἔσπεκε βρυθὴ κι' ἀσάλευτη, καὶ τότε ἡ μάνα δάγκωσε τὰ χέρια της καὶ κλαίοντας ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ· τραγούδησε πολὺ, τραγούδησε ἀκόμη περισσότερο, καὶ ὕστερα ἡ Νύχτα μίλησε ».

Πῶς κάτω, σ' ἓνα σταυροδρόμι, ρωτᾷ γιὰ τὸ δρόμον μιὰν ἀγκαθιά. Μὰ αὐτὴ τῆς ζητᾷ νὰ τὴν τρίξει σὲ στῆθος της, γιατί κάνει κρῦο κι' ἔχει παγῶσει.

»Καὶ ἡ μάνα ἔσφιξε τὸ βᾶτο στὸν κόρφο της, ἀρκετὰ δυνατὰ ὥστε νὰ ζεσταθεῖ, καὶ τ' ἀγκάθια μπῆκαν στὶς σάρκες της καὶ τὸ αἷμα ἔτρεξε χοντρές σταγόνες. "Ὅμως ὁ βᾶτος ἄρχισε νὰ βγάζει καινούρια πράσινα φυλλαράκια καὶ νὰ σκεπάζεται μὲ αἶθρη σ' αὐτὴ τὴν κρύα χειμωνιάτικη νύχτα, τόσο εἶναι ζεστὰ μὲς στὴν καρδιά μιᾶς μητέρας ἀπελπισμένης· καὶ ἡ ἀγκαθιά τότε τῆς ἔδειξε τὸ δρόμον ».

Φτάνει ὕστερα ἡ μάνα σὲ μιὰ λίμνη. Καὶ τούτη, γιὰ νὰ τὴν περάσει, τῆς ζητεῖ τὰ μάτια της, νὰ τᾶχει μαργαριτάρια στὸ βυθὸ της.

»ὦ ! τί δὲ θὰ μπορούσα νὰ δώσω, γιὰ νὰ συναντήσω τὸ παιδί μου!, εἶπε ἡ μάνα μέσα σὲ δάκρυα· καὶ βρῆκε κι' ἄλλα δάκρυα ἀκόμη νὰ χύτει, καὶ τὰ μάτια της κόλησαν στὸ βᾶθος τῆς λίμνης καὶ γίναν ἐκεῖ δυὸ μαργαριτάρια πολύτιμα ».

Διακόπτουμε ἐδῶ τὸ θαυμάσιο παραμύθι, ἐπειδὴ ἀρκεῖ γιὰ τίς ἀπόψεις μας. Βλέπει δηλαδὴ κανεὶς ὅτι καὶ οἱ τρεῖς σκηνές, πού παραθέσαμε, γιὰ τὴν αἰσθητικότητα τοῦ μεγάλου εἶναι βαθύτατα δραματικὲς καὶ θὰ ταίριαζε νὰ ὀδηγοῦν στὶς συγκλονιστικώτερες συγκινήσεις. Κι' ὅμως, μὲ τί ἀφέλεια δίνονται ἀπὸ τὸ μεγάλο παραμυθογράφο, πόσο ἡ δραματικότητά τους ἀποδείχεται ἐπιφανειακὴ ἐνῶ σὲ βᾶθος ρεῖ μιὰ ἀπλή συναισθηματικὴ κατάσταση — καὶ

για τὸ λόγο τοῦτο ἀντὶ νὰ καταρρακώ-
νται ἡ παραμυθία μαγεῖα, κερδίζει ἴσα-
ἴσα ριγηλὴ ἔνταση, καθὼς ἡ λάμψη τῆς
διαυλακῶνεται κάθε τόσο ἀπὸ ραβδώσεις
βαθύχρωμων ἀποχρώσεων, ποὺ σὰν ν' ἀνα-
βλύζουν ἀπὸ κοινὸ διαφωνικὸ φόντο — θλί-
ψης, στὴν περίπτωσή μας, γιὰ τὴ μοῖρα
τῆς μάνας. Ἄς φανταστεῖ τώρα κανεὶς
πόσο διαφορετικὰ θὰ ζοῦσε τὴν κάθε σκη-
νὴ μιὰ συγκροτημένη ἀτομικότητα ἢ πόσο ἁλ-
λιώτικα θὰ τὴν ἔδινε ἓνας καλλιτέχνης
ἀτομικότητων, μάλιστα ἓνας δραματογράφος·
τί ἐναγώνιες συστροφές καὶ συσπάσεις, τί
φοβεροὺς σπαραγμοὺς τῆς ἀτομικότητος
θὰ παρουσίαζε, ἀναγκασμένης νὰ ὑποτάσ-
σεται κάθε φορὰ σὲ σκληρότατους ἐκβια-
σμοὺς καὶ νὰ πραγματώνει τίς ὀδυνηρότε-
ρες θυσίες, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ προχωρεῖ
στὸ δρόμο τοῦ πάθους τῆς. Θυμώμαστε,
πάνω σ' αὐτό, τὴν Ἑκάβη. Εἶναι γιὰτί
ἐδῶ τὸ καλλιτεχνικὸ ἐγὼ εἶναι ἐξατομικευ-
μένο, κι' ἔτσι βυθίζεται στὴ δραματικό-
τητα καὶ ξεσκίζεται μὲς στ' ἀνταρμένον
ἀλληλοσυγκρουόμενα κύματά τῆς· ἐνῶ στὸ
παραμῦθι τὸ καλλιτεχνικὸ ἐγὼ εἶναι παι-
δικὸ καὶ, καθὼς θαμπωμένο πλανιέται στὰ
φτερά τῆς μαγείας του, παίρνει μαζί του
ἀνάλαφρη, σὰν αἰθέρα, καὶ τὴ συγκινημένη
του συναισθηματικότητα, ποὺ ἀπὸ τὸ ἓνα
μέρος διαποτίζει καὶ ζωντανεύει τίς περι-
πέτειες κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο πλουτίζει τ' ὄνει-
ρικὸ φέγγος μὲ τὸ διαφωνικὸ δάθος τῆς
συνειδησιακῆς ἐμπειρίας.

Εἴμαστε τώρα σὲ θέση, ὥστε ἀπὸ τὰ
πὶδ πάνω, νὰ ἀποσαφηνίσουμε ἐντὸς μας
τὸν φορέα τῶν περιπτειῶν, τὸν ἄνθρωπο
τοῦ παραμυθιοῦ. Γιατί, ὅτι ἄνθρωπος πάν-
τως εἶναι — ὅποιου ὄντος κι' ἂν τὴ μάσκα
φορεῖ — τὸ θεωροῦμε ἀναμφισβήτητο,
ἀφοῦ ὅλα στὸ παραμῦθι ἔχουν ἀνθρώπινη
συνείδηση. Ἀναρωτιέται λοιπὸν κανεὶς:
Τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι αὐτός; ποὺ ἐνῶ
περνᾷ περιπέτειες, τίς ζεῖ μ' ἓαν αἰθέρα
μόνε συναισθηματικῆς συγκίνησης, ποὺ ἡ
συναισθηματικότητά του ἀκριβέστερα πα-
ρουσιάζεται ἀναγκμένη στὴ διάσπαση τῆς
μαγείας;

Κοιτώντας τὸν πρῶτα—πρῶτα κανεὶς
ἐξωτερικά, θὰ ἔλεγε πῶς ἔχει ἀτομικό-
τητα. Χωρὶς ἄλλως τε. ἀτομικότητα — ποὺ

εἶναι τοῦ καθολικοῦ καταναγκασμένη σύμ-
πτυξη σὲ κάτι μερικὸ — πῶς νὰ περάσεις
ἀξιόλογες γιὰ τὴ συνείδηση συγκρούσεις
μερικότητων, δηλαδὴ συγκινητικὲς περι-
πέτειες; Ἀληθινὰ λοιπὸν δείχνει ἀτομικό-
τητα ὁ ἄνθρωπος τοῦ παραμυθιοῦ — προσέ-
χοντας ὅμως θαυότερα, βλέπουμε πῶς ἡ
ἀτομικότητα αὐτὴ δὲν εἶναι οὐσιαστικώ-
τερη ἀπ' ὅ,τι οἱ διδιάστατες εἰκόνες τοῦ
ὄνειρου ἀντιπαραβαλλόμενες πρὸς τὴν πλη-
ρότητα τῶν ζωντανῶν ὑπάρξεων. Θέλουμε
νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦ παραμυθιοῦ
μπορεῖ νὰ διέπεται ἀπὸ τὸ πρῶτο χαρα-
κτηριστικὸ τῆς ἀτομικότητος, μιὰ μόνιμη
τάση, ἢ τάση ὅμως αὐτὴ μακριὰ ἀπὸ τὸ
νὰ εἶναι ἡ στενὴ καὶ συνωστισμένη διέξο-
δος θυτῶν ψυχικῶν χαοτικῶν, ἔχει ἀντί-
θετα ὑπόστροφά τῆς μιὰν ἀντίστοιχὴ ἀπλὴ
ψυχικὴ κατάσταση καὶ τὴ διοχετεύει σὲ
δράση. Λεῖπει δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο
τοῦ παραμυθιοῦ ἡ περίπλοκη προβλημα-
τικὴ τῆς ἀτομικότητος, τὸ ἀνταρμένον δά-
θος καὶ τ' ἄγρια κι' ἀντίονα ξεσπάσματά
τῆς. Ἀποτελεῖ ἄρα περίγραμμα στ' ἀλή-
θεια ἀτομικότητος, ἀνάλογα ὅπως οἱ ὄνει-
ρικὲς μορφές εἶναι φάσματα δίχως φόντο.
Πραγματικά, ἂς θυμηθεῖ κανεὶς μερικοὺς
χαρακτηριστικοὺς παραμυθιοὺς: τὸ
δίκαίο καὶ τὸν ἄδικο βασιλιά, τὴν πονε-
μένη βασίλισσα καὶ τὸ σφετεριστὴ τοῦ θρό-
νου, τὴ Σταχτοπούτα καὶ τίς ζηλόφθοιες
ἀδερφές, τὴν Κοκκινισκουφίτσα μὲ τὸ
λύκο καὶ τὴ γιαγιά τῆς, τὴ Χιονάτη μετὴν
κακὴ μητρίκα καὶ τοὺς νάνους καὶ τὸ
πριγκηπόπουλο: ὅλοι εἶναι γενικοὶ τύποι
ἀχνότατοι, ἐμπνευσμένους διαγραφές κατὰ
μιὰ μόνιμη, καθεμιὰ τους, τάση διοχετευ-
τικῆς μιᾶς ἀντίστοιχης ἀπλῆς ψυχικῆς κα-
τάστασης. Γεννιέται ἐπομένως τὸ ζήτημα:
τί ρόλο παίζουν αὐτὰ τὰ περιγράμματα
ἀτομικότητων στὸ παραμῦθι;

Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ'
ὄψη, πάνω σ' αὐτό, εἶναι ὅτι ἂν τὸ οὐσια-
στικὸ στὸ παραμῦθι εἶναι ἡ μαγεῖα, ἐκεῖνο
ἀπ' ὅπου ἡ τελευταία αὐτὴ ἀναδίδεται,
ποῦ, ὅπως εἶπαμε, τὴν ἀντικειμενικεύει
καὶ τὴ δικαιώνει, εἶναι οἱ περιπέτειες.
Λέμε δηλαδὴ ὅτι στὸ παραμῦθι — ἀντίθετα
ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει στίς τέχνες τῶν ἀληθι-
νῶν ἀτομικότητων — οἱ περιπέτειες ἀπὸ

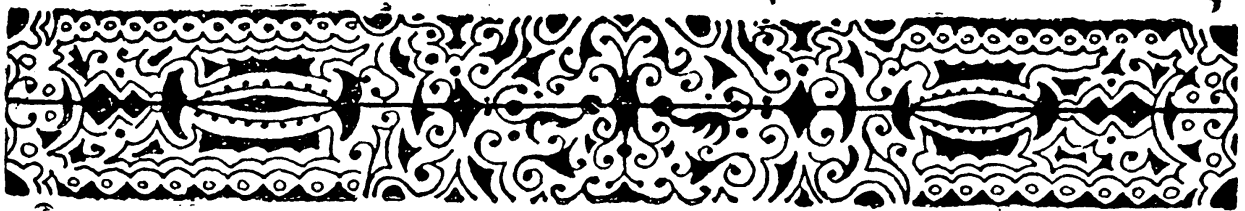
φύση τους είναι πριν από τους φορείς των, αποτελώντας άμεση δημιουργία του ματιού του παιδιού και χορτασμό του θαμπώματος της ψυχής του. Έπειδή όμως, για λόγους που εξηγήσαμε, οι περιπέτειες πρέπει να είναι ιδιότυπα συγκινητικές—ώστε ν' ανταποκρίνονται και στη συνειδησιακότητα του παιδιού, χωρίς να φθείρουν την δλη παιδικότητα—, γι' αυτό αντί να προβάλλουν αυτόματικά αναρχούμενες, συντάζονται κατά απλές ψυχικές καταστάσεις συγκροτημένες σε μόνιμες τάσεις· γίνονται δηλαδή οι φυσικές περιπέτειες συγκεκριμένων ιδιότυπων φορέων ταιριαστών προς την δλη ατμόσφαιρα του παραμυθιού, των παραμυθιανθρώπων.

Ο ρόλος λοιπόν των τελευταίων είναι δεύτερος στο παραμύθι. Χρέος τους να δώσουν ψυχικό περιεχόμενο στις περιπέτειες, έτσι ώστε άκέρια ή παιδικότητα—δχι μόνο κατά τα άσυνείδητα αλλά και τα συνειδησιακά της στοιχεία—να μεταγεται στην παραμυθένια μαγεία. Ίπηρετούν επομένως την ενιαία μαγεία του παραμυθιού—γι' αυτό και δίκαια αποτελούν γενικά διαγράμματα δίχως φόντο: έπειδή εύκολα έτσι, διδιάστατα καθώς είναι, προβάλλονται στον παραμυθένιο ούρανό, εύκολα συνταιριάζεται το περιεχόμενό τους, άχνά μονόχρωμο καθώς είναι, στο διάχυτο σελήνως της μαγείας.

Είμαστε τώρα σε θέση να ολοκληρώσουμε και των περιπετειών τη θεώρηση. Γιατί άφρο υπάγονται στις ένότητες των ανθρώπων του παραμυθιού, έχουν κι' ένα δεύτερο προσορισμό—δίπλα πάντοτε στον βασικό, που είναι ν' αντικειμενικεύουν και να δικαιώνουν την παραμυθένια μαγεία ή, αλλιώς είπωμένο, να χορταίνουν την ανάγκη για θάμπωμα της παιδικότητας. Πρέπει δηλαδή και ν' αποτελούν εύκαιρίες για την άρτίωση της αντικειμενικεύσης της γενικής ψυχικής κατάστασης, που ο φορέας τους ανακρατεί, για τη ριγηλή διαυλάκωση κάθε τόσο του φέγγους του παραμυθιού με τις αποχρωσιακές ραβδώσεις της συναισθηματικής συγκίνησης.

Με βάση τα πιο πάνω, μπορούμε να επανεξετάσουμε και τη νομοτέλεια του παραμυθιού. Γιατί έχει πια γίνει φανερό ότι το «έλα είναι δυνατό στο παραμύθι», που υποστηρίξαμε στην αρχή, σωστό να το δεχτούμε με κάποιους περιορισμούς, τους εξής: Η μαγεία πρέπει να έχει ένότητα και οι περιπέτειες ν' ανταποκρίνονται στην ένότητα αυτή· το σπουδαιότερο όμως είναι ότι οι περιπέτειες ανάγκη και να υπηρετούν τις επί μέρους ένότητες των ψυχικών καταστάσεων, που ανακρατούν οι παραμυθιάνθρωποι, και να τις βοηθούν να αντικειμενικευτούν.

ΦΩΤΗ Ι. ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, Δ)λου

ΟΙ ΠΟΙΝΕΣ ΑΠΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τὸ λέμε, πὺς τὸ παιδί δὲν εἶναι ἁμαρτωλό, ἔνοχο καὶ ὑπεύθυνο γιὰ κείνα ποὺ ἔμεῖς ὀνομάζουμε σφάλματά του. Κεῖνος ποὺ φταίει καὶ δημιουργεῖ πρῶτα αὐτά, εἴμαστε ἔμεῖς βασικά, οὐσιαστικά ἡ ἀνισορροπία ἀνάμεσα στὶς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ καὶ στὴ σφαλμένη ὁργάνωση τῆς περιγυρῆς ζωῆς του, γιὰ αὐτὸ καὶ καμμιά παιδαγωγικὴ δικαιοσύνη σήμερα δὲ παραδέχεται τὴν ποινὴν σὰ μέσο παιδαγωγικὸ διόρθωσης τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ διάφορες ποινὲς καὶ οἱ ἐνλοδαρμοὶ εἶναι παλιὰ ἱστορία, ἀνήκουν στὴ δύσκολη πορεία τῆς ἀντιπαιδαγωγικότητος τοῦ παλαιοῦ σχολείου, λυτρωτικὰ μέσα μιᾶς θεωρίας ἀσυμβίβαστης μὲ τὸν καθαρὸ χαρακτῆρα τῶν μορφῶν ποὺ προσφέρει ἡ ζωὴ, κι' ἀπὸ ἱστορικὴ πιά ἐμπειρία δεσμευτικὰ τοῦ ἔργου τῆς ὁρθῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ. Καὶ δὲν ἀξίζει μονάχα τοῦτο. Χρειάζεται νὰ κλείσῃ ὀριστικὰ ἡ πόρτα μας πίσω ἀπ' τὴ θεωρία τῆς ἐκφόβισης, ποὺ τόσο ἀνάθρεψε καὶ διατήρησε, λίγο πολὺ, τ' ἁμαρτημένο κατάλοιπο τῆς ποινῆς, μὰ ποὺ γι αὐτὸ δὲν εἶναι λιγώτερο μιὰ θλιβερὴ πραγματικότητα.

Οἱ ποινὲς κάνουν τὸ παιδί νὰ ἐχθρεύεται τοὺς γονεῖς του καὶ τὸν δάσκαλο, νὰ συχαίνεται τὸ σχολεῖο καὶ τὴ γύρω του ζωὴ, καὶ νὰ ζημιώνεται ψυχοπνευματικὰ ἀνεπανόρθωτα.

Ὁ Κατσαῖνος τοῦ Ἀλληλοδιδασκικοῦ τῆς Ζίτσας μὲ τῆς ἀδιάκοπες βιτσές, τὰ μπουντρούμια καὶ τὰ γανώματα, ὁ Παπαντριάς τοῦ Χριστοβασίλη, ποὺ στενοχωρεῖτηκε κάποτε, γιὰ τὴν ἥξεραν μάθημα τὰ παιδιὰ καὶ δὲν εἶχε πῶς νὰ τὰ δείρῃ, ἀποτε-

λοῦν τοὺς ἀντιπροσωπευτικοὺς τύπους τοῦ τύραννου καὶ ἀγροίκου δασκάλου καὶ τῆς πεισωδρομικότητος τοῦ παλαιοῦ σχολείου.

Τὸ παιδί ποτὲ δὲ μορφώνει συνείδηση τοῦ σφάλματος μὲ ἐπιπλήξεις, κραυγὲς καὶ ποινές, κι' οὔτε ποτὲ παραδέχεται τὴ νομιμότητα τῆς ποινῆς. Ἡ ποινὴ μετασχηματίζει τὴν ἀθῶα παιδικὴ ψυχὴ, τὴν κάνει ἀνώμαλη κι' ἀναντρον, γιὰ τὸ συναίσθημα τῆς ἀδικίας πάντα δημιουργεῖ τὸν ἀνθρώπο σκληρὸ καὶ κακὸ.

Μὲ τὶς ποινὲς συνηθίζουμε τὸ παιδί κι' ὁργανώνει τὴ ζωὴ του ἔτσι, σάμπως αὐτὲς ν' ἀποτελοῦν φυσικὰ στοιχεῖα τῆς ἡλικίας του, καὶ τότε ὄχι ὠφέλεια, ἀλλὰ ζημιὰ. Ἡ ποινὴ προκαλεῖ σὰ πρώτη ἀντίδραση, μιὰ ἐκδήλωση ἀμυντικῆ, ψυχικῆ προπαντὸς γιὰ τὸ παιδί, ποὺ προχωρεῖ ὡς τὰ κατάβαθα ὑποσυνείδητα συναισθήματα καὶ μεταμορφώνει ὡς πέρα τὸ χαρακτῆρα του ἐκεῖ μέσα.

Κι' ἂν πρακτικὰ δὲ φτάσαμε ἀόμα στὴ ρύθμιση μιᾶς καλύτερης ζωῆς γιὰ τὸ παιδί, κεῖ ποὺ γιὰ κάθε σφάλμα του θὰ δεχόταν μονάχα τὶς ἀναπόφευκτες φυσικὲς κυρώσεις αὐτῆς τῆς ἴδιας ζωῆς, καὶ βάζουμε ἀπ' ἀνάγκη ἀντικατάστασίν τους τὸ τεχνητὸ μέσο τῆς ποινῆς, αὐτὸ δὲ λέει πὺς λύνουμε ἔτσι ἀπλὰ καὶ τὸ πρόβλημα. Γιὰ τὴν αὐτὴν κύρωση, τ' ἀναγκαστικὸ τοῦτο μέσο τῆς ποινῆς, προϋποθέτει ἄριστο παιδαγωγικὸ ἥθος, βαθειὰ ψυχολογικὴ μελέτη τῆς ἰδιαίτερης κράσης τοῦ παιδιοῦ δίπλα ἀπὸ ἐλάχιστο ἔστω ὅριο σωστῆς ὁργάνωσης τῆς ζωῆς του, γιὰ νὰ νιώσῃ τὸ παιδί τὴν ἠθικὴ φύση τῆς ποινῆς κι' ὄχι τοὺς πόνους της. Ποινὴ ποὺ μετρίεται ἀνάλογα μὲ τὸ σφάλμα τοῦ παιδιοῦ κι' ὄχι μὲ τὸ ἰδιαίτερο τοῦ

χαρακτήρά του και τις ἐλλείψεις του, δὲν ἔχει καμιά νομιμότητα κι' οὔτε ποτὲ θὰ ἐπιδράσει στὶς φυσικὲς διαθέσεις τοῦ παιδιοῦ, μὰ ἴσως πολὺ τὶς ἐρεθίσῃ, κι' ἀκόμα νοθέψῃ τὴν ἀγαθὴ τους φύση.

Τὸ παιδί πού συνηθίζει μπρὸς στὸ φόβο τῆς ποινῆς καὶ κρύβει τὰ σφάλματά του, εὐκόλα καὶ γλήγορα ξανάρχεται στὴ κλίση του, ἂν δὲ νιώθῃ δίπλα του τὴ βία.

Ἄν ἡ ἀνθρώπινη φύση ἦταν διαφθαρμένη ἀπ' τὴν ἀρχή, τὸ παιδί δὲ θ' ἄφηγε νὰ μὴ προσθέτῃ καινούργια διαφθορὰ σ' ἐκείνη πού βρὶσκει σ' αὐτὸ τὸν κόσμον, ὅταν ἔρχεται στὴ ζωὴ. Ἀντίθετα ὅμως, τὸ παιδί εἶναι κείνο πού διώχνει μακριὰ τούτῃ τὴν καταστροφή καὶ ξανακαινουργιεύει τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀθῶα του ψυχὴ. Τὸ παιδί μοι-
 αζει σὰν τὴ βροχὴ τ' οὐρανοῦ, πού πάντα ἀναξωγοῦνε τὴ ποταμίσια ρότα καὶ δὲν ἀφήνει τὸ νερὸ γιὰ νὰ βρωμίσῃ καὶ τέλος νὰ στερέψῃ.

Τὸ μόνο φυσικὸ πάθος πού φέρνει τὸ παιδί προτοῦ ἀναπτύξῃ τὸ λογικὸ του εἶναι ἡ φιλαυτία, γιαντὸ καὶ τίποτε δὲν κάνει, πού νά'χῃ σχέση μὲ τοὺς ἄλλους, παρὰ κείνο πού ἔχει μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του, κι' ἀπὸ συνέπεια μονάχα τὸ καλὸ θὰ κάνει, ἢ μπορεῖ πολὺ κακὸ νὰ κάνῃ, δίχως νὰ διαπράξῃ τὸ κακὸ. Ἡ κακὴ πράξη πάντα ἐξαρτιέται βασικά ἀπ' τὴν προαίρεση, κι' οὐδέποτε τὸ παιδί ἔχει τούτῃ τὴν προαίρεση.

Ἀνάμεσα ἀπ' τὴν παιδαγωγικὴ καὶ ποινικὴ δικαιοσύνη ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ, ἀσίγχοιτη σχέση. Βάση στὴν πρώτη εἶναι ἡ ἀνταπόδοση τῆς κακοποίησης, τῆς δεύ-
 τερης ὅμως εἶναι ἡ διόρθωση τοῦ κακοποι-
 οῦ, γι' αὐτὸ καὶ τὸ μέγεθος τῆς παιδαγω-
 γικῆς ποινῆς μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ μέτρο τῆς ἀνταπόδοσης, οὐδέπο ε ὅμως δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ αὐτό.

Ἡ πιὸ φυσικώτερη ποινὴ, πιὸ λιγώτε-
 ρο ἐπικίνδυνη γιὰ τὸ παιδί, εἶναι ἡ ἀποδοκιμασία μας πρὸς αὐτό, ἐκδηλωνομένη στὴν ὅλη μας συμπεριφορὰ, κι' ἀνάλογα τῆς ἔντασης καὶ τῆς αὐστηρότητας, μὲ τὴ μορφή τῆς συμβουλῆς, τῆς ἐπιτίμησις καὶ τῆς ἐπίπληξης.

Κι' ἀκόμα, σὲ καμιά περίπτωσι δὲν ὠφελεῖ ὁποιαδήποτε ποινὴ, πού ἐπιβάλλεται κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς πρώτης μας συγκίνησης

μπρὸς στὸ σφάλμα τοῦ παιδιοῦ, ἢ καὶ σύγ-
 χρονα μὲ τὴ συγκίνηση πού νιώθῃ τὸ παι-
 δι ἀπὸ τὸ σφάλμα του. Γιατί, ἂν τιμωρή-
 σῃς τὸ παιδί σου θυμωμένος, θὰ παρατη-
 ρήτῃ εὐκόλα τὴν παραφορὰ καὶ τὴν ὀργή
 σου, ὁπότε χάνεις τὸ ἠθικὸ κῦρος τοῦ παι-
 दाγωγοῦ, ἂν δέ, ἐπιχειρήσεις τὸ σωφρονι-
 σμὸ τοῦ σιὴν πρώτη του συγκίνηση, δὲν
 ἔχει πνεῦμα ἐλεύθερο καὶ ἱκανὸ γιὰ τὴν
 ἀναγνώριση τοῦ σφάλματός του, κι' οὔτε
 τὴ συναίσθησι τῆς σπουδαιότητος τῶν
 συμβουλῶν σου. Ἔτσι κινδυνεύεις νὰ χά-
 σῃς τὸ σεβασμὸ πού σοῦ ταιριάζει, καὶ τὸ
 πα. δι νὰ λήῃ καὶ νὰ κάνῃ καινούργιες ἀνο-
 ησίες.

Χρειάζεται μεγάλη μετριοπάθεια, σύνε-
 ση καὶ δεξιότητα νὰ τιμωρήσῃς καρποφό-
 ρα τὸ παιδί σου. Μακριὰ ἀπὸ κάθε ὑπε-
 ροψία, ἀπὸ τραχύτητα περιττὴ κι' ἀπὸ πολ-
 λούς ἐλέγχους. Ἡ ὑπεροψία θεωρεῖ τὴ
 φιλαυτία τοῦ παιδιοῦ, ἢ τραχύτητα τοῦ δη-
 μιουργεῖ τὸ συναίσθημα τῆς ἀδικίας καὶ
 οἱ πολλοὶ ἐλεγχοὶ συμπνίγουν αὐτό. Εὐκό-
 λα ὕστερα πέφτει στὸν ἀπελπισμὸ τῆς διόρ-
 θωσης.

Ἡ φρίση ἐπιβάλλει ἀλογάριστα τὴ λύ-
 πη στὸ παιδί πού καταφρονεῖ τοὺς νόμους
 τῆς, καὶ στοὺς ὁποίους γλήγορα καὶ πρό-
 θυμα ὑποβάλλεται, γιὰ τὸν ὁ κολασμὸς εἶναι
 ἀναπόφευκτος. Ὁ Παιδαγωγός, ὁποῖος καὶ
 νᾶναι αὐτός, γονιός, δάσκαλος, ὀφείλει ν'
 ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῆς φύσης, γιὰ
 νὰ ἐμπνεύσῃ στὸ παιδί τὴ βεβαιότητα,
 πὼς ἡ τιμωρία ἀναπόφευχτα θ' ἀκολουθή-
 σει ὠρισμένες πράξεις, ὅπως ὁ πόνος ἀκο-
 λουθεῖ τὸ κάψιμο τοῦ χεριοῦ τοῦ πάνω σὲ
 πυρωμένο σίδερο.

Κι' ἕναν ἀκόμα κίνδυνο μεγάλο ἔχουν
 ὅλες οἱ ποινές: ἀντὶ νὰ κεντρίζουν τὴ логи-
 κὴ βούληση, παράγουν τὸν δουλικὸ φόβο,
 τὸν ἀνάνδρο φόβο τῆς βίας, τοῦ πόνου,
 ἢ τὴν ἐπανάστασι συνειδήσεως περιορισμέ-
 νης, πού βρὶσκει λαμπρὰ καὶ ὑπέροχα τὰ
 πιὸ ταπεινά της ἔμφυτα, καὶ δὲ στέργει κι
 οὔτε ἀγαπᾷ ἰδανικά ἀνώτερης ζωῆς. Πρὶν
 ἀπ' τὴν ποινὴ χρειάζεται συμφωνία ἀνάμε-
 σα ἀπ' τὴ συνείδησι καὶ τὸ λογικὸ τοῦ παι-
 διοῦ, γιὰ νὰ δεχθῇ ἀκίνδυνα τὴν ἐπιβολή
 τῆς. Ὁ φόβος τῆς ποινῆς ἴσως, ὥς ἕνα βαθ-
 μόν, νὰ γυμνάζῃ τὴ βούλησι τοῦ παιδιοῦ,

Ἄν ὅμως ἡ συνείδησή του δὲ φωτίζεται, ἂν τὸ λογικὸ του δὲ συμμαχεῖ μαζί μας ἐνάντια στὶς κατώτερες φυσικὲς του ροπές, τότε ὁ φόβος τῆς ποινῆς καμιά βελτίωση δὲ φέρνει στὴ βούλησή του, καὶ μονάχα ὑποκριτὴ καὶ ψεύτη τὸ κάνει.

Καὶ σὰν ἡ ἀδυναμία μας, ἡ πλάνη καὶ ἡ κατάχρηση τῆς ἐξουσίας μας μᾶς ὁδηγοῦν ἀκόμα πιὸ πέρα, σὲ χειρότερο ἀδιέξοδο, κεῖ ποὺ γίνεται ἡ χρῆση τῆς σωματικῆς ποινῆς γιὰ τὸ παιδί, χάνουμε καὶ τὴ στοιχειώδη ἀξιοπρέπεια, καὶ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα ζημιώνουμε βαθειὰ τὸ παιδί. Ἡ πεῖρα μᾶς τὸ λέει καθαρά, πὼς οἱ σωματικὲς ποινὲς δὲν ἔχουν δύναμη καμιά γιὰ τὴ συμμόρφωση τοῦ παιδιοῦ. Ἄν τὸ παιδί δαρθῇ σήμερα, πρέπει νὰ δαρθῇ καὶ αὔριο, καὶ μάλιστα πιὸ περισσότερο, γιατί εὐκολὰ ἀποχτάει συνήθεια σ' αὐτὸ τὸ πράγμα. Ἡ φαινομενικὴ συμμόρφωση τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι καθόλου ἀποτέλεσμα μορφωμένης τοῦ αὐτοπεποίθησης γιὰ κεῖνο ποὺ πρέπει, κι' οὔτε συνέπεια ἀναπτυγμένης τοῦ βούλησης, ἀλλὰ πρόσκαιρη στὴ βία καὶ ὑποχώρηση ἀκούσια.

Ὁ Daniel Stern ἀναφέρει κάποιον τὰ λόγια ἐνὸς διάσημου γιατροῦ: «Βλέπω πὼς στὶς πιὸ πολλὰς περιπτώσεις ραβδίζονται παιδιὰ, ποὺ μονάχα γιὰ καθάρσιο ἔχουν ἀνάγκη». Κι' ἀλήθεια, πόσο εὔστοχο ἐπίγραμμα θὰ ἦταν σὲ μιὰ πραγματεία Παιδαγωγικῆς Ὑγιεινῆς;

Μέσα σ' ὅλο τὸ ζωϊκὸ βασίλειο καμιά ἄλλη ὑπαρξὴ δὲν ἀνατρέφεται μὲ ξυλοδαρμούς στὴν πρώτη ἡλικία τῆς, παρὰ μονάχα ὁ ἄνθρωπος. Τὶ πορᾶξενο ἀλήθεια πράγμα;

Τὸ δημοτικὸ σχολεῖο πρέπει ν' ἀποκλείσῃ μιὰ γιὰ πάντα τὴ θεωρίαν τῆς ἐκφόβισης, τὸ ξαναλέμε, στὴ διατήρηση τῆς ὁποίας ὀφείλεται ἀκριβῶς καὶ ἡ ὑπαρξὴ ἀκόμα τῆς σωματικῆς ποινῆς. Γιὰ τὸ σπίτι πάλι, δὲν ἔχουν θέση οἱ ποινὲς γιατί ἡ φυσικὴ κι' ἀκατανίκητη στοργή, ὁ δεσμὸς τοῦ αἵματος, ἀποτελοῦν τὴν πιὸ σιγουρότερη ἐγγύηση καὶ ἐξασφάλιση τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ.

Σὰν ὁ ζέφυρος ποὺ χαϊδεύει καὶ κουνάει ἀπαλὰ τὰ δένδρα μὲς στὴν ἀνοιξη, καὶ κάνει νὰ γληγορεύῃ ἡ φυλλωσιά του δίχως νὰ πληγώνονται ἢ νὰ πέφτουν τὰ ὁμορφα ἄνθη τους, ἔτσι πρέπει νάβῃ καὶ ἡ κάθε μας ἀντιλογία καὶ ἐνέργεια πρὸς τὸ εὐπλαστο καὶ τρυφερὸ παιδί μας, ἂν θέλουμε τὴν ψυχοπνευματικὴν τοῦ υἱοῦ καὶ ἡθικὴ ἀνάπτυξή του. Καὶ καθὼς στὴ φύση δυνάμεις ποὺ δὲ φαίνονται, ἥρεμα καὶ ἀπαλὰ παράγουν ἀσύλληπτα σὲ μέγεθος ἀποτελέσματα, ἔτσι καὶ στὴν ἀγωγή, ἃς περιμένουμε τρυφερὴ ἀντίσφιξη τοῦ παιδιοῦ μας, π' ἀκουλουθεῖ μονάχα τὴν ἡρεμὴ παιδαιγωγικὴ ἐνέργεια πνευματοποιημένη ἀπ' τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμηση πρὸς τὸ παιδί.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΛΙΓΟΛΟΓΟ

Ἐν πάρεϊς ἀπ' τὴν πίκρα μου
καὶ ρίξεις στάλα στὸ νερό,
τὸ χροῶμα δὲ θ' ἀλλάξει
μιὰ στάλα πίκρα ἂν στάξει.

Μὴ ἂν πιεῖς νερὸ ἀπ' τὴν πίκρα μου,
ποὺ τὴν ξεχείλισε ὁ βαθὺς
καημὸς μου μέσα σὲ ἄλλα,
σὲ φαρμακώνει ἡ στάλα.
Τάκης Τσιάνκος

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΗΣ

Μπρὸς τοὺς θεῖους αἰῶνες τῆς γαλήνης,
ἀνάβω τὴν ψυχὴ μου κερί.
Μάνα!, Σκιὰ γίνε, στὸ φῶς του Ἱερῆ
Στὴν ἅγια χώρα, ὅπου θὰ μείνεις.
Δημοσθ. Κόκκινος

ΜΕΛΤΕΜΙ

Ποιὰ μουσικὴ νὰ πῶ σοῦ μοιάζει,
ποιὰ σερενάτα, ποιὸς σκοπὸς
ἀπόμακρος, λυπητερός
καὶ μὲ καῦμὸ ν' ἀνασιτενάξει;

Ποιὰ μουσικὴ νὰ πῶ σοῦ μοιάζει,
ποιὸς ἀνιστόρητος καῦμός,
πνιγμένος σάμπως καὶ βουβὸς
στοὺς δρόμους νὰ περιδιαβάξει;

Ἀπὸ ψηλὰ κι' ἀπὸ μακρὰ,
ἀπὸ κοντὰ κι' ὀλόγυρά μου,
δροσοῦλα πνές στὰ ὕνειρά μου
καὶ μυρωμένη ἀλυγαριά.

Τοῦ κόσμου τὸν πικρὸν ἀχὸ
σὲ μουσικὴ γλυκεῖα ταιριάζεις
καὶ τὴ χαρὰ του τὴν ἀλλάζεις
σὲ πικραμέν' ἀποηχό.

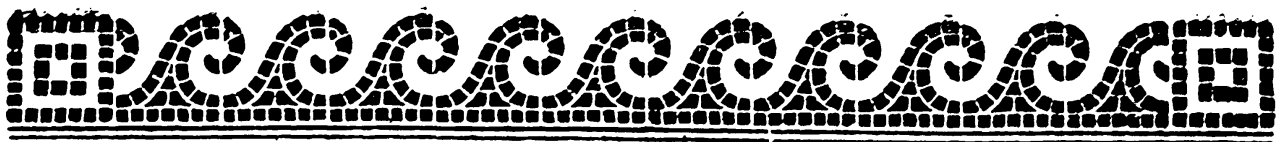
Στ' ἄτι τ' ἀθώρητο καβάλλα
πέρ' ἀπ' τὰ πέλαγα κινᾶς,
δάση βαθίσκιωτα περνᾶς
ρουφᾶς τὴ δρόσο στάλα—στάλα.

Ποιὰ μουσικὴ νὰ πῶ σοῦ μοιάζει,
νᾶναι φοβέρα καὶ δαρμὸς
κι' ἄλλοτε πάλι ἀναπαμὸς,
στὴν πλάση ποὺ μεσημεριάζει;

Ὅποια νὰ πῶ πῶς σοῦ ταιριάζει,
σ' ἀνοίγω σιῆθος νὰ διαβῆς,
μοῦσα παράξενη τῆς γῆς,
ποὺ πιά δὲν ξέρω ποιὰ σοῦ μοιάζει!

Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ

Η ΝΥΧΤΑ ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΑΣΤΡΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἐκείνη ἦταν ὁ δρόμος, ἀπόκεντρος. Εἶχε ξαπλώσει ὅπως — ὅπως σὲ μιὰ στενωσιά κι' ἡ σκόνη καθὼς τὴν ἀνακαίευσεν ἡ βοριάδα, τοῦκορε τὴν ἀνασαιμιά. Ὑστερα, τὸ ἄερί κατέβαινε στὶς μουριές κι' ὁ δρόμος ἡσύχαζε.

Καταντικρὶ στεκόταν ἓνα παλιό, ρέπιο σπίτι καὶ παρακολουθοῦσε ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία μὲ τὰ κούφια του παράθυρα. Ἀπὸ κεῖ κρεμιόταν καὶ μιὰ ξέχρωμη γρίλλια, ἔλεγε ὅλη τὴν ὥρα νὰ ξεκόψει μὰ δὲν τὰ κατάφερνε. Ἡ γρίλλια, ὅποτε φύσαγε, σάλευε περίλυπα τὴν καρδιά της πάνω ἀπ' τὸ θάνατο.

Κεῖνος ἔβλεπε τὸ σπίτι μὲς ἀπὸ μιὰ χαραμάδα κι' ἔπειτα καθόταν πάλι ν' ἀφουγκραστεῖ. Ἡ κάμαρά του δὲν ἦταν σύρριζα στὸ δρόμο. Ἐμπαινες ἀπ' τὴν ἰσόγεια ξώπορτα, μὰ ὕστερα ἀνέβαινες τέσσερα σανιδένια σκαλιὰ κι' ἔβγαινες στὸ δωμάτιό του. Ἐκεῖ δὲ εἶχε καὶ μιὰ δίφυλλη πόρτα, μισὴ ἀπὸ τζάμια.

Ὁ Μανθὴς ἄλλοτε κολλοῦσε στὰ τζάμια τ' αὐτιά του κι' ἄλλοτε τὰ μάτια του, καὶ κεῖνα νότιζαν ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἀπὸ ἔξω πάλι ἐρχόταν κάθε κουβέντα ἀπ' τὶς ὥρες ποὺ περνοῦσαν, γλυστιροῦσε ἀπ' τὴ ρίζα τῆς πόρτας, πῆδαγε σκαλί-σκαλί κι' ἔπεφτε στὴν ὁλάνοιχτη ψυχὴ του. Οἱ κουβέντες ἦταν ἀπ' τὸν ἀνεμο κι' ἀπ' τοὺς βιαστικούς διαβάτες ποὺ κατηφόριζαν γιὰ τὰ σπίτια τους.

Ἐνας ἀπὸ δαύτους ρώτησε μιὰ φορὰ:

— Εἶδες ἀπόψε, Γλυκερία;

— Τί, Ἀλέξη!

— Γιὰ τὴ νύχτα, λέω. Κατασκότεινη.

Οὔτε ἄστρο...

— Ναί. Οὔτε ἄστρο.

Κεῖνος ἤξερε ἀπ' τ' ἀπόγεμα πὼς θάχε κακοκαιρία καὶ δὲν παραξενεύτηκε. Κι' ἄλλωστε, μὲς ἀπ' τὸ φεγγίτη τῆς ξώπορτας παρακολουθοῦσε τὴ νύχτα κι' ἔβλεπε πὼς ὅσο πῆγαινε, ἔπηξε πιὸ πολὺ.

Σὲ λίγο ἡ Γλυκερία κι' ὁ Ἀλέξης εἰχαν γίνεи κάτι μικρά, σύντομα κι' ἀνεπαίσθητα βήματα ποὺ σβήσανε στὴν ἄσφαλο.

Καὶ ξαναφύσηξε, πιὸ δυνατὰ ἀπὸ πρὶν.

Οἱ διαβάτες ἦταν ἐλάχιστοι.

Μὰ σὲ κάθε βῆμα ὁ Μανθὴς ἀναστατωνόταν καὶ πετάγονταν ἀπ' τὴ θέση του. Τὸ βῆμα τὸν ἐβρῖσκε πάντα ὄρθιο, πότε νὰ πασπατεύει τὸν κόκκινο μεταξωτὸ γύρο τῆς λάμπας του, πότε νὰ ξαναδιαβάξει τὴν ἴδια σελίδα ἀπ' τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τσβάιχ. Ἡ σελίδα εἶχε δῶ κι' ἐκεῖ κάτι περίεργα στίγματα, ἀπ' τὰ δάχτυλά του καὶ τὴν ἀδημονία του.

Τότε ἔτρεχε πατώντας στὰ νύχια του, ἄνοιγε τὴ μεσόπορτα καὶ πῆγαινε στὴ σκάλα. Ἡ καρδιά του εἶχε πάει πιὸ μπροστὰ ἀπ' αὐτόν, ἀνήσυχο χελιδονάκι, εἶχε φτιάσει κιόλας στὴν ξώπορτα καὶ τράβαγε τὸ σύρτη. Μὰ τὸ χέρι της σταματοῦσε πάντα σὲ κεῖνο τὸ βαμένο σίδηρο. Ἀπ' τὸ πλακόστρωτο ἀκουγόταν καθαρά πιὰ ποὺ τὸ βῆμα, ἄλλη μιὰ φορὰ ἀπὸ ὥρες τώρα, δὲν εἶχε πάλι σταματήσει στὸ κατώφλι. Τὸ βῆμα ἦταν ἀμέριμνο κι' ἀδιάφορο, τρώμαζε γιὰ τὴ νύχτα κι' ἔφευγε βιαστικὰ χτυπώντας μὲ τὰ τακούνια του τὶς πλάκες τοῦ δρόμου.

Κεῖνος εἶχε ξυλιάσει, τόσες φορές ἀλήθεια, σ' ἓνα σκαλοπάτι καὶ ξανάμπαινε στὴν κάμαρά του. Τὸ φῶς ἀπ' τὴ λάμπα δὲν τὸν ἄγγιζε κανὲν στὸ πρόσωπο, μὰ στὰ

μάγουλά του είχαν σκιάσει οί ρυτίδες δυο—τρία αυλάκια από φρίκη. Γύριζε τότε και κοίταζε τὰ κάδρα με τὶς ψιλὲς κορνίζες γύρω—γύρω στὰ τοπία καὶ στὶς θάλασσες, τὸ ντιβάνι με τὰ λαχταριστὰ μαξιλάρια, τὶς μπουκάλες με τὰ λικέρ, τὰ σοκολατάκια, τὰ τσιγάρα... Στὸ τέλος κοίταζε καὶ τὸ χαλί, μιὰ ἀπέραντη κεντητὴ πόλη ποὺ φάνταζε χάμου στὸ πάτωμα. Ἡ πόλη κάπου—κάπου βρυκολάκιαζε, στηλωνόταν λὲς στὰ πόδια της, μάζευε τὸ χαλί κι' ἐτοιμαζόταν ν' ἀναποδο γυρίσει τὸν κόσμο.

Ὁ Μανθῆς ἀποτραβιόταν στὴν ἄκρη κι' ἔκρυβε τὰ μάτια του.

Στὴν ἄκρη ἔμενε κουλουριασμένος στὰ τέσσερά του, κι' ὁ Κόρακας. Ὁ σκύλος νύσταζε ἀδιάκοπα μέσ' στὸ σύθαμπο, μὰ συχνὰ τέντωνε τὰ μάτια του καὶ σήκωνε τὸ μουσούδι του κοιτάζοντας τὸ Μανθῆ. Τὸ μουσούδι του ἦταν κατάμαυρο ὅπως ὅλο του τὸ κορμί, ἄχνιζε ἐκεῖ δὲ στὴν ἄκρη καὶ τὸ γύριζε ἐδῶ κι' ἐκεῖ στὸ ἄδειο δωμάτιο ψάχνοντας κι' αὐτός. Στὸ τέλος κάρφωνε πάλι τὴ ματιά του στὸ Μανθῆ κι' ἤθελε νὰ τὸν ρωτήσῃ ἂν εἶχε κανένα νέο.

Κεῖνός ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσῃ σὲ κάποιον, ἔστω καὶ στὸν Κόρακα.

—Εἶπες «κανένα νέο»; Ἐκανε στὸ σκύλο.

«Εἶπα, ναι», ἔλεγε μόνος του.

—Δὲν ἔχω! Ἀπαντοῦσε στὸν Κόρακα καὶ στὸν ἑαυτό του. Κάθε τόσο νομίζω πὼς ἔρχεται, κι' ὅμως ἀκόμα νὰ φανεῖ... Καταλαβαίνεις; Ἀκόμα!

Ὁ σκύλος ἔκλεινε τὰ μάτια, ἀπ' τὴ λύπη ὅμως τώρα, καὶ ξανακουλουριαζόταν νὰ κοιμηθεῖ.

Ἡ μοναξιά ὥστόσο ἦταν ἀνυπόφορη ἐκεῖ μέσα κι' ὁ Μανθῆς πηγαινε καὶ τὸν σκουντοῦσε. Ὁ Κόρακας ξεδίπλωνε τὴν οὐρά του, τὴ χτύπαγε στὸ χαλί κι' ἐκεῖ στὸ κλαδὶ ἐνὸς δέντρου, ἡ οὐρὰ μπερδευόταν ἀνάμεσα σὲ κάτι πλατιά φύλλα καὶ στέκονταν.

Ὁ Μανθῆς γονάτιζε, ἔπιανε τὸ σκύλο ἀπ' τοὺς ὅμους καὶ τὸν τράνταζε.

—Ἀκοῦς, Κόρακα; Ἀκόμα! Κι' ὅμως, εἶπε πὼς θαρθεῖ...

Κεῖνος ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του καὶ ν' ἀρθρώσῃ δυὸ λέξεις:

«Τὸ ξέρω, κύριε Μανθῆ. Τὴν ἄκουσα κι' ἐγώ».

Ὁ Μανθῆς ἐπίμενε:

—Εἶπε γιὰ τὶς ὀχτῶ. Κι' ἡ ὥρα εἶνε ἐννιαὶ καὶ εἴκοσι. Ἀκοῦς;

Ὁ Κόρακας κατέβαζε τ' αὐτιά καὶ τὴν οὐρά του: «Ἀκῶ».

Τὸ φῶς τῆς λάμπας ἔφτανε ὥς ἐκεῖ χαμηλά, σταματοῦσε στὰ μάτια τοῦ σκύλου καὶ κεῖνα λαμπύριζαν, ἀπὸ δυὸ ἀλλόκοτα δάκρια.

Ἡ Ἑλένη εἶχε πεῖ βέβαια πὼς θάρθει. Ἐκεῖ ἄλλωστε ἔρχόταν, ἀπὸ ἓνα χρόνο τώρα, μιὰ καὶ δυὸ φορές τὴ βδομάδα ἀψηφώντας ὥς χεῖς ἀκόμα κάθε κίνδυνο ποὺ τὴν παραμόνευε. Ἄφηνε ποὺ σκοτεινίαζε, περνοῦσε ἀπάνω της ἓνα φόρεμα λαϊκῆς γυναίκας καὶ γλύστραγε ὥς τὴν ἐξορτά του. Τὰ τακούνια της ἦταν ἥσυχά κι' ἀπαλά, χτύπαγαν καὶ κεῖνα στὸ πλακόστρωτο με τόσο τρυφερότητα ὅσο κι' ἡ καρδιά της.

Ὁ ἄντρας της ἔλειπε συχνὰ σὲ ταξίδια καὶ δὲν ἤξερε κὰν κεῖνο τὸν ἀπόκεντρο δρόμο ποὺ ὀδηγοῦσε ὥς τοῦ Μανθῆ. Μόλις γύριζε ἀπ' τὶς θάλασσες, ἡ Ἑλένη εἶχε κιόλας κατορθώσει νὰ κάμῃ πάλι μιὰ ψεύτικη μορφή καὶ νὰ τοῦ στήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν τρομερὴ παγίδα. Κεῖνος ἦταν ἄνθρωπος ἀπλός, εἶχε κουραστεῖ ἀπ' τὶς καταιγίδες τῶν ὠκεανῶν καὶ φώλιαζε στὴν ἀγκαλιά της σὰν ἓνα μωρουδέλι. Τὸ μωρουδέλι κοιμόταν συχνὰ μέσ' στὴν ἀπάτη καὶ τοῦ φαινόταν ὁ κόσμος ὁμορφος.

Στὸ σπίτι του ὁ ἄντρας ἄφηνε πάντα ἓνα θαλασσινὸ κασκέτο πάνω στὸ μεγάλο τραπέζι τῆς σάλας. Τὸ κασκέτο εἶχε ποτιστεῖ ἀπ' τὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσας, ἀπ' τὸ φῶς τῶν ἀλλοτινῶν τόπων κι' ἀπ' τὴν πίκρα τοῦ ταξιδιώτη ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ γυρίσει μιὰ γιὰ πάντα στὴν πατρίδα του. Φορὲς-φορὲς κεῖνο τὸ μπλὲ βαθὺ πράμα ἔδειχνε πὼς ἀνοίγε δυὸ περίεργα μάτια καὶ παρακολουθοῦσε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλένης. Τότε, μεγάλωνε ἀπότομα, ἀποχτοῦσε λὲς σάρκα καὶ δύναμη, κατέβαινε ἀπ' τὸ τραπέζι κι' ἤθελε νὰ πάει ξοπίσω της, νὰ τῆς φωνάξῃ, νὰ σηκώσῃ ἀπάνω της ἓνα ὀργισμένο χέρι...

Ἡ γυναίκα ἔβλεπε κάθε τέτια φορὰ μὲ τρόπον τὸ κασκέτο. Ἦταν ὅταν πῆγαινε στὸ Μανθὴ ἢ ὅταν γύριζε. Μισάνοιγε μάλιστα ἀπὸ ἔνστικτο τὴν πόρτα τῆς σάλας κι' ἔμπηζε πάντα τὸ ἴδιο σκουσμάρι. Συχνὰ νόμιζε πῶς τὸ κασκέτο τὸ φοροῦσε ὁ ἴδιος της ὁ ἄντρας καὶ πῶς ξεκινοῦσε ἀπ' τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς κάμαρας νὰ τὴ ρωτήσῃ ποῦ θὰ πάει τέτια ὥρα μέσ' στὴ νύχτα ἢ ἀπὸ ποῦ γύριζε μὲ τὰ στήθη δαγκωμένα καὶ τὰ δάχτυλά της κίτρινα ἀπὸ τὴ φωτιά τοῦ τσιγάρου.

Ἀργότερα ὥσπὸς ἡ Ἑλένη ξάπλωνε στὸ κρεβάτι της, ἔσβυνε τὸ φῶς κι' ὤνειρενόταν πότε θὰ ξαναπῆγαινε ἐκεῖ πέρα. Σ' ὅλο της τὸ κορμὶ ξεχυνόταν ἓνα γλυκὸ ρίγος καὶ τῆς πιλάτευε τοὺς ἄρμούς. Ὑστερα ἔνιωθε πάλι τὴ δ' ἀθεση νὰ σφίξει τὰ πόδια της, νὰ κυλιστεῖ, νὰ βογγήσῃ. Κι' ἔκλαιγε.

Τὴν ἄλλη μερὰ εἰδοποιοῦσε τὸ Μανθὴ πῶς θὰ τὸν ἔβλεπε τὸ βράδι.

Κεῖνος ἀφουγκραζόταν ἀπ' τὴν πόρτα τῆς σάλας τὸ βῆμα της κι' ἔτρεχε νὰ τῆς ἀνοίξῃ τὴν ξώπορτα. Ἡ Ἑλένη ἦταν ἓνα τόσο δὲ πανάλαφρο πλασματάκι, κι' αὐτὸς τὴν ἄδραχνε στὰ μπράτσα του καὶ τὴν ἔρριχνε πάνω στὸ ντιβάνι σὰν ἓνα μεταξωτὸ κουβάρι. Ὑστερα τὸ κουβάρι ξευλιγόταν, ἀνοίγε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του, ἔμενε κατάγυμνο καὶ κυλιόταν ἀνάμεσα στὰ μαξιλάρια παίζοντάς μὲ τὸν ἔρωτα καὶ τὴ μοῖρα.

Στὴν ἄκρη του ἔμενε καὶ τότε κουβαριασμένος ὁ Κόρακας, μὰ ἡ γυναίκα, τὸ λικερ κι' οἱ καπνοὶ ἀπ' τὰ τσιγάρα δὲν τὸν ἄφηναν καὶ τόσο ἤσυχο ὅπως πρὶν. Κάπου-κάπου λοιπὸν ἀνακλαδιζόταν, σηκώνονταν στὰ μπροστινά του πόδια καὶ παρακολουθοῦσε ἀποχαυνωμένος τί γινόταν ἀπέναντί του. Τέντωνε μάλιστα ἀδήμονα τὸ ρύγχος του λὲς καὶ πιάσχιζε νὰ πάρῃ κι' αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπ' τὸ μεθύσι τοῦ ντιβανιοῦ...

Ἡ κούραση ἔρχόταν πάντα ἀργά, ὅταν πιά ἡ κάμαρα εἶχε πνιγεῖ ἀπ' τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ στάχτη. Ἡ Ἑλένη ντυνόταν πάλι μὲ τὸ ἴδιο ἀπλὸ ρουσιάνι, περνοῦσε ἓνα μαντηλὸ μπρὸς στὸ πρόσωπό της κι' ἔφευγε.

Στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι κεῖνος ρωτοῦσε τὸ ἴδιο πάντα:

— Τὴν Τειάρτη;

— Ναί. Ὅπως τὴν ἄλλη βδομάμα.

— Στὶς ὀχτῶ, Ἑλένη;

— Ἀκριβῶς. Στὶς ὀχτῶ.

Ἐννιά καὶ μισή, δέκα παρὰ τέταρτο, δέκα ἔφθασε κεῖνο τὸ βράδι ἢ ὥρα, κι' ὁ δρόμος εἶχε μείνει πιά παντέρημος. Τὸ μόνο πράγμα ποὺ βάραινε ὁλόενα καὶ πρὸ πολλοῦ ἀπάνω του, ἦταν ἡ νύχτα. Ἐπῆξε ἀδιάκοπα, γινόταν ἓνα ἀβάσταχτο μολύβι. Τὸ μολύβι ἔμπαινε καὶ κεῖ μέσα ἀκόμα, ξετρυπώνει καμμιὰ χαραμάδα καὶ χυνόταν ἀναλυτό.

Σπάνια τύχαινε νάρθη τόσο ἀργὰ ἡ Ἑλένη. Κι' ὅταν ξαφνικὰ κι' ἀνειδοποίητα γύριζε ὁ ἄντρας της, αὐτὴ τοῦ ἔκλεβε μιὰ ὥρα καὶ πῆγαινε. Τὸν κάθιζε μέσ' σ' ὁ σπῖτι, τοῦ ἔεπλενε πρόχειρα-πρόχειρα τὴν καρδιά ἀπ' τὴν τυραννία τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τοῦδεῖχνε μ' ἓνα σατανικὸ βλέμμα τὸ κρεβάτι ποὺ τοὺς περίμενε, ὅταν πιά θὰ νύχτωνε.

Ἐπειτα δέκα καὶ πέντε ἀκριβῶς, ἀκούστηκε τὸ βῆμα της. Ἐρχόταν ἀπ' τὸν ἴδιο ὅπως πάντα δρόμο καὶ χτυποῦσε πάνω στὸ πλακόστρωτο μὲ τὸν ἀπαλὸ ρυθμὸ του. Μονάχα ποὺ ἄλλοτε βιαζόταν, ἄλλοτε σὰ νὰ δίσταζε νὰ προχωρήσῃ καὶ στὸ τέλος πότε-πότε, σὰ νὰ κοντοστεκόταν ἀπότομα κι' ἀναποφάσιστα.

Ὁ Μανθὴς εἶχε σταθεῖ στὴ μεσόπορτα καὶ παρακολουθοῦσε. Ἐκεῖ δὲ ἔφτανε ὁ ἦχος ἀπ' τὸ δρόμο, τοῦ χαίδευε καὶ τοῦ ἀγρίευε τ' αὐτιά, χυνόταν ὕστερα σ' ὅλο του τὸ κορμὶ καὶ τὸ ἀνάδευε μ' ἓνα σωρὸ δάχτυλα, ἀπὸ ἀγωνία. Φορὲς-φορὲς νόμιζε πῶς τὰ τακούνια τῆς Ἑλένης εἶχαν τόση ὥρα φτάσῃ τόσο κοντὰ στὴν καρδιά του ποὺ πῆγαιναν νὰ τοῦ τὴ σπάσουν. Καὶ στὴ μύτη του ἄγγιζε μιὰ παρὰξενη μυρουδιά, σὰν ἀπ' τὸ δέρμα της, μὰ γεμάτο βιολέττα.

Βιολέττα ἦταν τὸ ἄρωμα ποὺ φοροῦσε ἡ Ἑλένη.

Ἐτεῖτα ἄπλωσε τὸ χέρι του καὶ χούφτωσε τὸ πόμολο τῆς πόρτας. Ἡ Ἑλένη θάχε νὰ κάμῃ καὶ ὅλα-ὅλα τρία-τέσσερα βήματα, κι' αὐτὸς ἐτοιμαζόταν ν' ἀνοίξῃ. Θὰ κατέβαινε τρέχοντας τὴ σκάλα, θὰ τράβαγε τὸ σύρτη καὶ θὰ τὴν ἄδραχνε, ξανθὸ ἔρωτευμένο πούπουλο στὴν ἀγκαλιά του.

Στὸ πόμολο εἶχε ἀκουμπήσει κι' ὅλη ἡ καρδιά του.

Σὲ λίγο τὰ βήματα εἶχαν σωθεῖ κι' ἡ Ἑλένη σταμάτησε στὴν ξώπορτα. Κεῖνος τὴν ἔβλεπε κιόλας μὲς' ἀπ' τὴ χοντροὴ σανίδα, ἦταν ὅπως τὴν τελευταία φορὰ μὲ τὸ φτηνὸ παλτουδάκι ἀνάριχτο στοὺς ὤμους καὶ μὲ τὸ ἀραχνοῦφαντο μαντηλὸ πεσμένο στὸ πρόσωπο. Ἀνάσαινε κιόλας βαριά, ὅπως ἀνεβακατέβαιναν τὰ στήθι της, ἀπ' τὴν ἀνησυχία καὶ τὴ λαχτάρα.

Πῆρε τότε κι' αὐτὸς μιὰ βαθιὰ ἀνάσα κι' ἔκαμε νὰ γυρίσει τὸ πόμολο.

Κεῖνι τὴ στιγμή ὁμως ἀπόξω, ἐκεῖ δὲ στὴν πόρτα, ἔγινε μονομιᾶς ἓνας ἀλλόκοτος θόρυβος ποὺ τοῦ πῆγωσε τὰ δάκτυλα. Ὁ Μανθῆς κόλλησε τρομαγμένος τὸ δεξί του αὐτὶ περσότερο στὸ τζάμι καὶ προπάθησε ν' ἀφουγκρασιεῖ.

Ὁ θόρυβος ἦταν τραχύς, μὰ σύντομος καὶ ἥρεμος, λὲς καὶ τὸν ὑποχρέωναν νὰ πνιγεῖ σὲ κάποια τραγικὴ σιωπὴ. Στὴν ἀρχὴ εἶχαν πλησιάσει τὰ γυναικεῖα τακούνια στὸ πεζούλι τῆς ξώπορτας καὶ φάνηκε πὼς ἓνα φοβισμένο κορμὶ πάσχισε γιὰ νὰ μπῇ μέσα. Μὰ τὸ κορμί, ἔτσι πάλι φάνηκε, δὲν πρόφτασε. Τότε ἀκούστηκαν κάποια ἄλλα βήματα, βαριά καὶ γρήγορα, λὲς σὰ φρενιασμένα, ποὺ πήδησαν μερικὰ σάλτα τὸ δρόμο καὶ πέσανε στὴ ρίζα τῆς πόρτας κι' αὐτά.

Κεῖνος ἀγωνίστηκε νὰ πιάσει ἔστω καὶ μιὰ λέξη, νὰ ξεχωρίσει μιὰ φωνή, μὰ δὲν τὰ κατάφερε. Τὸ μόνο ποὺ ἀκουγόταν ἦταν τὰ τέσσερα κεῖνα πόδια νὰ μπερδεύονται χίμου στὸ πλακόστρωτο, νὰ παλεύουν καὶ νὰ ὑποφέρουν. Ἐπειτα φάνηκε πὼς πάλευαν καὶ τὰ χέρια, ἀργότερα καὶ τὰ δυὸ κορμιά ποὺ στριμώγονταν στὴν πόρτα χωρὶς νὰ μιᾶνε, ποὺ ἄλλαζαν κάθε τόσο θέση μέσα σὲ κεῖνο τὸ στενὸ χῶρο.

Ἡ πόρτα ὑποχωροῦσε πότε-πότε κι' ὕστερα ἠσύχαζε πάλι. Τὰ δυὸ κορμιά ὁμως κυλιόντανε τώρα κατάχαμα ἴσως, σιωπηλὰ ὅπως πρίν, χωρὶς οὔτε τὸ ἓνα νὰ φωνάζει οὔτε τὸ ἄλλο νὰ ζητάει βοήθεια. Κάπου-κάπου μόνον ἐρχόταν ἓνα μακρινό, βαθὺ καὶ μπερδεμένο βογγητό, σὰν ἀπὸ δυὸ χεῖλη παύ τάχε κλείσει μὲ πάθος μιὰ χοντρο-

πέτσικη παλάμη καὶ δὲν τ' ἄφηνε νὰ ξεστομίσουν μήτε μιὰ φωνίτσα.

Τὸ βογγητὸ γλυστροῦσε κάτω ἀπὸ τὴν πόρτα, σκαρφάλωνε κουρασμένο στὴ σκάλα κι' ἐρχόταν νὰ ξεψυχήσει πάνω στὸ τζάμι. Μαζί του συχνὰ μπερδευόταν κι' ἓνα ἄλλο μουγκρητό, ἄγριο καὶ φριχτό, λὲς καὶ ξεσποῦσε ἀπὸ ἓνα στόμα γεμάτο ἄφρια.

Ὁ Μανθῆς ρώτησε μιὰ φορὰ τὸν ἑαυτό του :

«Ὁ ἄλλος εἶνε ἄντρας;»

Ὁξω, ἡ πόρτα ἔτριξε πάλι, αὐτὴ τὴ φορὰ πιὸ δυνατὰ σὰ νὰ στηλώθηκε, πὲς, ἓνας οὐλάκερος ἄνθρωπος ἀπάνω της. Σὲ λίγο ἀκούστηκε ἓνας ἀκόμα χτύπος, ἴσιος καὶ σκληρὸς, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ κάνει ἓνα μαχαίρι ποὺ τὸ μπήχνουν κατάσαρκα στὸ στήθος. Τὸ μαχαίρι ἦταν κοφτερό, ἀνοιξε φαίνεται βαθιὰ πληγὴ κι' ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ πέφτει ἀπ' τὴν πόρτα, νὰ ξεσέρνεται καὶ νὰ γκρεμίζεται καταγῆς. Ἡ ὥρα εἶχε μείνει ἐλάχιστη πιά καὶ χώρεσε μόνο ἓναν τρυφερὸ ἀναστεναγμό, γυναικεῖο.

Στὸ τζάμι ἦρθε ὁ γδοῦπος τοῦ κορμιοῦ ποὺ ἔπεσε, καὶ τὸ τράνταξε.

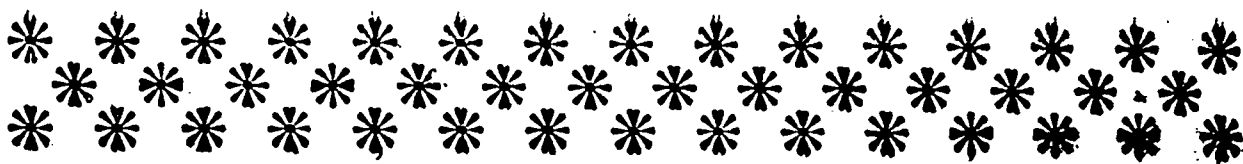
Ἐπειτα τὰ βήματα γίνανε μόνο δυό, κεῖνα τὰ βαριά καὶ φρενιασμένα, ποὺ ἀφήσανε σύξυλη τὴν πόρτα καὶ πῆραν τὴν ἀνηφοριὰ τρέχοντας. Χτυποῦσαν γιὰ κάμποση ὥρα τὸ δρόμο μὲς' στὴ σιγαλιά μὲ φόβο καὶ δύναμη, κι' ὕστερα, σιγά σιγά, ἔμεινε ἓνας ἀσήμαντος ἀπόηχος ποὺ κι' αὐτὸν τὸν κατάπιε ἡ σιωπὴ...

Ἀπέναντι στεκόταν πάντα τὸ ρέπιο σπῆτι, εἶχε τεντώσει πιὸ πολὺ τὶς κόγχες τῶν παραθυριῶν του κι' ἀποροῦσε, πὼς ἓνας φόνος ἔγινε τόσο ξαφνικὰ καὶ τόσο σύντομα μπροστά του.

Ἀργότερα χύμηξε κι' ὁ σκύλος ὅξω καὶ βρῆκε πιὸ πέρα ἀπ' τὴν Ἑλένη ἓνα μπλε βαθὺ κασκέτο, τὸ ἄρπαξε μὲ τὰ δόντια του καὶ βάλθηκε νὰ τὸ ξεσκίσει.

Νύχτα ἦταν ἀκόμα, χωρὶς ἄστρα ὅπως ἀπὸ τόση ὥρα, καὶ τὸ κασκέτο δὲν τόδε οὔτε ἡ νεκρὴ οὔτε ὁ Μανθῆς.

ΠΑΡΑΛΟΓΗ

Γιουρούστησαν οἱ βλάχοι νὰ ζαπώσουν κράνια
στ' ἀνάπλαγά μιὰ κρύα νύχτα σκοτεινὴ
καὶ φέραν, κοῦρσος ματωμένο, καλιμπότσι
νεκρὸ τὸν κάπο τους, τὸν Τσέλιγκα Φανή.

Φουσέκι σκάγια τὴν καρδιά του μὲ σοφία
καὶ δικιοσύνη τοῦ τὴ μέρασε στὰ δυό.
Τὸν παραχώσανε μὲ βιά στὸ χοροστάσι
κι' ἀπέκει κάμανε τὸ βίος του ρημαδιό.

Τὴ σμιχτοφρύδω παίρνει ὁ βλάμης τὴ Μυγδάλω
στὸ μπάλιο μισοκάπουλα καὶ πᾶει καπνός.
Στὸ μπουχαρὶ σαλεύει μαῦρο μπαῖράκι,
ποὺ τῆς σειριαῖς ἐπῆγε στράφι κι' ὁ στερνός.

Οἱ μπιστικοὶ τὰ τροφαντά του τὰ κοπάδια
μὲ τ' ἄσημένα διαγουμεῖσαν κυπριά.
Στὸ ρέπιο γρέκι τὸ γκεσέμι μὲς στὴ νώπη
σέπεται ξάπλα σὲ γιατάκι κοπριά.

Δὲν τρώει στάλα μάλιστα πίνει, κάθε τόσο
πικρὰ βελάζει μὲ τὴν ἄχνα του φωνή.
Θρὸ στὰ τσαμόφυλλα π' ἀκούει τ' αὐτὶ ὀρτσώνει
ἄκαρτερῶντας κάποιος ἥσχιος νὰ φανεῖ.

Κάποτε τέλος ἀπ' τὸν τάφο τοῦ λεβέντη
δειλὸ ξεμύτισε κλαράκι, μιὰ κρανιά,
ὥς λὲν πολὺξερὲς γοιὲς στὰ παραμύθια,
ὄντας οἱ νύχτες βολοδέρνουν στὴ χιονιά.

Σὰν λάχει, λένε, Σάββατο, σφήνα φεγγάρι
κι' ἀνάρια-ἀνάρια μπαμπακὲς στὸν οὐρανὸ
κι' ἀπόβαθα στὰ γιούρτια κλαῖνε τὰ τριζόνια
κι' ἡ γλὴ θροῖζει, στὴ γλὴ χᾶδι ἀνέμου ἄχνό,

πᾶει τότε τὸ γκεσέμι καὶ τήνε ποτίζει
ψιχάλες δάκρυα καὶ μὲ ψίδυρο φωνὴ
παρακαλᾷ νὰ σηκωθεῖ νὰ κόψει κράνια
τὸν καπετάνο του, τὸν Τσέλιγκα Φανή.

Ἰωσήφ Ράπτης

ΜΟΝΑΞΙΑ

Ἔστησε καρτέρι ἡ μοναξιά σιμὰ στὸ σπίτι μου
καὶ μπῆκε ἀπρόσκλητη
μέσα στὶς κάμαρες καὶ στὸν κῆπο του.

Ἐντυσε τοὺς γαλάζιους τοίχους του,
μὲ τὸ θαμπὸ γκριζο χρῶμα τῶν σύννεφων,
καὶ τὰ ἔπιπλα μὲ τὸ πικρὸ χαμόγελο τῆς προσμονῆς.

Τράβηξε τὶς κουρτίνες καὶ σφάληλε τὸν ἥλιο στὸ δρόμο,
ζωγράφησε στὸν οὐρανὸ του
σκιᾶς μελαγχολικῆς καὶ λούλουδα μαραμμένα.

Ἐκλείσε τοὺς ἀγγελικοὺς ἤχους σιουῦ πιάνου τὰ χεῖλη,
γιὰ νὰ τοὺς σκορπίσῃ
στὴ μέρα τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς συντροφειῆς.

Εἶπε στὸν κῆπο μου νὰ μὴ πρασινίσῃ.

Ἔδωξε τὰ πουλιά σ' ἄλλα δένδρα,
καὶ τὶς πεταλοῦδες του
σ' ἄλλους ἀνθούς.

Εἶπε : νὰ ῥθῇ χειμῶνας μέσα στὸν Ἀπρίλη μου,
καὶ στὴν ψυχὴ μου,
ἡ ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς.

Μὰ ἄφησε μιὰ θύρα του μισανοιχτή.

Τόσο, πού νὰ μπαίνει τὸ χαμόγελο τῶν φίλων
καὶ σὰ χρυσοφτέρουγο πουλὶ τὸ γράμμα,
πού φέρνει τὰ μηνύματα καὶ τὶς ἐλπίδες.

Φιλὴ Κ. Βατίδου

Λ Ε Μ Ε . . .

Πόσα λέμε,
ὅταν ἡ καρδιά μας ἀγκαλιάζει τὰ γαρύφαλα,
ὅταν ἡ καρδιά μας ἀγκαλιάζει τ' ἄστρα,
πονεμένη.

Λέμε,
γιὰ τὶς ἀμυγδαλιὲς ὅπου μνηοῦν ἀγάπη,
ὅλο γιὰ τ' ἄσπρο περιστέρι λέμε.

Λέμε,
γιὰ τὶς ἀκρογιαλιὲς ὅπου μνηοῦν ἀγάπη,
ὅλο γιὰ τ' ἄσπρο περιστέρι λέμε.

Λέμε,
γιὰ τὰ φλογάτα χεῖλη ὅπου ποθοῦν ἀγάπη,
ὅλο γιὰ τ' ἄσπρο περιστέρι λέμε.

Πόσα λέμε,
ὅταν ἡ καρδιά μας ἀγκαλιάζει τὰ γαρύφαλα,
ὅταν ἡ καρδιά μας ἀγκαλιάζει τ' ἄστρα,
πονεμένη.

Λέμε, πόσες χιλιάδες χρόνια λέμε!

Αντ. Μπούχλας

ΚΩΣΤΑ ΖΗΛΕΜΕΝΟΥ

ΕΠΙΜΑΧΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ*

ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ "ΑΘΗΝΑΙΟΝ,"

Α.' Ἡ κρίσιμη ὥρα τῆς ποίησης (συνέχεια)

Τὸ ποιητικὸ φαινόμενο στὴ σημερινή ἐποχή μας ἔχει οὐσιαστικὰ μεταβληθεῖ κι' ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀποψη—τὴν ὀριμότητα τῆς συνείδησός του. Ἐχει προωθηθεῖ σ' ἓνα ψηλότερο ἐπίπεδο κι' ἔχει συνυφάνει τὴ μοῖρα τοῦ μ' σωρὸ ἄλλες παράλληλες πνευματικὲς ἐπιδόσεις—τὴ φιλοσοφία, τὴν ψυχολογία, τὴν ἐπιστήμην κλπ.—ὥστε νὰ προσπαθεῖ ἀπὸ μιὰ πηγαία συγκίνηση νὰ γίνεταί περισσότερο στοχαστικὸς λόγος καὶ συνείδηση ὅχι μόνο τῆς καλλιτεχνικῆς αὐθυπαρξίας του, ἀλλὰ συνειδητὴ θεώρηση τῆς καθόλου ζωῆς. Μιὰ ὑπομονετικὴ ἐμπειρία ἔχει στοιβαχτεῖ στὰ ἐνδιαφέροντά του ποὺ θέλει πληθωρικὰ νὰ τὰ ἐκφράσῃ μὲ μιὰ αὐτοσυνειδητὴ δημιουργία.

Ὁ Rilke, ἔγραψε πὼς ἡ ποίηση εἶναι πείρα καὶ ὅχι συναίσθημα. Καὶ ὁ Dilthey ὅτι ἐκφράζεται *apriori* ἀπὸ μιὰ «πείρα ζωῆς» τοῦ δημιουργοῦ τῆς. Ἡ σημερινὴ προέκταση εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ κατεχόμενὴ *apriori* «πείρας ζωῆς» ἐρμηνεύεται, ἢ, προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ, μέσα σὲ σκέψεις καὶ σὲ μιὰ θαθεῖα ἐπίγνωση συνειδητῆς κυοφορίας. Ὁ δημιουργὸς τῆς σύγχρονης ποίησης, ζεῖ μέσα τοῦ μιὰν ἀγωνία καθολικῇ, ζεῖ μὲ τίς μνῆμες του καὶ μὲ τὰ καθημερινὰ διώματά του, καὶ νιώθει πὼς εἶναι κι' αὐτὸς ὑπεύθυνος γιὰ τὰ συμβαίνοντα στὸν Κοινωνικὸ περίγυρο ποὺ ζεῖ. Καὶ ἐπόμενο εἶναι νὰ θέλῃ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ποιητικὸς του κραδασμοὺς μέσα στὴν ὑπεύθυνη σκέψη του καὶ νὰ τοὺς ἐμποτίσῃ μὲ τὴν καθημερινὰ ἐξελισσόμενη συνειδησή του. Ἔτσι, αἰσθάνε-

ται ὅτι αὐτὴ ἡ ποίηση τοῦ ἀνήκει περισσότερο, τὸν ἱκανοποιεῖ περισσότερο, μιλάει νοηματικώτερα στὴν καθημερινὴ ἀναζήτησή του. Μιλάει δηλαδὴ κατ' εὐθείαν μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωή, μὲ τὴν οὐσία τῆς¹⁾.

Στὸ σημεῖο τοῦτο φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀνατροπὴ παλαιῶν δάθρων καὶ ἡ ἐξάλειψη ὀρμητηρίων παρωχημένων ἐποχῶν ποὺ εἶχαν τὰ στηρίγματά τους σὲ ἄλλους ψυχικοὺς ἀναβαθμοὺς τοῦ ὑποκειμενικοῦ κόσμου. Αὐτὸ πιά σήμερα ἀποτελεῖ τὴν πιδὲ ἐξώφθαλμῃ ἀλήθεια. Διαβάστε τὸ ὁποιοδήποτε ποίημα ἑνὸς οἰουδήποτε ποιητῆ τῆς προπολεμικῆς καὶ παλιότερης ἐποχῆς καὶ ἓνα ἄλλο τῆς σύγχρονης, τῆς μοντέρνας τεχνοτροπίας, (νοοτροπίας θὰ λέγαμε κυριολεκτικώτερα). Ἡ διαφορὰ στὸ ψυχικὸ κλίμα ποὺ ἐγκυμονεφε τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶναι πασιφανέστατη. Καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκφρασης, καὶ τὰ λόγια ἀκόμα, καὶ τὰ ἐκατέρωθεν θηρευόμενα θέματα, ἀλλὰ καὶ ἡ συνείδηση τῆς δημιουργίας τους, εἰσκονταί σὲ καθαρὰ ἀντιτιθέμενες, διάφορες θέσεις. Ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἀντίθεση εἶναι καὶ τυπικὴ, καὶ οὐσιαστικὴ.

1. Χαρακτηριστικὰ, ὁ G. Thomson, στὴ μελέτη του: «Ἡ ποίηση χθὲς καὶ σήμερα», σ. 105, γράφει: «Ὁ ποιητὴς δὲν μιλάει μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς συνανθρώπους του. Ἡ κραυγὴ του εἶναι ἡ κραυγὴ τους, ποὺ μόνο αὐτὸς μπορεῖ νὰ προφέρει. Αὐτὸ εἶναι ποὺ τῆς δίνει τὸ βάθος τῆς. Ἀλλὰ ἂν εἶναι προωρισμένος νὰ μιλάει γιὰ λογαριασμὸ τους, τότε πρέπει καὶ νὰ ὑποφέρει μαζί τους, νὰ χαίρεται μαζί τους, νὰ δουλεύει μαζί τους, νὰ ἀγωνίζεται μαζί τους. Ἀλλιῶς αὐτὸ ποὺ λέει δὲν θὰ ἔχει καμμιὰ ἀπήχηση σ' αὐτοὺς καὶ ἔτσι θὰ στερεῖται σημασίας.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

Εἶν' ἀκόμα, ἡ ἀντίθεση αὐτὴ μιᾷ ἀνάλογῃ ἠθικῇ στάσει τοῦ δημιουργοῦ στὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητος. Πάντως, ἡ ἀξιότερη ἀντίθεση βρίσκεται στὴ συνειδησιακὴ ὠριμότητα.

Ὁ Ζῆν Πάουλ, ἔγραψε πῶς, «τὸ πιὸ ἰσχυρὸ στοιχεῖο στὸν ποιητὴ εἶναι ἀκριβῶς τὸ Ἀσυνείδητο». Ἐμεῖς σήμερα, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, πῶς ἡ δύναμη τοῦ ἀσυνείδητου στὸν ποιητὴ δὲν ἐκφράζεται πρὶν ἀκόμα περάσει ἀπὸ ἕναν συνειδητὸ κύκλο ὠριμότητος καὶ πρὶν μεστώσῃ μέσα στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα θεωρούμενη ἀπὸ τὸ πρῶμα τοῦ φορέα—ποιητῆ. Πρὶν δηλαδὴ γίνῃ καθαρὴ συνείδηση ὁ ποιητικὸς λόγος, δὲν ὑπάρχει καλλιτεχνικὰ γιὰ τὸν δημιουργό του. Εἶναι κι' αὐτὸ μιᾷ χαρακτηριστικῇ ιδιοτυπία τοῦ κυριαρχεῖ στὸν σύγχρονο ποιητὴ, ἀποτέλεσμα μακρόχρονης καλλιτεχνίας τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς του προσωπικότητος. Ἔτσι, βλέπουμε σήμερα ὅτι ἡ ποίησις εἶναι σφυρηλατημένη στὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ὅπου τὸ πνευματικὸ στοιχεῖο ἀποτελεῖ μιὰν ἐπαλξὴ πότε ἀγωνιστικὴ καὶ πότε ἀδιαφορίας. Ἡ ποίησις ὅμως, πνευματικὸ παιδί καὶ δημιουργήμα τοῦ καθαρὰ αὐτοῦ πνευματικοῦ στοιχείου, —στὴ θετικὴ ἀγωνιστικὴ του στάση— ἀποτελεῖ μιᾷ ξάστερα ιδιότυπη πνευματικὴ ἐκδήλωση, ἀκριβῶς γιατί εἶναι δημιουργία, ἔγινε πνευματικὸ δημιουργήμα μὲ μιὰν αὐτοσυνείδηση πεπνίχθη καὶ μοῖρα. Τὸ ἀναπήδημα τῆς σύγχρονης ποίησης μέσῳ αὐτῇ τῇ θέσει, δὲν εἶναι μῆτε τυχαῖο, μῆτε συγχυρία ξεκρέμαστων γεγονότων. Πολλοὶ παράλληλοι δρόμοι τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πνεύματος ἔχουν προωθήσει τόσο πολὺ τὰ διαφέροντά τους καὶ ἔχουν τόσο μορφοποιήσῃ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώσεως τους, ὥστε μοιραῖο εἶναι, ἡ ποίησις, νὰ κέρδισε σὲ πείρα καὶ σὲ ὕλικὸ πού τὴν ἔκαναν ν' ἀποδυθεῖ σὲ μιὰν ἄμιλλα εὐγενικῶν, ἀλλὰ καὶ σκληρῶν ἀγώνων γιὰ τὴν εὐθυγράμμιση τῆς κοινῆς πνευματικῆς πορείας. Οἱ πολλοὶ παράλληλοι δρόμοι τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων —στὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλοσοφίας, τῆς τεχνικῆς, τῆς πολιτικῆς, καὶ ἄλλων τῶν ἄλλων σκοπῶν καὶ θέτει στὸν ἄνθρωπο ἡ ἱστορία

—δὲν ἔφεραν μόνο συντομότερα τὴν ποίησις σὲ μιᾷ νέᾳ ἀξία πορεία καὶ σὲ μι' ἀκόμα κατάκτηση στὴν τεχνικὴ τῆς καὶ στὴν πνευματικὴ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ, —κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγίστη ἀπόδειξη προόδου— τὴν τόνωσαν σὲ πείρα, σὲ διώματα, σὲ πράξεις, πού, μόνο μὲ μιᾷ συνειδησιακῇ ὠριμότητα θὰ μπορούσαν ν' ἀξιοποιηθοῦν. Ἡ αὐθαίρετη πείρα ζωῆς ὑπῆρξε ἀνέκαθεν τὸ προνόμιο τῆς ποιητικῆς δημιουργίας. Ἡ συνείδηση ὅμως αὐτῆς τῆς πνευματικῆς δημιουργίας εἶναι ἀπόκτημα τῆς νεώτερης, τῆς σύγχρονης ποίησης. Μιᾷ συνείδηση ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ἀγωνίας του. Ὅσο ξεπερνῶνται παλιὲς ἰδέες τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅσο τὰ χθεσινὰ ἰδανικά του ξεφτίζουν ἀπὸ τὴν μακροχρόνια ἀσκήρη καὶ ἀπὸ τὴν κούραση τῆς δογματικῆς του πίστεως, τόσο γίνεται τραγικότερη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ γίνεται τραγικότερη γιατί μένει ἕνα κενὸ μέσα του πού τοῦ κάλυπτε πολλὰς ἀδημονίες καὶ τοῦ ἱκανοποιοῦσε πρόσκαιρα ἐρωτηματικά. Ἡ καταρράκωση τῶν χθεσινῶν ἰδανικῶν ἀποδιωγμένα ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς δεδομένης συνειδήσεώς του, δημιουργοῦν μιᾷ χαώδη κατάσταση γιὰ τὸ στοχαζόμενον ἄνθρωπο. Καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ ξεπέρασε τὴν χθεσινὴ παραμυθία τῆς ζωῆς του, βρέθηκε μόνος, ἄστεγος, μ' ἕναν τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ καὶ μὲ μιᾷ τραγικῇ ἀτροφικῇ πνευματικῇ μοῖρα. Στὴ μεταβατικὴ σημερινὴ πορεία του δὲν πρόφτασε ἀκόμα ν' ἀναπληρώσῃ τὰ χθεσινὰ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ μ' ἕναν ψυχικὸ πλοῦτο καὶ μὲ πνευματικὴ ἀθλοσύνη, τὸν κόσμον του. Ἡ ποίησις, ἡ σύγχρονη ποίησις, βρέθηκε κι' αὐτὴ πελαγωμένη, ἀπροσανατόλιστη, ἀγωνιακὴ, ἀπορροφημένη στὴ μοῖρα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Τί νὰ ἐκφράσῃ, τί νὰ δημιουργήσῃ, τί νὰ τραγουδήσῃ; Ἡ ἀγωνία τῆς ἔμεινε σὰν πλούσιο ὕλικὸ οἰκοδομῆς, κι' αὐτὸ, τὸ χρησιμοποιεῖ, ὅχι ὅμως ἀκατέργαστο, ἀλλὰ μαστορεμένο καὶ συνειδητοποιημένο, μ' ὅλη τὴν ἐπίγνωση τῆς μοίρας τῆς, τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου. Βέβαια, σὰν ἀντίδραση, ἐκμαιεύτηκαν μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ νεφέλωμα καὶ θολὰς καταστάσεις, γεννήματα κι' αὐτὲς τῆς σύγχρονης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ φορεῖς

αὐτῶν τῶν καταστάσεων τῶν νεφελωμάτων δὲν μπόρεσαν ἢ δὲ θέλησαν νὰ ρίξουν μέσα στὴν κοίτη τῆς συνείδησής τους τὰ τραγικά ἐρωτηματικά τῆς ἀντιπνευματικῆς ζωῆς καὶ μίλησαν, καὶ ἐδημιούργησαν ἀσυνείδητα. Ἡ σκέψη τους, οἱ συνειδητὲς ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς τοὺς λειτουργίες ἀδράνησαν κυριολεκτικὰ καὶ ἐδημιούργησαν μὲ τὸ ἐνστικτο, μὲ τὸ ἀσυνείδητο, καί, πολλές φορές, μὲ τίς ἀπωθημένες τοὺς ἐπιθυμίες. Ἀλλοπρόσαλλοι στίχοι, ἀκαταλαβίστικα νοήματα, ἀναρθρὲς κραυγές, ἓνα συνοθύλεμα δηλαδὴ πρωτόγονων παρορμήσεων στοιβάχτηκαν μέσα στοὺς στίχους αὐτῆς τῆς ποίησης καὶ ἐγῆκαν στὸ προσκήνιο χωρὶς καὶ νὰ μποροῦν νὰ δικαιολογήσουν τὴ θέση τους. Αὐτὴ ἡ μορφή τῆς ποίησης στάθηκε ἀπὸ τὸ γέννημά της μιὰ ποίηση φυγῆς καὶ ἀδυναμίας ποὺ στὰ τραγικὰ ἐρωτήματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ἀπαντοῦσε μ' ἓνα πρωτόγονο τὰμ—τάμ. Ἀλλὰ, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, βαθιὰ ἐμποτισμένος μὲ τὴ συνείδηση τῆς μοίρας τοῦ ἀντέδρασε, ἀγνόησε τίς ἀναρθρὲς κραυγές, κι' ἔμεινε αὐτὴ ἡ μορφή τῆς σύγχρονης ποίησης σὰν μιὰ θνησιγενὴς παρουσία μέσα στὸ στίβο τῆς τραγικῆς δύσκολης ζωῆς μας. Ἔτσι, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, ὁ ἴδιος ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ἐσπρωξε τὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς τοῦ σ' ἄλλα κράσπεδα, σ' ἄλλη γῆ γιὰ νὰ καρπίσει, γιὰ ν' ἀποκτήσει εὐθύνη καὶ συνείδηση, γιὰ ν' ἀγωνιστεῖ πνευματικὰ στὸν ἀγῶνα τῆς ὑπαρξῆς. Κι' ἔγινε ἡ σύγχρονη ποίηση, πνευματικὸ δημιούργημα, ἀγωνία καὶ ἀγχος, καθημερινὴ ζωὴ καὶ πάλη. Ἐγινε μιὰ ποίηση μὲ τὴν συνείδηση τῆς ὑπαρξῆς της.

Ἀναντίρρητο εἶναι ὅτι ἡ σύγχρονη ποίηση ἀκόμα δὲ μπόρεσε ν' ἀξιοποιήσει τὴν πείρα της, καὶ τὰ ἐπιτεύγματά της, εἶναι ποιητικὲς παρουσίες μικρῆς ἔντασης. Δὲν ὀρθώθηκε ἀκόμα καμιὰ ἰσχυρὴ ποιητικὴ μορφή ποὺ νὰ μπορέσει νὰ κατακαλύψει μὲ τὸ πέρασμά της ὅλο τὸ χῶρο τῆς ποίησης ἀντιπροσωπευτικὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλει στὴ συνείδηση τῶν πολλῶν ἀμετάκλητα τὴ νέαν ποιητικὴ δημιουργία. Οἱ λόγοι αὐτῆς τῆς ἑλλείψεως τῆς ποιητικῆς μεγαλοφυΐας, ἐρμηνεύεται καὶ δικαιολογεῖται διαφορότροπα

ἀπὸ τὸν καθένα μελετητῇ. Εἶπανε πὼς ἡ πληθώρα τῶν φωνῶν ποὺ στοχάστηκαν ποιητικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια συγχρώτισε τόσο πολὺ ἀναμεταξύ τους τοὺς δημιουργοὺς ὥστε ὁ ἓνας νὰ περνάει στὰ ποιητικὰ οἰκόπεδα τοῦ ἄλλου, νὰ δανεῖζεται τρόπους καὶ ἐκφράσεις ὥστε, περίπου, ὅλοι νὰ μοιάζουν τόσο πολὺ ποὺ νὰ καταντᾷ προβληματικὴ ἡ διάκριση ἀνάμεσά τους. Ἄλλοι, εἶπανε ἐπίσης, πὼς οἱ σημερινὲς ποιητικὲς παρουσίες εἰσκονταί σε μιὰ δύσκολη καμπὴ τῆς ποιητικῆς ἡλικίας τους καὶ πολλοί, ἐντελῶς φκειαχτὰ ξεγελάστηκαν πὼς εἶναι ποιητὲς ὥστε, νὰ μὴν κάνουν τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ προμηνῶν ἓναν ποιητὴ ποὺ θὰ χαράξει τὴ μέλλουσα διαδρομὴ τοῦ ποιητικοῦ λόγου καὶ τέχνης. Τέλος, μέσα στίς πολλὰ καὶ διάφορες κρίσεις ποὺ ἀκούστηκαν, εἶπανε μερικοὶ πὼς ἡ νέαν ποιητικὴ γενιὰ δὲν ἔχει θέματα πρωτοτυπίας γιὰ νὰ καταπλήξει καὶ νὰ συναρπάξει, καί, δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ συμπύρεται σὲ κοινοτόπια, σὲ λόγια χιλιεπιωμένα ποὺ ἐπαψαν νὰ συγκινοῦν. Καὶ ἔτσι, ἡ σύγχρονη ποίηση, εἶναι μιὰ χαμαίρπουσα σιγαλὴ φωνὴ χωρὶς ἀνατάσεις καὶ συγκινήσεις καθολικῆς. Ἡ ἀλήθεια δὲ βρίσκεται πουθενά, ἀκόμα περισσότερο δὲ βρίσκεται στοὺς δογματικοὺς ἀφορισμοὺς ποὺ *apriori* προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνέψουν γεγονότα ποὺ ἀκόμα, καλὰ—καλὰ, δὲν καταλάγιασαν, δὲν ξελαμπικαρίστηκαν γιὰ νὰ μελετηθοῦν ἀπὸ μιὰ ἐποπτεία κι' ἀπὸ μιὰ κρίση στέρεη. Ἀλήθεια πανθομολογούμενη εἶναι ὅτι, ἡ σημερινὴ μας ποίηση, παρουσιάζει ἓνα νοσηρὸ σύμπτωμα: Ὁ λ-λ-ές ποιητικὲς παρ-ου-σί-ες καὶ κα-ν-έ-ν-α-ς ποιητῆς. Στιχοῦργοι καὶ στοχαζόμενα μὲ ἀγωνία ποιητικὰ πρόσωπα, παρουσιάστηκαν πολλὰ. Κι' ἐλ' αὐτὰ τὰ πρόσωπα, εἶπαμε πὼς εἶναι ποιητὲς. Δὲν εἶναι ὅμως οἱ ἀληθινοὶ ποιητὲς. Οἱ μασέτροι. Οἱ καθολικοί. Οἱ δημιουργοί. Οἱ ἡγήτορες. Δὲ φάνηκαν ἀκόμα ἐκεῖνοι ποὺ θὰ φκείαξουν τὰ σύμβολα καὶ θὰ τὰ ὑψώσουν σὰν παντιέρες στὸν ἀνεμο γιὰ ν' ἀκολουθήσει ὁ λαός, ὁ ἄνθρωπος. Αὐτό, δὲν τὸ πέτυχε ἀκόμα ἡ σύγχρονη ποίηση, καί, οὔτε ξέρουμε πότε θὰ τὸ πετύχει. Στὴ σημερινὴ μας ἐποχὴ ποὺ γιὰ ἀναγνωστικὸ

κοινὸ ἔχουμε ἓναν ἄνθρωπο νευρώδη, πρακτικό, ἓναν ἄνθρωπο κυριαρχημένον ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς καθημερινῆς του ρουτίνας, ποὺ ἀντιδρᾷ ὁμαδικὰ σ' ὅ,τι τὸ πνευματικό, ποὺ τοῦ ἔγιναν ψύχωση οἱ οἰκονομοτεχνικὲς συνθήκες, εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο νὰ ὑπάρξει μιὰ καθολικὴ συγκίνηση. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, εἶναι σχεδὸν ὁλότελα στεγνωμένος — τουλάχιστο ἐπιφανειακὰ — καὶ δὲ λυτρώνεται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ νάματα ἑνὸς πνευματικοῦ ἐγερτηρίου. Τὸ ἀστάθμητο, καὶ τὸ ἄγνωστο εἶναι τὸ πόσο ἀπόθεμα μπορεῖ νὰ κρύβει μέσα του ἀπὸ ἀνθρωπιά, ἀπὸ ψυχικὴ εὐφορία, ἀπὸ ἐφέσεις γιὰ νὰ γίνεῖ ὁ δέχτης ποὺ θὰ συγκινηθεῖ ἀπὸ τὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς του. Αὐτὸ εἶναι ἀκόμα ἓνα πρόβλημα ποὺ ἡ λύση του θὰ πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ καὶ στὴν ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς σύγχρονης ποίησης — καὶ φυσικὰ, καὶ τῶν φορέων τῆς — ἀλλὰ καὶ στὴ διερεύνηση τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ δεχτοῦν καὶ νὰ προβληματιστοῦν μέσα στὸν ποιητικὸ χῶρο, δηλ. τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Αὐτὰ εἶναι προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται μπροστὰ στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ στὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς του. Ἡ λύση τους, εἶναι λύση ἄλλων παράλληλων προβλημάτων ποὺ μόνο μέσ' ἀπὸ μιὰ μακροχρόνια πορεία στὴν πρακτικὴ τῆς ζωῆς θὰ μᾶς ἐρθοῦνε οἱ λύσεις. Γιατί, ἀνεξερεύνητα αἷτια καὶ πλῆθος φαινομένων, ἀντικειμενικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν, θὰ διαδραματίσουν τὸ ρόλο τους, ἓνα ρόλο σήμερα ἄγνωστο.

Βλέπουμε, λοιπόν, πῶς κι' ἀπὸ τούτη τὴ σκοπιὰ θεωρούμενη ἡ σύγχρονη ποίηση, σὲ συνάρτησιν πάντα μὲ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, περνάει μιὰ κρίσιμη καμπὴ στὴ γενικώτερη ὑπαρξὴ τῆς, περνάει μιὰ κρίσιμη ὥρα.

Ὁ Γκριλπάρτσερ, μιλώντας γιὰ τὸν *Hebbel*, εἶχε πεῖ πῶς, «μέσα σὲ κάθε ποιητὴ ὑπάρχει ἓνας διανοητὴς καὶ ἓνας καλλιτέχνης». Γιὰ τὸ σημερινὸ ποιητὴ θὰ ταίριαζε περισσότερο ἂν λέγαμε ὅτι δὲν εἶναι σχεδὸν καθόλου καλλιτέχνης, ἐνῶ εἶναι σχεδὸν ἀπόλυτα ἓνας διανοητὴς. Αὐτὸ, ν' ἀποτελεῖ ἄρα γε ἓνα μειονέκτημα γιὰ τὴν ποίηση ποὺ θὰ τὴν ὁδηγήσει σιγά-σιγά στὴ φθορά,

σ' ἓναν ἄτυχον θάνατο, ἀφοῦ στὸ τέλος θὰ καταντήσῃ νὰ μείνῃ ἓνας ἐγκεφαλίσκος, μιὰ διανοητικὴ προσπάθεια ἐκφραζόμενη μὲ στίχους.

Στοιχεῖα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας δὲν εἶναι μόνο ἡ εὐαισθησία — αὐτὴν, ἄλλωστε, τὴν ἔχει ἡ σύγχρονη ποίηση, μὲ τὸ δικό της τρόπο — ἀλλὰ μιὰ προοπτικὴ διαίστησης, μιὰ ἐνόραση μέσα στὴν πίστη καὶ στὸ ὄνειρο. Ἀντίθετα, ἡ διανοητικὴ δημιουργία εἶναι ἓνας μόχθος ἐμπειρικός, μιὰ πραγματικὴ ἀσκήσιον καθημερινὰ καταβαλλόμενης πνευματικῆς προσπάθειας, μιὰ ἀντι-μεταφυσικὴ στάση στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Ἡ σύγχρονη, λοιπόν, ποίηση, νὰ εἶναι ὑφασμένη ἄρα γε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαρτίζουσιν ἓνα καλλιτεχνικὸ δημιούργημα — τὸ ὄνειρο, τὴν πίστη, τὴ διαίστησιν, τὴν εὐαισθησία — ἢ, μήπως εἶναι ἓνα πνευματικό, διανοητικὸ συγκρότημα, ἓνα κατασκεύασμα δουλεμένο μὲ τὴ σκέψη; Τὸ δεύτερο, εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ πλειοψηφεῖ γιὰ τὴν ἐκκόλαψιν καὶ τὴ δημιουργία τῆς σύγχρονης ποιητικῆς παρουσίας. Ὁ σύγχρονος ποιητὴς, δὲν εἶναι πιά ὁ τρεβαδοῦρος τοῦ χθεοῦ κόσμου ποὺ τραγουδάει γιὰ τὸν ἑρωτὰ του, ποὺ κελαηδεῖ τὴν ἀγάπην του, καὶ πλέον οὐ. Ὁ ποιητὴς τῆς ἐποχῆς μας ἔζησε τόσο ἐντονα τὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν μέσα στὸ χῶρο τῆς σύγχρονης ἱστορίας, ποὺ κέρδισε ἀπ' αὐτὰ μιὰ διπλὴ γνώση. Τὴ γνώση τῶν ἐμπειρικῶν βιωμάτων ποὺ μίλησαν ἄμεσα στὴν ψυχὴ του ἀφοῦ τὰ ἔζησε ὁ ἑαυτὸς καὶ ἀπὸ τὴ γνώση τῆς θητείας του, στὴν πνευματικὴ ἀσκήσιν ποὺ θὰ τοῦ χρησίμευε σὰν βιοποριστικὸ μέσο. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει καλλιεργηθεῖ περισσότερο πνευματικὰ ἐπειδὴ ἡ ζωὴ ἔχει γίνῃ δυσκολώτερη καὶ ἀπαιτεῖ ὠρισμένα «ἡυξημένα προσόντα» γιὰ ν' ἀντεπεξέλθῃ στὶς δυσκολίες τῆς. Καί, ἐπόμενον εἶναι, ἡ ἀναλογία τῶν σύγχρονων ποιητῶν ποὺ ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴ διανοητικὴ περιοχὴ, νὰ εἶναι μεγαλύτερη ποσοτικά. Ἀλλὰ, καὶ γενικότερα, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, γυμνάζεται πρὸ οὐσιαστικὰ μὲ τὴ γνώση καὶ προβληματίζεται μὲ τὸ καθεστὸς τῆς ζωῆς ποὺ, ὅπωςδήποτε, ἀπαιτεῖ μιὰ πνευματικὴ προσπάθεια. Ἔτσι,

βλέπουμε, ότι η ζωή μας έχει γίνει μια συνεχής προσπάθεια περαιογείας για όλα τα ζητήματα άφειός, και έχει ύψωθεί μέσα της την πνευματική συνεισφορά σαν ένα καθολικό αίτημα, άφετέρου. Ο γοητευτικός ναρκισσισμός στην ποίηση και σε πολλούς άλλους τομείς της ζωής μας έχει ίσοπεδωθεί, η ζωή μας έπαψε να έμφανίζεται μέσα σε βερμπαλιστικές γοητείες και έγινε πολύ πρακτική, περιορίστηκε σε κείνα που βλέπει, που αίστάνεται που την πονούν. Έγινε δηλαδή μια στείρα επιβίωση. Κανένα μαγιάδι δεν καλύπτει τις πολυποίκιλες πτυχώσεις της ζωής, και η ποίηση, σαν έκφραση, συνωδά προς αυτή τη ζωή, δεν επιτρέπει περιθώρια ναρκισσισμών. Η πείρα ζωής, η συνειδησιακή ώριμότητα, το διάχυτο πνεύμα της ζωής μεστώ από προβλήματα και από γήϊνες άγωνίες, έφεραν και την ποίηση σε μιάν άρνηση του χτές, σε μια άβεβαιότητα για το αύριο. Οδήγησαν τη σύγχρονη ποίηση σε ένα αντίκρυσμα, «ένώπιος ένωπίω», με τη μοίρα της ύπαρξής της και της ύπαρξης του σύγχρονου ανθρώπου.

Και το πρόβλημα είναι αν αυτή η ποίηση θα επιζήσει μ' αυτά τα συστατικά ως το τέλος, ή, αφού ζούμε σ' ένα ιστορικό πέραςμα, σε μια μεταβατική περίοδο, και αφού θα έχωμε το καταλάγιασμα της άγωνίας του σύγχρονου ανθρώπου, θα επιστρέψει και η ποίηση — έστω και μερικώς — σε περισσότερο καλλιτεχνικές άναζητήσεις. Θα ξανατραγουδηθεί το φεγγάρι και ο αυγερινός, ή θάλασσα και ή όμορφα του κόσμου, το άνοιχτό παραθύρι και το άγιόκλημα, μ' ένα λόγο το ρομαντικό στοιχείο της ζωής, ή, αυτό θ' αποτελούσε έπιστροφή του ποταμού στην πηγή του. Είναι κι' αυτό ένα από τα ούσιώδη προβλήματα που παρουσιάζονται στη σημερινή μας ποίηση. Κι' από δώ όρώμενη ή ποίηση, διέρχεται μια κρίσιμη καμπή, μια κρίσιμη ώρα που είναι τόσο άποφασιστική ώστε να μπορούσε να πούμε πως, τούτα τα χρόνια, έγκυμονούν άποφασιστικές εξέλιξεις στον τομέα της ζωής γενικότερα, και ειδικότερα, στον τομέα της ποίησης.

Η χαρακτηριστικότερη ιδιοτυπία, εί-

παμε, της σημερινής ποίησης είναι ή συνειδηση της καλλιτεχνικής συγκίνησης του περισσότερο πνευματικά καλλιεργημένου ανθρώπου. Η σημερινή ποίηση, τείνει έσωτερικά, προωθημένη καθώς είναι σ' ένα ψηλότερο πεδίο συνειδητής σκέψης, σε μια λύτρωση και στην ίκανοποίηση το υ α ί τ ή μ α τ ο ς τ ή ς έ λ ε υ θ ε ρ ί α ς του σύγχρονου ανθρώπου. Το πρόνομιο τούτο της συνειδησης για την άναζήτηση μιας έλευθερίας, άνήκει στη σύγχρονη ποίηση. Ο σύγχρονος ποιητής, με τη δημιουργία του μάς δίνει έντονότερα άτομικά του διώματα, βλέπει τη ζωή όχι από ένα πρίσμα καθολικό αλλά από τη γωνία του «έγώ» του. Είναι ή σημερινή ποίηση το π ρ ο σ ω π ι κ ό ή μ ε ρ ο λ ό γ ι ο τ ο υ δ η μ ι ο υ ρ γ ο υ τ η ς. Κι' όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Π. Σπανδωνίδης, άκριβώς γιατί έχει αυτόν τον χαρακτήρα ή σύγχρονη ποίηση, είναι — ως ένα σημείο — άμετάδοτη. Αλλά, είναι τόσο κοινά τα ζωτικότερα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου ώστε όλους το ίδιο να συγκινούν. Γιαυτό και υπάρχει αυτή ή ταυτότητα των ένδιαφερόντων στη σύγχρονη ποίηση και ή έξαφάνιση — κατά ένα μεγάλο ποσοστό — της προσωπικής σφραγίδας. Βέβαια, το ότι δεν υπάρχει μια έντονη προσωπική σφραγίδα στη σύγχρονη ποίηση, όφειλεται, όπως άναφέραμε άλλωστε, και σ τ ή μ ι κ ρ ή έν τ α σ η, από την άποψη της ποιητικής καταξίωσης, της σύγχρονης ποίησης.

Η κοινότητα των ένδιαφερόντων στη σύγχρονη ποίηση και ή χαμηλή τάση της, είναι που δημιουργούν μια περίπου κοινή στάθμη και καθολικότητα, ένώ στην πραγματικότητα, κάθε σύγχρονος ποιητής τραγουδάει άμετάδοτα τον πόνο το δικό του. Ή, μάλλον, τον ίδιο πόνο, την ίδια άγωνία, μ' έναν πρωτότυπο δικό του τρόπο.

Ξεκινώντας, λοιπόν, από το βαθύτερο πικραμένο «έγώ» ή σύγχρονη ποίηση, άποζητάει την έλευθερία. Κι' αυτό το βαθύτερο, το θεμελιώδες «έγώ», είναι, όπως λέει ο *Berxton*, πηγή έλευθερίας. Νά, λοιπόν, πως μια ευθοσκόπηση στα πράγματα και στον έαυτό μας, μάς πείθει για την πορεία του σύγχρονου ανθρώπου, των πνευματικών προβλημάτων που τον άπασχο-

λοῦν καὶ τῶν αἰτημάτων ποὺ ζητάει τὴν ἱκανοποίηση. Ἀπ' ὅποια σκοπιὰ τῆς ζωῆς κι' ἂν ξεκινήσουμε σήμερα γιὰ νὰ ἐρμηνεύσουμε τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ μαζί μ' αὐτὸν ὅλη τὴ ζωὴ, καὶ μεταξύ αὐτῶν καὶ τὴν ποίησιν, στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα θὰ καταλήξουμε. Ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δικτυωμένος μέσῳ τῆς κοινῆς μοίρας του μὲ τοὺς συνανθρώπους του, ἔχει προωθήσει στὴν πρώτη σειρὰ τῶν διεκδικήσεων, τὴν ἐλευθερία. Ἡ ποίησιν τοῦ καιροῦ μας, θοῶν σήμερα, πὺξ ἁστέρα αὔριο, πρὸς ἐκεῖ κατατείνει. Πρὸς μιὰ ἐλευθερίαν πύ, εἴτε στὸν κόσμον τὸν φανταστικό, εἴτε στὸν αἰσθητὸν κόσμον, θέλει ν' ἀπολυτρώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ παράλογων κοινωνικῶν μεταμορφώσεων καὶ μεταφυσικῆς ἀγωνίας. Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἂν, ἡ σύγχρονη ποίησιν, κινούμενη μεταξύ τοῦ ὑποσυνειδητοῦ κόσμου τῆς φαντασίας καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου τῆς συνείδησης, καταρθώνει, λυτρωνόμενη ἡ ἴδια, νὰ λυτρώσει καὶ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Καὶ στὸ ἐρώτημα, τοῦτο, ἡ ἀπάντησή μας ἔχει ἀρνητικὸν χαρακτήρα. Ὡς ἓνα σημεῖο, μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε πῶς, μήτε ὁ σύγχρονος ποιητὴς λυτρώνεται μὲ τὴν τέχνη του. Ἰσως γιὰ τὴν, ὁ σύγχρονος ποιητὴς ἀποκόπτεται λιγότερο ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Οἱ ἀντιθέσεις του, οἱ ἀσυμφωνίες του, οἱ ἀντιφάσεις του πολὺ λίγο διαβρώνονται καὶ λυτρώνονται μὲ τὴν σημερινή ποίησιν. Τὸ ἁπλοῦς, ὅπως αὐτὴ τὴ στιγμή τὴ νοοῦμε. Ἀρα, στὴν προσπάθειά της γιὰ τὸ αἶτημα τῆς ἐλευθερίας, θὰ διακινδυνεύει τὴν ἐπιτυχία της. Πάντως, τὸ μόνον θετικὸ ποὺ μὲν σήμερα νὰ προσφέρει ἡ σύγχρονη ποίησιν, εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ δίνει στά προβλήματα τῆς ἀγωνίας τοῦ καιροῦ της, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ πράξουν οἱ πολλοί, ὁ κόσμος, ὁ ἀνώνυμος σύγχρονος ἄνθρωπος. Στὸ σημεῖο τοῦτο, ὁ ποιητὴς, βρίσκεται σὲ σχέση συναλλαγῆς μὲ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Ὁ ποιητὴς, δημιουργεῖ μιὰ κοινωνικὴ πρᾶξιν. Εἶναι ὅμως ἀβέβαιον ἀκόμα καὶ γιὰ λόγους ποὺ ἀναφέρονται στὴ δυνατότητα τοῦ ὑποκειμένου, ἂν ὁ ποιητὴς θὰ δώσῃ τὸ νόημα καὶ τὴ λύτρωση τῆς ἐλευθερίας στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Ἡ ἀβεβαιότητα αὐτή, μᾶς φανερών-

νει μιὰν ἀκόμα ἀπληρὴ μορφή τῆς σύγχρονης ποίησης ποὺ —ποιὸς ξέρει;— ἡ θαυότερη καλλιέργεια καὶ συνειδησὴς της καὶ ἡ παρουσία μιᾶς ἡγετικῆς ποιητικῆς μορφῆς, δώσουν θετικότερο περιεχόμενο, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐπιβολῆς σὲ μιὰ γενικότερη κλίμακα, στὴ σύγχρονη ποίησιν. Σήμερα ὅμως, κι' ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο, ἡ ποίησιν βρίσκεται σὲ μιὰ ὥρα παραδαρμεῦ, περνάει μιὰ κρίσιμη ὥρα.

Ἡ μοῖρα τῆς Ποίησης καὶ τῶν δημιουργῶν της ὑπῆρξε ἀνέκαθεν στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μιὰ μοῖρα τραγική. Ἡ ποίησιν, γεννημένη σὺν ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τοῦ πρωτόγονου ἀκόμα ἀνθρώπου τούτης τῆς γῆς, δεμένη ἀναπόσπαστα στὸ ρυθμὸ καὶ στὴ μουσικὴ, ἀπετέλεσε τὸ σεισμογράφον ποὺ καταγράφει τοὺς κραδασμοὺς τῶν ἀνθρώπων κυματισμῶν καὶ προβλημάτων. Οἱ κυματισμοὶ καὶ τὰ προβλήματα παρουσιάζονται μέσα στὸ χῶρον τῆς ἱστορίας—ὅπως λέει ὁ Χάξλεϋ— σὺν ἀποτέλεσμα τῆς ροπῆς ποὺ ἔχουν τ' ἀνθρώπινα ὄντα ν' ἀντιδροῦν, ὑστερ' ἀπὸ ἓνα ὁρισμένο χρονικὸ διάστημα, στὴν ἐπικρατοῦσα μορφὴ στοχασμοῦ καὶ συναισθήματος πρὸς ὄφελος ἄλλων μορφῶν. Καὶ ἡ σύγχρονη ποίησιν, στάθηκε γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπον ἓνας προπομπός, μιὰ ἔκφρασις ἀγωνίας γιὰ τὸ παρὸν ποὺ τὸν κατατρέπει καὶ γιὰ τὸ μέλλον ποὺ τὸν τρομάζει. Στάθηκε ἀκόμα ἡ σημερινὴ ποίησιν γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπον, μιὰ ἐπαλξὴ πνευματικὴ, μιὰ σιλωαμικὴ ἠθικο-πνευματικὴ κολυμπήθρα ποὺ μέσα της ἀναβαπτίζεται ὅλο τὸ ἀστάθμητον καὶ κυμαίνον «ἐγὼ» τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ἡ ποίησιν ὅμως, ὅπως αὐτὴ τὴ στιγμή μᾶς παρουσιάζεται, δὲν ἔχει ἀκόμα ολοκληρώσει τὴν παρουσία της καὶ δὲν ἔχει ἀκόμα σταθεροποιήσει τὴν θέσιν της. Ἀκόμα διακυβεύεται. Τρεμοσαλεύει. Περνάει μιὰ κρίσιμη, ἀλλὰ ἀξιοσημεῖωτη σὲ πείρα, ὥρα. Ὡς πότε; Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα ποὺ μόνον ὁ χρόνος θὰ μᾶς δώσῃ τὴ λύσιν του. Ὡς τότε, ἐρευνητικὰ καὶ κριτικὰ θὰ πρέπει νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ποίησιν καὶ νὰ μελετᾶμε παράλληλα μ' αὐτήν, τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν συνθήκην του,

(Στὸ προσεχὲς τεῦχος τὸ Β' μέρος τῆς μελέτης)

ΕΚΤΑΦΗ

Τὴν ὥρα πού βασίλευε τὸ ἄρμα τοῦ Ἀπόλλωνα,
—τὸ ἴδιο φωτεινὸ δειλινὸ τ' Αὐγούστου
πού εἴταν γιὰ σένα τὸ Σάλπισμα τοῦ Λυτρωμοῦ,
σὰν ἔφτασε ἔτσι ἀναπάντεχα
τὸ Γεγονὸς τοῦ Θανάτου—,
διάλεξα νὰ ταράξω τὸ βαθύ σου τὸν ὕπνο
Ἀδελφούλα μου,
νὰ σοῦ δείξω πὼς σιτὴ γῆ μας ἀνθίζουने γιούλια
πὼς τὰ δένδρα φουντώσαν καὶ φέτος
πὼς ἀκόμα κελαδοῦν τὰ πουλιά
κι' ὁ γαλάζιος οὐρανὸς πὼς γελάει
πάνω ἀπ' τὴν ὁμορφή πόλῃ τῆς Παλλάδας
—ὅπως πρὶν τινάξεις ἀπ' τὰ παπούτσια σου τὴ σκόνῃ μας.
Τρία χρόνια πού κανένας δὲν τάραξε
τὴ βαθιά σου γαλήνη!....

..... Ἔλα, βόηθησε, ὄνθρωπε! . . . Σιγὰ . . .

Σιγὰ καὶ κοιμᾶται βαθιά.

Μουδιασμένο τὸ κορμὶ τῆς θῆ νᾶνε . . .

πιάσ' τὸ χέρι—κι' ἀγάλια . . .

Μά, θέ μου . . . δυὸ κόκκαλα μόνο ἀτομεῖναν
στὰ σκληρά σου τὰ δάχτυλα—!, . . .

Τὰ σφιγμένα μου χεῖλη δὲν ἀνοιγαν.

καὶ σύ, χαμογελοῦσες μπρὸς στὸν ἥλιο

μὲ τᾶσαρκο καύκαλο,

κι' ἄς εἴσαν γιομάτιες οἱ τροῦπες τῶν ματιῶν σου μὲ νύχτα.

Ἀκέρηος ὁ ναὸς πού ἔκλεινε τὴ σκέψη σου

δεχόταν τὸ φῶς κι' ἄστραφτε.

Σὰ νὰ κινήθηκε λίγο ὁ σταυρὸς

πού πρόδινε τὴν παρουσία σου

(θάειταν ἀπ' τὸ ἀδέξιο τράνταγμα τοῦ νεκροθάφτη)

ἔτσι πού πίστεψα πὼς θάθελες νὰ σηκωθείς

Ἔλα, χρυσή μου ἐλπίδα,

ρούφηξε τούτῃ τὴν τρελλὴ ἀχτίδα

πού παίζει πάνου σιὸ σκελετὸ τοῦ στήθους σου

—σὰ χρυσὸ μενταγιόνι—

νὰ ξαναχτυπήσει ἡ μεγάλη καρδιά σου.

Τᾶσαρκα χεῖλια σου

ἄς μοῦ ποῦν τὸ στερνὸ σου ἀντίο

—γιατὶ θᾶνε ἡ στερνὴ μας φορὰ

πού βλέπομασσε σὲ τούτῃ τῇ γωνιά τοῦ Ἀπείρου.

Θὰ σκορπίσω τὴ σκόνῃ σου

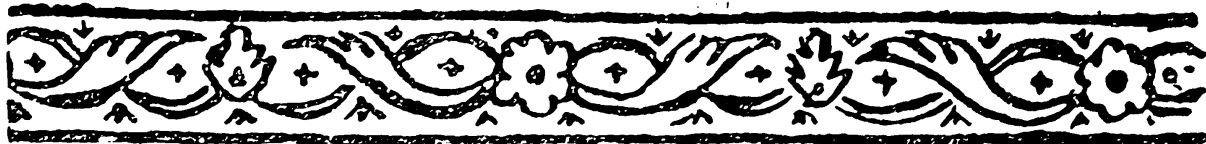
στῶν Ἀβύσσων τὰ πέρατα

νὰ φυτρώσουν ἀστέρια...
 Καὶ τὶς ἡρεμες νύχτες τῶν αἰώνων
 ἀνάμεσ' ἀπ' τὶς οὐράνιες στρατές,
 ν' ἀχτιδοβολοῦν τῆς ἀγάπης σου τὰ κύματα
 καὶ τῆς καλοσύνης σου τὴ μαρμαρυγή.
 Θὰ σκορπίσω τὴ σκὼνὴ σου
 καὶ θὰ βοηθήσω στὸ ταξίδι τῆς Ἐπιστροφῆς.
 Ἀρκετὰ ἡ ἀδυναμία ἡ ἀνθρώπινη
 σὲ κράτησε σκλάβα της!
 Ἀπὸ σήμερα
 —μια καινούργια ζωὴ ξαναρχίζει γιὰ σένα!
 Ἡ ψυχὴ σου θὰ σκιρτάει ἀπὸ χαρὰ.
 Μά, γιὰ μένα, ἀδερφοῦλα,
 εἶνε ἡ θλίψη μου ἀνείπωτη:
 Κάπου σὲ εἴξερα ἀκόμα.
 Κάπου ἐρχόμουν καὶ σ' ἔβρισκα
 καὶ μιλούσαμε οἱ δυό μας μυστικά.
 Μ' ἀπὸ τώρα—
 στὸ παγκόσμιο Μηδὲν θὰ σκορπίσω τὴ σκὼνὴ σου.
 Στὴν ψυχούλα σου ἀνοίγω τὸ κλουβὶ
 νὰ μοῦ φύγει —πουλάκι ἀκριβό μου— γιὰ πάντα!...
 Ἀπ' τὸ στενὸ σου τάφο μοῦ δίδαξες
 τὴ Μεγάλῃ σου Ἀλήθεια:
 «—Σκοπὸς ἡ ζωὴ σας δὲν εἶνε, μὰ, μέσον!
 Ἐκαστος ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῦ κριθῆσεται!»
 Τοῦ πολιτισμοῦ σας ἡ πάχνη, τὴ γύμνειά σας
 πῶς νὰ κρύψει ἀπ' τὸ Φῶς;
 Γυμνὴ εἶνε μόνο ἡ Ἀλήθεια
 κι ἐσεῖς εἰστε τὸ Ψέμα!...
 «Σκύψε, ἐδῶ, ἀδερφοῦλη μου, ὦ, σκύψε!...
 Στὸ τετράγωνο τοῦτο βαθούλωμα,
 τὴ σοφία τῶν Αἰώνων θὰ διαβάσεις!
 Κι ἄχ, πῶς νὰ σᾶς φέρω τὸ Μῆνυμα,
 πῶς νὰ σᾶς διδάξω τὸ δρόμο τῆς Λύτρωσης;
 Τυφλοὶ καὶ κουφοὶ μπρὸς στὴ θεότητα
 τοῦ κορμιοῦ σᾶς μποδίζει τὸ περίβλημα!...
 «Ἔτσι ἔτρεμα κι ἐγὼ ὅσο «ζοῦσα».
 Τώρα πού ντύθηκα τ' ἀστρινο φῶς
 κι ἡ ψυχὴ μου στὸ χάος στροβιλίζεται τ' ἀναρχο,
 καὶ μακάρια ἀγκαλιάζει τὸ φωτεινὸ εἶδωλό της,
 τώρα τῆς ζωῆς τὸ βάρος ρινάζοντας,
 στῆς θεϊκῆς Ἀβίννας πλέω τὰ κύματα!...»
 Εἶπες—
 καὶ χάθηκε τ' ἀνθρώπινο σχῆμα...
 Ἕνας σωρὸς ἄσπρα κόκκαλα...
 Κι ἔπειτα...
 ἡ Αἰωνιότης!...
 Τὸ τίποτα!...
 Τ' ὄνειρο!...

Δημοσθένης Ζαδὲς

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

Το βίωμα και η φύση

Χωρίς να ἔχη πλήρη συνείδηση τοῦ πράγματος, κάθε ἄνθρωπος, βλέποντας τὸν κόσμο ἀπὸ τὴν ὀπτική γωνία πού κατέχει ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του, ἀντιλαμβάνεται τὸ σύμπαν σὰν ἓνα τρίγωνο. Τῇ μιᾷ γωνία κατέχει ὁ ἴδιος, τὴν ἄλλη γωνία ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ἡ φύση, τὸ αἰώνιο γίνεσθαι, ἐνῶ τὴν τρίτη γωνία κατέχει τὸ ὄνειρο, ἐκεῖνο τὸ πού ὑποψιάζεται πίσω ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Αὐτὸ τὸ κἄτι ἄλλο ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς σοφοὺς πρῶτον αἴτιον, πηγὴ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, «φύσις, δημιουργὸς φύσεως» (*natura - urans* κατὰ τὸν Σπινόζα), καὶ ἀπὸ τοὺς θρησκευόμενους ὀνομάζεται εὐλαβικά «δημιουργός, πατέρας, θεός».

Ὁ καθένας μας εἶναι βεβαίωση τοῦ ἑαυτοῦ του. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία γιὰ τὸν παράγοντα ἄνθρωπος. Ἐπίσης δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία γιὰ τὸν παράγοντα φύση, γιατί οἱ αἰσθήσεις μας, πού ξυπνοῦν ἀπὸ τὴ νάρκη τὴ νόησή μας, μᾶς μιλοῦν γι'αὐτή. Τὸν τρίτο παράγοντα τὸν θεωροῦν πιὸ πραγματικό κι' ἀπὸ τοὺς δυὸ πρώτους οἱ φιλόσοφοι σὰν τὸ «κινοῦν ἀκίνητον», σὰν τὴν ἀρχὴ τῆς κίνησης, σὰν ἀρχὴ τῶν ὄντων. Θὰ μπορούσαν τὸν παράγοντα αὐτὸν νὰ τὸν ταυτίσουν μὲ τὴ φύση, ἂν δὲν ἔβλεπαν παντοῦ τὴν αἰτία καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν γεννήτορα καὶ τὸ γεννώμενο. Μπορεῖ νὰ διαφωνοῦν οἱ φιλόσοφοι ὡς πρὸς τὶς ιδιότητες αὐτῆς τῆς πρώτης ἀρχῆς, ὅμως δὲν ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξή της. Πίσω ἀπὸ τὸ ὁρατὸ ὑπάρχει τὸ ἀόρατο καὶ πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ ἔργο τέχνης ὑπάρχει ὁ τεχνίτης. Εἶναι αὐτὸ μιὰ μηχανικὴ αἰτιότης; Εἶναι μιὰ ἐλεύθερη βούληση; Εἶναι μιὰ ἐλεύθερη καὶ νοοῦσα βούληση (Θεός); Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἀφοροῦν τὶς ιδιότητες τῆς πρώτης αἰτίας. Ὡστε τὸ τρίγωνο: «Πρώτη αἰτία, δημιουργημένη φύση, ἄνθρωπος» εἶναι μιὰ πραγματικότης.

Ἄν μᾶς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν πρώτη αἰτία, εἶναι ἴσως ἀρκετὰ εὐκόλο νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ φύση, μολονότι καὶ τὸ θέμα τοῦτο ἔχει κι' αὐτὸ τὶς δυσκολίες του.

Ἄν ἡ φύση ικανοποιῇ τὶς ὑλικὲς ἀνάγκες μας, ἂν μᾶς προσφέρῃ τὴν τροφή, τὸ νερό, τὸ φῶς καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται ἓνας ζωντανὸς ὁργανισμὸς πάνω στὴ γῆ, ὅμως πιὸ πέρα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἡ φύση παρουσιάζεται καὶ σὰν μιὰ ἀξία αἰσθητική, ἠθική, θρησκευτική. Ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς ποιητὲς ἕως τοὺς σύγχρονους ὑμνητὲς τοῦ μεταπολεμικοῦ «ἄγχους» δὲν παύει ἡ φύση ἄλλοτε πιὸ φανερά καὶ ἄλλοτε πιὸ μυστικά νὰ μιλήσῃ στὸν ἄνθρωπο σὰ μάνα, σὰ μάγισσα, σὰ θεά. Ζοῦμε μὲ τὸν ἑαυτό μας, τὶς ἐπιθυμίες μας, τὰ συναισθήματά μας τοὺς στοχασμούς μας, καὶ ζοῦμε μὲ τὴ φύση, μὲ ὅ,τι δηλ. βλέπουμε ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀνοίγουμε τὰ μάτια, ἕως τὴ στιγμή πού τὰ κλείνουμε γιὰ πάντα. Αὐτὴ μας διδάσκει τὸ νόμο τῆς βαρύτητας, αὐτὴ μᾶς μιλάει γιὰ τὸ ψῦχος καὶ τὴ ζέστη, αὐτὴ μᾶς παρουσιάζει ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ τὰ θαυμάσια, ὅλα τὰ ἄγρια καὶ τὰ φοβερά. Οἱ ἐμπνεύσεις καὶ οἱ στοχασμοί μας πηγὴ ἔχουν τὴ φύση. Τὸ νὰ φεύγουμε ἀπὸ κοντά της εἶναι σὰν νὰ φεύγουμε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωή. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὅ,τι δὲν εἶναι φυσικό, δὲν τὸ θεωρεῖ ὠραῖο· ἀκόμα δὲν τὸ θεωρεῖ οὔτε ἠθικό.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

«Εἶναι ἀφύσικο πρᾶγμα» στὴ γλῶσσα τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ σημαίνει: «εἶναι πρᾶγμα ἄσχημο» καὶ ἀκόμα σημαίνει: «εἶναι ἀνήθικο». Ὁ βιωματικὸς ρόλος τῆς φύσης πρέπει νὰ εἶναι στὴ ζωὴ μας τεράστιος. Γιατὶ τὸ βίωμα, μὲ τὴν ὅποια χρο- νικὴ του κλιμάκωση, εἴτε στὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ἐκδηλώνεται, εἴτε στὴ ζωὴ του γέ- νους ἔχει τὶς ρίζες του, εἴτε μεταψυχικὲς ὑποψίες ὑπάρχουν γιὰ τὴν προέλευσή του, τὸ βίωμα, λέμε, ὑπάρχει στὴ ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ ἀναπτύσσεται μέσα στὴ φύση. Πῶς τὴν εἶδαν ἢ πῶς νόμισαν ὅτι τὴν εἶδαν καὶ πῶς τὴν ἔζησαν οἱ ποιηταὶ μας;

* *

Κλεισμένος μέσα στὸν κόσμο του, τὸν ἀτομικὸ κόσμο, στὸν ὄχλο τῶν εὐαι- οθησιῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων ὁ Καβάφης δὲν τὴν εἶδε τὴ φύση. Δὲν τὴν εἶδε ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ λογιστῆ. Δὲν τὴν εἶδε ἀπὸ τὸ κρεβάτι πού ἔστρωσε ἡ λαγνεία. Δὲν τὴν εἶδε οὔ· εἰς διὰ μέσου τῶν ἱστορικῶν (πραγματικῶν ἢ φανταστικῶν) προσώπων γιὰ τὴ καὶ σ' αὐτὰ δὲν θέλησε νὰ ἰδῇ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πάθη τους, κάποτε τὶς ἐξάρ- σεις τους καὶ πῶς συχνὰ τὴν ψυχικὴ καὶ σωματικὴ παρακμὴ τους. Χωρὶς νὰ θέ- λουμε νὰ κάνουμε συγκρίσεις, χωρὶς νὰ ὑπάρχη καμμιά ἄλλη μεταξύ τους ὁμοιότης, μήπως τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸν γίγαντα τοῦ μυθιστορήματος, τὸν Ντοστο- γιέφσκυ; Ὅπου ὁ παράγων ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ὁ ἄρρωστος ἄνθρωπος κατέχει τὸ κέντρο τοῦ πνευματικοῦ μας ἐνδιαφέροντος, ἡ φύση μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἀπο- κλεισμένη.

Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἀντιλαμβάνεται αὐτὴ τὴν ἔλλειψη στὴν τέχνη του καὶ στὸν ἑαυτό του. Τὸ πρῶτο ὀφείλεται στὸ δεύτερο. Ὁ ποιητὴς πού «ρήμοξε» τὴ ζωὴ του στὰ στενὰ σοκκάκια τῆς Ἀλεξάνδρειας δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ τὴ φύση. Γιὰ νὰ τὴν δῇ, χρειάζεται κάποιον ἄσκησι. Χρειάζεται ἡ ἔλξη ἡ ψυχικὴ καὶ πνευ- ματικὴ πού πηγάζει ἀπὸ τὴν αἴσθησι τοῦ φυσικοῦ ὡραίου καὶ τοῦ φυσικοῦ ἀγα-θοῦ. Οὔτε τὸ φυσικὸ ὡραῖο, οὔτε τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ μπόρεσε νὰ νοιώσῃ ὁ ποιητὴς πού· εἶχε κόψει κίθε σχέσι μὲ τὴ φυσικὴ ἡδονή, τὴ νόμιμη ἡδονὴ καὶ καυχιέται ὅτι «ἤπιε ἀπὸ δυνατὰ κρασιά, καθὼς πού πίνουν οἱ ἀνδρεῖοι τῆς ἡδονῆς». Παραδόξως ἐπικαλεῖται τὴν ἀνδρειοσύνη.

Χρειάζεται ἀράγε πάλι γιὰ νὰ καταλήξῃ κανεὶς στὴν ἀρνησι τῶν ἀγαθῶν πού μᾶς δίνει ἡ φύσι; Ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα ἔχουν πάρει ἀπὸ τὴ φύση, ἢ ἔχουν ὀπλισθῇ ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ αὐτὸ πού ὀνομάζουμε ἔνστικτο δηλ. τὴ μυστικὴ καὶ μυστηριώδη—καὶ ἀλάθητη—ἀντίληψι τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ὠφέλιμου, τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ ἀμβλυνσι τοῦ ἐνστίκτου προβάλλει σὰν ἀρρώστεια. Ποιὰ ἀντρειοσύνη ὑπάρχει στὴν ἀρρώστεια;

Δικαιολογεῖ τὴν ἐπίκλησι τῆς ἀντρειοσύνης μόνο ἡ πάλι, ἂν ὑπάρχη, μετα-ξὺ τῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, εἴτε τὸ ἐνστικτο· τὶς ὀδηγεῖ, εἴτε ἡ καλλιεργημένη συνείδησι τὶς διδάσκει, καὶ τῆς ἀρρώστιας ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἀνδρεῖοι τῆς ἡδονῆς δὲν εἶναι ποτὲ οἱ ἄρρωστοι.

Τὴ φύση σὰν ἀξία ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ δὲν τὴν εἶδε ὁ Καβάφης· μὰ δὲν τὴν εἶδε οὔτε σὰν ἀξία αἰσθητικὴ. Τὴν ὑποπτεύεται ὅμως σὲ κάποιες στιγμὲς γα-λήνης ψυχικῆς, σὲ στιγμὲς πού κοιμοῦνται ἴσως οἱ αἰσθήσεις:

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι' ἄς δῶ κι' ἐγὼ τὴ φύση λίγο.
Θάλασσας τοῦ πρωῒου κι' ἀνέφελου οὐρανοῦ
λαμπρὰ μαβιά, καὶ χίτρινη ὄχθη· ὅλα
ὡραῖα καὶ μεγάλα φωτισμένα.

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι' ἄς γελασθῶ πὼς βλέπω αὐτὰ
(τὰ εἶδ' ἀλήθεια μιὰ στιγμὴ σὰν πρωτοστάθηκα).
κι' ὄχι κ' ἐδῶ τὲς φαντασίες μου,
τὲς ἀναμνήσεις μου, τὰ ἰνδάλματα τῆς ἡδονῆς.
(Θάλασσα τοῦ πρωῒου).

Σὰν νὰ ξυπνᾷ ἀπὸ βαθὺν ὕπνο, σὰ νὰ διώχνῃ τὶς φαντασίες ἐνὸς ὄνειρου ἐφιαλτικοῦ ζητεῖ ὁ Καβάφης νὰ μὴν τὸν ἀκολουθήσουν «κι' ἐδῶ» τὰ «ἰνδάλματα τῆς ἡδονῆς». Ἡ ὥρα τῆς αὐγῆς, τὸ πρωῒ, παίρνει καὶ κάποιο νόημα συμβολικό. Εἶναι ὅλα ὅσα χωροῦν στὸ μάτι «ῥαῖα», εἶναι «μεγάλα» καὶ εἶναι «φωτισμένα». Πόσο ἐξαγνιστικό εἶναι τὸ φῶς τῆς αὐγῆς ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐφιαλτικὴ νύχτα! . . Καὶ ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ἐξαγνιστικό, κάνει τὰ πράγματα ῥαῖα, δηλ. ἔχει αἰσθητικὴ ἀξία, τὰ κάνει καὶ «μεγάλα»· ὄχι βέβαια μὲ τὴ σημασίαν τοῦ μεγέθους, ἀλλὰ μὲ τὴ σημασίαν ἐνὸς μεγαλείου, πού τὸ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ, δηλ. ἡθικοῦ. Θὰ μπορούσε νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς στίχους τοῦ Γρυπάρη:

Πρόβαλε μέρα γαλανὴ κι' ὄνειροξεδιαλύστρα
νὰ διώξῃς τὰ ἰσκιώματα τοῦ ὕπνου ὁλόγουρά μου
πρόβαλε, μέρα, σκόρπισε τὴν ὕπνοφαντασίάν μου.

* Ἀλλ' ἂν ὁ Γρυπάρης γυρεύῃ τὸ φῶς γιὰ νὰ διώξῃ τὰ σκοτάδια τῶν παραισθήσεων, ὁ Καβάφης καταλαβαίνει ὅτι μόνο γιὰ μιὰ στιγμή θὰ ξεχαστῇ ἀπὸ τὰ «ἰνδάλματα τῆς ἡδονῆς» (αὐτὰ εἶναι τὰ δικά του σκοτάδια), μιὰ στιγμή τόσο φευγαλέα, ὥστε ἓνα γέλασμα εἶναι τὸ ὅτι θὰ τὰ ἴδῃ αὐτὰ τὰ «ῥαῖα καὶ μεγάλα φωτισμένα». «Ἄς γελασθῶ πῶς βί' ἐπ' αὐτὰ» εἶναι ἡ κραυγὴ κάθε ναρκωμένου ἀπὸ τὸ ὅποιοδήποτε χάσις, πού μισανοίγει τὰ μάτια καὶ δὲν καταλαβαίνει ἂν βλέπῃ ἢ ἂν ὀνειρεύεται ἀκόμα.

Καὶ ὅμως πόσο προδίνει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του, ὅταν μιλάει γιὰ τὶς σκιές τῆς Ἀγάπης:

* Ἐνα κερί ἀρκεῖ. — Τὸ φῶς του τὸ ἀμυδρὸ
ἀρμόζει πιὸ καλά, — θάνατι πιὸ συμπαθὲς
σὰν ἔρθουν τῆς Ἀγάπης. — σὰν ἔρθουν οἱ Σκιές.

* Ἐνα κερί ἀρκεῖ. — Ἡ κάμαρη ἀπόψε
νὰ μὴ ἔχῃ φῶς πολὺ. — Μέσα στὴν ρέμβην ὅλως
καὶ τὴν ὑποβολή. — καὶ μὲ τὸ λίγο φῶς
μέσα στὴ ρέμβην ἔτσι — θὰ ὁραματισθῶ
γιὰ ν' ἔρθουν τῆς Ἀγάπης, — γιὰ ν' ἔρθουν οἱ Σκιές.
(Γιὰ ν' ἔρθουν)

Ἡ φύση μπαίνει στὴν κάμαρα, ρίχνει τὸ φῶς τῆς καὶ τοὺς ἥσκιους τῆς, προκαλεῖ μὲ τὴ φωτοσκίαση πού ρίχνει, τὴ ρέμβη, ξυπνάει τὶς Σκιές τῆς Ἀγάπης. Ὅταν μπορέσῃ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο τῆς κάμαρας καὶ φθάσῃ στὴν ὀνειροπόληση, τότε εἶναι ἡ φύση πού τὸν παίρνει σὰν παιδάκι στὴν ἀγκάλῃ τῆς καὶ τὸν νανουρίζει. Ἡ φύση μπαίνει στὴν ἀμαρτωλὴ κάμαρα καὶ κυριεύει τὸν ἄνθρωπο, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἴτε τὴν πλησιάζει εἴτε ἀνόητα προσπαθεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπ' αὐτήν, πάντοτε τῆς ἀνήκει, εἶναι δικὸς τῆς. Τὴν ἔχει μάνα του καὶ εἶναι παιδί τῆς. Ὁραματισμοί, ρέμβη, σκιές, εἶναι τῆς ψυχῆς, ὄχι τοῦ κορμιοῦ, λαχτάρεις. Καὶ δὲν τὶς προκαλεῖ κάποιο δυνατὸ μεθυστικὸ πιστό, πού κατεσκεύασε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ γαλήνη καὶ ἡ σκιά τῆς νύχτας . . . Γιατί ἡ φύση δὲν εἶναι τὰ λουλούδια καὶ τὰ κύματα οὔτε οἱ αὐγὲς καὶ οἱ δύσεις, (χωρὶς νὰ παύουν νὰ εἶναι δικές τῆς χάρες) ἀλλ' ὁ μέγας καὶ ἑξέχελος ποταμὸς τοῦ αἰώνιου γίνεσθαι, πού μᾶς παρασύρει στὸ μεγάλο ρεῦμα του καὶ μᾶς κάνει νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὴν ἁρμονία του, μὲ τὴν ἡθικὴν του καὶ μὲ τὴν ἀλήθειάν του . . . Καὶ ἡ ὑποβολὴ πού ἀσκεῖ στὴ φαντασία καὶ στὴν εὐαίσθησίαν μας τὸ παραπάνω τραγούδι ὀφείλεται ἀκριβῶς στὸ γεγονός, ὅτι παρουσιάζει τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ παραδομένη στὰ τρυφερά χέρια τῆς Νύχτας, ὅπου ἓνα κερί — ἡ μόνη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου — κάνει πιὸ ἔντονες τὶς σκιές τῆς, πού μεταβάλλονται σὲ μορφὲς τῆς Ἀγάπης, ὅπως οἱ παλμικὲς δονήσεις τοῦ ἀέρα γίνονται στὴ συνείδησή μας ἤχοι.

Κι' ένας άλλος μεγάλος τοῦ στίχου δουλευτής ἔζησε σχετικὰ μακρυνὰ ἀπὸ τῆ φύσης: Διανοητικὸς ὅπως εἶναι ὁ Παλαμᾶς, δὲν μπόρεσε νὰ νοιώσῃ τὴ λυρωτικὴ δύναμη τῆς φύσης. Ὁμολογεῖ ὅτι τὴν ἀνθρώπινη πίκρα τῆς ὀρφάνιας ποὺ ἔνοιωσε στὰ πρῶτα παιδικὰ του χρόνια, μιᾶς κατάστασης ἐντελῶς ἀνθρώπινης, δὲν μπόρεσε νὰ τὴν γλυκάνῃ τὸ «πανώριο ξαγνάντεμα κοντὰ στ' ἀκρογιαλὶ» μολονότι ὁμολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ γνώση τῆς ὁμορφίᾳς αὐτῆς. Ἀπὸ τὴν Πάτρα θυμᾶται τὸ σπῖτι, ἀνθρώπινη χαρὰ κι' αὐτὴ, καὶ τοὺς Ἰταλοὺς μουσικοὺς μὲ τὴ ζητωκραυγὴ πρὸς τὸν ἥρωα καὶ πρὸς τὴ λευτεριά. Καμμιά φράση, κανένα μισόλογο γιὰ τὴ θάλασσα ποὺ ἀπλώνονταν μπροστά του, γιὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου στὰ μακρυνὰ τοῦ πελάγου...

Σὲ πολλὰ μικρὰ λυρικά του κομμάτια εἶναι ἀλήθεια ὅτι θυμᾶται τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ δὲν πρόκειται γιὰ τὸ τοπίο καθ' ἑαυτό, ὅσο γιὰ τὴ χώρα τῶν ἡμιθέων, ὅπου ἔζησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὸν ὑπέροχο καὶ ἀπαράμιλλο πολιτισμό. Ἐπίσης μαζὶ μὲ τὴν Ἀθήνα ὑμνολογεῖ στὴ «Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ» καὶ τὸν Παρνασσὸ καὶ τὴν Πόλη καὶ ἄλλους Ἑλληνικοὺς τόπους. Θαυμάζει μάλιστα κανεὶς τὴ δύναμη τῆς ζωγραφικῆς του. Ἀλλ' ἀφοῦ περάσῃ ἡ πρώτη ἐντύπωση, αὐτὴ ποὺ βλέπει ὅλα τὰ πράγματα στὸ ἴδιο ἐπίπεδο, θὰ ἰδῇ ὁ διαβαστής του ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ τόποι ἐγκωμιάζονται σὰν ἀφορμὲς γιὰ τὴν ἐξύμνηση ἀνθρώπινων ἐποχῶν, πολιτισμῶν, ιστορικῶν γεγονότων. Ἡ φύση εἶναι στὴν πιὸ εὐμενῇ πρὸς αὐτὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ, τὸ ὡραῖο πλαίσιο, ἡ σκηνὴ ὅπου παίζεται τὸ ἀνθρώπινο δράμα. Κάποτε ὅμως σὰν ξαφνιασμένος ὁ ποιητὴς ὁμολογεῖ πὼς δὲν εἶδε τὴ φύση:

Τὴν ὥρα τὴν ὑπέρτατη, πού θὰ τὸ σβῇ τὸ φῶς μου
ἀγάλια ἀγάλια ὁ θάνατος,

ὁ πιὸ τρανὸς καημὸς μου
θὰ εἶναι πὼς δὲ δυνήθηκα μ' ἐσὲ νὰ ζήσω, ὦ πλάση,
πράσινη, ἀπάνω στὰ βουνά, στὰ πέλαγα, στὰ δάση,
θὰ εἶναι πὼς δὲ σὲ χάρηκα, σκυφτὸς μὲς στὰ βιβλία
ὦ Φύση, ὀλάκαιρη ζωὴ κι' ὀλάκαιρη σοφία!
(Πολιτεία καὶ μοναξιά — ὁ πιὸ τρανὸς καημὸς μου).

Τὸ ποίημα φέρει χρονολογία 1906· ἀλλὰ στὴν ἴδια σελίδα μὲ χρονολογία ἓνα χρόνο ἀργότερα (1907) βιάζεται νὰ μᾶς μιλήσῃ σὰ μετανιωμένος γιὰ τὴν ἀξία τῶν βιβλίων. Καὶ μιλάει γιὰ τὰ βιβλία σὰ γιὰ μιὰ δεύτερη φύση, σὰ δυνάμεις ποὺ ἐνεργοῦν καὶ δημιουργοῦν ἢ καταστρέφουν, ποὺ ἔρχονται σὰν κατακλυσμοὶ ἢ σὰ γόνιμες βροχές:

Σάμπως κ' ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιὰ δὲν εἴμαστε τῆς Φύσης;
Καὶ σὰν πνοὲς δὲν εἴμαστε κι' ἀπὸ παντοῦ δὲν πνέμε;
Καὶ δὲ χαλαῖμε σὰ σεισμοὶ καὶ σὰ φωτιὲς δὲν καῖμε;
Σὰν τὰ πελώρια βύσσινα δὲν εἴμαστε τῆς δύσης
καὶ σὰν τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς; Πάντα καθὼς μαυρίζουν
τ' ἄσπρα χωράφια τοῦ χαρτιοῦ τ' ἄνθια μας δὲν ἀξίζουν
τὰ περιβόλια, τὰ βουνά, τὶς ἄκρες, τὰ ρουμάνια,
χλωρὰ καὶ σὰν ἀκουμπιστὰ στὰ γαλανὰ τὰ οὐράνια;
Δὲν εἴμαστε σὰν τὴ ζωὴ τῆς θάλασσας, ποὺ εἶν' ὅλη
ταξίδι, σάλεμα, δροσιά, φουρτούνα, ἀραξοβόλι;

Κι' ἀκόμα σὰν τὰ σύννεφα δὲν εἴμαστε ἀεροπλάνα
μὲ τὸ θυμὸ τῆς ἀστραπῆς, μὲ τῆς βροχῆς τὸ μάννα;

Ξαναθυμᾶται ὅμως τὴ φύση ὕστερα ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἔσφαλε. Παραδέχεται τότε ὅτι ὑπάρχουν στὴ φύση ἀξίες ποὺ τὶς παρεγνώρισε, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν ἐνδιαφέρθηκε. Παραδόξως ὅμως καὶ τότε δὲν βλέπει τὴ φύση σὰν

αίσθητική αξία, πού μεταβάλλεται σὲ ἀξία ἠθική καὶ πνευματική. Καὶ τότε βλέπει στὴ φύση ἕναν παράγοντα σχεδὸν ἀνθρώπινο. Εἶναι ἡ ζωτικότητα πού ὑπάρχει στὴ φύση γενικά, αὐτὴ πού ἐκδηλώνεται στὴν αἵθηση τῶν φυτῶν καὶ στὴν προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου:

Εἶπε τὸ δάσος: μὲ καταφρονούσες
γυρμένος πάνω στ' ἄχαρα βιβλία.
Εἶπε τὸ δάσος: μὲ καταφρονούσες,
καμάρι σου ἦταν ὁ οὐρανὸς κ' ἡ θάλασσα λατρεία.

Μοῦ σάλεψε θυμὸς τὰ φυλλοκάρδια
τοῦ μίσους μέσα μου ἐνοιῶσα τὸ γῦπα
μοῦ σάλεψε θυμὸς τὰ φυλλοκάρδια
— «Ἡ ἐκδίκηση καὶ τῶν θεῶν εἶναι ξανάσασμα» εἶπα.

Καὶ σ' ἄφησα νὰ ζήσης καὶ ν' ἀσπρίσης
νὰ χτυπηθῇς ἀπ' τὸν καιρὸ, νὰ γίνης
(καὶ σ' ἄφησα νὰ ζήσης καὶ ν' ἀσπρίσης)
σοφὸς τοῦ τραγουδιοῦ ἀκριβὸς καὶ τῆς γλαυκῆς γαλήνης.

Καὶ σὲ πλάνεψα τότε κι' ἐδῶ πέρα
σέφερα στὰ κρυφὰ τὰ μονοπάτια
καὶ σὲ πλάνεψα τότε κ' ἐδῶ πέρα
σ' ἄναψα πάθος ὄψιμο, μιὰ φλόγα ἀπὸ δυὸ μάτια.

Στὴ διαλεχτὴ μου κόρη Ἀμαδρυάδα
ἔδωκα τὴν ὀλόγλυκη τὴν ὄψη.
στὴ διαλεχτὴ μου κόρη Ἀμαδρυάδα
εἶπα νὰ πάρῃ σου τὸ νοῦ, τὸν ὕπνο σου νὰ κόψῃ.
(Βραδυνὴ φωτιά. — Ἡ ἐκδίκηση τοῦ δάσους (1))

Τὸ δάσος ἐδῶ ἀντιπροσωπεύει συμβολικὰ ὀλόκληρη τὴ φύση.

Ὁ ποιητὴς κλεισμένος στὸ κελλί του καὶ στὰ βιβλία του, στίς μελέτες του μακριὰ ἀπ' αὐτὴ, δὲν τὴν ἐπρόσεξε. Ὡς πού ἔφτασε κάποια μέρα πού οἱ ἴδιες οἱ μελέτες του ἴσως τοῦ ἔδειξαν ὅτι στὴ φύση ἔξω καὶ στὸν ἀνοιχτὸν ὁρίζοντα πέρα ὑπάρχουν ἄγνωστες ἀξίες, ὅτι δὲν εἶναι μόνον οἱ μελέτες πού μορφώνουν καὶ ἐμψυχώνουν τὴ ζωὴ. Ἀλλὰ κι' ἐδῶ, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, δὲν εἶναι ἡ αἰσθητικὴ ἀξία πού τὸν ἐπηρέασε. Ἀντιλήφθηκε μονάχα ὅτι στὴ φύση, συγκεκριμένα στὸ δάσος, ὑπάρχει ἡ ζωτικὴ δύναμη πού κάνει κάθε δένδρο νὰ ἔχῃ ζωὴ, αὐτὴ ἡ ζωτικὴ δύναμη πού οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὠνόμαζαν ψυχὴ. Ὁ Πλωτῖνος τὴν εἶχε ὀνομάσει φυτικὴ ψυχὴ κι' ὁ διάσημος Ἰνδὸς βοτανολόγος *Tagadish Boje* (?) διέκρινε καὶ ἀπέδειξε πειραματικὰ τὴν ὑπαρξὴ της. Εἶναι αὐτὴ, πού ἡ ἀρχαία μυθολογία τὴν εἶχε ὀνομάσει Ἀμαδρυάδα, ψυχὴ τοῦ δέντρου. Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἄμεση αἰσθητικὴ ἐπίδραση, πού ἄσκησε στὴν ποιητικὴ του διαίσθηση ἡ φύση μὲ ἀποτέλεσμα τὸν μεταβολισμὸ (ὅπως λένε στὴν ἰατρικὴ) τῶν ψυχικῶν του διαθέσεων. Ἡ μελέτη, ὅπως παντοῦ ἄλλοῦ, ἔτσι κι' ἐδῶ τὸν ὠδήγησε. Μόνον πού ἐπὶ τέλους ἐδῶ δὲν τῆς ἀρνεῖται τὴ ζωτικὴ της ἀξία καὶ κατὰ συνέπειαν τὴ βιωματικὴ της ἐπίδραση στὸν ἄνθρωπο. Ἀλλὰ πραγματικὸ βίωμα δὲν φανερῶνει, γιὰτὶ δὲν δείχνει μιὰ ἀλλαγὴ πού νὰ ἐγίνε αὐθόρμητα, ἀσυναίσθητα, ἀλλαγὴ πού νὰ τὸν μεταμόρφωσε καὶ νὰ τοῦ ἀποκάλυψε κάτι, ἕνα μυστικὸ τῆς ζωῆς, μιὰ πτυχὴ τοῦ εἶναι.

1. Οἱ στίχοι αὐτοὶ πρωτοδημοσιεύτηκαν τὸ 1922 σὲ περιοδικό.

2. *Tagadish Boje: Res ponse in Living and Non—Living*. Δὲν ἔχουμε ὑπ' ὄψει τὸ ἴδιο τὸ βιβλίο ἀλλὰ περίληψη τῶν σχετικῶν πειραμάτων του διαβάσαμε τὸ Βιβλίο τῆς *Annie Besant* «Μελέτη ἐπὶ τῆς συνειδήσεως» (*A Study in Consciousness*).

Ἄλλὰ κι' αὐτὸ ποὺ τὸν πλάνεψε, ἀλλάζει γρήγορα μορφή. Ἡ Ἀμαδρυάδα εἶναι τὸ σύμβολο ὅχι τῆς ζωτικότητος, ποὺ ὑπάρχει καὶ ἐμψυχώνει τὴ φύση, ἀλλὰ τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ζωτικῆς ψυχῆς νοῦ Πλωτίνου (1), τῆς Ἀδδibuτάμ τῶν Ἰνδῶν, ὅπως διδάσκεται στὴ Γιτά. (2) Ἔτσι τουλάχιστον παρουσιάζεται στὴ «Βραδυνὴ Φωτιά».

Η ΑΜΑΔΡΥΑΔΑ

Ἡ Ἀμαδρυάδα ἐγὼ ἡ ψυχὴ, τοῦ δέντρο, ἡ πρασινάδα,
τὸ φῶς, ὁ ἥσκιος, τὰ χλωρά, τὰ δροσερά δικά μας.

λουλούδια ἐσεῖς, ἀδέρφια μας τραγούδια ἐσεῖς, παιδιὰ μας.

Ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ λοιπὸν εἶναι ἡ Ἀμαδρυάδα. Αὐτὴ ποὺ εἶναι ἀδερφὴ τοῦ λουλουδιοῦ, ποὺ ἔχει παιδιὰ τῆς τὰ τραγούδια τοῦ ποιητῆ. Κι' ἂν ὁ νοῦς, ὁ λογισμὸς, τὸ μέτωπο, εἶναι ὁ κυβερνήτης, ἡ Ἀμαδρυάδα, ἡ ψυχὴ, εἶναι αὐτὴ ποὺ δίνει ζωὴ στὸ κάθε τι. Εἶναι ἡ Ἀμαδρυάδα, βασιλοπούλα τῶν «τραγουδιῶν τοῦ ἡ'ιδου» ποὺ ραντίζει τὰ μορμαρωμένα βασιλόπουλα καὶ τοὺς δίνει ζωὴ. Σύμβολο εἶναι ἡ ὑλικὴ ἀναπαράσταση μιᾶς ιδέας. Τὴν ιδέα τῆς ζωτικότητος, τῆς ζωτικῆς ψυχῆς, ἀλλοῦ τὴν ὀνομάζει ὁ Παλαμᾶς «Ἡλιογέννητη» κ' ἐδῶ τὴν ὀνομάζει Ἀμαδρυάδα. Ἡ φύση τοῦ ἐδῶκε τὸ σύμβολο, ῥίποτε περισσότερο.

Κι' ὅμως ἀναγκάζεται κάπου νὰ μιλήσῃ, καὶ μάλιστα πολὺ ξάστερα καὶ πολὺ ἀπλᾶ, γιὰ τὸ βίωμα ποὺ δίνει ἡ γῆ στὸν ἄνθρωπο (ἴσως καὶ στὰ ἄλλα πλάσματα τοῦ θεοῦ) ὅταν κάνει λόγο γιὰ μιὰ πιθανὴ ζωὴ, πολὺ διάφορη τῆς ζωῆς ἐδῶ στὴ γῆ, ποὺ ἴσως ζοῦν ἄλλα πλάσματα τοῦ θεοῦ σὲ ἄλλα ἄστρα.

Χωρὶς ν' ἀποβλέπῃ στὴ φύση, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ μοῖρα του, λογαριάζοντας καὶ σ' αὐτὴν ἔχοντας στραμμένη τὴν προσοχή του, διέκρινε ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται τέτοια ἢ τέτοια σύμφωνα μὲ ὠρισμένες συνθῆκες ζωῆς ποὺ εὐνοεῖ ὁ πλανήτης μας. Στὸ στίχο τοῦ Σολωμοῦ «ἔρως καὶ χάρος πάντοτε δουλεύουν ἐδῶ κάτω» διέκρινε τὶς δυὸ θεμελιώδεις δυνάμεις, ποὺ ἀλέθουν σὰ δυὸ μυλόπετρες τὴ ζωὴ μας, ὅπως φυσιολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀναπτύσσεται πάνω στὴ γῆ. Ἀλλ' ὁ στοχασμὸς τοῦ τὸν παρέσυρε πρὸ μακρὰ: Εἶναι ἄρα γε παντοῦ τὰ ἴδια; Σὲ κόσμους ἄλλους, σὲ πλανῆ ες ἄλλους, ἂν ὑπάρχῃ ζωὴ, δὲν εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἐξελίσσεται διαφορετικὰ; Ἄν ἡ ζωὴ ἐκεῖ ἀκολουθῇ ἕναν διαφορετικὸ ρυθμὸ, δὲν θὰ εἶναι ἐπόμενο καὶ τὰ ἀνθρώπινα βιώματα, ἡ ἀνθρώπινη ψυχοσύνθεση καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἰδανικά, ἀλλὰ καὶ τὰ βίβασα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ρυθμίζονται διαφορετικὰ; Ἀλλ' ἔτσι καταλήγουμε σὲ μιὰ πνευματικότητα, ποὺ εὐνοεῖ, ποὺ ἐμπνέει, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ Γῆ, σ' ἕνα πνεῦμα τῆς Γῆς:

Ἄν ἔχουμε ἐδῶ πέρα
τὸν Ἑρῶτα πατέρα
τὴ συμφορὰ χαλάστρα
ποῖος ξαίρει στ' ἄλλα τ' ἄστρα
τί χαρὲς καὶ τί πόνοι.

ποὺ τὰ δικά μας θάναι
παιδιὰ, καθὼς περνᾶνε.
(Πολιτεία καὶ Μοναξιά)

(Ἀκολουθεῖ)

1. Πλωτίνου, «Ἐννεάδες».

2. Γιτά: μετάφρασις Δημ. Γαλανοῦ — Ἀθηναίου.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ Ι. ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΥ

Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑ - ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

1

Δέν είχα μπει καλά· καλά στο ξενοδοχείο, όταν ο υπάλληλος, γνωστός από χρόνια, άφου με καλωσώρισε, με πληροφόρησε για τή δίκη τής θειά—Γιαννούλας. "Όλο θέλουν ψιλοκούδεντο οι ξενοδόχοι, για να καλοπιάνουν τούς πελάτες, και άνεβαίνοντας μαζί του τις νωπές από το σφουγγάρισμα ξύλινες σκάλες εξακολουθούσε να μου λέγει πώς έχει ή υπόθεση, τι υποστήριξε αυτή, και τι αποφάσισε το δικαστήριο. Μου τάλεγε όλα για νία τής επαρχιακής πόλεως χωρίς εκείνος να διακόπτη την αφήγησή του. Έτσι ώσπου να μπώ στο καλοφωτιστο μονοκρέββατο δωμάτιο άρχισε κάπως να κεντρίζεται ή περιέργειά μου και ρωτώντας τον έμαθα ποιά ήταν αυτή ή θειά-Γιαννούλα. Θυμήθηκα μάλιστα ότι ήταν μακρυνή μου συγγενής.

Έτράβηξα τά σκούρα του πρασινοβαμένου παραθυριού και κουρασμένος από το ταξίδι, πλύθηκα στά γογγόρα και βούλιαξα ευχάριστα στο μαλακό άσπροσέντονο κρεβάτι.

"Ελειπα χρόνια από την πόλη που γεννήθηκα και δέν θυμώμουν πρόσωπα και πράγματα.

Άλήθεια ήμουν πεθαμένος από την κούραση, αλλά στο ταξίδι καπνίζει κανείς πολύ και αυτό μου έφερε νευρική υπερδιέγερση. Δέν μπόρεσα άμέσως να κοιμηθώ και προσπαθούσα να ανασκάψω τις παιδικές μου αναμνήσεις και να διερωτώμαι ποιους φίλους και γνωστούς θά έρω.

"Αθελά μου ή σνέψη μου ήρθε πάλι στη θειά Γιαννούλα. Θυμήθηκα ότι μικρός πήγαινα σπίτι της μαζί με τή μάνα μου και έπαιζα με το μονάκριβο Γιώργο της. Πόσα χρόνια πέρασαν από τότε! Ήμαστε στην ίδια ήλικία και στην ίδια τάξη. Μαζί διαβάσαμε τις περισσότερες φορές και μαζί τελειώσαμε το Δημοτικό. Δέν είχε πατέρα, και ή μάνα του τον είχε χαϊδεμένο. Μά τα χείδια τής μάνας του δέν τον έκαναν έγωιστή, ούτε το ότι, άν και μικρός, ήταν καλοντυμένος τόσο, που ξεχώριζε ανάμεσά μας, πράγμα άσυνήθιστο για τή μικρή μας πόλη. Φαινόταν σωστό άρχοντόπουλο. Ήταν στο άνάστημα μεγαλύτερός μου, σγουρομάλλης με μαύρα μάτια και μαλλιά, παχειά φρύδια και παχουλά άσπροκόκκινα μάγουλα. Στά έξυπνα μάτια του και στο πετοχτό βλέμμα του διάβαζες τήν άνησυχία. Ήταν αρκετά ζωηρός και αυτό του στοίχισε τή ζωή. Το καυμένο το παιδί! Ένα άπόγευμα έπαιζε με άλλα παιδιά κυνηγητό. Θά ήταν ίσαμε δώδεκα χρόνων τότε. Ένώ τον κυνηγούσαν τά παιδιά, στρίβοντας τή γωνία έπεσε πάνω σ' ένα φορτωμένο στάρι αυτοκίνητο, που πέρασε πάνω από το στήθος του. Τόν έκαμε λειώμα. Τρέξανε οι γείτονες και τον συμμαζέψανε. Τόν έάλανε σέ τζιζιέρα. Ένα μαξηλάρι δοσμένο από το άπέναντι κουρείο, του κρατούσε το κεφάλι. Το μελανιασμένο πρόσωπό του είχε μαζί με τή σκόνη το μορφασμό του πόνου και τήν ωχράδα του θανάτου. Τά χέρια του κρέμονταν παράλυτα. Στο λευκό πουκαμισάκι του ήταν ένα στρώμα από

λασπωμένο αίμα, πού από τὰ κρεμασμένα πόδια του έσούρωνε άκόμη βαθυκόκκινο, και οί σταλαγματιές στο δρόμο άφηναν μαύρα ίχνη στο θανατηφόρο διάβα τους...

Δέν έπαιξα μαζί του εκείνη τήν ήμέρα και έμως αίσθανόμουν τόν έαυτόν μου κάπως ένοχο για τó θάνατό του. Τίς άλλες μέρες μαζί έπαίζαμε.

Άκολουθούσα μέ πνιγμένους τούς λυγμούς και δακρυσμένους τούς άλλους, πού πήγαιναν τó κανίσκι στη μάνα του.

Οί γυναikoύλες μέ θρήνους και δαρμούς έσκούζανε για τó χαμό του άγγελουδιού και τó μοιρολόι έρράγιζε καρδιές, όταν έφταναν τó νεκρό στην πόρτα του σπιτιού του. Και ή θειά - Γιαννούλα—τί καρδιά είχε αυτή ή γυναίκα!—πού τó είχε μάθει στο μεταξύ, έρώτησε.

—Στόν τόπο;

Κανείς δέν άποκρίθηκε. γιατί άπάντηση δέ χρειαζόταν. Και τότε—τό θυμάμαι σάν νά είναι τώρα—γύρισε στις γυναίκες, πού σκούζανε και είπε θυμωμένα.

—Τί συμβάινει; Γιατί κάνετε έτσι; Θά τó αναστήσουμε μέ τίς φωνές και τά κλάματα;

Ούτε ένα δάκρυ δέν έχυσε. Κράτησε τόν πόνο της δουδό. "Ημουν μικρός και δέν μπορούσα νά καταλάβω. Δέν ήξερα ότι ó δουδός πόνος είναι μεγαλύτερος και ότι γυναίκες σάν τή θειά - Γιαννούλα πεθαρχούν πάντοτε τόν έαυτόν τους.

Ή θειά - Γιαννούλα ήταν από καλή γενιά, πού είχε όμως φτωχύνει. Κι' ó άντρας της φτωχός ήτανε στην άρχή της έμπορικής ζωής του. Γιατί, τó είπα κι' ελας, μέ τó έμπόριο είχε καταπιαστή ó μακαρίτης. Δικά του χρήματα λίγα είχε. Του έστελναν όμως από τήν Άμερική πολλά έμβάσματα τ' άδέλφια του και μέ τά χρήματα πού έπαιρνε, άνοιξε μαγαζί, άπόκτησε σπίτι, δικό του σπίτι καλό και μεγάλο, και παντρεύτηκε τήν θειά—Γιαννούλα. Άν και οί δικοί της δέν ήθελαν αυτό τó συνοικέσιο, αυτή δέχτηκε, γιατί διέκρινε καθαρά ότι ισοβαράνει ή άφιλοκέρδεια και άγαθότητα του συζύγου της μέ τή δική της ανθρωπιά.

Είχε μιá ευγένεια φυσική, μιá λεπτότητα στους τρόπους και τά λόγια της, χάρες

πού δύσκολα τίς συναντά κανείς σήμερα. Ό λόγος της συμβόλαιου και ή λέξις της ζυγισμένη. Ποτέ δέν μετάνιωζε για κάτι πού είπε, πράγμα σπάνιο άν όχι αδύνατο για μιá γυναίκα. Στο μαγαζί όταν πήγαινε, παράδγαινε μέ τόν καλό και βολικό της σύζυγο στις μεγάλες εύκολίες στον κοσμάκη και συνειδητά έχασαν πολλά και ζούσαν μέ τήν ίκανοποίηση ότι δέν θά ύποφέρουν άνθρωποι φτωχοί, τόσο, πού ποτέ δέν θά μπορέσουν νά τούς πληρώσουν μιá δεικάρα...

Μετέφερε τó έμπορικό του στο ισόγειο του σπιτιού πού καθότανε, άγόρασε μέ τά έμβάσματα κι' ένα άλλο μικρότερο σπιτάκι μιá γωνία παραπέρα και άρκετά χωράφια και λιοστάσια.

—Δέν ξέρεις τί γίνεται, έλεγε και γελούσε καλόκαρδα, όπως πάει τó μαγαζί μου σίγουρα θά τó κλείσω. Άς εξασφαλίσω τουλάχιστον τή γυναίκα μου και τó παιδί μου.

Και όπως τó προφήτευσε, έτσι έγινε.

Δυό χρόνια μετά τó γάμο, άφησε χρόνους και ασφάλεια στη γυναίκα του και τó παιδί του. Τόν φέρανε σέ μαύρη κάσσα πεθαμένο από άγνωστη άρρώστεια.

Ή θειά—Γιαννούλα τόν έθαψε, διάλυσε τó μαγαζί, νοίκιαζε τά χτήματα και ζούσε χωρίς στερήσεις.

Ύστερα από τόν άπροσδόκητο θάνατο του παιδιού της κλείστηκε για κάμποσο καιρό σέ μιá κάμαρα. Στο ύπόλοιπο σπίτι έβαλε τόν κουμπάρο της νά καθήση. Ζούσαν άγαπημένα, αλλά λίγον καιρό μαζί, γιατί τά παιδιά έκαναν τόσο θόρυβο, όσο δέν μπορούτε νά άνθέξη ή δοκιμασμένη σκληρά από τή ζωή θειά—Γιαννούλα. Γι' αυτό άφησε τó σπίτι στους κουμπάρους, έπήγε στο μικρό και ζούσε μόνη της... Αυτά σκεφτόμουν ώσπου σιγά—σιγά παράλυσα από τήν κούραση και ή νάρκη προχωρώντας από τά πόδια έμαρμάρωσε τή μνήμη μου.

2

Τό άπόγευμα, ή μάλλον τó βραδάκι σηκώθηκα ξαλαφρωμένος και βγήκα μιá βόλτα. Μόλις είχαν άνάψει τά φώτα. Έγύριζα άσκοπα και έδλεπα πρόσωπα και

πράγματα, πρόσωπα κυρίως, πού δὲν θυμάμαι νὰ τὰ εἶχα ξαναῖδεϊ.

Τὰ θήματα μὲ φέρανε ἀσυναίσθητα στὴ γειτονιά, πού κατοικοῦσα, ὅταν ἤμουν μικρός.

Ἐγγώρισα τὴν ἐξωτερικὴ πέτρινη σκάλα, πού τότες φορές κατακυλοῦσα παίζοντας. Ἡ ἴδια αὐλή μὲ τὸ πηγάδι, πού ἦταν κάπως ξεχειλωμένο, ἡ ἴδια κληματαριά—φαινόταν μάλιστα ξανακωμμένη—, τὸ ἴδιο ξύλινο μακρόστενο μπαλκόνι στὴν αὐλή. Ἡ χαμηλὴ μάντρα εἶχε κάπως ἐπιδιορθωθῇ. Ἐνόμισα γιὰ μιὰ στιγμὴ πὼς θὰ ἄκουα τὴ φωνὴ τῆς μάνρας μου νὰ μὲ καλοδέχεται μὲ τὸ γλυκό της χαμόγελο. Εἶδα ἔμωζε μιὰ γεροντομπασμένη γυναῖκα μαυροντυμένη, κοντόχοντρη, πού περπατοῦσε ἀργὰ καὶ ἀραιὰ, ζυγιάζοντας τὸ ἔθρος τοῦ κορμιοῦ της σὲ κάθε πᾶτημα, σὰν ἐτοιμόγεννη γελᾶσα.

Τότε κοντοστάθηκε καὶ πισωπάτησα.

—«Κώστα», ἀκούω μιὰ γνώριμη φωνή.

Σηκώνοντας τὰ μάτια δὲν εἶδα τίποτα, ἀλλ' ἄκουσα ἀπὸ τὸ ἀπέναντι σπίτι θόρυβο ἀπὸ ποδοβολητό, πού κόντευε νὰ γκρεμίση τὴν ξύλινη καὶ τριζᾶτη ἐσωτερικὴ σκάλα.

Ποιὸς μὲ φώναξε; Δὲν μποροῦσα νὰ θυμηθῶ ποιὰ φωνὴ ἦταν, μὰ δὲν ἐδασάνισα καὶ πολὺ τὸ μυαλό μου.

Ὁ Νίκος μὲ ἀγκάλιασε καὶ μὲ ἀνέβασε σιγῶτ' σχεδὸν σπίτι του.

Καθισμένοι δίπλα ὁ ἓνας στὸν ἄλλο στὸ φτωχικὸ σαλονάκι θυμηθήκαμε ὅλα τὰ παλιὰ μπροστὰ σὲ δυὸ φλυτζάνια καφὲ καὶ ἀνάμεσα σὲ τουλοῦπες τοῦ καπνοῦ. Ἰστερα ἀπὸ ἀρκετὸ διάστημα ἡ ἀτμόσφαιρα ἐάρυνε ἀπὸ τὸ θυμίαμα τοῦ διαδόλου καὶ βγήκαμε στὸ μπαλκόνι. Ἦσαν τὸ βράδυ χλιαρό. Ἀνάπνευσα βαθειὰ καὶ ἀνακουφίστηκα. Στὰ ἀδύνατα φῶτα τοῦ ὁρόμου ἐβλεπα ἐλάχιστη κίνηση στὴ γειτονιά. Ἀπεναντί μας δεξιὰ πρὸς κάτω σηκωνόταν στὴ γωνία ἓνα γνώριμο ἐπιβλητικὸ σπίτι. Τρία μπαλκόνια στὴ σειρὰ ἀντίστοιχα σὲ κάθε πόρτα, φαινόταν ἔρημα. Εἶχαν καιρὸ νὰ βαφοῦν, ἔπως καὶ οἱ πόρτες, πού στέκονταν ξεθωριασμένες. Δυὸ τρεῖς ἦταν ξεχαρβαλωμένες καὶ ἀπὸ μέσα ἐρχόνταν ἓνα θαμπὸ φῶς καὶ ξεπηδοῦσε ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα, πού ἀφηναν οἱ κλεισμένες πόρτες. Τὰ ρουλὰ κά-

τω κατεβασμένα καὶ δίχρωμα, γιατί εἶχανε ξεβάψει, μαρτυροῦσαν ὅτι ἀπὸ καιροῦς ἔμεναν ἀκίνητα.

Πόσες φορές πατώντας στὸ γῆσωμα τοῦ τοίχου καὶ πιασμένος ἀπὸ τὰ παράθυρα, πού ἦταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πόρτες, εἶχα περάσει ἀπὸ τὸ ἓνα μπαλκόνι στὸ ἄλλο! Ἦσαν τὸ σπίτι τῆς θειᾶ—Γιαννοῦλας. Ἄ—θελά μου μελαγχόλησα. Ὁ Νίκος τὸ πρόσεξε καὶ μοῦ εἶπε.

—Τὸ γνωρίζεις, Κώστα, αὐτὸ τὸ σπίτι, εἶμαι βέβαιος.

—Ναί, Νίκο. Τὸ σπίτι αὐτὸ ἦταν σὰν δικό μου. Μπαινόβγαينا μὲ τὸ Γιώργο—τὸ καὶμένο τὸ παιδί!—σὰν νὰ ἤμουν σπίτι μου.

—Ξαίρεις ὅτι τὸ σπίτι αὐτὸ σήμερα ἡ θειᾶ—Γιαννοῦλα τὸ ἔχασε;

—Τὸ ἔχασε; Ἐπαιάλαθα σὰν ἡχώ. Ἀκουσα ἀπλῶς ἀπὸ τὸν ξενοδόχο γιὰ τὴ δίκη τῆς θειᾶ—Γιαννοῦλας, ἀλλὰ ἤμουν τόσο κουρασμένος ἀπὸ τὸ ταξεῖδι, πού δὲν εἶχα διάνοηση νὰ τὸν ρωτήσω λεπτομέρειες. Ὡστε αὐτὸ ἦταν αἰτία τῆς δίκης;

—Ναί

—Μὰ πὼς ἐγινε;

—Ὅταν πέθανε ὁ Γιώργος, τὸ θυμᾶσαι; Κούνησα καταφατικὰ τὸ κεφάλι μου.

—Ἡ θειᾶ—Γιαννοῦλα, συνέχισε, λυπηθῆκε τὸν φτωχὸ της κουμπάρο καὶ τὸν ἔβαλε μέσα νὰ καθήση. Ἦξερε τὴν καταντία του καὶ νοῖκι δὲν τοῦ ζήτησε ποτέ. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι αὐτὸς ἐπῆρε κατοχὴ στὸ σπίτι καὶ ἡ θειᾶ—Γιαννοῦλα ἐξώση ἀπὸ τὸ σπίτι της, πού θέλησε νὰ καθήση τὴν σὴν τελευταία της χρόνια.

—Τί μοῦ λές!

—Πολὺς κόσμος παρακολουθοῦσε τὴ δίκη αὐτή, καὶ ἄλλοι ἔλεγαν πὼς θὰ τὸ κερδίση, γιατί εἶναι δικό της, καὶ ἄλλοι ἔλεγαν πὼς θὰ τὸ χάση. Ξέρεις, πολλές φορές πηγαίνω ἀκροατὴς στὸ δικαστήριον καὶ πρώτη φορὰ εἶδα τὸ ἀκροατήριον διαιρεμένο. Τί νὰ σοῦ πῶ! Ἀκουες στοὺς διαδρόμους ἓνα σωρὸ σχόλια γιὰ τὴ δίκη. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις τὸ ἀκροατήριον—εἶναι τὸ δικαστήριον τῆς κοινωνίας καὶ ἀρκετὰ σεβαστό, νομίζω,—ἀκουες ἀπὸ τὰ μισὰ τῆς δίκης νὰ καταδικάζουν ἢ νὰ ἀθωώνουν τὸν κατηγορούμενον. Στὴ δίκη τῆ σημερινῇ σοῦ

είπα ότι οι γνώμες έδιχάστηκαν. "Όλοι κρατούσαν την άναπνοή τους ώσπου ν' άκούσουν την άπόφαση. Γιατί και οι ύπέρ και οι κατά δέν ήταν βέβαιοι για την κρίση τους. Καί ή άπόφαση άκούστηκε παγερή, πιδ παγερή και άπό την ήσυχία, πού βασίλευε στο δικαστήριο.

Έστάθηκε και μέ φανερή θλίψη έπρόσθεσε.

—'Η θειά — Γιαννούλα τ' έχασε τó σπίτι της.

'Αναστέναξα και κούνησα διφορούμενα τó κεφάλι μου. Γιατί και ó δικός μου κόσμος ήταν διαιρεμένος και δέν είχε βγάλει την άπόφαση.

'Ο Νίκος έξακολούθησε.

—Δέν είναι αυτό μονάχα. Τήν εκάθησαν και στο σκαμνί.

—Γιατί; ρώτησα λαίμαργα.

—"Όταν έχασε τó σπίτι της, ή όταν άκουσε την άπόφαση, όπως θέλεις πάρε το, σηκώθηκε κι' άκούστηκε νά λέη. «Ψυχή μου δικαιοσύνη! Ντροπή σας!»

'Αμέσως τής απαγγέλουν κατηγορία για έξύδριση του δικαστηρίου.

Οι μάρτυρες έπιβεβαιώνουν τά λόγια τής.

Καλείται νά άπολογη και τή συμβουλεύουν νά άνακαλέσει και νά ζητήσει συγγνώμην άπό τó δικαστήριο, πού στην άγανάκτησή της έπρόσβαλε. Καί ή θειά—Γιαννούλα άπάντησε αγέρωχα. «Δέν συνηθίζω νά άνακαλώ». 'Αρνείται νά όρίση δικηγόρο. 'Ο πρόεδρος άναθέτει σέ ένα ισχόντα, ό όποιος ζητεί «νά χαρακτηρισθ ή πελάτις του έν πλήρει συγχύσει», μά δέν τó κατορθώνει. «'Ενοχος κατά τó κατηγορητήριο» λέγει ό πρόεδρος. 'Ο ψίθυρος του άκροατηρίου μεγαλώνοντας έγινε θόρυβος. 'Ο πρόεδρος χτυπά τó κουδούνι για νά φέρη την τάξη. Τέλος ή υπεράσπισις επικαλείται την ήλικία της. Παρήλικες δέν δικάζονται. 'Απαλλάσσεται ή θειά—Γιαννούλα. Αυτό δέν τής έκανε ούτε κρύο, ούτε ζέστη. "Αν άκουες όμως τó στεναγμό άνακουφίσεως του άκροατηρίου, θελά σου θά σέ συγκινοόσε. Είναι στιγμές, πού ζής τόν ξένο πόνο...

Βγήκε θλιμμένη τόσο, όσο δέν ήταν όταν τής πήγανε στα ξύλα τó παιδί της...

'Εσιωπήσαμε κι' οι δυό. 'Η νύχτα είχε προχωρήσει. Έκαληνύχτισα τó Νίκο και βγήκα μέ βαρεία τά δήματα και την καρδιά.

3

"Αν και ήταν άργά, οι έντεκα περασμένες, πήγα στη θειά· Γιαννούλα. "Ήξερα ότι δέν πρόκειται νά μέ παρεξηγήση για την ώρα και μέ τή σκέψη ότι δέν είναι σωστό νά περάση μόνη της τόσο στενόχωρες στιγμές δέ έδίστασα νά χτυπήσω την πόρτα της. "Άλλως τε οι άνθρωποι αυτής τής ήλικίας δέν κοιμούνται ούτε ένωρίς, ούτε πολύ. 'Από ένστικτο, όχι τόσο άπό τó δάρος των χρόνων, προσπαθούν νά ζούν περισσότερο ζυπνητοί. 'Ο ύπνος είναι άδερφός του θανάτου και τόν άποφεύγουν, για νά ζήσουν περισσότερο. Είναι τόσο γλυκειά ή ζωή! Καί τó καταλαβαίνουν καλύτερα οι γέροντες!

'Από τó άνοιχτό παράθυρο είδα τή θειά· Γιαννούλα. Καθότανε στηρίζοντας στο τραπέζι τó άριστερό της χέρι και μέ άνοιχτά τά δεξιά της κοκκαλιασμένα δάχτυλα κρατούσε τó κουρασμένο της άσπρο κεφάλι, γεμάτο άπό πικρόχολες σκέψεις.

Δέν άκουσε τó πρώτο μου χτύπημα και στο δεύτερο τινάχτηκε επάνω παραξενεμένη γιατί άπό χρόνια είχε ξεσυνηθίσει τις επικέψεις και τις σχετικές των ένοχλήσεις.

Προχώρησε άργά και άνοιξε την πόρτα.

—Παιδί μου! ξεφώνησε και μ' άγκάλιασε άμέσως.

Μέ πήρε άπό τó χέρι, όπως μέ επαιρνε έδώ και τριάντα τόσα χρόνια, και μέ έπιβλητικές κινήσεις μέ έβαλε νά καθήσω κοντά της στην τραπέζαρία, πού καθότανε. 'Η ίδια καθαριότητα, ή ίδια άρχοντιά. Κι' ό χρόνος ό μεταβλητής άρκέστηκε στο σώμα της. Δέν τόλμησε ν' αλλάξη τίποτ' άλλο.

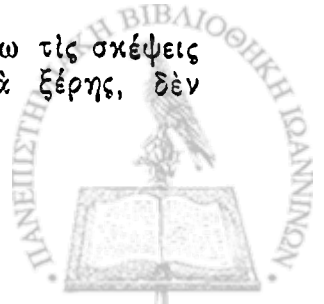
—Πότε μάς ήρθες;

—Πρίν άπό λίγες ώρες, μέ τή βραδυνή συγκαίνωσία.

"Ας μου συγχωρήση ό άναγνώστης, άν βρεθ ή, και ή θειά· Γιαννούλα τó σκόπιμο λάθος στην προηγούμενη άπάντησή μου.

—Έμαθα και ήρθα νά σέ ιδώ, έσυμπλήρωσα.

—Καλώς σου. Μαντεύω τις σκέψεις σου και σ' εύχαριστώ. Μά νά ξέρης, δέν

έστενοχωρήθηκα για τὸ σπίτι. Τὸ ψωμί μου τὸ ἔφαγα. Τὸ σπίτι μου περισσέυει. Ἀλλὰ στενοχωρήθηκα γιὰ τὴν ἀχαριστία καὶ τὴ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων.

—Ὁ νόμος...

—Τὸ ξέρω, μὲ διέκοψε, θὰ μοῦ πῆς καὶ σὺ ὅσα ὁ δικηγόρος μου. Ὁ νόμος! ἀκοῦς ἐκεῖ! Ἡ παρανομία δὲν λές καλύτερα!

—Θεῖα μου, ὁ πόνος σὲ κάνει νὰ παραφέρεις καὶ νά...

—Εὐχαριστῶ. Διέκοψε ξερά.

Σκέφτηκα νὰ ἐπανορθώσω τὴν ἀστοχὴ φράση μου καὶ νὰ τῆς πῶ συνηθισμένες κοινοτοπίες γιὰ νὰ τῆς μαλακώσω τὸν πόνο της. Εἶδα πὼς δὲν τὰ κατάφερα, καὶ ἡ ἀποτυχία, σκιαγράφησε στὸ πρόσωπό μου τὴν ἀμνηχανία.

Τὸ πρόσεξε καὶ ἄλλαξε ἀμέσως ὕφος.

—Μὲ συγχωρεῖς, ποῦ σοῦ μίλησα ἀπότομα, ἀλλὰ εἶμαι ἐκνευρισμένη. Ἐκνευρισμένη ἐγώ! Ἐγώ, ποῦ δὲν ἐνευρίασα ποτὲ στὴ ζωὴ μου μὲ τόσες μπόρες, ποῦ συνάντησα.

—Θεῖα μου, σὲ καταλαβαίνω ἀπόλυτα.

—Σοῦ ἐπαναλαμβάνω πὼς δὲν μ' ἐνδιαφέρει γιὰ τὸ σπίτι καὶ θὰ συζητήσουμε, ἂν θέλῃς, ψύχραιμα.

Στὴν τελευταία λέξη ἐτόνισε μία μία τίς συλλαβές καὶ συνέχισε.

—Πόσο θὰ ζήσω ἐγὼ ἀκόμη, γιὰ νὰ καθήσω στὸ σπίτι; Δύο, τρία, τὸ πολὺ πέντε χρόνια. Καὶ πολλὰ εἶναι. Συγγενεῖς στενοὺς, ὅπως ξέρεις, δὲν ἔχω. Ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μάνα μου πέθαναν ἀπὸ γεράματα. Τὸ θάνατο τοῦ ἀντρα μου ἀκολούθησε ὁ χαμὸς τοῦ παιδιοῦ μου. Τὰ ἀδέρφια μου, ὁ γιατρὸς κι' ὁ φαρμακοποιὸς πέθαναν τὴν ἴδια χρονιά. Καὶ μένω μόνη κι' ἔρημη. Φαίνεται πὼς δὲν ἄδειασα τῆς πίκρας τὸ ποτήρι. Ἡ ζωὴ μου κατάντησε μυθιστόρημα. Ὅμως δὲ θὰ σοῦ τὴ διηγηθῶ, γιατί τὰ κυριώτερα σημεῖα της τὰ ξέρεις.

—Ξέρω, ξέρω, εἶπα κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι.

—Λένε πὼς οἱ γυναῖκες εἵμαστε πολὺ λογες καὶ κουτσομπόλες. Ὅμως μᾶς ἀδικοῦν, γιατί δὲν ξέρουν τὴν ψυχασύνθεσή μας. Τὸ λάθος σας, ἐσᾶς τῶν ἀντρῶν εἶναι βασικό. Οἱ γυναῖκες σὰν εὐαίσθητες ποῦ εἵμαστε, αἰσθανόμαστε καλύτερα τὸν πόνο

καὶ τὴ χαρά. Σοῦ ἐπιτρέπω μὲ ἐπιφύλαξη νὰ προσθέσης καὶ τὴ χαιρεκακία, ἂν θέλῃς. Ὅλα μας τὰ συναισθήματα νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ ἐξωτερικεύσουμε, νὰ τὰ μεταδώσουμε καὶ στοὺς ἄλλους, νὰ χαροῦν καὶ οἱ ἄλλοι τὴ χαρά μας καὶ νὰ μᾶς παρηγορήσουν στὴ λύπη μας. Ἔτσι ἀρχίζει ἡ συζήτηση καὶ ἀπὸ δικὰ μας ἐνδιαφέροντα ἀπλωνόμαστε σὲ ξένα. Ἔτσι γεννιέται ἡ πολυλογία καὶ τὸ κουτσομπολιό. Τί φταίμε ἐμεῖς, ἂν ἡ φύση μᾶς ἔκανε εὐαίσθητες; Μπορεῖς νὰ κατηγορήσης τὸ δένδρο, ἐπειδὴ τὸ ἔκαψε ὁ κεραυνός; Γιατί λοιπὸν νὰ μᾶς κατηγοροῦν γιὰ πολυλογία, ὅταν χωρὶς ἐμᾶς δὲν ἐννοεῖται ἡ χαρὰ καὶ δὲν περιορίζεται ἡ λύπη; Σοῦ τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ ἰδῇς ὅτι καὶ ψύχραιμα σκέφτομαι καὶ ὅτι δὲν θὰ προσπαθῶ νὰ σοῦ μεταδώσω τὴ λύπη μου, βγάζοντάς την μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα μου. Οὔτε θὰ σοῦ πὼς περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειάζονται. Συχαίνομαι τίς πολυλογίες. Ἐδιάβασα σὲ κάποιον ξένο συγγραφέα ἐξήντα σελίδες—ἀκοῦς, Κώστα;—τόσες χρειάστηκε γιὰ νὰ μᾶς πῇ πὼς ἀνοίγε καὶ ἔκλειε μιὰ πόρτα. Ἐ, λοιπόν! Ἐκλείσα κι' ἐγὼ τὸ βιβλίο καὶ τὸ πέταξα. Γιατί αὐτὸς ἔκανε, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τὴ φιλολογία φελολογία. Μοῦ ἀρέσει ἡ συντομία.

Ἡ ζέστη ἦτανε βαρειά. Βγήκαμε στὴν ταράτσα.

Ἀκριβῶς στὸ παράθυρο, γιὰ νὰ ἔρχεται ἀπὸ μέσα τὸ φῶς, ὑπῆρχε ἓνα κοινὸ τραπέζι καὶ ἓνα κάθισμα. Τὸ δεύτερο τὸ ἐτοποθέτησε ἀπέναντι στὸ πρῶτο ἡ θεῖα Γιαννούλα, γιατί δὲν μπόρεσα νὰ τὴν πείσω νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ τὴ μεταφορά του.

Ἡ θεῖα Γιαννούλα φαινόταν ὅτι ἀρκετὰ ἐξουσιάζει τὸν ἑαυτὸ της. Μιλοῦσε ἀργὰ μὲ τόνο φυσικὸ κι' ἐχρωμάτιζε μὲ τὴ φωνή της τὸ νόημα μὲ μιὰ φυσικότητα θαυμαστή. Καθίσσαμε ἀπέναντι καὶ μὲ τὸν ἴδιο φυσικὸ τόνο ἀρχισε νὰ λέῃ.

—Σήμερα τὸ πρῶτ' ἔγινε ἡ δίκη μου. Ἦτανε δεύτερη στὴ σειρά, γι' αὐτὸ πῆγα πρῶτ'. Δικάζεται ἡ πρώτη δίκη. Θὰ σοῦ πῶ σύντομα γι' αὐτή, γιατί νομίζω ὅτι ἔχει μεγάλη συγγένεια μὲ τὴ δίκη μου, ἂν καὶ θὰ σοῦ φανῇ τελείως ἀσχετῇ. Κατηγορούμενος ἦταν ἓνας ἀγράμματος δοσκός κι' ὁ

μηνυτής ζωέμπορος. Είχαν όρσει μέρα για να πάρη ό ζωέμπορος τὰ γίδια. Ἀλλὰ τὸ αὐτοκίνητο ἔμεινε στὸ δρόμο. Τὴν ἄλλη μέρα ἔφτασε στὸ χωριὸ καὶ παρὰ τὴ συμφωνία στίς τιμές ὁ ζωέμπορος ἔδινε, δὲν θυμᾶμαι πόσο τὴν ὀκᾶ λιγώτερο. Αὐτὰ κατάρθισαν οἱ μάρτυρες. Ὁ βοσκὸς δὲν εἶχε πάρει καπάρο. Δὲν θέλησε. Οὐτε καὶ ἔδωσε σὲ ἄλλους ἔμπορους τὰ γίδια μένοντας πιστὸς στὴν προφορικὴ συμφωνία. Ἦρθανε σὲ λογομαχία. Ὁ βοσκὸς εἶπε ψεύτη τὸν ἔμπορο. Καὶ τώρα κατηγορούμενος «ἐπὶ ἐξουδρίσει». Ἀπὸ τοὺς πέντε μάρτυρες ἔλειπαν δύο. Τὸ δικαστήριον προχωρεῖ καὶ καλεῖται νὰ ἀπολογηθῇ ὁ κατηγορούμενος. Σηκώθηκε ἐπάνω καὶ φάνηκε στὸ πρόσωπό του ἡ φυσικὴ ἀπλοϊκότητα. Θὰ ἔλεγα βλακεία, ἂν δὲν φοβόμουν τὴν ὑπερβολή.

— «Κατηγορούμενε» ρωτᾷ ὁ πρόεδρος «εἶπες ψεύτην τὸν κατήγορον»;

— «Κύριε δικαστή μου, μοῦ εἶπε ψέματα. Εἶναι ψεύτης. Μὲ γέλασε».

— «Κύρισι δικασταί, οἱ ἄλλοι μάρτυρες δὲν χρειάζονται» λέγει ὁ πρόεδρος. «Ὁ κατηγορούμενος ἐπαναλαμβάνει ἐνώπιόν σας τὴν ὕβριν. Ἡ ἐνοχὴ του προφανής».

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἐδικάστηκε. Δὲν ἐκατάλαβε καλὰ τὴν ἀπόφαση. Τοῦ ἐξήγησαν οἱ χωροφύλακες, ποῦ τὸν κράτησαν, γιατί μὲ ἀπάθεια εἶχε σηκωθῇ νὰ φύγῃ. Καὶ τότε ἀπόρησε κι' ἐρωτοῦσε τὸν κόσμον.

— «Μὰ γιατί μὲ δικάσανε; Μοῦ εἶπε ψέματα. Εἶναι ψεύτης. Ἔχω δίκην. Γιατί μὲ δικάσανε»;

Κάτι θέλησα νὰ πῶ, μὰ ἡ θειὰ - Γιαννούλα ἄρχισε πάλι νὰ μοῦ λένῃ γιὰ τὸ δικό της τώρα ζήτημα. Ἐσηκώθηκε καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω μιμήθηκα τὴν κίνησή της. Βρισκόμαστε ὄρθιοι καὶ ἀπέναντι σὲ ἀπόσταση ἓνα βῆμα ἔξω ἀπὸ τὸ τραπέζι.

— Τώρα ἦρθε ἡ σειρά ἡ δική μου. Ἔχασα τὸ σπίτι μου. Τὸ πῆρε στὴν κατοχὴ τοῦ ὁ ἀχάριστος. Καὶ μὲ καθίσανε στὸ σκαμνί, ἐπρόσθεσε σαρκαστικά. Τὸ ξέρεις νομίζω.

Συνέχισε τὸ λόγο της καὶ ἔβλεπε σιγὰ — σιγὰ νὰ δυναμώνῃ ἡ μπόρα καὶ ἄλλοτε νὰ καταπέφτῃ καὶ ξανά νὰ παρουσιάζεται δυνατώτερη γιὰ νὰ θεριέψῃ τὴ φουρτούνα

τοῦ ψυχικοῦ της κόσμου. Καὶ ἡ πάλῃ τῶν στοιχείων, ἡ σύγκρουση καὶ ὁ χαλασμός στὴν ψυχὴ της ἀνεδοκατέβαζε τὰ γιγάντια κύματα, ποῦ ἄρχισαν νὰ κλιδωνίζουν τὸ ἀδύναμον κουφάρι της, γιὰ νὰ τὸ παρασύρουν στὴν ἀσυγκράτητη πορεία τους καὶ μετουσιωμένο νὰ τὸ κάνουν νὰ ἀναλάμπῃ σὲ κάθε λέξη, σὲ κάθε φράση, σὲ κάθε κίνηση. Τὴν ἔβλεπε νὰ ζωντανεύει καὶ νὰ συκρατιέται, νὰ ζωηρεύῃ καὶ νὰ καλμάρῃ νὰ θυμῶνῃ καὶ νὰ σαρκάζῃ καὶ νὰ ἀγανακτῇ ἐνῶ ἔλεγε.

— Αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη, ποῦ ζητᾷ ἀπὸ τὸν κατηγορούμενον νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθώότητά του.

Ἡ δικαιοσύνη, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ σὶν ἐνοχὸ τὴν ἐνοχὴν του.

Τὴν δικαιοσύνη, ποῦ δικάζει ἓναν ἀνθρώπο γιατί εἶναι ἀμόρφωτος καὶ ξέρεῖ τὸ ἄσπρο, ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, μαῦρο. Τὴν ἀλήθεια, ἀλήθεια καὶ τὸ ψέμμα, ψέμμα. Γιατί θέβαια! Δὲν ξέρεῖ νὰ λένῃ τὸ ψέμμα ἀνακρίβεια, λάθος καὶ ὑπερβολή. Διαφορετικὰ οὔτε κἂν κατηγορία δὲν στέκεται.

Αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη, ποῦ κοιτάζει τὸ γράμμα καὶ ὄχι τὴν οὐσίαν.

Τὴ δικαιοσύνη, ποῦ βραδεύει τὴν ἀχαριστία.

Αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη, ποῦ σοῦ παίρνει τὸ σπίτι σου.

Τὴν ἀχαριστία καὶ τὴ δικαιοσύνη ποῖς θὰ τὴν δικάσῃ;

Στὰ τελευταῖα της λόγια μὲ τράνταζε ἀπὸ τὸν ὦμον καὶ παρὰ λίγο νὰ ἔπεφτα. Ποῦ τὴ βρῆκε τόση δύναμη; Εἶχε ζωηρέψει καὶ στὰ καταζαρωμένα της μάγουλα φαινόταν νὰ μυρμηγκιάζῃ τὸ αἷμα. Τὰ μάτια της κατακκόκκινα ἀνοιξαν διάπλατα καὶ μὲ κοίταζαν ἀχόρταγα, λαίμαργα, τρομαχτικά.

Μὲ τὰ σκελετωμένα δάκτυλά της ἀνοίχτὰ σὲ στάση ἀρχαίας ἱέρειας ἐπανελάβε ζωηρότερα μέσα στὴ νεκρότητα τῆς νύχτας.

— Τὴν ἀχαριστία καὶ τὴ δικαιοσύνη ποῖς θὰ τὴν δικάσῃ; Ἔ; Τὴ δικαιοσύνη ποῖς θὰ τὴν δικάσῃ; Ἀνάθεμα! Κατάρρα.

Στεκόμουν ἀκίνητος σὰν νάμουν νάρκωμένος. Λὲς καὶ μὲ εἶχε ὀπνωτίσει μὲ τὸ ἐπίμονο κοίταγμα καὶ τὸ γερὸ τράνταγμα...

Ἐτύλιγε στὰ πέπλα της ἡ νύχτα τὴν

κατάρρα καὶ τὴν ἐκλιθογύριζε· τὴ στόλιζε
 μὲ χνοῦδι τῆς λεπτῆς δροσιᾶς διαμντοφω
 τισμένο, τὴ σήκωνε ψηλὰ κλιμακωτά, ὅλο
 καὶ πιδ ψηλὰ τὴν ἔγνεθε, πάνω ἀπὸ τὴν
 κοιμισμένη πόλη, πάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους
 καὶ τὰ βουνά, πιδ πάνω ἀπὸ τ' ἀντιφένγι-
 σμα τῆς ἀργυρωμένης θάλασσας· ψηλότερα
 ἀπὸ τὰ σύγνεφα, ἴσαμε τῶν ἀστεριῶν τὸ
 τρεμουλιαστὸ ἀσπρεδόλημα καὶ τοῦ φεγγα-
 ριοῦ τὸ χρυσαφένιο τόπι. Κι' ὁ ἄνεμος χι-
 λιοπόδαρος τὴν ἐπλεξε θαδίζοντας γιὰ νὰ
 τὴν ἀπιθώσῃ ἀπαλὸ στρωσίδι πάνω στὴν
 κοιμισμένη πλάση. Ποιὸς τὴν ἄκουε; Ἡ
 νύχτα κι' ὁ ἀγέρας. Ἄλλος κανεῖς...

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ἀπόγευμα πῆγα στὴν
 κηδεῖα τῆς θειᾶ· Γιαννούλας. Τὴ νύχτα
 τῆς ἦρθε συγκοπή. Λίγοι συντρόφεισαν τὸ
 φέρετρο. Κι' ὅπως τὴ χωματίζανε σταυρώ-
 νοντας τὰ φκιάρια, κι' ἀνέβαινε σιγὰ τὸ
 χῶμα ποὺ σκέπαζε τὸ μαῦρο ὕψωμα τῆς
 κάσσας, ὅταν στὸ τέλος ἔρριχναν μικρὰ
 «ὀστᾶ γεγυμνωμένα» καὶ ἰσοπέδωναν τὴν
 ἐπιφάνεια, τὴν εἶδα νὰ προβάλῃ μέσα στοῦ
 λιθανιοῦ τὴν πυκνὴ κνίσσα, σηκώνοντας τὸ
 σκέπασμα τῆς κάσσας τῆς, νὰ ἐλευθερώσῃ

τὰ δεμένα χέρια τῆς πετώντας τὰ λουλού-
 δια καὶ νὰ μὲ τραντάξῃ ἀπὸ τὸν ὦμο. Ὑ-
 στερα σιηρίζοντας στὸ γυρμένο τῆς κεφάλι
 τὸ μεγάλο δάχτυλο καὶ τὰ ἄλλα ἀνοιχτὰ
 τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, ἔφερε τὸ ἀρισιερὸ στὸ
 μέρος τῆς καρδιᾶς κι' ἐχούφτωσε τὸ ἀριστε-
 ρὸ τῆς στήθος. Ἐκοίταζε τὸ ἀχνιστὸ ἄλυκο
 αἷμα τῆς καρδιᾶς τῆς ποὺ εἶχε ἀνεβῇ σὲ
 δυὸ σειρὲς στὰ δυὸ ἀνοιχτὰ τῆς δάχτυλα
 καὶ λιγοστὸ τὸ ροφούσε σφουγγάρι τὸ μαῦ-
 ρο τῆς φουτάνι. Στὰ καταζαρωμένα τῆς
 μάγουλα φαίνονταν νὰ μυρμηγκιάζῃ τὸ αἷμα.
 Τὰ μάτια τῆς κατακόκκινα ἀνοιξαν διά-
 πλατα καὶ κοίταξαν πότε μὲ πόνο τὴν πλη-
 γὴ καὶ ἄλλοτε ἐμένα ἀχόρταγα, λαίμαργα,
 τρομαχτικά. Καὶ φώναζε ὑπόκωφα, ὑπο-
 βλητικά, μακάβρια.

— «Τί δικαιοσύνη ποιὸς θὰ τὴν δικάσῃ;
 Ἀνάθεμα, κατάρρα!»

Στεκόμουν ἀκίνητος σὰν νᾶμουν ναρ-
 κωμένος. Δὲν ἐβλεπα. Δὲν ἄκουα. Καὶ ὅμως
 αἰσθανόμουν μέσα στὴν παραζάλη τὸ τράν-
 ταγμα στὸν ὦμο δυνατώτερο.

Ὁ Νίκος μὲ κρατοῦσε καὶ νάρκωμένος
 ἐδάδιζα ντρικλίζοντας, ἐνῶ στ' ἄφτιά μου
 ἐδούζαν «Ἀνάθεμα!, Κατάρρα!»

ΣΤΟΝ Γ. ΚΟΤΖΟΥΛΑ

Χαμήλωσε ἓνα σύννεφο βαρὺ
 κι' ἀπάνω ἀπ' τὰ Τζουμέρκα σκοτεινιάζει.
 Βούρκαωσε γ' ὦρὸ ἢ μέρα ποιητὴ
 καὶ μιὰ πικρὴ φλογέρα ἀναστενάζει,

σ' ἓνα βαρὺ Ἡπειρώτικο σκοπὸ.
 Φτωχὲ κι' ἀγαπημένε συντοπίτη.
 — Τραγοῦδι, μοιρολόϊ, πῶς νὰ τὸ πῶ, —
 Τοῦ στίχου τ' ἀχο βοῦ σοφὲ τεχνίτη.

Ἀμόλυντη κρατοῦσες τὴ χροσὴ
 καὶ τὴ γλυκόμελητη καλὲ μου λύρα.
 Περήφανα τὴν κράτησες καὶ Σὺ
 τῶν τραγικῶν Κρουστάλληδων τὴ μοῖρα.

Ἀνόθειτε, τῆς μούσας διαλεχτέ.
 — Σὲ πῆρε τώρα ἐκείνη στὰ Ἠλύσια. —
 Βόρδε μου κι' Ἡπειρώτη κι' ἀδερφέ
 μὲ τὴν ἄγνὴ ψυχὴ σου τὴ βουνίσια.

Ἐσβυσεν ἡ «φωτιά σου ἡ Σιγανή» (*)
 — αὐγερινοῦ τὸ φῶς καὶ πούλιας ὅπως —
 Ἀπόμεινε ἡ γωνιά μας ἀδειανή
 Κοιζούλα μου κι' ἀσχήμεν ὁ τόπος.

Χρυσάνθη Ζιτσαῖα

(*) «Σιγανὴ φωτιά»: Τίτλος συλλογῆς τοῦ Κοτζούλα.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ, ΠΕΡΙΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΜΙΑΣ ΦΘΟΡΑΣ

Χαμηλοτάβανος στάθηκε ο οὐρανός του Κοτζιούλα. Στενός υπήρξε κι' ο κύκλος τῶν ἡμερῶν του καὶ τὸν ἐτύλιξε ὅαν βρόχος. Γεννήθηκε τὸ 1909 στὴν Πλατανοῦσα τῶν Τζουμέρκων. Σπούδασε στὸ Καλέντζι τῶν Κατσανοχωρίων καὶ στὴν Ἄρτα, κατέληξε 17 χρονῶν στὴν πρωτεύουσα κ' ἐπιζῶης ἔφθειρε τὰ ὄνειρά του σὲ μισερὰ τυπογραφεῖα, σὲ κοινόβια πανδοχεῖα νὰ κοιμᾶται μ' ἄλλους μαζὺ ἀκτινωτὰ σ' ἓνα μαξιλάρι, σὲ προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς, σὲ σανατόρια καὶ σ' ἐγκαταλημμένα τσαρδιά τῆς Πεντέλης. Ὁ χρόνος τοῦ πῆρε δικούς καὶ φίλους, τὴ μάνα τοῦ πατέρα του τὴ Θόδω, τὸν πατέρα του—ταχυδρόμος στὰ γύρω χωριά—, ἀδελφία του, φίλους ἐφηβικοὺς τῶν σπουδῶν, τῆς φτώχειας καὶ τῆς ἀνεκδιήγητης ἐφηβείας του, τοῦ κλάδεψε τὰ φτερά του. Ὁ πόλεμος τὸν ξεσήκωσε, τὸν ξανανέβασε, μὲ φαγωμένα πνευμόνια, στὰ Τζουμέρκα. Ἀπὸ τὸ 1941 ὡς τὸ 1945, γιὰ μιὰ τετραετία, τριγύριζε αὐτὸς ὁ πολιτισμένος σκατζόχοιρος ἀνάμεσα σὲ σκοτεινοὺς, κατόπιν αὐτοκέφαλους, ἀντάρτες, στὰ πατρογονικά του βουνά. Τὸ 1945 ξαναγυρίζει στὴν πρωτεύουσα, μὲ ἀνανεωμένα ἄλλης λογῆς ὄνειρα, μὲ ἀφορμισμένες πληγές στὸ μάκρος ὅλης τῆς ρημαγμένης του φυσιολογίας. Καστανός, μὲ ἀνοιχτά, ἐτοιμόχαρα μάτια, μὲ στόμα πού τὸ τρεμούλιαζε τὸ ἄσθμα καὶ πού κλείδωνε σιφὰ γιὰ νὰ κατεβάσει μιὰ μνήμη, μιὰ συλλογή, μὲ δάχτυλα ντελικάτα, χνουδωτὰ στοὺς κόμπους, γυρῶφερνε τὴν πικρή, ἀμήχανη, δύσκολη ψυχὴ του, διαμρτυρία πλανόδια ἢ σταματημένος σὲ λοξοὺς δρόμους σὲ συνοικιακὰ μισοσκοτάδα, τρυφερὸς καὶ ξαφνικὰ ἀνένδοτος μὲ ἀπίθανους συνομιλητὰς σὲ ἀπόμακρες στάσεις χαμένος, μὲς στὸν μεταπολεμικὸν κυκεῶνα. Ρημαγμένος ἀπ' τὴν ἀλλαγὴ τῶν καιρῶν, ἀπ' τὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐκδοτῶν, ἀπ' ὅλους τοὺς εὐφρεῖς ἐπιβήτορες τῆς ζωῆς, ἔχτισε τὰ τελευταῖα χρόνια τὴ μόνιμη οἰκογενειακὴ του φωλιά, γιὰ ν' ἀντιδράσει, ἀπόκτησε ἓνα παιδί, συμμαζεύτηκε. Καὶ θάφτηκε τέλος ἐφέτος στίς 30 Αὐγούστου γιὰ πάντα στὴν Πεντέλη.

Ἡ Ἥπειρος κ' ἡ Ἀθήνα λοιπὸν εἶναι οἱ δυὸ πατρίδες του, βιολογικὲς ἀλλὰ καὶ πνευματικὲς. Ἀνάμεσά τους προσπάθησε νὰ δέσει γέφυρα, ὡς ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀνοικνόμητες ὄχτες. Ἡ Ἥπειρος υπῆρξε γι' αὐτὸν ἡ παράδοση, οἱ πατέρες, τὸ τεταλαπωρεμένον γένος, οἱ χαμένες καταγωγικὲς ρίζες, τέλος πάντων ἡ ἡθογραφία. Στὴν Ἀθήνα τὴ μεταπολεμικὴ, τὸ κίνημα τοῦ 1888 εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐκπνεύσει, μεταλλάσει τώρα τὴν αἴσθησι καὶ τὸ νοῦ ἓνα ἀντίρρευμα, ἡ ψυχικὴ διασπορά, ἓνα περιβάλλον πού τὸν μαγανεύει, τέλος πάντων ὁ συμβολισμός. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ ἐπίπεδα πειραματίζεται, ἡ δημιουργία του ριψοκινδυνεύεται, ὡς ἀνὰ συμπληγάδες. Ὁ συμβολισμός στὴν ἀρχὴ τὸν κερδίζει, ὕστερα τὸν διεκδικεῖ ἐξ ὀλοκλήρου ἡ ἡθογραφία, στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια ἡ ἡθογραφία γίνεται ἀγκαθωτός, ἀκατέργαστος, ρεαλισμός. Ὁ Κοτζιούλας στέκει πρὶν τὸν τσακίσει ἡ διασπορά κι' ἀναλογίζεται μιὰ σύζευξη, μιὰ ἐνιαία στάση. Ἐχει τὴ στόφα ἐνὸς ἐμμανοῦς ἀφηγητῆ, τὴ θυμικὴ κράση ἐνὸς ἀτομικιστῆ. Ἡ ἀφηγηματικὴ του κλίση, ζητᾷ θέματα γραφικὰ, ὁ ὑποκειμενισμός του τροφύ-

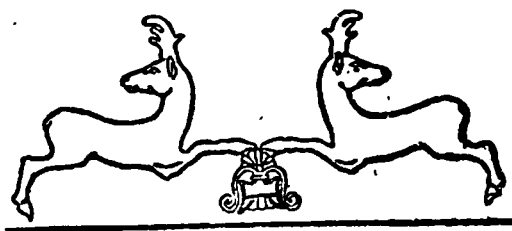
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Σκίτσο Α. Πρωτοπάτση

δοτεῖται μὲ μικρά, αὐθεντικά πάθη. φίλτρα κι' ἀντίφιλτρα πρὸς τὴ γυναῖκα, τοὺς γνωστούς, τοὺς παρακατιανούς καὶ τοὺς ἄλλους, πρὸς τὴν καθημερινὴ ἀνθρωπότητα, καθὼς ἡ ὄψη του διαλάμπει πότε ἀπὸ τὴ σαρκαστικὴ εἰρωνεία, πότε ἀπὸ τὴ χάρη. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ στάση πρέπει νὰ ἐφαρμοσθεῖ πάνω σὲ θέματα ἐπίσης ἐνιαῖα καὶ τότε ἡ μιὰ πατρίδα του, ἡ ἀρχέγονη, χαρίζεται, συγκλίνει πρὸς τὴν ἄλλη, τὴν κοσμοπολιτικὴ. Εἶναι σάν δυὸ οἰκογένειες μὲ ἀνάλογη μοῖρα καὶ φυσιολογικά: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ἀπόκληροὶ ὀρεσίβιοι τῶν Τζουμέρκων, ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἀπόκληροὶ τῶν συνοικισμῶν καὶ τῶν κασιδιασμένων λόφων τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Κοτζιούλας χαίρεται αὐτὴ τὴ νίκη του πῖνω στὰ συγκεκριμένα, τὴν ταπεινὴ του τέχνη μὲ τὰ πιὸ ταπεινά σύνεργα, τὰ πεζολογικὰ μέτρα τοὺς κεκμηκότες ἰάμβους του, τὰ κουρέλια τῶν λέξεων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔγνυσε τοὺς τύπους του, ὅλους πραγματικούς. κ' ἐπίσης σάν τὰ μέτρα του ἀπαθλιωμένου, συγκάτοικου, γνωστού του, γυναῖκες τῆς ζωῆς του, συγγενεῖς ξεχασμένους, ἐνσωματώνει στὴ δημιουργία του ὁλόβλους, ἢ τοὺς πολιορκεῖ ἀπὸ ἀπρόοπτες ψυχολογικὲς θυρίδες, τοὺς ἀποτείνει μὲ ἀποστροφές, μὲ φιλικές ἢ ἀποτρεπτικὲς προσφωνήσεις, συνομιλεῖ μαζί τους, πάντα μὲ τὰ μικρά τους ὀνόματα. σὰ νὰ τοὺς ξέρει τὸ Πανελλήνιον. στιχουργεῖ περασμένες κουβέντες τοὺς ἢ ἐπεισόδια λιλιπούτεια ἀλλ' ἀξιονημόνευτα, καταφεύγει σὲ ἐπιμύθια, δίνοντας ἔτσι μιὰ ποίηση ἐξ ὁλοκλήρου ἀτομική. Ὁ Κοτζιούλας ἀδιάκοπα αὐτοβιογραφεῖται. Μέσ' ἀπ' τὴν στιχουργημένη αὐτοβιογράφησίν του διαμορφώνεται μιὰ ἐμπειρία, πού γίνεται βούληση αἰσθητική. Ὑψώνει τὸ κεφάλι του πεισματικά πάνω ἀπ' τ' ἄλλοτρια ρεύματα τῶν καιρῶν καὶ φιλοδοξεῖ μὲ τὴν πείρα πού διαθέτει νὰ γίνῃ ἓνας μικρὸς βάρδος, ἓνας διδακτικὸς μέσα κ' ἔξω ἀπ' τὴν κάστα του, νὰ προσφέρει μιὰ θεωρία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη. Ἡ προσωπικὴ ποίηση εἶναι ἓνα πείρασμα πού καυχᾶται πὼς αὐτὸς πρῶτος ἐπιχείρησε νὰ τὸ ἀνεβάσει ὥς τὴν ἐπιφάνεια ἀπὸ τὴν πρώτη χαμένη πηγὴ του, δηλ. κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀρχαίων λυρικῶν καὶ τῶν Λατίνων. Ἄν δὲν τὸ κατόρθωσε δὲν εὐθύνεται μόνον ἡ πνευματικὴ ἀντοχή του. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι ἐπιζῶνς φαγώθηκε μέσα κι' ἀπέξω, ὅπως περίπου ἓνας καρπός. Ἀπὸ μέσα τοῦ κατὰτρωγε νυχθημερόν τὰ σπλάχνα καὶ τὰ ἄγγεϊα ἢ Ἀρρώστεια — ἔτσι μὲ κεφαλαῖον, ὅπως ἔγραφε ἄς ποῦμε ὁ Θεόγνης τὴν Πενία. Ἀπ' ἔξω ἢ ἀδιαφορία τῆς Πολιτείας, τῆς κάστας του. Ἐχθροὶ δυσπολέμητοι κι' ὁμως τοὺς πάλεψε, συνέζησε μαζί τους, μὲ μιὰν ἄσπινδον ἐκεχειρίαν ἢ τοὺς ἀπώθησε στὰ φυσιολογικά τους ὅρια. Ὁ χαμηλοτάβανος οὐρανός του μὲ τέτοια πίεση τέλος λύγισε. Κάτω ἀπ' αὐτὰ τὰ γκρεμισμένα ἐρείπια εἶναι θαμμένος τώρα καὶ περιμένει τοὺς περιλειπόμενους λογάδες πολὺς πλοῦτος ἀλλὰ καὶ πολλὴ φτώχεια, μιὰ φύση πάγια ἠθικὴ καὶ ἓνα πλῆθος βλέψεις αἰσθητικές. Ἀκόμη κι' αὐτὸς ὁ λόγος πού αὐτὴ τὴν ἀμήχανη ὥρα τοῦ σταχομαζώματος τοῦ ἐπιστρέφεται, γιὰτὶ ἀναφαίρετα τοῦ ἀνήκει: «σὲ μιὰ ἐποχὴ ἐπαίσχυντης μισαλλοδοξίας καταδικασμένοι σ' ἓνα εἶδος καραντίνα». Αὐτὰ τὰ ἔγραφε ἄλλοτε ποτε μὲ τὴν τιτλοφορίαν Γερουὶ νάνοι καὶ ἄρρωστοι ἤρωες καὶ τὰ ὑπέγραφε ὁ χαμένος πιά, ὁ πιὸ αὐθεντικὸς Κοτζιούλας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ*

Ι. ΠΟΙΗΣΗ

1. ΠΟΙΗΤΙΚΗ

Οί σίχοι γράφονται μὲ ταραχή,
δὲν εἶναι παιξεγέλασε ἡ ψυχὴ.
Μιὰ σκέψη γιὰ νὰ πιᾶσεις ἢ μιὰ λέξη,
Μπορεῖς νὰ καρτερεῖς ὅσο νὰ φέξει.

Καὶ πρὶν ἅπ' ὅλα ὁ πόνος, πρώτη ἀρχή,
αὐτὸς θὰ στέκει νὰ καλοναρχεῖ·
πρέπει νὰ μείνεις ἄλλος πεντέξῃ
φορὲς μπρὸς στὸ εἶδωλό σου γιὰ νὰ σιρέξει.

Σ' ὁ ποῖμα θά ναι ἡ ἴδια σου ἡ καρδιά
ποὺ θὰ ξοφλᾷ πρωτότυπα τὸ κρῖμα
δεμένη σὰν κατάδικη στὴ ρίμα.

Κι ἀφοῦ μὲ τῆς ἐντέλειας τὰ κλειδιά
τὴν ἀσφαλίσεις, παρ' ἤνε καὶ δὸς τῇ
χάρισμα σ' ὅποιον ὅποιον ἀναγνώστη.

2. ΑΔΥΝΑΜΙΑ

Ἄν ὁ καλὸς μου ὁ πατερούλης μοῦ χε ἀφήκει
τίποτε χτήματα καλά, κάνα τσιφλίκι
δὲ θὰ ἤμουν ἔτσι. Τ' ἀφεντόπουλο τοῦ τόπου
γνωρ' ζεῖται κι ἅπ' τὰ σημάδια τοῦ προσώπου.

Θὰ μύριζε ὅλο εὐγένεια τ' ὄνομα Κοτζιούλας,
καρφὶ στὸ νοῦ κάθε φτωχιάς κι' ἀρχοντοπούλας.
Μιὰ μὲ τὴν ἄλλη θὰ μοῦ κένταε ἓνα μαντήλι
καὶ θὰ παιδεύονταν μὲ ποιὸν νὰ μοῦ τὸ στείλει.

Ἄχ, ὁ καιρὸς μου θὰ περνοῦσε δίχως ἔννιες.
Μὰ ἐγὼ, ἀφχαρίστηγος ν' ἀκούω μονάχα παίνιες,
(τρόπος παράξενος κανεῖς νὰ διασκεδάσει)
μέρες καὶ μέρες θὰ χανόμουνα σιὰ δάση.

Θάταν καλὰ μὲ στὸ λογγιὰ μὲ τὰ ζαγάρια,
νὰ πέφτει καμιὰ νιουφεκιὰ μακριὰ κι ἀνάρια.
Θὰ συλλογιόμουνα καὶ τὴ βασιλοπούλα
ποὺ καρτερεῖ μὲ τὴν κορώνα καὶ τὴ βούλα.

* Παρὰ τὴ θέληση τοῦ ἀνθολόγου, ποιήματα μιᾶς ὥριστης, κρίσιμης περιόδου δὲν περιλαμβάνονται. Ἡ μικρὴ αὕτῃ ἀνθολογία ἀγνοώντας τὴ χρονολογικὴ ἀλλὰ καὶ τὴν εἰδολογικὴ σειρὰ, ἀπέβλεψε κυρίως στὸ νὰ δώσῃ σὲ μίαν, κατὰ τὸ δυνατόν ὁργανωμένη ἐνότητα τὰ στάδια τῆς ζωῆς, τῆς γενικώτερης ἐμπειρίας καὶ τῶν αἰσθητικῶν δοξασιῶν τοῦ ποιητοῦ, καθὼς αὐτὲς διαμορφώνονται σὺν τῷ χρόνῳ μέσα του σὲ μιὰ αἰσθητικὴ καὶ ἠθικὴ στάση. Ἀπὸ τὴν «Ποίηση» εἶναι σταχυολογημένα τὸ 1 ἀπὸ τὴ «Σιγανὴ Φωτιά» (φυλλάδιο πρῶτο) 1937, τὸ 7 ἀπὸ τὴ «Σιγανὴ Φωτιά», 1938, τὰ 2, 11, 12, 19, 16α', 16β' 16στ' καὶ 16ι' ἀπὸ τὴ «Δεύτερη Ζωή», 1938, τὰ 4, 5, 6, 8, 9, 10, 14, 17, 18, 16ε' 16η' καὶ 16θ' ἀπὸ τὸ «Γ' ὄφις», 1933, τὰ 3, 13 καὶ 16γ' ἀπὸ τὰ «Ἡ περὶ ὡτικὰ», 1951 τὸ 16δ' ἀπὸ τὴ «Φυγὴ στὴ Φύση», 1952, καὶ τὸ 16ζ' ἀνέκδοτο κατ' ἀνακοίνωση Λ. Βρανούση. Ἀπὸ τίς «Μεταφράσεις» εἶναι δημοσιευμέναι οἱ 1, 3, 4, 5, 6, 7 στὸ περ. «Νεοελληνικὰ Γράμματα τοῦ 1940, ἡ 8 στὴ «Ν. Ἐστία» τοῦ 1942, οἱ 9, 10, καὶ στὸ περ. «Νέος Νουμάς» τοῦ 1951, καὶ ἡ 2 εἶναι ἀνέκδοτη κατ' ἀνακοίνωση τοῦ Λ. Βρανούση. Τὸ σκίτσο ἔχει γίνῃ ἀπὸ τὸν Α. Πρωτοπάτη καὶ τὰ ἀνέκδοτα αὐτόγραφα δημοσιεύονται κατ' ἀνακοίνωση τοῦ Γ. Δάλλα.

Θά κοβα μόνος μου σταφύλια ἀπὸ τ' ἀμπέλι
 κι οὔτε οἱ γερόντοι δὲ θὰ μ' ἔλεγαν τεμπέλη.
 —Τὶ νὰ τοῦ κάνω ὅμως ἐγὼ τοῦ πατερούλη,
 πού θελε νὰ μὲ ἀξήνει μὲ τὸ μεροδούλι;

3. ΒΛΑΧΟΣΕΙΡΑ

Ψηλὰ στὸ Ξεροβούνι ζοῦς' ἓνας Ζαρκάδας,
 στὸ σύνορο Τουρκιᾶς ἀνάμεσα κι' Ἑλλάδας.
 Αὐτὸς ὁ χριστιανὸς χούγιαζε τὰ ζουλάπια
 κι' οὔτ' ἔπαιρνε μαζὶ μὲ τὴν κυρά του χάπια,
 μόνο τραβάγαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἴσια στράτα,
 παιδιὰ κοντάριαζαν κοκκινομαγουλάτα.
 Τοὺς λαγαρίων δέκα γιοί, οἱ κοπέλλες χώρια,
 π' ἀριώσανε κι' αὐτὲς γύρω στὰ βλαχοχώρια,
 κι ἐκεῖνοι ἀπ' ἄλλα δέκα ἐκάναν καὶ περτίτου:
 βάλε μὲ τὸ νού σου ἀνθρώπου βιὸς καὶ προκοπὴ του.
 Μὲ τὸ τσοπάνεμα πορεύαν, μὲ μαξούλια,
 ρίπαγαν τὸ χειμῶνα καὶ παρακατούλια,
 ν' ἀχολογᾶν οἱ λάκες ἀπ' τὸ φωνατό τους,
 ν' ἀκούγοντ' ὅλο οἱ Ζαρκαδαῖοι πρῶτοι στοὺς πρῶτους.
 Τοὺς πᾶνιναν κάπου κάπου καὶ στὰ δικαστήρια,
 πὼς καταπάταγαν βοσκὲς κι ἄλλα μυστήρια
 κλέβαν καὶ κάνα ἅμα τοὺς ρχόταν ἀπὸ χέρι,
 μὰ σ' ἀνθρώπον ποτὲς δὲν μάτωσαν μαχαίρι.
 Πλέρωσαν φόρους, κεφαλέτια στὸ κουβέρο,
 πᾶρε ἔλεγαν στὴν ψωροκώσταινα—ὄχι παίρνω—
 περέιτησαν καὶ στὸ στρατὸ ἴσαμε τὸν ἓνα
 —νάναί τὰ κόκαλα τοῦ πάπου ἀναπαμένα!

4. ΑΝ ΔΕΝ ΤΑ ΠΑΡΑΤΗΣΟΜΕ ...

«Ἄν δὲν τὰ παρατήσουμε δὲν κάνουμε κονάκι,
 τὸ λυκομούλαρό μου ἐγὼ κι' ἐσὺ τὸ καλαμάρι».
 Ταῦτα εἶναι λόγια θλιβερὰ τοῦ μπάρμπα μου Γιαννάκη
 κάποια φορὰ πὺν ἐρχόμασταν ἀντάμα ἀπ' τὸ παζάρι.

Εἶχε κοπάδια ἀπ' τὰ καλὰ καὶ θεωρεῖ τσοπάνου,
 μὰ ἔπεσε ὀργὴ στὰ πρόβατα καὶ γίνηκε ἀγωγιάτης.
 Μὲ κάματα ἢ νεροποντὲς ἀράδιζε ἀπὸ πάνου
 στὴν Ἄρτα—ποὺ νὰ λείπανε κι' αὐτὴ καὶ τὰ καλὰ της.

Βλέποντας ὅμως πὼς ἐκεῖ δὲν τὸν ἀφήνει ἡ θέρμη
 κινάει μιὰ μέρα, σέρνοντας τὸ βάρος τοῦ καπότου,
 γιὰ τὴν πρωτεύουσα, ὅπου πᾶν τόσοι φτωχοί, τόσοι ἔρμοι.
 Πῆγε καὶ δὲν ἐμάθαμε κανέναν τὸ χαμό του.

5. ΣΤΙΧΟ ΜΕ ΣΤΙΧΟ

Στίχο με σίχο, λέξη με λέξη, κόμα με κόμα,
τὸ κεντρομέτρι τὸ πατρικό μου στὰ χέρια ὡς νά χα,
γύρευα, διάλεα κι ἀγωνιζόμουν, ξανά κι ἀκόμα,
νά γίνει κάτι γιὰ ν' ἀνασάνω —τότε μονάχα.

Καθὼς ἡ σκύλα ποὺ τῆς ἀρπάξαν τὰ νέα κουτάβια,
παρόμοια σκούζω κι ἐγὼ στῆς νύχτας τὸ ἑναστρο πλάτος·
ὦ, ἐσεῖς ποὺ πᾶτε στῆς γῆς τὴν ἄκρη γοργὰ καράβια,
στεῖλτε σινιάλο κι' ὅλα τ' ἀφήνω νὰ ρθῶ τρεχάτος.

Ζητιάνος εἶμαι κι εἶχα ὅτι θέλει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου·
ἀέρας εἴταν ὁ θησαυρός μου, μὰ ποιὸς τὰ ξέρει!
Μέρα καὶ νύχτα, ξάπλα ἢ ὁλόρθος στὴν πόλη κι ὅπου
μ' ἔφεργε ἡ τύχη, τὰ συλλογιόμουν, ὅπως οἱ γέροι

παλιὲς μονέδες ποὺ κομποδιάζουν μὲς στὴ σακούλα
κι ὅλο φυλάνε μὴν τοὺς προφτάσει γλῆγορο μάτι.
Κι ἂν μὲ ρωτοῦσαν: —Ποιὸ εἶναι τὸ βιό σου, Γιώργο Κοτζιούλα;
θ' ἀποκρινόμουν: —Οἱ κόποι μου εἶναι σίχοι μοιάτοι.

Χῶμα ἦταν χάμου, βροχὴ ἀποπάνου, γύρω ὑγρασία
κι ὁ σύντροφός μου κουκουλωμένος ὅλο ἐβλαστήμα.
Σὲ μένα (ὦ, θάμα!) χαμογελοῦσε ἡ Ἀθανασία
κι ἄσε τοὺς ἄλλους νὰ προσκυνᾶνε, μοῦ λεε, τὸ χρῆμα.

Κάποτ' ἐρχόταν ὁ ἥλιος πλάι μου στὸ παραθύρι
κι ἀπὸ τὴν ὄψη μοῦ ἔφευγε ἀμέσως ὅλη ἡ χλωμάδα,
ἡ ἄφωνη πίκρα πόχει τὸ μοῦτρο τοῦ κακομοίρη·
δὲν εἶχα τότε νοῦ νὰ κοιτάξω πῶς πᾶν τὰ γράδα.

Ὁ Ἀράπης εἴταν κουλουριασμένος ἐκεῖ πιὸ πέρα
καὶ μ' ἓνα νόημα τοῦ ἀφεντικοῦ του πετιόταν ἴσια.
Στὸ δάσος πρέπει νὰ τριγυρίζεις τέτιαν ἡμέρα,
νά κόβεις ρεῖκια καὶ νὰ μυρίζεις κρίνα βουνίσια.

Χίλια παιγνίδια μοῦ ἔκαν' ὁ σκύλος δίπλα στὸ ρέμα
(παράσταιν' ὁ ἄθλιος τοῦ ἱπποδρομίου τ' ἀκράτητα ἄτια),
γιὰ νὰ μοῦ δώσει νὰ καταλάβω πῶς εἴταν ψέμα
τὰ ὅσα μοῦ λέγαν οἱ ἐχτροί του τάχα γιὰ τὰ κομμάτια.

Καθὼς ἐπάαινα κάτου ἀπ' τὰ δέντρα μὲ βῆμα πλάνο,
συχνὰ γυρναῖσε μὲς στὸ μυαλό μου μιὰ τέτοια ἰδέα:
Δὲ φέρν' ὁ διάλογος ἐδῶ κανέναν Ἀμερικάνο,
μὴν τοῦ γλιστρήσει τὸ πορτοφόλι —θά ταν ὠραῖα!

Ὅσο νὰ τά βρω, κουτσοπερνοῦσα μ' ἐλὶὰ καὶ σκόρδο
(καλύτερα ἔτσι παρὰ νὰ τρέχω σὲ πόρτα ξένη).
Μὰ δὲν πειράζει, θὰ συγκινήσω κανένα λόρδο
μόλις θὰ μάθουν τι ἔχω γραμμένα στὴν οἰκουμένη.

6. ΔΥΣΗ ΑΠΟ ΕΞΟΧΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

...Τέτια ώρα κάπου καρτερεῖ τὸ νέο της φίλο ἢ Σόνια
 κι οἱ ἐργατικοὶ γυρίζουνε στὸ σπίτι τους μὲ ψώνια.
 Γεμίζουν τώρα μὲ τὸ κρύο οἱ κινηματογράφοι,
 κοιτᾷ ὁ φτωχὸς καὶ χαίρεται πῶς τρέχει τὸ χρυσάφι.
 κεῖ μέσα κάνει κι ὁ Σαρλὼ τ' ἀμίμητά του ἀσιεῖα,
 μὰ δὲν τὸν νοιώθει οὔτ' ὁ λαὸς οὔτ' ἡ ἀριστοκρατία.

7. ΕΝΑΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΒΛΕΠΕΙ ΣΑΡΛΩ

Καθὼς ἐζήταε μιὰ διασκέδαση φτηνὴ,
 μὲ κάποιοι τάλληρο πού βρέθηκε στὴν τσέπη
 μπῆκε στὸν κινηματογράφο ἐδῶ καὶ βλέπει
 τὸ δοξασμένο Τσάρλι Τσάπλιν στὴ σκηνή.

Τὸν εἶχε δεῖ κι ἄλλες φορές, μὰ σήμερα,
 μπορεῖ νὰ πεῖ, καταλαβαίνει στὴν ἐντέλεια
 τὴν τέχνη εἰσούτη πού σκορπίζει τόσα γέλια
 γύρου στὸν ἄμαθο κοσμάκη τὸν ἀπλό.
 "Ἀχ, ἄχ, αὐτὸς ὁ στραβοπόδης ὁ Σαρλὼ,
 πού ξεκαρδίζονται μ' αὐτὸν τὰ παιδαρέλια
 μὲ τὴν αἰώνια ἀμηχανία του κι ἀφέλεια,
 τί χρυσάφι ἔχει βγάλει ἀπὸ τὰ ἐφήμερα!

Κι ὁ νέος πού γυρίζει μεσοχείμωνα
 σὲ δρόμους κεντρικοὺς μὲ παντελόνια τρύπια
 φέρνει ὁλοένα στὸ μυαλό του τὰ τερτίπια
 πού συχνάλλάζει ὁ κωμικὸς ὁ θαυμαστός.
 "Ὦχ, ἄ, μποροῦσε, θέ μου, κάποτε κι αὐτός,
 μὲ στίχο ἢ μὲ πεζὸ—λουλούδια ἀπὸ τὰ ἐρεῖπια—
 νὰ βγάλει δάκρια, νὰ κινήσει καρδιοχτύπια.
 Λαμπρὲς ιδέες γυρνοῦν στὸ νού του ἐπίμονα.

Μὲ τὸ σακκάκι γυρισμένο στὸ λαιμό,
 μὲ τέτοια σκέδια περπατώντας καὶ παρόμοια,
 δὲ νοιώθει πιά τὴν ὑγρασία στὰ πεζοδρόμια.
 Κι ἔχει μιὰν ὥρα ἴσαμε τὸ συνοικισμὸ.

8. ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ Ο ΝΟΥΣ ΜΟΥ ΠΑΕΙ

Πολλὲς φορές ὁ νούς μου πάει σὲ φυσιογνωμίες
 ἐφήβων πού σφραγίστηκαν κιόλα ἀπ' τὴν πρώιμη γνώση.
 Νύχτες ὀλάκερες περνοῦν σκυμμένοι στὴ μελέτη
 σὲ κάμαρες ἀμίλητες, κοντὰ στὸ σπαρματσέτο,
 μὲ μιὰ λαχτάρα στάθερὴ κάπου νὰ φθάσουν, κάπου.
 Τὰ χαραμίζουν σιτὴ σπουδὴ τὰ πιὸ καλά τους χρόνια
 κι οὔτ' εἶναι πάντα σίγουρο τὸ πὼς θὰ γίνουν κάτι.
 Μ' αὐτοὶ δοσμένοι στὸ σκοπὸ καὶ σὰ μαγνητισμένοι,
 μήτε γυναῖκες βλέπουνε μήτε κρασί γνωρίζουν
 μήτε καὶ τὶς ἀστροφεγγιὲς χαίρουνται ξάπλα, θέμου.
 Δὲν ξέχουν ἄλλο ἀπ' τὰ βιβλία, ἥρωες καινούργιου τύπου.

9. ΚΑΠΟΙΟΣ ΠΛΑΝΟΔΙΟΣ ΤΡΟΧΙΣΤΗΣ

Κάποιος πλανόδιος τροχιστής πέρασ' αὐτὲς τὶς μέρες,
Μᾶς ἦρθε, στόμα ἀμίλητο, μόνο γιὰ λίγη ὥρα
μ' ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ σύνεργο ποῦ δὲν σοῦ δίνει κόπο :
γυρνᾷ τὴ ρόδα καὶ τροχᾶς μαχαίρια κι ὅτι θέλεις.
Τὸ πόδι κάτου ἐδούλευε κι ἔβγαζε ἡ πέτρα σπίνθες,
ποῦ εἴταν ἀλήθεια μιὰ χαρὰ νὰ στέκεις καὶ νὰ βλέπεις.
Κι ἐγὼ συλλογιζόμουνα ποῦ νὰ γε πᾶει ὥς τότε
καὶ στὰ χωριὰ ποῦ θὰ περνᾷ τὶ κόσμος ν' ἀπαντάει,
χορταίνοντας τὸ μάτι του μ' ὅτι ποθεῖ ἡ ψυχὴ μας.
Ἔτοι — πῶς πέρασε ἡ ζωὴ, ποῦ νὰ τὸ καταλάβεις !

Τὸ δίπλωμά μου χάριζα γιὰ μιὰ παρόμοια τέχνη.

10. ΕΓΚΩΜΙΟ

Γιὰ σένα θέλω νὰ βρω ἕναν πρωτοδοκίμαστο ρυθμό,
δὲν πρέπει νὰ σὲ τραγουδήσω μὲ τὰ μέτρα τὰ κοινά.
Εἶμαι σὰν εὐθυμος, δὲν ἔχω πιά τὸν κόμπο στὸ λαιμό,
τὰ μάτια μου εἶναι βυθισμένα στ' ἀκατοίκητο στεγνά.
Ἀπάνου σ' ἕνα μαλακὸ καὶ δίχως ἄκρη κύμα πλέω,
γλάροι περνᾶνε, ταξιδεύω μὲ τὶς πλάτες μου στὸ Αἶγαῖο.

Ἄλλοτε πάλι εἶναι μιὰ πεταλούδα καὶ τὴν κυνηγῶ,
ξαμώνω στὸν ἄερα, βάνω πείσμα, εἶναι ὅμως καθαρά
ψηλὰ στὸν οὐρανό, σπιθοβολᾷ ἡ ἀτμόσφαιρα, κι ἐγὼ
βλέπω νὰ φεύγει καὶ δὲν ἔχω μέσα μου ἄλλο ἀπὸ χαρά.
Κουνᾷ ἀλαφρὰ ὅπως ἀλαργεύει τὰ χρυσὰ της τὰ φτερούδια
κι ὅλο τὴ χαιρετάω, ἀφοῦ δὲν ἔχουν γλώσσα τὰ λουλούδια.

Ξέρω μιὰ χούνη ποῦ τὴν ἔχουν ἀποκλείσει τὰ κλαδιὰ
καὶ βροῖσκει ἡ μέλισσα βοτάνια μέσα ἐκεῖ κάθε λογῆς·
λίγο νεράκι τρέχει, μόλις ποῦ τ' ἀκοῦς, κτυπᾷ ἡ καρδιά,
εἶναι μιὰ ρίζα ποῦ κρατᾷ ἀπ' τὰ κατὰβatha τῆς γῆς.
Ἀλλὰ ἕνας μόνος δὲν προφταίνει τόσην ἀνοιξή· ἕνας μόνος
μοιάζει σ' ἐκείνη τὴν ἀθάνατη ἐρημιὰ χαμένος τόνος.

Τ' ἀλαφρὰ πόδια σου διαβαίνουν καὶ σοῦ παίρνουν τὸν τορό,
τὴν κόμη σου οἱ ἀγέρηδες τὴν παίζουν οἱ θαλασσινοί,
στὸ χοροστάσι τοῦ χωριοῦ μου σέρνεις τάχα τὸ χορὸ
καὶ τέτια περιστέρα ὅσοι θυμοῦνται δὲν ἔχει φανεῖ.
Γιὰ χάρη σου οἱ τυραννισμένοι λησμονᾶνε τὴν τυραννία
καὶ κάτι σὰ νὰ μουρμουρίζουν σοβαρὰ τ' ἀρχαῖα πλατάνια.

Παιδεύουμαι κι ὁ νους τοῦ κάκου τὸ τρισκόταδο τρυπᾷ
ἐκεῖ ποῦ κάτι ξεχωρίζω, γίνεται ἄφαντη ἡ μορφή.
Ξαλλάζω ἕνα μὲ τ' ἄλλο στὴν ἀράδα σχήματα θαμπά,
μὰ τὸ τραγούδι ἐκεῖνο ποῦ θελα ἔτσι τώρα θὰ γραφεῖ ;
Ἀχ, φαίνεται ἔπρεπε νὰ βάλω ὅλα τὰ νεῦρα μου γιὰ τέλια,
γιὰ νὰ διπλοσφαλίσω τὸ πικρὸ μου νόημα στὴν ἐντέλεια.

Φυσιογνωμία

Έτσι, λέω, ζήλοιο μωρό, εσύ μάλα ε'γώ
 του γυφίτου δόντα, με δ' αμύχτο γούνα
 και δάκρυα καδύ, το λίκνω δ' α' ε'γώ
 δόντα, το σπύλο μου γούνα, με δ' αμύχτο.

Με φυσιογνωμία, να ε'γώ, το γούνα, καδύ.

Παιδί, ε'γώ, το γούνα, καδύ, με δ' αμύχτο.
 και δάκρυα, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ, καδύ.
 δόντα, λίκνω, ε'γώ, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο.
 και δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο.

Τι δάκρυα, ε'γώ, με δ' αμύχτο...
 και δάκρυα, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ, καδύ.
 και δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο.
 και δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο, με δ' αμύχτο.

1934.

Από Άλλο:

Σάν ήλω μ' αμύχτο, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ.

Με δάκρυα, καδύ

Θ' αμύχτο, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ.
 και δάκρυα, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ, με δ' αμύχτο, καδύ.

(Λόγος)

Αυτογράφο Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

11. ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΕΙΜΑΙ ΤΟΣΟ ΑΨΥΣ

Γιὰ νὰ μὴν εἶμαι τόσο ἀψύς, θὰ μοῦ φταν' ἓνα χᾶδι,
 μὰ νὰ ταν ἀπ' τὰ δάχτυλα τῆς ἴδια τῆς ἀγάπης.
 Ἡ ἀγάπη νὰ μὲ κοιτάζε γιὰ μιὰ στιγμή σιὰ μάτια
 κι' ἄλλο δὲν ἤθελ' ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰ δοξολογήσω
 τὸν ἥλιο ποὺ δὲν ἔβλεπε γιὰ μέγα τόσα χρόνια.
 Ποῦ ἦσουν ὡς τώρα, λιόκαλλη, κι ἄλλος κανεῖς δὲ σ' εἶδε,
 ποιά μοῖρα σοῦ ἔδειξε νὰ ρθῇς ἐδῶ στὸ φτωχικό μου;
 Τόσο γυμνοὶ εἶν' οἱ τοῖχοι μου, ποὺ δὲ σοῦ λέω: ὀρίστε·
 μὰ τέτια κι ἡ λαχτάρα μου, ποὺ δὲ θ' ἀκούσεις: ὄχι.
 Κάμε κι ἐσὺ μιὰ δοκιμή, στὸ τέλος τί θὰ χάσεις;

Σιὸν ἄλλον κόσμον (ἂν ἤθελαν) κανέναν δὲ θὰ μ' εὔρει.

12. ΩΔΗ ΑΝΑΠΟΔΗ

Ἀρτοκρατικὲς φιγοῦρες, ἀμαζόνες
 τῶν λεωφόρων, χάρη ἀέρινη ἢ βαριά
 μεγαλοπρέπεια, ἀρχοντοπούλες μου, κοκόνες,
 εἶστε λουλούδια κι ἐμεῖς εἴμασι' ἡ κοπριά.

Ἀλήθεια, εἶσι' ἄνθη πολυτέλειας καὶ τραβᾶτε
 τὰ φύλλα ἂν δοκιμάσουν δάχτυλα κοινά.
 Μὰ ἐκεῖνες πόχουν στερευτεῖ, ποιὸς τίς θυμᾶται,
 γι' αὐτές τίς γοῦνες καὶ τὰ καλοκαιρινά!

Ζωγράφοι μελετοῦν τὴν καθεμιὰ σας στάση
 κι ἔχετε πλάι τὸν ἔρωτά σας, ζωντανό·
 μόνο ἂν ὁ θαυμασμὸς τῶν ἄλλων δὲν σᾶς φτάσει,
 μπορεῖ νὰ δεῖτε κι ἓναν παρακατιανό.

Τότε γιὰτὶ νὰ σβαρνιστῶ σὲ ξένους τοίχους;
 Λίγο νὰ μεγαλοπιαστεῖς, πάει ἡ ντροπή.
 Ἐγὼ φιλότεχνους γιὰ σᾶς δουλεύω στίχους
 κι ὅλο τὸ σόι μου λιώνει ἀπάνου στὸ τσαπί

13. ΙΕΡΟΣΥΛΟΣ

Βιβλία πατερικὰ σαρακοφαγωμένα,
 ζωγραφιστὰ μ' ἁγίους καὶ μὲ καλικάτζαρους,
 σὰ δῶρο τοῦ οὐρανοῦ ὅταν μούλαχαν ἐμένα,
 σὲ πειρασμὸ καὶ δοκιμὴ μὲ βάλαν θάρρους.

Σιὸν κόρφο μου κρυφὰ περίφοβος τὰ χώνω
 σὰν κλέφτης τυχερὸς ποὺ χούφτωσε βλυσίδα
 καὶ τίποτε δὲν κάγω ἄλλο — ἓνα γύρω μόνο
 κοιτάζω, τὴ ματιά μου σκιάζομαι τὴν ἴδια.

Κινᾶω νὰ φύγω καὶ μοῦ κόλλησε ἡ παιούσα,
 πιάστηκ' ἡ ἀνάσα μου, ξεράθηκαν τὰ χεῖλη.
 Νάτην ἡ τιμωρία ποὺ ἐγὼ τὴν ἀψηφοῦσα,
 μὰ ποὺ ὁ δικαιοκρίτης βιάστηκε νὰ στείλει.

Μονάχος τὴ φωτιά στὰ ροῦχα μου ἔχω βαλεῖ
 κι ἔνοχος καρτερῶ νὰ μοῦ κοπεῖ τὸ χέρι·
 φυλλάδες θεοτικὲς εἶν' ἁμαρτία μεγάλη
 πὺν ἀρώτητα ἀπὸ σᾶς τὶς πῆρα, καλογέροι.

Ὁρθὸς ὁ θόλος πῶς ἀπάνωθ' ἐμὲ στέκει,
 δὲν πέφτει στὴ στιγμὴ γιὰ νὰ μὲ κάνει λυῶμα;
 Καὶ πῶς κρατιέται, λέω, δὲ ρίχνει ἀστροπελέκι,
 παρὰ μ' ἀφήνει ἐδῶ στοὺς ζωντανούς ἀκόμα;

Ξεθάρρεντος, χωρὶς νὰ δείξω οὐδὲ μετάνοια,
 πάω νὰ διαλέξω ἄλλου καλύτερον κρυψώνα,
 καὶ κεῖ πὺν πάντεχα νὰ πέσω στὰ καζάνια,
 τώρα γελοῦμενος νοιώθω ἀλαφρὺ τὸ γόνα.

Κυρά μου Παναγιά κι Ἀγία Αἰκατερίνη,
 μὴ συνερίζετε τὸν πονηρὸ σας δοῦλο.
 Καλὸ ἢ κακὸ, πάει τώρα —ὅτ' ἔγινε, ἔχει γίνεῖ.
 Ρωτῆστε αὐτοῦ ψηλὰ καὶ τὴ γριὰ Κοτζιούλω.

14. ΥΠΟΝΟΟΥΜΕΝΑ

Ἄχ γιὰ νὰ βγεῖ τούτ' ἡ φωνή, ἔπρεπε νὰ σπάσει
 κάτι ἀπὸ μέσα, κάτι χωρὶς διορθωμὴ.
 Χαρὰ δὲν εἶν' ὅπου ἀρχινᾶνε οἱ λογισμοὶ
 νὰ λάμπουν· ἔχει σκοτεινιάσει κάπου ἡ πλάση.

Μέρες μου ἀφανισμένες, πῶς νὰ σᾶς συμᾶσω;
 Θὰ σᾶς περάσω τώρα ἐδῶ σὲ μιά κλωστή
 καὶ θὰ σᾶς δίνω γιὰ νὰ παίζουν οἱ γνωστοί
 —θὰ γίνεῖ σὰν παιχνίδι τάχα, μὲ τὸ πάσο.

Λέω νὰ φωνάξω καὶ μοῦ πιάνεται ἡ ἀνάσα·
 μὰ δὲν πιστεύετε σὲ κρίση χριστιανοί;
 Θὲν εἶναι μοναχὰ τὸ σῶμα πὺν πονεῖ.
 Κι ὁ χρόνος φέτο μᾶς ἐβγῆκε μὲ μιά κάσα.

Καλύτερα τῆς φλούδας καὶ τῆς πέτρας μοιάσε
 πὺν τὶς πλουμπίζουμε παρὰ ξένα οἱ καιροί.
 Τὶς πλάτες μὴ γυρίζεις ὅτι νὰ σὲ βρῇ,
 γιὰ νὰ χεῖς ἀδερφέ μου, ἂν ζήσεις, νὰ θυμᾶσαι.

15. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Σὰν τὸν παίχτη π' ὅλα τὰ χεῖ χάσει
 πάω νὰ κοιμηθῶ πρὸς τὸ πρωί.
 Κοίταξε καὶ τ' ἄστρα λίγο· ἡ βιάση
 δὲ μακραίνει, ξέρεις, τὴ ζωή.

Συλλογίσου λίγο τὸ ζευγίτη
 πὺν γυρνώντας βλέπει ἀπὸ μακριὰ
 φλόγες νὰ τριπλόζωσαν τὸ σπῆτι,
 κόκκινη καὶ τὴν περιγυριά.

Γιὰ θυμήσου κι ἀπὸ τὴ Διαθήκη
 τί τραβοῦσε κεῖνος ὁ λεπρός.
 «Τίποτε ὡς μὴ μόχει ὁ Θεὸς ἀφήκει,
 δοξασμένος νὰ ναι κι ἰσχυρός».

Ἔτσι κι οἱ χωριάτες στοὺς θανάτους
 ὅταν τοὺς χαθεῖ παιδί μικρό,
 συχνακοῦνε γιὰ παρηγοριά τοὺς
 πῶς θὰ κάνουν κι ἄλλα μὲ καιρό.

16. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

α'

Χρῖστο, ἅμα κάποτε σοῦ πέσει
τὸ ποίημα ποὺ γιὰ σένα ἐγράφη,
τὰ δάχτυλά σου θὰ μοῦ ἀρέσει
νά ναι ὅλο χῶμα ἀπ' τὸ χωράφι.

β'

Μὰ ἡ φύτρα μου ἀπὸ σοῖ ἀθάνατο κρατᾷ,
γιὰ μένα δούλευαν σκαφτιάδες καὶ τσοπάνοι·
ξύπναγαν σύναυγα, γελοῦσαν δυνατὰ
κ' εἶχαν δραγκοῦλες οἱ γυναῖκες στὸ φουστάνι.

γ'

Νὰ κάμεις ἔμπνευση τὴν ἴδια σου κατάντια,
δικό σου βιὸς νὰ σαλαγᾷς τὰ ξένα ἀρνιά,
μὲ τὸ Τζουμέρκο ὁμπρός, τὸ Περιστέρι ἀγνάντια,
τύχη καλύτερη δὲν ξέρω στὸ ντουνιά.

δ'

Κίτρινο φύλλο τῆς μουριᾶς μ' αὐτὸ τὸ ἐξαίσιο χρῶμα
ποὺ πέφτεις στὸ χειρόγραφο πρὶν τ' ἀρχινίσω ἀκόμα.
Πέφτουν ἀγλάδια ἀποβραδὺς ριγμένα ἀπ' τὸν ἀγέρα,
τά σῦκα οὐρμάζουν ἀπ' τὴν μιὰ κιόλα ὡς τὴν ἄλλη μέρα.
Τραχιές οἱ πουρναρότουφες, ἀγκυλωτὲς οἱ ἀφάνες,
κρίνα μὲ κίτρινη καρδιά φυλᾷν ὀρθὲς σὰ μάνες.
Κόψε ἓνα τσάχαλο ξερό, ζύγιασ' το στὴν παλάμη
κι' ἀναλογίσου ὁ θάνατος σὰ τί θὲ νὰ μᾶς κάνει.

ε'

Ἡ ἀπλὴ γυναῖκα κ' ἡ καλὴ ποὺ μελετᾷς, Ἡλία,
φοβᾶμαι πὼς θὰ βρίσκεται μονάχα στὰ βιβλία.
Σὰ μύγα μὲ τὰ νεῦρα μας παίζει πολὺ τὰ νέα
καὶ στὴν κουβέντα μας συχνὰ γυρίζει, πάντα ἰδέα.

ζ'

Ὅπως μαδιέται σκούζοντας τὸ μοναχὸ τρυγόνι
πῶχασε ταῖρι του ἀκριβὸ καὶ στὴ φωλιά μαργώνει,
τὸ ἴδιο κι ἐλόγου σου θρηνεῖς γιὰ τὴ στεφανωτὴ σου.
Μ' ἀνακαλήματα, ἄμοιρε κι ἐσύ, παρηγορήσου.

η'

Εἶμαι ὅπως ἓνας πού ναι δῶ κι ἔχει συνάμα φύγει.
Κάτι σὰν αὐλὴ καταχνιά θαρρῶ πὼς μὲ τυλίγει
καὶ φαίνονται ὅλοι ἀλλιώτικοι σὰν κάτω ἀπὸ ἕνα κυάλι.
Μὰ δὲ μὲ βλέπουν καθαρὰ μήτε κ' ἐκεῖνοι πάλι.

θ'

Χωρὶς καπνοὺς καὶ φούμαρα, σεμνὸς πολὺ καὶ σκέτος
ἐφανερώθη ὁ ποιητὴς ποὺ περιμέναμε ὅλοι.
Κι ἂν ὅσοι ἀκούονται κλείδωσαν τὸ στόμα του καὶ φέτος,
θὰ τὸν βρεῖ μόνος του ὁ λαὸς ὅποτε θὰ ἔχει σκόλη.

ι'

Ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἀρρώστεια μου θὰ γίνουν ὕλικὸ
γιὰ τὴν ἀποτελείωση τοῦ ὑπέροχου μου κλήρου.
Τ' ὄνομα ἀνθρώπων ταπεινῶν θὰ μείνει θρυλικὸ
καὶ θὰ βαστάει ὅσο βαστοῦν τὰ χιόνια τῆς Ἡπείρου.

17. ΘΥΜΗΣΟΥ ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΙ

Κανένας δὲν ἀπείκασε τὴν σκοτεινὴ μου γνώμη,
 κι ἄς ἔχω ἀνοίξει τὴν καρδιά σ' ἀπάνου ἀπὸ ἑκατό.
 Σφυρίζω ὥστίσοο ξένιαστος ἐκεῖ πὺν περπατῶ,
 ἂν καὶ μιὰ μάνα καρτερεῖ σκυφτὴ στὸ θυροσιόμι.

Πονεῖς ἀκόμα' ἀργόερα θὰ ρθεῖ κι ἡ ἀδιαφορία.
 Θὰ μάθει τότε ὁ ἄνθρωπος νὰ στρίβει ἀπὸ σκοποῦ
 μόλις ἰδεῖ τὸν ὅμοιο του, τὴν πόνηρη ἀλεπού.
 Γιὰ μὲ —ἀπὸ τῶρα— νὰ μιλῶ μοῦ ναι βαριά ἀγγαρεία.

Θυμήσου, ἐμεῖς οἱ εὐαίσθητοι μέσα σὲ λίγα χρόνια.
 κυνήγι δυσκολόβρετο θὰ χουμε πιά γενεῖ,
 κι ὅσοι ἀπομείνουν ἀπ' τὸ σόϊ δλάκερο, οἱ στεγνοί,
 θὰ τοὺς φυλᾶνε ὅπως φυλᾶν σήμερα τὰ παγώνια.

18. ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ

Μακρὺ παλούκι νὰ μπήξεις, γιατί τὸ νερὸ ὅλο ψηλώνει
 κι ὅλους μας, θέμου, θὲ μᾶς πᾶρ' ἡ κατεβυσιά,
 καθὼς στὸν καιρὸ τῆς συντέλειᾳς πόπλεε ὁ θνητὸς σὰ μπαλόνι
 κι οὐδὲ κάμποι τρογύρω χωρίζαν οὐδὲ λόγγα δασιά.

Φουσκώνει τὸ μέγα ποτάμι, τί ὕπουλο βόγγο ἀναδίνει,
 κι ἂν θὰ βρεθεῖ λεύκα ὀλόστητη πῶς νὰ σκαλώσεις ψηλά!
 Ὡ, ἀπ' τοῦ κακόσουρτου ἀνθρώπου τὰ ἔργατα τί θ' ἀπομείνει;
 Νερουλὸ χῶμα θὰ κυλᾶ, θὰ κυλᾶ, θὰ κυλᾶ.

Μεταβιάς θὰ προβάλει πρὸς τ' ἄστρα καὶ κανένα κεφάλι,
 νὰ ξεχνιέται λιγάκι μ' ἐκείνη τὴ λαμπρὴ συνοδιά.
 Θὰ πέφτουν στὸν ὕπνο τὸ χαῦνο σὰ μουδιασμένοι καὶ πάλι
 χωρὶς νὰ ξέρει γιατί μονάχη της θὰ πάλλει ἡ καρδιά.

Τὸ αἷμα πάει ὀλοένα χαλώντας ἀπὸ σπόρο σὲ σπόρο,
 τὸ πρωτόσογο ἀνάξια ξεπέφτει καὶ θὰ ξεκληριστῇ.
 Διάλεγε ξύλα ἀκατάλυτα κι ἄπλωνε τέμπλες στὸν πόρο,
 πέρα—μακριὰ ἀπ' τοὺς ἀνώνυμους—γιὰ νὰ περάσεις, ποιητή!

19. ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ

Θέλω νὰ γράψω ἓνα τραγούδι μ' ἀντοχή
 καὶ συλλογίζουμαι ὀλοένα ἐσᾶς, φτωχοί.
 Σκυφτοὶ στὸ γούπατο γιὰ σκόρπιοι στὸ ριζό,
 μὲ τὸν καημό σας ἀνασταίνουμαι καὶ ζῶ.

Τὰ χέρια τοῦ παπούλη ἐπαίζαν τὸν κασμά,
 τὰ χέρια τῶρα τὰ δικά μου εἶναι χλωμά.
 Εἴταν ἀπλοῖ οἱ ἀνθρώποι ἐκείνου τοῦ καιροῦ,
 δὲ σεκλητίζονταν τραβοῦσαν κουτουροῦ.

Σκιάζονταν τ' ἄδικο, κρατοῦσαν τὶς γιορτές,
 παρθένες παίρναν καὶ τὶς εἶχανε πιστές·

οἱ μάνες ἀποχτοῦσαν ἄβλαβα παιδιὰ,
κάθε διπλὸ χρόνια σηκωνόταν ἡ ποδιά.

Οὔτε χωράφια εἶχαν πολλὰ οὔτε ζωντανά,
μὰ ζοῦσαν ὅσο ὁ γέρο δέντρος στὰ βουνά.
Γεροκομοῦσαν τοὺς γοναίους τότε οἱ γιοί,
ποιός ὑπομένει τὴν κατάρρα, τὴν ὀργή;

Ἄλλους τοὺς πρόφιασα ὅταν ἤμουναι παιδὶ
κι ἄλλους τοὺς ἔχω ἀκούσει, δὲν τοὺς ἔχω ἰδεῖ.
Μὰ φύλαξα τὰ πρόσωπά τους τ' αὐστηρὰ
μὲς στὸ θυμητικὸ μου, ἀτέλειωτη σειρὰ.

20. ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΙ

Ἔσεῖς πού δὲ μὲ ντρέπεστε, μὰ οὔτε καὶ γώ ποτές,
φτωχοπερήφανη γενιά, χωριάτες ποιητές,
κακόιυχοι, πολύπαθοι, τῆς λάμιας πόλης ξένοι,
μὰ πού καὶ πάλι σᾶς φυλάει μιὰ μοῖρα εὐλογημένη
(γιὰ ν' ἀκουστεῖ τὸ λάλημα τ' ἀπλό σας, τὸ βαθύ,
σὰν τὴ βροχούλα σὲ ξερὸ χωράφι ν' ἀπλωθεῖ,
τῆς δημοσ ἄς τῆς ἄδρουσης τὸ μεροκαματιάρη
καὶ τὴν κυρὰ τοῦ μπαλκονιοῦ γιὰ νὰ μαγέψ' ἡ χάρη),
ἔσεῖς π' ἀδέρφια μὲν σᾶς λέω ξεθάρρευτος ἐγώ,
γιατ' εἶχα τὸν καθένα σας προστάτην ὁδηγό,
πρῶτον τὸ γέρο Ἡσίοδο καὶ τὸ σεμνὸ Βιργίλιο
ὥς τὸν δικό μας ἄγουρο, τῆς βλαχουριάς τὸν ἥλιο,
—σὰ θάναι ν' ἀπιστομηθῶ καὶ μοῦ βαρύν' ἡ γῆς
μὲ φυτρωμένες ἄξαφνα φτεροῦγες τῆς φυλῆς,
μιὰ ἀκρούλα, αὐτοῦ πού ἀθώρητοι σ' αἰθέριους κόσμους εἰστε.
καλόβουλοι ὅλοι καὶ γιὰ μὲ τὸν ὕστερο κρατῆστε.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Α' ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ

Κ α λ λ ῖ ν ο ς

1. Ἑλεγεία

Ὡς πότε θάστε ξένιαστοι; Πότε θ' ἀντρεῖψει, γιοί, ἡ καρδιά σας;
Δὲ ντρέπεστε ὅσους κατοικοῦν ὀλογυρὰ σας, πού ἔτσι
τὸ ρίξατε ὄξω; Λέτε πῶς σᾶς σιγουρεύει εἰρήνη κι' ὅμως
τὴν οἰκουμένη ὁ πόλεμος ἀκέρια ἀναταράξει.
Καθένας, πέφτοντας, στερνὴ φορὰ ἄς τινάξει τὰ κοντάρια!
Κι εἶναι καμάρι καὶ τιμὴ νὰ διαφεντεύει ὁ ἄντρας
τὸν τόπο του καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκα τὴν καλή του
ἀπ' τοὺς ὀχτρούς· ὁ θάνατος, ἅμα τὸ γράφ' ἡ Μοῖρα,
τότε κοπιάζει ἄλλὰ μπροστά, σὰν πάρει ὁ πόλεμος ν' ἀνάψει,
τραβάτε μὲ ἴσιο τὸ κορμὶ καὶ τὸ σπαθὶ ὑψωμένο
σφίγγοντας τὴν ἀτρόμητη καρδιά σας κάτου ἀπ' τὴν ἀσπίδα.

Τὸ θάνατο δὲ γίνεται νὰ τὸν ξεφεύγει οὐτ' ἓνας
 ἄνθρωπος, μήτε ἀπ' τῇ σειρᾷ τῶν ἀθανάτων κι' ἂν κρατάει.
 Πολλὲς φορὲς ξεφεύγοντας τῶν κονταριῶν τὸ χτύπο
 γυρίζουν καὶ στὸ σπῖτι τους θανατικὸ ὕστερα τοῖς βρίσκει.
 Μὰ αὐτοὶ δὲν εἶν' ἀγαπητοὶ καὶ ζηλευτοὶ στὴ χώρα,
 ἐνῶ μεγάλοι καὶ μικροὶ θρηνοῦν τὸν ἄλλον, ἂν πεθάνει,
 γιὰτὶ τὸ λιονταρόψυχο τὸν μακαρίζουν ὅλοι
 σὰ σκοτωθεῖ· καὶ ζωντανὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἡμιθέους στέκει.
 Σὰν πύργος, σὰν καστρόπυργος στὰ μάτια τους φαντάζει,
 γιὰτὶ ἓνας μοναχὸς τοῦ αὐτοῦ ἔδειξε γιὰ πολλοὺς ἀξιάδα.

2. ΤΩΝ ΜΑΡΑΘΩΝΟΜΑΧΩΝ

Στὸ Μαραθῶνα οἱ Ἀθηναῖοι, Ἑλλήνων πρωτολάτες,
 τῶν Χρυσαρμάτων Περσῶν θέρισαν τὰ φουσατό.

3. ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Κάποτες μὲ τριακόσια ἔδω μιλιούνια τάβαλαν
 χιλιάδες τέσσερες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

4. ΤΕΓΕΑ

Ἀπ' τὴν ἀντρεία τους αὐτουνῶν, δὲ γέμισε ὁ ἀέρας
 καπνὸ ἀπὸ τὴν ἀπλόχωρη Τεγέα λαμπαδιασμένη,
 αὐτοὶ ἤθελαν ἐλεύθερη ν' ἀφήσουν τῶν παιδιῶν τους,
 τὴν πόλη κι' ἄς σκοτώνουνταν οἱ ἴδιοι μπροστὰ σιτὴ μάχη.

5. ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Τρίτος χυμᾶ ὁ Δημόκριτος στὴ σαλαμίνα μάχη,
 σὰν χτυπηθῆκαν οἱ Ἕλληνες στὸ πέλαο μὲ τοὺς Μήδους.
 Πέντε καράβια τῶν ἐχθρῶν ἐτσάκωσε κι' ἄκόμα.
 γλύτωσ' ἓνα ἄλλο, δωρικό, πιασμένο ἀπ' τοὺς βααβάρους.

Β. ΕΡΩΤΙΚΑ

Ἀ σ κ λ η π ι ᾶ δ η ς

6. Ἐπιγράμματα

Σκοτείνιασε, μπουμπούνισε, χιόνι, χαλάζι ρίξε,
 τὰ σύγνεφα ὅλα τίναξε σιτὴ τὰ φεγγοβόλα.
 Ἄν μὲ σκοτώσεις, σταματῶ μ' ἂν ζωντανὸ μ' ἀφήσεις,
 θὰ κάνω γλέντια κι' ἄς μὲ βροῦν χειρότερο ἀπὸ τοῦτα.
 Μὲ σέρνει ὁ Θεὸς π' ἀνάγκασε καὶ σὲ τὸν ἴδιο, Δία,
 μαλαματένιος νὰ χωθεῖς σὲ χάλκινους θαλάμους.

Φ ι λ ὀ δ η μ ο ς

7. Ἐπίγραμμα

Φέγγε μας ἄστρο βραδυνό, δικέρατη Σελήνη,
 περνώντας τὰ μισάνοιχτα παράθυρά μας, φέγγε
 καὶ τὴν Καλλίστιο τὴ Χρυσὴ φώτισε· δὲν τοὺς μέλει
 τοὺς ἔρασιές μιὰ ἀθάνατη νὰ βλέπει τὰ ἔργα τους.
 Ξέρω, Σελήνημου: Κι' αὐτὴν κι' ἐμὲ καλοτυχίζεις,
 γιὰτὸ Ἐνδυμίωνας κι' ἐσὲ σοῦ φλόγιζε τὰ σιγήδια.

Ὁ ρ ᾱ τ ι ο ς

8. ΩΔΗ ΙΙΙ, 27

- Ἔτοι κι' ἡ Εὐρώπη πού ἐμπιστεύτηκε τοῦ ταύρου
τοῦ δόλιου τὸ χιονάτο σῶμα της, ἐπῆρε
τρομάρα ἀπ' τὰ πολλὰ τοῦ πόντου τέρατα ὅπως
κι' ἀπὸ τὶς μέσαθε παγίδες

Ἄνθη πρὶν λίγο στὰ λιβάδια ἀναζητώντας
καὶ πλέκοντας στεφάνι ἐπάξιο γιὰ τὶς Νύμφες,
στὴ νύχτα τὴ θαμπὴ δὲν εἶδε πάρεξ ἄστρα
καὶ θάλασσα. Ὅταν ἔφτασε ὁμως

στὴν ἰσχυρὴ μὲ τὶς ἑκατὸ πό'εις Κρήτη:
«Πατέρα μου, ὄνομα τῆς κόρης νιροπιασμένο
κι' εὐσέβεια νικημένη ἀπ' τὴν παραφροσύνη,
ποῦθε ἦρθα—κράζει—καὶ ποῦ τάχα

νάμαι; Ἐνας ἀθάνατος γι' ἁμάρτημα παρθένας
εἶν' ἀλαφρὴ ποινὴ. Ξύπνια θρηνῶ γιὰ τὸ αἶσχος
πῶχω διαπράξει ἢ μὴ ἀκριμάτιστην μ' ἐμπαίζει
τάχατες ὑπνοφαντασιά μου,

ποῦ τ' ὄνειρο μᾶς φέρνει ἀπὸ τὴ φιλντισένια
περτώντας πύλη; Εἴταν καλύτερα γιὰ μένα
στὰ κύματα νὰ πλέω τ' ἀτέλιωτα παρὰ ἄνθη
τοῦ ἄγρου δροσάτα νὰ μαζώνω;

Τώρα ἂν κανεῖς μοῦ παραδώσει τ' ἀποτρόπαιο
δαμάλι, στὴ μανία ὁπῶχω μὲ τσεκούρι
θὰ τὸ λιανίσω καὶ τοῦ πολυαγαπημένου
θεριοῦ τὰ κέρατα θὰ σπάσω.

Ἡ ἄχαρη ἀχάμνια πρὶν ἐρθεῖ στὰ μάγουλά μου
τὰ ἔμορφα, κι' ἡ δροσιὰ πρὶν φύγει ἀπὸ τὴ λεία
τὴν τρυφερή, ζητῶ ἢ καλόθωρη νὰ θρέψω
τὶς τίγρεις. Ὁ πατέρας κεῖθε

παρακινᾷ: «Γιατί, ξευτελισμένη Εὐρώπη,
χασομερᾷς καὶ δὲν πεθαίνεις; Νά, ἀπὸ τοῦτον
τὸ φράξο κρεμασμένη στρίψε τὸ λαιμό σου
μὲ ζώνη πού καλά φοροῦσες.

Εἴτε γκρεμοί, εἴτε μυτερὰ τοῦ ὀλέθρου βράχια
σ' εὐχαριστοῦν, ἐμπρός, μὲς στὴ φουρτούνα πέσε,
γνέσ' μο ἐξὸν ἂν θὲς ἀγγάριαν ν' ἀπολάψεις,
ἐσὺ βλαστάρη βασιλιάδων,

καὶ νὰ παραδοθεῖς σὲ ἀλλόφυλὴν ἀφέντρα
σὰν παλακίδα». Ἐκεῖ πού θρήναε παραστέκαν
ἢ μὲ τὸ πλάνο τῆς χαμόγελο Ἀφροδίτη
κι' ὁ γιὸς μὲ ἀνάμερα τὸ τόξο.

Κι' ἀφοῦ ἀρκετὰ μαζί της ἐπαιξε: «Παράτα

—τῆς εἶπε—τὴν ὀργὴ καὶ τὴ φιλονεικία
τ' ἄξια νὰ συντριφτοῦν κέρατα ὥσόντου ὁ ταῦρος
ὁ μισητὸς σοῦ ξαναδώσει.

Τοῦ Δία πὼς γίνηκες γυναῖκα, δὲν τὸ ξέρεις.
Ἄσε τὸ σκούξιμο καὶ τὴν τρανή σου μάθε
τὴν τύχη νὰ βαστᾷς· γιὰ τ' ἡ μισὴ οἰκουμένη
θὰ πάρει κιόλας τ' ὄνομά σου.»

Γ'. ΕΠΙΤΑΦΙΑ

CHRISTINE DE PISAN

9. ΘΡΗΝΗΤΙΚΗ ΜΠΑΛΑΝΤΑ

Θέ μου! τί πένθος, τί κακὸ κι ἀναποδιά
φαρμάκωμα κι ἀπελπισία πού μ' ἔχει πιάσει·
μοῦ θέρισ' ἔτσι ὁ πόνος τοῦτος τὴν καρδιά,
π' ἄλλη οὔτε γνώρισε τρανύτερον στὴν πλάση!
Κι ἂν σέρνω τὴ ζωὴ, καταραμένη ἡ ὥρα,
γιατὶ ἀπ' τοὺς ἀλλουνοὺς δὲν ἔχω νὰ φθονήσω,
πάρεξ τὸ θάνατο· οὔτε θέλω πιά νὰ ζήσω:
Κεῖδός πού μὲ κράταε στὴ ζωὴ, μοῦ λείπει τώρα.

Ἄπονε θάνατε, μοῦ ἀπόσωσες —ἀλί! —
τίς μέρες τῆς καλῆς· δὲν τὸ βαστᾷ ἡ καρδιά μου,
μιὰ π' ἄρπαξες ἐκεῖνον πούχα κεφαλή,
πούηταν ἡ πόρεψή μου κι ὅλα τ' ἀγαθὰ μου,
κι ὀρκίζομαι, ὅπως μὲ κατάντησες στὴ χώρα,
πὼς θέλω ἀπ' τὸ κορμὶ τοῦτο νὰ ἰδῶ νὰ βγαίνει
ἡ σκότεινη ψυχὴ μου ἡ ἀποκαμωμένη:
Κεῖδός πού μὲ κράταε στὴ ζωὴ μου λείπει τώρα.

Κι ἂν μου ἀπομένει ἀκόμα λιγοστὸς καιρὸς,
ᾧς σταματήσει κὰν ἡ θλίψη πού ὑπομένω·
μὰ δὲ θὰ τ' ἀξιωθῶ, μόνο ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς
πένθος καὶ χόλιασμα θάχω ὅσο θ' ἀνασαίνω,
μὲ θρήνους, μὲ δαρμούς, πικρὸ φαρμάκι πόσο,
τυραγνισμένη ἀπὸ βάσανα ψυχοφθόρα.

Ἔτσι ἦτανε γραφτὸ τίς μέρες μου νὰ σώσω:
Κεῖδός πού μὲ κράταε στὴ ζωὴ, μοῦ λείπει τώρα.
Δέσιε ἀπ' τὸ χάροντα πόσο εἶμαι ἀδικημένη,
ὦ ἄρχοντες· γιατίι νὰ ζῶ—κακιά μου ἡ ὥρα—,
μιὰ ποίειμαι σὲ τρανὴ κατοικυχιά πεσμένη;
Κεῖδός πού μὲ κράταε στὴ ζωὴ, μοῦ λείπει τώρα.

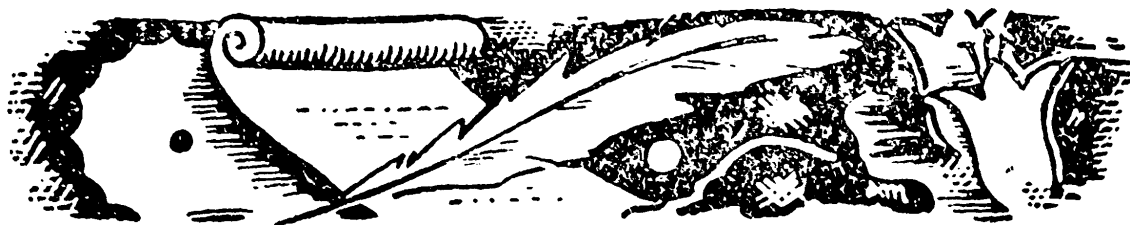
LA FONTAINE

10. ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΑΚΑΜΑΤΗ

Καταπὼς ἦρθ' ὁ Γιάννης, ἔτσι ἔφυγε πάλι·
ἔφασε σοδέματα μαζὶ καὶ καπιτάλι,
μὴ λογαριάζοντας καὶ τόσο τὸ φλουρί.
Γιὰ τὸν καιρὸ του ἂν πεῖς, δὲν πῆγε στὰ χαμένα.
στὰ δυὸ τὸν χώρισε: στὸν ὕπνο ἐδιάβη τὸ ἓνα
καὶ τ' ἀποδέλοιπο δὲ δούλεψε σπειρί.

✱

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΟΛΗΣΗ

(ΑΦΗΓΗΜΑ)

Αυτή τη φορά πού ξαναβρέθηκα μουσαφίρης στη θειάκω Ζωίτσα πολλά είχαν αλλάξει απ' τὰ παλιά. Στη θέση τῶν δύο κοριτσιῶν τοῦ σπιτιοῦ, παντρεμένων ἀπὸ χρόνια, εἶχε μπεῖ νέο πρόσωπο, ἡ νύφη, μ' ἓνα μωρὸ κιόλας. Νεικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ—μὲ τὴ μισὴ τουλάχιστο ἐξουσία—ἦταν ὁ ξάδερφός μου ὁ Νάκος, πού ἀπὸ νταηλίκι στὰ μεθύσια του λεγόταν καὶ Σερρέτης, γνώριμος ἀπὸ παιδὶ τῶν στενῶν τῆς Ἀθήνας. Τώρα, στίς ἀρχές τῆς κατοχῆς, ἀποκλεισμένος μὲ φαμηλιά στὸ χωριό, πωλοῦσε βαφές, κουβαρίστρες, μαντήλια γιὰ τίς γυναῖκες, ἀλλάζοντάς τα μὲ αὐγά, πατάτες, ὅ,τι ἔδρισκε. Ὁ πατέρας του, ὁ μπάρμπα Νικόλας, βαστοῦσε τάχα τὸ μαγχιζὶ τους, μὲ καναδυὸ μπουκάλες ρακί.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν πολυεῖχαν ἀνάγκη, γιατί τοὺς εἶχαν μείνει ἀρκετὰ χωράφια γιὰ νὰ κάνουν τὸ ψωμὶ τῆς χρονιάς. Ἐτοί δὲ θὰ πεινοῦσαν ὅπως ἄλλοι, πού ἀναγκάζονταν νὰ θάνουν στάφυνο στὸ φαῖ τους ἀπὸ τώρα, ἀρχές Γενάρη. Εἶχαν καὶ πεντέξη γιδοπρόβατα—κοπάδι λιγοστεμένο ἀφότου οἱ κοπέλλες φύγαν γιὰ τὰ καινούργια σπιτικά τους καὶ ἡ νύφη δὲν εὐκαιροῦσε νὰ κάνει τὸν τσοπάνο—καθὼς κι ἓνα ζευγάρι γελάδια, ἀπαραίτητα γιὰ τ' ὄργωμα. Αὐτά, κλεισμένα τώρα στὸ κατώι τοῦ μαγαζιοῦ, μασουλοῦσαν τὴ θροφή τους: καλαμποκόφυλλα καὶ καλαμιὰ, παναπεῖ ξηρὴ καλαμποκιά. Τ' ἄλλα ζωντανὰ τὰ τάζιζαν κλαρί, φοῦντες κλαδιῶν μὲς στὴν πετρόχτιστη ἀχερώνα, τὸ ζεστό τους κατοικίό. Ζῶα καὶ ἀνθρώποι λοιπὸν κάλοπορεύαν, ὥσπερ ἦρθαν τὸν ἄλλο χρόνο οἱ Γερμανοὶ πού ἔβαλαν φωτιά στὰ χτί-

σματα τοῦ κόπου τους καὶ τάκαμαν στάχτη, ἀποκαΐδια.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἐκεῖ ἀποκάτω ἀπ' τὸ ντερβένι ὅπου κάθονταν, πρόχειροι σὲ κάθε περαστικό, τοὺς φαινώθηκε κοντὰ τὸ μεσημέρι καὶ δεύτερος μουσαφίρης ἐξὸν ἀπὸ μένα: ὁ γέρο Ντέκος ἀπ' τὸ βουνό χωρὶ τὴ Βαλτσιόρα, συμπέθερός μας ἀπ' τοὺς Κατεριναίους, πού εἶχε νύφη στὸ γιό του τὴν ξαδέρφη μας τὴν Τσιέσω. Ἐκείνη κατέβαινε στοὺς δικούς της μονάχα μιὰ φορά τὸ χρόνο, στὸ πανηγύρι. Μὰ ὁ πεθερός της ἔδρισκε ἀφορμές νὰ ξεβγαίνει συχνότερα. Πότ' ἐρχόταν νὰ σιάξει στοὺς γύφτους κανένα χαλασμένο σιδερικό, πότε ν' ἀγοράσει κανένα νεροβάρελο ἢ ξυλάγγι, πότε γιὰ καμιὰ ἄλλη ρημοδουλιὰ, ὅπως λὲν στὸ φουκαράδικο ἰδίωμά τους οἱ χωριάτες.

Μὰ ὁ γέρο Ντέκος δὲν ἦταν ἀπὸ κείνους πού κλαίγονται. Αὐτὸς ἀπεναντίας παινεύονταν γιὰ τὸ ἔχος του, λέγοντας πὼς τὸ κοιάκι του ἦταν ἀνοιχτὸ σὰ μοναστήρι. Κι ὅλο καλοῦσε τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης του νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν, ἐκεῖ ψηλά, νὰ τοὺς φιλοξενήσει. Ποιὸς ὅμως ἀνέβαινε τὸ τραχιὸ ξεροδούνι γιὰ νὰ φάει τὸ ψωμὶ τοῦ Ντέκου καὶ τὴν ἀρτυρὴ του!

—Κάτσε, συμπέθερε, νὰ γιοματίσουμε, τοῦπαν ἀπ' τοῦ μπάρμπα Νικόλα, καθὼς τὸν κερνοῦσαν ἓνα τσίπουρο.

—Μπά, ἔχω δρόμο . . . Ἀπάντησε ἀόριστα αὐτὸς ρουφώντας τὸ πιετό. Κολάτισα καλὰ στοὺς συμπέθερους.

—Ἐ, ἄλλο κολατσιό, ἄλλο γιόμα, ἐπέμειναν ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὸ ρόλο τους. Κάτσε νὰ εἰποῦμε καὶ καμιὰ ψῶρα . . .

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς εἶχαμε φάει κι

ἐμεῖς γερὰ, τραχανὰ μὲ καλαμποκόψωμο τριμμένο, κι' ἔτσι εἴχαμε ὄρεξη γιὰ πα-
παρδέλες.

Ἔλεγε λοιπὸν ὁ γέρο Ντέκος, πλούσιες κουβέντες πασαλειμμένες μὲ χοντροψέματά, μολογοῦσε κι ὁ μπάρμπα Νικόλας, ἀναμνή-
σεις ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τοῦ καιροῦ του, τότε ποὺ ἡ πλατέα Ὀμονοίας εἶχε μικρὰ κάγ-
κελα ἀπὸ γύρω καὶ στρόγγυλες χουρμαδιὲς στὴ μέση, εἰώ ἐγὼ μὲ τὸ Νάκο ἀκούγαμε, σὰ μικρότεροι. Ἡ θειάκω ἡ Ζωῖτσα, ποὺ δὲν τὴν χώραγε ὁ τόπος, σὰν ἀεικίνητη ἀπὸ φυσικοῦ της, κουνοῦσε τὸ κεφάλι, πότε μ' ἀμφιβολία, πότε εἰρωνικά.

— Ἔτσι π'λές, συμπεθερούλη, γύρισε τὸ λόγο του καὶ σ' ἐμένα ὁ γέρο Ντέκος. Νάρθεις παρέκτα τὴν ἀνοιξη μὲ τὸ γάλα καὶ σ' ἐμᾶς, ν' ἀλλάξεις ἀέρα. Ἀρνιά, κα-
τοίγια θάχουμε μπόλικα, δρυσασθεός. Ἐ-
χουμε κι ἕνα νερό π' ἅμα τὸ πιεῖς σὲ λα-
γαρίζεις, πρόσθεσε μὲ σημασία, ὑπονοών-
τας ἄλλα πράγματα.

— Ἐχουν στὸ σπῖτι τους ἀπ' ἔλα τὰ καλὰ, δὲ χρειάζεται νὰ πάει πουθενά, μουρ-
μούρισε νευριασμένη ἡ θειάκω ἡ Ζωῖτσα, μὴν ὑπομένοντας κι αὐτὴ (ἀπαράλλαχτα σὰν τὸν πατέρα μου, τὸν ἀδερφό της) ν' ἀκούει τὰ παινέματα καὶ τίς ὑπερβολὲς τοῦ γέρο Ντέκου.

Οἱ ἄλλοι χαμογελοῦσαν, ἔκαναν πὼς δὲν καταλάβαιναν.

Καὶ δὲς του τσιγάρες καὶ δὲς του ρακο-
γιάλια, ἀπὸ κεῖνο τὸ κούμαρο ποὺ εἶχε τάχα γιὰ πούλημα ὁ μπάρμπα Νικόλας καὶ ποὺ καταντοῦσε νάναι ὁ ἴδιος ὁ πιὸ ταχτικὸς καταναλωτὴς του. Καὶ τ' ὄνομα «συμπέθερε» ἔπαιρνε κι ἔδινε, σὰν καλό-
πιασμα ἀπὸ μέρος ἐκείνου, σὰ μισοκοροῖ-
δια ἀπ' τὴ μεριά τῶν ἄλλωνων.

Μὲ τὸ κουβεντολόι καὶ τὰ χάχανα κόν-
τευε νὰ δειλινίσει.

— Ἐ, ν' κοκυραῖτοι, δὲ θὰ φᾶμε καὶ τίποτε; ἀναρωτήθηκε σάμπως στ' ἀστεία ὁ Νάκος.

— Τί νὰ φᾶμε ποὺ ἐσεῖς πιάζεταν ἀπὸ γύρα τὸν πυρομάχο καὶ δὲν ἀφήνετε νὰ ζ'μομαερέψουμε! ὄρθηκε ἀφορμὴ ἡ θειάκω ἡ Ζωῖτσα.

— Ὅριστε, ἀναμερίζουμε μεῖς, προσ-

φέρθηκε πρῶτος ὁ καλόδολος μπάρμπα Νικόλας.

Ὁ γέρο Ντέκος ἔκανε πὼς σηκωνόταν τάχα γιὰ νὰ φύγει. Μὰ οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἄφηναν μὲ κανέναν τρόπο.

— Δὲν κοιτᾷς ὅξω ποὺ χαλαεῖ ὁ Θεὸς τὸν κόσμος; τοῦ ἔδειξε ἀπ' τὸ παράθυρο ὁ μπάρμπα Νικόλας.

— Μωρέ, γιὰ νὰ κάτσω, δὲν κάθομαι, ἀπάντησε ὁ συμπέθερος. Ἀλλά... καὶ δὲν ἤξερε μὲ τί νὰ συμπληρώσει.

— Ἀνθή, βάλε τὴν τέντζερη στὴ φω-
τιά! πρόσταξε τὴ γυναῖκα του ὁ Νάκος.

Ἡ μάνα του τὸν κοίταξε ἐρωτηματικά.

— Θὰ φᾶμε ἀλευρομάδα, ἀδερφάκι! δῆλωσε μάγκικα ὁ ἴδιος. Πὼς τὸ λὲν ἐδῶ πέρα; ἔκανε κιόλας πὼς δὲ θυμόταν. Ἀ, μπαζίνα!

— Τί, μπαζίνα; διεμαρτυρήθηκε ἡ θειά-
κω ἡ Ζωῖτσα, μισοσδαρά μισοαστεία. Καὶ ρώτησες τὸ συμπέθερο ἂν τὴν τρώει;

Μὰ ὁ γέρο Ντέκος δὲ θάλεγε ὅχι: αὐτὸ ἦταν φανερό ἀπὸ πρῖν.

Ἀνακάτωσαν λοιπὸν καλαμποκίσιο ἀλεύρι μὲ νερό ποὺ ἔβραζε, ρίχνοντάς του μέσα στὸ τέλος κρεμμύδι τσιγαρισμένο μὲ λίγο βούτυρο (λάδι δὲ βρισκόταν τότε που-
θενά), ἔτσι ποὺ στὸ ἄψε σβύσε γίνηκε ἕνα ζεστό νόστιμο φαῖ.

Πιὸ ὀρεξάτος ἀπ' ὅλους ἔτρωγε μὲ τὸ ξύλινο χουλιάρι του καὶ μὲ τὰ ψαρά μου-
στάκια του ὁ γέρο Ντέκος, ἄβλαβος ἀνθρω-
πος, μ' ἀπείραχτο στομάχι.

Ὅταν σὲ λίγο ἐτοιμάστηκε νὰ φύγει καὶ ξεπροβάλαμε τὸ κεφάλι στὴν πόρτα, ριγήσαμε ἀπ' τὴν εἰκόνα ποὺ εἶδαμε: ὁ δριζόντας εἶχε κλείσει ἀπ' τὴ χιονούρα. Τὰ κούτσουρα καὶ τ' ἄλλὰ ξύλα τῆς αὐλῆς εἶχαν ἀσπρίσει. Τὸ χιόνι πασπάλιζε τὰ δέντρα, τὰ χωράφια, τὰ καλύβια. Ἐπεφτε ἀπὸ λίγο λίγο, ἀλλὰ πυκνὸ, ἀσταμάτητο.

— Τώρα ποὺ ἔκοψε ὁ ἀέρας, θὰ τὸ φτά-
σει ἕνα γόνα, ἔκαμε πρόσδεψη ὁ μπάρμπα Νικόλας. Καὶ πὼς θὰ βγάλεις τόσον ἀνή-
φορο μοναχὸς σου, συμπέθερε;

Κάποτε εἶχε ἀνέδει κι ὁ ἴδιος ἐκεῖ πάνω μαζί μὲ τίς γυναῖκες καὶ ἤξερε τί ἀγῶνας χρειαζόταν γιὰ ἕναν ἐξηγνάρη.

— Μωρ' ἄς ἐγὼ στὴν Πλάκα, ἄς σα-
λώσω σὲς μισάντζες, ἀπάντησε ὁ γέρο Ντέ-

κος ἀνασηκώνοντας τὴ μαλλιαρὴ κατσιούλα ἀπ' τὸ κοντόκαπό του, κι ἀπὸ κεῖ κι ἀπ' αὐτὴν δὲ μὲ πειάνεις.

Μιλοῦσε ἔτσι γιὰ μιὰ ἀνηφορικὴ ἀποσπαστὴ τριῶν ὡς τέσσερων ὥρων, σὲ ψηλὸ ματὰ καὶ πλαγιῆς-δπου θὰ τὸν χτυποῦσαν ὅλοι οἱ ἀνέμοι, ξαπολυτοὶ ἀπὸ παντοῦ σὰ στοιχιά.

—Πιὲ κάνε μιὰ στάλα νὰ ζεσταθεῖς, τοῦ πρότεινε ὁ καλόψυχος μπάρμπα Νικόλας δίνοντάς του τὴ μπουκάλα μὲ τὸ ρακί.

Ὁ γέρο Ντέκος τὴν ἀπράδειασε, μὲ δυὸ τρεῖς καταπισιές, φανερὰ εὐχαριστημένος.

Ὁ Νάκος ἔκαμε κι' αὐτὸς μιὰ τελευταία θυσιά!

—Πάρε καὶ καναδυὸ τσιγάρες γιὰ τὸ δρόμο, τοῦ εἶπε προσφέροντάς του κομμένον καπνὸ μὲ μιὰ ἄκρη φημερίδα.

Ὁ γέρο Ντέκος τὰ φύλαξε καλὰ σὲ μιὰ παλιά του σακούλα.

—Οὐ, τώρα δὲν ἔχω ἀνάγκη! κούνησε τὸ κεφάλι του μὲ αὐτάρχεια ἐνδὸς μεγιστάνα.

Κι ἀνοίγοντας μεγάλες ἀδρασκαλιές, ψηλόκορμος, βαρυπάτητος, χάρηκε περ' ἀπὸ τὴ φράχτη, σὰν ὁλόρθο ἀρκοῦδι.

—Ἄν δὲν κοκαλώσει αὐτοῦ παραπέρα.. ἔκαμε ὁ μπάρμπα Νικόλας τρίβοντας τὰ χέρια του νὰ τὰ ζεστάνει.

—Μωρέ, δὲν τὸν κολλάει τίποτε τὸ συμπέθερο, εἶναι καραμπουζουκλής! εἶπε γελώνοντας ὁ Νάκος.

Δὲ μπορούσε νὰ μὴν προσθέσει τὸ σχολιὸ τῆς κι ἡ θειάκω ἡ Ζωίτσα:

—Ἄς μὴν τὸ εἶχαν γύρισμα οἱ ἄντρες, ποὺ πᾶν ἀπάνω καμιά φορά ν' ἀγοράσουν μαλλιά, καὶ θὰ τοῦστρωνα τάβλα ἐγὼ τοῦ παλίου...

Γύφτου ἴσως ἤθελε νὰ πεῖ· γιατί λέγαν ἀποπίσω του κι αὐτό: πὼς ὁ γέρο Ντέκος κρατοῦσε ἀπὸ γύφτικο σόϊ.

Ἄς εἶναι· ἀπ' ὅποια σειρὰ κι' ἂν κρατοῦσε, εἴτε λίγο ἦταν τὸ ἔχος του εἴτε πολὺ, ἐγὼ τὸν ἔβλεπα—καὶ τὸν βλέπω ἀκόμα νοερὰ—μὲ θαυμασμὸ ν' ἀπομακρύνεται, αὐτὸν τὸ μελαψὸ ὄρεσίβιο μὲ τὸ δασύτριχο κοντοκάπι του ποὺ δὲ θ' ἀργοῦσε ν' ἀσπρίσει ἀπ' τὰ χιονένια πούπουλα.

Ἦταν ὀρειβάτης καὶ χιονοδρόμος χωρὶς νὰ τὸ ξέρει! Μποροῦσε νὰ γίνει μὲ στοίχημα ὁδηγὸς ὁμάδας σὲ ἀνάβαση, ἀκόμα καὶ μὲ χιονοθύελλα.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΠΑΤΡΙΩΤΑΚΙΑ

Τοῦ Βρανούση κατευόδιο

Γραμματικέ μου νιούτσιε μὲ τ' ἄλαφρὸ κοντύλι,
μὴν ὁ Ψαλίδας στὰ σωστὰ βουλήθη νὰ σὲ στείλει
(γιατ' ἔχεις καὶ τὴ στόχασση τοῦ δουλευτάρη ἐκεῖνου)
νὰ μπεῖς στὸ πόδι τῶν παλιῶν δασκάλων τοῦ Γιαννίνου;

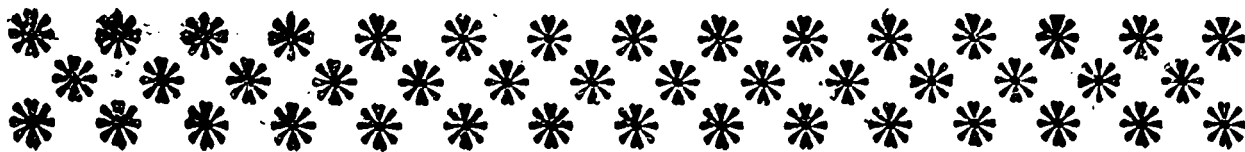
Στοῦ Δάλλα τὸ ξεκίνημα

Ἐνα μικρὸ κλεφτόπουλο ποὺ ζήλεψε ἀνιραιοσύνη
τὰ χειμαδιὰ δὲν τὸν κρατοῦν, τὸ Λοῦρο τὸν ἀφήνει
καὶ μ' ἄργανα λυιητερά, μὲ σείσματα ὅλο ζόρκα
νεκροστολίζει ὁ μπράτιμος τὸ Φεδερίκο Λόρκα.

Στοῦ Σούλη τὸν ξενιτεμὸ

Ἄγουρε ποὺ γονοκρατῆς ἀπὸ τοὺς Χουλιαράδες
κι εἶχες εὐκὴ σου πατρικὴ νὰ νιέσεις μὲ φυλλάδες,
δεῖξ' τοὺς κι αὐτοῦ στὴν ξενιτειά, παράξιε μου πατριώτη,
πὼς πρῶτοι σι' ἄρματα εἴμαστε, μὰ καὶ στὴν πέννα πρῶτοι.

ΣΤΟ ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Ἐσβυσες μὲς στὸ χαλασμό, στῆς τρικυμιᾶς τὴν μπόρα,
ποὺ φώλιαζε στὰ στήθια σου, σαράκι καὶ χαμός,
τὸ δάκρυ, στίχο ἔπλαθες ὡς τὴ στερνὴ τὴν ὥρα,
τραγουδιστὴ περίτεχνε, τῶν φίλων σου ὁ καημός.

«Κίτρινο φύλλο τῆς μουριᾶς» σὲ δέχτηκε ἡ Πεντέλη,
μὲς στὸ χλωμὸ φθινόπωρο, κυκλάμινο ἀκριβό·
σὲ γήτεψε στὰ ζώντα σου, στὸ χῶμα τῆς σὲ θέλει
μὲ τὸν Κρυστάλλη ἀδερφό, κρυφὸ τῆς θησαυρό.

Κ' ἡ μακρινὴ πατρίδα μας, π' ὀρφάνεψες, καμάρι,
κι ὅλους ἐμᾶς ποὺ ρήμαξες γλυκὲ μας ποιητή,
τὸ δάκρυ μας τοῦ τάφου σου ἄς θρέφει τὸ πουρνάρι
μὲ Τζουμερκιώτικη ἀντρειά τὸν ἥσκιο νὰ κρατεῖ.

Καὶ σὰν λουφάζει ὁ σαματὰς τὴν νύχτα ἀπὸ τὴν πόλη,
τὰ στοιχειωμένα κλώνια του νὰ φέρουν τὸν ἀχὸ
τῶν κυπριῶν, τὸ σάλαγο, τὴν Πλατανοῦσα ὅλη,
τὴ βάβω τὴν πονετικὴ κοντὰ στὸ μοναχό.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΑΛΗΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Ἀκούω τοὺς μακρινοὺς ψίθυρους
ἀπ' τὴν ἀπόκοσμη καὶ ματωμένη σου φλογέρα
ποὺ κλαῖνε στὸ στερνό σου Χαῖρε.
Τ' ἄστρα κρεμάστηκαν στοὺς οὐρανοὺς
κι' ἡ μοῖρα ὅπου σὲ συνιρόφρεψε
στὸ ἀλαργινό ταξίδι τῶν ὀνείρων σου
ἔσπασε πιά τὶς ἀλυσίδες τῆς
στ' ἄγγισμα τοῦ θανάτου
ποὺ στάλαξε τὴν ἡρεμία στὴν ψυχὴ σου.

π' ἀργοπετάει ἀνάλαφρη
ψηλά, πολὺ ψηλά

Πόσα φθινόπωρα καὶ πόσες βαρυχειμωνιές
ὁ κύκλος τῆς ζωῆς σου . .
Οἱ μαργαρίτες ἐκοκκίνισαν στὸ αἷμα σου
οἱ ἀνθόκηποι μαράθηκαν στὸ μόχθο σου
μὰ τὸ τραγούδι σου ἀκούγονταν θλιμμένο
μὰ τὸ τραγούδι σου ἀκούγονταν σ' αἰώνιο σκοπὸ
γιατ' ἤξερες τὸν πόνο νὰ μικραίνεις.

Ἔμαθες πὼς δὲν ἔρχονται πιά στὴ γῆ οἱ Θεοὶ
νὰ σταυρωθοῦν καὶ νὰ σκορπίσουν τὴ γαλήνη
μὰ τοὺς ἀναζητοῦσες.

Ἔμαθες πὼς ὁ ἄνθρωπος ἔκρυψε τὸν ἥλιο
τὸ φῶς, καὶ τὴν ἀλήθεια
μὰ τὸν ποθοῦσες.

Ἀλάργεψες, μὲ τὸν κόσμον σου, ἀπ' τὸν ἄνθρωπο
χωρὶς νὰ τὸν φοβηθεῖς,
δίχως ὅμως καὶ νὰ πιαστεῖς μαζί του χέρι—χέρι,
ὅπως τὸν καιρὸ ποὺ ξανθὸς ἄγγελος
μιλοῦσες μὲ τὸν ἀγέρα καὶ τὸ Θεὸ
ψηλά ἐκεῖ στὴν Πλατανοῦσα.

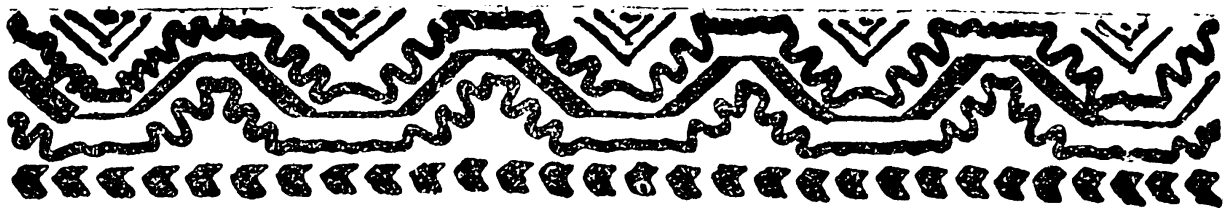
Ἀχ! καὶ ποθοῦσες σὲ πέλαγα ν' ἀρμένιζες
μετὰ τὴν τόση, τὴ μεγάλη τρικυμία
ποὺ σ' ἔδερνε στίς λεωφόρους, στὰ τυπογραφεῖα καὶ στίς
[σοφίτες.

Ἀχ! καὶ ποθοῦσες τὸ μεγάλο σου τραγούδι ν' ἀκουστεῖ
μακρυνά, χαρούμενο, κι' εὐλογημένο . . .

Ὅμως ἐμάτωσε ἡ φλογέρα σου ποιητὴ
κι' ἔσπασε . . . κι' ἐχάθη . . .
γιατ' ἦσαν μόνος . . .
τόσο μόνος . . .

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΦ. Μ. ΜΗΛΙΩΝΗ

ΤΟ ΡΕΣΙΤΑΛ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

—'Αντίο σας, κύριε Διευθυντά. 'Ελπίζομε πολλά στην υποστήριξή σας' είπε ὁ κοντόχοντρος κύριος μετὸ μαῦρο σακκάκι καὶ τὸ παπιγιόν. Φόρεσε τὸ καπέλλο καὶ βγαίνοντας ἔκλεισε πίσω του τὴν πόρτα τοῦ γραφείου.

Ὁ Διευθυντὴς εἶχε γκρίζα μαλλιά κι ἐκρύνωνε, γιατί ἦταν χειμώνας.

—Κρῦο! εἶπε κι ἔτριψε τὰ χέρια του.

Ὁ ἄλλος δὲν ἀπάντησε. Ὁρθίος μπροστὰ στὸ μεγάλο παράθυρο τοῦ γραφείου ἀγνάντευε τὴ θάλασσα.

—'Ἄλλο δὲ μ' ἔμαθε ἡ ζωὴ ἀπ' τὴ συγκατάβαση, συνέχισε κεῖνος· θὰ τοὺς μάθης κι ἐσὺ καλὰ αὐτοὺς τοὺς κυρίους. Θὰ τρέξης διψασμένος ν' ἀκούσης τὸ πρόγραμμά τους, θὰ ἀηδιάσης καὶ θὰ ὀρκιστῇς νὰ μὴν τὴν ξαναπάθης. Κι ὅμως θ' ἀνοίξης πάλι πρόθυμα τὴ θύρα σου στὸν ἀμέσως ἐπόμενο. . .

Μὰ ὁ νέος καθηγητὴς ποὺ στέκονταν ὀρθίος μπρὸς στὸ παράθυρο δὲ μιλοῦσε. Κοίταζε μονάχα τὴν ἀγριεμένη θάλασσα ποὺ ἄφριζε γύρω στὰ βράχια τοῦ κάβου. Ἐνα κοπάδι γλάροι πετοῦσαν πάνωθ' αὐτοῦ στὸ σκοτεινὸ φόντο τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Διευθυντὴς κοίταξε τὸ πρόγραμμα ποὺ ὁ κύριος φεύγοντας εἶχε ἀφήσει πάνω στὸ γραφεῖο. Διάβασε μετ' στόμφο: «Ριγκολέτο, Μπατερφλάϋ, Τροβατόρε...». Ὁ ἄλλος τότε γύρισε κι ἔδειξε τὴν ὄψη του ξαφνιασμένη, μὰ ξαναπῆρε γρήγορα τὴν προηγούμενη στάση.

—Δηλαδή κούφια καρύδια καὶ πολὺ κακὸ γιὰ τὸ τίποτε' συνέχισε κεῖνος. . . Θὰ τὸ ἰδῇτε δὰ καὶ μόνος σας. . . Θὰ ἰδῇτε πολλὰ ἀκόμη. . . Πάντως ἐγὼ πάω, κύριε

συνάδελφε. Σὰν θὰ φύγετε, κλειῖστε καλὰ τὴν ἐξώθυρα. . . «Ριγκολέτο. . . , Μπατερφλάϋ. . . , Τροβατόρε. . . »

Φόρεσε τὸ πανωφόρι του κι ἔφυγε.

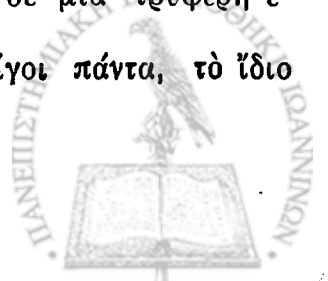
Ἡ πόρτα, κλείνοντας μετ' ἀνάλαφρο θόρυβο, ἔκανε νὰ πλημμυρίσῃ τὸ γραφεῖο ἀπὸ ἐρημιά. Καὶ μονάχα τὰ ὀνόματα, ποὺ φεύγοντας ἄφησε πίσω του ὁ κ. Διευθυντὴς, ἤχοῦσαν παράξενα γιὰ πολλὴ ὥρα.

Σὰν ἔμεινε ἔτσι μόνος στὸ δωμάτιο ὁ καθηγητὴς, γύρισε καὶ μετ' βήματα ἀργὰ πλησίασε στὸ γραφεῖο του. Κάθισε στὴν καρέκλα, ἔπιασε τὴν πέννα νὰ γράψῃ, τὴν ἄφησε. Σήκωσε τὸ τυπωμένο πρόγραμμα καὶ διάβασε σιωπηλὰ τὰ φανταχτερὰ ὀνόματα ποὺ ἦταν γραμμένα μετ' κεφαλαῖα: «Ριγκολέτο, Μπατερφλάϋ, Τροβατόρε. . . » Καὶ πιὸ κάτω μετ' γράμματα μικρά: «'Αργεντινὰ ταγκό». Ὑστερα σήκωσε τὰ μάτια καὶ τὰ κάρφωσε στὸ ἀντικρινὸ παράθυρο ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὴ θάλασσα.

Τὸ βλέμμα θόλωσε, οἱ γραμμὲς μερδεύτηκαν.

Τὸ Κέντρο ^{**}στὴ Σαλονίκη ἦταν ἀπόμερο, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς παραλίας, ὅπου τὰ φῶτα ἔτρεμαν ἀπ' τὸ κρῦο καὶ τὴ μοναξιά καὶ τὰ λίγα δέντρα τοῦ δρόμου ἔρριχναν μεγάλες σκιές. Μπαίνοντας, δεξιά, ἦταν μιὰ δεύτερη αἴθουσα, μικρὴ σὰν κάμαρη σπιτιοῦ, μετ' κατεβασμένα τὰ στόρια, μετ' λίγα τραπέζια στὶς γωνιές. Σὲ κάθε τραπέζι δυὸ καρέκλες, ἢ μιὰ πολὺ κοντὰ στὴν ἄλλη, πάρα πολὺ κοντά, εἰσι ποὺ νὰ σμίγουν τὰ ξύλινα πόδια τους σὲ μιὰ τρυφερὴ ἐπαφή.

Οἱ πελάτες ἦταν λίγοι πάντα, τὸ ἴδιο

καὶ τὸ προσωπικόν. Ἐνα ἀδύναμο γεροντάκι, κυρτό, συμπαθητικόν, ποὺ σὰν τὸ ρωτοῦσες τὶ σερβίρει, στήλωνε τὰ μάτια του στὸν τοῖχο καὶ κάθε φορὰ ἔλεγε τὸ ἴδιο τραγούδι: «οὐζο, μπράντυ, τσέρυ, πίπερμαν...» Καὶ στὴν πρώτη αἴθουσα, ἀντίκρου στὴν εἴσοδο, ὁ χοντρὸς κύριος μὲ τὸ παπιγιὸν πάνω σὲ μιὰ μικρὴ ἐξέδρα περιμενε νὰ προχωρήσῃ τὸ βράδι καὶ νὰ χαμηλώσουν τὰ φῶτα, γιὰ ν' ἀρχίσῃ στὸ βιολί τ' ἀργεντινὰ του ταγκό. Ἦταν τὰ ἴδια πάντα, κάθε βράδι, καὶ ἔτσι καθὼς τ' ἄκουες καὶ τὰ ξανάκουες πολλὰς φορές, τυπώνονταν βαθιὰ στὴν ψυχὴ σου, γίνονταν ἔμμονη ἰδέα, ψύχωση. Κι ὅταν καμμιά φορὰ τύχαινε, διαβαίνοντας στὸ δρόμο, ν' ἀκούσῃς ἓνα ἀπ' αὐτὰ σὲ κάποιο ραδιόφωνο, ἔνωθες μέσα σου κάτι νὰ φτερουγίζει.

* * *

Ὁ καθηγητὴς ἔτριψε τὰ μάτια του ποὺ εἶχαν κουρασθῇ νὰ κοιτάζουν διαρκῶς τὸ παράθυρο, ἔβαλε τὰ δύο του χέρια πλεγμένα πάνω στὸ τραπέζι καὶ ἀπάνω τους ἀκούμπησε τὸ μέτωπό του.

* * *

Ἐκεῖνο τὸ βράδι ἦταν παραμονὴ Χριστουγέννων, μὰ κανένα ἀστέρι δὲν ἔλαμπε ψηλὰ στὸν οὐρανόν. Φυσοῦσε ἄγριος βοριάς ὡς μέσα στὴν ψυχὴ καὶ αὐτὸς εἶχε σηκωμένους τοὺς γακκάδες τοῦ πανωφοριοῦ του. Στὸ δεξιὸν χέρι ἔσφιγγε τὸ μπράτσο τῆς Βέτας καὶ τῶνιωθε νὰ τρέμῃ. Περπατοῦσαν πολὺ γρήγορα, σχεδὸν ἔτρεχαν, γιὰ νὰ ζεσταθοῦν.

Τὸ βράδι αὐτὸ τὸ Κέντρο ἦταν ἐξαιρετικὰ ἔρημο. Τὸ γεροντάκι εἶχε ἐξαφανισθῇ πίσω ἀπὸ μιὰ πόρτα ποὺ ἦταν στὸ βάθος καὶ ὁ χοντρὸς βιολιστὴς ξεφύλλιζε κάποιο περιοδικό. Σήκωσε μονάχα τὰ μάτια του, σὰν τοὺς εἶδε νὰ μπαίνουν μὲ κόκκινα μάγουλα, τοὺς ἐχαιρέτησε μ' ἓνα χαμόγελο καὶ βυθίστηκε πάλι στὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ του. Αὐτοὶ πρᾶβηξαν στὴ διπλανὴ αἴθουσα καὶ ἐκάθισαν σὲ μιὰ γωνιά.

Μιὰ καὶ δὲν εἶχε κόσμος, ἦταν μονάχα ἓνα φῶς ἀναμένο. Τοὺς ἄρεσε ἔτσι καὶ δὲν εἶπαν ν' ἀνάψουν ἄλλο. Πέρασε λίγη ὥρα μὲ σιωπὴ καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Βέτα χουχούλιζε διαρκῶς τὰ χέρια της.

—Συνήλθες; τὴν ἐρώτησε.

Αὐτὴ δὲν ἐκατάλαβε.

—Μὰ δὲν πρόκειται γιὰ μιὰν ἀπόφαση τῆς στιγμῆς, εἶπε, ποὺ τὴν παίρνεις ὑπὸ τὴν ἐπήρεια ξαφνικῶν ἐντυπώσεων.

—Ἄλλο ἤθελα νὰ πῶ ζεστάθηκες;

Ἐγέλασε, ἄπλωσε τὸ χέρι καὶ τὸν ἐχάδεψε.

—Γιατὶ θέλεις νὰ φύγῃς; Εἶπε ἐκεῖνος καὶ εἶχε τόση θλίψη ἢ φωνὴ του.

—Δὲ θέλω, πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ ξέρῃς.

Ἐγινε σιωπὴ. Τὸ γεροντάκι φάνηκε στὴν πόρτα καὶ σέρνοντας τὰ πόδια τοῦ ἦρθε κοντὰ τους.

—Τί θὰ πάρετε;

—Τί ἔχετε;

Τότε τὸ ἀδύναμο γεροντάκι στήλωσε τὰ μάτια του στὸν τοῖχο καὶ ἔτραγούδησε: «οὐζο, μπράντυ, τσέρυ, πίπερμαν...»

Στὴν ἀρχὴ διεσκέδαζαν πολὺ μ' αὐτό, ὕστερα τὸ συνήθισαν.

—Τσέρυ· εἶπε ἡ Βέτα.

—Δυὸ τσέρυ.

Τὸ γεροντάκι ἔφερετὰ ποτήρια καὶ ξανάφυγε.

—Καλὰ Χριστούγεννα, τῆς εὐχήθηκε πίσω ἀπ' τὸ ποτήρι του.

—Καλὰ Χριστούγεννα!

Ἡ σιωπὴ τους γινόταν ὀλοένα βαριά, καταθλιπτική.

Ἡ Βέτα πῆρε τὸ χέρι του καὶ τῶσerne ἀπαλὰ πάνω στὸ μάγουλό της. Καὶ τότε ἀκούστηκε πολὺ σιγὰ ἡ φωνὴ τοῦ βιολιοῦ, κι' ὕστερα δυνάμωσε καὶ αὐτοὶ σηκώθηκαν καὶ ἐχόρεψαν. Κι αὐτὸ τὸ ταγκό τὸ χόρεψαν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, γιατί ἦταν τὸ τελευταῖο... Ἐξω φυσοῦσε ἄγριος βοριάς ὡς μέσα στὴν ψυχὴ...

* * *

Ὁ νέος καθηγητὴς ἐτίναξε τὸ κεφάλι του ἀπότομα, φόρεσε τὸ πανωφόρι του καὶ βγῆκε ἀπ' τὸ σκολεῖο κλείνοντας καλὰ τὶς πόρτες πίσω του, καθὼς τοῦεἶχε παραγγεῖλει ὁ κ. Διευθυντής. Καὶ τρικλίζοντας ἐκατηφόρισε τὸ μικρὸ λόφο μὲ τὶς ἐλῆες, ὅπου ἦταν χτισμένο τὸ Γυμνάσιο.

Τὸ «Ρεσιτάλ» θὰ δίνονταν στὸ κεντρικώτερο καφενεῖο, ποὺ διέθετε καὶ τὴν πιὸ εὐρύχωρη αἴθουσα. Περνώντας ἀπ' ἔξω εἶδε κολλημένη κιόλας δίπλα στὴν πόρτα μιὰ μεγάλη πρόχειρη ἀφίσα: Ἐνα βιολί, μιὰ δάφνη καὶ πολλὰ, πάρα πολλὰ ἀστέρια. Κι ἀνάμεσά τους τὸ πρόγραμμα. Ὅλα ζωγρα-

φισμένα με κόκκινο μελάνι πάνω σε φτηνό χαρτί. Μερικοί διάβαζαν με τὸ στόμα ἀνοιχτό· ἄλλοι κοροῦδευαν. Μία λεπτοκαμωμένη δεσποινίδα με γυαλιὰ ἔλεγε γεμάτη ἐκσταση σὲ μιὰν ἄλλη: «Ἀχ, ἡ Μπατερφλάυ! Θυμᾶσαι; τῶχame δεῖ στὴ Λυρική...»

Τὸ ἀπόγευμα ἀγόρασε ἓνα εἰσιτήριο καὶ μπῆκε νωρὶς στὴν αἴθουσα, ὅπου θὰ δίνονταν τὸ ρεσιτάλ. Ἦταν λίγοι, μερικοὶ τοῦ πρόσφεραν θέση κοντὰ τους, μὰ βρῆκε πρόφαση καὶ κάθισε σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνιά. Τὸ ἀκροατήριο πλήθαινε. Μὲ τοὺς τελευταίους μπῆκε κι ὁ Διευθυντής, ὁ Δήμαρχος, κάτι ἄλλοι. Δὲν τὸν εἶδαν καὶ χάριξε γι' αὐτό.

Στὶς πρώτες δοξαριὲς ἐπικρατοῦσε βαθιὰ σιωπή. Ὑστερα σηκώθηκε ψιθύρος, οἱ ἀκροατές ἄρχισαν νὰ πλήττουν. Μερικοὶ ποὺ εἶχαν ξανακούσει τὴ μουσικὴ διαμαρτύρονταν στοὺς διπλανούς τους πὼς ὄχι, αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰναι Μπατερφλάυ, δὲ μπορούσε νὰναι Ριγκολέτο. Ἐνας δυὸ κιόλας ποὺ κάθονταν κοντὰ στὴ θύρα ἀνοιξαν ἀθόρυβα κι ἔφυγαν. Τὸ βλέμμα τοῦ χοντροῦ βιολιστῆ τοὺς παρακολούθησε μὲ ἀγωνία. Ὡστόσο συνέχισε τὸ πρόγραμμα βιαστικά καὶ τὰ μάτια του πλανιώνταν μὲ δέος στοὺς ἀκροατές. Καὶ ξάφνου εἶδε ἐκεῖ στὴ γωνιά ἓνα πρόσωπο γνωστὸ νὰ τὸν παρακολουθῇ μ' ἀγάπη. Στάθηκαν μιὰ στιγμή τὰ χέρια του, ὕστερα τὸ δοξάρι χάιδεψε ἀπαλὰ πάνω στὶς χορδὲς τὰ γνώριμα ταγκό. Ὁ βιολιστὴς πέρασε πρὶν τὴν ὥρα στὸ δεύτερο μέρος. Ἡ μουσικὴ ἔβγαινε τώρα γλυκιά, ὅλο πάθος.

Ἐγινε πάλι βαθιὰ ἡσυχία, οἱ ἄνθρωποι ἄκουαν. Καὶ σὰν ἐκεῖνος τέλειωσε, ἀκούστηκαν πολλὰ χειροκροτήματα. Ὁ καθηγητὴς εἶδε τὸ χοντροῦ βιολιστῆ νὰ τὸν ἀναζητᾷ μὲ τὸ βλέμμα του, χώθηκε ἀνάμεσα στὸν κόσμον καὶ βιάστηκε νὰ βγῇ μὲ τοὺς πρώτους.

Ἡ νύχτα ἦταν ἄσχημη. Ὡστόσο ἐσήκωσε τοὺς γιακάδες τοῦ πανωφοριοῦ του καὶ πῆρε τὸ δρόμον ποὺ προχωροῦσε δίπλα στὴ θάλασσα, μισοσκότεινος, δίχως δια-

βάτες. Περπατοῦσε μὲ γοργὰ βήματα, στὴν ἀρχὴ στὸ μισοφωτισμένο δρόμον, ὕστερα στὸ σκοτάδι. Κάποτε συνῆλθε καὶ ξαναγύρισε. Περνώντας ἔξω ἀπ' τὸ ἐστιατόριον εἶδε ἀπ' τὴ τζαμόπορτα τὸ βιολιστῆ ποὺ εἶχε θρονιαστῇ σ' ἓνα τραπέζι καὶ περιμενε τὸ φαγητό του. Σταμάτησε, σκέφτηκε λίγο, ὕστερα ἀποφάσισε. Ἐκεῖνος, σὰν τὸν ξανάειδε σηκώθηκε καὶ τὸν ὑποδέχτηκε μὲ φωνές.

Κάθισαν.

—Πὼς βρέθηκες ἐδῶ;

—Εἶμαι καθηγητὴς, τοῦ εἶπε.

—Πότε τελείωσες;

—Πέρυσιν.

Ὁ βιολιστὴς συλλογίστηκε λίγο, ὕστερα εἶπε.

—Μὰ... ἐγὼ ἦρθα τὸ πρωῒ στὸ Γυμνάσιο.

—Δὲν ἤμουν, δὲν ἤμουν ἐκεῖ τὸ πρωῒ...

Τί νέα ἀπὸ τὴ Σαλονίκη;

—Χειμῶνας, βοριάς, κρῦο...

—Τὴ νοστάλγησα, εἶπε ὁ καθηγητὴς.

—Εἶναι ἀπαίσια, ξανάπε ὁ ἄλλος.

—Θάθελα νὰ ἤμουν ἐκεῖ. Ὑστερα κάτι ἤθελε νὰ ρωτήσῃ, δέιλιασε. Χαμήλωσε τὰ μάτια καὶ τέλος εἶπε:

—Τί γίνεται τὸ Κέντρο μας;

—Εἶναι το μὰ ξέρει, οἱ δουλειὲς ἦταν πάντα λίγες. Ἀπὸ κεῖ ἔρχομαι...

—... Τὰ κλασικὰ τί τὰθελες στὸ πρόγραμμα;

—Γελάστηκα, γιὰ τ' ὄνομα. Πάντως ἐσὺ μ' ἔσωσες, γιατί...

Ὁ καθηγητὴς σηκώθηκε.

—Θὰ φύγῃς;

—Βιάζομαι, αὔριο θὰ ξαναἰδωθοῦμε... Μὰ πρὶν φύγῃ ἔσκυψε κοντὰ του:

—Κι ἡ Βέτα; Τὴν εἶδες;

—Ἐχω ἓνα χρόνον νὰ τὴ δῶ. Ἀπ' τὴν τελευταία βραδιὰ ποὺ ἦρθατε μαζί... Δὲν ξανάρθε.

—Ὡστε δὲν ξανάρθε!... Καληνύχτα! Εἶπε.

—Καληνύχτα.

ΑΡΧΙΛΟΧΟΥ

ἀποσπάσματα

I

Μὲ τὴν ἀσπίδα κάποιος ἀπ' τοὺς Σαῖτους εὐφραίνεται, κοντὰ σὲ θάμνο
ποῦ ἄφισα πανοπλίαν ἀτίμητη, χωρὶς νὰ θέλω·
ὁ ἴδιος πάντως ξέφυγα τοῦ θανάτου τὸ τέλος· ἡ ἀσπίδα ἐκεῖνη
ἄς πάει· θὲ ν' ἀποκτήσω πάλι ὄχι χειρότερη.

II

Γλαῦκε, ὁ βαθύς, γιὰ κοίταξε, πόντος σπαράσσεται ἀπ' τὰ κύματα
κι' ἀπ' τῶν Γυρέων τὶς κορφὲς ὁλόγυρα σύννεφο ὁλόρθο ὑψώνεται,
σημάδι τρικυμίας· φτάνει κι' ὁ φόβος ἀπροσδόκητος.

III

Τὰ γοερὰ πένθη, ὦ Περικλῆ, μήτε κανεῖς ἀπ' τοὺς πολῖτες
μήτε κι' ἡ πόλη, ἂν κατακρίνει, μὲ συμπόσια θὰ εὐφρανθῇ·
τῆς πολύβουης θάλασσας τὸ κῦμα κατασκέπασε
ἐκλεκτοὺς τόσους· κι' ἔχουμε ἀπ' τὶς ὁδύνες τὰ πνευμόνια μας πρησμένα·
μὰ οἱ Θεοί, γιὰ τὶς δλέθριες συμφορὲς, δῶσαν, ὦ φίλε,
φάρμακο τῇ γενναίαν ὑπομονή·
ἄλλ' ἄλλοι τὶς ἔχουν· τώρα ὅμως σιγράφηκαν σ' ἐμᾶς·
κι' ἐμεῖς τῇ ματωμένη μας πληγῇ θρηνοῦμε.
"Ἄλλους ξανὰ θὰ ἐπισκεφθοῦν· μὰ τώρα ἐμπρός,
κάνετε ὑπομονή, γυναῖκεια θλίψη διώχνοντας.

IV

Κανένα θαυμαστό, μήτε κι' ἀνέλπιστο ἀπ' τ' ἀνθρώπινα εἶναι
μήτε κι' ἀνέφικτον, ἀφοῦ κι' ὁ Δίας, τῶν Ὀλυμπίων πατέρας,
στὸ μεσημέρι ἔστησε τὴ νύχτα κορύβοντας τὸ φῶς
ἡλίου μεσοῦντος· κι' ἐχύθη ξάφνου στοὺς ἀνθρώπους ζοφερὸς ὁ φόβος.
Κι' ὅλα ἀπὸ τότε γίναν πιστευτὰ κι' ἀναμενόμενα στοὺς ἄνδρες·
κανεῖς λοιπὸν μὴν ἀπορεῖ ἀπὸ σᾶς γιὰ τὰ ὅσα βλέπει
μήτε ἂν ἀλλάξουν τὰ θηρία μὲ τὰ δελφίνια τὴν ὑδρόβια
κατοικία τους καὶ τὰ ἠχοῦντα κύματα τῆς θάλασσας τοὺς γίνουν
πιὸ ἀγαπητὰ κι' ἀπ' τὴ στεριά.

V

Μήτε κι' ἂν κλαίω θὰ γιατρευτῶ μήτε χειρότερο
θὰ κάμω, χαρὲς καὶ γλέντια ἂν κυνηγήσω.

VI

Ἐμπρὸς λοιπὸν, στοῦ γοργοῦ πλοίου μὲ τὸ ποτήρι γύρνα
τὸ κατάστρωμα καὶ βγάνε ἀράδα τῶν βαθιῶν κάδων τὰ πώματα,
τρύγα τὸ κόκκινο κρασί ὥς τὸν πάτο· μήτε κι' ἐμεῖς μυαλὸ
στὴ βάρδια αὐτὴ νάχουμε θὰ μporέσουμε.

VII

Κλῶνο μυρτιάς κρατῶντας χαίροντας
κι' ὁ ἄνθος ροδιᾶς ὥραϊο· ἡ κόρη τῆς
μὲ ἴσκιους τοὺς ὤμους καὶ τὴν πλάτη σκέπαζε.

Μετάφρ. ΤΑΚΗΣ ΚΑΡΒΕΛΗΣ

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ*

Σε μιάν εποχή πολύ πικρή και πολύ ζοφερή, πού ή γεύση της ή ίδια μᾶς ὁδηγεῖ στοῦ συμπέρασμα πῶς γίνεται μιὰ ἀκατανόμαστη σύγχυση ἀνάμεσα στήν ξενοφιλία και στήν ξενοδοουλεία, ή προβολή—και μέ τὸν τρόπο ἀκόμα τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου—μιᾶς φυσιογνωμίας ἀδρῆς και φανατικά ἑλληνικῆς, καθὼς στάθηκε στή ζωή και στοῦ ἔργου τοῦ ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ἀγγίζει τὰ σύνορα μιᾶς ἀνέλπιστης, μὰ παρήγορης ἐθνικῆς πράξης. Γιατί μᾶς διδάσκει πῶς, ἂν δὲν μπορεί νὰ σταθεῖ σὰν ὀλοκληρωμένη ἐπίτευξη ή σὰν ὑποδειγματικά χρήσιμη αὐτὴ ή μισαλλόδοξη στροφή πρὸς τίς ἑλληνικές μας τίς ρίζες, ὅμως, ξεχωριστὰ σήμερα, σὰν πρόθεση τοῦλάχιστον, πολὺ μᾶς χρειάζεται, γιατί, ἐπιτέλους, μᾶς θυμίζει, ἔστω και κραυγαλέα, τὴν ψυχρομαχοῦσαν ἐθνική μας ἀξιοπρέπεια και τὴν ἀνάγκη τῆς αὐτοδύναμης ἀναταρῆς της. "Ὅταν δείχνει κανεὶς πῶς ξεχνάει τὸν ἑλληνικὸν ἑαυτὸ του, καλὸ εἶναι νὰ τοῦ τὸν θυμίζουμε.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τούτη, ὁ Βλαχογιάννης στέκει χαρακτηριστικὸ πρότυπο ἑλληνοπρέπειας και ἐθνικοῦ ἀνδρισμοῦ. Τὸ ἔργο του φαντάζει σὰν ἀνελέγητη καταδίκη τοῦ γυμνοσάλιαγκα ή τοῦ πύθγκου. Γιατί ἀνάγει σὲ ἀνώτερην ἐκφραση τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς τὴ λεβεντιά και τὴν ἀκαμψία, τὴν παληκαριά και τὴν ἀρετὴ τῶν ἀρμάτων, τὴν ἀντρικία ἀξιοπρέπεια και τὴν αὐτονο-

μία, τὴ συνέπεια, τέλος, σκέψης, πράξης και βούλησης.

Τέτιος ὅμως ἦτανε κι' ὁ ἀπὸ μέσα Βλαχογιάννης. Καί ή μόνη ἴσως ἐσωτερική ἀντινομία, πού μπορεί νὰ τὸν βασάνιζε, ἦταν αὐτὴ ἐδῶ: "Ὁ ἀπόγονος αὐτὸς τῶν Σουλιωτῶν συχαινότανε και μισοῦσε ὅ,τι λέμε «φιλολογία». Στά κατάβαθα τῆς συνειδησῆς του, ή φιλολογία ἦτανε, αἴγουρα, ταυτόχρονη μέ τὸ ξενικὸ ή μέ τὸ ξενότροπο, μέ τὸ παρακατιανὸ και τὸ ψεύτικο, μέ τὸ ἀντεθνικὸ ἀκόμα, ή μέ τὸ ἀντιλαϊκὸ, μέ τὸ θανάσιμα δηλαδὴ ἐχθρικό.

Ἦταν ὁ πιθηκισμὸς, πού πρέπει νὰ συντριφεῖ μέ βία και πολεμικά μέσα, ή δουλοπρέπεια τῆς ψυχῆς, πού πρέπει νὰ λείψει: Φωτιά και τσεκούρι στοὺς προσκυνητὲς τῆς Εὐρώπης! "Ἐτοι θάλεγε πάντοτε, μέσα του, ὁ Βλαχογιάννης.

Κι ὅμως, ἀντὶ νὰ θγεῖ νὰ πολεμήσει τοὺς προσκυνημένους μέ τὸ τσεκούρι και μέ τὴ φωτιά, μέ τὸ καρυσφίλι και μέ τὴν πολιτική ή τὴν κοινωνική πράξη, ή μοῖρα του τὸ γράφε νὰ τοὺς ἀντιστέκεται και νὰ τοὺς κεραυνώνει μέ τὴν πιὸ ἀκαπνὴ σφαῖρα τοῦ κόσμου: μέ τὸ καλαμάρι και μέ τὸ χαρτί—δηλαδὴ μέ τὴ «φιλολογία». Αὐτὸς, πού ἐνιωθε νὰ βράζει στίς φλέβες του τὸ σουλιώτικο αἷμα και νὰ τραντάζει τὸ στέρνο του ή ἀντάρτισσα, ή ὀπλοφοροῦσα ψυχὴ του, πυροβολοῦσε τὸν ἐχθρὸ μέ χειρόγραφα. Ἡ ἀντινομία αὐτὴ σταλάζει μέσ τὴν ψυχὴ και σὲ ἔργο τοῦ Βλαχογιάννη ἕνα κατακάθι στυφῆς γεύσης και πίκρας. Μὰ τροφοδοτεῖ ἀέναα τὸ πολεμικὸ του μένος, πού δὲν μπορεί ἀλλιῶς, ή ἄλλοῦ νὰ ξεδευτεῖ, ἐξὸν ἀπὸ τὸ χαρτί—τὸ πολὺ στή χρῆση τῆς

* Ὁμιλία πού εἰσέθηκε στοῦ Φιλολογικοῦ Σύλλογο «Παρνασσός» στή φιλολογικὴ βραδυὰ Βλαχογιάννη πού ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Αἰτωλοκαρνανικῶν σπουδῶν.

μυγκούρας του. Ἀλλὰ καὶ τότε, γιὰ καθαρὰ «φιλολογικοὺς» σκοπούς. Καὶ σὲ καθαρὰ φιλολογικοὺς στόχους.

Αἰσθανόταν βαθιὰ ὁ Βλαχογιάννης πὼς εἶναι ξεκομμένος ἀπὸ τὸν προορισμὸ του, ξερριζωμένος ἀπὸ τὸ σπῖτι του, ἀπροσάρμοστος στὸ ἦθος τῆς ἐποχῆς του.

Καὶ μοῖρα τῶν ἀπροσάρμοστων ξέρουμε πὼς εἶναι ἡ ἄρνηση. Ἔτσι, σὲ ὅλο του τὸ ἔργο, στὸ μεγαλύτερο ἔστω μέρος του, ἀπὸ τίς «Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη» ἴσαμε «Τὰ μεγάλα χρόνια», «Τὰ παληκάρια τὰ παλιά» καὶ τὸν ἀτέλειωτο τὸν «Καραϊσκάκη» του, ὁ Βλαχογιάννης στέκει σὰ μιὰ διαμαρτυρία καὶ σὰ μιὰ διάψευση. Σὰ μιὰ θέση καὶ σὰ μιὰν ἀντίθεση. Τὸ πὼς δὲν ἀνεβαίνει καὶ ἴσαμε τῇ σύνθεσιν, εἶναι ζήτημα ἄλλο. Κ' ἐλπίζω νὰ τ' ἀγγίξουμε, προχωρώντας. Ἐνας μυκτηρισμὸς νομίζεις πὼς ὑποφώσκει, ἂν δὲν ἀναθρώσκει κιόλας, μὲς ἀπὸ τίς σελίδες του. Δὲν εἶναι ὁ μυκτηρισμὸς τοῦ ἀπίστου. Εἶναι ὁ μυκτηρισμὸς τοῦ δυσαρεστημένου. Ὁ Βλαχογιάννης μοιάζει μὲ τὸν ἥρωα ἐκεῖνον τοῦ ζιγῆματός του, τὸν κουλοχέρη «Ἀγωνιστὴ» τοῦ 21, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τ' Ἀγγραφα στὴν ἐλεύθερη πρωτεύουσα, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ δίκιο του. Μὰ γυρίζει πολὺ πικραμένος καὶ «ποῖος ξέρει ἂν ἔφτασε καὶ ζωντανὸς στὸ μακρινὸ χωριὸ του, ἀπάνου στ' Ἀγγραφα».

Ἔτσι καὶ ὁ Βλαχογιάννης. Ρεβόλησε θαρρεῖς ἀπὸ κεῖ πάνω ψηλά, ἀπ' τῇ σουλιώτικῃ πατρογονικῇ του παράδοσιν, στάθηκε λίγο, ν' ἀνασάνει, στὸν Ἐπαχτο, κ' ὕστερα κουβαλήθηκε στὴν Ἀθήνα —καὶ μόχθησε γιὰ νὰ βρεῖ τὸ δίκιο του.

Ποιὸ ἦταν τὸ δίκιο τοῦ Βλαχογιάννη; Ἡ φανατικὴ του προσήλωση στὴν κληρονομία καὶ στὸ νόημα τοῦ 21, ποὺ ἄλλο δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν πιὸ εὐρωστη ἄρνηση καὶ τὴν πιὸ μονολιθικὴ καταδίκη τῆς ἐποχῆς του, μιᾶς ἐποχῆς φθορᾶς καὶ ἀπιστίας. Μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἀρνιέται τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της —καὶ τὴν Ἑλλάδα! Μέσα στὸ Βλαχογιάννη ζοῦσε καὶ ἀνάδευε ἡ σουλιώτισσα βάρβα του, ἡ θεῖα Τσέδω, ποὺ πρωτανασταίνεται στίς σελίδες τοῦ «Ξενιτεμοῦ» του (1893) καὶ τὸν ἀκολουθεῖ, σὰν προστατευτικὸς ἱσκιος, ἴσαμε τῇ υστερῇ του πνοῇ (1945).

«—Θανά πάεις, μπ'ρ, σὲ ξένον τόπο, καὶ κεῖ θανά εἶσαι μοναχὸς σ' καὶ δὲ θανά'εις καέναν νὰ σ' ὀρμηγεύει καὶ νὰ σ' λέει ποιοὶ εἶν' τ' ἄσχημο καὶ ποιοὶ εἶν' τὸ καλὸ κι αὐτὸ εἶν' ἄπρεπο καὶ κεῖ εἶναι πρεπούμενο καὶ νὰ τ' ἰδέεις καὶ σὺ τὸν πόθο σ' καὶ τ' ὀρπίδες τῆς καρδιάς σ'». »

Αὐτὴ ἡ στοργικὴ καὶ αὐστηρὴ μαζὶ δάβα ἦταν παρεπάνω ἀπὸ Σιουλιώτισσα ἦταν ἡ Ἑλλάδα ὁλόκληρη! Καί, καθὼς παρατήρησε σύγχρονος κριτικὸς (1) ἦταν «παραπάνω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα: ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀξία τῆς ζωῆς, ἡ θαυότερη δύναμη γιὰ νὰ γίνεσαι σωστὸς ἄνθρωπος καὶ ἀληθινὸς ἄνδρας, νὰ κερδίζεις μὲ τὸ σπαθὶ τὴν λευτεριά σου καὶ νὰ πλάθεις ἔπειτα τὴν Ἑλλάδα».

Γύριζε δίπλα του ὁ Βλαχογιάννης κ' ἐβλεπε αὐτὴ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πολὺ πικραίνεταν.

Δὲν ἦταν ἐκεῖνη ποὺ δίψαγε ἡ ψυχὴ του. Εἶχε ζήσει τὴν πίκρα τοῦ '97, χάρηκε καὶ βοήθησε, ἀπὸ τὸν τομέα, τὴν ἀναγεννητικὴ πνοὴ τοῦ 1909, ποὺ ἔφερε τὴν Ἑλλάδα στὰ 12—13, μὰ δὲν ἔργησε νὰ φτάσει κ' ἴσαμε τὰ 16 κι' ἴσαμε τὰ 20 κι' ἴσαμε τὰ 22. Καθὼς ὁ Βλαχογιάννης δὲν εἶχε ποτὲ καμιὰ κανενὸς εἶδους κοινωνικὴν ἀνησυχία, στάθηκε δράχος στὴν πίστη του πρὸς τὴν ἡγεσία ὅλης αὐτῆς τῆς Ἑλλάδας. Ὁ καθηγητὴς Δημήτριος Τσάκωνας (2) τοῦ καταμαρτύρησε πρόθεσιν «νὰ συλλειτουργηθῇ μὲ κάτι ἀληθινὸ, τοῦ ὁποῦ ἐστρεφεῖτο», καθὼς κι' «ἐλλειψὴ αὐτοσυνειδήσεως καὶ ὀρθοῦ κοινωνικοῦ προσανατολισμοῦ». Ἐνῶ ἦταν—παρατήρησε—«ἐπιδίωσις τῆς Κλεφτουριᾶς», ἐνίσχυε «μίαν πολιτικὴν τυφλὴς ὑποδουλώσεως στοὺς ξένους», ἐνῶ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ παλληκαριοῦ, «τελικὰ ὑποστήριξε ἕναν πολιτικὸ νεοφαναριωτισμὸ», γεμάτον δολοπλοκίες κ' ἄδειον ἀπὸ κάθε πνευματικότητα κ.τ.λ.

Βρίσκω τοὺς χαρακτηρισμοὺς πάρα πολὺ σκληροὺς κι' ἄδικους. Πιστεύω πὼς ὁ Βλαχογιάννης ποτὲ δὲν ὑποπτεύθηκε τίς

1. Πέτρος Χάρης, στοὺς «Ἑλληνες Περιογράφους» του, 1951, σελ. 72—73.

2. Στὸ περιοδ. «Ἑλληνικὴ Ἀληθεία», τεύχ. 144]1—2—1954, σελ. 267.

τραγικές αὐτὲς ἀντιθέσεις κι' ἐσωτερικὲς τοῦ ἀντινομίης, γιατί, ἀπλούστατα, ἂν συνέβαινε κάτι τέτοιο, δὲν θὰ δίσταζε νὰ τὸ διαλαλήσει ὁ ἴδιος πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἔτσι ντόμπρος κι' ἀπόκρημνος ποὺ στάθηκε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Νομίζω λοιπὸν πὼς κάτι ἄλλο συνέβη. Ἀφοῦ εἶδε πὼς ἡ ἀνάταξη ποὺ πρόσμενε κι' ἡ ἀναστροφή τῆς ζωῆς τοῦ αἰῶνα του μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ 21 δὲν ἔρχονταν, ἀφοῦ εἶδε πὼς ἡ ζωὴ τοῦ Ἑθνικοῦ τοῦ ἐπαιρνε τὸν κατήφορο, γύρισε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ τόσο μελέτησε καὶ ἀγάπησε: Στους ἀνθρώπους τοῦ 21. Κι' ἔμεινε κοκκαλωμένος γιὰ πάντα ἐκεῖ, σὰν ὠροδείχτης ποὺ σταματᾷ σ' ἓνα μόνιμον ἀριθμὸ: Ταμπουρώθηκε στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὴ σουλιώτικη φύτρα του. Ἀπὸ ἐξωστρεφῆς, ἔγινε ἐνδοστρεφῆς. Σκεπτικιστῆς, δύσκολος, μυκτηριστῆς, δυσαρεστημένος, ἀπωθητικὰ βλοσυρός, ἀγριος καὶ ἀλύγιστος ἀρνητῆς, μισονεϊστῆς καὶ μισαλλόδοξος. Μερικὲς φορές κι' ἀδικος.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλίμα ἀνάστηρε κι' ἔθρεψε τοὺς ἥρωές του. Κι' ὅμως! Πόσο πολῦτιμος στάθηκε, καὶ δῶ ποῦμεινε, ὁ Βλαχογιάννης!

Τὸν καιρὸ ποὺ τὸ ἡθογραφικὸ διήγημα θρῆσκόταν στὸ κορύφωμά του καὶ σκιστάριζε μὲ ἀδρὲς γραμμὲς τὸ συγχρονό του Ἑλληνισμό, ὁ Βλαχογιάννης κάλεσε τὸν ἀναγνώστη του νὰ θυμηθεῖ κ' ἓναν ἄλλον Ἑλληνισμό, ποὺ ὁ σύγχρονος δὲν τοῦ χρωστοῦσε μόνο τὴ λευτεριά του, ἀλλὰ καὶ τὸ βαρύτιμο ἠθικὸ δίδαγμά του. Μὲ τὴν «ἡρωϊκὴ» του πεζογραφία, ὁ ἀπόγονος αὐτὸς τῶν Σουλιωτῶν μᾶς ἔφερε παλι μὲς στὴν ἀνάσα τῆς Ἐπανάστασης, μὲς τὸ ἀσύλληπτο μεγαλεῖο της, μὲ τὰ πιὸ ἀπλᾶ, μὲ τὰ πιὸ λιτὰ μέσα, χωρὶς στομύλα κηρύγματα, οὔτε καὶ μ' ἐπιπόλαιες ζητωκραυγές. Οἱ ἥρωες ποὺ ἀνάστησε, δὲν εἶναι οἱ ὑπεράνθρωποι, οἱ μονοκόμματοι καὶ μονόχωνοι ἥρωες ποὺ συναντοῦμε στίς ἄσαρκες καὶ ἐπίπεδες σελίδες τῶν ἱστορικῶν τοῦ 21 ἢ στίς μυθιστορηματικὲς ἐκβολὲς τῶν χειμάρρων τοῦ Ξένου, τοῦ Ράμφου καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ μεσουρανοῦσαν, ἐκεῖ γύρω στὰ μέσα τοῦ ἑλληνικοῦ δέκατου ἑντατοῦ αἰῶνα. Οἱ ἥρωες τοῦ Βλαχογιάννη δὲν εἶναι

τυλιγμένοι μὲ κανένος εἶδους φωτοστέφανο. Εἶναι οἱ ἀπλοῖ, οἱ ἀπλοῖκοι καλλιτερα ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, —κομμένοι θάρρεῖς στὰ μέτρα τοῦ ἀνώνυμου πλήθους, τὸ ἴδιο ὅς ποῦμε αὐτὸ τὸ ἀνώνυμο πλήθος, μὲ τὶς ψυχικὲς του διακυμάνσεις καὶ τοὺς ἠθικούς του προβληματισμούς, μὰ ψυχογραφημένο ἔτσι, ποὺ ἓνα μονάχα προτέρημά του ν' ἀναδείχεται—κι αὐτὸ ὅχι φανταχτερό, οὔτε κραυγαλέο: ἡ ἀόρατη σχεδὸν, ἀπὸ πρώτη ματιὰ, ὑψηλὴ καὶ πύρινη πνοὴ τῆς ψυχῆς, τὸ πέταγμα κεῖνο τὸ μυστικὸ καὶ τ' αὐθόρμητο, ἡ ἀφελὴς κι ἀπλοϊκὴ, ἡ ντόμπρα ρουμελιώτικη λεβεντιά, ποὺ νὰ τὴ νιώσει μόνο κανεὶς δύναται—ὅχι καὶ νὰ τὴν ἀναλύσει. Καὶ πόσο ταιριάζουν ἐδῶ κεῖνα τὰ μετρημένα λόγια, ποὺ γράφτηκαν γιὰ τοὺς Ἑλλήνες:

—Γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλλήνες, εἶπαν, ἡ δόξα δὲν εἶναι ἐπιδίωξις, εἶναι μοῖρα. (3) Ἔτσι καὶ γιὰ τοὺς ἥρωες τοῦ Βλαχογιάννη: Δὲν εἶναι ἢ δὲν γίνονται ἥρωες, ἐπειδὴ τὸ ζήτησαν ἢ τὸ θέλησαν, ἀπὸ συναισθηματικὴ δηλαδὴ ἢ ἰδεολογικὴ τοποθέτηση, μὰ ἐπειδὴ δὲν μ π ο ρ ο ὕ σ α ν νὰ κάνουν ἀλλιώς, ἔτσι ἀπλᾶ κι ἀπροσποίητα: Δὲν ἦ τ α ν νὰ κάμουν ἀλλιώς, δὲν θάταν αὐτοί, ἂν ἔκαναν ἀλλιώς!

Καὶ τὸ πόσο κοντὰ στὴ ζωὴ βρίσκονται, οἱ ἄνθρωποι τοῦτοι, θὰ τὸ νιώσουμε, ἀμέσως μόλις σκεφτοῦμε πὼς «ἡ φύση δὲν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἐγκεφαλικὸ, ὅπως εἶναι σήμερα, κι ὅπως τὸν περιγράφουν. Δὲν τὸν θέλησε διανοούμενο, ὅπως τὸ νεαρὸ μυθιστόρημα τὸν ἔδωσε. Δὲν τῆς ἀρέσει τῆς φύσης—αὐτὴ εἶναι ἡ θάση τῶν συλλογισμῶν ποὺ δανεῖζομαι ἀπὸ τὸ ἔξοχο δοκίμιο τοῦ Τέλλου Ἀγρα «Ποιητικὴ γλῶσσα καὶ μίμηση»—δὲν τῆς ἀρέσει λοιπὸν τῆς φύσης νὰ ζήσει τὸν ἄνθρωπο στατικόν, μιὰ μηχανὴ ποὺ ἀναζητεῖ τὴν ἡδονὴν στὴν ἔρευνα τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἐκεῖνη τὸν ἔπλασε ὑγιᾶ, δυνατόν, γεμάτον ὁρμές, μεστὸν ἀπὸ πάθη ποὺ βράζουν, τὸν ἔπλασε νὰ κ υ ν η γ ᾶ σ κ ο π ο ὗ ς κ α ἰ ὅ χ ι α ἰ τ ι α, νὰ δρᾷ καὶ ὅχι νὰ σκέφτεται. Αὐτὸς ὁ ἄνθρω-

3. Κ. Τ σ ᾶ τ ο ς: Λόγος τοῦ στὴν ἐπέτειο τῆς Ἑξόδου τοῦ Μεσολογγίου (1948). Τυπώθηκε, ἀπὸ τὸν αὐτὸ Γεν. Ἐπιθεωρητῆ Μ. Ε. κ. Θ. Μάλλιο σὲ ξεχωριστὸ φυλλάδιο.

πος, μικροσκοπικός ίσως, ὅ παρχει δμως στὴν ἠθογραφία», καθὼς καὶ στὴν ἡρωϊκὴ πεζογραφία τοῦ Βλαχογιάννη. Οἱ ἥρωες τοῦ κυνηγοῦνε στ' ἀλήθεια μόνο σκοποὺς κι ὄχι αἷτια, περισσότερὸ δροῦν καὶ λιγώτερο σκέφτονται. Οἱ θαυμαστοὶ αὐτοὶ ἥρωες, σημειώνει ὁ Γ. Θέμελης (*), ἥρωες ποὺ πρὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τὴν πολεμική, τοὺς διακρίνει μιὰ καταπληχτική ἐσωτερικὴ ἐλευθερία, ποὺ τοὺς κάνει ἴσιους κι ἀλύγιστους, σκληροὺς στὸν ἑαυτὸ τοὺς καὶ στοὺς ἄλλους, πρὸ σκληροὺς ἀντικρὺ στὸν ἴδιο τοὺς τὸ θάνατο, εἶναι ἥρωες ἀνώνυμοι, ἀθροῦποι τοῦ λαοῦ», βασανισμένοι ἀπ' τὴ ζωὴ τοὺς μόνο κι' ὄχι ἀπὸ μεταφυσικά ἢ διανοητικά προβλήματα. Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἴδια ἡ ρίζα τῆς φυλῆς, ποὺ τόσο διακλαδιζόταν κι ἀνθίζε μέσα στὴν ὑπαρξη τοῦ Βλαχογιάννη.

* *

Εἶπανε πὼς ἡ δημιουργικὴ Τέχνη στέκει παράλληλα στὸ Θεό. Καὶ σημείωσαν πὼς, στ' ἀλήθεια, δυὸ κόσμοι ὑπάρχουν: Ὁ κόσμος ποὺ ἐπλάσε ὁ Θεὸς κι ὁ κόσμος ποὺ ἐπλάσαν οἱ μεγάλοι καλλιέχνης καὶ μυθιστοριογράφοι. Δὲν εἶναι τάχα ἀξιοθαύμαστοι δημιουργοὶ τύπων ἀνθρώπων κ' οἱ Ντοστογιέφσκηδες κ' οἱ Σαίξπηρ κ' οἱ Ζολάδες καὶ οἱ Μπαλζάκ;

Θάτανε, βέβαια μεγάλος λόγος, ἂν μᾶς ψιθύριζε κάποιος πὼς ἓνας τέτοιος καινούργιος κόσμος γεννήθηκε τάχα καὶ μὲς στίς σελίδες τοῦ Βλαχογιάννη. Ὅμως, δίκια κουδέντα θάταν, ἂν ἐδγαιναν νὰ μᾶς ποῦν πὼς κ' οἱ ἥρωες τοῦ Βλαχογιάννη ζοῦν μιὰ διπλὴ ζωὴ· τὴ διπλὴν ἀκριβῶς ζωὴ, ποὺ ζοῦνε ὅλα τὰ πλάσματα τῆς ἀληθινῆς δημιουργικῆς φαντασίας καὶ τέχνης: Κεῖνη ποὺ τοὺς ἔχει χάρισει ὁ Δημιουργὸς καὶ κείνη ποὺ τοὺς χάρισε ὁ ἀναδημιουργὸς τοὺς. Τὸ πρῶτο ἀξίζει κ' ἡ δευτέρη τούτῃ ζωὴ, εὐκολα μποροῦμε νὰ τὸ μετρήσουμε, ἂν σκεφτοῦμε πὼς θὰ μᾶς ἦταν ἐντελὼς ἴσως ἔγνωστη ἡ πρώτη τοὺς ἡ ζωὴ, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ δευτέρη. Γιατί, μὲς ἀπ' αὐτὴ τὴ δευτέρῃ τῇ ζωῇ, ποὺ χάρισε στὰ πλάσματα

τοῦ Θεοῦ ὁ ἀναδημιουργὸς τοὺς τεχνίτης, μποροῦμε σήμερὰ νὰ ἐπικοινωνήσουμε καὶ μὲ τὰ ἴδια ἐτοῦτα, τὰ πρῶτα πλάσματα—τὰ «ὑπάρξαντα, δηλαδή, ἐν ζωῇ φυσικῇ». Ὁ συγγραφέας, θὰ μᾶς πεῖ ὁ Θέμελης, ζεῖ τὴ μνήμη ἐνὸς ἡρωικοῦ παρελθόντος: «Ἡ τέχνη τοῦ εἶναι ἐκφραση τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ, ποὺ ἔχει ταυτιστεῖ ἐσωτερικὰ μὲ κείνο τὸ παρελθὸν μὲ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴ λατρεία. Ἡ ἀντικειμενικότητα καὶ ἡ ἀκρίβεια εἶναι μ' ὅλα ταῦτα ἐνωμένη μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ ζωὴ καὶ πίστη. Τὸ δείχνει τὸ ὕψος, ποὺ ἔχει θερμὴ καὶ παλμό, ἐνῶ στέκεται ἀντικειμενικό. Αὐτὸ τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο εἶναι, ποὺ κάνει τὰ πορτραῖτα αὐτὰ νὰ μὴ μένουν ψυχρὰ ντοκουμέντα, ἀλλὰ παίρνουν ζωὴ, νὰ ξαναζοῦν κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸ λογοτέχνημα τὴ ζωὴ ποὺ ἔζησαν κάποτε στὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητας, μὲ τὸ ἴδιο πάθος», ἀφοῦ ἐσωτερικὴ καὶ ἀπώτερη ἐπιδίωξη τῆς τέχνης δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἡ ἀλήθεια, μὰ ἡ ἀληθοφάνεια, σχεδὸν πάντα, ἂν καὶ στὸ Βλαχογιάννη ἀλήθεια καὶ ἀληθοφάνεια, ταυτίζονται, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας αὐτόποτε δὲν θέλησε νὰ κάμει «φιλολογία»—καὶ στὴν καλλίτερον ἀκόμα ἐννοια τοῦ ἔρου.

Τὸ μόνο κακὸ εἶναι ποὺ αὐτὰ τὰ πορτραῖτα ποτὲ δὲν αἰρονται σὲ εὐρύτερη ἢ ὑψηλότερη σὺ ν θ ε σ η: Παραμένουν πάντα σὰ σκόρπια ψηφία μιᾶς γενικώτερης, μὰ ἀφιλοτέχνητης ἀκόμα ψηφιδωτῆς παράστασης. Τὸ μικρὸ, τὸ κομματιαστὸ, τὸ ἀνολοκλήρωτο καὶ μισοτελειωμένο, ποὺ ἀναδύεται μὲς ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ, μπορεῖ νὰ χρωστιέται στὴν ἀέναη λαχτάρα ποὺ ἔχει γιὰ τὸν Βλαχογιάννη καὶ τὸν ἐσπρωχνε στὸ νὰ συγκεντρώνει ἀπανωτὰ ὕλικο, στὴν ἀνικανοποίητη δηλαδὴ δίψα τοῦ διαρκῶς ἀπιαστοῦ νέου. Ἡ διαρκὴς προσπάθεια γιὰ τὸ μάζεμα ὁλοένα καὶ νέου ὕλικου, ποτὲ ἀρκετοῦ γιὰ ὁλοκληρωμένη σύνθεση, θὰ τοῦδινε σίγουρα τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀτέλειτου, ἢ τοῦλάχιστον τοῦ μισοτελειωμένου. Αὐτὴ, φαίνεται, θάναυ κ' ἡ μοῖρα τοῦ ἱστοριοδίφη: Ἡ ἐλλειπτικότητα στίς πλατύτερες συνθέσεις, ἡ ἀπουσία τοὺς καλλίτερους. Δὲν ἔχει, καθὼς θάγραφε ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, τὴν αἴσθηση τῶν συνόλων. Σπάζει, θαρρεῖς, ὁ ἑαυτός τοῦ σὲ μύρια μικρὰ

4. «Ἡ δ.δασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, τὸ πρόβλημα τῆς ἐρμηνείας», 1949, σελ. 175. ὅπου καὶ θαμμάσια ἐρμηνεία τοῦ «Κλεφτοπούλου» τοῦ Γ. Βλαχογιάννη.

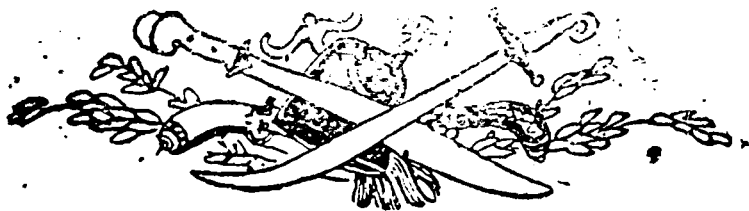
κομμάτια, πού μπορεί, αυτόνομα, νὰ δίνονται ἐξάίρεια, μὰ δὲν συναρμολογοῦνται σὲ πλατύτερο, λογοτεχνικὸ τοῦλάχιστον, σύνολο, ἢ σ' εὐρύτερη ἱστορικὴ σύνθεση. Ὁ Καμπούρογλου στέκει, γιὰ τὴν περίπτωσή μας, τὸ κλασσικώτερο παράδειγμα. Κι ὁ Βλαχογιάννης, σὲ δευτεροβάθμιο δέξαια ἐπίπεδο, χαρακτηριστικὸ. Ἐξὸν ἀπὸ τὸν «Καραϊσκάκη» του — ἔστω καὶ μισοτελειωμένον — τὸ ἄλλο του ἔργο δὲν εἶναι παρὰ μινιατοῦρες.

Στὶς μινιατοῦρες ὅμως αὐτὲς ὑπάρχει πολλὴ ζέστα ψυχῆς, πολλὴ τέχνη καὶ πολλὴ ζωὴ ἀληθινή, πολὺς ἐλεγχος πνεύματος καὶ ἀρκετὰ ἀνεβασμένο ὀπτικὸ πεδίο, στοιχεῖα ποὺ τοὺς χαρίζουν μίαν ἀξιοζήλευτην ἐνότητα γραμμῆς, ὕφους καὶ ἤθους. Ὑπάρχει ἀκόμα πολλὴ μουσικότητα γλωσσικοῦ ὀργάνου καί, σὲ πολλὰ, κυρίως μὴ σουλιώτικα, γραφτά του, στὸν «Πετεϊνὸ» π.χ., στοὺς «Γύρους τῆς Ἀνέμης», στὴν «Πεταλούδα» καὶ σ' ἄλλα, μίαν ἀρρενωπὴ χάρη καὶ μιὰ τρυφερότητα, ἓνα ἀδιόρατο χιούμορ. Ἡ συμπάθεια, μὲ τὴν ὁποία περιβάλλει τὰ πλάσματά του ὁ ἀναδημιουργὸς τους, εἶναι ἐμφανέστατη, φυσιολογικὴ θάλεγα γιὰ ἓναν ἄνθρωπο σὰν τὸν Βλαχογιάννη, πού ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ του ἓνα μὲ ὅλα τοῦτα τὰ πλάσματα, κ' ἔμοιαζε, περιγράφοντάς τα στὶς μικρὲς «ραψῳδίες» του, σὰ νὰ ζωγραφίζει τὸν ἑαυτὸ του, ἓναν ἄλλον ἑαυτὸ του, τὸ ἴδιο σκληρὸν καὶ ἀλύγιστον, τὸ ἴδιο ὅμως ἀξιοσυμπάθιστον καὶ ἀφελῆ, ὅσο καὶ τὰ πρότυπά του. Κ' εἰ ἐκφραστικοὶ τοῦ ἀκόμα οἱ τρόποι εἶναι ἅμεσα δανεισμένοι ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀνώνυμο καὶ ἥρωϊκὸ πλῆθος, ἀπὸ τούτῃ τὴν ἴδια καὶ τὴν ἀστείρευτὴ βρυσομάνα τῆς γλώσσας

του καὶ τῆς ψυχῆς του. Μὰ ἡ τραχειά, ἡ ρουμελιώτικη αὐτὴ γλῶσσα πλάθεται ἁρμονικὰ στὰ χέρια τοῦ Βλαχογιάννη, ἀπαμβλύνεται θάλεγα κ' ἐκλεπτύνεται (κ' εἶναι τοῦτο γενικὸ σχεδὸν χαρακτηριστικὸ τῶν ρουμελιωτῶν λογίων) γίνεται μελωδικώτερη καὶ τουφερώτερη, χωρὶς καθόλου νὰ χάνει τὴν ἀντρίκια τῆς ὁμορφιάς.

Τὸ ὕφος τοῦ ἐξάλλου εἶναι ἐπίτηδες φροντισμένο ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν ξεχωρίζει καὶ πολὺ ἀπὸ τὸ λαϊκόν, γιὰτὶ μόνο ἔτσι θὰ συνταιριαζόταν σὶδὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου του. Κι' ἡ ἀφέλειά του ἀκόμα, θάλεγα πῶς εἶναι καὶ αὐτὴ φροντισμένη, περίτεχνη ἔγραψε ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, — ἡθελήμενη δηλαδὴ σκόπιμη. Καὶ μαζὶ μὲ τὸν ποιητικὸ ρυθμὸ τῆς πρόζας του καὶ μὲ τὸν τόνο τοῦ παραμυθιοῦ, πού κυριαρχεῖ στὶς πιδὸ πολλές του σελίδες, ἀνταποκρίνεται βέβαια στὴ θερμὴ, στὴ λυρικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ συγγραφέα, μὰ συμβαδίζει νομίζω καὶ μὲ τὸν γενικώτερο, τὸν ἐπικὸν τόνο, πού πάει νὰ δώσει στὸ ἦθος τοῦ ἀφηγηματικοῦ του λόγου.

Ἔτσι, ὁ Βλαχογιάννης στέκει χαρακτηριστικὸ παράδειγμα Ἑλλήνα λογοτέχνη, πού, ἀντλώντας ἀπὸ τὸ ἀστείρευτο θησαυροφυλάκιο τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, πλουτίζει τὴν ἱστορικὴν τῆς μνήμη, τὴ ριζώνει βαθύτερα στὶς ἀγνὲς καὶ ἀκατάλυτες παραδόσεις τῆς καὶ χαρίζει στὸ ἔθνος σελίδες γνήσια ἐλληνικὲς, γνήσια λογοτεχνικὲς. Σελίδες δηλαδὴ πού τίς νοιώθουμε πέρα γιὰ πέρα δικές μας, ὅσοι ἀγωνιζόμαστε νὰ ριζώσουμε καὶ ν' ἀνακλαδωθοῦμε σὲ τοῦτα δῶ πάνου τὰ χῶματα, πού λέγονται Ἑλλάδα — ἐλεύτερη καὶ ἀνεξάρτητη!

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΥΜΕ

Φαίνεται ότι, ύστερα από πολλές περιπέτειες, τὸ ζήτημα τῆς Βιβλιοθήκης Ἰωαννίνων πρόκειται νὰ ἐπιλυθῇ. Κάνουμε αὐτὴ τὴν εὐδοίωνη πρόβλεψη —παρὰ τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ παρελθόντος μόνο σκεπτικισμὸ καὶ ἐπιφυλάξεις ἀντλοῦμε— γιὰ τὸ φλέγον αὐτὸ γιὰ τὴν πόλιν μας θέμα, μπῆκε στὸν κύκλο τῶν ἐνδιαφερόντων ἑνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου πὺν δὲν εἶναι μονάχα ἁ ρ μ ό δ ι ο ς ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεται πραγματικὸ πόνο γιὰ τὴν ἀνυπαρξία τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀντιμετωπίζει τὸ γεγονός ἀπὸ μιὰ προοπτικὴ συνάρτησης τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ τῶν σκοπῶν πὺν πρόκειται σήμερον νὰ ἐξυπηρετηθοῦν. Πρόκειται γιὰ τὸν Διευθυντὴ Γραμμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Γ. Κορνοῦτον. Ἡ ἄφιξή του στὰ Γιάννενα, μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ συνεδρίου τῶν Βιβλιοθηκαρίων, γέμισε αἰσιοδοξία ὅλους ἐκείνους πὺν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως τῆς Βιβλιοθήκης. Χωρὶς μεγάλα λόγια γιὰ τὴν «πόλιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν θρύλων», λόγια πὺν ἀκοῦμε συχνὰ καὶ πὺν κατάντησαν ἐμπαιγμός, ἀφοῦ ποτὲ δὲν συνωδεύθησαν μετὰ ἔργα στὸν τομέα τῶν πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ τόπου μας, ὁ κ. Κορνοῦτος μελέτησε τὸ θέμα τῆς Βιβλιοθήκης μετὰ σοβαρότητα, χωρὶς θόρυβο καὶ κατέληξε σὲ ἀποφάσεις πὺν μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν μετὰ βάση τὰ σημερινὰ δεδομένα. Ἄν δὲν προβληθοῦν ἐμπόδια —γιὰτὶ δυστυχῶς οἱ ἐπίσημοι ἀναρμόδιοι καὶ οἱ ἀνεπίσημοι ἀρμόδιοι μᾶς συνήθισαν καὶ εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς ἐκπλήξεις— σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἡ βιβλιοθήκη θ' ἀρχίσῃ τὴ λειτουργία της. Ἡ λύση πὺν θὰ δοθῇ δὲ θάναί ἡ ἰδεώδης. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὴν εὐθύνη θὰ φέρουν ὅχι ὁ κ. Κορνοῦτος, ἀλλὰ ὅσοι —ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν π.χ.—δίνουν μεγαλύτερη σημασία στὸ ζήτημα τῶν ἀπορριμάτων παρὰ στὸ θέμα τῆς πνευματικῆς τροφῆς τῶν Γιαννιωτῶν.

ΤΟ ΤΡΙΠΛΟῦΝ ΤΕΥΧΟΣ ΜΑΣ

Στὸ 50ον τεῦχος Ἰουνίου ἐ.σ. ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» δῆλωνε ὅτι ἡ περίοδος τῶν διακοπῶν, πὺν ἀρχίζει τότε, θὰ ἐκαλύπτετο μετὰ ἓνα διπλὸ—πολυτέλειο τεῦχος καὶ εἶχε καὶ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν δυνατότητα, τὴν πλουσία συνεισφορά καὶ τὴν οικονομικὴ αὐτάρκεια, νὰ πραγματοποιηθῇ τὴν ὑπόσχεσή της ἐκεῖνη. Ὅμως λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς της, πὺν ἀνάγονται στὴν προσπάθεια οικονομικῆς περισυλλογῆς—τῆς καθυστεροῦνται αὐτῶς σημαντικώτατα ποσὰ ἀπὸ ἀπιστεῦτως μεγάλον ἀριθμὸν συνδρομητῶν—καὶ στὴν πρόθεσιν προσωρινῆς ἀποδημίας τοῦ γράφοντος, ἀναπληρουμένου ἤδη ἀπὸ τὸν νέον συνεχῶς τῆς, δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ ἐπικοινωνήσῃ ταχύτερον μετὰ τὸ εὐρύτατο, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀναγνωστικὸ τῆς κοινῆς τὸ κοινὸ ἐκεῖνο πὺν τὴν ἐδράσασε πνευματικὰ καὶ τὴν ἐπέβαλε στὸ πανελλήνιον ὡς τὴν ἀξιολογώτερη καὶ σοβαρότερη πνευματικὴν προσπάθεια τῶν τελευταίων ἐτῶν. Γιὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενὸ πὺν ἐμεσολάβησε καὶ γιὰ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴ δημοσίευσιν τῆς ἐκλεκτῆς καὶ πλουσίας συνεισφοράς, μετὰ τὴν ὁποία, συνεχῶς καὶ περισσότερο, τὴν τιμοῦν οἱ συνεργάται της, ἡ «Ἡπειρ. Ἑστία» προσφέρει τὸ παρὸν τεῦχος τῆς ἀπὸ 210 σελίδας—ἓνα ἀπὸ τὰ ὀγκωδέστερα τῆς πενταετίας της—πὺν καλύπτει τοὺς θερινοὺς μῆνες Ἰούλιον, Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἢ ἀρτίᾳ συγκρότησις τοῦ τεύχους καὶ ἡ

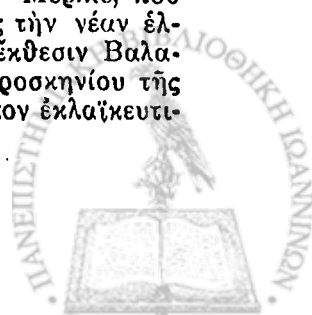
ἄξια τῶν περιεχομένων του ἐπαφίεται εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν της. Ἀμέσως μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ παρόντος τεύχους, ἤμχισε—στὰ τυπογραφεῖα τῆς «Η. Ε.» ἡ στοιχειοθεσία τοῦ 51ου—55ου διπλοῦ τεύχους τῶν μηνῶν Ὀκτωβρίου—Νοεμβρίου ἀπὸ 160 περίπου σελίδας ὡστε οἱ ἀναγνώσται μας νὰ ἔχουν ὅλη τὴν ὕλη, εἰς ὄγκον καὶ ποιότητα πὺν θὰ ἐδίδετο μετὰ τὶς κανονικὰς μηνιαῖες ἐκδόσεις μας. Ἀπὸ τοῦ τεύχους Δεκεμβρίου ἡ «Η. Ε.» θὰ συνεχίσῃ τὴν κανονικὴν πορείαν της, ἐνισχυμένη καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ νέου συνδιευθυντοῦ της κ. Δημοσθ. Κοκκίνου καὶ ἀπὸ τὴν ἀσίγησιν προσπάθειαν τοῦ γράφοντος, στίς Ἡνωμένους Πολιτεῖες, ὅπου μεταφέρει τὴ λαχτάραν τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας γιὰ τὴν ἐπιδίωσιν τῆς μεστοτέρας πνευματικῆς δημιουργίας πὺν ἐγνώρισεν ἡ ἐλευθέρα καὶ δοῦλη Ἡπειρος.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΟΣ

*

Η «ΕΚΘΕΣΗ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ»

Τὸ γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτον Ἀθηνῶν, ἀκάματος ἐργάτης τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν εἰς τὸν τόπον μας καὶ ὁ διευθυντής του κ. Μερλιέ, πὺν τόσα ἔχει προσφέρει ἕως τώρα εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν γραμματολογίαν, μετὰ τὴν ἐκθεσιν Βαλαωρίτη ἐπαναφέρουν ἐπὶ τοῦ προσοκηνίου τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, κατὰ τρόπον ἐκλαϊκευ-

κόν, συγχρόνως όμως και πλήρη, μίαν μεγάλην και γραφικήν μορφήν του έλληνικού 19ου αιώ-
νος.

Τὸ Ἰνστιτούτον δὲν μᾶς παρουσιάζει μόνον τὸν ρωμαντικὸν ποιητὴν, τὸν μιμητὴν τοῦ Β. Οὐγκώ, μὲ τὴν μεγαλοστομίαν του καὶ τὴν βρον-
τεράν του περιοδολογίαν. Μᾶς δίδει ἀνάγλυφα μίαν πολυσύνθετον ψυχὴν, μίαν ρωμαλεὴν προ-
σωπικότητα, σὲ κάθε ἐκφάνειν τῆς ζωῆς τῆς : εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν οἰκο-
γενειακὴν στέγην, εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας. Ὁ Βαλαωρίτης δὲν ὑπῆρξεν ὁ πεισιθάνατος καὶ κλαυθυριζὼν ρωμαντικός· ἐστάθη πρὸ παντὸς ἄνθρωπος δράσεως, προικισμένος μὲ ἐκρηκτικὴν δύναμιν, ἓνα κράμα πολιτισμένου ἀνθρώπου καὶ ἀγρίου τέκνου τῆς φύσεως. Καὶ ἐὰν τοῦ ποιητι-
κοῦ τοῦ ἔργου ἡ σημασία εἰσῆλθε πλέον εἰς φυ-
σιολογικὰ πλαίσια, ἡ μορφή του πρέπει νὰ μέ-
νει ζωντανὴ διὰ τὸν λαόν μας, διότι εἶναι ἓνας δεσμὸς ἀκατάλυτος μὲ ἓνα παρελθὸν μεστὸν σπουδαίων ἀγώνων, εἶναι κλαδί πού ἐβλάστησεν ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴν ρίζαν τοῦ ἀρματολισμοῦ. Εἶ-
ναι λοιπὸν ἡθικὴ ἐπιταγὴ ἡ ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν ἐκφράσις τῆς ἡπειρωτικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ γαλλικὸν Ἰνστιτούτον καὶ τὸν κ. Μερλιέ.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὁμως ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐ-
τῶν νὰ διατυπώσωμεν καὶ μίαν εὐχὴν πρὸς τοὺς εὐγενεῖς ξένους πού ζοῦν καὶ ἐκτιμοῦν τὴν ἑλλη-
νικὴν πραγματικότητα ὡς ὅξει· παρατηρηταὶ καὶ ἐπηρεαζοῦν καὶ ἀνυστρέφουσι φίλοι. Ἡ περιοχὴ τῆς Πίνδου ὑπῆρξε πάντοτε διὰ τὸ ἔθνος μιά ζωντανὴ πηγὴ, ἀπὸ ὅπου ἐξεχύθησαν αἱ μεγάλαι μορφαὶ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ πνεύματος πρὸς κάθε γωνίαν τῆς γῆς μας, καὶ ἡξιοποίησαν τὸν ἡθικὸν καὶ πνευματικὸν πλούτον τοῦ λαοῦ. Ὁ Λευκάδιος ποιητὴς Βαλαωρίτης, ἀπόγονος ἡπειρωτῶν ἀρμα-
τωλῶν, πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Ἠπειρον.

Ἡ εὐχὴ μας λοιπὸν εἶναι νὰ ἀνοῖξῃ καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ἡ ἐκθεσις. Καὶ ἃς εἶναι βέβαιοι οἱ εὐγενεῖς Γάλλοι ὅτι, φέροντες εἰς ἐταφὴν τὸν ἀληθινὸν Βαλαωρίτην μὲ τὴν ἡπειρωτικὴν ψυ-
χὴν, θὰ τιμήσουν τὴν μνήμην του καὶ θὰ συμ-
πληρώσουν ἐπαξίως τὸ ἔργον των.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

★

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ κ. ΣΠ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ.

Ἀπὸ τὸ τρέχον πανεπιστημιακὸν ἔτος ὁ καθη-
γητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σπυρ. Καλλιάφας δὲν θὰ διδάσκῃ πλέον τὰ ψυχολογικὰ του μαθήματα στοὺς φοιτητὰς καὶ τοὺς μετεκπαιδευομένους δι-
δασκάλους. Συνεπλήρωσε τὸ ὄριον ἡλικίας καὶ ἀπεχώ-
ρησε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ κ. Καλλιάφας κατάγεται ἀπὸ τὴ Δρόβιανη τῆς Βορ. Ἠπείρου. Ἐσπούδασε φιλολογία σὲ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ παιδαγωγικά καὶ φι-
λοσοφικά στὴν Ζυρίχη (1916—1919). Κατὰ τὰ 49 χρόνια τῆς ὑπηρεσίας του πέρασε ἀπ' ὅλες τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἱεραρχίας, διετέλεσε

ἐπὶ 10 χρόνια Ἀνώτατος Ἐκπαιδευτικὸς Σύμ-
βουλος καὶ κατὰ τὸ 1947, ἐξελέγη τακτικὸς καθη-
γητὴς τῆς παιδαγωγικῆς στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Παν(μίου) Ἀθηνῶν διαδεχθεὶς τὸν κ. Ν. Ἐ-
ξορχόπουλον. Ἐργάσθηκε μ' εὐσυνειδησία καὶ
ζῆλον ὡς ἐπόπτης τῶν Σχολείων τῆς Φιλεκπαι-
δευτικῆς Ἐταιρείας. Εἶναι πολὺ γνωστὸς σ' ὅλους
τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς διανοουμένους τῆς
χώρας μας ἀπὸ τὰ πολλὰ συγγράμματά του (φι-
λοσοφικά, παιδαγωγικά, ψυχολογικά), ἀπὸ τὶς πα-
ραδόσεις του σὲ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ
τὶς ποικίλες σὲ διαφόρους τόπους διαλέξεις του.

Μὲ τὶς φιλοσοφικὰς του ἰδέας στηριζόμενες
στὰ πορίσματα τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν καὶ
στὴ νέα ζωτικὴ θεωρία τοῦ Driesch (neovita-
lisme) ἀπορρίπτει τὴν μηχανικὴν ἐρμηνείαν γιὰ
τὴν γένεσιν τῶν ἐνοργάνων ὄντων καὶ παραδέχε-
ται τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ παράγοντος, τῆς «ἐντελε-
χείας» (κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη), τῆς ψυχῆς (γιὰ τὰ
ζῷα καὶ τὸ ἄνθρωπον), τοῦ πνεύματος (γιὰ τὸν
ἄνθρωπον μόνον).

Θεωρεῖται ὡς πρῶτος ἐρμηνευτὴς τῆς χώρα
μας τῶν ὁπόμενων τοῦ C. Jung. Ἐλβετοῦ ἐπι-
στήμονος τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους, κατὰ τὴν
ὁποία πιστεύεται ὅτι στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ
ἀνθρώπου ὑπάρχουν, ὄχι μόνον οἱ ὁρμές, ἀλλὰ
καὶ τὸ πνεῦμα, πού κατευθύνει τὶς ὁρμές καὶ ὅτι
κάθε ἄνθρωπος ἀνάλογα μὲ τὶς κλειστές ἢ ἀνοι-
κτές σχέσεις του πρὸς τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον
ἀνέκει ὁποῦδήποτε στὸν ἐνδοστρεφῆ ἢ ἐξωστρε-
φῆ τύπον.

Ὁ κ. Καλλιάφας ὑποστηρίζει ὡς βασικὴν ἐπι-
δίωξιν τῆς ἀγωγῆς τὴν συστηματικὴν βοήθειαν τοῦ
παιδαγωγοῦ πρὸς διαμόρφωσιν τῆς «ἐνδοθεν κυ-
ρίως ἀναπτυσσομένης προσωπικότητος τοῦ παι-
διοῦ», στὴν ὁποία θὰ ἐναρμονίζονται οἱ προσω-
πικὲς κλίσεις καὶ τάσεις καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τῆς
κοινωνίας. Γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνδὲς τέτοιου σκοποῦ
θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ ἐφορμασθοῦν στὴ σχολ.
πράξιν οἱ ἀρχὲς τοῦ Σχολείου Αὐτενεργείας, ὅπως
συνέλαβε τοῦτο ὁ Γερμανὸς διδασκτικὸς H. Gau-
dig.

Χαρακτηρίζοντας τὴν σύγχρονη ἐποχὴν μας
κι' ἀναλύοντας τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος δι-
πιστώνει ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἵματος μας δια-
κρίνονται ἀπὸ μιὰ πρωτοφανῆ ἐξωστρέφεια, ἐπι-
πολαιότητα, ἔλλειψη τῆς αἰδοῦς καὶ ὑλιστικῆς,
ἡδονιστικῆς, τάσεις, οἱ ὁποῖες ὡδηγοῦν σὲ ποικί-
λες νευρώσεις καὶ κοινωνικὰς ἀνωμαλίας. Διακη-
ρῶσσι ὅτι «ἐκ τοῦ ποιοῦ τῶν ἡγέτων ἐκάστου
λαοῦ ἐξαρτᾶται ἡ κατάπτωσις καὶ ὁ ἐκφυλισμὸς
ἢ ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἀνοδος αὐτοῦ εἰς ἀνώτε-
ρον ἐπίπεδον πολιτισμοῦ». Πιττεύει ὅτι εἶναι
ἀνάγκη ν' ἀσ-ηθοῦν τόσον οἱ πολῖται ὅσον καὶ οἱ
ἡγῆται (πολιτικοί, στρατιωτικοί, ἐκπαιδευτικοί,
διοικητικοί) σ' αὐτοέλεγχον, σ' αὐτοπαρατηρησίαν
καὶ στὸ «ἐνδον σκάπτει».

Ὁ κ. Καλλιάφας παρακολουθοῦσε πάντοτε τὴν
ἐξέλιξιν τῶν ἐπιστημῶν σ' ἄλλες χώρες καὶ ἦταν
ἐνημερωμένος στὰ σημαντικότερα παιδαγωγικά
καὶ κοινωνικά προβλήματα, ὅπως διαμορφώνονται

σήμερα με την επίδραση των μεγάλων, ριζικών, μεταβολών στην ζωή εν γένει.

Υπῆρξε κατὰ τὴν διδασκαλία του πειστικώτατος ὁμιλώντας ἀπὸ τὸ «περίσσευμα τῆς καρδίας του» καὶ με πεποίθησι γιὰ τὶς ἀπόψεις του. Διακρίθηκε γιὰ τὴν ἀφογή συμπεριφορὰ καὶ τὸ ἥθος του. Ἡ καθηγητικὴ του σταδιοδρομία, ὁ ἀτομικὸς κι' ὁ κοινωνικὸς του βίος συνέτελεσαν νὰ κατακτήσῃ ἀξιόλογο κῦρος ἀνάμεσα σὲ δικούς μας καὶ ξένους ἐπιστήμονας καὶ νὰ θεωρεῖται σήμερα ὡς ἐξαιρετὸς ἄνθρωπος καὶ ὡς ἐθνοφελὴς ἐπιστήμων.

Οἱ μαθηταὶ του καὶ ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τῆς χώρας μας μ' εὐγνωμοσύνη θὰ στρέφονται πάντοτε πρὸς τὸ ἔργο του καὶ θὰ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὰ διδάγματά του.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», οἱ συνεργάται κι' οἱ φίλοι της, ποὺ ἐγνώρισαν τὸ σεβαστὸ καθηγητὴ κι' ἐκλεκτὸ συμπατριώτη των κ. Σ. Καλλιὰ φαν καὶ ἤκουσαν αὐτὸν νὰ τοὺς διδάσκη με τὴν διάλεξή του, ποὺ ἔδωσε (στὴν σειρά διηλέξεων τῆς Ἡ.π. Ἑστίας) στὰ Γιάννινα τὸ θέρος τοῦ 1955 με θέμα «Ὁ χαρακτήριςμός τῆς ἐποχῆς μας», ἀπευθύνουν σὶν σοφὸν ἐπιστήμονα καὶ λαμπρὸν Ἡπειρώτη τὶς καλύτερες εὐχές των γιὰ τὸν ἰδιωτικὸ του βίον καὶ γιὰ τὴν συνέχισι τῆς πολυτίμου πνευματικῆς παραγωγῆς του.

★

Κ. Ι. Κ.

Η «ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Μὲ τὸ τελευταῖο τεῦχος της τοῦ Μαΐου 1956. ἡ «Κρητικὴ Ἑστία» τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ Ἱστορικὸ — λαογραφικὸ καὶ λογοτεχνικὸ Περιοδικὸ τῶν Χανίων, μπαίνει στὸν ἦ' χρόνον τῆς ἐκδόσεώς της, καὶ ἀρχίζει τὸν 6ο τόμον της. Ἡ ὅλη ποὺ μέχρι σήμερα φιλοξένησε στίς στήλες της, ἐμφανίζεται πάντοτε πρωτότυπη καὶ διαλεχτή· ἔτσι ποὺ, ὅσο κι' ἂν πρόκειται γιὰ τοπικὸ περιοδικό, τὰ θέματα του, παρουσιάζουν γενικώτερο καὶ πανελληνιο ἐνδιαφέρον. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἡ ἀξιολογὴ αὐτῆς προσιπεία κατέχει σήμερα μιὰ ἐπίζηλο θέσι στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. — Συγχαίρουμε λοιπὸν τὸ ἀδελφὸ περιοδικὸ καὶ τοῦ εὐχόμεστε ἀπὸ καρδίας μακροζωία καὶ ἀδξανόμενες πάντοτε πνευματικὲς κατακτήσεις.

Δ. Σ.

★

ΟΙ «ΓΙΟΡΤΕΣ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ 1956» ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

Στὴ Λευκάδα ἔγιναν καὶ φέτος ὅπως καὶ πέρυσι οἱ «Γιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης». Κι' ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει στὸ σύλλογον τῶν Λευκαδίων τῆς Ἀθήνας. Ὅμως καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Δημάρχου καὶ τῶν ἐκπολιτιστικῶν σωματείων ἦταν ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν ἐορτῶν. Οἱ ἐπειτεινὲς γιορτὲς παρουσίαζαν τοῦτο τὸ ἰδιαίτερο: Πῶς στὰ πλαίσια τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἐκδηλώσεων γιορτάστηκε ἡ ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννου Ζαμπέλλου μεγάλου Φιλικοῦ καὶ ἀγωνιστῆ. Στήθηκε μάλιστα καὶ ἡ προτομὴ του, ἔργο τοῦ καλλιτέχνη Ἰάκ. Παπαδημητρίου στὴν πλατεία τῶν δικαστηρίων.

Τὸ ὅλο πρόγραμμα τῶν ἐορτῶν, ποὺ διαρκέ-

σανε ἀπ' τὶς 13 ὡς τὶς 20 Ἀυγούστου, ἀνοίξε ὁ διευθυντὴς Γραμμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Κορνοῦτος. Ἐκλεκτοὶ καλλιτέχνες τοῦ Κέντρου ἔλαβαν μέρος στίς γιορτὲς κι' ἔτσι δόθηκε ἓνας τόπος εὐρυτέρων ἀπαιτήσεων. Τὸ μπαλλέτο τῆς κ. Ματέυ Ρουσοπούλου οἱ ἀπαγγελίες τῆς κυρίας Παπαθανασίου καὶ τοῦ κ. Γκιόκα Μπινιάρη τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, ἦταν πραγματικὰ μιὰ ἀπόλαυση γιὰ ὅσους παρακολούθησαν τὶς γιορτὲς. Στὴ μικρὴ πλακόστρωτη πλατειούλα με τὴν ἰδιορρυθμὴ οἰκονομία τοῦ χώρου τῆς τριγυρισμένη ἀπ' τὰ γνωστὰ τύπου Λευκαδίτικα σπίτια, λὲς ἓνα στημένο σκηνικό, χιλιάδες κόσμου στέκονταν με ἱερὴ προσήλωση καὶ παρακολουθοῦσε τὶς ἐκδηλώσεις. Σ' αὐτὸν τὸν ἀνοικτὸ — κλειστὸ χῶρο τὸ καλλιτεχνικὸ κοῦντέτο τοῦ Κέντρου ὑπὸ τῇ διεύθυνσιν τοῦ Λευκαδίου κ. Ἀντ. Φίλιππα, ἡ μαντολινάτα καὶ χορωδία τοῦ μουσικοφιλολογικοῦ ὁμίλου Λευκάδος «Ὀρφεύς», ἡ φιλαρμονικὴ Λευκάδος πρόσφεραν στιγμὲς πραγματικῆς καλλιτεχνικῆς ἀπόλαυσης. Στὴ σειρά τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν σημαντικὴ ἀπὸ καθε ἄποψη ἦταν καὶ ἡ ἐκθεσὴ ζωγραφικῆς Λαϊκῆς Τέχνης καὶ προῖόντων ποὺ ἀνοίχτηκε στίς αἰθούσες τοῦ Γυμνασίου. Ἐτοὶ ὁ ἐπισκέπτης εἶχε τὴ χαρὰ νὰ παρακολουθῇ: τὰ ὁμορφα κεντήματα τῆς Καρυᾶς, καὶ περίτεχνα ὑφαντὰ τῆς παληᾶς Λευκαδίστικας νοικοκυρᾶς, ποὺ τὴν τέχνην της τὴ συνεχίζει ἐπάξια καὶ ἡ σημερινή. Ἀκόμα εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀπολάψῃ στὴ συνέχειά της τὴ δημιουργία τῶν Λευκαδίων ζωγράφων ἀπ' τὸ Βεντούρα καὶ τὸ Γαζῆ ὡς τοὺς σημερινούς. Φυσικὰ πῶς ἡ ἀπουσία τῶν νέων καλλιτεχνῶν Μαλακίση καὶ Ἀθηνιώτη μᾶς στέρησε τὴ χαρὰ νὰ δοῦμε τὰ νέα τους ἔργα. Ἐδῶ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ σημειώσουμε τὴ συμμετοχὴ τῶν ζωγράφων τοῦ Κέντρου. Ἀνάμεσά τους ὁ Μπάμπης Τσιμιγκάτος καὶ ἡ χαράκις Βάσω Κατράκη.

Ὁμιλητὲς τῶν ἐορτῶν ἦταν ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος με θέμα οἱ Ζαμπέλλοι καὶ ὁ ὑποφαινόμενος με θέμα: «Ἡ Λευκάδα στὴν ποίησιν τῶν Λευκαδίων ποιητῶν».

Στὰ πλαίσια τῶν ἐορτῶν ἦταν καὶ οἱ ἀγῶνες γουῶτερ πῶλο καὶ κολυμβήσεως ποὺ ἔγιναν σὲ λιμάνι με συμμετοχὴ ναυτῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ποὺ ἦρθαν γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ στὴ Λευκάδα.

Ἀπ' τὶς σημαντικώτερες ἐκδηλώσεις θεωρήθηκε «ἡ Ἑνετικὴ βραδυά» στὸ μαγευτικὸ νηεὶ Σκορπιός. Δὲν μπορεῖ κανεὶς ἐδῶ μέγα σὲ λίγες γραμμὲς νὰ δώσῃ τὴν ὁμορφιὰ τῆς φεγγαρόφωτης ἐκείνης βραδυᾶς σὲ μιὰ ἀπ' τὶς ὥραιότερες φυσικὲς ὁμορφιὰς τῆς Ἑλλάδος. Γιατὶ στ' ἀλήθεια ὁ Σκορπιός καὶ ἡ Μαδουρὴ εἶναι θεῖα δῶρα στὴν ἀγκάλιὰ τῆς Λευκάδας. Μιὰ τουριστικὴ τους ἀξιοποίηση μὰ προσθέτῃ μιὰ περηφάνεια ἀκόμα στὴν ὅλη τουριστικὴ προσπάθεια ποὺ κάνει ὁ φτωχὸς τόπος μας.

Οἱ γιορτὲς ἐκλείσαν με τὴν ἀναπαράσταση τοῦ χωριάτικου γάμου ὅπως μᾶς τὸν δίνει ὁ Σικελιανός. Λεβέντες ἀπ' τὰ γύρω χωριά καὶ κυρίως ἀπ' τὶς Σφακιώτες ἔδωσαν ἓνα παλμὸ κι' ἓνα τόνο ποὺ ζωντάνευε μιὰ γραφικώτατη παράδοσι.

Π. Κ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἄθηνᾶς Ταρσούλη «Κύπρος» Τόμ. Α'.
Ἐκδόσεις «Ἄλφα» Ι. Μ. Σκαζίκη, Ἀθήναι
1955 (σ. 492+47 π' γ. + 21 εἰκόνες. Σχ. 8ον)

Ἡ κ. Ἀθηνᾶ Ταρσούλη ἔκανε τὸν ἄθλο καὶ πάλι: Ἐπειτα ἀπὸ τὸ μνημειακὸ τρίτο ἔργο της γιὰ τὰ Δωδεκάνησα, μᾶς ἔχει τώρα δώσει τὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς δυὸ τόμους τοῦ μεγάλου ἔργου της γιὰ τὴν Κύπρο. Κι' ἡ ἐπιβλητικὴ αὐτὴ σὲ ὄγκο, σὲ περιεχόμενο, σ' ἐμφάνιση, σ' ἀξία γενικῆς ἐργασίας — πού θά μπορούσε νὰ δοῦν καὶ μὲ τὸ παραπάνω κάθε πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ δημιουργό — εἶναι ἡ τελευταία μονάχα ἐκδήλωση μιᾶς πολύμορφης καὶ πολυτίμητης δημιουργίας πού ἀρχίσε πρὶν τριάντα χρόνια κι' ἐλπίζουμε νὰ συνεχιστεῖ καὶ γι' ἄλλα πολλὰ. Ὅταν κάποτε γίνεῖ μιὰ σωστὴ ἀποτίμηση τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς τῶν χρόνων αὐτῶν, ἡ συμβολὴ τῆς κ. Ταρσούλης δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς θά πάρει μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες θέσεις. Ἦδη ἀπὸ τώρα στέκεται ψηλά στὴ συνειδητοποίηση ὅσων βλέπουν ὅχι τὴν ἐφήμερὴ ἐπιτυχία τῶν ἐπιτηδεύων ἀλλὰ τὴ συνεχισμένη καὶ γόνιμὴ ἀπὸ ἡμέραν πού ἀφήνει στὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἕνα ἔργο.

Τέτοια εἶναι κι ἡ τελευταία δημιουργία τῆς κ. Ταρσούλης, ἡ «Κύπρος». Πέρα ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ, ἀρχαιολογικὸ, λαογραφικὸ καὶ ἄλλο ὕλικό πού ἀναπλάθεται σὲ ζωντανὴ λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σύνθεση μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὸ κοντύλι τῆς κ. Ταρσούλης, βρίσκεται ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ, ἀδέσμευτη, τιτανικὴ κι ὠραία πού ἀντροπαλεύει πάνω ἀπὸ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς τυράννους καὶ δημιουργεῖ τὰ μεγάλα, τ' ἀξία καὶ τὰ ἱερὰ τῆς φυλῆς, διδάγμα ὑπερήφανο καὶ σύμβολο ἀκατάλυτο γιὰ τὸν αἰῶνα Ἀνθρώπο. Τοῦτο τὸ αὐτὸ πτο, μὰ πανταχοῦ παρόν, στοιχεῖο διαπερνᾷ φωνὴν καὶ πολυδύναμο καὶ καρπερὸ ὁλόκληρο τὸ ἔργο, τοῦ δίνει τὸν τόνο τῶν μεγάλων δημιουργημάτων πού καθορίζουν μὲ τὴν παρουσία τους τὸ χαρακτήρα μιᾶς ἐποχῆς καὶ τὰ πεπρωμένα ἑνὸς λαοῦ. Γιατὶ σήμερα ἡ Κύπρος εἶναι ἡ Κιβωτὸς τῶν ἱερῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ «Κύπρος» τῆς κ. Ἀθηνᾶς Ταρσούλης εἶν' ἕνα τεράστιο βιβλίο ἀπὸ 492 μεγάλες σελίδες τετάρτου σχήματος πού περιέχουν τὸ κείμενο καὶ 154 μεγάλα σχέδια καὶ πολλὰ ἄλλα μικρὰ σὲ τέλος τῶν κεφαλαίων καθὼς καὶ ἀπειρα ἀπανωγράμματα, ζωγραφισμένα ἢ σχεδιασμένα. Ἐχτὸς κειμένου 47 πίνακες φωτογραφικοὶ μὲ περισσότερες εἰκόνες καὶ 21 πολυχρώμες εἰκόνες, καθὼς καὶ δυὸ χάρτες τῆς Κύπρου, ὁ ἕνας στὴν ἀρχὴ πολυχρῶμος παραστατικὸς κι ὁ ἄλλος σὲ τέλος, στολίζουν τὸ βιβλίο, πού εἶναι τυπωμένο μὲ μεγάλη φροντίδα καὶ πολυτέλεια σ' ἐξαιρετικὸ χαρτί. Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα Αὐτόγραφο τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου τοῦ Γ' (τῇ μνημειακῇ αὐτῇ ἐκδόσει τῇ χρηματοδότησε ἡ Ἐθναρχία Κύπρου) καὶ τὰ εἰσαγωγικά καὶ προλογικὰ σημεῖωμά της κ. Ταρσούλης, ἀκολουθοῦν

πάντε μεγάλα κεφάλαια ὑποδιαιρεμένα σὲ πολλὰ μικρότερα: Γενικὴ μορφή τοῦ νησιοῦ. Ἱστορικὸ Χρονικὸ τῆς Κύπρου, Γράμματα καὶ Τέχνες. Λευκοσία, Πάφος, Κηρύνεια. Μιὰ σύντομη βιβλιογραφία καὶ διάφοροι πίνακες (περιεχομένων, εἰκόνων, παροραμάτων κλπ.) κλείνουν τὸ πρῶτο μέρος τοῦ ἐπιβλητικοῦ αὐτοῦ ἔργου, πού σὲ δευτέρῳ του θά συμπληρωθεῖ μὲ κεφάλαια γιὰ τὴ Λεμεσό. Λάρνακα, Ἀμμόχωστο καὶ τὴ Λαογραφία τῆς Κύπρου.

Τὸ ἔργο, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, εἶν' ἕνας ἄθλος: ἄθλος πνευματικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς. Ἡ Κυπριακὴ γῆ σὰν τόπος ξαναζωντανεῖται ἡ κυπριακὴ ἱστορία σὰν ζωὴ ἀναδημιουργεῖται ἡ κυπριακὴ ψυχὴ σὰν ἰδέα καὶ σὰν ἐνέργεια παρουσιάζεται σ' ὅλο της τὸ μεγαλεῖο ἡ κυπριακὴ τέχνη σὰ μορφή, σὰ χρῶμα καὶ σὰν οὐσία ἀπλώνεται ὑποβλητικὴ μπροστὰ στὰ μάτια μας. Μὲ τὸ λόγο, μὲ τὸ σχέδιο, μὲ τὸ χρῶμα ἡ κ. Ταρσούλη ἐπλέξε τὸ αἰῶνιο τραγούδι τῆς Κύπρου, μὲ τίς χαρὲς καὶ τίς λύπες της, μὲ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸν ἥρωισμό της, μὲ τοὺς πόνους καὶ τίς λαχτάρες της. Στὸν ἀκάτεχο ἀναγνώστη δίνει ὅλες τίς ἀναγκαῖες πληροφορίες γιὰ νὰ γνωρίσει τὸ νησί μας καὶ τὸ λαὸ τοῦ ἀπ' ὅλες τίς μορφές του, σ' ὅλους τοὺς μακροὺς αἰῶνες τῆς πολυκύμαντης ἱστορίας του. Στὸν Κύπριο ἀναγνώστη δίνει τὴ χαρὰ τῆς αὐτογνωσίας καὶ τῆς αὐτοπεποίθησης καὶ τὴν ὑπέρατην ὑπερηφάνεια πὼς δικαιώνει τὴν ὑπαρξὴ του μὲ τοὺς ἀγῶνες του. Στὸν εἰδικὸ ἐπιστήμονα παρουσιάζει μὲ σοφία καὶ πειστικότητα προβλήματα καὶ λύσεις των καὶ σὲ σὺνηθισμένο ἀναγνώστη προσφέρει πολλὰς εὐτυχισμένες ὥρες μὲ ἕνα εὐχάριστο λογοτεχνικὸ ἀνέγνωμα πλούσια εἰκονογραφημένο.

Ἡ ἰσορροπιομένη σύνθεση τῆς ἀπέραντης καὶ ποικίλης ὕλης τοῦ βιβλίου εἶν' ἕνα ἄλλο κατόρθωμα τῆς κ. Ταρσούλης πού μόνο μὲ τὸ λεπτὸ λυρισμὸ τοῦ ποιητικοῦ λόγου της καὶ μὲ τὴν ὑπέροχην, μ' εὐγενεῖς γραμμὲς καὶ χαρούμενα χρώματα, εἰκονογράφωσὴ της μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ. Κάθε εἰκόνα της εἶναι κι ἕνα ἔργο τέχνης — ξεχωρίζω, ὡστόσο, τὸν παραστατικὸ χάρτη τῆς Κύπρου στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου πού πρέπει νὰ τυπωθεῖ καὶ ξεχωριστὰ γιὰ νὰ στολίζει κάθε Ἑλληνοκὸ σπίτι.

Ἡ κ. Ταρσούλη τὸ πλούσιο ὕλικό τῆς Κύπρου τὸ εἶδε μὲ μάτι στοργικόν, τὸ δούλεψε μὲ μαεστρίαν καὶ περὶσκεψή, μὲ δυνατὴ ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ ἐκσταση δημιουργικὴ, καὶ μὲ θερμὴ καρδιά γιομάτη πλούσια καὶ ζωντανὰ αἰσθήματα — καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἔδωσε ἕνα ἔργο σοφίας καὶ τέχνης καὶ ἀγάπης. Γύρισε τὴν Κύπρο μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστην τοῦ ἐλλαδικοῦ προσκυνητῆ, γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι — δὲ θέλησε νὰ γίνεῖ — ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς: ὅλα τὰ βρῖσκει ὠραία, θελγτικά, καλὰ στὴν Κύπρο, γιατί μόνο αὐτὰ ζήτησε νὰ δεῖ κι' αὐτὰ τὰ συγκινοῦν. Ἐλαττώματα καὶ μειονεχτήματα κι' ἄλλα κακὰ, ἔχτορ ἀπὸ τὴ σκλαβιά, δὲ βρῆκε στὴν Κύπρο. Ὅμως, κάθε λαὸς καὶ κάθε τόπος ἔχει καὶ τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του — κι ἡ Κύπρος δὲν εἶναι ἐξαιρεση. Ἀλλὰ, πρῶτα, δὲν εἶν' ὁ ἀναγνώστης πού θά κα-

Θορράει σ' ένα συγγραφέα ποιὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ περιλάβει γιὰ νὰ συνθέσει ἕνα βιβλίο του. Κι ἔπειτα, τὸ κακὸ τῆς σκλαβιάς εἶναι τόσο μεγάλο καὶ τὸ παρουσιάζει τόσο καταπληκτικὸ ἢ κ. Ταρσοῦλη, ποὺ δὲ σοὺ μένει πιά καρδιά γιὰ νὰ ζητήσεις καὶ νὰ δεῖς καὶ τὰ παραδεύτερα κακὰ ποὺ μασιζοῦν τὸν τόπο καὶ τὸ λαὸ. Εὐκόλα τὰ καταλαβαίνει ἀπὸ τὶς ζοφερὰς σκιὰς ποὺ ρίχνει παντοῦ ἡ νύχτα τῆς σκλαβιάς. Κι ἴσα-ἴσα ὁ τονισμὸς μόνων τῶν ἀγαθῶν τῆς στοιχείων—ποῦ, ἄλλωστε, εἶναι ὅλα πραγματικά παρ' ὅλες τὶς καταδρομὰς καὶ τὶς ἀντιξοότητες ποὺ δοκίμασε καὶ δοκιμάζει ἡ Κύπρος, σὲ κάνει νὰ θαυμάσεις περισσότερο καὶ νὰ ἐκτιμήσεις σωτὰ τὴν ἀδάμαστη, δημιουργικὴ καὶ υπερήφανη ψυχὴ τοῦ λαοῦ τῆς.

Κι ἐγὼ δὲ θέλω, ἀλλὰ οὔτε καὶ μπορῶ νὰ γίνω ἀντικειμενικὸς κριτὴς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Γιὰ ἕνα ξενιτεμένο Κύπριο, σὰν ἐμένα, ποὺ νοσταλγεῖ τὴν πατρίδα του, τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι κατὰ τὴν εὐαγγέλιον τῆς Κύπρου, στὸ ὁποῖο «λέπει τι ἔχασε, τι ἔχει τίς πρέπει», καθὼς λέει ὁ ποιητὴς. Ταξιδεύω μὲ τὸ βιβλίο αὐτὸ μέσα στὸ χρόνο καὶ στὸ χῶρο γιὰ νὰ ξανασυναντήσω εὐλαδικὰ τὴν πολυπόνη κυπριακὴ ἱστορία, τὴν Κυπριακὴ γῆ καὶ τὴν Κυπριακὴ ζωὴ· νὰ ἐνωτιστῶ ξανά τοὺς ὠραίους θρύλους ποὺ τεχνούργησε μαγικά ἡ Κυπριακὴ ψυχὴ· νὰ περιπλανηθῶ νοσταλγικά στὰ περιγιάλια τοῦ νησιοῦ μας, στὰ γραφικὰ σοκάκια του, στὰ κάστρα του, στοὺς κάμπους καὶ στὰ βουνὰ του, νὰ προσευχηθῶ στὰ μοναστήρια του καὶ ν' ἀκούω τὴν λιαλιὰ του. Γι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ γίνω ἀντικειμενικὸς ἀναγνώστης: μὲ παρασέρνουν οἱ μνῆμες, ἡ νοσταλγία, ἡ ζωντανὴ ὁμορφιά ποὺ σὰν πίδακας πολυκρουνος καταρθεύει τὴν ἀφήγησιν—καὶ ξαναζῶ ὀλάκερον τὸ ὥραιο καὶ τραγικὸ δράμα τῆς Κύπρου μέσα ἀπὸ τὸ ζωντανὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιον τῆς. Καὶ γι' αὐτὸ, πάλι, κάποιες ἀβλεψίαι σ' ὄντομας, σὲ λέξεις, σὲ χρονολογίες, κάποιες ἐπαναλήψεις καὶ ἀσήμεντες ἀνακρίβειες, ποὺ εὐκόλα μποροῦσαν νὰ ὑπευέλθουν σ' ἕνα τεράστιο βιβλίο μὲ 500 μεγάλες σελίδες, οὔτε ἀφίξει καὶ νὰ σταθεῖ κανένας νὰ τὶς προσέξει καὶ νὰ τὶς ἀναφέρει.

Καὶ δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι ἀντικειμενικὸς καὶ ἀπρόσωπος κριτὴς καὶ γιὰ ἕνα ἄλλο λόγο: Γράφοντας στὰ 1938 γιὰ δυὸ ἄλλα βιβλία τῆς τῆς «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μοριά» καὶ τ' «Ἀσπρα Νησιά», προσκαλοῦσα τὴν κ. Ταρσοῦλη νὰ ἐπισκεπτῇ τὴν Κύπρον, νὰ τὴ γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ τὴ ζωντανέψει μὲ τὸ λόγο καὶ τὸ πινέλο τῆς. Χρόνια πολλὰ ὕστερα πραγματοποιήσε ἡ κ. Ταρσοῦλη τὴ δημιουργικὴ αὐτὴ ἐπίσκεψίν της στὸ νησί μας καὶ ἀποτέλεσμα γόνιμο εἶναι τὸ μνημειακὸ αὐτὸ ἔργο. Ἡ χάρις πῶς ἡ παλιά μου ἐπιθυμία πραγματοποιήθηκε τόσο ὑπέροχα, μὲ κάνει νὰ νοιώθω προσωπικά συνδεδεμένος μὲ τὸ βιβλίο αὐτό.

Ὅμως πιστεύω πῶς κάθε Ἕλληνας ποὺ θὰ ἔχει τὴν εὐτυχία νὰ διαβάσει τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ νοιώσει αὐθόρμητα ν' ἀναβλύζουν μέσα του τὰ ἴδια συναισθήματα θαυμασμοῦ, ἀγάπης καὶ περηφάνειας ποὺ ἐνοίωσα κι ἐγώ. Ὁ Ἕλληνικὸς ἄερας

ποὺ τὸ διαπνέει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τὸ πλούσιο ὕλικὸ ποὺ ὁλοκληρώνεται μὲ σοφία καὶ τέχνη σὲ ὑπέροχο λόγο καὶ ἐξαιρετικὲς εἰκόνες, ὁ μόχθος τοῦ ἀξία κατορθωμένου ἔργου, θὰ τότε συνεπάσουν καὶ θὰν τὸν κάνουν νὰ ὁμολογήσει ἀδίσταχτα πῶς βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ ἐλληνικὴ πράξη ἀνώτερου ποιοῦ, ἐμπνευσμένης οὐσίας, αἰωνίας ἀξίας. Γιατὶ ἡ «Κύπρος» τῆς κ. Ταρσοῦλη εἶναι προπάντων μιὰ ἐθνικὴ πράξη, ποὺ προβάλλει τὸ Ἑλληνικὸ πρόσωπο τῆς Κύπρου καθαρό καὶ υπερήφανο σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον—σήμερα ἰδιαίτερα στίς ἐπικεῖς μέρες ποὺ ζεῖ τὸ ἀγαπημένο μας νησί.

Γιὰ τὴν «Κύπρον» τῆς ἡ κ. Ἀθηνᾶ Ταρσοῦλη εἶναι ἀξία τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης—ἀξία τῆς Πατρίδας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Chicago, Ill., Αὐγούστου 1956

*

Μιχαήλ Σ. Πανάγιου: «Οἱ νεκροὶ μας ζοῦν» (Μελέτη). Ἰωάννινα 1956, ΣΧ. 8ον, σελ. 90.

Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, ὁ συγγραφέας, παρουσιάζεται στὸ ἑλληνικὸ ἐπιστημονικὸ κοινὸ μὲ μιὰ ἀξιόλογη προσφορά ὅχι στὴ θέμιδα ποὺ θὰ ἀνέμενε κανεὶς, ἀλλὰ στὴν ἐρευνα γύρω ἀπὸ τὸ συγκλονιστικὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἕναν τομέα πού, ἀντίθετα μὲ τὶς ἄλλες ἀπίστευτες κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς σημειώσε σημαντικὴ πρόοδος. Οἱ μελέτες τῶν ξένων σοφῶν γιὰ τὸ βασικὸ θέμα τῆς ἀθαν. τῆς ψυχῆς περιστρέφονται πάντοτε γύρω ἀπὸ ὅ,τι ἐθεμελίωσε ὁ Πλάτων· μετατοπιζόμενες ὁμως στοὺς ὑπάλλους τομεῖς τῆς ψυχανάλσεως καὶ τῆς μεταφυσικῆς ἐρευνας ἀνέπτυξαν ἀξιολογώτατες θεωρεῖτες. Στὴν Ἑλλάδα ἐπίσης τὸ αἰώνιο αὐτὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας, ποὺ εἶναι «ὁ τελευταῖος σταθμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ κορυφωμα τῆς τελειότητός του», ὅπως λέγει ὁ κ. Μ. Π., ἐρευνήθηκε περισσότερο δογματικά καὶ λιγότερο ἐμπειρικά. Γι' αὐτὸ ἡ μελέτη τοῦ ἡπειρώτη συγγραφέα «Οἱ νεκροὶ μας ζοῦν» μπορεῖ ἀδίστακτα νὰ θεωρηθῇ καὶ σὰν μιὰ οὐσιαστικὴ συμβολὴ στὴν ἀέννητη προσπάθεια ἐξοικίωσης πρὸς τὸ μυστήριον τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς, ἀλλὰ καὶ σὰν ἕνα χαρμόσυνο—μὲ στοιχεῖα καὶ πίστιν—ἄγγελμα ὅτι «ὁ θάνατος εἶναι μόνον μιὰ γέννησις διὰ μιαν νέαν ζωὴν!». Τὴν πλατωνικὴ βιολογικὴ καὶ μεταψυχικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ψυχῆς ὁ κ. Μ. Π. τὴν προσκομίζει συμπυκνωμένα καὶ συνοπτικά· καὶ ἀφοῦ στὰ τρία πρῶτα κεφάλαια τῆς μελέτης του ἀποδεικνύει μὲ πειστικότητα τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, περιγράφει στὸ κεφ. «πῶς καὶ ποῦ εἶναι αἱ ψυχαι τῶν νεκρῶν μας» τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν τῶν ψυχῶν καὶ παραθέτει τὶς γνώμες δυὸ μεγάλων μυστῶν τῆς Δύσεως, τοῦ μεγάλου σοφιστοῦ «δωροτακτοῦ διαμέσου» (=μέντζιουμ) Σβέντεμποργκ καὶ τοῦ μεγαλυτέρου «διακουστικοῦ διαμέσου» τῶν αἰώνων γερμανοῦ Λόμπερ, ποὺ χύνουν πολὺ φῶς στίς σκοτεινὰς καὶ ἀγνωστες πτυχὰς

τοῦ τρομεροῦ προβλήματος ποῦ ἀναφέρεται στὴν μετὰ θάνατον-ζωὴν τῆς ψυχῆς μας. Ἀλλὰ τὸ θέμα, στὴν ἔκτασή του, εἶναι τεράστιο καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ κ. Μ. Π. θὰ μᾶς δώσῃ γρήγορα καὶ ἄλλες παρόμοιες μελέτες.

Μιχαὴλ Μάνος

*

Σ α ρ ά ν τ ο υ Π α υ λ έ α : Ζεστή ὁμιλία—
Ποιήματα Θεσσαλονίκη 1956.

Ὁ ποιητὴς Σαράντος Παυλέας, ὅπως ὁποῦντε, κοτέχει μιὰν ξεχωριστὴ θέσιν στοὺς προσωπικοὺς καὶ προχωρημένους τομεῖς τοῦ Νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Πρὶν λίγο καιρὸ, ὁ Δῆμος Θεσσαλονίκης τοῦ ἀπένειμε τὸ πρῶτο ποιητικὸ βραβεῖο. Κι' ἔνα περίφημο δείγμα τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου ἐκείνου καθὼς καὶ τῆς κρίσης τῆς ἀρμόδιας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, εἶταν ὁ «Πανηγυρικός», ποῦ δημοσιεύτηκε στὴν φιλολογικὴ «Βραδυνή» σ' ἓνα ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ Μᾶη.

Τώρα, ἡ «Ζεστὴ Ὅμιλία», ἡ ὁμιλία ποῦ ξεκινάει ἀπὸ καθαρὴ προσωπικὴ δικαίωση, γιὰ νὰ σηκωθεί ἀργότερα πάνω ἀπὸ ἐθνικὰ δράματα καὶ ἀνατάσεις, νὰ μεταρσιωθεῖ πολὺ ψηλά, καὶ ν' ἀπευθυνθεῖ ἀπὸ τὴν ὀλυμπιακὴ ἐποπτεία ποῦ βρίσκεται σ' ὅλο τὸ κόσμο. Ἡ «Συνάντηση» καὶ οἱ «Ἀγριόχηνες»—τὰ δυὸ πρῶτα τῆς συλλογῆς ποιήματα—πλούσια ἀπὸ λυρικοὺς καρποὺς κι' ἐρωτικὴν εὐαισθησία, εἶναι μοναδικὰ στὸ εἶδος τους. Μορφὴ κι' ἀνανεωτικὴ ἐσωτερικὴ δύναμη. Οἱ στίχοι τους ὁμαλοί, κρυστάλλινοι, καλοχτυπημένο—λές, μάρμαρο, βαδίζουν ἀνετα καθὼς ἡ σιγουριά κι' ἡ γρηγοράδα τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ποίημα ὅμως ποῦ μόνον γι' αὐτὸ θάξιζεν νὰ βγεῖ ἡ συλλογὴ τούτη, εἶναι ἡ «Ἐλεγεία στοὺς σκοτωμένους φαντάρους τῆς Ἀλβανίας». Εἶναι γραμμένο γιὰ ὅλους τοὺς πολεμιστὰς τῆς Ἀλβανίας, γιὰ τὶς κακουχίες καὶ τὶς στερήσεις τους, γιὰ τὴν φυλετικὴ τους περιφάνεια, τὴν νοσταλγίαν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν πολεμικὴν τους ἔξαρση. Κι' ὅλα τούτα, μὲ ἀμέτρητο ποιητικὸ βάθος, μὲ πολὺ ἀνθρώπινο πόνο καὶ ἰδανικὴ τελείωση:

«Κι' ἡ θάλασσα δὲν ἡσυχάζει ποτὲ τοὺς πολε-
μιστὰς τῆς Ἀλβανίας
ἄγνωστους, θαμμένους ἀπὸ τὸ χιόνι μ' ἓνα κρά-
νος πολεμικό,
γιὰ νὰ πλαγιάζουν μαζὶ μὲ τὰ θεριά, γιὰ νὰ ση-
κώνονται μὲ τοὺς ἀητούς
καὶ νὰ σαγιτεύουν τὸν ἥλιο μὲ μιὰ ματιὰ γεμά-
τη δόξα κ' ἀντρεωσύνη
νὰ κατεβαίνουν βουερεὲς ὀξυεὲς καὶ νὰ δειπνᾶνε
[σὲ πηγὲς καὶ σὲ πλατάνια
νὰ δρασκαλεῖνε ποτάμια μὲ τὴν γρηγοράδα ματιοῦ
μὲ τὴν ἀστραπὴ ἑνὸς ἥγου νὰ ταξιδεύουν πάνω
[στ' ἀνήσυχο νερὸ καὶ τὴν ἀστατὴ αὖρα,
χωρὶς μνήμα νὰ ἴκετεύουν πίσω ἀπὸ τὸν ἄερα
[μιὰ φοῦχτα χῶμα
μιὰ φοῦχτα πατρίδα καὶ θάλασσα
μιὰ εἰκόνα ἐλίας, μιὰ εἰκόνα ξανθοῦ κεφαλιοῦ».

Γι' αὐτούς, καθὼς καὶ γιὰ κείνους ποὺ ἔλαχε

νὰ γυρίσουν πίσω, ἀφοῦ ἔκλεψαν λίγη δόξα κι' ἀκριβὰ στερήματα ἀπὸ τὶς κάτασφρες βουνοκορφές,

«Δὲν ὑπάρχει κλάμα στὸ τραγούδι αὐτό,
δὲν ὑπάρχει παρελθὸν πυρὰ μέλλον γεμάτο ἀπὸ
[τῶν παιδιῶν μας τὸ φῶς».

Ἀκόμα,

«Δὲν χρειάζονται ἀνδριάντες οἱ πραγματικὰ γεν-
[ναῖοι
ἄλλους ἀπὸ τὴ δική τους μεγάλη πράξη
γραμμένη στὰ βιβλία τῆς ὁμορφιάς
χωρὶς μνημεῖα ἄλλα ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τῇ
[μνήμῃ».

Πνεῦμα Ἑλληνικὸ κι' ἑλληνικὴ ρώμη, ἀξία ἐκπροσωπεῖται στὸ ποίημα αὐτό. Σὺμβολα, ἱστορία, πόθοι, ἀνατάσεις, ὀλοζώντανο παρὸν φωτισμένο μέλλον, ὅλα, ἀρχιτεκτονισμένα μὲ τόσο δημιουργικὸ πάθος καὶ πατριωτικὴ πνοή, ποῦ τελικὰ γαλήνιος, τρυφερώτατος ἀνάλαφρος μετὰ ἀπὸ τὸ πολὺκαιρο ἐπικὸ ταξίδι του, λέει:

«Σᾶς ρίχνουμε λίγο γαλάζιο χρῶμα
λίγη στάχτη, λίγο φῶς Δήλου, λίγη κοιλάδα δορ-
[κάδας καὶ πληγωμένου ἐλαφιοῦ.
Μ' ἓνα φτερὸ ἀπὸ τὸ σκοτωμένο σας πέταγμα,
γράφουμε τ' ὄνομά σας: Αὖριο, δύναμη κι' ἐλ-
[πίδα».

Κι' ἡ μοῖρα τοῦ ποιητῆ, ποῦ δὲ λέει νὰ πάψει μήτε σαυτὸν τὸν κόσμο, μήτε στὸν ἄλλο, τὸν προστάζει πάλι μ' αὐτὴ τὴ «δύναμη κι' ἐλπίδα» νὰ προχωρήσῃ ἐμπρός.

Οἱ «οὐρανοξύστες», ἐπίσης καὶ τὸ μεγάλο ἀντιαποικιακὸ ποίημα, τὸ «Αὐγερινὸ τραγούδι» τὸν νισμένο στὴ βουή τοῦ Ὠκεανοῦ, ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τῶν μαρτύρων μας Καραολὴ καὶ Δημητρίου, εἶναι πολλὰ βήματα μπρὸς ὑπαγορευμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικώτατη ποιητικὴ ἰδιουσυγκρασία τοῦ ποιητῆ.

Σκλάβος ἐλεύθερος κι' αὐτὸς πιά, μπορεῖ νὰ φωνάξῃ:

«Θέλω νὰ γελάσω ἓνα γέλιο πλατὺ ὅσο εἶναι
[ὁ κόσμος
Θέλω νὰ γελάσω ἓνα γέλιο ζεστὸ ὅσο τὸ καλο-
[καίρι τῆς καρδιάς
Θέλω νὰ χορέψω σ' ἓνα παγκόσμιον χορὸ,
ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀνταμώνονται μὲ τὸ τραγούδι
ὅπως σ' ἓναν ἴσκιον δασὺ δροσιζώνται τὰ ζῶα
[καὶ τὰ πτηνά!»

Σαυτὴν τὴν παγκόσμιαν ἐποπτεία, βρίσκεται τώρα ἡ ποίηση τοῦ κ. Σαράντου Παυλέα. Σαυτὴν τὴν ἐποπτεία μᾶς ὁδήγησεν ἡ «Ζεστὴ Ὅμιλία» ποῦ θὰ παραμείνῃ στὸν ποιητικὸν λόγον τῆς Πατρίδας μας καὶ τῆς ποιητικῆς του πορείας, ὅπως τ' ὀρόσημο τοῦ σαράντα στὴν Ἱστορία.

Κούλης Αὐγερινός

*

Π ε ρ . Γ ι α ν ν ο π ο ὕ λ ο υ : «Τὸ Μέγα Μή-
νυμα». Πρόλογος τ' Β λ . Γ α β ρ ι η λ ῖ δ η
καὶ Δ η μ . Β ε ζ α ν ῆ Καθηγητοῦ Πανε-

πιστημίου 'Αθηνών. "Εκδοσις 'Εθν. Συνδέσμου. — 'Αθήναι 1951.

Μιά πονεμένη πορεία. Πού ακολουθάει μιὰ ματωμένη, μὰ καὶ τόσο δοξασμένη πορεία μιὰς ἄλλης γενιᾶς, τῆς γενιᾶς τοῦ σαράντα. Πού καὶ αὐτὴ ἀκολουθῆσε τὴν πορεία τῶν ἀθανάτων ἡρώων τοῦ πρώτου πολέμου. Μιὰ ἀτέρμονη καὶ ἀγκαθωτὴ πορεία, πού τὴν ἀκολουθαίει καὶ ἡ σύγχρονη γενιά. Εἶναι ὁ κλῆρος τοῦ 'Εθνους μας. Αὐτῆς τῆς βαριᾶς κληρονομιάς πού φλογίζει καὶ συγκλονίζει, πού γίνεται ἡ 'Ιέρεια, ἡ ὁποία φανερώνει τὰ κρυφομυλήματα τῶν Θεῶν, πού δὲν εἶναι, παρὰ εἰς αἰῶνιες ἀξίες πού γενήθηκαν στὸν 'Ελληνικὸ χῶρο. αὐτῆς τῆς ἀσβεστικῆς κληρονομιάς πού γίνεται ἡ παλαίστρα τῆς ψυχῆς μας.

'Ακολουθαίει καὶ ἡ σύγχρονη γενιά τὴ μοῖρα τῆς ἱστορίας μας, κάτω ἀπὸ μιὰ ἀναστρεφόμενη ἐποχὴ, πού τὴ ζῶνει ἡ καταγίγδα τῶν δῆθεν πνευματικῶν κινήσεων καὶ ὁ ἄγριος ἀγέρας τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Πορεύεται καὶ κάνει τὸν πόνο τῆς προσευχῆς ἐσθινῆς, θυμίαμα στὸν ἱερὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας τῆς 'Ελληνικῆς.

Μιὰ πορεία μὲ προσδοκία τὴν 'Ανατολὴ τοῦ καινούργιου ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἀνάστασι τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιδέας. Πορεύεται ἡ σύγχρονη γενιά καὶ ἀναζητᾶται τὸν ἥλιο, πού θὰ τὴ φλογίσει, πού θὰ τὴ θερμάνει, καὶ θὰ τὴν καθοδηγήσει. Κι' ὁ ἥλιος αὐτὸς σκορπίζει φλογερὲς τίς ἀκτίνες του μὲ τίς τόσες ἐκδόσεις τοῦ 'Εθνικιστικοῦ Συνδέσμου 'Αθηνῶν.

Δημιουργήματα τῶν τελευταίων καιρῶν, ὁ Σύνδεσμός ἀριθμεῖ ὡς τὸ 1951, δέκα πολυτίμες ἐκδόσεις. Σκοπὸς του «ἡ ἐν πνεύματι ἐθνικιστικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ», ὡς τὸ ἄρθρον 2 τοῦ καταστατικοῦ του.

Εξχωρίζουν σ' αὐτὲς μὲ τὸ πνευματικὸ τους χάρος οἱ ἐπτά ἐκδόσεις τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονα καὶ σοφοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. Δημ. Βεζανῆ «Αἱ 'Εθν καὶ μας διεκδικήσεις» 1945, «'Εθνικισμός» 1945, «'Εμεῖς καὶ οἱ 'Αγγλοι» 1947 «Τὸ νόημα τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνος τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ» 1948, «Τὸ ζήτημα τῆς Κύπρου» 1948, «Τὸ δράμα τῶν Δυτικῶν» 1949, καὶ «Τὸ μέγα μῆνυμα ὑπὸ Περ. Γιάννοπούλου» 1951.

Εἶναι σαπίσματα πού πρέπει νὰ ἡχῇσιν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς 'Ελληνικῆς γῆς, ἂν πιστεύομε πῶς ἐπιβάλλεται, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς σημερινούς σκοτεινοὺς καιροὺς νὰ ὑψάνωμε τίς ψυχὰς μας μὲ τὸ ἀραχνιαστὸ μετάξι τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιδέας.

Μὲ τὴν καινούργια αὐτὴ ἐκδοσις ἀντηχεῖ ξανά τὸ μεγάλο κήρυγμα γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν 'Ελλήνων, στὴν 'Ελληνικὴ γῆ καὶ στὴν 'Ελληνικὴ ἰδέα, τοῦ Περ. Γιάννοπούλου, τοῦ ἐνθεοῦ Μύστη, πού προηγήθηκε τόσο τῆς ἐποχῆς του, πού ὁ καιρὸς του στάθηκε ἀνῆμπορος νὰ τὸν παρακολουθήσει, καὶ πού 'Ολύμπιος Θεός, ἐβάδισε θαρραλέα πρὸς τὴν ἀλήθεια, τερματίζοντας τὴ ζωὴ του ἀπὸ περιφρόνηση πρὸς τὴν 'Ελληνικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς του.

Σ' ἓναν ἐμβριθέστατο πρόλογο ὁ κ. Βεζανῆς ἀναλύνει τὸ ὅλον ἔργο τοῦ Περ. Γιαννόπουλου, καὶ κυριώτερα τὴν 'Ελληνικὴ κοσμοθεωρία του. Μιὰ κοσμοθεωρία γιὰ ἓναν τόπο ἱερὸ πού ἐγέννησε Θεοὺς, πού μόνον αὐτὸς γεννᾷ ἀνθρώπους καὶ πού πρέπει νωρὶς ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊσμό.

Μιὰ ἀγάπη, μιὰ λατρεία γιὰ τὴν 'Ελληνικὴ φύση, τὸ θεμέλιο αὐτὸ λιθάρι τοῦ 'Ελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μιὰ ὑπεύθυνη θέσις γιὰ τὸ γλωσσικόν, τὸ ὁποῖο «δὲν εἶναι οὔτε μπορεῖ ν' ἀποτελεσθῇ, τὸ ἅπαντον τῆς 'Ελληνικῆς ἀναγεννήσεως». Μιὰ προβολὴ τῆς 'Ελληνικῆς φιλοσοφίας, τοῦ 'Ελληνικοῦ πνεύματος, πού ἔδωκε παγκόσμια μορφή στὸ Χριστιανισμό καὶ τελικὰ τὸ ὑψηλόν, τὸ ἀθάνατο διδάγμα ἡ μεγάλη ἰδέα. «'Εν τῇ πλήρει τῆς πολιτικῆς, πολιτιστικῆς καὶ ἑθναγωγικῆς μορφῇ καὶ πραγματώσει».

Καὶ καταλήγει ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Βεζανῆς «Κοιμῶ ἡσυχός, Περ. Γιαννόπουλε. Διότι τὸ ὄνειρό τῆς φυλῆς σου ἦν τόσο ἡγάπησες, ἡ ἀπόκτησις δηλαδὴ τῆς 'Ενότητός της καὶ ἡ ἀνασυστάσις τῆς 'Ελληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὄνειρον τὸ ὁποῖον ἐσύ πρῶτος μὲ τόσην ἐνέργειαν εἶδες καὶ μὲ τόσον πάθος ἐκήρυξες ἔχει ριζώσει εἰς τὰ στήθη τῆς νέας γενεᾶς ἡ ὁποία ὁπωσδήποτε θὰ τὸ πραγματοποιήσῃ».

Τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ἓνα ἀληθινὸ ἐθνικὸ βάπτισμα. Ὁ κ. Βεζανῆς μὲ γλαφυρότητα καὶ μὲ ἐπιστημονικὴ ἐμβρίθεια συνεχίζει τὴ χρυσὴ ἄρπα τοῦ Ὁμήρου καὶ τὴ μελωδικὴ λύρα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ μεγάλου Παλαμά, τραγουδώντας τὴν ὡραία θεὰ — τὴν 'Ελληνικὴ ἰδέα — πού ἡλεκτρίζει καὶ σαγηνεύει ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια.

Στις σύγχρονες μορφές, ὁ κ. Βεζανῆς ὑψώνεται 'Εθναπόστολος καὶ μεγάλος διδάσκαλος τοῦ γένους.

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

★

Εὐ α γ γ. Μ π ό γ κ α : «Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ στὸς 'Ηπειρώτικους θρύλους». 'Ανάτυπο ἀπὸ τοὺς Γ. ' Δ. ' καὶ Ε. ' τόμους τῆς «'Ηπειρ. 'Εστίας». Γιάννινα 1956.

«Στὴν ἱερὴ σκιά τῆς μάνας του, γιὰ τὴ μεγάλη τῆς ἀγάπης γιὰ τὰ πουλιὰ καὶ τὴ συμπάθεια γιὰ τὰ ζῶα πού αὐτὴ εἶχε καὶ τοῦ κληροδότησε», ἀφιερώνεται ἀπὸ τὸ συγγραφέα καὶ γνωστὸ λαογράφου καὶ γλωσσολόγου Εὐαγγ. Μπόγκα, ἡ μὲ τὸν πιὸ πᾶνω τίτλο ἀναφερόμενη τελευταία του ἐργασία γύρω ἀπὸ τοὺς θρύλους πού περιβάλλουν τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ τῆς πατρίδας του 'Ηπείρου. — Κι' ἀλήθεια !.. Μόνο μιὰ τέτοια στοργή, ἔτσι ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια στὴν ψυχὴ του ἐμφυτευμένη, κι' ἔτσι ἀργότερα γιγαντωμένη θὰ μπορούσε νὰ μᾶς δώσῃ ἓνα παρόμοιο, τόσο πρωτότυπο βιβλίον. Μερικὴ, εἰδικὴ καὶ τοπικὴ, λογοτεχνικὴς ὕψης ζωολογία θὰ χαρακτηρίζαμε τὴν πολυτίμη αὐτὴ ἐργασία τοῦ Γιαννιῶτη συγγραφέα, ἂν δὲν ἦταν πρὸ παντός ἔργο ἀγάπης καὶ νοσταλγίας, κι' ἂν δὲν ἔφερνε σὲ φῶς

κάτι από τ' ατίμητα πετράδια της 'Ηπειρωτικής ψυχής, έτσι που εξιδανικεύονται σ' αυτή τὰ αίσθηματά του 'Ηπειρώτη για τὰ ζώα και τὰ πουλιά του τόπου του, κι έτσι που μᾶς δίνεται τὸ γι' αὐτὰ τραγούδιμα του. — Μιὰ καλωσύνη και μιὰ ἀνθρωπιά—ἐκτός ἀπὸ τῆς ἀφθονῆς γνώσεως—καὶ τὸ εὐγενικὸ κι' αἰθθαντικὸ σὲ περιτυλίγει καθὼς διαβάσεις, και συγκινεῖσαι και ζῆς, θαρρεῖς, μαζὺ μὲ τὰ πουλιά και τὰ ζώα τοῦ Εὐ. Μπόγκα, κι' ἀκούς τὸν πόνο τους και τοὺς καὶ μούς τους και κάνεις τῇ ζωῇ τους και πετᾷς τὸ πέταγμα τους. Κι' ἡ νόση σου, μὲ τὴν καθολήγηση τοῦ συγγραφέα, ἀγκαλιάζει τῆς χαρῆς και τῆς περιπέτειες τῶν αἰώνια αὐτῶν ταπεινῶν και πεινασμένων τῶν κυνηγημένων κι' αἰώνια σκιαγμένων και πολλὰς φορές, ζῆς τόσο ἐντονα τῇ ζωῇ τους, πού αἰσθάνεσαι βαθειὰ συγκίνηση γιὰ τὸν αἰώνιο κατατρεγμὸς τους ἀπὸ τὴν ἀχάριστη και σκληρὴ ἀνθρώπινη κακότητα και ἀπληστία. — Αὐτὸ και μόνο—ἐκτός ἀπὸ τὰ πολλὰ ἄλλα χαρίσματα τοῦ βιβλίου—θὰ ἦταν ἀρκετὸ νὰ τὸ τοποθετήσῃ σὲ μιὰ ἐκλεκτὴ θέση τῆς 'Ηπειρωτικῆς βιβλιογραφίας.

Δ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ

★

Νίκου Κοσμᾶ: α) «Στρατιωτικὴ Λαογραφία», β) «Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου» ἀνάτυπα «'Ηπειρωτ. 'Εστίας», γ) «'Ο 'Ηπειρωτικὸς 'Εκπαιδευτικὸς 'Ομιλος».

Ὁ κ. Ν. Κοσμᾶς εἶναι ἀπ' τοὺς δασκάλους ἐκείνους πού διακρίνονται ἀπὸ βαθύτερες και περὶεχτικώτερες ἀνησυχίες, ὄχι μονάχα στὸν τομέα τοῦ παιδαγωγικοῦ τους ἔργου, ἀλλὰ και στὴν εὐγενικὴ ἐκείνη προσπάθεια, δυστυχῶς ὀλίγων ἀπὸ τὴ διανόηση ἐδῶ τοῦ τόπου μας, γιὰ μιὰ ἀνύψωση τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Πολλὲς μελέτες τοῦ κ. Ν. Κοσμᾶ εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στοὺς διάφορους τομεῖς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς δίνοντάς του ἀξιόλογη θέση και στὴ συνέχεια τῆς προσφορᾶς του ἀπὸ ἱστοριογραφικὸ ὕλικό. Εἶναι ὁ δάσκαλος πού, ἐκεῖ στὴν ἐπαφή του μὲ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, μὲ τοὺς διάφορους τόπους, μὲ τὰ σημάδια πού ἡ δύναμη τοῦ χρόνου ἀπιθώνει γύρω μας ἀλογόριαστα σὲ ἀπειρες σχέσεις μὲ τὴν πορεία τῆς ζωῆς μας, κυριεύεται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀναζήτησης, τῆς ἐρευνᾶς και τῆς ἱστορικῆς μελέτης.

Ἀκούραστος στὶς λίγες ἐλεύθερες ὥρες του, συγκεντρώνει, ταξινομεῖ, ἐρευνᾷ και ἐλέγχει ἔτσι τὸ λαογραφικὸ και ἱστορικὸ ὕλικό τοῦ γύρω τόπου ἐκεῖ πού βρίσκεται κάθε φορά, μᾶς παρουσιάζει ἀξιόλογες μελέτες, σὰν τῆς τρεῖς αὐτῆς πού σχολιάζομε ἀπὸ ἐχτίμησης και ἐνδιαφέρον τώρα.

Καὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἀνάτυπα, οἱ δυὸ πρῶτες ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «'Ηπειρωτικὴ 'Εστία», και ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ «'Αφιέρωμα εἰς τὴν 'Ηπειρο—Εἰς μνήμην τοῦ Χρ. Σούλη».

Ἡ πρώτη του μελέτη προβάλλει τὴν εἰκόνα τῆς ιδιότυπης ἐκείνης ζωῆς τοῦ Στρατοῦ, στὴν ἀποψη ἐκείνη πού κυριαρχεῖται ἀπὸ λογῆς, λο-

γῆς κυμῶνς και πόθους τῶν φαντάρων ἐκεῖ μέσα στοὺς σιρατῶνες μὲ τὰ σαλπίσματα, μὲ τὸ συσσίτιο, μὲ τῆς ἀσκήσεις, μὲ τῆς ἀναμνήσεις και τῆς ἐλπίδες τους, ὅλα ἐρμηνευμένα μὲ Τραγούδια ἢ Δίστιχα πονετικά, ἐρωτικά, σατιρικά.

Ἡ συγκέντρωση και ἡ κατάταξη ὅλης τούτης τῆς ἀνώνυμης δημιουργίας τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸν κ. Κοσμᾶ συμβάλλει ἔτσι στὴν ἐρευνα τῆς Στρατιωτικῆς Λαογραφίας, πού μπορεῖ νὰ φανερώσει τῆς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ μας γύρω ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ ζωῇ, πού ἔχει ἦθη και ἔθιμα δικά της, φρασεολογία και σκέψη ἐντελῶς ἰδιαίτερα.

Ἡ δεύτερη μελέτη του, χωρογραφικὴ μονογραφία τῶν διόδων τῆς Πίνδου, ἀποτελεῖ σπουδαία συμβολὴ ἀνάμεσα ἀπ' ἄλλες παρόμοιες γιὰ συμπερασματικὴ ἐξήγηση μιᾶς ἐπικοινωνίας, πού ἀσφαλῶς θὰ συνέβαινε μὲ τοὺς 'Ηπειρώτες και τοὺς Θεσσαλοὺς κατὰ τοὺς 'Ελληνορωμαϊκοὺς χρόνους. Ἡ ἐδαφικὴ διαμόρφωση, ἡ ἐξήγηση τῶν τοπωνυμίων, ἡ παράδοση και τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα, ἀποτελοῦνε σίγουρα στοιχεῖα τοῦ μελετητῆ, προκειμένου γιὰ τὴν ἐξήγηση τῆς ἐπικοινωνίας δυὸ ἐλληνικῶν λοῶν, ἐξήγηση πού μᾶς κάνει νὰ νοιώσουμε ἀπὸ κάθε μορφή και σ' ὅλη του τὴν ἔκταση τὸν ἐθνικολαϊκὸ μας πολιτισμὸ κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἡ τρίτη μελέτη τοῦ κ. Ν. Κ. ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς Παιδείας και τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δημοτικισμοῦ, και εἰδικὰ στὰ περιστατικὰ ἐκεῖνα πού δημιούργησαν στὰ 1924 τὸν «'Ηπειρωτικὸ 'Εκπαιδευτικὸ 'Ομιλο» στὰ Γιάννινα, παράρτημα τοῦ «'Εκπαιδευτικοῦ 'Ομίλου» τῆς Ἀθήνας, και μὲ πρωτεργάτες τοὺς λογοτέχνες Χ. Χριστοβορίδη, Γ. Χατζῆ—Πελλερέν, Γιωσέφ 'Ελιγιό, και τοὺς ἀξιους ἐκπαιδευτικούς, καθηγητῆς στὴ Ζωσιμαία Σχολή, τὸν ἀξέγαστο καθηγητῆ μας Χρ. Σούλη και Μ. Ἀλεξανδρόπουλο.

Ἡ ἀναγεννητικὴ αὐτὴ προσπάθεια, πού ἀληθινὰ ξαναδυνάμωσε στὰ Γιάννινα τὴν προοδευτικὴ γλωσσοεκπαιδευτικὴ παράδοση τοῦ Ψολίδα και τοῦ Βηλαρά, δυστυχῶς δὲν στάθηκε ἱκανὴ ἀπὸ τὴ λυγρόχρονη διατήρησή της νὰ θεμελιώσει και νὰ στηρίξει τὴν «Παιδεία» πάνω στὰ πραγματικὰ στοιχεῖα τῆς 'Ελληνικῆς ζωῆς, στὴ γλώσσα και τὴν παράδοση τοῦ λαοῦ, καθὼς ἦταν τὸ πρόγραμμά της, ὕστερα ἀπ' τὴ μοιραία κρίση και τὴ διάσπαση τοῦ κεντρικοῦ «'Εκπαιδευτικοῦ 'Ομίλου» τῆς Ἀθήνας. Ὅσοσο ὅμως τὸ πνεῦμα και ἡ ἐπίδραση τοῦ «'Ηπειρ. 'Εκπαιδ. 'Ομίλου» παρᾶμεινε ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν αὐτοκατάργησή του, δίδοντας συνεχῶς πνοή και νόημα στὴ σχολικὴ ζωῇ τοῦ παιδιοῦ ἐκεῖ σὲ πεντατάξιὸ Διδασκαλεῖο τῶν Ἰωαννίνων μὲ διευθυντὴ τὸν βαθυστοχαστὸ παιδαγωγὸ Εὐριπίδη Σούλη και μὲ βοηθὸ τοῦ πάλι τὸν Χρ. Σούλη.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς μελέτες τοῦ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου μας κ. Ν. Κοσμᾶ, ἐκτός πού ἀποτελοῦνε μιὰ συγκεκριμένη προσφορὰ στὴν ἱστοριογραφικὴ γνώση μας, καταδείχνουν ἀκόμα και τὸν σωστὸ πρᾶσανατολισμὸ τῶν πνευματικῶν ἐ-

πιδόσεων που πρέπει να έχει ο δύσκαλος, σὸν θέλει νὰ πιστεύει ἀπὸ συνείδηση σὶδὸ μεγάλο καὶ δύσκολο ἔργο τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ ποὺ ὑπεύθυνα ἔχει ἀναλάβει.

Προσπάθειες τέτοιες σὸν τοῦ κ. Ν. Κουρμὰ ἀνακατατάσσουν τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς, ἀπολυτρῶνουν τὸ ἔργο μας ἀπὸ τὶς στερεότυπες μεθοδολογίες, καὶ πρὸς τιμὴ μας ἐκπνευματώνουν τὴ δασκαλικὴ ἀποστολή.

Φώτης Ι. Παπαστεργίου

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΝΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 21

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ θεολόγος καθηγητὴς κ. Οἰκονόμου ἐδημοσίευσε πρὸ ἔτους καὶ πλέον εἰς τὴν «*Η.Ε.*» (Ἰούλιος 1955) ὅτι μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ βιβλίου του «*Ἡπειρώτες Ἀγωνισταὶ τῶν ἐτῶν 1430—1830*» πληροφορήθηκε «ὅτι στὴν Κέα εἶχε πάει ἀγωνιστὴς ἓνας ἀπὸ ἀγνωστον μέρος τῆς Ἡπείρου, ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς Μάνθος».

Ἐπειδὴ ὁ πληροφοριοδότης τοῦ κ. καθηγητοῦ ἦμουν ἐγὼ παρακαλῶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὅσων γράφει ὁ κ. καθηγητὴς νὰ δημοσιεύσετε εἰς τὴν ἀγαπητὴν μας *Η.Ε.* καὶ τὰ κάτωθι:

Αἱ πληροφορίες μου προήρχοντο ἀπὸ ἀπόγονον τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ—Μάνθου ὅστις μὲ παρεκάλει νὰ ἐρευνήσω καὶ μάθω τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς τοῦ ὡς ἀνω ἀγωνιστοῦ. Διότι αἱ πληροφορίες τοῦ ἀπογόνου ἦσαν ὅτι εἰς χωρίον τοῦ Ζαγορίου πιθανὸν τὸν Ἐλαφοτόπον ὑπῆρχεν οἰκογένεια τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ—Μάνθου, ὅστις μὲ τὸ Ἰστοφόρον τοῦ ἀπὸ τὰ Ἡπειρ. παράλια ἐνωθεὶς μὲ τὰ ἀπελευθερωτικὰ πλοῖα τῆς Ἐπανάστασεως κατήλθε εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀγῶνος εἰς Κέα. Παλαιὸς κάτοικος τοῦ Ἐλαφοτόπου μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι πρὸ ἐτῶν εἶχεν ἀναγνώσει εἰς ἐσώφυλλον παλαιοῦ Μηνιαίου τῆς Ἐκκλησίας Ἐλαφοτόπου τοιοῦτον ὄνομα πλὴν αἱ γενόμεναι ἐρευναι ἀπέβησαν ἀκαρποὶ καὶ οὕτω μένει ἀγνωστος ἡ καταγωγή τοῦ ἀγωνιστοῦ.

Σκοπὸς τῆς παρουσίης μου δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ νὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς μὲ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἐνδιαφερομένους νὰ ἀσχοληθῶσι καὶ μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀγωνιστοῦ αὐτοῦ διότι κατὰ νεωτέρας πληροφορίες δὲν ἀποκλείεται πατρις αὐτοῦ νὰ εἶναι ἡ Ζίτσα.

Μετὰ τιμῆς

Μ. ΚΟΚΚΟΡΟΣ

ΠΗΓΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΟΡΥΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Φίλη «*Ηπειρωτικὴ Ἔστια*»

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 49 τευχὸς σας τοῦ παρελθόντος Μαΐου, καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Πηγαὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος*» δημοσιεύεται τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ἡρωϊκοῦ καπετὰν Τσότιου—Βάρδα, ἐν σελίδι δὲ 428 σημειοῖ οὗτος τὰ ἀκόλουθα: «*Ἐκ συνομιλιῶν μετὰ διαφόρων ἀξιωματικῶν σχηματίζω τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδὲν ἔχει τις νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, οὔτε χρῆμα, οὔτε ἄνδρας.*»

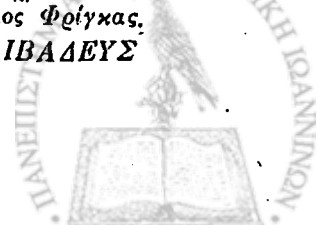
Ἡ παράγραφος αὕτη νομίζομεν ὅτι δὲν ἀποδίδει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἀτυχῶς δὲν ἐπρωτοστάτησεν, ὡς ὤφειλε καὶ ὡς ἐπέβαλεν ἡ ἱστορία τῆς εἰς τὸν ἐθνικὸν ἐκείνον ἀγῶνα αἰτία τῆς καθυστερήσεως ταύτης, δὲν ἦσαν οὔτε ἡ λιποψυχία, οὔτε ἡ φιλαργυρία τῶν πολιτῶν τῆς, ὡς διαφαίνεται ὅτι ἐπίστευον οἱ δόσαντες τὰς πληροφορίες ἀξιωματικοί.

Τὸ ἐπίσημον Κράτος, ὡς περιτράνω διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ καπετὰν Βάρδα, οὐ μόνον ἀπέστεργε τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ προσεπάθει νὰ ματαιώσῃ αὐτὸν πάσῃ θυσίᾳ, διὰ λόγους περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος. Ὁ Ἡπειρωτικὸς κόσμος καὶ ἰδιαιτέρως ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, περιέβαλε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δι' ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τὸν κυβερνήτην Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ἡ σαφὴς καὶ κατηγορηματικὴ τοῦ ὁποίου ἀντίθεσις, ἐπέδρασε ψυχολογικῶς ἐπὶ τοῦ λαοῦ καὶ ἐμάρανε τὸν ἀρχικῶς ἐπιδειχθέντα ἐνθουσιασμόν· οὗτος ἡρχισεν νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι ἀσκόπος καὶ ἴσως ἐπιζήμιος, ἐφ' ὅσον ὁ υπεύθυνος κυβερνήτης ἀποδοκιμάζει αὐτὸν ἐλλικρινῶς.

Παρὰ ταῦτα, ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος προσέτρεξαν πολλοὶ ἐκ τῆς Νοτίου Ἡπείρου καὶ τῆς πόλεως, οἵτινες ἠγωνίσθησαν καλῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν ἀγωγὴν, αὕτη ἐξεδηλώθη ὡς ἀκολουθῶς. Ἀμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου τὸ 1912, διενηργήθη ἐν ἀπολύτῳ μυστικότητι ἔρανος μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς πτωχῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπέδωκε τὸ σημαντικὸν ποσὸν τῶν λιρῶν τουρκικῶν χρυσῶν 2500 τὰ χρήματα ταῦτα διεχειρίσθη ὁ Μητροπολίτης Γερβασίος, ἐξ αὐτῶν διετέθησαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας δὲ ἐθνικὰς ἀνάγκας 1500 λιρ. (ἐπιδόματα οἰκογενειῶν τῶν ἀπαγχονισθέντων, τῶν ἐν φυλακαῖς κρατουμένων μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς ἐσχάτης προδοσίας πολυαριθμῶν χωρικῶν, φιλοδωρήματα ἀγγελιοφόρων, ταχυδρόμων κ.λ.π.) τὸ περισσεῦσαν ὑπόλοιπον ἐκ 1000 λιρ. ἐτέθη ἀμέσως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγῶνος, κατὰ πληροφορίαν τοῦ μ. Γ. Γάγαρη. Ἐπίσης εἰς τὸν ἀνοιγέντα λογιμὸν παρὰ τῷ ἐν Ἰωαννίνοις ὑπ' τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Αὐτονομίας Παρμενίδης, κατετέθησαν παρὰ πολιτῶν διάφορα ποσά· ἐὰν διασώζωνται τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπ'τος, θὰ προέκυπτον ἐξ αὐτῶν χρήσιμοι πληροφορίες ὅσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον τοῦτο.

Ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ εἰς θυσίας προθυμία τῶν Ἰωαννινῶν, διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθῶν δύο περιστατικῶν, μάρτυς τῶν ὁποίων εἶναι ὁ γράφων. Μόλις ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ὑπ'τος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ Μαῖον τοῦ 1913, ἐξέδωσα ὡς προϋστάμενος τοῦ λογιστηρίου τῆς δύο ἐπιταγὰς ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου διὰ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, τῆς μιᾶς ἐκ δρ. 2000—καταθέτης ἦτο ὁ μ. φαρμακοποιὸς Ζώης Παπανικολάου, ὁ ὁποῖος ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, παρέμεινεν φυλακισμένος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς ἐσχάτης προδοσίας, τῆς ἄλλης ἐκ δραχμ. 1000 καταθέτης ἦτο ὁ καλὸς πολίτης Εὐάγγελος Φρίγκας.

Α. Δ. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Πλήγμα απέτελεσε για τὰ ἑλληνικά Γράμματα καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» ὁ θάνατος τοῦ Γιώργου Κοτζιούλα· δὲν ὑπῆρξε, γι' αὐτὴν, μονάχα ὁ διαλεχτὸς συνεργάτης καὶ ὁ ἐνθουσιώδης συμπαραστάτης ἀλλὰ καὶ ὁ ἄδολος καὶ προσφιλὴς φίλος ὅλων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας, χωρὶς ἐξαιρέσεις. Λίγον καιρὸ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ εἶχε, ὁ γράφων, μαζί του μιὰ τριώρη ἐγκάρδια συνομιλία στὴν Ἀθήνα. Σὰν νὰ προαισθανόταν τὸ μοιροῖο τέλος μιλοῦσε πολὺ—καὶ τόσο συγκινητικὰ—γιὰ τὸν ἑαυτό του, τὸ ἀγαπημένο παιδί του καὶ τὴ γυναῖκα του, τοὺς παλιούς «ἰδεολογικοὺς» φίλους του ποὺ τώρα «ἀριστεροὶ ἀλλὰ πλούσιοι πιά», κατὰ τὴν ἰδία του τὴν ἔκφραση, δὲν γύριζαν οὔτε νὰ τὸν ἰδοῦν. «Τρεῖς φορές πήγα στὸ σπίτι τοῦ Μ. Α. καὶ δὲν μ' ἄφισαν νὰ τὸν ὄω» εἶπε μὲ πικρία καὶ πρόσθεσε: «Βέβαια ἤμου πολὺ φτωχικὰ ντυμένος γιὰ νὰ με δεχθοῦν στὸ σολόνι τους...» Σὰν γιὰ ἐξιλέωση μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀγνοοῦσαν ὅσο βιοπάλευε, ἀνέβηκαν στὴν Πεντέλη στὶς 30 Αὐγούστου καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησαν γιὰ ὑστατὴ φορά· ἓνα πολιτικὸ Κόμμα, μάλιστα, κατέθεσε τὸ δευτέρου στεφάνι—μὲ δλοπόρφυρα λουλούδια—ἀπὸ τὰ δυὸ ποὺ τίμησαν τὸν ἀγνὸ καὶ ἄκακο πνευματικὸ ἐργάτη, ποὺ ἔφευγε, λὲς καὶ ἦταν ἀσφαίτητο νὰ καρπωθῇ κι' ἀπὸ τὸν πεθαμένο ποιητὴ κάποιο ὄφελος... Ὁ Κοτζιούλας, πρέπει νὰ εἰπωθῇ

θαρρετὰ, πέθανε αὐτὸς ποὺ ποτὲ δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι: Φιλελεύθερη φύση καὶ γνήσιος ἑλληνας! Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» ἐξεπλήρω- νε ἓνα τυπικὸ χρέος ὅταν κατέθετε, διὰ τοῦ διευθυντοῦ της, στὴ σωρὸ τοῦ ἀλησμόνητου φίλου. «τοῦ ἀντιπροσωπευτικώτερου ἡπειρώ- του διανοητοῦ», ὅπως τὸν ἐχαράκτηρισε ὁ γράφων στὸν ἐπιτάφιο χαιρετισμὸ του, τὸ στεφάνι ἀπὸ μέρους τῆς ἡπειρωτικῆς διανο- ῆσεως· ἀλλὰ θεώρησε καὶ οὐσιαστικὸ χρέος της νὰ τιμήσῃ καὶ ἀπὸ τίς στήλες της τὸ ἔρ- γο του. Ἔτσι ἓνα σημαντικὸ μέρος τοῦ τεύ- χους αὐτοῦ ἀφιερώνεται στὸ ἔργο τοῦ Γ. Κο- τζιούλα, μὲ ἀνέκδοτη ἐργασία του καὶ μὲ μιὰ πλούσια ἀνθολόγησι τοῦ ποιητικοῦ καὶ μεταφραστικοῦ τοῦ ἔργου, πλαισιωμένου μὲ σύντομη βιογραφικὴ καὶ κριτικὴ παρουσίασι τοῦ συνεργάτου καὶ μέλους τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας ὕλης τῆς «Η. Ε.» κ. Γιάννη Δάλλα. Ὅμως οὔτε καὶ καὶ μ' αὐτὸ θεωρεῖ ὅτι ἐξεπλήρωσε ὁλόκληρο τὸ πνευματικὸ χρέος του πρὸς τὸν ἀλυσμόνητο Γ. Κοτζιού- λα τὸ περιοδικὸ αὐτό, ποὺ τόσο δικό του τὸ ἐννοιοῦθε ἐκεῖνος, ὅσο ζοῦσε. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν θ' ἀφήσῃ καμμιά εὐκαιρία χωρὶς νὰ κάμῃ ὅ, τι τῆς ὑπαγορεύει τὸ καθήκον της, σὰν ὄργανο τῆς σκεπτομένης Ἱπείρου, γιὰ νὰ ἐξαρθῇ καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἀκόμη περισσότερο, ἀπὸ τὸ πανελλήνιο ὁ ἡπειρώτης πρωτομάρτυ- ρας τοῦ πνεύματος καὶ τὸ ἔργο του

MIX. ΜΑΝΟΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ MIX. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
(1888—1956)

Γεννηθῆκε στὰ Γιάννινα. Ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Μακεδονίας φαρμακοποιὸς—γιατρὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ στὰ Γιάννινα, ὅπου νυμφεῖ- θηκε τὴν Ἀσπασία Χρ. Γραμμενιάτη. Ἀποφοίτη- σε ὁ συμμαθητής μου ἀπὸ τὴν Ζωσιμαῖα Σχολὴ στὰ 1905. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθη- νῶν Νομικά. Ἀμέσως ὁ τότε Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα, ὁ Ἄγγελος Φορρότης, τὸν πῆρε ὡς γνώστη τῆς τουρκικῆς ὡς διερμηνέα καὶ σὲ λίγο γιὰ λόγους ἐθνικοὺς τὸν στέλνει στὴν Παραμυθιά δῆθεν ὡς γραμματέα τῆς Μητροπόλεως της. Ἐκεῖ καταδιώχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀλβανὸ Μον- χαρέμ Ρεσὶτ μὲ τὰ 40 παλληκάρια του καὶ κινδύ- νευσε τὴ ζωὴ του κι' αὐτὸς καὶ ὁ ἔμπιστος ταχυδρό- μος τῆς κρυπτογραφικῆς μὲ τὸ Προξενεῖον ἀλληλο- γραφίας του, ὁ φιλέλληνας μουσουλμᾶνος Ντάσιος Ντάνης. Γυρίζει στὰ Γιάννινα λίγο πρὸ τοῦ πολέ- μου 1912 καὶ κατὰ τὴν πολιτορχίαν τῶν Ἰωαννίνων ὡς καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους κρύβεται σὲ

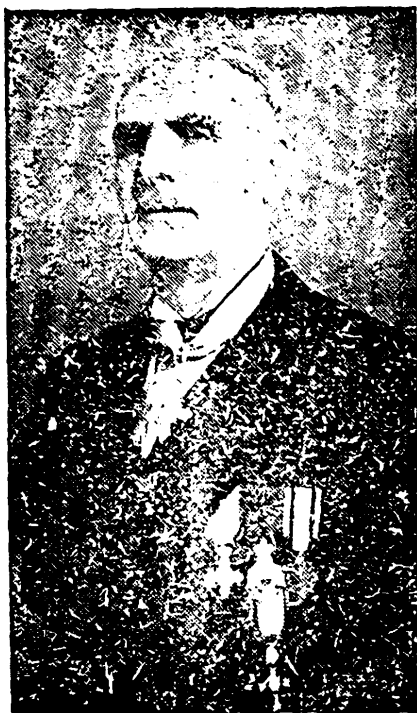
σπίτια. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱπείρου διο- ρίζεται διοικητικὸς ἀντιπρόσωπος μὲ ἔδρα τίς Φι- λιάτες στὴν Τοιαμουριά, ὅπου ὑπέροχα ἐφαρμόζει τὴν ἐπικὴ πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους πολιτικὴ τοῦ ἀειμνήστου Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Στὰ 1915 διο- ρίζεται Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Γενικῆς Διοικήσε- ως Ἱπείρου. Στὴν Ἰταλικὴ κατοχὴ στὰ 1917 δι- κηγορεῖ στίς Φιλιάτες. Στὰ 1918 ὁ Ἑπειρώτης Ὑ- πουργὸς τοῦ νέου ὑπουργείου τῆς Κοινωνικῆς Προ- νοίας τὸν προσλαμβάνει ἐπικεφαλῆς τῶν φιλανθρω- πικῶν ἰδρυμάτων. Τὴ θέσιν του αὐτὴ τὴν διατηρεῖ συνεχῶς ὡς τὰ 1950, ἀγαπητὸς καὶ ἔμπιστος ὅλων τῶν Κυβερνήσεων ὡς ἰδανικὸς ἐπᾶλληλος ὑπεράνω κομμάτων. Ἡ δράση του ἐπὶ 33 χρόνια εἶναι γνω- στὴ στὸ Πανελλήνιον. Αὐτὸς διοργάνωσε τὴν κοινω- νικὴ πρόνοια ἰδίως στὴ Βόρειο Ἑλλάδα τὴν πολὺ- παθῇ. Τοῦ Θεοδωρίδῃ ἔργα εἶναι τὰ φιλανθρωπι- κά ἰδρύματα στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία, στὴ Θρά- κη Δυτικὴ καὶ Ἀνατολική, στὴ Μικρὰ Ἀσία, στὴ Δωδεκάνησο τέλος. Μόνον τὴν Ἱπείρο ἐπριοκοδό- τησε μὲ 44 ἰδρύματα, ἐθνικὰ ὁργανοτροφεῖα, οἰ- κοτροφεῖα, νηπιτροφεῖα, οἰκοκυρικὰ σχολεῖς, παι- δικοὺς σταθμοὺς. Τρεῖς χρόνια στὴν κατοχὴ παρὰ τὸ ἄλλα βάρος του ἐβάσταζε καὶ τὸ βάρος τῆς διευθύν-

σεως τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος. Ἀφοῦ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν κρατικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τιμὴς καὶ παρὰ τὴν Πατρίδα, τὰ Ἰωάννινα στὰ 1951—54 τὸν ἐξελέξαν Δήμαρχον τῶν μετὰ ὁλόκληρον τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τοῦ ψηφοδεσλείου του. Ἡ λογοδοσία του ἡ ἀφιερωμένη στοὺς ἀγαπητοὺς του συμπολίτας καὶ συμπολίτισσας τίς παραμονὲς τῶν νέων ἐκλογῶν τοῦ 1954—ὅποτε ἀπέτυχε γιατί δὲν θέλησε νὰ δώσῃ πολιτικὴ χροιά σ' αὐτὲς—μαρτυρεῖ τὰ μεγάλα ἔργα του στὸν Δῆμον Ἰωαννιτῶν στὸ διάστημα τῶν 3 1/2 ἐτῶν τῆς δημαρχίας του.

Γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρωμε τὰ πολλὰ ἔργα του στὸν ἐλκτικὸν τομέα ἀναφέρουμε μόνον ὅσα ἔχουν σχέση μετὰ τὸν πνευματικὸν τομέα.

Ὁ Θεοδωρίδης ἦτο ἄνθρωπος ἀληθινὰ Χριστι-

Θ. Μ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ανὸς, ἀλτρουϊστὴς, φίλος τῶν πτωχῶν, φίλος τοῦ πνεύματος, ἦτο ἰδεαλιστής. Περιέθαλψε ἀναξιοπαθοῦντας, καταπολέμησε τὴν ἀνεργία, ἐφρόντισε γιὰ τὴν ὑγείαν, ἔθηκε τίς βάσεις τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας, ἱδρύσε Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ κέντρα παιδικῆς χαρᾶς, παρεχώρησε οἰκόπεδον τοῦ Δήμου γιὰ τὴ νέα Ζωσιμαία Σχολή, ἐνίσχυσε τὸν ἀθλητισμὸ καὶ τὸν προσκοπισμὸ, ἱδρύσε τὸ Μικρὸν Πολυτεχνεῖον, ὄνειροπόλησε τὴν ἱδρυσιν Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ Πολιτικῶν ὑπαλλήλων στὰ Ἰωάννινα, ἔβαλε στὸ δρόμο τὴν πραγματοποίησιν τῶν μνημείων τῆς Γυναίκας τῆς Πίνδου, τοῦ Ἀγνωστοῦ Ἡπειρώτου διδασκάλου, καὶ τοῦ Γ' ἰαπωνίτη Φίλιππου Ἀθανασίου Τσακάλωφ, τοῦ ὁποίου ἔφερε καὶ τὸ πρόπλασμα. Ἐπανάφερε στὴ ζωὴ τὴ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου, ὁργάνωσε τὸ Συνέδριον τῶν ἱατρῶν τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα, στάθηκε φίλος τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» καὶ ἐμελετοῦσε τὴν ἱδρυσιν καὶ

δημοτικῆς βιβλιοθήκης. Φίλος ὅλων τῶν Κυβερνήσεων ἀπὸ ὅλες ἐπῆρε ἀτοκὲς προκαταβολὰς γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ ἀγαπητοῦ του Δήμου.

Ὁ Θεοδωρίδης ἐξήντησε τὴ ζωὴ του γιὰ τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος ὅλης, τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἰωαννίνων του. Τὴν ἀγαθὴν του μνήμην δὲν θὰ τὴν ἐξαλείψῃ ὁ χρόνος. Ὁ λαὸς ἐθροήνησε τὴν πρόωρη ἀπώλειά του στίς 6—9—1956.

Γ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

συν/χος Θεολόγος καθηγητῆς

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ Διαλέξεις

Κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον καὶ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου ἐδόθησαν αἱ κατωτέρω ἐνδιαφέρουσες διαλέξεις:

—Υπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ὁργανώθησαν δύο διαλέξεις, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν τὴν 6ην καὶ 8ην Ἰουνίου μετὰ ὁμιλητὴν τὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Μέγα καὶ μετὰ θέμα ἡ πρώτη: «τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῶν Μαστόρων τῆς Ἡπείρου» καὶ ἡ ἄλλη—ἡ ὁποία ἐπανελεῖται φθῆ καὶ εἰς τὸ Μέτσοβον—«Ἡ λαϊκὴ τέχνη».

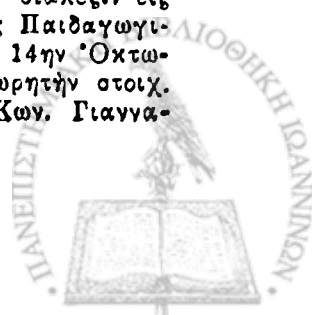
—Τὸ ἔργατοῦπαλληλικὸν Κέντρον Ἰωαννίνων ὁργάνωσε διάλεξιν, ἡ ὁποία ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ἑργατικοῦ Κέντρου κ. Π. Πασχάλη μετὰ θέμα: «Τὸ Ἑργατικὸν Κίνημα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καὶ αἱ συνθήκαι ἐργασίας καὶ ζωῆς τῶν ἐργαζομένων». Ἡ διάλεξις ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου, τὴν 10ην Ἰουνίου.

—Ὁ καθηγητὴς κ. Χρ. Εὐελπίδης στήν προσπάθεια πνευματικῆς συνεργασίας τοῦ Κέντρου μετὰ τῆς ὑπαίθρου, ποὺ ὁργάνωσε τὸ Βασιλ. Ἐθνικὸν Ἰδρυμα, στίς 23 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, ἔδωσε διάλεξιν μετὰ θέμα: «ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννησις».

—Υπὸ τῆς Ἐθνικῆς Παιδαγωγικῆς Ἐνώσεως Ἡπείρου ἐδόθησαν τὴν 8ην καὶ τὴν 9ην Ἰουνίου διαλέξεις εἰς Ἰωάννινα. Ἄρταν καὶ Πρόεδζαν, μετὰ θέμα: «Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ Κυπριακοῦ καὶ μετὰ ὁμιλητὴν τὸν ἀντιπρόεδρον τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Κυπρίων κ. Αἰμ. Χριστοδούλου».

—Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁμιλιῶν, ποὺ ὁργάνωσεν ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ἡ ὁμιλία τοῦ πρυτάνεως Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παν. Μπρατσιώτη, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον, λόγῳ ἀσθενείας τοῦ ὁμιλητοῦ, μετεδόθη διὰ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ Ἰωαννίνων.

—Ὁ Σύλλογος Δημοδιδασκάλων ἐκπαιδευτ. περιφέρειας Ἰωαννίνων, ὁργάνωσε διάλεξιν εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὁποία ἐδόθη τὴν 14ην Ὀκτωβρίου, μετὰ ὁμιλητὴν τὸν Γεν. Ἐπιθεωρητὴν στοιχ. ἐκπαιδεύσεως Β' περιφέρειας, κ. Κων. Γιαννα-

κόπουλον και με θέμα: «Τὸ παραστράτημα τῶν ἀνηλίκων».

—Τὴν 21 Ὀκτωβρίου, ἡ «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ», ἀνοίγουσα τὸν κύκλον τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τῆς 2ης χειμερινῆς περιόδου τῆς ὁργάνωσε εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου, διάλεξιν με ὁμιλήτριαν τὴν ποιήτριαν κ. Λίλα Καρανικόλα καὶ με θέμα: «Καρυωτάκης, ὁ ποιητὴς τοῦ θανάτου». Τὴν κ. Καρανικόλα παρουσίασε στὸ πυκνὸ καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον ὁ συνεκδότης τοῦ περιοδικοῦ μας κ. Δημοσθ. Κόκκινος.

Ἑκθέσεις Ζωγραφικῆς

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Δημοτικῆς Φιλαρμονικῆς ἤνοιξε χθές, 28ην Ὀκτωβρίου, ἡ Ἑκθεσις ζωγραφικῆς τοῦ Αἰγίου καλλιτέχνου κ. Ἀνδρέα Δάλλα με ὑπερεκατὸν ἐλαιογραφίες κ. ἄ. πίνακας.

★

Τὸ Φροντιστήριον Βιβλιοθηκονομίας καὶ ἡ Ἱδρυσις Βιβλιοθηκῶν

Τὴν 30 Σεπτεμβρίου ἑ. ἑ. συνεκροτήθη εἰς τὴν πόλιν μας συνέδριον Βιβλιοθηκαρίων Ἡπείρου καὶ Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος ὁργανωθὲν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Γραμμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀμερικανικῆς Ὑπηρεσίας πληροφοριῶν. Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Φροντιστηρίου, ἥτις ἐγένετο εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσ. Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ὡμίλησε διὰ μακρῶν διὰ τὴν σημασίαν τῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν ὁ Διευθυντὴς Γραμμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Γ. Κορνοῦτος, ὡς καὶ ἡ δις Ντάρκιν τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς. Διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως Βιβλιοθήκης εἰς Ἰωάννινα ὡμίλησεν ἐπίσης καὶ ὁ παραστάς βουλευτὴς κ. Κ. Φρόντζος.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Φροντιστηρίου ὁργανώθη εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἐκθεσις βιβλίου με συμμετοχὴν καὶ προβολὴν κυρίως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ τοιοῦτου.

Τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου παρηκολούθησε καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καὶ ἐκλεκτὸς συγγραφεὺς κ. Σκοπετίας.

Ὁ Διευθυντὴς Γραμμάτων κ. Κορνοῦτος κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς Ἰωάννινα ἐπέδειξε ζωηρότατον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱδρυσιν καὶ λειτουργίαν Βιβλιοθήκης ἔσχε δὲ ἀλλεπαλλήλους πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐπαφάς, με διαφόρους παράγοντας. Ἡ στοργὴ με τὴν ὁποίαν περιέβαλλε ὁ κ. Κορνοῦτος τὸ ὅλον ζήτημα προδικάζει τὴν αἰσίαν ἐπίλυσίν του εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα. Ὁ κ. Κορνοῦτος μετέβη καὶ εἰς Κόνιτσαν ἐνθα ἐμελέτησε τὸ ζήτημα ἱδρύσεως βιβλιοθήκης καὶ ἐκεῖ, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ δέδιον δταν συντόμως θὰ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία της.

Τὴν εὐθύνην τῆς ὁργάνωσεως τοῦ Φροντιστηρίου Βιβλιοθηκαρίων εἶχεν ἀναλάβει ἡ κ. Σ. Πέππα—Ξεφλούδα ἥτις καὶ εἰργάσθη με ἀξίει πεινον ζῆλον καὶ ἀποτελεσματικότητα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν.

Ἡ Ἑκθεσις ἐποπτικῶν μέσων

Ζωηρότατη ἦταν ἡ ἐντύπωση ποὺ ἄφηναν στὴν ψυχὴ ἐνὸς ἀνυπόπτου ἐπισκέπτη, τὰ γύρω ἀπὸ τὰ πρωταρχικῆς παιδαγωγικῆς σημασίας, σὰν «μέσα ἐποπτείας», γνωστὰ στὸ διδασκαλικὸ κόσμον χειροτεχνικὰ τῶν μαθητῶν τῶν μικρῶν τάξεων ἐπιτεύγματα. Στὴν ἐκθεσὴ τους ποὺ ἐγίνε τὸν Ἰούλιο σὲ πολλές—ἀσφυκτικὰ με τὰ ἀντίστοιχα ἐκθέματα γεμάτες—αἰθούσας τῆς Καπλάνειου Σχολῆς, ὁ κοινὸς θεατὴς, ἔμενε εὐάριστα ἐκπληκτος γιὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν «δημιουργιῶν» τῶν μικρῶν τῆς χειροτεχνίας «κατη-

Ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Κυριαζῆς Σταμονῆς (εἰς τὸ μέσον), ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Στοιχ. Ἑκπαιδεύσεως κ. Κ. Γιαννακόπουλος (δεξιὰ) καὶ ὁ Διδάσκαλος κ. Γεώργιος Βρέλλης, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πρώτων εἰς τὸ μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι Μουσεῖον Ἐποπ. Μεθόδων.

χοόμενων». Ὁ καλλιεργημένος ὅμως παρατηρητὴς αἰσθανόταν κυριολεκτικὰ εὐάρεστη σύγχισιν ἀπὸ τὸ ἀφθονο ὕλικὸ ποὺ προσφερόταν στὸ βαθύτερο στοχασμὸ του καὶ στὶς ποικίλης μορφῆς ψυχολογικὰς του παρατηρήσεις, γύρω ἀπὸ τὸν ἀσύγκριτον αὐτὸν ἐσωτερικὸ πλούτον ποὺ λέγεται παιδικὴ ψυχὴ καὶ ποὺ μνηστὲς της παρουσιαζόταν στὰ μάτια του, οἱ ἀκούραστοι καὶ ἀκαταπόνητοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τῆς παιδείας ποὺ λέγονται δημοδιδάσκαλοι.

Τὰ ἐπιτεύγματα ἰδιαίτερα τοῦ Γεωργίου Βρέλλη, ἔφταναν τὰ ὅρια τοῦ ἀπίθανου: χίλιες φορές διερωτιόταν ὁ ἐπισκέπτης τῆς ἐκθέσεως, πῶς ὁ δημοδιδάσκαλος αὐτὸς κατόρθωσε, καὶ πότε δρῆκε τὸν καιρὸ νὰ περισυλλέξῃ τόσο πλουσιοπάροχα, νὰ ἐργασθῇ καὶ ν' ἀποδώσῃ τόσο σπάταλα, ὥστε νὰ γεμίσῃ μόνος αὐτός, «ἐνα τέλειον, ὅπως ἔγραψε κάποιος συνάδελφος του, κι' ὁλόκληρο ἐπιστημονικὸ ἐργαστήριον, γιὰ ἐποπτικὴ διδασκαλίαν πλήρη κι ὅλων τῶν φυσικομαθηματικῶν γνῶσεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, καὶ μιὰ πλούσια συλλογὴ ἀπὸ φυτὰ, ὀρυκτὰ καὶ ζῶα, ταριχευμένα κατὰ τρόπο πρωτότυπον γιὰ τὴν Ἑλλάδα»: Ἀπὸ

τὸ κοινότερο κολλεόπερο, ἴσαμε τὸ πανάρχαιο πᾶτερμα· τὸ ἀπλούστερο χειροτέχνημα, ἴσαμε τὸ ραδιοφώνον· κι ἀπὸ τὸν ἀνάγλυφο χάριτη ἴσαμε τὸ ... ἡφαίστειο, καμωμένα ὅλα σὸ χωριό, μὲ τὰ πιὸ πρόχειρα καὶ τὰ πιὸ τιποτένια ἀξίας κι ἀσημαντα μέσα. Τὸ ἐργαστήριό αὐτὸ περιέχει ὅλα τὰ ἐποπτικά μέσα ὅλων τῶν τάξεων καὶ ὅλων τῶν μαθημάτων.

Οἱ Δημοδιδάσκαλοι, πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανοι γιὰ τὰ πολὺ ἀξιοπρόσεχτα αὐτὰ ἐπιτεύγματα. Ὁ Γεώργιος δὲ Βρέλλης, εἰδικώτερα, εἶναι ἀξίος ἀνυπόκριτου καὶ ἀφειδώλευτου θαυμασμοῦ.

Δ. Σαλαμάγκας

Ὁ Γεώργιος Βρέλλης, κατάγεται ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ εἶναι ἀριστοῦχος τῆς Πανεπιστημιακῆς ἐκπαίδευσέως· ἐκπαιδευτικὸς ἦθους, εἶναι τακτικὸς συνεργάτης τοῦ Ραδιοσταθμοῦ Ἰωαννίνων, καὶ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀρθρογράφος σὲ πατριωτικά καὶ ἐθνικά θέματα, τῆς ἐφημερίδας κυρίως «Βόρειος Ἡπειρος». Γιὰ τὸ σχολικὸ του μουσεῖο καὶ ἐργαστήριό, ἀσχολήθηκε εὐρύτατα, τόσο ὁ ἐγγύς ὅσο κι ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος.

Αὐτοὶ καὶ οἱ ἄλλοι δύο ἀδελφοὶ του —μουσικός ὁ Ἀριστοτέλης, γλύπτης καὶ χαράκτης ὁ Παῦλος— εἶναι, ὁ καθένας σὲ εἶδος του, ἀξιοσημάντοι ἐργάτες καὶ καλλιτέχνες, πνευματικὰ κεφάλαια γιὰ τὰ ὅποια πρέπει νὰ ὑπερφανεῦνται τὰ Γιάννινα.

★

Ἡ ἀξιοποίησις τοῦ Σπηλαίου Περάματος

Τὴν 17 Ἰουλίου ἐτελέσθησαν εἰς τὴν Κοινότητα Περάματος καὶ εἰς τὴν θεοῖν τοῦ Σπηλαίου Σταλακτιτῶν τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ Σπηλαίου πρωτοβουλία τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ Ἡπειρωτῶν τοῦ Συλλόγου «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων».

★

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» Θεσσαλονίκης

Τὴν Κυριακὴν 12ην Αὐγούστου ἀφίχθησαν εἰς Ἰωάννινα ἐκ Θεσσαλονίκης 140 μέλη τοῦ συλλόγου τῆς ἐκεῖ «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἐκδρομῶν ἦτο ὁ παλαίμαχος Πρόεδρος τῆς Ἡπειρωτικῆς παροικίας Θεσσαλονίκης κ. Γ. Κυριακόπουλος. Οἱ ἐκδρομεῖς πραγματοποιοῦντες τὸ πρόγραμμά των, μετέβησαν εἰς Ἑμὴν ἀγᾶ, ἔνθα κατέθεσαν στέφανον, εἰς Δωδώνην καὶ ἄλλους τουριστικοὺς καὶ ἱστορικοὺς τόπους.

Τὴν 13ην Αὐγούστου ἐγένετο δεξίωσις τῶν ἐκδρομῶν εἰς τὸ Δημαρχεῖον Ἰωαννίνων, εἰς ἣν παρέστησαν πλείστοι ἐκπρόσωποι τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν.

★

Τὸ Πανελλήνιον προσκύνημα εἰς τὸν Γράμμον

Μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπισημότητα ἐωρτάσθη τὴν 29 Αὐγούστου εἰς τὸ ὕψωμα 2166 τοῦ Γράμμου ἡ ἐπέτειος τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ συμμοριτισμοῦ.

Μετά τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἐγένετο ἡ

κατάθεσις στεφάνων ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν. Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ εὐρισκόμενος ἐνταῦθα κ. Κων. Δ. Μέρτζιος ἀ.μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅστις ἀνεφέρθη εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἡμέρας καὶ ἐξήρε τὴν σημασίαν τῆς νίκης τοῦ Γράμμου ὑπεγράμμισεν δὲ ἐν κατακλείδι τὴν ἔννοιαν τοῦ διεξαγομένου σήμερον ἀγῶνος ἐν Κύπρῳ καὶ ἐξέφρασε τὴν πίστιν του διὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασίν του. Ἐπηκολούθησε προσκύνημα τῶν ἐπισήμων εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Θεομήτορος ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρης ἑκοκυφῆς τοῦ Γράμμου (2520).

★

Ὁ Μορφωτικὸς Σύλλογος Πατρῶν

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ἐκδρομῆς μετὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου γυναικῶν Πατρῶν, τῶν Λαμπρινῆς Σοφῆς, Αἰκατερίνης Λιαπαδημητρίου, Τούλας Τρεμπέτα, Ἑλένης Βορίση, Ἑλένης Χαρίτου, Σωζῶς Μπαζάκη διοργανώθη κοινὴ συνεδρίασις εἰς τὸ Δημαρχικὸν Κατάστημα τῶν κυριῶν τοῦ Συλλόγου Πατρῶν καὶ τῶν Δ. Σ. τῶν γυναικείων Σωματείων τῆς πόλεώς μας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀντηλλάγησαν σκέψεις διὰ τὴν καλλιτέραν καὶ ἐπωφελεστέραν ἀμοιβαίαν ἐπαφὴν καὶ συνεργασίαν μετὰ τῶν γυναικῶν τῶν δύο πόλεων. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰς Πάτρας ἀνθεὶ σοβαρὰ καὶ πατριωτικὴ δρῶσα Ἡπειρωτικὴ Ποροικία.

Ἐπηκολούθησε δεξίωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κ. Δήμαρχος ἐξήρε τὴν μεγάλην καὶ πολυχρόνιον κοινωνικο-φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοῦ Συλλόγου Πατρῶν, ἰδιαίτερος δὲ τῆς Προέδρου τοῦ κ. Λαμπρινῆς Σοφῆς, καθὼς καὶ τὴν ἰδιάζουσαν σημασίαν τῆς συνεργασίας του μετὰ τῶν Σωματείων Ἰωαννίνων.

★

Τιμὴ εἰς συνεργάτην μας

Ὁ συνεργάτης μας ἐκλεκτὸς ποιητὴς κ. Κρίτων Ἀθανασούλης, σὲ διεθνῇ διαγωνισμό που προκήρυξε πρὸ μηνῶν τὸ Ἰταλικὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸν «Battaglia Letteraria», σὶν ὁποῖο ἔλαβαν μέρος ποιητὲς ἀπὸ 38 χῶρες—μεταξὺ τῶν συμμετασχόντων ἦσαν καὶ 8 Ἕλληνες—τιμῆθηκε μὲ τὸ διεθνὲς βραβεῖο ποιήσεως γιὰ τοὺς ξένους. Τὸ ἔπαθλο εἶχε ὀρισθῇ σὲ ποσὸν τῶν 300.000 λιρετῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῶν συναλλαγματικῶν διαφορῶν δόθηκε σὶν τιμηθέντα ποιητὴ ἓνας πίνακας τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Amleto del Crosso, ἴσης ἀξίας.

★

Βράβευσις τουριστικῶν φωτογραφιῶν

Τὴν 25 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἡ συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ κρίσεως καὶ βραβεύσεως ἔργων τῆς Δ' Ἐκθέσεως τουριστικῶν φωτογραφιῶν, ὑπὸ τοῦ Τουριστικοῦ Ὁμίλου Βορείου Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετείχε καὶ ὁ συμπατριώτης μας Ἐφορος ἀρχαιοτήτων κ. Φώτιος Πέτσας ἀπένειμε πολλὰ βραβεῖα καὶ ἐ-

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΖΩΗ

ΔΙΑΤΙ ΕΙΜΕΘΑ ΜΟΝΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΛΑΣΙΝ

Ἀκόμη δὲν ἐξεκίνησεν ἡ ἐλληνικὴ ἀθλητικὴ δμᾶς διὰ τὴν Μελβούρνην καὶ ἤρχισαν τὰ προγνωστικά. Θὰ παρελάσῃ—λέγουν—πρώτη, τιμῆς ἔνεκεν, καὶ θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν στίβον τελευταία! Εἶναι καὶ αὐτὸ μία ἔνδειξις περὶ τῆς γνώμης ποὺ ἔχει ὁ φίλαθλος κόσμος τῆς χώρας μας διὰ τὸν ἐλληνικὸν ἀθλητισμόν. Μιᾶς γνώμης ποὺ δὲν εἶναι καθόλου κολακευτικὴ δι' ὅλους ὅσοι ἐφιλοδόξησαν νὰ κατευθύνουν τὴν ἐλληνικὴν ἀθλητικὴν κίνησιν. Ἀποτυχία καὶ παρακμὴ. Εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κινήσεως αὐτῆς. Ἄς μὴ ἐντραπώμεν νὰ τὸ δμολογήσωμεν. Ἔτσι θὰ εὕρωμεν καὶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας μιᾶς νοσηρᾶς καταστάσεως. Τὰ μέσα εἶναι πολλά. Ἀλλὰ δὲν φέρνουν πάντα τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ θεραπεύσῃ εἶναι τὸ νυστέρι! Ἡ ἐγχείρησις. Ἡ ριζικὴ θεραπεία. Ἀλλαγὴ μεθόδων καὶ ἀνθρώπων εἰς τὸν Σ.Ε.Γ.Α.Σ. Ξεκίνημα ἀπὸ τὸ Α. Στροφὴ πρὸς τὴν Ἐπαρχίαν. Σχηματισμὸς πανεθνικῶν δμάδων. Ἀποκέντρωσις εἰς τὸν ἀθλητισμόν. Αὐτὰ εἶναι τὰ βασικὰ προβλήματα. Χωρὶς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ συμμετοχὴν τῆς Ἐπαρχίας ἢ Ἐθνικῆς μας—ἄς μὴ αὐταπατώμεθα—πάντοτε πρώτη θὰ παραλαύνη καὶ τελευταία καὶ κἀκιδρος θὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς στίβους. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Στὴν Ἐπαρχία ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΜΗΝΟΥ

Ὁ ἡπειρωτικὸς ἀθλητισμὸς παρουσίασε κατὰ τὸ τρίμηνον Ἰουλίου—Ὀκτωβρίου ἀρκετὰ ζωηράν κίνησιν αἱ κυριώτεραι ἐκδηλώσεις τῆς ὁποίας παρατίθενται κατωτέρω κατὰ χρονολογικὴν σειράν:

ΙΟΥΝΙΟΣ

Προκριματικὴ Ἐθνικῆς Νέων. (1]7]57). Ὁ Παναγιωτίδης (Ἄτρ.) κατέλαβε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸν δρόμον 800μ. μὲ χρόνον 2'11"6 ἀποτελοῦντα νέον πανηγ. ρεκόρ.

παίνους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὰ κάτωθι ἔργα ποὺ εἶχον ὡς θέμα τῶν Γιάννινα.

1) Δεύτερον βραβεῖον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 63 ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Μύλος—Γιάννινα» τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν κ. Κωνστατίνου Μπαλάφα.

2) Τρίτον βραβεῖον εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 69 ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιάννινα» τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μπαλάφα.

3) Ἐπαινος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 65 ὑπὸ τὸν τίτλον «Σπήλαιον Ἰωαννίνων» τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μπαλάφα.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε ἀξίας εὐφήμου μνείας τὰς ἐκτὸς συναγωνισμοῦ φωτογραφίας τοῦ «Σπηλαίου Ἰωαννίνων» τοῦ κ. Ν. Γκογκώνη, ἐκτιμῶσα ἰδιαίτερος τὰς τεχνικὰς δυσχερείας τῆς λήψεώς των.

Στρατιωτικὸν πρωτάθλημα. Κατὰ τὸν διεξαχθέντα ἐνταῦθα τελικὸν ἀγῶνα διὰ τὸ ποδοσφαιρικὸν πρωτάθλημα VIIIης Μεραρχίας (1—7]57), ἡ δμᾶς τοῦ 40οῦ Σ.Ε. ἐπεβλήθη τοῦ 24ου Σ. Π. μὲ 6—2 καὶ ἀνεδείχθη πρωταθλήτρια μὲ 8 βαθμοὺς. Δευτέρα ἔρχεται ἡ δμᾶς τοῦ Β' Συγκροτ. μὲ 7, 3η ἡ τοῦ 24ου μὲ 5 καὶ 4η ἡ τοῦ Α' Συγκροτ. μὲ 4 6.

Τὸ Στάδιον Κονίτσας. Τὴν 1ην]7]56 ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ. Τὸ ἔργον ὁμῶς δὲν ὠλοκληρώθη εἰσέτι.

Τὸ Στάδιον Ἰωαννίνων. Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Δημητρίου τὸ Πανεπειρωτικὸν Στάδιον δὲν θὰ κρατικοποιηθῇ 3]7]56.

Ἑλληνογιουγκοσλαβικοὶ (8]7]56). Ὁ Δήμου (Ἄβ.) κατέρριψε τὸ πανελλήνιον ἐφηβικὸν ρεκόρ δρόμου 3.000μ. μὲ 8'45"2, ἐλθὼν 2ος μετὰ τὸν Γιουγκοσλαβὸν Χάτνερ ἐπιτυχόντα νέον γιουγκοσλαβικὸν ρεκόρ (8'42"2).

Ἀτρόμητος Α.Ε. Τρικ. 5—4. Φιλικὸς ἀγὼν διεξαχθεὶς εἰς Ἰωάννινα τὴν 8ην]7]56.

Ἀγὼν μπάσκετ (8]7]56). Ἀγροτ. Οἰκοτροφεῖον—Ἀβέρωφ 68—39.

Ἀγῶνες στίβου Α' Σ.Σ. (8]7]56 εἰς Τρίκαλα). Ἡ δμᾶς τῆς VIIIης Μεραρχίας ἐπρώτευσεν εἰς τὴν βαθμολογίαν μὲ μεγάλην διαφοράν. Εἰς τὰ ἀγωνίσματα ἐπρώτευσαν οἱ ἐξῆς ἀθληταὶ τῆς VIIIης: Παππᾶς Ἀλ. εἰς τὰ 200μ., Ὀρφανός

εις τὰ 400μ., Εύγκουρος εις τὰ 400 μ. όπλιτου. Μπαζάνης εις τὰ 5.000 μ. όπλιτου, Τίγκιλος εις τὰ 8.000μ., Γιαννής 3.000μ., Βάλλης άπλουν. Παππας τριπλουν, Τριπόδης ρίψις χειροβομβίδος, Λιαρόπουλος άκοντισμός, Πατσιάς λιθοβολία, 4X 100 και 4X400.

'Αβέρωφ—Α.Ε.Π. 3—1 (εις 'Ιωάννινα). Λευκάδας—'Ατρόμητος 2—1 (εις Δευκάδα). 'Αμφότεροι φιλικοί άγώνες διεξαχθέντες τήν 15ην 'Ιουλίου.

Μπάσκετ. 'Αγροτικόν—VIIIIη Μεραρχία 31—28.

'Ατρόμητος—'Ολυμπιακός Ι. 4—1. (εις 'Ιωάννινα). 'Αβέρωφ—Τηλικράτης 2—2 (εις Δευκάδα). 22—7—56.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Πάλιν τὸ Στάδιον. Τὸ 'Υπουργεῖον Παιδείας γνωρίζει, ὅτι διὰ νὰ ἐνισχυθῇ πρέπει νὰ κρατικοποιηθῇ. Προσθέτει, ὅτι ἐχορήγησε προπολεμικῶς 985 χιλ. δρχ. καὶ μετεπολεμικῶς 91 ἐκ. παλ. δραχμῶν.

Ποδόσφ. Τουρνουά. 5η Αὐγούστου: 'Αβέρωφ — 'Ατρόμητος 1—1. 19η Αὐγούστου: 'Ατρόμητος — 'Αβέρωφ 4—0.

40 Σ. Ε. Μικτὴ Λευκάδος 2—0. (19]8]56).

Β' 'Αβερῶφεια: 'Αγῶνες διοργανωθέντες ὑπὸ τοῦ Π.Α.Σ. «'Αβέρωφ» καὶ τελεσθέντες μὲ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα τήν 25ην καὶ 26ην Αὐγούστου. Πολυνίκης Σύλλογος μὲ 9 πρώτας νίκας καὶ πρῶτος εἰς τὴν βαθμολογίαν (122β.) ἀνεδείχθη ὁ 'Αβέρωφ. Αἱ ἄλλαι ὁμάδες ἔλαβον τὰς ἐξῆς θέσεις: 2) Παναχαϊκὴ 79β., 3) Α.Ε. Πρεβέζης 77, 4) 'Ατρόμητος 72, 5) 'Ηρακλῆς Λαρίσης 24 καὶ 6) Γ.Σ. Τρικάλων 13.

Πρώτοι νικηταί: 100μ. Ζιώγας (Αβ.) 11'7. 200μ. Ἰδιος 23'5. 400μ. Μορτάτος Παναχ. 53'3. 800μ. Ἰδιος 2'6'3. 1500μ. Δήμου ('Αβ.) 4'21'2. 3.000μ. Ἰδιος 9'34'8. 5.000μ. Ἰδιος 16'7'8. Σκ. 4X100 καὶ 4X400 ('Αβέρ.) 47'7 καὶ 3'45'2 (Ν. Π.Ρ.) 'Υψος. Ταπρατζῆς (ΑΕΠ) 1.60. 'Απλοῦν Παππας ('Αβ.) 6.32. 'Επὶ κοντῶ: Τσαλέντης (ΑΕΠ) 3μ. Τριπλοῦν Παππας ('Αβ.) 13.10. 'Ελευθ δι-σκοβολία. Βροντάκης (Παναχ.) 36.77. 'Ελλην. δι-σκοβ. Ἰδιος 30.09. Σφαιροβολία. Νικόδημος (Η. Δαρ.) 11.91. 'Ακόντιον. Διαμάντης ('Ατρ.) 50.53μ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Νέον Ποδόσφ. Τουρνουά (διὰ τὸ Κύπελλον Σεπτεμβρίου). 2α Σεπτεμβρίου: 'Ολυμπιακός Ι. — 'Ατρόμητος 2—1. [Ἡ δευτέρα συνάντησις ἐματαιώθη λόγῳ διαφωνιῶν ἐπὶ ἐνὸς δημοσιεύ-ματος].

Οἱ 'Ελληνοαιγυπτιακοί. (9]9]56 εἰς Κάϊρον). 'Ο Δήμου (Αβ.) μετέχων τῆς 'Ελληνικῆς ὁμάδος ἐτερμάτισε πρῶτος μὲ τὸν χρόνον 9'3'4 εἰς τὸν ὁρόμον 3.000 μ.

40ον Σ. Ε. — 'Αβέρωφ 4—2. (Φιλικός άγών, 16]9]56).

'Αβέρωφ—'Αρης Κερκύρας 4—1 (εις Κέρ-κυραν). Παναμβρακικός—'Ατρόμητος 2—0 (εις 'Αρταν). Τήν 23ην]9]56.

Ζ' 'Ακτία. (22—23 Σ]βρίου εἰς Πρέβεζαν).

'Ετελέσθησαν καὶ ἐφέτος οἱ μεγάλοι αὐτοὶ άγῶ-νες στίβου, μὲ διοργανωτὴν Σύλλογον τήν Α.Ε. Π. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ 'Αβέρωφ τοῦ ὁποῦ αὐθλη-ταὶ κατέρριψαν καὶ 4 πανηπειρωτικὰ ρεκόρ, διε-τήρησε τὴν ὑπεροχὴν μὲ 139]1]2 β. ἐναντι 113]1]2 τῆς Α.Ε.Π., 78 τοῦ Κερκυραϊκοῦ Γ.Σ. καὶ 35 τοῦ 'Ατρομήτου.

Δρόμος 200 μ. Ζιώγας ('Αβ.) 24'2. Μῆ-κος Παππας ('Αβ.) 6.54. 'Ελλ. Δισκοβολία. Μπάκας (ΑΕΠ) 29.95. Σφαιροβολία Μαυρομά-της (ΑΕΠ) 11.44. 5.000 μ. Δήμου ('Αβ.) 17'6". 'Υψος. Μπεράτης (Κερκ.) 1.65. Σφυροβολία. Καταπόδης (ΑΕΠ). 1500 μ. Δήμου ('Αβ.) 4' 19" 8. 4X400. 'Αβ. 3'46'2. Δισκοβολία. Τσουκανέ-λης ('Αβ.) 36.24. 'Επὶ κοντῶ. Πόλιος (ΑΕΠ) 2, 70. 400 μ. Τσάντης (Κ.) 52'3. Τριπλοῦν: Πα-ππας ('Αβ.) 13.42. 100 μ. Ζιώγας ('Αβ.) 11'7. 4X100 'Αβ. 46'6. 800 μ. Τάντης (Κ.) 2'2'5. 'Ακόντιον. Μπάκας (ΑΕΠ).

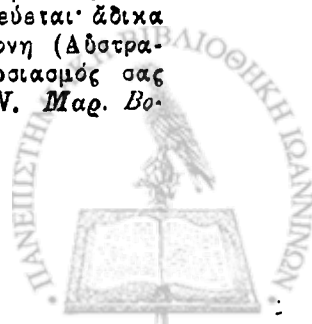
'Ατρόμητος—40ον Σ. Ε. 4—3. (Εἰς 'Ιω-άννινα τήν 30ην]9]56).

Τὸ τρίμηνον λήγει μὲ τὴν προκήρυξιν τῶν άγῶνων ποδοσφαιρικοῦ Πρωταθλήματος 'Ηπείρου οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν τὴν 7ην 'Οκτωβρίου καὶ προ-βλέπεται νὰ λήξουν τὴν 2αν 'Ιουνίου προσεχούς ἔτους.

Α.Θ.Π. Οἰκουμ. Πατριάρχην Κον 'Αθη-ναγόραν Κων)λιν. Αἱ εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι Σας κραταίωουν τὴν προσπάθειάν μας. Σὰς εὐγνωμο-νοῦμεν ἐκ θαθέων.—Α. Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον 'Αμερικῆς κ. Μιχαήλ. Νέαν 'Υόρκην. Συγκίνη-σιν καὶ ἐνθάρρυνσιν μᾶς ἔφερε τὸ μήνυμά σας. Θὰ συνεχίσωμεν.—Βασ. Ζούσ., Νέαν 'Υόρκην. Θερ-μότατα εὐχαριστοῦμε διὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ τηλ) μά σας. Σὰς γράφουμε.

Ν. Κοσ., Κολχικό. Τὸ τεῦχος ποῦ κρατᾶτε στὰ χέρια σας θὰ διασκεδάσῃ, χωρὶς ἄλλο, τῆς ἀνησυχίας σας ἢ «Η.Ε.» ἐδραιωμένη στὴν ἐκτί-μηση τοῦ πανελληνίου καὶ στὴν ἀγάπη τοῦ εὐρύ-τατου ἀναγνωστικοῦ της κοινοῦ, ἔχει γερὰ θεμέ-λια. Γι' αὐτὴ τὴν ἐκφραστικὴν ἀγάπην σας, εὐχα-ριστοῦμε θερμᾶ. Τὸ ἐπόμενο τεῦχος 8]βρίου—Ν] βρίου θὰ ἔχει 160—180 σελ.—Τ. Δόξ. Πύργο. Μᾶς συγκινοῦν πραγματικὰ τὰ τόσο ἐνθουσιαστι-κὰ γιὰ τὴν προσπάθειά μας λόγια ἐνὸς πνευματι-κοῦ ἀνθρώπου τῆς ψυχικότητος καὶ τῆς περιωπῆς τῆς ἰδικῆς σας. Οἱ στενοὶ συνεργάτες μας, σὰς εὐχαριστοῦν κὶ αὐτοὶ καὶ ἀντεπεύχονται τὰ ἀρι-στα. Τὸ διήγημα δημοσιεύεται.—Ν. Ζακ., 'Αθή-να. 'Αναγγέλλομε καὶ ἰδιαίτερα τὸ βιβλίο σας: θὰ γράψωμε γι' αὐτό.—Φ. Φωτ., 'Αθήνα. Εὐχαρι-στοῦμε γιὰ τὸ πληροφορικὸν γράμμα σας.—Δ. Γιακ. 'Αθήνα. «'Επὶ τέλους» δημοσιεύεται: ἄδικα ἀνησυχούσατε.—Π. Πετρ. Μελδούρη (Αδστρο-λάς) Μᾶς συνεκίνησε πολὺ ὁ ἐνθουσιασμός σας γιὰ τὴν προσπάθειά τῆς «Η.Ε.».—Ν. Μαρ. Βο-

ston. Θερμά ευχαριστούμε για τους ένθουςιασμούς σας και τις ευχές σας.—Α. Εὐθ., Κόνιτσα. Για όλα θερμές ευχαριστίες· τίποτε δὲν ὅ' ἀλλάξη με τὴν προσεχὴ ἀποδημίαν τοῦ διευθυντοῦ μας· ἐκεῖνος ὅ' ἀποτελεῖ τὸ ἄλλο σκέλος—τὸ στήριγμα τῆς «Η.Ε.»—Εὐ. Φωτ., Ἀθήναι. Ἐπὶ τῶν «Ἱστορικῶν» Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου θὰ ἐπανέλθουμε.—Κ. Χρυσ. Λευκωσία—Φθάσανε ὅλα στὰ χέρια μας. Μᾶς συγκλονίζει ὅ,τι γίνεται αὐτοῦ. Τὰ ἀνάτυπα θὰ γίνουν ἐν καιρῷ. Ὁ δὲ τῆς μας κ. Μ. Μ. θὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί σας καὶ ἀπὸ τις Ἑν. Πολιτεῖς.—Ν. Πρασ, Μοναστήρι (Κονίτση) Σημειώσαμε τὴ νέα διευθύνσή σας.—Α. Σοφ. Πάτρα. Πήραμε τὰ γράμματά σας, καὶ σὲ πρώτη εὐκαιρία θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἱκανοποιήσουμε τὸ αἶτημά σας.—Αν. Βούρ., Ἀθήναι. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ὅς στείλαμε τὰ βιβλία· καὶ ἀπὸ τῆ στήλῃ αὐτῇ ὅς στέλλουμε τις ευχαριστίες μας.—Αστ. Σαμ., Λαγκαδάς. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ευχαριστοῦμε.—Κ. Κων., Γουριά. Στὸ ἐπόμενο δημοσιεύεται καὶ τὸ ἐπικαιρο.—Η. Βασ. Ἀθήναι. Σὰς ἐπεστράφη· λάβουμε σημεῖωση τοῦ *Post Scriptum* σας· λυπούμαστε γιὰ τὴν ἀπροθυμία των.—Αν. Ζολ., Ἀγρίνιο. Ἐγκαιρα πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ὅς ευχαριστοῦμε.—Γ. Παῖς. Νυμφαῖο. Ευχαριστοῦμε· πήραμε ὅτι στείλατε πῆραν τὴ σειρά τους.—Αρχιμ. Φ. Βιτ. δημοσιεύεται. Ἀπὸ τις διαθήκες εἶναι δημοσιεύσιμα τὰ ἔχοντα ἱστοριογραφικὸ ἐνδιαφέρον· ὅχι τὰ τοπικά κλπ. θὰ ὅς γράψουμε καὶ ἰδιαιτέρως.—Α. Τσιλ., Φιλιάτες. Τὰ πήραμε ὅλα ὅσα μᾶς στείλατε καὶ ευχαριστοῦμε. Σ. Ζαμπ., Πρέβεζα. Ευχαριστοῦμε γιὰ τὸ γράμμα σας· δὲν θὰ μπορούσατε νὰ μιλήσετε στὸν κ. Μπένον;—Γ. Οἰκονόμου Βρυσοχώρι. Πρίμου δίδετε, ντύνετε... Πάντως, πήραμε, ευχαριστοῦμε καὶ ξαναπεριμένουμε.—Roger Millier, Ἀθήναι, Σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως.

Ἀν. Τσια., Γραμμένο. Δὲν ἔχετε δίκαιο· οὔτε στενὸς εἶναι ὁ κύκλος τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων· ὅ,τι τὸ ἔξιοπρόσεχτο, βρίσκεται πάντοτε στὴν «Η.Ε.» μιὰ θέση.—Γ. Ράπτ., Αἰτωλικό. Ἡ ἐπιστολή σας θὰ δημοσιευθῇ στὸ ἐπόμενο.—Π. Πυλ., Τ. Π. 582. Ευχαριστῶς θὰ δεχθῶμε βιβλιοκριτικὸ σας σημεῖωμα γιὰ τοὺς «Ἱβικούς».—Θ. Μετ., Ἀθήναι. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ευχαριστοῦμε. Ἀντικρῦζετε μὲ πολὺ ὀρθολογισμό καὶ πατριωτικὴ ἀνίληψη τὸ θέμα τοῦ περιοδικοῦ μας. Σὰς ευχαριστοῦμε καὶ ὅς συγκαίρου.—Μ. Στ. Μπαλ., Χανιά. Ἀγάπες γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ γιὰ μᾶς ὅαν τις δικές σας, μᾶς κάνουν νὰ εἴμαστε περήφανοι. Σὰς ευχαριστοῦμε θερμότερα. Μὲ χαρὰ δεχθήκαμε ἐδῶ τὸν ἀδελφὸ σας, ἀγωνισθέντα τὸ 1912 στὴν Ἡπειρο.—Αθ. Τσιαμ., Boston, Mass. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ευχαριστοῦμε θερμότερα.—Π. Μαρκ., Ἀθήναι. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ προστατευομένου σας, τακτοποιήθηκε μερικῶς. Ἀργότερα, κάνουμε καὶ ἄλλες προσπάθειες. Τὸ κλιῶς τῆς κ. Γ. Τ.—Γ. θὰ δημοσιευθῇ. Ἰβ. Δημ. Κυρ. Κέρκυρα. Ἦλθε πολὺ ἀργὰ γιὰ νὰ ὀργανωθῇ κάθοδος στὴν ὥρα πόλη σας.—Ε. Δικ., Ἀθήναι, Δημοσιεύουμε τὴν ἀγ-

γέλια μολονότι δὲν πήραμε τὸ τεῦχος. Εὐχόμαστε κάθε προκοπή θὰ εἴμαστε πάντα κοντά σας.—Κλ. Παπ., Ἀθήναι. Εἶναι ὁλόκληρο σύγγραμμα ἢ συνεργασία σας· φοβούμεθα ὅτι θὰ χάσῃ ἀν δημοσιευθῇ σὲ τόσες πολλὲς συνέχειες.—Ἡπειρ. Σύλλογο «Δημ. Δούλη» *Peabody*. Πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ ευχαριστοῦμε πολὺ. Ὁ διευθυντὴς μας εἶναι εὐτυχὴς πὺ ἐρχόμενος αὐτοῦ, θὰ συναντήσῃ ἐναντὶ τοῦς πύθ θερμοῦς συμπαραστάτας τῆς «Η.Ε.».—Κ. Ξανθ. Κάϊρον. θὰ τὰ στείλουμε μέσω τοῦ ἀντιπροσώπου μας προσεχῶς.—Ε. Παντ., Ἀλεξάνδρεια. θὰ ὅς γράψουμε μὲ πρώτην εὐκαιρίαν.—Αν. Χρήστ., Ἀσημοχώριο. Μᾶς συγκινεῖ εἰλικρινὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας.—Κ. Ἀντων., Κυπαρισσία, πήραμε τὰ βιβλία σας.—Αθ. Φωτ., Ποταμιά, ὅς γράψαμε ταχικῶς.—Β. Καλογ., Λάρισα. Σὰς στείλαμε τρία τεύχη μας μαζί μὲ τις εὐχές μας γιὰ τὰ «Τέμπη»,—Στ. Χριστ., Φιλαδέλφεια. Ευχαριστοῦμε θερμά γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας· οἱ συνεργάτες μας Δ. Σ. καὶ Τ. Σ. ἐπίσης ευχαριστοῦν. Ἡ διευθύνσις τοῦ διευθυντοῦ μας στίς Ἑν. Πολιτεῖς θὰ εἶναι: *Mr. Michael Manos, 102-38, 43rd Ave., Corona L. I. New-York*.—Κυρ. Μητσ. Χανιά: Σὰς ἐνθυμούμεθα πάντοτε· καλὸς πολίτης.—Κ. Μπελ., Ν. Ὑόρκη. Ευχαριστοῦμε θερμά, πήραμε ὅτι μᾶς στείλατε.—Αθ. Ταρσ., Ἀθήναι.—Δημοσιεύεται ὁλόκληρη· ὅς ἀξίζει κάθε ἔπαινος.—*Econome Freres, Elisabethville*, πήραμε καὶ ευχαριστοῦμε θερμά.—Σπ. Παπαγ., Ἀν. Καλεντίνη. Ἡ ἀξία τοῦ Τόμου 1952 εἶναι (δεμ.) δρχ. 180 τῶν καλυμμάτων δρχ. 15 ἕκαστον.—*Mech. Trames, Watch. Hill*.—Πήραμε ὅ,τι μᾶς στείλατε, καὶ ευχαριστοῦμε θερμότερα, θὰ συναντηθῶμε αὐτοῦ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα.—Γ. Φραγκ., Ἀθήναι. Τὸ περιοδικό, ἐκτός τῶν ἄλλων, πωλεῖται καὶ στὸ διδλιπωλεῖο Γ. Δ. Κολλάρου, Σταδίου 38.—Α. Βογ., Βιέννη. Χαίρομαστε γιὰ καὶ ἀπὸ μακριὰ ἐνδιαφέρεσθε γιὰ τὴν «Η.Ε.» γιὰ τὸ κόστος κατὰ σελίδα εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι. Γράφουμε.—Γ. Λαῖ, Βιέννη. Διαφωτιστικώτατα γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βορ. Ἡπείρου τὰ εὐρήματά σας στὰ αὐτοῦ Ἀρχεῖα. Ευχαριστοῦμε θερμά καὶ ἀναμένο νὰ συνεχίσετε. Μ. Περ., Ἀθήναι, ὅς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—Α. Πλατ., Πωγωνιανή. Εἴχαμε πολλὰ πλὴ ὑποχρέωση, νὰ κάνουμε ὅ,τι κάναμε· χαίρομαστε μάλιστα πὺ κάναμε τὴ γνωριμία ἐνός τόσο ἐκλεκτοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.—Αθ. Γιαγκ., Ἐνταῦθα. Σημειώσαμε ὅ,τι γράφετε. Περιμένουμε ὅτι ὑπόσχεσθε γιὰ τὰ χαμένα βιβλία μας.—Β. Χρ., Ἀθήναι. Σὰς γράψαμε περιμένουμε νέα σας. Ἡ μελέτη γιὰ τὰ λούτρα στὸ ἐπόμενο τεῦχος.—Ν. Βαζ., Ἀθήναι.—Στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Η. Ε.» μπορείτε νὰ στείλετε διδλία σας.—Φ. Βλ., Ἀθήναι.—Μὴ ἀνησυχῆτε· τίποτε δὲν χάνεται· θὰ πάρουν τὴ σειρά τους.—Β. Βετσ., Ἀθήναι. Πρόκειται γιὰ λάθος. Ὁ κ. Ρ. εἶναι θερμὸς συμπαραστάτης μας.—Ἐταιρ. Μελέτης Ἑλλ. αἰτημάτων, Ἀθήναι. Συγκαίρου γιὰ τὴν ἱδρυση σας καὶ ὅς στέλλουμε τις θερμές μας γιὰ εὐδωση τῶν σκοπῶν σας εὐχές.—Ν. Πρωτοπ., Θεσσαλονίκη. Σὰς γράψαμε ἰδιαιτέρως,

— *Τσουμ., Elisabethville.* Πήραμε δ,τι μᾶς στείλατε κι' εὐχαριστοῦμε θερμά. — *Χ. Κατσ.* Ἀθήνα-Σᾶς γράψαμε. — *Τ. Βαφ.* Ἀρτα. Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. *Παν. Κοντ.,* Λευκάδα., Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα καὶ ἀναμένουμε τὰ ὑπόλοιπα. — *Ο. Ραῖδ.,* Θεσσαλονίκη, γράψαμε. — *Δ. Κόπ.,* Καρπενήσι. θὰ σᾶς στείλωμε δτι ζητήσατε θερμά εὐχαριστοῦμε. — *Χρ. Εὐαγγ.* Ἀθήνα. Ἰὰς γράψαμε ἰδιαίτερώς καὶ στείλαμε δτι ἦταν νὰ σταλῇ. θὰ ἦταν λίγο ἂν κι' ἀπ' ἐδῶ σᾶς εὐχαριστοῦσαμε. — *Γι. Σαρ.,* Ἀθήνα. Χαίρομαστε γιὰ τὴ χαρά σας· ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ· δημοσιεύεται. — *Κ. Δημ.,* Προερχόμενο ἀπὸ σᾶς, μᾶς συγκινεῖ ἔντονα τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνετε γιὰ τὴν προσπάθειά μας καὶ τὴν ἐνίσχυση ποὺ μᾶς κάνετε. Περιμένουμε ἀνυπόμονα τὴ συνεργασία σας.

Δ. Βρ., Ἀθήνα. Ἐλπίζουμε νὰ ἱκανοποιήσῃ σᾶς καὶ τοὺς καλοὺς φίλους τοῦ ἀληθομόνητου ποιητῆ, ἡ ἀνθολόγησις τοῦ ἔργου του. — *Φωτ. Πετσ.,* Θεσ/νίκη. Δημοσιεύεται· εὐχαριστοῦμε. — *Γ. Σοφ.* Κέρκυρα. θὰ σᾶς σταλῇ γρήγορα μέσω τοῦ Π. Κ. — *Χρ. Ζιτσ.,* Θεσσαλονίκη. Μὲ συγκίνηση διαβάσαμε τὸ «κατευόδιο» καὶ τρε εὐχῆς σας. Θερμότηα εὐχαριστοῦμε. — *Κ. Τσιλ.,* Ἀθήνα. Εὐχάριστα αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀνακοινώνετε καὶ πόσο πατριωτικὸ παλμὸ καὶ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια. θὰ σᾶς γράψουμε. — *Χρυσ. Παροτ.,* Σιδηρότρα. Ἡ τιμὴ σας, τιμὴ μας, τιμημένε ἀκριτικὴ «λογοτέχνη» τοῦ Σιδηροκάστρου. Μὲ τέτοια ποίηση, μὴ βάζετε στὸ νοῦ σας θάνατο, ἀλλὰ κρατηθῆτε καλὰ στὸν Ἀπάνω Κόσμο. Ἀς ἔχετε μόνον ὑπομονὴ γιὰ τὴ δημοσίευση. Ἐν τῇ μεταξῇ, διαβάστε καμμιά στιχουργικὴ. Πάντως, ἐξαίρετη ὡς σὺλληψη ἡ σφραγίδα σας. —

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Walt Whitman: «Φύλλα χλόης» (ἀπόδοση: Νίκου Προεστοπούλου) Ἐκδόσις Βιβλιοπωλείου «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α. Ε. Ἀθήναι 1956. Σχῆμα 8ον, σελ. 464.

Ἄννας Πιπινέλη Ποταμιάνου: «Ἡ ἐγκληματικότης τῶν ἐνηλίκων ὡς ψυχολογικὸν καὶ παιδαγωγικὸν πρόβλημα». 27ον βιβλίον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς. Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον, Σελ. 144.

Θ. Ι. Τσακαλώτου: «Τὰ Γιάννινα ὡς ἀκατάβλητος δύναμις» εἰς 3 ἱστορικοὺς σταθμοὺς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἑλλ. ἔθνους». Βιβλιοθήκη Πανεπιστημικῆς Ἀδελφότητος Ἀθηναίων. Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον, σελ. 32.

Νύση Μεταξᾶ—Μεσηνέζη: «Γεώργιος Σταυρος καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα» Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον μ. Σελ. 240.

Ὀλγας Βατίδου: «Ἡ Χριστιανικὴ τῶν Τούρκων καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρασίας». Ἀθήναι, 1956. Σχ. 8ον μ. Σελ. 96.

Γιάγκου Πιερίδη: «Ὁ χειμῶνας δὲν πέρασε», Διηγήματα. Ἀθήναι 1956.

Στεργίου Σκιαδᾶ: «Παλίρροιας», Ποιήματα. Ἀθήνα 1954.

Ἀλεξάνδρας Πλακωτάρη: «Εἰσήγησε ὁ αὐλός». Ποιήματα, Ἀθήνα 1955.

Γ. Ξ. Στογιαννίδη: «Ἐαρινὰ ἐγκώμια» Ποιήματα, Θεσσαλονίκη 1956.

Συλλόγου Ἀργέντη—Χίου: «Περιοδικὸν» Τομ. Ε'. τ. 1—2. Χίος 1956.

Φιλαρέτου Α. Βιτάλη: «Ὁ Παῦλος Κηρυξ τῆς ἀγάπης» Πρέβεζα 1956.

Σοφοκλέους: «Ἀντιγόνη» Ἑμμετρος μετάφρασις Κ. Ε. Μακαρίτη. Αἴγιον 1956.

Roger Millix: «Ἀνδρέας Ρηγόπουλος» ἀνάτυπον «Ἱστορία καὶ Ζωή» Ἀθήναι 1956.

Roger Millix: «Ὁ Ταῦγετος κι' ἡ σιωπή». Ὀδοιπορικὸ ἀνάτυπον «Πειραϊκῶν χρονικῶν» Πειραιεὺς 1956.

Φωτεινῆς Δαλαμάγκα-Νάκου: «Ἡ γῆ τοῦ Ἀρώμ» (ποιήματα) Ἀθήνα 1956.

Δρ. Ν. Ι. Ζακόπουλου: «Πορτραῖτα ὑγείας» μελέτη, Ἀθήναι 1956. Σχ. 8ον σελ. 216.

Θεοφ. Γ. Μέντζου: «Ὁ τάφος τῆς Παναγίας». Ἐκδόσις Ἀποστολικῆς Διακονίας. Ἀθήναι, 1955. Σχ. 8ον, σελ. 112.

Dr. Paul Tournier: «Τὸ προσωπεῖον καὶ ἡ προσωπικότης», Μετάφρασις: Δημ. Ε. Χαροκόπου, 28ον βιβλίον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς. Ἀθήναι, 1956. Σχ. 8ον, σελ. 228.

Ἀθηνᾶς Ταρσούλη: «Πέρασμα πουλιῶν». Ποιήματα. Ἀθήναι, 1956. Σχ. 8ον μ. σελ. 136.

Γιάννη Σαραλῇ: «Ροζέτες», ποιήματα. Ἀθήνα, 1947.

Κώστα Ταμβάκη: «Ἡ Ἀττικὴ τραγωδία», Νόημα τέχνης καὶ σκηνικὴ ἐρμηνεία. Ἀθήναι 1955.

Στεφ. Τηληκίδη: «... Γιὰ τὴ χιλιάρχηβι τὴ λευτεριά». Τραγούδια τῆς σκλαβιάς καὶ τῆς ἀντίστασης. Θεσσαλονίκη 1956.

Γ. Στ. Ἰωαννίδου: «Ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος». Ἀθήναι 1956.

Φ. Παπαστεργίου—Ν. Κοσμᾶ: «Τὰ παιδιὰ γιορτάζουν» (9 θιατρικὰ ἔργα γιὰ σχολικὲς γιορτές), Ἀθήναι 1956.

Ι. Π. Κουτσοχέρα: «Οἱ ἀγῶνες τῆς Κύπρου». Ἀθήναι 1956.

Αἰκατ. Κ. Οἰκονόμου «Ἡπειρωτικὰ ἔθιμα». Ἀθήναι, 1956.

Λοῦις Μπρόμφηλντ: «Κέννυ» (Μετάφραση Ἀγγελικῆς καὶ Γιώργου Γάτου). Ἀθήνα, 1952.

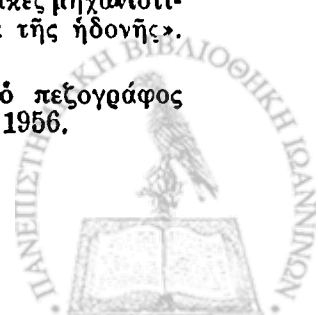
Ν. Δ. Καρούζου: «Διάλογοι» ποιήματα. Ἀθήνα, 1956.

Νίκου Λιολιάκη: «Σχήματα» Ποίηση. Ἀθήνα 1956.

Σεραφεῖμ Κ. Τσιτσᾶ: «Ἡ Ρουμελιώτικη γλῶσσα», Ἀνάτυπον περιοδ. «Φθιώτις».

Λευτέρη Ν. Πλατῇ: «Οἱ Φρουδιστικὲς μηχανιστικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἡδονῆς». Ἀθήναι 1956.

Χρ. Κουλούρη: «Τάκης Δόξας ὁ πεζογράφος τοῦ Πύργου», Μελέτη. Ἀθήνα 1956.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ «ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ» τοῦ κ. Μάρκου Βαϊάνου Ἀκορινάτου 12—Ἀθήναι.

Κώστα Ἀσημακόπουλου: «Διψασμένοι» Διηγήματα. Ἀθήνα 1955 Σχ. 8ον μ. Σελ. 168.

Βασίλη Λιάσκα: «Πρωτόπλαστοι», Ποιήματα. Ἀθήνα 1956.

Θανάση Παλαιολόγου: «Ἐποχές», Ποιήματα. Ἀθήνα 1956.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Φθιῶτις» 7ον, Λαμία. «Σκουφᾶς» 5ον, Ἄρτα. «Νέα Πορεία» 19ον, Θεο- νίκη. «Κρητική Ἑστία» 61ον—64, Χανιά. «Κυκλαδικά» 2ον, Σῦρος. «Κρίκος» 66ον—67ον (ἀφιέρωμα εἰς τὸν Ἑλληνισμόν Ἀμερικῆς) Λονδίνον. «Τέμπη» 3ον, Λάρισα. «Σερραϊκά Γράμματα» 5ον—8ον Σέρραι. «Πυρσός» 19ον—21ον, Κων)πολις. «Ποντιακή Ἑστία» 77ον—81ον, Θεο)νίκη. «Σχολεῖο καὶ ζωή» 7ον—10ον, Ἀθήναι. «Σκοπιά» 13ον—19ον, Ἀθήναι. «Ἀκτίνες», Ἀθήναι. «Ὁ Λογοτέχνης» 1ον—3ον, Ἀθήναι. «Παρατηρητής τῆς Ἡπείρου» 3ον—5ον, Ἀθήναι. «Γεν. Ἑθνική Ἐπιθεώρησις» 107ον—109ον, Ἀθή- ναι. «Ὁ Ἑλληνισμός τοῦ Ἐξωτερικοῦ», 58, Θεο)νίκη. «Ὁ Ἀγών» 3ον—4ον, Ἀθήναι. «Βιομηχ. Ἐπιθεώρησις» 260ον—263ον, Ἀ- θήναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἡπειρωτική Φωνή», Ἀθήναι Δ)ταί, Χρ. Λάμπρος—Κ. Νάκος. «Ἡπειρω- τικά Νέα», Ἀθήναι. Δ)τῆς, Ζήσης Η. Μού- λιος. «Βῆμα» Πρέβεζα, Δ)τῆς, Νικήτας Ι. Τσουτσάνης. «Ὁ Λαός», Ἀργείνιον, Δ)τῆς Θεόδ. Α. Λιαπικός. «Πανηπ. Ἀγών» Ἀθή- ναι, Δ)ταί, Χρ. Μιχέλης—Α. Λαζάκης. «Θεο- πρωτικὸν Βῆμα» Ἡγουμενίτσα, Δ)τῆς, Δημ.

Σαλούκας, «Νέο Καλιφόρνια», Ἅγιος Φραγ- κίσκος (Ἀμερικῆς) Δ)τῆς Ν. Σ. Δάλλας. «Ἡ- πειρωτικὸς Ἀγών», «Ἑθνικὸς Ἀγών», «Κῆ- ρυξ», «Βόρ. Ἡπειρος». «Ἡπειρ. Αἷμα» — Ἰωάννινα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 56¹ τοῦ προηγ. τεύχους, στὴν ἐνθύ- μηση 13 στ. 4ος ἐκ τῶν κάτω μετὰ τό: ἀ ρ χ ι - ε ρ α τ ε ὑ ο ν τ ο ς νὰ προστεθῇ κυ ρ ὸ Ἰ ω - α ν ν ι κ ί ο υ κα μ ι ν ι ὡ τ η ζ α γ ο ρ ε ὡ ν ἐ π ι τ ρ ο π ε ὑ ο ν τ ο ς.

Στὴ σελ. 774 οἱ στίχοι τοῦ Γρυπάρη νὰ διαβα- στοῦν ἔτσι:

Πρόβαλε, μέρα λιβανὴ κι' ὄνειροξεδιαλύτρα, νὰ διώξης τὰ ἡσκιώματα τοῦ ὕπνου ἀπὸ κοντά μου, πρόβαλε, μέρα, κοίμισε τὴν ὑπνοφантаσία μου.

Στὴ σελ. 1016 τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» τοῦ 1955, μετὰ τὸ 11ο δίστιχο «... Σήκω κυρά-Βασιλική...» νὰ προστεθῇ ἡ ἐξῆς —ἡ καὶ πιδ σωστή— παραλ- λαγή:

Σήκω καὶ μέν Ἀλὴ Πασιᾶ καὶ βάλε τὸ φακιόλι νὰ ἰδῆς τὴν κυρά-Βασιλικὴ σκλάβά τὴν πᾶν στὴν

[Πόλη

Φ α κ ι ὀ λ ι ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ στιχοπλόκος τὸ λευκὸ ἢ πράσινο τουλπάνι τῆς ἐκεῖ ὑπόσημ. 13, μετὰ τὸ ὁποῖο —συνήθως οἱ Χοτζάδες— περιδεναν τὸ φέσι. Στὴ σελ. 577, ὑποσ. 1 στιχ. 3, διάβαζε Ἀ- π α ν τ α, ἐ π ι μ ἔ λ ε ι α... Στὴ σελ. 578, στιχ. 14 καὶ 580, στιχ. κειμ., ἀπὸ κάτου, 6, διαγράφε- ται τὸ τ ὅ τ ε 580, στιχ. κειμ., ἀπὸ κάτου, 4, δι- αγράφεται τὸ ἀ μ ἔ σ ω ς, 579 στιχ. 30, μετὰ τὸ γ ᾱ λ α, προσθ. τ ὅ τ ε. Στὴ σελ. 582, στιχ. κειμ., ἀπὸ κάτου, 9, διάβαζε Κ α τ ᾱ τ ᾱ μ ἔ σ α τ ο ὕ 17ου α ἰ ὦ ν α, 2, ἀντὶ ἐ π ι τ υ χ ῖ α, διάβαζε ἀ π ο τ υ χ ῖ α. Στὴ σελ. 584, στιχ. 20, μετὰθεσε τὸ σ υ ν ο ι κ ι σ μ ὅ ς στὸ τέλος τοῦ στίχ., 26, ἀντὶ ἐ π ο χ ῆ ς, διάβαζε π ε ρ ι ο χ ῆ ς.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοδασίλη 15

Ἐκκυκλοφόρησε

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

“Η ΚΥΡΑ Η ΚΟΥΣΙΟΒΙΤΣΑ,,

Χρονικό τῆς Εἰκόνας καὶ τοῦ Πα-
νηγυριοῦ τῆς Παναγίας τῆς
Χρυσοβίτσας Μετσόβου
(533 μ.Χ.—σήμερα)

Σελίδες 84· καὶ ἐκτὸς κειμένου,
ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Δεχ. 10

Πωλεῖται εἰς τὸ ΒΙΒΛΙΟΠΩ-
ΛΕΙΟΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Κυκλοφορεῖ ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΥ

“ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΑΓΙΟΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ,,

Γεράσιμος· Διονύσιος· Σπυρίδων

“Ενα ἐνδιαφέρον βιβλίον δι’ ὅλους

Ἐκκυκλοφόρησε

Δρ. ΝΙΚΟΛ. Ι. ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

**ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΥΓΕΙΑΣ,
ΑΡΡΩΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΡΡΩΣΤΙΕΣ**

*“Ενα βιβλίον ποὺ δμόφωνα ἐπήνεσε
ἡ πανελλήνια κριτική.*

Κυκλοφορεῖ τὸ μηνιαῖο περιοδικὸ
τῶν Ἀθηνῶν «ΝΕΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ»,

Μιά δημιουργικὴ προσπάθεια γιὰ
τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ
ἀνάπλαση τοῦ τόπου. Ἐνα ζωντανὸ
φύλλο ποὺ θὰ σταθεῖ πάνω ἀπὸ προ-
σωπικὲς συμπάθειες, αἰσθητικὲς
«σχολές» καὶ προκαταλήψεις· καὶ
ποὺ θὰ ἐπιδιώξει νὰ συνδέσει τὴν
πρωτεύουσα μὲ τὴν ἀγνοημένη πνευ-
ματικὴ ἐπαρχία, στὴν ὁποία πολλὰ
χρωστᾶμε.

Τυπώνεται καὶ κυκλοφορεῖ προσεχῶς:

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΑΓΙΟΥ:

ΠΩΣ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ Η ΨΥΧΗ ΑΠΟ ΤΟ ΣΩΜΑ

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου

ΜΙΑ ΜΙΚΡΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ—ΑΝΑΤΥΠΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Περιοδ.	Σύγγραμμα:	«Ηπειρωτική Έστια»	Τομ. Α' 1952 (Χρυσόδετος, σελ. 900)	Δρχ. 180
»	»	»	» Β' 1953 (» » 1350)	» 180
»	»	»	» Γ' 1954 (» » 1250)	» 180
»	»	»	» Δ' 1955 (» » 1200)	» 180

(Έτησία συνδρομή περιοδικού: Έσωτερ. Δρχ. 150. Έξωτερ. Δολλ. 10)

Μιχαήλ Μάνου :	Ηπειρωτική ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ (1800—1958) Σχ. 8ον σελ. 264	Δρχ. 40
Λ. Ι. Βρανούση :	Αθανάσιος Ψαλίδας, δ διδάσκαλος του Γένους	» 25
«Η ΗΠΕΙΡΟΣ» :	Ιστορία, γλώσσα, γεωγραφία κλπ. (Σχ. 8ον. σελ. 164)	» 25
Ευαγγέλου Μπόγκα :	Ζωα και πουλιά στους Έπειρ. θρύλους (Σχ. 8ον, σελ. 180)	» 25
† Εύλογίου Κουρίλα :	Ηπειρωτικά άνάλεκτα (Σχ. 8ον, σελ. 150)	» 20
Κωνστ. Μέρτζιου :	Ανέκδοτα Ιστορικά στοιχεία περί Άλγ Πασσά	» 10
Παναγ. Χρήστου :	Μεθόδιος Άνθρακίτης, βίος—έργα	» 10
Ίωσηφ Μάτσα :	Γιαννιώτικα Έβραϊκά τραγούδια	» 10
Τάκη Λάππα :	Αθ. Διδωρίκης, Σφραγιδοφύλ. Άλγ Πασσά. (Άπομνημ.)	» 10
Ηλία Βασιλά :	Μάχη Νικοπόλεως και Χαλασμός της Πρέβεζας	» 10
Νικολάου Πατσέλη :	Η συμβολή των Έπειρωτών κλπ.	» 10
Άναστ. Στεφάνου :	Αυτοδιοίκηση Ζαγορίου (1761—1836)	» 10
Άναστ. Γεωργαντζή :	Αρχαία Ιστορικά κέντρα Πρεβέζης	» 10
Δημ. Σαλαμάγκα :	Γιαννιώτικα στιχοπλόκια	» 10
Ξ. Μ. Παπαθανασίου :	Ψηλά στην Πίνδο	» 10
Γιώργου Ράγκου :	Ματωμένος έρωτας (έπικολυρική μυθιστορία)	» 10
«Ηπειρωτικής Έστιας» :	12 Άνάτυπα διάφορα: έκαστον Δρ. 5=	» 60
»	Πολιτ. και Γεωφυσ. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Σχ 70X100)	» 10

Είς τούς προεμβάζοντας Δρχ. 1000, αποστέλλονται

άπαντα έλεύθερα ταχυδρομικών τελών.

Άποταθήτε: «Ηπειρωτική Έστια» Ιωάννινα.

* * *

ΑΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Διατιθέμενα υπό του Βιβλιοπωλείου της Ηπειρωτικής Έστιας

Όδός 28ης Οκτωβρίου 60 Ιωάννινα

Είς Μνήμην ΧΡ. ΣΟΥΛΗ :	Άφιέρωμα είς την Έπειρον (Σχ. 8ον σελ. 280)	Δρχ. 50
Δημ. Σαλαμάγκα :	α) Έ σπηλιά του Σκυλοσόφου Δρ. 15 — β) Ό γνωστός καλόγηρος Κοσμάς Δρ. 10. — γ) Ό Νεομάρτυρας Άγ. Γεώργιος Ιωαννίνων Δρ. 30. — δ) Περίπατοι στή Γιάννινα Δρ. 30.	Σύνολον » 80
Νικολ. Πατσέλη :	Τό Δελβινάκιον της Έπειρον (Ιστορία) σελ. 256	» 20
Μιχαήλ Περάνθη :	Άμβρακία (Ιστορία)	» 40
Κ. Παπαγεωργίου :	Η παιδεία στην Έπειρο (1204—1950)	» 15
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Τής ζωής και του θρύλου (Έπειρωτ. διηγήματα)	» 15
Άγαθής Νοτίδου :	Έπειρώτισσα Μάννα (διηγήματα)	» 15
Σοφίας Άναστασιάδη :	Πίνδος (άφήγημα)	» 25